שו״ת · אחרונים

באר חיים מרדכי חלק ב

רבי חיים מרדכי רולר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

באר חיים מרדכי חלק ב

רבי חיים מרדכי רולר

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/באר-חיים-מרדכי-חלק-ב/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161024 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה 5
חלק אורח חיים 6
סימן א 6
סימן ב 10
סימן ג 17
סימן ד 25
סימן ה 28
סימן ו 30
סימן ז 31
סימן ח 32
סימן ט 34
סימן י 36
סימן יא 39
סימן יב 40
סימן יג 42
סימן יד 59
סימן טו 60
סימן טז 61
סימן יז 62
סימן יח 66
סימן יט 68
סימן כ 68
חלק יורה דעה 71
סימן כא 71
סימן כב 74
סימן כג 75
סימן כד 81
סימן כה 83
סימן כו 84
סימן כז 86
סימן כח 87
סימן כט 88
סימן ל 90
סימן לא 91
סימן לא 104
סימן לב 117
סימן לג 121
סימן לד 127
סימן לה 128
סימן לו 132
סימן לז 136
סימן לח 138
סימן לט 142
סימן מ 145
סימן מא 146
סימן מב 147
סימן מד 150
סימן מה 158
חלק אבן העזר 162
סימן מו 162
סימן מז 170
סימן מח 180
סימן מט 180
סימן נ 192
סימן נא 199
סימן נב 206
סימן נג 208
סימן נד 209
סימן נה 217
סימן נו 219
סימן נז 223
סימן נח 225

חלק חושן משפט 229
סימן נט 229
סימן ס 235
סימן סא 238
סימן סב 239
סימן סג 243
סימן סד 246
סימן סה 248
סימן סו 251
סימן סז 252
סימן סח 252
סימן סט 253
סימן ע 253
סימן עא 267
סימן עב 270
תם ונשלם חלק שני: 275
מפתחות בספר 275

בעזהש"י

הקדמה

ברוך ד' **נותן** התורה המרומם על כל ברכה ותהלה אשר בטובו וחסדו הגדול עזרני עד כה להוציא לאור עולם, הספרים, אשר מעל"ד נזכרים ועתה בהובאת ספרי זה שו"ת חלק שני ובכל לבי ונפשי, הנני בהודאה על העבר. ובקשה על להבא כי הוא ית"ש הטוב והמטיב, יהיה בעזרתי לעת זקנתי. לחיי מנוחה. ועוד בארצות החיים. ואזכה עוד להוציא לאורה, חידושי תורה, אשר השי"ת בחסדו האיר עיני, ונתן בלבי. לחדש בתורתינו הקדושה, בפלפול. הלכה ואגדה, ובתוכם שו"ת חלק שלישי. כי מסבת הלחץ זה הדחק, השורר בכל העולם, והשאלה של עמך ישראל צריכין פרנסה היא גדולה אשר אך לה' הישועה לא אוכל להדפיס כל התשובות וחי' תורה אשר אתי בכתובים בעזהש"י, והנני עתה אך במנחתי מנחת עני אשר גם בזה נאמר ריח נחוח לה', כי (מנחות ק"י) אחד המרבה ואחד והממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים,

ובזה ספר הנני לתולדות אדם. לאמור ולצוות לכם בניי היקרים והאהובים בלבי. שמרו דרך ה', ללמוד ולקיים ככל הכתוב ונאמר. בתושב"כ ושבע"פ דברי א' חיים. אשר אחד המה לנו מפי אבינו שבשמים. אל תפנו לרוח העת, כי הכל יעבור. ושפת אמת שהיא אור תורת אלקים חיים. תכון לעד והנצח נצחים, ללמוד בכל יום לפחות דף אחד גמרא ש"ע או"ח וספרי מוסר, ולהזהר מאוד בתפלת הצבור. וא' שדי יתן לכם רחמים, להצליח אתכם בכל מעשי ידיכם, וזכות אבות (אבותינו הקדושים וגאוני עולם מדור דור ז"ל, ככתוב בהקדמה עלי ספרי חב"י ושו"ת בח"מ ח"א] יגין עליכם לטוב לכם ולבניכם כל הימים. באורך ימים ושנות חיים, של תורה עושר ויראת שמים, ולעשות הטוב והישר לפני ה' ואדם אשר שם שמים (כאמרם ז"ל ביומא פ"ו) יהיה מתאהב על ידכם. ואחתום בתפלה לעני. ובלב נשבר ונדכא אשר אלקים לא תבזה. כי אזכה. שיקיום בי מה שנאמר, ואני זאת בריתי, אותם אמר ה' רוחי אשר עליך. ודברי אשר שמתי בפיך. לא ימושו מפיך ומפי זרעך וזרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם, ובמהרה נזכה לגאולה שלימה, ותגלה ותראה על כל העולם כולו מלכות שמים באור תורת א' חיים

כו"ח ביום טוב של חמשה עשר באב לסדר, ולמדתם אותם את בניכם, ולמען ירבו ימיכם וימי בניכם. ולאהבה את ה' א' ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו.

שנת התרצ"ב לפ"ג **חיים מרדכי רללער** בהרה"ג כו' מוה"ר יצחק יהודא אייזיק ליב זללה"ה

חלק אורח חיים

סימן א

כבוד אאמ"ו הרב הגאון המפורסם ביראת ה' כו' כש"ת מו"ה יצחק יהודה אייזיק ליב (שליט"א) זללה"ה אבד"ק פאנזעשט

באהבה כבוד ויראה. כמצוות התורה. הנני לפקודתו הטהורה. לשום לב לאמרי קודש של הרע"מ בזוה"ק פ' יתרו ד' צ"ב, ובגין. דא סעודתא דלילא חמור מביממא בדפוס ווילנא (ס"א כביממא). ואנן קיי"ל כסוגיא דפסחים ק"ה דכבוד יום עדיף. מגן אברהם בעזרו. כי גם רבינו המג"א ז"ל בסי' ערא' סק"ד העיר מלשון הזוה"ק פ' יתרו. בעי לסדרא פתורא בלילא דשבתא. בנהמא ובמזוני' רי"א אפ"י ביומא דשבתא נמי עכ"ל והנלע"ד בדברי זוה"ק. ובציון רבינו המג"א ז"ל. אבוא בחתימה ובפתיחה הנני להציע לפני כהד"ג אאמ"ו שליט"א. דבר בעתו בסידור פתורא. דחג הסוכות זמן שמחתינו. בביאור משנתינו. (סוכה כ"ז) ר' אליעזר אומר ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה. א' ביום וא' בלילה. וחכ"א אין לדבר קצבה. חוץ מלילי יו"ט ראשון של חג בלבד. ועוד אר"א מי שלא אכל לילי יו"ט הראשון. ישלים לילי יו"ט האחרון של חג וחכ"א כו'. ועמד הגאון צבי ז"ל בחי' דמנ"ל לר"א לפרושי תשבו כעין תדורו לחיובי דלמא לפטורי. ב'. דמנ"ל לר"א דאכילת לילה הראשונה ל"ל תשלומין כמש"כ המהרש"א ז"ל אליביה דתוס'. והטעם לחלק בין חיוב זה לשאר שבעת ימים דפשוט ליה דבעי סוכה. ג. מ"ט נקיט ישלים ליל יו"ט אחרון ולא נקיט סתם ישלים יו"ט אחרון. ועל שלש אלה האריך הגאון צבי ז"ל ליישב בנועם פלפולו יע"ש. ד. דקדקו על לישנא דקאמר א' ביום וא' בלילה. דהו"ל לומר אי בלילה וא' ביום. יעיון בהגהות חשק שלמה ז"ל מש"כ בזה. ה'. יש לדקדק בהא דר"א מקיש מה דירה א' ביום וא' בלילה אף סוכה א' ביום וא' בלילה לחיובי. ורבנן כדירה מה דירה אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל אף סוכה נמי אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל. דפלוגתתן בהיקש זה **טעמא בעי**.

ובישוב כל זה נלע"ד דהנה התוס' כ' בשם הירושלמי דר"א יליף בגז"ש נאמר כאן תשבו. ונאמר להלן ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים. מה ישיבה שנאמרה להלן עשה בה אף הלילות כבימים. אף ישיבה האמורה כאן עשה בה לילות כבימים. (ובפי' ז"ל כ' טעם דהוכרח ר"א לגז"ש יע"ש) והתם בקרא הלא נאמר יומם ולילה. יום קודם ללילה לזאת הקדים גם במתני' לאמור א' ביום וא' בלילה. וכעין ראמר"י בריש ברכות תנא אקרא קאי יע"ש והנה השבעת ימים דישיבת פתח אוהל מועד. וכן הפרישה דכה"ג קדם יוה"כ. הלא ההתחלה היה מיום. וכמבואר בפ"ק דיומא. וא"כ אין לימוד על לילה

הראשונה דסוכות מגז"ש דתשבו תשבו. ומוכרח גם לר"א הגז"ש דט"ו ט"ו מחג המצות. ולזאת אין תשלומין ללילה הראשונה גם לר"א. כיון דהלימוד הוא מגז"ש דט"ו ט"ו. וכמו במצה אין תשלומין. כן גבי סוכה לילה הראשונה. אך הי"ד סעודות. אשר נלמדו מהיקשא דתשבו אלו יש להם תשלומין. ואלו הי"ד סעודות חשבונם ראשיתם מיום. והוא שפתח התנא ואמר. אחת ביום ואחת בלילה. להורות כי מונין מסעודה הראשונה דיום. ותשלום הי"ד סעודות הוא עם סעודה שלישית של שבת. (ובזה יתיישב קושית העולם. על המג"א ז"ל בסי' תקכ"ט שהביא ר איה ממשנה זו דביו"ט א"צ לסעודה שלישית. הלא אי כא שבת. וכאשר כתוב גם בהגהות חשק שלמה יע"ש) וידוע פלוגתא דר"א ור"י בכמה דוכתי. דלר"א שמחת יו"ט או כולו ל"ה או כולו לכם. ולר' יהושע חציו לכם וחציו ל"ה. ולזאת לר"א א"א לומר דהיקשא דתשבו כעין תדורו לפטור, אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל. דלזה א"צ להיקשא. כי מהיכי תיתי לחיובי כיון דבכל יו"ט אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל וכולו ל"ה. ועכצ"ל לחיובי אם דבכל יו"ט הרשות נתונה לכולו לה'. משא"כ בסוכת מפאת חיובא דסוכה. מחיוב בסעודה א' ביום וא' בלילה ולחכמים אשר סתמא בר פלוגתא דר"א הוא ר"י. בא ההיקש אם דבכל יו"ט מחיוב בחציו לכם. והו"א דכן חיובא דסוכה. קמ"ל בהיקשא בעי אכיל ואי בעי לא אכיל. ואך כשאכל **מחיוב** בסוכה.

והנה בתוס' רי"ד ז"ל כ' וז"ל, משלים בלילי יו"ט האחרון פי' משלים ואוכל בסוכה. ואין כאן משום בל תוסיף. שכיון שהוא מתכוון להשלים חסרון שבעת ימי הסוכה אין זה מתכוון לה סוף. ובוודאי אילו אכל כל י"ד סעודות בסוכה ועוד היה אוכל בליל שמיני בסוכה. זה היה בל תוסיף. והמורה פי' שאם ימלא החסרון בסוכה איכא בל תוסיף ואינו נ"ל עכ"ל. ולפ"ז דמתני' אתי לאשמעוי' דמותר להשלים ביו"ט האחרון. ואין כאן ב"ת. בכוונה נאמר בלילי יו"ט האחרון למש"כ הטור באו"ח סי' תרס"ח בשם יש נוהגין. שאין יושבין בליל ש"ע בסוכה וביום יושבין. וכ' המג"א ז"ל שם הטעם דחיישי' לב"ת. לכן מפסיקין לילה אחת. ואח"כ ליכא חששא יע"ש. ולזאת אם היה אומר התנא דמתני' ישלים ביו"ט האחרון. סד"א דווקא ביום מותר להשלים בסוכה. שאין כאן ב"ת יען שהיה הפסקת לילה משא"כ בלילה. לזאת קמ"ל דגם בלילי יו"ט האחרון מותר להשלים. ואין כאן משום ב"ת. יען שמתכוון אך להשלים החסרון דשבעת ימי הסוכה. (ואם כנים אנחנו בזה. יהיה מכאן קצת סמך לסברת היש נוהגין שבטור. אמנם להלכה הלא מבואר שם במג"א. ובאחרונים ז"ל דקיי"ל דאין חילוק בין יום ללילה. וכסתמא דסוגיא דאמרי' מיתב יתבינן יעו"ש) וכמש"כ התוס' רי"ד ז"ל ובזה בס"ד נתיישב כל על נכון וכמובן.

ועתה נבוא לדברי זוה"ק. וציון המג"א ז"ל. מה שלא הביא מדברי רע"מ שהביא כהד"ג. י"ל יען דבזוהר הלא מדבר מסידור פתורא בנהמא ובמזונא. וע"ז אמר ר"י אפילו ביומא דשבתא נמי. אשר זה יותר בביאור. לדינא דכבוד יום וכבוד לילה איזה עדיף בסידור פתורא ועוד כי מאמר הזוהר הוא ב"ד פ"ח קדום למאמר הרע"מ. וגם הוא שגור בפי' העולם. כי מנהג ישראל תורה היא לאמרו קודם או בתוך הסעודה ואולי היה גירסתו ברע"מ. כביממא. אשר שניהם כאחד שקולין. לזאת ציין להזוהר. אשר כמבואר מלישנא ד"ר יצחק דכבוד יום עדיף. ובכוונת ציונו כ' מחה"ש שם כדי להזהר במה דאפשר גם בסעודת הלילה. ובאו לעמק השוה שם הפמ"ג. מחה"ש. לב"ש. ז"ל. דהזוהר חולק בזה אגמרא. וקיי"ל כגמרא נגד הזוהר. כאשר הוא כלל גדול בהלכה.

ולדעתי העניה נראה. דהנה ז"ל זוה"ק שם. זכור את יום השבת לקדשו. רי"א כו'. ותאנא כו'. ובגיני כך מאן דאיהו בדרגא דמהימנותא. בעי לסדרא פתורא ולאתקנא סעודתא בלילי דשבתא. בגין דיתברך פתוריה כל אינון שתא יומין כו'. וברכתא לא אשתכח בפתורא רקניא. ועל כן בעי לסדרא פתוריה. בליליא דשבתא בנהמא ובמזונא. ר' יצחק אמר אפילו ביומא דשבתא נמי. ר' יהודה אמר בעי לאתענגא בהאי יומא. ולמיכל תלת סעודתי בשבתא כו'. ר' אבא אמר כו'. בגין דיתברכון כולהו כחדא כו' עכ"ל יעו"ש. אשר יש לפרש אמרי קודש. להנאמר בישוב סתירת הסוגיות דהכא אמרי רבנן. אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל. ובפ' שלשה שאכלו (מ"ט ע"ב) אמרי'. שבתות ויו"ט דלא שגי ליה דלא אכיל. אם טעה חוזר. בכמה אנפי. כאן בתוס' ובחי' הרשב"א. ור"ן אלפסי ז"ל. ושם בברכות בתוס'. רא"ש. ותוס' ר"י החסיד. חי' הרשב"א. שט"מ ז"ל יעיון ב"י ז"ל או"ח ס"י תרלט ואחד מהם הוא. שיטת תר"י ז"ל שם ד"ה בהמ"ז דמצי פטר נפשיה. שכ'. וז"ל. ואומרים רבני צרפת ז"ל. שאע"פ שחייב אדם לאכול ג' סעודות בשבת. ס' שלישית. אי בעי אכיל פת ואי בעי אכיל פירי כו'. ה"נ בשני הפעמים. שחייב לקדש אחת ביום ואחת בלילה. צריך שיאכל פת. כדי שיהיה הקידוש במקום סעודה. אבל בפעם השלישית שא"צ לקדש. אם ירצה לפטור עצמו בפירות הרשות בידו. ומש"כ ר"מ ז"ל שחייב לקדש בסעודה שלישית כו'. אי"י ג' שלא מצינו שיהיה חייב לקדש. אלא פ"א ביום ופ"א בלילה. דהכי אמרי' זכור כו' עכ"ל יעו"ש ובמג"א ז"ל סי' קפ"ח סק"ט. ש"כ. ותר"י כו'. כ' דבשוי"ט אין חיוב דאורייתא. אלא משום דאין קידוש אלא במקום סעודה צריך פת. וע' סי' רע"ג סע' ה' דלא משמע כן. כלומר כי קבמ"ס. הלא יכולין לצאת. גם בכוס של יין. וכמש"כ במחה"ש יעו"ש. ובשיטת תר"י ז"ל צ"ל. כיון ש"כ התוס' בפסחים ק"א ד"ה אף י"ק נא יצא. דכתיב וקראת לשבת עונג. כלומר במקום קריאת

קידוש שם תהיה עונג ובחי' הרשב"א ז"ל. בברכות שם ד"ה דחובה היא. כ'. דאין עונג בלא אכילת פת. ס"ל לתר"י ז"ל דקבמ"ס אין יוצאין אלא בפת וידוע כי עיקר קידושא בלילה הוא דקדיש. כדאמרי' בפסחים ק"ו. ודרשי' זכור את יום השבת לקדשו זכרהו על היין בכניסתו. אין לי אלא בלילה ביום מנין. ת"ל זכור את יום השבת לקדשו. ותלת דרגין אינון בקידושא דשבתא. קידוש הלילה בכניסתו הוא מה"ת. וליש מראשונים ז"ל גם אם קידש בתפלה. זכרהו על היין גם הוא מה"ח. קידושא רבא דשחרית אינו אלא מדרבנן. יעיון שע"ת סי' רע"ב ס"ק ז' ובהגהות מחו' הגאון מהרש"ם ז"ל בספר ארחות חיים סי' רע"א מה שציין בזה) ובמנחה בסעודה שלישית. אין כאן כלל חיוב קידוש. לכל הפוסקים לבד מהרמב"ם ז"ל וכמבואר בש"ע סי' רצ"א יעו"ש בב"י ז"ל.

והנה פתח מאמר זה מהזוה"ק. יאיר במקרא קודש. של זכור את יום השבת לקדשו. דמזה דרשי' זכרהו בכניסתו על היין. (ואין קידוש אלא במקום סעודה אשר לדעת תר"י ז"ל ור' יצחק ור' יהודה שבכאן. המה ששמעו מהינוקא דר"ה סבא. דהא לחם אתקשר ביין. ויין בימינא וכדין ברכאן שריין בעלמא. ופתורא אשתלים כדקא יאות כמבואר בזוה"ק פ' ויחי ד' ר"ח יעו"ש באריכות) זה סבת חיוב הסעודה. וגם בקידוש הלילה אנו אומרים ויברך ד' את יום השביעי דבגיניה מתברך כל אינון שתא יומין. על כן בעי לסדרא פתוריה. בליליא דשבתא בנהמא ומזונא. ולפ"ז יש מקום לחשוב. דאך בלילה דהקידוש הוי מן התורה. וגם נאמר בו ויברך אך אז גם חיוב הסעודה. שיהיה קבמ"ס. משא"כ ביום אם דהוי קידושא רבא. מ"מ אינו אלא מדרבנן ואך הברכה דפה"ג אין כאן חיוב סעודה. לאפוקי מזה בא ר' יצחק לאמור. אפילו ביומא דשבתא נמי (באמת סעודת שחרית. שהוא סעודתא דעתיקא קדישא. היא למעלה מקדושת סעודת ליל שבח. יעיון בסידור האר"י ז"ל בשם קול יעקב. מה שהסביר בפנימיות של סעודות הקדושות. ולהמבואר בכתבי האר"י ז"ל בטעם הצום דיום הכיפורים שהוא שבת שבתון. היה מקום לאמור. יען כי השפע ומה שניזון בסעודתו דעתיקא קדישא. הוא ממקום גבוה מעל גבוה. א"צ כלל לעובדא דלתתא ואין מקום לאכילה דלמטה, להוציא מזה. אמר ר' יצחק אפילו ביומא דשבתא. כלומר שהוא לעילא לעילא. נמי מחויבין לעשות גם אתערותא דלתתא בסעודה. כי שבת שלום באור התורה. משולב בשלם לעילא ושלם לתתא. ולפ"ז מתפרש מלת אפילו לעילוי סעודתא דא. וכדקיי"ל דכבוד היום עדיף. ודברי הגמרא והזוהר הקדושים בנגלה ונסתר המה לאחדים.) ועל זה הוסיף ר' יהודה לאמור. דלא תימא דזה דוקא בשחרית. דאיכא עכ"פ חיוב קידוש מדרבנן ושיהיה קבמ"ס. לזאת בא גם חיוב הסעודה. משא"כ במנחה דאין חיוב קידוש גם מדרבנן. אין כאן חיוב סעודה

שלישית ז"א כי בעי להתענגא בהאי יומא. ולמיכל תלת סעודתא בשבתא. יומא דייקא. כי אין הקידוש גורם הסעודה. (ובאמת כל הראשונים הנ"ל. וגם פסק הטוש"ע בסי' רע"ג סעי' ה'. לא אזדי בשיטת תהר"י ז"ל) אך עצמות קדושת היום. כאשר נלמד בשבת קי"ז מתלתא היום (ולרוב הפוסקים המה מה"ת. וגם בסעודה שלישית. העיקר כדיעה הראשונה שבסי' רצ"א. דדוקא בפת יעו"ש.) ולפירושא דא. הלא גם הזוה"ק. בא לשלול דלא נימי דהסעודה מסובב מהקידוש. דאז יש מקום לאמור דשל לילה עדיף. אך קדושת היום גורם להשלשה סעודות. וכבוד היום עדיף באמת למסקנת הזוה"ק (וכן מתבאר ממה שנאמר שם. ר"ש אמר האי מאן דאשלים תלת סעודתו בשבתא. קלא. נפיק ומכרזא עליה אז תתענג על ה'. דא היא סעודתא חדא לקבל עתיקא קדישא וכו' והרכבתיך וגו' דא סעודתא תנינא לקבל חקלא דתפוחין קדישין וכו' הרי דר"ש מרא דזוה"ק הראה. כי סעודתא דשחרית מוקדם בקרא לסעודתא דליל ש"ק. אשר כל המוקדם בקר יש לו מעלה ועדיף כברכות מ"א וכמ"ד.) כאשר היא בגמרא להלכה למעשה ברורה. וחלק הנגלה והנסתר המה לאחדים. כי הכל נתנו מרועה אחד משמים, דברי אלקים חיים. ובזה ערכתי מנחתי עני אשר גם בזה נאמר ריח ניחוח על שלחנו הטהור. זה השלחן אשר לפני ה' בלחם ויין לסעודת שבת מלכתא וסוכת שלום. והוא ית"ש אבינו שבשמים. באור פני מלך חיים. יפרוס עלינו ועל בנינו סוכת רחמים חיים ושלום. מעולם ועד עולם. דברי לב בנו ותלמידו היוצא בהכנעה. בקידה והשתחוואה. וחותם ברגשי כבוד ואהבה רבה.

בכל חותמי ברכות שבתוה"ק חיים מרדכי

סימן ב

להרב הגאון האמיתי המפורסם בהכל העולם. לאחד המיוחד שבגאונים. בתורה ויראת ה' טהורה כו' כש"ת מו"ה מאיר אריק (שליט"א) ז"ל אבד"ק טארנא.

הנה כהד"ג. כבדני במנחת עשיר. בספרו הנכבד ויקר. שו"ת אמרי יושר. ח"ב. אשר הוא אור חדש המאיר לעולם. באמרי יושר לאמתה של תורה. ויען כי הגיעני קודם חג העצרת זמן מתן תוה"ק. אמרתי דבר בעתו מה טוב. להשתשע באמרותיו החריפים וישרים. המאירים עיני חכמים. במש"כ כהד"ג בסי' קכ"ז ליישב דכרי הרמב"ם ז"ל בפ"ח מ"ה תו"מ ה' ט"ו. שתי הלחם כו'. ואם הונפו עם הכבשים מעכבין זא"ז כו'. ואם אבדו הכבשים יאבדו הלחם. ויביאו לחם אחר וכבשים אחרים. והביא כהד"ג קושית הגאון מו"ה יואב יושיע ז"ל. מקינצק דאיך אפשר זה. למאי דקיי"ל שהל"ח אין אפייתן דותה יו"ט. ואפילו נפסל אין מביאין אחר. כדמוכח ביומא כ"א. בהא דלא נמצא פסול

בשהל"ח. וברש"י. ובמנחות ד' מ"ו ג"כ איתא ומביא לחם אחר. וכהד"ג כידו הגדולה ודעתו הרחבה. תי' בתלתא אנפי. חדא כגון שמערב יו"ט אפו ד' חלות ב' לשהל"ח וב' לאחריות דלמא יפסלו יהיו שתי לחם אחרים. כבמנחות פ"ח גבי חלות תודה. ובכה"ג כ' הרמב"ם ז"ל דמביא לחם אחר שהכין לאחריות. והאריך בזה בחריפות ובקיאות חדא ועוד. למה שנראה מתוס' יומא מ"ו ד"ה אבל. דבאונס ולא הקריבו קרבן ציבור. יוכלו להקריב למחר. והא דעבר זמנו בטל קרבנו היינו שלא היה אונס. וכמש"כ המל"מ בפ"א מ"ה חו"מ. וא"כ י"ל דאם נפסל הלחם מחמת אונס יוכלו למחר ביום חול להקריב כבשים ולחם ועוד בה שלישיה. בזה"ל גם י"ל לכאורה דמשכ"ל דהונפו הכבשים על הלחם בעיו"ט. דיתכן דהנפת הכבשים עם הלחם מחיים רשאים להיות בעיו"ט. ושפיר יכולין להביא עוד שהל"ח אחרים בעיו"ט. אבל דבר זה צריך ראיה. דאפשר דהנפתן דווקא ביו"ט עכת"ד כהד"ג והנה שינויי בתראי מלבד מה דלענ"ד פשטות וסתימת לשון הגמ' והרמב"ם ז"ל. דיביאו לחם אחר. מורה להדיא באותו יום הקבוע בתוה"ק בעצרת ולא למחרתו ביום חול. וכן שהונפו היו תנופתן בעתם ובזמנם בחג. ולא לפניו בעיו"ט. הלא המל"מ בפ"ד מ"ה מע"ק הציון שבספריו שו"ת. וטל תורה. ביומא שם למ"ל ה' תו"מ צ"ל לה' מע"ק כ' דגם התוס' למסקנתם ס"ל. דוודאי לפי האמת אין חילוק בין אנוסין למזידין. דבכל גווני אמרי' עבר זמנו בטל קרבנו יע"ש ורש"י ז"ל ש"כ בברכות כ"ו ד"ה וכיון כגון מוספין של כל יום ויום. והגרי"פ ז"ל הגיה ותמידין. אשר טעמו יען דתפלות נגד תמידין תקנו. מלבד מש"כ שם בהגהות הרש"ש זיל בזה דבר מתקבל יע"ש. י"ל בפשיטות להודיע כי דרך רבינו רש"י ז"ל לפרש בדיוק גם המלה. אשר עבר יומו מציין יום מוגבל דאתי מזמן לזמן. וזה הלשון נופל יותר על מוספין. מתמידין שהם תמידין כסדרן בכל יום. והגמ' נקיט כלישנא דקרא דבר יום ביומו. שמכאן למדו חז"ל בתמורה י"ד האי דינא דעבר יומו בטל קרבנו. ונאמר במוספי הרגל אבל אין כאן שום משמעות להוציא תמידין. אדרבה בתמידין שנאמר שנים ליום עולה תמיד וגו'. י"ל שנים אמרה רחמנא בדווקא. ולא שלשה או ארבעה. ויש כאן כעין בל תוסף גם בתשלומין. עבור יום העבר וא"צ כלל קרא לזה וממוספי רגל שבת ור"ח וודאי דנלמוד. וכאשר סיים כהד"ג והביא מרמב"ם ז"ל כאן ה' כ' דממש"כ דכל ק"צ שעבר יומו בטל קרבנו. משמע אפ"י באונס גמור. וכן בתמידין הדין כן. וזה מבואר גם בפיה"מ בתמורה שם ש"כ ולפיכך אין הצבור חייב באחריות הקרבנות. ר"ל התמידין והמוספין וכן כ"ו. מדכייל תמידין ומוספין כחדא. מבואר דשווין המה. בדין זה דעבר זמנו בטל קרבנו. וכ"ע גם רש"י ותו"ס ס"ל הכי וכדאמרן.

ומה דספוקי **מספקי** ליה למר. אם הנפת הכבשים עם הלחם מחיים. רשאים להיות בעיו"ט. בעניי לא הבנתי מה מקום יש לספק בזה. כיון דמקרא מלא בתורה חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה לה'. אשר הקרבתם הוא אך תנופתה. ובראשית עם הכבשים בחיים. אשר ע"ז נאמר והניף הכהן אותם וגו' ולאח"כ תנופתן לאח"ש דפליגי בזה רבי וחכמים במנחות ס"ב. ועצומו של יום הקדוש היא שתי הלחם וכדאמר ר' עקיב בריה ט"ז. אמר סקב"ה הביאו לפני שהל"ח בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות האילן. ואיך אפשר לומר כי תנופתן עם הכבשים בחיים שהיא ראשית עיקר הקרבתם. יהיו בעיו"ט פשיטא לי דהנפתן דווקא ביו"ט ככתוב בתורה בסדר המקראות וכהד"ג אשר ה' עמו לכוון האמת להלכה הכל הולך אחר החתום. אשר סיים. ומחוורתא כתירוצי הראשון דהיו יכולין להכין לאחריות. וכוון כהד"ג לדעת הגאון מהריעב"ץ ז"ל בהגהותיו למנחות מ"ו בש"ס דפוס ווילנא ש"כ וז"ל. הביא לחם וכבשים כ"ו והביא לחם אחר. נ"ב היו שם לחם אחר מוכן מעיו"ט שהרי אינן דוחות יו"ט עכ"ל אשר הן הן הדברים. אשר גם מפי כהד"ג נאמרים. ועוד בהוספת אמרי ישרים. ובפלפולים נכונים בביאור דברי הג"מ ופסק הרמב"ם ז"ל.

ובהיותי בזה ראתה. עיני ברמב"ם ז"ל שם ה'. א'. ביום חמשים מספירת העומר כ"ו וביום הזה מקריבין מוסף כמו מוסף ר"ח כ"ו והנה במנחות מה ע"ב. ת"ר והקרבתם על הלחם חובה על הלחם. שבעת כבשים תמימים אע"פ שאין לחם א"כ כו' דברי ר"ט. ר' עקיבא אומר יכול הן הן כבשים האמורים בחומש הפקודים. אמרת כשאתה מגיע אצל פרים ואילים אינן הן כו'. מדאישתני סדרן שמו אחריני נינהו ופסק הרמב"ם ז"ל הוא כר"ע. דאתם שבת"כ באים בגלל הלחם. ואותם שבחומש הפקודים בגלל עצמם הה באים כי. הם מוספי היום. והכ"מ כ' בטעם פסקו. ואע"ג דר"ט פליג עליו פ' רבינו כר"ע. פירושא דואע"ג נראה. אם דבכתובות פ"ד לחד לישנא ר"ט רבו של ר"ע היה. וה' כר"ע מחבירו ולא מרבו. אשר הכ"מ בעצמו בפ"ה מה' עדות ה' ח'. כ' ופוסק רבינו הר"ט. אי משום דכי אמר"י ה' כר"ע מחבירו אבל לא מרבו ור"ט רבו היה. וכמ"ד הכי בהכותב. ועוד כו' וא"כ לכאורה היה בדין לפסוק כר"ט. מ"מ פ' כאן רבינו כר"ע. מכמה טעמי. חדא. כי לאידך לישני שם ה' כר"ע גם נגד ר"ט. שנכלל בכלל ד"ה כר"ע מחבירו. ועוד די"ל דמסתבר טעמיה דר"ע. כי היא דבר הנלמד מענינו. אשר ב"פ פנחס נאמר בראשית מוספי ר"ח שהם חובת היום. ובגלל עצמם הם באים. כן כל המוספים הנאמרים שם. ובכללם גם מוספי חג השבועות. וזה שרמז הרמב"ם ז"ל בצחות לשונו וביום הזה מקריבין מוסף כמו מוסף ר"ח (יעיון בכורות י"ז מודה ר"מ בשעיר של ר"ח ופירש"י ותו"ס ז"ל) כלומר מצד

השתוות למוסף ר"ח. מסתבר טעמיה דר' עקיבא שהם באים בגלל עצמם. כמו מוסף דר"ח גם בפנימיות מאמרי קודש הנובעים מעץ חיים של האר"י ז"ל מתבאר כי שבועות שוה לר"ח בבח"י שני המאורות הגדולים ועוד בה שלישיה והוא העיקר. כי בת"כ אמור סי' קע"א לא תני לה בפלוגתא. אך כדברי ר"ע אמר שם ר"ט יע"ש. ובהגהות יפה עינים ורש"ש ז"ל כאן הוכיחו לגרוס גם בסוגיא כנ"י הת"כ. וכוונו לדעת קדמון השט"מ באות ג' בהגהתו כי תיבת ר"ע אומר נמחק. אשר כוון בזה לגרוס בסוגיא כת"כ. ולהעמיד גם גירסתינו אולי י"ל, כי לאחר ששמע ר"ט דברי ר"ע. הודה לדבריו ואמר גם הוא כר"ע כגי' הת"כ. ולכ"ע אזדי פסק הרמב"ם ז"ל.

וראיתי בפי' התוה"מ בת"כ שם לפרש הא דאמרי' מדאישתני סדרן ש"מ אחריני נינהו. וז"ל. ר"ל דסדר דשם היא פר ואיל וכבשים. וכ"א להקריב אותם כמש"כ בזבחים צ. ופה שינה הסדר כבשים פר ואילים. משום דמקריב אותם אחר המוספים. וכיון שסיים בכבשים. מסמיך כבשים אחר כבשים. ואח"כ פר ואילים, ומזה מוכח שהם אחרים ע"כ. מריהטת פשטות לשונו. נראה לכאורה כוונתו כי בקרבנות לחובת הלחם. גם בהקרבה משפט קדומה לכבשים להסמיכם לכבשים של מוספי חובת היום. ובזה היו מקום לנתינת טעם. להשינוי אשר בפ' אמור בא הציווי ונסכיהם אשה ריח ניחוח לה'. אך בכלל. ובפ' פנחס בפרטות. אשר בת"כ שם נאמר ע"ז דבר הכתוב בקצרה. וביאר בתוה"מ הכוונה. דמזה הביא ר"ט ראיה לשיטתו. דז' כבשים דכאן הם אותם שב"פ פנחס. וא"כ לא הוצרך לבאר נסכהם שמבוארים שם. ולכן קצר גם במנחת הפר והאילים יע"ש. ולפ"ז לדידן דקיי"ל דאחריני נינהו. א"כ טעמא בעי מדוע דבר הכתוב בפ' אמור מנסכים בקצרה, ולדברי התוה"מ. י"ל כיון דהטעם דבכ"מ פרים קודמין לאילים ואילים לכבשים. שכן נתרבו בנסכים כמבואר שם בזבחים צ' וברמב"ם ז"ל פ"ט מ"ה תו"מ. לזאת לא בא כאן מספר הנסכים בפרטות. להורות. ברמיזא אשר כאן יצא מהכלל. דאין משגיחין בקרבן המרובה, בנסכים להקדים. אך כבשים קודמין. למען דכבשים מחובת הלחם וחובת היום. זה לזה יהיה סמיכין אמנם האמת נראה כי גם כאן לא יצא מהכלל דבכ"מ. וכמבואר גם מלשון הרמב"ם ז"ל. באמרו, ומקריבין עם הלחם פר ושני אילים ושבעה כבשים. אשר גם כאן מקדימין הקרבת פר ואילים לכבשים ומוכרחין להעמיס בכוונת דברי התוה"מ כהא דאמר"י בזבחים שם. למקראה הקדימה הכתוב. יע"ש פרש"י ובתו"ס בשם רבינו חיים ז"ל ובשט"מ. אולם להקרבה צריך להקדים פר ואילים לכבשים ובטעם קדימת הכתוב בת"כ כבשים לפר ואילים. י"ל כדאמר"י בר"ה כ"ו שופר מאריך וחצוצרות מקצרות שמצות היום בשופר. כעין זה כאן. אם כי פר ואיל וכבשים

לכ"ע אין מעכבין את הלחם. אמנם השני כבשים דשלמים לבן ננס ור"ש שם מעכבין את הלחם והראב"ד ז"ל פ' כוותם. ובטעם פסק הרמב"ם ז"ל חתרו הכ"מ לח"מ ועוד מפרשים למצוא טעם לפסקו יע"ש. וי"ל עוד יען דאמר"י בר"ה ט"ז. תניא ר' יהודה אומר משום ר' עקיבא מפני מה אמרה תורה כו' ומ"מ אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת. מפני שעצרת זמן פירות האילן הוא. אמר הקב"ה הקריבו לפני שהל"ח בעצרת. כדי שיתברכו לכם פירות שבאילן. אשר ר"ע באמרו זה סובב והולך לשיטתו. דהלחם מעכב את הכבשים.. ואין הכבשים מעכבין את הלחם. אשר עיצומו של יום הוא שתי הלחם. להביא ברכה לפירות האילן. וכיון דר' יהודה דאמר משמיה דר"ע מסתמא כוותיה ס"ל. וסתמא דתלמודא הביא מאמר זה. אשר מזה המאמר כעין סעד. כי שהל"ח הם העומדים בראש לחובת היום. לאשר בכחם לעכב את הכבשים. ואין בכח הכבשים לעכב את הלחם. ולזאת פ' הרמב"ם כר"ע. אולם גם לפסק זה. הלא מצינו חשיבות לכבשים אשר התנופה לפני ה' עם המנחה חדשה לה' היה בכבשים. ע"י כל זה יש מקום לאמור. כי לשם כבש יש עילוי, ביום זה. ולכן בקרבנות לחובת הלחם. הקדימם הכתוב להורות (ברכות מ"א וכמה דוכתי) על חשיבתם. ויש להמתיק הדבר לאמרם ז"ל (במד"ר ופירש"י ז"ל נשא ופינחס) כי הקרבנות של פר ואיל וכבשים הם נגד מדת אבותינו יסודי עולם. אברהם יצחק. ויעקב. וכבשים נגד יעקב עמוד התוך. כנאמר והכשבים הפריד יעקב. אשר התפארת זה מתן תורה (ברכות נ"ח) מדתו של יעקב אבינו. לזאת להם משפט קדומה כאן בקרבנות של חובת הלחם אשר המה נגד שני לוחות הברית לוחות התורה. ונאמר ישראל אשר בך (במספר חטה) אתפאר. כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו. המשולש בשלש זכיות מאבות שלשה. הנוטל חלק בראש ביום תליתאי לקבלת אוריאן תליתאי. וכנאמר תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב.

ה' ב'. שתי הלחם אינן באין אלא מן הארץ ומן החדש שנאמר ממושבותיכם וגו' לא מצאו חדש יביאו מן העלייה. ובהשגות. א"א הלכה זו בהפוך. ובכ"מ דייק ופי' מלת בהפוך. ש"כ הראב"ד ז"ל יע"ש. וי"ל עוד כי במשנה מנחות ע"ג תניין. כל קרבנות כו' באים מן הארץ ומחו"ל מן החדש ומן הישן. חוץ מן העומר ושהל"ח שאינם באים אלא מן החדש ומן הארץ. אשר הדיוק מבואר דברישא דמתני' נשנית ארץ קודם לחדש. ובסיפא חדש קודם לארץ. הלא דבר הוא. וי"ל כדאמרי' בסנהדרין מ"ט חמירא ליה נקט בראשונה. הוא דשינה התנא דמתני' בסיפא להקדים חדש, כי בארץ כ"ע לא פליגי דגם בדיעבד לא כמבואר שם בסוגיא. ואלמלי ארץ קדום הייתי אומר יען כי ארץ חמור דגם בדעבד לא. משא"כ בחדש דנשנית אחריו. לזאת הכוונה הקדים רבינו הקדוש בסיפא חדש לארץ.

לאשמעוי' דגם בו נאמר לעיכובא גם בדעבד. וכעין סעד לזה ממש"כ בשט"מ שם אות ד'. א"נ משמע חדש דומיא דארץ דהתם דעבד נמי לא יע"ש. ואולי לזה כוון הראב"ד ז"ל באמרו. הלכה זו בהפוך כלומר דבמשנה נאמר בסיפא היפוך מדרישא לאמשעוי' דגם בדעבד לא. וראיתי בהגהות נמוקי הגרי"ב ז"ל. ש"כ ג"כ כעין זה אך בדרך אחר. ודקדק עוד כי הרמב"ם ז"ל שינה מלשון המשנה להקדים ארץ לחדש יע"ש וזה אינו דיוקא. כי לשיטת הרמב"ם ז"ל המשך הלשון נכון יותר בסגנון זה. למען לסיים אם לא מצאו חדש יבא מן העלייה ובטעם פסק הרמב"ם ז"ל ד"ה כברייתא ולא כמתני'. (יעיין בפיה"מ ובתוי"ט ובתוס' ולח"מ ובסוגיא פ"ד ע"ב) האריכו רבותינו הכ"מ ולח"מ. ובלח"מ עשה הוכחה לישובו באמרו. דהכי אמרי' התם. ר"נ ור"ע אמרי. שהל"ח הבאות מן הישן כשרות. ואי מתני' ל"ל הכא גבי שהל"ח קמה לה מתני' דלא כר"ע. פ"י וכללא הוא דסתם מתני' ר"מ הוא. ואליביה דר"ע כבסנהדרין פ"ו. אולם למש"כ בשט"מ שם אות ה' לגרוס ר' נתן ור' יעקב. וכ"נ גי' האמיתיות. כי ר' מאיר ור' נתן חבירים היו כבשלהי הוריות. ור"מ תלמיד ר"ע. ואיך הוזכר ר"ל קודם לר"ע. ועכצ"ל כגי' השט"מ ר"נ ור"י ולפ"ז אין מקום להוכחת הלח"מ. והוסיף עוד הלח"מ להקשות. אם הרמב"ם ז"ל פ' כברייתא עומר הבא מן הישן כשר. שהל"ח הבאות מן הישן כשרות. אמאי לא כתב גם בפ"ז גבי עומר כה"ג. וסיים. בישובו כו' לומר לדעת רבינו בדוחק יע"ש. וליישב בדוחק אולי י"ל יען שבעומר איכא אך חדא ברייתא נגד מתני' הלא כללא הוא דקיי"ל כמתני' נגד ברייתא. משא"כ בשהל"ח דאיכא להדא ברייתא עוד הברייתא דר"נ ור"י אם כי בסוגיא דתלמודא אמרי' בכמה דוכתי. מה לי חדא ברייתא. מה לי תרי יש לחלק וכמובן פ' כהני תרי ברייתות וצ"ע בזה. כי כתבתי לפום רהיטא. וכבר נאמר ישובים רבים בפסק הרמב"ם ז"ל.

ח' ג'. חטים שירדו בעבים יש בהם ספק כו' לפיכך לא יביא ואם הביא כשר. ובמנ"ח מצוה ש"ז סק"א. כ' דאם דכן שיטת הרמב"ם ז"ל בענין הקרבנות דספק הורצה. מטעמא ש"כ הכ"מ דאין לפסול העבודה מכח ספק. מ"מ איני מבין הטעם. נהי דמספק אין בידינו כת לפסול העבודה. מ"מ באלו שהם באים להכשיר. כמו כאן דמתיר באותו יום נסכים במקדש. כיון דהוי ספק עכ"פ לא יתיר וסיים שא"י כעת הטעם יע"ש. ונראה די"ל לסברת ההפלאה בספ"ק דכתובות הידועה. אם כי שם אין כן דעת מפרשים הראשונים והפוסקים וכמש"כ בספרי חידושי בן יאיר לעירוכין ז' יעו"ש. אמנם מובן כי בכאן עדיפא לאמור. כיון דלענין עבודה אין לפסול מספק. והחזקנו לעבודה כשרה. שוב הוי חזקה מעלייתא גם להמסתעף ממנו. וכמבואר כעין האי כללא בכמה דוכתי בפוסקים.

ה' ד'. שהל"ח שהן מן החדש צריכין כו' ומנפין אותו בי"ב נפה. ולחה"פ שהוא בא מן הישן די לו בי"א נפה. וכ' המנ"ח שם סק"ב דלטעם זה לאפוקי לשיטת רש"י ז"ל שהוא הללמ"מ אם בא מן הישן די בי"א נפה גם בשהל"ח. ולענ"ד נראה דגם בכה"ג בע"י בשהל"ח י"ב נפה משום לא פלוג. כדמצינו כן פעמים רבות בתקנות חז"ל ומה דסתם ולא ביאר הרמב"ם ז"ל בענין הנפות. אם כת"ק או כרשב"א במנחות ע"ו ע"ב. אשר עמד בזה הלח"מ בפ"ז ה' י"ב. וברש"ש במנחות שם. תמה על הרע"ב ותוי"ט ז"ל. שפ"ו לדעת רשב"א וכ' ליישב יעו"ש. לפירש"י ז"ל בכת"י שם. אשר גם השט"מ שם הביא פירושא דא בשם רש"י ז"ל דרשב"א לא פליג. אך פרושי קמפרש א"ש בפשיטות כמבואר להמעיין.

ה' ו'. ואופין אותו אחת אחת כו'. וכ' במנ"ח שם סק"ג. דפת אחר מותר לאפות עמו. והביא סעד מכו"פ ס"י ק"ח יע"ש. ובמנחות ציד מה"מ כו' ומנין דאפייתן של לחה"פ שתים שתים ת"ל ושמת אותם. יכול אף שהל"ח כן ת"ל אותם. ויש להעמיס זאת הכוונה. ולפרש אך דומיא דאותם שהם קודש אסיר לאפות. אבל פת אחר מותר לאפות עם שהל"ח וכמש"כ המנחת חינוך ז"ל.

ה' ז'. ואפייתן בפנים ככל המנחות ובמנחות צ"ה ע"ב דלמא מאי מבפנים במקום זריזים. ופירש"י ז"ל ולא בעזרה ממש אלא מבחוץ ואפוהו כהנים זריזים שלא יחמיץ. אשר ידוע קושית האו"ח ונו"ב מהד"ק חאו"ח ס"י ט"ו. דהלא קאי גם על שתי הלחם אשר חמץ תאפינה. והמה ועוד גאוני האחרונים אשר כ' ליישב זה. בדרך דוחק לחומר הקושיא. כמבואר להמעיין בדבריהם. לזאת אלמלי לא פי' כן רבותינו גאוני בתראי. הייתי אומר בקצורי. כאשר רגמ"ה ז"ל פ"י. כלומר במקום זריזין שיהיו כהנים עומדין על גביו בשעת אפייתן. אשר יש לפרש בכוונתו. כמו דבפ"י י"ב נפות למען שיהיה סולת נקיה. ואמר"י בחולין קל"ב ע"ב גבי מתנות כהונה דכתיב בהו למשחה לגדולה לאוכלם כדרך שהמלכים אוכלין יע"ש ובתוס'. והתנאה לפניו במצוות אחז"ל. לזאת יעמדו הכהנים בשעת אפייתן. הזריזין לראות שיהיה נאפה יפה. כן יש לפרש בדברי רש"י ז"ל תלמידו באמרו שלא יחמיץ. דלאו דווקא על איסורא כוון. (אם כי בסוגיא דפסחים ל"ו ע"א כהאי לישנא וסובב אך על איסורא דחמץ כה"ג מצינו טובא מלה אחת מתפרש בכמה גווני לפי הענין) אך לפרקים אם הפת לא נאפה יפה, יש בו קיוהא וטעם הפת מחמין. ונקיט רש"י ז"ל האי לישנא. אשר פי שנים בכוונת המלה. על לחם הפנים כפשוטו. שלא יחמיץ באיסורא דחמץ. ועל שתי הלחם שלא יתקלקל ויחמיץ כלומר אשר טעם הפת יחמיץ

לזה צריכין זריזות הכהנים באפיה. וכן בלישה ועריכה. לראות שיהיה נעשה כל בטוב. אשר לאחר האפיה יהיה טוב בטעמא והדר במראה בהדרת קודש.

ואחתום בהא דאמרי' במנחות מ"ה ע"ב כתוב אחד אומר תספרו חמשים יום. וכתוב אחד אומר שבע שבתות תמימות תהיינה הא כיצד כאן ביו"ט שחל להיות בשבת. כאן ביו"ט שחל להיות באמצע שבת. ופי אא"ז רש"י ז"ל. חמשים יום משמע יום ולא שבועות. וכתוב אחד אומר שבועות. ושבועות לא קרי אלא אותן המתחילות באחד בשבת ומסיימות בשבת. אשר יש להטעים עוד. ולאמור כי יציור אשר ביום מ"ט לספירה. יהיה באותו יום שנשלם שבע שבתות גם יום חמשים. בקבלת יו"ט מבעוד יום. להסוברים דתוס' שבת ויו"ט הוא מה"ת אשר אז באותו יום גם זמן מיום החמשים (אם כי ידוע מש"כ המג"א ז"ל בשם של"ה ה"ק. הלא לעומתו דברי הריעב"ץ ז"ל בסידור שהוא רק דקדוק מאחרונים. ומי שמקדים גם להתפלל בשיעור שמוסיפין מחול על הקודש. הוא זריז ונשכר בקיום המצוה) אמנם בחל יו"ט לאחר השבת אין כאן תוס' יו"ט ע"י קדושת שבת. וזה ביו"ט שחל להיות בשבת אין כאן אך שבע שבתות תמימות. כאן ביו"ט שחל להיות באמצע השבת. אשר אז בתשלום השבע שבתות יש גם זמן מה מיום החמשים אור קבלת תוה"ק. המאיר מעולם עד עולם ולנצח נצחים ידידו אוה"נ החותם ברגשי כבוד ואה"ר בכל חותמי ברכות שבתוה"ק. חיים מרדכי.

סימן ג

להרב הגאון המפורסם בתורתו וביראתו הקודמת לחכמתו. כו' מוה' אליעזר דוד גרינוואלד (שליט"א) ז"ל האבד"ק סאטמאר.

מכתבו (היא התשובה שנדפסה בספרו היקר והגדול שו"ת קרן לדוד סי' קמ"א) עם ח"ת היקרים הגיעני בהא דאמר"י בר"ה ט"ז ע"ב. א"ר יצחק חייב אדם להקביל פני רבו ברגל כו' ואר"י חייב אדם לטהר א"ע ברגל כו'. אשר היה למראה עיני כהד"ג. דברי שכ' בזה"ל. לכאורה יש לדקדק. כיון דחיוב הטהרה לרגל. הוא בערב הרגל כדי לכנוס בטהרה לרגל. ולהקביל פני רבו הוא ברגל. המימרא דחיוב הטהרה היה לנו משפט הקדומה וברמב"ם ז"ל פט"ז מהט"א ה' י' כ'. כל ישראל מוזהרים להיות טהורים ברגל. מפני שהם מוכנים ליכנס במקדש ולאכול בקדשים. אשר מקור מקומו טהור נובע מפ"י הגאון הר"ח ז"ל שפ"י וז"ל. מיכן אמרו חכמים שחייבין ישראל לטהר עצמם ברגל בבואם ליראות לפני ה' וחקר הצל"ח בביצה י"ז בפירש"י ז"ל ד"ה ובה"א. לטעם זה. אם חיוב הטהרה הוא בערב הרגל או ברגל יע"ש. אולם מהמפרשים ופוסקים כמבואר דחיוב הטהרה הוא בערב הרגל כדי שיכנוס לחג בטהרה. והדק"ל ו"ל דיש לעשות מזה כעין סעד לשיטת

הריטב"א ז"ל, הנובע ג"כ מפ"י הר"ח ז"ל. שפ"י וז"ל. חייב אדם להקביל פני רבו ברגל שנאמר כו' מכלל דבחודש ושבת חייב. ואקשי' והא ברגל אמרנו. ופרקי' אם רבו שרוי במקום קרוב לו. חייב להקביל בכל חודש ושבת. ואם הוא במקום רחוק חייב להקבילו ברגל עכ"ל. וא"כ כיון דחיוב הקבלת פנים שברגל מיירי במקום רחוק. אשר הוא קדום בצאתו מביתו להטהרה שהוא קודם וסמוך לכניסת הרגל. לזאת נאמר האי חיובא קדום וי"ל עוד למש"כ הבה"ט ביו"ד סי' שע"ג והצל"ח שם. דעיקר חיובא לטהר א"ע ברגל נאמר בזמן שביהמ"ק היה קיים מטעם הנ"ל. לזאת קדום חיובא דהקבלת פני רבו ברגל שהוא בכל עת גם בזה"ז. וכ"ל מש"ע או"ח סי' תקנ"ד (ולא כנו"ב במהד"ת סי' צ"ד) ומג"א ס"ק י"ב יעו"ש והנה הנו"ב כ' שם בטעם הקבלת פנים בימים האלו יען כי אז ניתוסף שפע על הרב להשפיע גם על התלמידים. אולם לפרקים השפע מזריחת שמש דעת הרב. ילך להתלמוד. אך דעת התלמוד אינו זך לקבל. לזאת נסמך החיוב לטהר א"ע ברגל הרומזת על טהרת הנפש. ומה"ט היא בכל עת גם בזה"ז. (כסתימת הפוסקים ומפרשים ויע"ש בה"ט סק"ד) ואז שניהם כאחד טובים. אשר התלמוד מקבלת פני רבו יזרח לו אור השפעת קדושת הדעת עכ"ל בחדושיי כת"י על ש"ס.

וכחד"ג כ' להקשות על חילוק הריטב"א ז"ל. דהקבלת פני רבו בחודש ושבת. נאמר במקום קרוב. ושברגל על מקום רחוק. מהא דקפריך הג"מ בסוכה כ"ז. מהא על ר"א דשבת את העצלנין ומסיק הא דאזיל ואתי ביומיה. הא דלא אזיל ואתי ביומיה. אשר נראה דרגל לא נאמר אך על מקום קרוב. והוסיף לדייק דאיך הקשה הג"מ על ר"א ממימרא דאמורא ר"י. וכ' לפרש דקושית הש"ס העיקר הוא מקרא דדרש ממנו ר"י. והעלה דחילוק הר"יטב"א ז"ל לא נאמר אך לר"י. והוא יחלוק על הסוגיא דסוכה. ולמסקנא דתלמודא דסוכה לחלק בין אזיל כו' ע"כ דליתא חילוק הריטב"א ז"ל. ובזה יישב דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ה מ"ה ת"ת שלא הביא חילוקא דאזיל ואתי. כי פסק כר"י עכת"ד כהד"ג.

הנה דיוקו דאיך הקשה הג"מ ממימרא דר"י על ר"א. הלא זה דרך הסוגיות בכמ"ד להקשות גם ממימרא דאמוראים על תנא. בהא דקום להו שהוא מהלכות פסוקות. וזה שאמר מהר"י פיק ז"ל בלשונו המובא בנו"ב שם באמרו. סתמא דתלמודא בסוכה ד' כ"ז קמותיב מיניה והאר"י כו' פי' דמזה מוכח דהיה קים להו לבעלי התלמוד. שזאת ההלכה היא מהלכות הברורות ובטעם השמטת הרמב"ם ז"ל חילוקא דסוכה וסעד לת"י הכ"מ. כ' בספרי חידושי בן יאיר על ש"ס בח"י לשם בזה"ל. אמנם הר"ח ז"ל בפירושו השמיט מימרא זו. ואיכא למימר חדא מתרי פנים. או דלא גרס לה. או דס"ל דזה דווקא לר"א

ולא לרבנן ולא קיי"ל כוותיה. וכמש"כ הכ"מ בפ"ה מ"ה ת"ת ה' ז' בשיטת הרמב"ם ז"ל. ומהלח"מ שם נראה דלא ניחא ליה בתי' הכ"מ. ו"ל טעמו דמנא ידע הרמב"ם ז"ל זה. אבל עתה חז"י כי הרמב"ם ז"ל סמך על קבלת הר"ח ז"ל רבו של הרי"ף מרבותיו של הרמב"ם ז"ל. אשר דרכו בפסקיו לילך בשיטתם שיטת הגאונים שכל דבריו דברי קבלה ולזאת גם הוא סתם ופשוט עכ"ל בספרי שם ובשיטת הריטב"א ז"ל גם בח"י הרי"ף ז"ל בעין יעקב שם הקשה כקושיתו. ומה שהעלה כת"ה כי חילוק הריטב"א ז"ל לא אזדי לסוגיא דסוכה. הלא הריטב"א ז"ל בח"י לסוכה שם הובא גם בעין יעקב כי האי חילוקא. ותקן בעצמו קושית כת"ה באמרו שם. וז"ל. מעשה כ"ו והאר"י מנין שחייב א' להקביל כ"ו ברגל. פ"י בדליתיה במתא דאי בדאיתא במתא כל יום ויום הוא חייב. שנאמר מדוע וגו' מכלל דבחדש ושבת איבעי ליה למיזל. פ"י כשהוא בתוך התחום. ומינה לראותו ברגל כשהוא מחוץ לתחום. ור"י נקיט מאי דשכיח ביה פשיעותא טפי. ומוקימנא דמיירי דאזיל ואתי ביומיה. דאי לא אין לו לצאת מביתו. ברגל בחוש"מ דמצי נפיק דביו"ט גופיה בתוך התחום הוא. ולא סגי דלא אזיל ואתי ביומיה עכ"ל. הרי, שתי' בעצמו דבריו וחילוקו נאמר גם לסוגיא דסוכה **וכמבואר**,

ומש"כ כת"ה לתמוה על תי' הנו"ב להשמטת הטוש"ע האי דינא. משום האי דר"א אר"י בקידושין. וז"ל. איברא דדבריו תמוהין דהא הטוש"ע לא הביאו הא דר"י מטעם ש"כ הרא"ש כ"ו. עתה מטעם זה גופא ל"ש לומר דמשום שלא יהיה כ' מרובה משל שמים פטור בזה"ז. דהא אלמלי הביהמ"ק היה קיים היה מקבל גם פני השכינה וצ"ע בזה כו' ע"כ. הלא הנו"ב שם הביא אלו דברי הרא"ש והטור. וכ' שם לענין שבת ור"ח. ובהא אף החולקים בעמידה מודים דכאן כו'. וא"כ לפ"ז בזה"ז שבעו"ה נתקיים והשימותי וגו' מקדשכם שאפי' בשעת שממה קדושתה עליה. והשכינה לא זזה מכותל מערבי. ואין אנחנו הולכים לקבל פני שכינה שמה כלל. כי לא חייבה אותנו התורה כו'. אין מקום להטיל חיוב לקבל פני רבו כ"ו. הרי דשפתיו ברור מללו. כיון דגם בזה"ז יכולין לקבל פני שכינה בכותל מערבי. מ"מ אין כאן חיוב מה"ת. אין יכולין להטיל חוב לקבל פני רבו שלא יהיה כבוד רבו כו'. ובזה גם הרא"ש ז"ל מודה ודברי הנו"ב ז"ל מיושבין **וכמובן**.

ולדברי כת"ה דלעת"ל יהיה החיוב לעלות בכל חודש ושבת. יש סעד מילקוט שם בישעיה. במקומו. ש"כ ז"ל. זש"ה מתי אבוא וגו'. אמרו ישראל רבש"ע אימתי אתה מחזיר לנו את הכבוד:

שהיינו עולים ב"ג פעמים רגלים ורואים את ה'. א"ל ה' בני בעה"ז הייתים עולים בשנה ג' פעמים. כשיגיע החץ אתם עתידים להיות עולים שם בכל חודש וחודש. שנאמר והיה

מידי חודש בחדשו ומידי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחוות לפני וגו'. שנראה מדברי חז"ל. כי לעת"ל יהיה חיובא דחודש ושבת בצד השתוות להחיובא דג"פ ברגלים עתה. אולם מה שרצה להעמיס פי' חדש בקרא. הלא כת"ה בעצמו ראה שאין הקרא סובל כלל פי' זה. כי אין המקרא יוצא מידי פשוטו אשר בעת שהלכה לא היה לא חודש ולא שבת והדיוק במקומו עומד דמה זה דנקיט החיוב דלעתיד ולא אמר לה לא רגל היום חיובא **דעתה**.

והנה מה שה"ק כת"ה דהלא נשים פטורים ממ"ע שהזז"ג ואיך אפשר לחייב נשים בקבלת פני רבו. אשר מפשטות הקרא נ' דגם נשים ישנם בחיוב זה וכמש"כ המג"א ז"ל בסי' ש"א הלא בעיון יעקב. ובעץ יוסף בסוכה שם. בשם איי הים כ' ליישב זה יע"ש ומה אשר כת"ה עשה בזה פלוגתא בין ר' יצחק לר"א. אר"י דקידושין ל"ג ולזאת השמיטו הטוש"ע דינא דר"י דס"ל כסברת ר"א אר"י דקידושין והאריך בזה בנועם אמרותיו. מלבד מה דלא מסתבר ישוב זה. מהא דחז"י כי הרמב"ם ז"ל דבפ"ו מ"ה ת"ת פ' כר"א ארי' דקידושין הביא החיוב דקבלת פני רבו להלכה. והטוש"ע דהשמיטו הא דאר"א ארי' דקדושין. נאמר דדחי דינא דר"י מכח מימרא דאר"א אר"י. ובאמת אין פלוגתא בין הני תרי מימרות. ואם היה בזה פלוגתא, בדין הוא דתדחה מימרא דר"א אר"י מפני דינא דד"י. כיון דסתמא דתלמידא דסוכה קמותיב ממנו דמוכח דשמיע להו דזאת היא להלכה ברורה. וזה כלל גדול בכ"מ לפסוק כהכרעת סתמא דתלמודא **להלכה**.

ומה שהוסיף עוד כהד"ג טעם על מה שלא הובא האי דינא דר"י בטוש"ע. יען כי לילפותא דר"י מקרא. אשר גם נשים בכלל חיוב זה. מוכרח לומר דס"ל דנשים סומכות רשות. ומדברי המג"א ז"ל בסי' קכ"ח עשה הוכחה דאנן קיי"ל דאין סומכות. ולשיטת רש"י ז"ל בקיום מ"ע שהזז"ג לנשים. איכא עוד איסורא דבל תוסף. ובזה ביאר הת"כ בפ' שמיני. ובנבלתם לא תגעו. יכול יהי' ישראל מוזהרים כו' הא מה אני מקיים ובנ"ב לא תגעו ברגל, אחרים אומרים ובנ"ב לא תגעו יכול אם נוגע אדם בנבלה. ילקה את הארבעים. ת"ל ולאלה תטמאו יכול אם רא הא' את הנבילה ילך ויטמא בה. ת"ל ובנבלתם לא תגעו. הא כיצד הוי אומר רשות עכ"ל (מה שציין כ"ת להכ"מ ב"פ ט"ז מהט"א ולמל"מ (עיון בטורי אבן בר"ה שם מש"כ בזה) ולכאורה פליאה נשגבה אמרם ז"ל. לאלה תטמאו יכול חיוב. מהי"ת יעלה על הדעת שיהיה מצוה וחיוב לטמאות א"ע אלא דהוי אמינא. משום דכתיב אמור אל הכהנים לנפש לא יטמא בעמיו, ולא זרים והו"א דאיכא מצוה וחיוב. כמו דנשים אסירות במ"ע שהזז"ג משום ב"ת, וה"ד דזרים לענין טומאה דעוברין על בל תוסף, אם ימנעם מל"ט, לזאת איצטרך קרא דבנבלתם לא תגעו, להורות שהוא

רשות והאריך בחריפות כדעתו הרחבה, לקשר בזה שתי המימרות דר"י, ונתינת טעם לקדימת החיוב דקבלת פני רבו מחיוב הטהרה, עכת"ד. הנה כהד"ג סיים בעצמו שנאמר אך ע"ד חידוד. אשר בכחמתו כי רב הוא, ראה מעצמו דחידודו קודם לליבונו, כי גם לשיטת רש"י ז"ל בר"ה ל"ג עירובין צ"ו, דאיכא איסורא דב"ת בקיום מ"ע שהז"ג לנשים, אלא נאמר רק בעושין מעשה, וגם בזה לדעת הרבה, לא נאמר שיטתו אך במקום שיש צד איסור בעשייתם, כגון סמיכה דהוי כמשתמש בקדשים וכדומה, כמבואר שם בר"ה ביום תרועה ובמפרשים יעו"ש אבל בשוא"ת שלא יטמא בנבלה, אין כאן שום סברא וס"ד לאמור דיש בזה משום ב"ת, שנצטרך קרא להוציא מזה, ופליאת כת"ה על הת"כ במקומה עומדת ועלה על לבי, למש"כ שם המלבים ז"ל בכוונת הת"כ דאם היה תופס ג"כ לשון כזה ובנבלתם תטמאו, היה מקום טעות שיהיו ציווי יע"ש, ולפ"ז אם היה נאמר כן יש מקום לפרש מבשרם לא תאכלו ובנבלתם תטמאו, בתור ציווי לדברי הרמב"ם ז"ל בשמנה פרקים, דבמצוות השמעיות ראוי להתאוות ולכוף את יצרו, ולזאת אם היה נאמר מבשרם לא תאכלו ובנבלתם תטמאו, ייעיון מלבים שם בפי' התוה"מ) הוי אמינא דצותה תוה"ק שיטמא א"ע להם ולא יהיה מופרש ובדיל מהם למען יתאוה לאכילתם, ומכ"מ לא יאכל, ויכוף את יצרו טפי, אשר לפום צערא אגרא, וכעין דאמר"י בע"ז י"ז ניזל אפתחא דזונות ונכפייה ליצרין ונקבל אגרא ולזאת איצטרך קרא להוציא מזה, ולאמור ובנבלתם לא תגעו דתפס כאן לשון שלילה לא תגעו אם תרצו להיות טהורים, להורות שהוא רשות, כנלע"ד בזה לפום רהיטא, ועדיין צע"ק בזה.

אולם בגוף הדבר ש"כ כת"ה דאנן קיי"ל דנשים אין סומכות אשר זה יסוד כל הבנין. אתפלא כי ז"א. כמבואר בתוס' ור"ן ועוד ראשונים ז"ל דקיי"ל להלכה כר"י ור"ש דנשים סומכות רשות. ואיפסקא הכי בטוש"ע או"ח סי' י"ז תקפ"ט (יעו"ש בב"י ז"ל) ובכמ"ד דהרשות נתונה לנשים לקיים מ"ע שהז"ג. ומקבלין עוד שכר על זה. אך לפסק הש"ע כרש"י ורמב"ם ז"ל שלא יברכו. אשר גם בזה כל בנות ישראל יוצאות ביד רמ"א ז"ל. דהמנהג שהנשים מברכין על מ"ע שהז"ג. ושפיר הרשות בידם לקיים גם המ"ע של קבלת פני רב. אם דנימי דהוי מ"ע שהז"ג. אמנם הם עוד מחויבים. כי לא הוי כלל מעשהז"ג מטעמא שביאר שם האיי הים וכאשר מסיק גם כת"ה והוא האמת.

והנה בדברי המג"א ז"ל מס"י קכ"ח ועוד פרטי הענינים אשר העיר כת"ה יש לפלפל טובא. אולם עתי אין אתי לפלפולים. ואך להלכה אמרתי להאריך קצת. בדברים פשוטים ומבוארים למען תתברר זאת ההלכה בס"ד.

הן מדברי המג"א ז"ל סי' ש"א ותקנ"ד. העלה בשיטתו מחה"ש שם שלשה חילוקים בזה. מצוה זוטא. רבה. וחיובא. בחול מצוה זוטא. ובשבת ור"ח מצוה רבה. וברגל חיובא. והפמ"ג שם בש"א. הניח זה בצ"ע. מסוגיא דסוכה כ"ז דמשמע בהדיא דגם בשבת ור"ח חייב להקביל פני רבו כמו ברגל. מקרא דשונמית יעי"ש. ובטור אבן בר"ה שם. מכח האי דיוקא דבקרא נאמר שבת וחודש ור"י נקט רגל הביאו לפרש חדש דקרא על ר"ה ושבת על רגל. ועולה מביאורו ופלפולו. דבר"ה ורגל חיובא איכא ולא ביוה"כ יע"ש. ובפנים יפות עה"ת פ' ראה כ' וז"ל ולא יראה את פני וגו'. אחז"ל חייב אדם לקבל פני רבו ברגל. י"ל דרמז התורה במלת את פני כו'. מ"י משמע ביומא ד' ע"ג דדוקא יוה"כ מצוה להקביל כו'. וכן משמע גבי אלקנה שהיה עולה בר"ה. ויש לפרש מ"ש לא חודש וגו'. משמע דבשבת וחודש צריך למיזל. דהאי חודש היינו ראש השנה. דכתיב תקעו בחודש שופר. ושבת היינו יוה"כ דכתיב מערב וגו' שבתכם עכ"ל אשר דבריו תמוהים וכמש"כ במנחת פתים בסי' תקנ"ד עליו. וז"ל. ודבריו צ"ע דמשם לא נשמע רק דביוה"כ נמי איכא מצוה. אבל וודאי דבשלש רגלים. היא עיקר המצוה דומיא דעליה לרגל שהיה בג' רגלים. וכמש"כ בנוב"י הנ"ל ובר"ה ויוה"כ לא היה חיוב לעלות לרגל כו'. וציין לשאג"א סי' ס"ז ע"כ יע"ש. ולדעתי ט"ס יש בדברי הפנים יפות ובמקום דדווקא צ"ל דגם מ"י מ' ביומא ד' ע"ג דגם ביוה"כ כו'. וכוונתו לאחר שרמז בקרא דלא יראה. שנאמר על ג' רגלים יש מקום לומר דדווקא בג' רגלים החיוב לקבל וכס' הט"א ונו"ב ז"ל. כ' דביומא משמע דגם ביוה"כ איכא האי חיובא וכ"נ בר"ה מאלקנה. ובדרך דרוש רמו זה בחודש יושבת דקרא. דגם בר"ה ויוה"כ יש האי חיובא דקבלת פני רב. כ"נ בישוב דבריו הקדושים. שלא תקשי עליו מג"מ ערוכה בסוכה ור"ה. אך הוסיף לאמור דחיובא דהקבלת פנים בר"ה ויוה"כ הוא כרגלים ורמיזא ג"כ בקרא ועל איזהו זמן נאמר האי חיובא. לדעת הנו"ב שם. בזמן שביהמ"ק היה קיים היה החיוב ברגל משא"כ עתה בזה"ז. ולזאת לא הובא בטוש"ע. ולדעת היערות דבש (ח"א דרוש י"ב) הוא להיפוך כי בזמן הבית היו מקבלים פני שכינה בעולים לראות פני ה'. לזאת לא היה חיוב לקבל פני רבו דהוי כמקבל פני שכינה ולדעתי העניה הלא משכחת לה האי חיובא גם בזה"ב בלא היה יכול לעלות או שהיה מהפטורים לעלות ואז עליו החיוב דקבלת פני רב. וגם בירושלים עה"ק תובב"א. כשהיה הרב וגם התלמוד. הלא היה בידו לקיים שניהם. קבלת פני ה' בביהמ"ק. וגם קבלת פני רבו דהוי כמקבל פני שכינה ולזאת בשונמית שהיה בזמ"ב. לא הזכיר מועד וחג כ"א חודש ושבת. דאז הו"ל למיזל ממדת חסידות ור"י דאיירי בזה"ז אמר רגל. כי ברגל חייב מן התורה לעלות ולראות פני ה' בעזרה ועכשיו החיוב לקבל תמורתו פני

ח"ח. ולזאת לא הזכיר חודש ושבת שזה אינו מן החיוב. כי לא נזכר בתורה. ואינו רק מדת חסידות הואיל ויהיה לעתיד לבא אבל חיובא ליכא רק ברגל (זה הסבר לשיטת המג"א ז"ל בסי' ש"א דמחלק ג"כ בין רגל לחודש ושבת כנ"ל) יעו"ש באריכות. זאת היא דעת ושוטות רבותינו גאוני בתראי בזה. והדיוק דבקרא נאמר חודש ושבת ור"י נקיט רגל. היא העיקר שהביאם לכל אלו החלוקים בזאת ההלכה.

אמנם בזמנם לא נתגלה עדיין אור הבהיר אור קדמון של פי' ר"ח ז"ל, ועתה אשר נתגלה גירסתו וביאורו בר"ה שם. בזה הלשון חייב אדם להקביל פני רבו ברגל. שנאמר ויאמר אליו מדוע את הולכת אליו היום לא חודש ולא שבת וגו', מכלל דבחדש ושבת חייב ואקשינין והא ברגל אמרנו, ופרקינין אם רבי שרוי במקום קרוב לו חייב להקביל פניו בכל חודש ושבת ואם הוא במקים רחוק חייב להקבילו ברגל עכ"ל, אשר אין לחלוק על גאון, ולראב"ד ז"ל ננעל הדלת לגמרי, וגם לרא"ש ז"ל אין לפתוח המנעל אך בראיות ברורות ומוכרחות מש"ס בבלי וירושלמי, אבל לא בסברא בעלמא. וביחוד הגאון ר"ח ז"ל שכל דבריו דברי קבלה, (עיי' ש"ך חו"מ סי' מ"ב סק"א, ומ"ג ס"ק מ"ג) וגאוני בתראי לא ראו את גירסתו וביאורו, אשר בכגון דא לא נאמר ה' כבתראי, כמבואר בחו"מ סי' כ"ה סעי' בי ברמ"א ז"ל, הסוגיא מסייע לגירסת ושיטת הר"ח ז"ל ודברי הגאון המה המקור לשיטת הריטב"א ז"ל (ולא כמש"כ הנו"ב שם בסי' צ"ד על דבריו שהמה דאוקים וגם הוא אלמלי ראה שיצא עוד מפי גאון הר"ח ז"ל לא היה כותב כן. ובפרט אשר גי' הש"ס היה כן לקבלת הגאון ר"ח ז"ל) ש"כ בחי' לר"ה שם, וז"ל אר"י כו, וכ"ת א"כ הול"ל חייב אדם להקביל פני רבו בשבת, י"ל דר"י תפס קצה האחרון כי הקבלה הוא בכל תלמיד כפי קירובו לרבו, כי אם הוא בעיר חייב לראותו בכל יום ויום ולא סגי בלא"ה ואם הוא חוץ לעיר במקום קרוב. פ"א בשבוע או בחודש, וז"ש מדוע את הולכת אליו היום לא חודש ולא שבת שראית אותו (זה כפי' הרד"ק בשם אביו ז"ל, ובזה מיושב הדויק מקדימת חודש לשבת, כי פירושא דקרא בדרך לא זו שאין כאן חודש, אף זו דגם שבת אין כאן, מעת שהיית אצלי לראות אותו) ואם הוא במקום רחוק יש לו נראות פ"א ברגל, ולא הוצרך ר"י להזהיר אלא למי שרבו במקום רחוק שלא יתעצל לראותו, ושבת דנקט כולל גם יו"ט עכ"ל (וגו' הרד"ק ובארבנאל בש"ס חייב אדם להקביל פני רבו בשבת וברגל הובא גם בעיון יעקב בסוכה שם יע"ש) הרי מפורש יוצא מגי' ופי' הגאון ושיטת הראשונים ז"ל, דברגל שבת וחודש חיובא איכא לקבל פני רבו דהוא כמקבל פני שכינה, ומבואר הוא גם בזוה"ק ואתחנן (רס"ה ע"ב) ר"א הוה אתי מלמחמי לר"ש כו' א"ל תנינן דחיובא עליה דב"נ לקבלא אפי שכינתא בכל ריש ירחי ושבתי ומאן הוא רביה, כש"כ

בוצינא עלאה קדישא דכל בני עלמא (סעד להמבואר בש"ע או"ח סי' תע"ב סעי' ה') בעאן לקבלא אנפוי ע"כ, ובמדרש הנעלם פ' חיי שרה (קכ"ג ע"א) ר"א אזיל למתמי לריב"ז רביה. ההוא יומא ריש ירחא היה כו' מאי בעי הכא, א"ל חייב אדם להקביל פני רבו, א"ל לאו על כך אמרית כו' ע"כ יע"ש (וביפה עינים בר"ה וסוכה שם ציין לויק"ר פי"ח רשב"ח הוה סליק שאיל בשלמיה דרבי בכל ירח וירח) הרי נאמר בזוה"ק בלשון חיוב גם על חודש ושבת, אם דאין למידין מאגדות, הלא הוא אך במקום דסותר לתלמוד ופוסקים, ובכאן אדרבה מפשטות הסוגיא ושיטת הראשונים מתבאר ג"כ הכי, ומלישנא דתנינן הנאמר בזוה"ק מבואר שהיה להם זה להלכה עתיקא ופסוקה.

ובעיקר דיוק כל המפרשים. דלמה נאמר בקרא אך חודש ושבת. הלא כתב הפמ"ג ומחה"ש שם וכן פי' המפרשים כפשוטו כי דרכה היה ליל"ך בחודש ושבת, ויש ליתן לזה טעם פנימי לאמיתי, להמבואר בזוה"ק ריש בשלח, דחבקוק בן השונמית הוצרך להתקשר באתר דחיים יעו"ש באריכות הטעם בנועם אמרי קודש, ובזוה"ק פקודי (רמ"ח ע"ב) איתא בזה"ל בגין דשבת וחודש חותמא דחיים אתקיים בהו יעו"ש, לזאת היה דרכה ליל"ך בחודש ושבת לקשר את בנה בחותמא דחיים, וביחוד ביום זה שהלכה אשר אז קשרו אלישע בזכר וצרור החיים והוא הטעם שנאמר בקרא חודש ושבת, והפשט עם הרמז לסוד פנימי, המה כאחדים זל"ז מצומדים, בדברים כנים וברורים

ועוד זאת נתבאר מדברי זוה"ק והראשונים שאין לחלק בין זמן לזמן. בין בזמן שביהמ"ק היה קיים ובין בזה"ז נאמר האי חיובא על חודש שבת ורגל, ובשבת דקרא נכלל גם רגל וכמש"כ הריטב"א ז"ל, ואם כי לא הובא בפירוש האי דינא בטוש"ע, הלא סמכו על מה שנרמז בסי' ש"א סעי' ד', וגם אשה ישנה בחיוב זה כמש"כ שם המג"א, ולא נכנס בכלל מ"ע שהז"ג וכנ"ל וכפול בסי' תקנ"ד סעי' י"ב, ומשולש בסי' תרי"ג סעי' ה', ובכל יום ויום איכא מצוה ומלשון הריטב"א ז"ל כשהוא בעיר חייב לראותו בכל יום ויום נראה שגם זה בכלל חיוב וכמש"כ המג"א ז"ל בסי' תקנ"ד מחגיגה ה', אמנם בשבת חודש ורגל וגם ר"ה ויה"כ בכלל, כולהו ובכל הזמנים, חייב אדם לקבל פני רבו ואך בזה לחלק יצא דבמקום רחוק החיוב אך ברגל, ובמקום קרוב בשבת וחודש וכמש"כ הריטב"א ז"ל ולגי' הגאון ר"ח ז"ל, האי חילוקא מבואר בתלמודא, ובעיר מצוה או עוד חיובא לריטב"א ז"ל בכל יום ויום לקבל פני רבו דהוי כמקבל פני שכינה, וכך נשנית זאת ההלכה, בשפה ברורה, בפשטות הסוגיא, ובזוה"ק וראשונים ז"ל. ובזה אחתום ברגשי כבוד ואהבה רבה חיים מרדכי

סימן ד

לחתני התורני ונבון בר אבהן וכר אוריין. יאה ונאה גם להוראה מו"ה יעקב חיים ראטטער ג"י בקלויזענבורג.

מכתבך הגיעני. ובדבר שאלתך. בנחתום שיש לו פועלים ישראלים. אשר יש לחוש שלא יטלו ידיהם שחרית. אם יש ליזהר שלא לקנות פת מהם. הנה המקור לזה. הוא מהא דאמרינן בשבת קט' מלבד המבואר בזוה"ק שהובא בב"י ז"ל באו"ח סי' ד' יד לעין תקצץ כו' יד לחסודה כו'. לאמה כו' לפי טבעת כו'. יד לגיגית תקצץ רש"י ז"ל פי' שמטילין בו שכר. ובמאירי שם הוסיף שבו שכר או יין ודייק התב"ש בסי' ו' סק"ד. דצריך טעמא מ"ש גיגית דנקיט מכל מאכל לחם ומשקה יעו"ש. אם כי למש"כ בש"ע התניא בסימנים הראשונים סי' ד'. ולא למים שבגיגית המוכנים לנט"י לכב"ב כו'. דנראה דפי' כן באמרם ז"ל יד לגיגית. אשר בזה מיושב דקדוק התב"ש. כי דברו בהוה במים המכונים. לנט"י הראשונה דשחרית. אמנם לא כן פי' הראשונים ז"ל. וכן בכל מקום בש"ס יתפרש גיגית לשכר וכפירש"י ז"ל. ודיוק התב"ש במקומו עומד. ומכח האי דיוקא כ' החיי אדם בכלל ב' סעי' ב'. וז"ל. לפ"ז היה משמע. דאם נגע באוכלין אסורין. וכן הורה מורה א'. אך נ"ל מדלא אמר הש"ס סתם יד לאוכלין תקצץ. משמע דדווקא בגיגית שכר. אבל שאר אוכלין עכ"פ בדעבד אין לחוש. וכ"מ בסוף יומא גבי שמאי הזקן ע"כ. אשר לחלק יצא. דבגיגית גם בדעבד אסור. ובשאר אוכלין להתיר בדעבד. יען שאינו מבואר להדיא בדחז"ל. ולענ"ד ז"א. כי בישוב דיוק התב"ש. י"ל למש"כ הר"ן ז"ל בח"י לשבת שם. וז"ל. יד לאמה תקצץ. וא"ת והא אחר שנטל אסור ליגע באמה משום הרהור. וי"ל דאה"נ אלא קודם שנטל נוסף בו איסור משום סכנה דידים ומסתכן הוא בה. משא"כ אחר שנטל דאיכא איסורא ולא סכנה כנ"ל. וכן ראיתי לרא"ה ז"ל כו' עכ"ל יעו"ש. כלומר דבזה איכא תרתי סכנה ואיסורא קודם שנטל. ולא רחוק הוא להעמיס זאת גם בכוונת פירש"י ז"ל. דבראשית פי' דמסמתו קאי על כולן משום רוח רעה. ואח"כ פי' ול"נ דיד לאמה. לאו לענין שחרית נקיט אלא כו'. כלומר דלאו לענין שחרית בלבד נקיט. אך דאית ביה תרתי. אם כי הוא כדחוק קצת בלשונו הזהב. אבל ניחא לפרש כן בכוונתו שיהיה כמבואר בחי' הר"ן ז"ל. ואולי גם הב"י ז"ל שם ובש"ע כוון לזה. אשר עי"ז יסולק ממנו תמיהת הב"ח וט"ז שם ואין עתי אתי להאריך ולבאר. אך להמעיין יראה שיש בזה מקום ליישב דברי הב"י ז"ל ועתה להמבואר מדברי הר"ן וכן מב"ח וט"ז ז"ל שם. דבהני שלשה חסידה. אמה. ופי הטבעת. תרתי אית בהו משום ר"ר קודם הנטילה. וגם לאחר הנטילה באמה איכא איסורא ובחסידה ופי הטבעת המשמוש דיד מזיק להם. הוא

דנקטי חז"ל אך גיגית דשכר. דאית ביה ג"כ תרתי. משום ר"ר והמשמוש מזיק השכר. ומיושב דיוק התב"ש. ואין ראיה. וגם אין מקום לחילוקו של החיי אדם. לאמור דשכר חמור משאר מאכל ומשקה לענין רוח רעה כי באמת לזה כולן שווין. כאשר מפורש יוצא מהא דאמרי' ביומא ע"ז. מדיחה אשה ידה אחת במים. ונותנת פת לתינוק ואינה חוששת כ"ו. ופירש"י ז"ל לפי שר"ר שורה על הלחם הנלקח בידים שלא נטלן שחרית כו'. וכ"ה שיטת הרמב"ם ז"ל כפירושא דא. וכמו שביאר בכפות תמרים בח"י שם יע"ש, הרי מבואר דר"ר דקודם נט"י שחרית שורה על הלחם וכן כל מאכל בכלל, ולאו דווקא שכר, אם כי רוב הראשונים הסכימו לפי' ר"מ ז"ל דבתוס' שם. וכ"ה בטוש"ע סי' תרי"ג יעו"ש בב"י ז"ל. מ"מ כיון דעל מה חיוצא מפירש"י ורמב"ם ז"ל לא מצינו דפליגי עליו בזה. משמע דגם הם מודים דהסכנה הנאמר בשבת שם מפני ר"ר דקודם הנטילה, על כל מאכל ומשתה נאמר, וכאשר באמת כ"כ כל האחרונים שם בסי' ד' ולא העדיפו שכר משאר דברים יע"ש

והראיה שהדיא החיי"א משמאי הזקן להתיר בדיעבד, אשר כוונתו נראה, כי אך עליו נאמר, שלא רצה להאכיל בידו. כלומר שלא רצה ליטול גם ידו אחת. ועי"ז מנע בנו מלהאכילו, כפירש"י ז"ל בחולין ק"ז ע"ב יעו"ש ובת"י ביומא שם. אמנם כללות העולם, האבות והאמהות של הבנים קטנים, אשר היו מוכרחים להאכילם, היה צריך להיות בלא נט"י, לשיטת שמאי הזקן דאין להתיר הרחיצה ביוה"כ עבור זה, ונחשב לדעבד דשרי, לענ"ד יש לדחות, דלפ"ז נאמר בטעמא שגזרו עליו להאכיל בשתי ידים, יען כי הם אוסרים גם בדיעבד. ולאחר דקיי"ל כרשב"ג, יהיה מכאן ראיה לאסור גם בדעבד. אמנם באמת אין מכאן שום הכרעה לאסור מרשב"ג, ולהתיר משמאי הזקן, די"ל כי שיטת שמאי היה. דע"י קדושת עצומו של יום הכיפורים. אשר בו גם לשטן אין רשות לקטרג כאמרם ז"ל, אין כאן גם ר"ר, אך הוא החמיר על עצמו, והעולם יאכילו בלא נט"י. כי אין כ"כ ר"ר ביום הקדוש הזה, להתיר עי"ז הרחיצה ביוהכ"פ. וחכמים פליגי עליו דאין לחלק. וכל העתים שוות לענין זה. לזאת התירו הנט"י למען להאכיל לקטני' וגם אם ס"ל דבדעבד שרי, מ"מ התירו כיון שאינה רחיצה של תענוג ואין מסוגיא זו שום הכרעה וכדאמרן.

והנה בהגהות פורת יוסף ז"ל בחולין שם הקשה לשיטת הסוברין דכל החמשה עיניין הם מה"ת, וכדקיי"ל, איך גזרו עליו ליטול שתי ידיו, כיון דסגי בידו אחת, אם כי לדברי החת"ס ז"ל בח"י לחולין שם ד"ה אשה מדיחה יש ליישב יע"ש. מ"מ טעמא בעי מה ראו על ככה, לגזור עליו כזה, ועוד יש מהדיוק קצת, שמאי הזקן מראשי בית ישראל, בזמן

שביהמ"ק היה קיים, אשר בוודאי הי' מהזוכים שמלאכתם נעשית ע"י אחרים, הי' קוק בעצמו ביום הקדוש להאכיל לבנו, הלא דבר הוא, ועיין במאירי יומא שם מש"כ בזה, ונראה דכוונת שמאי הזקן. היה להורות בזה הלכה למעשה שאין להתיר הרחיצה גם ליד אחת, עבור להאכיל לקטן, ולזאת מנע מלהאכיל לבנו אשר בוודאי היה בגוונא שלא היה כלל חשש סכנה, ובמקום אשר מוכרחים להאכיל יתנו בלא נט"י שחרית מטעמא הנ"ל, וחכמי הדור חלקו עליו מפני חשש סכנה דשיבתא, ועוד חששו אשר לא יגררו העולם אחר דעתו. להחמיר בזאת הרחיצה, ורבים ימנעו ג"כ מלהאכיל לבניהם הקטנים עי"ז, ויבוא הדבר לסכנת נפשות. לזאת הוכרחו לגזור עליו להאכיל בשתי ידיו ולרחצם. אשר הפה שאסר יהיה הפה להתיר, הלכה למעשה, בהיתר הרחיצה, להאכיל להבנים, וכעין דאמרי' בר"ה כ"ה. דר"ג שלח לר"י גוזרני עליך כו' ומצאו רע"ק לר"י מיצר, כן גם פה אשר גזרו עליו להאכיל בשתי ידיו ולרחצם. נגד דעתו ושיטתו, ג"כ היה מיצר, אשר גם להסוברים דרחיצה ביוה"כ אסור מה"ת. אינו אסור אך רחיצה של תענוג, ובזה שהיה מיצר על זאת הרחיצה, אשר היה מוכרח, בעשייתו לקיים דברי וגזירת חכמים. אשר רבו עליו, לא זו דלא נחשב לרחיצה של תענוג, אך לרחיצה של עינויי יחשב, דאינו אסור ביוה"כ מה"ת, ולמען גודל הדבר הנוגע לכללית בני ישראל הקטנים, העמידו דבריהם שירחיץ שתי ידיו, להאכיל לבנו בהם, למען כי יקבע זאת להלכה ברורה בישראל. וא"ש כל וכמובן.

ולפ"ז דאין ראיה משמאי הזקן. וגם אין לחלק בין שכר לשאר דברים, לכאורה יהיה מקום, להוראת המורה, שהביא החיי"א לאסור גם בדעבד, אמנם ז"א כי החיי אדם סובב והולך בזה לשיטתו למש"כ בבינת אדם. כלל ס"ג הובא בפת"ש יו"ד סי' קט"ז, וכן שמעתי שהגאון החסיד ז"ל, צוה בצנון שהניחו תחת המטה, לחתוך לחתיכות קטנות ולזרקה, כדי שלא ימצאנה אדם. ואמנם דבר זה מצוי מאוד כו', ואפשר כיון דדשי בה רבים שומר פתאים, כדאיתא בגמרא בדוכתי טובא וכמש"כ תוס' ביומא גבי שיבתא כו' יעו"ש, הרי דקאי בשיטת הגר"א ז"ל, דמפני ר"ר אסרו גם בדעבד, וידוע כי השבו"י ז"ל בח"ב ביו"ד סי' ק"ה התיר בפשיטות בדעבד. וכמש"כ הב"י ביו"ד סי' ו' בשם בעל העיטור ז"ל דלטעם הירושלמי מפני ר"ר בדעבד שחיטתו כשרה. והביא עוד סעד לזה, מהא דאמרי' בב"ב נ"ח דע"ה מניחין תחת מטתן אוכלים וכלים. ומ"מ לא חששו חכמים לאכול עמו הלא חמירא סכנתא מאיסורא, אלא ודאי פשוט דכל הני הוא רק אזהרה לכתחלה, אבל בדעבד אין קפידא כלל, גם לא הוזכר בשום פוסק שום איסור בדעבד בענינים אלו עכ"ל יעו"ש ביו"ד סי' קט"ז אשר האחרונים הביאו להלכה, והן הן הדברים,

אשר גם לחששא דר"ר מנט"י שחרית נאמרים, וכה ראיתי במסגרת הש"ע שבקש"ע שכ' בשם א"ר וסד"ה דבדעבד אם נגע באוכלין אין לחוש יעו"ש. ולענין יש לעשות סמוכין לזה מלשון חז"ל המזוקק שבעתים שאמרו יד לעין תקצץ כו' יד לגיגית תקצץ. נוח. לו שתקצץ, וכפירש"י ז"ל, אשר יש מהדיוק, בשלמא בכולהו, עין. חוטם, פה, אוזן, חסידה, אמה, וטבעת, אשר אך בהנחת היד. נעשה תיכף ההיזק, שייר ע"ז לאמור תקצן. אמנם ביד לגיגית, למה חר"ו גם ע"ז העונש של תקצץ, הלא בלשון חכמים מרפא לאמור יד לגיגית לא ישתה (ולפי' הב"י ז"ל, דמשמוש היד מזיק לשכר, ניחא.) ומדלא אמרו כן הוא מורה דבדעבד לאחר הנגיעה שרי, ולזאת אי אפשר לומר לא ישתה, הלשון דמורה לאסור גם בדעבד, ונקט בלשונם תקצץ כבשאר הדברים על לכתחלה ובמקור ההלכה יש סעד להתיר בדעבד וכהכרעת האחרונים ז"ל.

ועתה שנתברר כי בדעבד שרי, הלא יש מקום לצדד ולאמור, דהקניה נחשב לדעבד. כמש"כ הט"ז ביו"ד סי' ק"ח סק"ד בשם הת"ח עו"ש ובאחרונים, וזה גם אם בוודאי אינם נוטלים ידיהם שחרית, אולם בזה צריכין ליזהר לכתחלה בהקניה אמנם בשאלתך דאין כאן אלא שמא אינם נוטלים ידיהם, הלא זה כלל גדול, דהיכי דבדעבד שרי, בספיקא שרי גם לכתחלה (אם כי בסכנתא לא אזלי' גם בתר רובא, וכ' בזה בספרי שו"ת ח"א סי' י"א יעו"ש, החילוק מבואר וכמובן). בפרט היכי שאין פת אחר, רק פת פלטר עכו"ם. אם כי נוהגין להקל כמבואר ביו"ד סי' קי"ב. מ"מ עדיף ליקח פת ישראל, אשר על זה יש אך חששא דלא נט"י שחרית, ובוודאי דצריכים להזהיר על זה להפועלים ישראלים. אמנם על הקונים גם מהפלטר דיש לחוש שלא נטלו ידיהם שחרית יש להמליץ ולאמור דישראל אוכלי פת בטהרה. אמנם אד חשוב שאני, וכדאמרי' בשבת נ"א. לענין בש"ע בדבר הנאכל כמו שהיא חי, ובספרי חידושי בן יאיר בח"י לשבת שם הארכתי בזה והעליתי כן להלכה ברורה בעזהש"י יעו"ש כי בכגון אלו הדברים אדם חשוב שאני והמחמיר לעצמו קדוש יאמר לו והנלע"ד כתבתי חמיך החותם לך באהבה בחותמי ברכות שבתוה"ק חיים מרדכי.

סימן ה

להמצוין בתורה ועושר כו' מוה' שניאור שעכטר בפאלטשען.

מכתבו הגיעני, ובדבר מה שהעיר בסוגיא דברכות ח' ע"ב, אר"י א"ש ה' כר"ג תניא רשב"י אומר. פעמים שאדם קורא ק"ש שתי פעמים בלילה, אחת קודם שיעלה ע"ה וא' לאחר שיעלה ע"ה, ויוצא בהן ידי חובתו, א' של יום וא' של לילה, וכ' לדייק דפעמים מורה על דיעבד. יפה כתב וכוון לדעת רבינו הגדול הרשב"א ז"ל, שכתב שם בח"י להוכיח דרש"י

ז"ל לא קאמר על לכתחלה וז"ל, א"כ מאי פעמים דקאמר ר"ש דמשמע דלכתחלה לא יעו"ש ובצל"ח שכ"כ, והוא שיטת רובם ככולם מקמאי ובתראי, ואיפסקא הכי בטוש"ע סי' נ"ח דאך בדעבד ולאונס נשנית האי ברייתא יעו"ש, ובב"י ז"ל ד"ה ודע שכ' עמשכ' הרא"ש ז"ל, דלא מסתבר שיקרא של ערבית ושל שחרית ביחד, לאחר ע"ה וקודם הנץ החמה, וז"ל, ואיני יודע למה השמיט רבינו דין זה כו'. ואפשר מפני שאח"כ כ' הרא"ש ז"ל, והא דלא נקיט פעמים כו' א"נ כדפרישת לעיל ע"כ, (יעוין צל"ח מש"כ ליישב בזה בטו"ט) נשמע לרבינו דרפויי מרפייא ביד הראש ז"ל דין זה עכ"ל, ובט"ז שם סק"ג כ' ע"ז, ונ"ל שזה פשוט ולא הוצרך לכתוב כלל דכיון שעושה אותו זמן לילה איך יעשנו יום. והרא"ש ז"ל לא קאמר דתלמודא קמ"ל הא מילתא, אלא כ' בזה דלא מסתבר לעשות כן ומשמע מצד הסברא יעו"ש. ולכאורה מתוס' שם שהקשו קושיית הרא"ש ז"ל והוכרחו לישוב אחר, מוכח דלא ס"ל זאת הסברא וא"כ איך א"ל דפשוט כ"כ עד שלא הוצרך לכתבו מיהו דברי התוס' צריכים ביאור, וכאשר הרגיש גם כ"ת והפ"י ועוד מפרשים ז"ל. אשר ביארו דבריהם היטב, וגם כ' די"ל כי גם התוס' ס"ל כסברת הרא"ש ז"ל אך דסמכו בקושיתם עמש"כ בסה"ד, דצריך להמתין עד שיכיר בין תכלת לכרתי, ולפ"ז משכח"ל לאתר ע"ה, א' של לילה קודם שיכיר ושל יום לאחר שיכיר, אשר עי"ז לא הוי כתרתי דסתרי, יעיון במפרשים באריכות ובמ"ז שם מש"כ בשם המ"כ אולם מקושית התוס' ותירוצם בד"ה לעולם יממא הוא, וכן מהשגות הראב"ד ז"ל (יעוין במלחמות וח"י רשב"א ז"ל שם) שם מוכח דלא ס"ל כהרא"ש ז"ל וכמבואר להמעיין, וראה זה חדש מש"כ השטה מקובצת בברכות ט' ד"ה א"ר אחא בר"ח, וז"ל, ואי קשיא לך איך אפשר למיפק בחד זימנא רק"ש של יום ושל לילה, יש להשיב דגלי לן קרא דלא תלה מילתא בזמן לילה ויום אלא בשכיבה וקימה, וכיון דהאי שעתא תרווייהו איתנהו זמן שכיבה וזמן קימה עולה לכאן ולכאן, (וכעין דברים אלו גם בחידושי הרשב"א ז"ל דזמן שכיבה וזמן קימה מעורבין זב"ז יעו"ש) כו עכ"ל יעו"ש. אשר לסברתו גם אם בין ע"ה להנץ קורא ק"ש מערבית ושחרית אין כאן תרתי דסתרי ולשיטתו סובב והולך להקשות שם וז"ל, וא"ת כיון דרשב"י רבותא אתא לאשמעוי' אמאי לא נקיט להו לתרווייהו משעלה ע"ה, וזה יוצא בשל יום וזה בשל לילה, וי"ל דאי אמר הכי הי"ל תרווייהו בדעבד, ולא היה אחת מהן כראוי ולא בעי למנקטינהו תרווייהו בדעבד, (זה להיפוך מדברי הראב"ד ז"ל בהשגות שם יעו"ש, ויש מקום להעיר על דברי השט"מ ממש"כ הלח"מ בפ"ד מה' יבום ה' י"ז יעו"ש ובדעת תורה בפתיחתו לה"ש אות לו' שהאריך והביא מכמ"ק דגם כ' דעבד מותר, ויש לחלק בין התם להכא וכמובן) עכ"ל אשר מבואר שיטתו דלאחר פ"ה וקודם

הנץ לשניהם יש מקום וכ"נ מתוס' ר"י החסיד ז"ל שם יעו"ש, ועתה אשר מהתוס' ראב"ד ור"י החסיד ושט"מ ועוד מפרשים ז"ל נראה דלא ס"ל כסברת הרא"ש ז"ל, אין לומר בזה כי הוא פשוט אשר לא נצרך להודיעני ודברי רבינו הב"י ז"ל ברורים.
והנלע"ד כתבתי חיים מרדכי

סימן ו

להרה"ג כ"ו מו"ה שמואל מאיר האלענדער נ"י רב בטשערנאוויץ

מכתבו הגיעני, ובדבר מה שהעיר, עמש"כ בספרי שו"ת באר חיים מרדכי ח"א סי' ד' שאין לשנות קביעת מקום אה"ק ממזרח לדרום, כי בשו"ת בית לחם יהודא סי' ט' מס"ג ר"מ אויזערמאן מקרילאו ברוסיא, דבר ג"כ מזה וצדד מכח דברי המעי"ט, כי אנו אין יושבים ממש במערב של א"י רק במערבית צפונית, ספר זה לא ראיתי, והלא גם אנו בספרי רמזתי לדברי הלבוש ט"ז ומג"א שבסי' צ"ד וחת"ס סי' י"ט ולקיים אמרם ז"ל הרוצה להחכים ידרים, הוא במצדר אצדודי מעט לצד דרום, וכפירש"י ז"ל ב"ב כ"ה. אשר יותר נכון לעשות כן. כמבואר שם בט"ז סק"ג ופרמ"ג ואחרונים יע"ש ובשאלתי דאיכא עוד משום בל תתגודדו, יען כי בכל בהכ"נ שבעיר, מתפללין לרוח מזרחית ושמה קביעת אה"ק, י"ל דגם הבל"י מודה, וגם אם אין דעתו כן, בטלה דעתו נגד דעת גאוני תקיפי בתראי מהרש"ק ורי"ש ז"ל וכמש"כ שם בשם השאילת שלום מהד"ק סי' ל"ז ואין לזוז גם זוז כל שהוא ממה שהעליתי שם להלכה.

ובמה שהתרתי לסתור כותל חדא מביהכ"נ בא"א בענין אחר והוא לתקן להרחיב ולהדר את בנין ביהכ"נ, ואיכא עוד בי כנישתא אחריתא בעיר, מטעמים המבוארים שם בתשובותיי סי' ה' ו' ותמה כ"ת שלא הבאתי כלום מאיסור נתיצת אבן, ופלפל בזה וגם ציין להפוסקים ושו"ת המדברים מזה, הן הדברים עתיקים, ולמה לא ראה מש"כ שם בסי' ו' בד"ה ובכל גלגולי פלפוליו, בזה"ל, ובאיסור סתירת ביהכ"נ ע"מ לבנות סוגיא ערוכה ופוסקים קמאי ובתראי, וטוש"ע לנו לאור בהיר, שאין בזה אך משים צלויי או משום פשיעותא, ומש"כ כת"ה כי המרדכי ז"ל לנגד עיניו לחוש משום ל"ת למה העלים עין מהכרעת הפוסקים, כי בסותר ע"מ לבנות לא נאמר זה, ונאמן עלינו עדותו של רבינו החת"ס בתאו"ח סי' ל"ג, כי אין אומר ואין דברים לחוש מטעם ל"ת, והסכמת הפוסקים ידוע כטעמא דפשיעותא, וכל הפלפולים אינם נוגעים למרכז ההלכה עכ"ל שם להשואל, שגם הוא פלפל באיסורא דנתיצת אבן, וזה גם לתמיהת כ"ת תשובה מספקת.

ואת אשר הוריתי בסי' ז' לאסור עשיית סעודת נשואין בביהמ"ד, וע"ז כ' כ"ת כי כבר הרעישו בזה כל גאוני בתראי לאסור עשיית נשואין בבהכ"נ, וציין לבעלי תשובה

המדברים מזה, הלא הם מדברים מעשיית חופה בביהכ"נ, ואני דן על סעודת נשואין אשר המה דברים נפרדים, וזה אינו נכנס תחת סוג האיסור שאסרו הגאונים בתשובותיהם, אך זה צריך תיקון, במפתחות ובפנים בספרי ש"כ אסור לעשות נשואין, צ"ל אסור לעשות סעודת נשואין, כמבואר להמעיין שם, אשר אך ע"ז תשובתי, וגם זה אסור כאשר נתבאר שם.

ובמש"כ בסי' ט' דרשאין לקח ס"ת מביהמ"ד לביהמ"ד אחר גם בנתנוהו בסתם, הביא משו"ת חיים של שלום סי' ל"ח, דאם דשרי מ"מ מדת חסידות אין כאן לדעת הזוה"ק בפ' אחרי עיינתו שם וראיתי ש"כ לאחר שהביא דברי הזוה"ק ומפשט מאמרו משמע דאין לטלטל ס"ת מביהמ"ד לביהמ"ד אפי' בשרוצה להניח בביהמ"ד, ואני אומר כי אין זה במשמעות לשון הזוה"ק להמעיין שם, ואדרבה הוא דבר הלמד מענינו, כאשר מבי כנישתא לבי רחוב, פשוט הכוונה לרחוב אך לשעות אחדים כן יתפרש גם מבי כנישתא לבי כנישתא אך לטלטל לזמן קצר ע"מ להחזיר. אמנם להניחו בביהמ"ד אחר לקביעות גם לדעת הזוה"ק שרי, וכן עמא דבר.

ומס"י י"ג אשר אסרתי גם בעת מלחמה, מבלי להשתמש בפסח בסתם ציקר אך לעשות ממנו קודם החג כמין סיראפף, וע"ז הוסיף כ"ת וע"י סינון, יפה אמר, ובאמת כן יצאה ההוראה ממני, ואין זה אלא שכחה, שלא בא בדפוס אשר התרתי בסיראפף, וע"י סינון קודם החג, וגם זה אך בשנת מלחמה שלא היו באפשרות אחר, אמנם בשנים כתיקונם שנות שלום אין להתיר להשתמש אך בציקר שנעשה בהכשר ושמירה לשם פסח.

והנלע"ד כתבתי חיים מרדכי

סימן ז

לככוד חמי המוכתר בתורה הכמה ויראת ה' מו"ה אברהם חיים סאריף גי'

מכתבו הגיעני, ובדבר דקדוקו בריש פסחים דקמקשה הש"ס, מיתבי הללוהו כל כוכבי אור, אלמא אור אורתא הוא כו דלמה לא סיים הסוגיא הא דקאזיל ומקשי למ"ד אור יממא הוא, ושלא להפסיק בזאת הקושיא, יפה דקדק, וי"ל כי דרך הש"ס להסמיך מימרות וקושיות שיש להם צד השתוות, וה"נ כיון דמקודם קמקשה הסוגיא למ"ד לילי מקרא דויקרא א' לאור יום (ובפי' ז"ל כ' דזאת הקושיא היה מוכרח לבוא לאחר הקושיא של וכאור בוקר וגו' יע"ש) וקדחי למאיר ובא כו וסתר הש"ס פירוקא דא, מכח אלא מעתה ולחשך קרא כו' עד דקמשני הג"מ אלא הכא קאמר קרייה רחמנא ננהורא כו', ובסגנון זה סובב והולך הקושיא והתירוץ מהללוהו כל כוכבי אור למ"ד אור יממא ולזאת באו סמוכון זל"ז, ויש בזה הסבר כי הקושיא דקמקשה הסוגיא מקרא דויקרא א' לאור יום

וקמשני מעיקרא למאיר ובא קראו יום ולא קמשני דקרייה רחמנא לנהורא כו' הוא מפני דתי' זה נאמר קצת בדוחק וכמש"כ המהרש"א ז"ל בח"א דלפ"ז יהיה מקרא חסר יעוש, אך יען דתי' דראשון נדחה, לזאת הוכרח לבוא תירוצא דא, ולפ"ז נתחזק דעת האומר דאור יממא הוא, כי לשיטתו הקרא מתפרש בלא דוחק, ולזאת קמסמך הסוגיא לאמור, דלעומת זה ק' למ"ד זה מהללוהו כל כוכבי אור דמשמע דאור אורתא הוא, ומשני הכי קאמר כ"ו וקדחי לה והוכרח לשינויא אלא הא קמ"ל דאור דכוכבים נמי אור הוא, שגם זה נאמר רק לדחות הקושיא אבל פשטות הקרא אינו כן. אשר מטעם זה כ' הצל"ח דהפוסקיה השמיטו דין זה דהנודר מן האור אסור באורן של כוכבים, יען דלמסקנא דכ"ע אור אורתא הוא קרא משתמע כפשוטו כאלו נכתב הללוהו כל כוכבי אור יעו"ש ונתחזק דעת האומר דאור אורתא הוא, וכיון דפשטות הקרא דויקרא מסייע להמ"ד דאור יממא הוא ופשטות הקרא דהללוהו, מסייע למ"ד דאור אורתא הוא, שוב עומדים על קו המשוה, ואין הכרע לאחד מן המאמרים וא"ש,

חתנו המכבדו חיים מרדכי

סימן ח

להתורני כו' מו"ה אברהם דוב פיינזילבער נ"י בפאזענשט

מכתבו הגיעני, ובדבר מה שהעיר בביאור דברי המחבר בסי' תקנ"ד סע"י ד' ובמש"כ הרמ"א ז"ל בתקו"ט. סעי' ד' ובמג"א ז"ל שם ס"ק ז' שלא יהיו כסותרים. הביאור הוא בפשיטות. כי פ' הקרבנות הלא כתוב הוא לאמור בטור סי' א', והובא בש"ע בסתם בדרך טוב לאמור, להוראה סתומה לכל העולם, נחשב כסדר היום. אשר זה טעמו של הרמב"ן ז"ל בטור שם לאמרם, וזש"כ המחבר, ומותר לקרות כל סדר היום ופרשות הקרבנות כ"ו כי גם זה לסדר היום יחשב אולם הכתובים בסס"א הלא הובא בש"ע אך בסגנון יש נוהגין לומר פ' הכיור כ"ו, ואח"כ פ' מזבח מקטר קטרת ופ' סימני הקטרת ועשייתו שהם דברי הא"ח המובא בב"י ז"ל ופטום הקטורת שהובא בטור סי' קל"ב וברמ"א זל לאמרו אחר התפלה (יע"ש ט"ז סק"ב ומג"א ז"ל סק"ג) וזש"כ הד"מ בסי' תקנ"ט אות ז', ו"כ במנהגים דא"א ג"כ, פיטום אף מי שנוהג לאומרו בכל יום, אשר לשונו מי שנוהג לאומרו מורה כי אמירת פטום הקטורת תלוי ג"כ אך ביש נוהגין ומש"כ כת"ה כי הרמ"א ז"ל מירי מפיטום הקטרת דקודם עלינו, הוא האמת ודבר הלמד מענינו דמירי שם מש"אא"א ולמנצח, שלאחר תפלת שמ"ע ולרמ"א ז"ל בסי' קל"ב אמירת פטום הקטורת הוא רק אחר התפלה והוא ש"כ הרמ"א ז"ל דלא מקרי סדר היום, יען שאין כל אדם אומר אותו אך יש נוהגין, ואם בפטום הקטורת שהובא בטור, וברמ"א ז"ל בסי' קל"ב בסתם לאמור אותו,

מכל זאת לא נחשב לסדר היום, כיון שאין כל אדם אומר אותו ומכ"ש סדר הקרבנות הכתובים בסס"א דלא מוזכר בטור. וגם בש"ע הובא אך בלשון יש נוהגין, דלא נחשב לסדר היום אולם עתה המנהג לאמור גם הכתובים סס"י א', כגון פ' הכיור והתמיד וכן פטום הקטורת דקודם התפלה, נראה הטעם יען כי עתה אומרים אותו כל אדם בכל יום נחשב לסדה"י, ומה שאין אומרים שיר של יום ופטום הקטורת דקודם עלינו, אם כי אומרים אותו ג"כ עתה כל אדם, יען דיש לי תשלומין לאמור קודם מנחה, לסיים בראשית תפלת שחרית בשיר של יום וא"כ ופטום הקטורת, ואח"כ תפלת מנחה וכן אני נוהג וכ"ז פשוט וברור.

ומש"כ כ"ת לדקדק במש"כ המג"א ז"ל בקכ"ז סק"ג בשם הז"ח, כשאומר יברכך ה' יראה לצד ההיכל, וישמרך יראה לצד ימין שלו כו', דלמה לא יקדים צד שמאלו שהיא ימין השכינה כבש"ע קכ"ג למש"כ הב"י ז"ל בסי' צ"ז וז"ל ומירי אבי מהר"ר אפרים קארו ז"ל, כ' שמעתי שהטעם משום דכיון דקיי"ל מעולם לא ירדה שכינה למטה מיו"ד, א"כ אין השכינה כנגד המתפלל ולפיכך חלקו כבוד לימין דידיה ברקיקה שהוא בשעת התפלה, אבל כשפוסע ג' פסיעות האדם מרחיק עצמו ממקום תפלתו, והוא כנגד השכינה ולפיכך נותן שלום לשמאלו תחלה, שאז הוא כנגד ימינו של הקב"ה, עכ"ל הביאו גם הרמ"א ז"ל שם אשר בזה גם לדקדוקו עלה ישוב, אמנם גם להד"מ ב"ח ט"ז ומג"א ז"ל דהלכו בדרכים אחרים בישוב הקושיא מרקיקה מ"מ אין כאן מקום דיוק, כי זה כלל גדול דכל פנות שאתה פינה, לא תהיה אלא דרך ימין כאמרם ז"ל יומא ט"ו וכמה דוכתי, יעיון בש"ע או"ח קכ"ח, תר"נא תרעו בט"ז מג"א ואחרונים ז"ל מש"כ בזה וגם באלו ג' פסיעות דבתפלה סבר אביי למיעבד הכי כביומא נ"ג אך דהלכתא כרבא לגבי דאביי להקדים שמאל האדם, שהיא ימינו של השכינה, וזה נאמר רק בכריעות ובהשתחוואות (אולם בכריעות שתקנו חז"ל בשמ"ע כריעה אחת, הוא לאמצע מולפני המנורה זה הקב"ה הכולל שני הקצוות, בכריעה הממוצעת. וכן לעשות בכריעה שבעלינו ובכ"מ שיש אך כריעה אחת כאשר נוהגין) שהמה כעבד הנפטר מרבו, אז ואך אז, יקדים לשמאל דידיה, שהוא כביכול ימינו של הקב"ה, וכן בכריעות של עושה שלום, שבקדיש אשר המה שלשה והגאון ריעב"ץ ז"ל בסידור כ' בשם אביו הגאון החכ"צ ז"ל, בשחיה דבאי כלה בקבלת שבת מלכתא, ג"כ בראשית היה פונה ושוחה לשמאלו נגד ימין השכינה ויש כאן השתחוואה, משא"כ בברכת כהנים, שאין כאן אך נטיה להצדדים ולפניו, ונטיה לחוד והשתחוואה לחוד, לזאת יקדים ימין דידיה ברישא, ככללא דכל פנות שאתה פונה, לא

יהיה אלא דרך ימין, לכלול את כל בימין שהוא מדת החסד והרחמים. והנלע"ד כתבתי חיים מרדכי

סימן ט

להתורני כו' מוה' דובער בערניר נ"י שו"ב ומו"ץ בלענקווייץ בסרביא.

מכתבו הגיעני, ובדבר **שאלתו** על המקרה לא טובה רח"ל שאירע בר"ה שנפל ס"ת מהארון על הארץ, ורבים תשושי כח שאינם יכולים להתענות, וגם יש לצדד כי בקש"ע כ' אם נפל ס"ת מידו י"ל מידו דייקא, ונפשו בשאלתו איך להורות בזה הלכה למעשה הנה ידוע מש"כ הכפות תמרים ז"ל בח"י לסוכה מ"א ע"ב וז"ל ולענ"ד דיש סמך למנהג זה שכ' המג"א ז"ל בסי' מ"ד בשם המשפטי שמואל ז"ל משמעתין דהכא דקתני לא יאחוז בתפילין ויתפלל מפני שלבו טרוד במחשבתו שלא יפלו מידו ויתבזו, אלמא כשנופלין התפילין הוא זלזול וביזוי לתפילין, וכיון שהוא גרם זלזול התפילין, שלא שמרן יפה נכון להתענות לכפר העון כנ"ל עכ"ל, לדבריו יש מקום לאמור כיון שנאמר לא יאחז אדם תפילין בידו וס"ת בחיקו אין כאן סמוכין אך לנפל מידו ממש וכן בשו"ת רמ"ץ ז"ל חאו"ח סי' ח' כ' לצדד כן באמרו בזה"ל. ומה גם שבנד"ד לא נפל מידו ממש אלא בגרמתו נפל יש מקום להקל ונימא דבכה"ג לא נהגו וסמך לדבר דאפי' באיסור מחיקת השם דעובר בלאו אמרי' בש"ס (שבת ק"כ) עשיה היא דאסור אבל גרמא שרי ע"ש עכ"ל יע"ש. **אמנם** למש"כ בשו"ת הרי בשמים מהד"ת סי' קל"ט בשם האחרונים בסמיכת זה **המנהג, כי** נובע **עוד** מירושלמי סוטה פ"ז הובא בתוס' שם ל"ז ע"ב כתיב ארור אשר לא יקום את דברי התורה הזאת, וכי יש תורה נופלת, שמעון בן יקום אומר זה החזן שהוא עומד, ופי' הרמב"ן ז"ל בפ' תבוא, (יעיון במהרש"א ז"ל שם ובפני משה ז"ל בירושלמי שם שהביאו יעו"ש) ואמרו על דרך אגדה. זה החזן שאינו מקים ספר התורה להעמיד כתקנן שלא יפלו יעו"ש, ואם מקור האי מנהגא מהכא, הלא מפורש יוצא כי מנהג זה נאמר גם אך בגרמא להנפילה ויש להסביר בטעם נכון, כי גם גרמא בנזיקין הלא בדינר שמים חייב כמבואר בש"ס ב"ק נ"ה ובטוש"ע חו"מ סי' שצ"ו, ולזאת גם בכגון דא צריכין כפרה בתשובה שהיא צום תפלה וצדקה וכן מהטעם שנתן המשפטי שמואל ז"ל להמנהג, יען כי נעשה זלזול בס"ת, דחייבין לקרוע על הס"ת שנשרף כדאמרי' בש"ס מ"ק כו' ובטוש"ע יו"ד סי' ש"מ, ומהרואה ס"ת שנשרף בחלום דמחויב להתענות גם בשבת, כמבואר בטוש"ע או"ח סי' רפ"ח (יע"ש במג"א ז"ל סק"ז) ולזאת גם הרואים נפילת ס"ת ר"ל נוהגין להתענות גם ממש"כ מהר"י מברינא ז"ל בתשו' סי' קכ"ז הטעם לענין חיוב התענית כשנפל ס"ת לארץ שבא להם האות והסימן מן השמים שצריכין תשובה וכדאמרי' בגמ' האי מאן

דאתהפך ליה רצועה ליתב בתענותא ע"ש מכל זה נתבאר באר היטב כי נפל מידו לאו לדיוקא נאמר ובכל גווני שאירע זאת התקלה ר"ל, נאמר האי מנהגא להתענות, ופוק חזי עמא דבר שכן נוהגין.

אם כי הברכי יוסף ז"ל בשיורי ברכה יו"ד סי' רפ"ב סק"ד כ' וז"ל, שמענו בק"ק אחת שנפל הס"ת הורה רב מהמקום, שיתענו כל הקהל בה"ב לכפר העון שנתבזה הס"ח, ולדעתי הקצרה מדינא אין הרואה שנפל הס"ת חייב להתענות, אמנם נכון הדבר שכל רב בעירו יגזור ויתקן לפי מקומו ושעתו ע"כ יעו"ש ובזכור לאברהם ביו"ד אות ס' ס"ק קצ"ט מש"כ בשם שו"ת חיים שאול סי' י"ב ובשו"ת רמ"ץ ז"ל שם, הלא רבים לעומתם מגאונים וקדושים בתשובותיהם. אשר הפליגו להחמיר בריבוי תעניתים על הגורם הנפילה ביחוד וגם על הרואים ומהם הובאו בספר ארחות חיים על ש"ע או"ח סי' מ' יעו"ש, והדברים ארוכים ועתיקים. ואני עתה אך להלכה בקצרה באתי, וכאשר כ' בספר א"ח שם. וז"ל. ועי' בס' מאורי אור בחלק באר שבע ד' ל"ז, שכ' באירע ח"ו נ ס"ת יתענה מ' יום נגד מתן תורה, ואיכא דמחמיר לכל אנשי המקום ויש לכל שהיו באותו מעמד, ומסתברא דסגי מ' יום לאותו שנפל מידו. ומי שהיה בד' אמות יתענה בה"ב, ושאר שהיו בביהכנ"ס די בתענית אחד, אכן בלא נפל מידו רק שהיה גרמא בעלמא או שהיה בתוך התיק, גם לנופל מידו סגי בה"ב, ואידך חדא יומא, עכ"ל, ובספר משנת אברהם סי' מ' סעי' י"ג כ' וכן נוהגין עכשיו כל החכמים וגדולים וצדיקים, לצוות להגיה הס"ת ואם נמצא בו טעות בוודאי קיל יותר. ויש צדיקים שיצוו לכתוב ס"ת חדשה אם הוא בעל יכולת. וחכם אחד ציוה לנגיד א' שנפל ס"ת בביתו בר"ה, שיניה כל ס"ת מהעיר והכל לפי ראות עיני המורה עכ"ל וכן כ' יורה לכבוד התורה זה האיש אשר גרם נ' הס"ת הקדושה יתענה בה"ב, וטוב שיהיו בבה"ב שלאחר חודש תשרי המבואר בטוש"ע או"ח סי' תצ"ב ולכל אלו שהיו בביהכ"נ יען שהיה כאן אך גרמא וגם הס"ת היה בתוך התיק (יעוין מג"א ז"ל שם סי' מ"ד) די ביומא חדא, ולחלושי המזג ותשושי כח שאין בכחם להתענות, הרשות בידם לפדות התענית וכמבואר בש"ע סי' של"ד (ויעיין בסי' תקס"ח במג"א ז"ל ס"ק י"ב) ואם בשבת התמורה מועיל פדיון להתענות, ק"ו להרואים אשר אין חיוב עליהם להתענות מעיקרא דדינא אך ממנהגא. אך זאת נראה, שיהיה לפחות עשרה המתענים, שיהיה בזה תענית צבור בקריאת ויחל ותפלת ענינו, ביום ב' הראשון מבה"ב שלאחר תשרי ודמי פדיון התעניתים וגם טוב לקבץ נדבות מכל בני העיר וביחוד זה האיש אשר בגרמתו נעשה זאת. מלבד התענית בה"ב יתן כפי יכולתו, וכל זה יהיה עבור תיקון והגהת ס"ת זה בראשית, והנשאר עבור שאר ס"ת שבעיר – ובארון קודש יעשה

כעין בריח בפני הס"ת להגין על להבא שלא יארע חלילה כזאת לעולם ולהזהר מאוד מאוד מהיום ולהלאה בכבוד וקדושת ס"ת כי רב הוא. ונסלח לכל עדת העיר וה' יכפר בעדם כי לכל העם בשגגה.
והנלע"ד בדעת תורה לכבוד התורה כתבתי חיים מרדכי

סימן י

להרה"ג כו' מוה' שלום הכהן נ"י אבדק"ק דינא בסרביא
מכתבו הגיעני, ובדבר אשר התייעץ בעזיבת עיר מפני מצב הרוחני ורמז לדברי זוה"ק פ' בא ורמב"ם ז"ל פ"ו מה' דעות ה' א' ותוס' ב"ב כ"א ע"א ד"ה כי, הנה ז"ל הזוה"ק שם, ואי דיורי' בין זכאין אוטיבין ליה בגיניהון, דהא רב חסדא הוה דיוריה בקדמיתא ביני קפוטקאי, והוה דחיקא ליה שעתא, ומרעין רדפין אבתראי, נטיל ושוי מדוריה בין מארי תריסין דצפורי, וסליק וזכה לכמה טבין, לכמה עתרא, וכמה אורייתא, ואמר כל האי זכינא על דעלית בין אינון דקב"ה אשגח לאוטבא להו, ע"כ. בשלש אלה טבין, עתרא, אורייתא נרמז אמרם ז"ל במו"ק כ"ח. דר"ח חי תשעין ותרתין שנין. ושתין הלולי נהמא דסמידא לכלבא ולא מתבעי. אשר כמה טבין רומז למזל טוב משתין הלולי לבני, וכנאמר מצא אשה מצא טוב, עתרא הוא מזוני רוויחא, לכמה אורייתא ע"י אירך ימים ושנות חיים טובים שלמד ולימד הרבה תורה, דלא הוה קשתיק פומיה מגירסיה – כבמו"ק שם ובדעת זקנים, וכסדר אמרם ז"ל בפ"ב דשבת ויבא יעקב שלם, שלם בגופו, שלם בממונו (ובילקוט שם גם שלם בבניו) ואח"כ גם שלם בתורתו כי המה מסייעים ומחזיקים גדולים לתורה, כן הקדים בזוה"ק טבין עתרא לכמה אורייתא, ואחז"ל בפסחי' ס"ח דהכל מודים כי בשבת עצרת פורים דבעי' נמי לכם כי עצרת יום שנתנה בו תורה והכל מודים דבשבת נתנה תורה, ובפורים הדר קבלוהו (כבפ"ט דשבת) ולרמז דללימוד וקיום כל התורה בעי נמי לכם לשלימות טוב אושר הגופני, שהוא הני תלתא, בני חיי מזונא רוויחא, שבת מההוא יומא מתברכין מניה כל שיתא יומין עלאין, וכל חד וחד יהיב מזוניה לתתא כל חד ביומיה (זוה"ק שמות) מההיא ברכה דמתברכאין ביומא שביעאה, שהוא מזוני, פורים נצלו ממות לחיים, שהוא חיי ובעצרת על פירות האילן (ר"ה ט"ז) שהוא בני כי האדם עץ השדה (ר"ת שבת פורים עצרת, שפע ממזל העליון לזאת הברכה המשולשת) לזכות לפרי צדיק עץ חיים. אשר זה כסולם מוצב ארצה, ועל ידם ראשו מגיע השמים, להרחבת הדעת בתורת א' חיים, ור"ח בגודל ענוותנותו. לא תלה בזכותו אם כי רב הוא, אך בזכות הרבים, כדרך הצדיקים שאין תולין במעשיכם הטובים.

ומה שיש מהדיוק קצת, כי חז"ל במו"ק שם, אמרו ע"ז טעם אחר כי במזלא תליא מלתא, י"ל לאמרם ז"ל בר"ה ט"ז ואר"י ד' דברים מקרעין גז"ד של אדם, אלו הן צדקה כו' וי"א אף שינוי מקום שנאמר ויאמר ה' אל אברם לך לך וגו', והדר ואעשך לגוי גדול, ואידך האי זכותא דא"י הוא דאהניא ליה, ולכאורה י"ל דשיטת רבים מהפוסקים דס"ל, דהא דאמרי' ביבמות ס"ד, ללמדך שאין ישיבת חו"ל עולה מן המנין על כל אדם אמרו, ובחו"ל אין דנין בדינא דשהתה עשר שנים, הוא כדעת ר"י דבאכרהם זכותא דא"י הוא דאהניא ליה, ולי"א דאין כאן צירופא מזכותא דא"י אך שינוי מקום גרם, אזדי האי פסקא דטוש"ע אה"ע סי' קנ"ד, מבלי לחלק בין א"י לחו"ל בדינא דשהה עשר שנים ולא ילדה, אולם אין הכרח לזה, ויש מקום לחלק וכמובן – והרמב"ם ז"ל בפ"ב מה' חשובה רמז לכל החמשה דברים דר"י וי"א יע"ש בכ"מ ולח"מ, הרי דשינוי מרים גם הוא אחד מענפי התשובה, והכותב במו"ק שם פ"י בשם חכם מקובל אחד דזכות הוא תפארת, ומזלא תשובה, וקבלו שג' דברים אלו הם בתשובה, ולא בתפארת, והמבקש דברים אל צריך שיכון בתפלתו לבינה (ומקור אלו הדברים רובעים מן הזוה"ק) יעו"ש ולפ"ז טעם שינוי המקום דבזוה"ק בא שהוא תשובה נכלל בלשון מליצת המזלא דדברי חז"ל והכל הולך למקום אחד, וכמובו להיודע ומבין.

והנה בב"מ ע"ה ע"ב. ת"ר שלשה צועקין ואינן נענין ואלו הן, מי כו', והקונה אדון לעצמו, ומי כו'. קונה אדון לעצמו מאי היא א"ד תולה נכסיו בנכרי, א"ד הכותב נכסיו לבניו בחייו, א"ד דביש ליה בהאי מתא ולא אזיל למתא אחריתא ופי' בשט"מ בשם הרמ"ך ז"ל דקיי"ל דשינוי השם ושינוי מעשה ושינוי מקום מקרעין גז"ד. ובמהרש"א ז"ל בח"א כ' לא ידעתי לכוון אמאי קרי ליה קונה אדון לעצמו, וי"ל דקאי אצועקין ואינן נענין, דאפשר דבמקום אחר היה נענה, כדאמרי' פ"ק דר"ה שינוי מקום מקרע גז"ד של אדם, שנ' לך לך מארצך ודו"ק עכ"ל מיהו אכתי לישנא דקונה אדון לעצמו צריכין לכוון, ובעיון יעקב ועץ יוסף ז"ל כ' בזה יעו"ש, ואם נאמר דון מינה ומינה, כאשר לך לך נאמר לא"י דווקא. כן כאן ולא אזיל למתא אחריתא על ערי א"י נאמר, הוי א"ש לאמרם ז"ל בשלהי כתובות, כל הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוה, וידוע פי' המפרשים, יען כי מקבל השפע באמצעות שרים העליונים, וזה קונה אדון לעצמו השר ומזל של אותו אומה, אשר לא כן בא"י, אך עיני ה' בה ביחוד, ולא נמסר לשום שר ומזל כאמרם ז"ל, אולם האמת כאן דאוקי באתרה. אשר סתימת הלשון דביש ליה כו' ולא אזיל למתא אחריתא, מורה דעל עיר ועיר שבחו"ל או שבא"י, נאמר ולא על חו"ל וא"י. וא"כ קונה אדון לעצמו צריך ביאור, ובדרך רמז יש לפרש. כי אל ידור אדם אלא במקום שאנשי מעשה דרים בתוכו, למען

שיהיה זנב לאריות, ולא יהיה ראש לשועלים, כי אם מדוריה בין חייביא. הלא אז יראה א"ע לצדיק תמים ביניהם, אשר תועבת ה' כל גבה לב, הקונה אדון לעצמו כלומר שרואה א"ע לאדון וחשוב בתוכם, וגדולים נמוכי רוח לפני הקב"ה, ואמר חזקיה אין תפילתו של אדם נשמעת אא"כ משים לבו כבשר (סוטה ה') והוא צועק ונענה. ובאם, א"א לו ליזל למתא אחריתא, עצה היעוצה לזה שלא יהיה קונה אדון, לעצמו, לשון חכמים מרפא באמרם ז"ל בסוטה ל"ו. ביוסף הצדיק כי באתה דיוקנו של אביו ונראית לו בחלון אשר התוס' ומפרשים דייקו שם מלת בחלון ונראה כי בזמן אשר האדם עומד וצופה ע"י חלון את הרצים בשוק וברחובות. אך עבור עולם עובר אשר הוא כחלום יעוף. וביחוד הכללות באומות אשר גם חסד לאומים חטאת, הלא אז יראה האדם א"ע כמורם ועומד בראש העם, והעצה כי ינצל מהסתת היצר, הוא כי החי יתן אל לבו, ערך שורש נפשו טהרת רוחו וקדושת נשמתו, הנאצלים מאור אבינו שבשמים ית"ש, וגזע קדושת אבותיו כשיתבונן בכל זה יראה כי לערך עצמותו לא עשה כמעט מאומה, בעבודת ה' עד שנחשב בעיני עצמו כאפס וכאין, והוא הנרמז בלשון חז"ל המזוקק שבעתים כי בחלון אשר ראה פחזות וערות מצרים הלא באותו רגע נראית לו דיוקנו של אביו החקוק בכה"כ, יסוד ושורש הקדושה וטהרה, והוא פרי צדיק עץ חיים אשר נכלל בו שם אברהם יצחק ויעקב אבות הקדושים, ומתי יגיע מעשי למעשי אבותי, והוא שנאמר כי מראש צירים נראנו ומגבעות אשורנו. אשר הם מביטים וצופים לראש שרשיהם האבות ואמהות, לזאת הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב, כי לא יתחשבו בחשיבות הצטרפיי נגד האומות, אך הם לבדד ישכון בחשיבות העצמיי. והולכים בדרכי אבותיהם הקדושים, כי ישראל אשר בך אתפאר בך דייקא, בשלימות עצמך, ודוד מלך ישראל שהקים עולה של תשובה, הורה לנו דרך ה'. אם כי אמר שמרה נפשי כי חסיד אני, הלא ביארו חז"ל בפ"ק דברכו' לא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב כו', אשר נגדם הגביה א"ע כארז, אולם בעת שראה א"ע אחז"ל במנחות מ"ג שראה, א"ע ערום בלא מצוה והיו מעדן א"ע כתולעת, והוא שבקש פנה אלי וחנני כי יחיד ועני אני, כלומר בעוד שאני יחיד בפ"ע ועני אני. וגם בעת אשר האדם מוכרח להיות כיחיד בעיר, חייב אדם לראות את עצמו לפני נותן התורה ית"ש, כעני ואביון בתורה ועבודה, ואז ה' עמו ובכל דרכיו ישכיל ויצליח.

ואזהרת חז"ל על מאן דביש ליה בהאי מתא באושר הגופני כפשוטו ולא אזיל למתא אחריתא. הוא דבר הלמד מענינו, כמו בתולה נכסיו בנכרי וכותב נכסיו לבניו בחייו, שהוא בעצמו גרם לו. כן באפשר לו למיזל ולא אזיל אשר אז הוא פושע בגופו, וכמבואר בשט"מ שם א"ד דביש ליה כו', ושמעי' מהא שרוצה לומר ואינם נענים בב"ד של מעלה,

לפי שהם פשעו בעצמם. הרי דאך על הפושעים בגופם נאמר ודברי הרמב"ם ז"ל בפ"ו מה' דעות יש לפרש ג"כ כי בכגון דא נאמר – אמנם ברוצה מאוד וסיבות רבות העומדים עלי דרכו. שאין לו באפשרות הלא זה כלל גדול כי חשב לעשות מצוה, ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה, אם דקיי"ל כר"י בירושלמי פ"ג דקידושין דאונסא כמאן דלא עביד דמי, ורחמנא חייביה לא אמרי' כמבואר בר"ן ז"ל שם ובש"ך חו"מ סי' כ"א יעו"ש בקצות ונתיבות, ובשו"ת מהרלב"ח ז"ל סי' ק"כ ובט"ז יו"ד סי' רל"ו ס"ק י"ג:

הלא הגאון מהרש"ק ז"ל בהקדמתו לטוט"ד הוציא מכלל זה דחשב לעשות מצוה כו' דבדיני שמים אמרי' אונסא כמאן דעביד דמי, ואני ביארתי, כי הוא מסבת מדת החמלה והחנינה, כרחמי האב על הבן לישראל שנקראו בנים למקום כמבואר בספרי שו"ת בח"מח"א סי כ' יעו"ש. ונענה בטח משמים למלאות כל משאלות לבו לטוב לכת"ה ולכל ביתו במקומו ונאמר ולקחתי אתכם אחד מעיר וגו' דקיי"ל כרבי ור"י בשלהי סנהדרין דאחד בעיר מזכה כל העיר כולה ועפ"י ה' יחנו ועפ"י ה' יסעו בני ישראל מעולם ועד עולם. דברי חיים מרדכי

סימן יא

להרה"ג כו' מו"ה גרשון לפידות נ"י רב בעה"ק ירושלים תובב"א

בדבר אשר הביא בשם הגר"א ז"ל, כי להמבואר בתוספתא פ"ל דכלים, הכוס והצלוחות שנקבו בין מלמעלה ובין מלמטה טהורין, תמחוי וקערה שנקבו מלמעלה טמאין מלמטה טהורין נסדקו אם יכולין לקבל את החמין כצונן טמאין ואם לאו טהורין, ופסקוהו הרמב"ם ז"ל בפט"ז מה' כלים, לזאת צנצנת מזכוכית שנבקע איני מוכשר לנט"י עכ"ד לענ"ד צ"ע בזה, כי במתני' פ"ג דכלים מ' ז' קומקומום שניקב ועשאו בזפת ר"י מטהר שאינו יכול לקבל את החמין כצונן, וברי"ש ז"ל שם בשם התוספתא הזפת חיבור בכלי מתכות בדבר הראוי לה אבל בדבר שאינו ראוי לה אינו חיבור, ופי' ראוי לה צונן:

אין ראוי לה חמין יע"ש, דמזה יצא לו להגאון בעל התניא בש"ע שלו קנ"ט סעי' י' ש"פ וכן כלי מתכות, שתשמישן בחמין כגון קומקום וכיוצא בו, אין זפת וכיוצא בו מדברים הנמוסים בחמין מועילות לעשותם כלי לנט"י אא"כ יחדם לנט"י כו', דאם יחדם שרי, ולפ"ז י"ל דכוס וצלוחות כיון דרוב תשמישין ע"י צונן ואך לפעמים משתמשין בהם בחמין (יעיון או"ח תנ"א סעי' ו' וברמ"א ז"ל) שיהיו דינם כיחדם לתשמיש צונן, ודינא דנסדקו שבתוספתא יהיו סובב והולך אך על תמחוי וקערה שרוב תשמישן בחמין, וכעין סעד לזה מרמב"ם ז"ל שם דבה' י"ג פסק הדין של הכוס והצלוחות שניקבו כו' טהורין, ואח"כ בה' י"ד פסק התמחוי והקערה כו' נסדקו כו', ועשה מזה הלכה מיוחדת, ואם

נימא דנסדקו קאי גם על כוס וצלוחות היה להם לכוללם יחד בהלכה אחת, וצ"ע לי בזה, אולם ביחדם לנט"י אשר הרב ז"ל פסק בקומקום דמחצי יחדם לנט"י, אם כי רוב תשמישן ע"י חמין, ק"ו בצנצנת שנסדק דרוב תשמישן לצונן דמהני בהו יחדם לנט"י וכשרין לנטילת ידים.

ובהא דאיתא במס"ס הובא בטוש"ע או"ח סי' במוצ"ש כשהוא מבושם ובגדים תכ"ו, דאין מברכין על הירח אלא נאים, שנאמר שם בזה טעמים רבים, יש עוד נתינת טעם לשבח, כי זמן הראשון לקידוש הלבנה, לאדם הראשון היה במוצ"ש כי בשבת ממנהגא או מדינא אין מקדשין אשר מני אז התחיל העת לבקש על מיעוט הלבנה שיהיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה כאור שבעתים, אשר נזכה לזה בביאת משיח בן דוד החי וקיים, ויבנה בית המקדש ונשמח בבנין ציון וירושלים באור פני מלך חיים.

דברי לב המצפה **לישועת** אבינו שבשמים. חיים מרדכי

סימן יב

לחתני המירני ונבון כו' מו"ה יעקב חיים דאטטער ני'.

מכתכך הגיעני, ובדבר שאלתך, ביחיד שהתפלל ערבית מבעוד יום קודם צה"כ בשעה"ד כבש"ע סי' רנ"ג ואז הש"ץ אומר התפלה של מנחה בקול רם, ומתחיל להתפלל תפלת שמ"ע בשוה עם הש"ץ, אם רשאי כשיגיע הש"ץ לנקדישך לאמור עמו מלה במלה כל הקדושה, כבש"ע סי' ק"ט הנה הב"י ז"ל שם כ' וז"ל מ"כ בשם הגאונים, המתפלל כשיגיע ש"ץ לקדושה, אומר עמו נקדישך מלה במלה, ול"מ אם התפלות שוות אלא שאפי' תפלת היחיד יוצר ותפלת הצבור מוסף וכ' בתשו' הרשב"א ז"ל יחיד כו' היו הצבור אומרים קדושה דסדרא, דבר ברור הוא, שאין אומר קדושה עמהם, חדא שאין סדר הקדושות אחת, ועוד כי לולי שאמרה הגאון שהמתפלל בשעה שש"ץ כו', שיכול לומר עמו מלה במלה, לא היו בנו כח לומר כן, ואף הגאון לא אמרה, אלא כשעומד במקום אחד עם הש"ץ אבל בזה עומד בתפלתו, וש"ץ בסדרא דקדושה לא, וכ"ש שאין סדר הקדושות אחת ע"כ, ומכאן יש ללמוד להא דבסמוך, דיחיד מתפלל יוצר וש"ץ מוסף והגיע לכתר דאינו אומר עמו, ומיהו ישתוק ויכוין לבו דשומע כעונה עכ"ל, וכ' ע"ז בד"מ ז"ל, שם, וז"ל, וס"ל לב"י דהרשב"א חולק על הגאון, דפסק דיאמר עמהם, ואינו נ"ל אלא נראה דלא אמר הרשב"א אלא בקדושה דסידרא, שהוא אינה אלא סיפור, איך שהמלאכים מקדישין אותו, אבל בב' הקדשות מענין אחד כגון של יוצר ושל מוסף, אפשר דמודה לדברי הגאון, ולכן אין לדחות דברי הגאון ע"כ, והדרישה ז"ל, לאחר שהביא דבריהם, כ' בזה"ל, ולעד"נ לתן טעם לדברי ב"י, דשפיר דייק מדברי הר"שב"א הנ"ל, דהא חדא ועוד קאמר, חדא

שאין סדר הקדושה א' ועוד דלא אמר הגאון אלא כשעומד עם הש"ץ במקום אחד, ור"ל לאפוקי זה תפלה וזה סדר קדושה. ובכלל זה דהיינו כו', כששניהן מתפללין יוצר או מוסף, ולא כשזה מתפלל יוצר וזה מוסף כו' אלא שהשאלה הוא מסדר קדושה, והשיב דבעי' שיהיו במקום אחד ובכלל זה נמי יוצר ומוסף, דאינו במקום תפלה א' וכמש"כ ב"י דה"ה נמי מוסף, ובד"מ הביא תשו' הרשב"א ולא העתיק אלא טעם הראשון, ולא שת לבו שב"י דייק מכח טעם השני ודוק עכ"ל, ונלע"ד בישור דברי הד"מ להכלל הידוע דהיכי דיסוד ההלכה בנוי על שני טעמים, י"ל דווקא היכי דנאמרו שניהם יחד, נאמרה זאת ההלכה, ולזאת גם לדעת הדרישה דהטעם השני סובב והולך גם על יוצר ומוסף, דאינו במקום תפלה א', מ"מ כיון דטעם הראשון אין לו מקום אך בקדושה דסדרא, י"ל דאך מכח שניהם הורה כן הרשב"א ז"ל, אבל ביוצר ומוסף דליכא רק טעם השני, ספוקי מספקי ליה, וזש"כ דבר ברור הוא, שאינו אומר קדושה עמהם כלומר דבקדושה דסדרא, ברור לו שאיני אומר עם הצבור, דאיכא הני תרי טעמי, אבל ביוצר ומוסף איני ברור, והוא שכ' הד"מ. כגון של יוצר ושל מוסף, אפשר דמודה לדברי הגאון, אשר שכל את קולמסו, לאמור בדרך אפשר, כי בזה אינו ברור גם לרשב"א ז"ל, יען דליכא טעם הראשון, וספיקא של הרשב"א ז"ל, אינו מוציא מידי וודאי של הגאון ז"ל, וסיים הד"מ ולכן אין לדחות דברי הגאון. כאשר גם הרשב"א ז"ל דייק לאמור, לולי שאמרה הגאון שהמתפלל כו' לא היו בנו כח לומר כן כו', אם כי גם הרי"ף ז"ל בפ"ג דברכות והרמב"ם ז"ל בפ"י מה' תפלה אמרו כן, לא ייחס פסק זה, אך להאומר הראשון שהוא רב האי גאון ז"ל, (יעיון נזיר נ"ו כל שמעתתא דמתאמרה בבי תלתא, קדמאי ובתראי אמרי' מצעאי לא אמרי', ובספרי שו"ת באר חיים מרדכי, חלק ראשון סי' ס"ז מש"כ בזה) כלומר ואין לחלוק על גאון (יעיון טור חו"מ סי' כ"ה, דגם לרא"ש ז"ל דחולק על הראב"ד ז"ל, לאמור דיכולין לחלוק על גאון, התנה אך באופן שיהיו ראיות מוכרחות מש"ס ולא מסברא יע"ש ובש"ך חו"מ סי' מ"ב סק"א ומ"ג ס"ק מ"ז), ולזאת הכוונה סיים גם הד"מ, ולכן אין לדחות דברי הגאון דייקא, כיון שמ"כ כן בשם הגאונים, וא"ש לשון ודברי הד"מ ז"ל.

ולהלכה המחבר בש"ע שם פסק כשיטתו בב"י, והרמ"א ז"ל כשיטתי בד"מ דגם ביוצר ומוסף. יוכל לומר עמהם, דשניהם קדושת י"ח וקדושתן שיה, ועתה הלא נתבאר תשובת שאלתך, כי גם אם היחיד עומד בתפלה חדא עם הש"ץ, כ' הרשב"א ז"ל לולי שאמרה הגאון כו' לא היו בנו כח כו', ובתפלת יוצר ומוסף פסקו הב"י דו"פ ופר"ח ז"ל שלא יאמר הקדושה, אלא ישתוק ויכוון למה שאומרים דשומע כעונה, אמנם בני ישראל יוצאים ביד פסק הרמ"א ז"ל וכמש"כ שם הפמ"ג דאין לזוז הימנו וכ"פ האחרונים דגם

בזה יאמר הקדושה, אולם הלא מבואר הטעם בדבריו, יען דשניהם קדושת י"ח כלומר דגם במוסף איכא חיוב קדושה, וקדושתן שוה, אשר חז"ל תקנו הקדושה באלו התפלות עטרה לתפלה (יעיון תשו' הרדב"ז ז"ל ח"א סי' רמ"א, שהובא במג"א ז"ל סי' ס"ט סק"ד. וביאור דבריו בתשו' חת"ס חאו"ח סי' י"ז, ובספרי חידושי בן יאיר בחי' לברכות כו' יע"ש) משא"כ בתפלת ערבית, שאין כאן חיוב דקדושה, פשיטא דהוי הפסק כשיאמר מלה במלה עם הש"ץ, גם לשמוע ולכוון דהוי כעונה צ"ע, כיון דלגאונים ור"ת ור"י ז"ל גם זה הוי הפסק אך אנן נוהגין כה"ג ורש"י ז"ל, כמבואר בתוס' ורא"ש ז"ל פ"ג דברכות ובטוש"ע סי' ק"ד יע"ש, וכאן אשר מתפלל ערבית ונחשב לו ללילה שאין באותה תפלה, ובזה הזמן עליו שום חיוב דאמירת קדושה, למה יהיו שומע כעונה, אשר לכמה ראשונים הוי הפסק, אולם צריך לשתוק מבלי להתפלל הלאה בעת שאמר הש"ץ הקדושה למען יוכל לאמור ברכת הא' הקדוש עם הש"ץ מלה במלה). כיון שבתפלה זו אין כאן כלל חיוב דקדושה ול"ש לומר קדושתן שוה, כבתפלת יוצר ומוסף, לזאת אין להפסיק גם לפסק הרמ"א ז"ל. הנלע"ד כתבתי

חמיך החותם לך באהבה בחותמי ברכות שבתוה"ק. חיים מרדכי

סימן יג

הן יראת ה' היא ראשית דעת, זה טהרות נתפשט מנהג ישראל ובתוכם גם לומדי תורה, עם יראת ה' טהורה, להזהר מאוד בטבילת מקוה, בשבת קודש שחרית קודם התפלה, וטובלין גם במקואות של מים חמין, אשר הוא סוגיא ארוכה בשבת ל"ט. והלכה פסוקה בטוש"ע או"ח סי' שכ"ו, כי חז"ל גזרו על הרחיצה בחמין אפילו שהוחמו מע"ש, בין אם הן בכלי בין אם הם בקרקע, ומן המנהג שנהגו בנות ישראל לטבול בחמין בליל שבת, כבר דברו בזה, החכ"צ ז"ל בסי' י"א ונו"ב מהד"ת סי' כ"ה הובאו בפת"ש יו"ד סי' קצ"ז סק"ב – וציין עוד לתשובת תפארת צבי חא"ח סי' ט' ובתשו' רעק"א סי' י"ז אשר לא ראיתי את דבריהם מש"כ בזה – והסדרי טהרה שם בסק"ט יעו"ש – ובשו"ת מהרי"א ענזיל סי' ע"א. חסד לאברהם סי' ל' ואבני צדק סי' ל"ז דברו מטבילת אנשים בשחרית הובאו דבריהם בס' ארחות חיים שם בסי' שכ"ו יעו"ש.

והנה נשאלתי על זה מהרבנים הגאונים כו' דקלויזענבורג. הרב הגאון כו' ר' עקיבא גלאזנער נ"י האב"ד, והרה"ג כו' ר' אליעזר פריעד נ"י דיין הראשי והאריכו בזה גם שניהם בקונטרוסיהם ואבוא בראשית לתשובת דברי הרה"ג רע"ק נ"י, מש"כ בזה"ל, ק' לי על מה שהעלה הנוב"ת לשיטת המקילין לטבול בלילה, אולי ליכא משום גזירת רחיצה שיבוא להחם כיון דלא משכחת חמין שהוחמו בשבת משום דבעי' סמוך לחפיפה

טבילה, לא זכיתי להבין דהא מותרת לחוף ביום עש"ק במשך כל היום וכן עמא דבר נוהגין שחופפין כמה שעות קודם הלילה והולכין לבית ובערב חוזרין למקוה טובלין, ואיך כ' שצריך לטבול בליל ש"ק מיד בתחלת הלילה, ולא עוד דביו"ט שחל להיות בע"ש וודאי דהיה מקום לגזור עכ"ל. הן כדבריו כ' גם בשו"ת חסד לאברהם שם יעו"ש אמנם לדעתי דברי הנו"ב ז"ל צודקין כיון דלכתחלה צ"ל החפיפה סמוך לטבילה כמבואר בש"ס נדה ובטוש"ע יו"ד סי' קצ"ט. אך היכי דא"א בקושי התירו ההרחקה, אולם כל מה דאיכא לסמוכי הטבילה לחפיפה טפי עדיף, אשר דרך בנות ישראל הכשרות לעשות לכתחלה החפיפה סמוך לערב ולטבול בתחלת הלילה ואין מביאין ראיה מעמא דבר דזמנינו לזמן הנו"ב הלא בט"ז שם סק"ח העיד, דדרך הנשים שטובלות בליל ש"ק, שאינן זוות מבית המרחץ עד שטובלות יעו"ש. ויש עוד לחזק דברי הנו"ב, מהא דאמרי' בריש ברכות, מאימתי מתחילין לקרות ק"ש בערבית משעה שב"א נכנסין לאכול פתן בערבי שבתות ופירש"י ז"ל ממהרין לסעודה שהכל מוכן. כן הנשים הטובלות בליל ש"ק ממהרין לסעודת שבת, וטובלין בתחלת הלילה, כאשר הוא באמת המנהג ולהדיוק מיו"ט שחל להיות בע"ש וכן מה שהוסיף הרב רע"ק לתמוה, ולאמור, ומש"כ עוד הנו"ב דבמקוה ליכא חששא דצונן לתוך חמיך דאם היה שאובים, ק' להבין דשפיר אפשר ע"ר השקה, תשובה אחת לשניהם כי יו"ט שחל להיות בע"ש הוא אך לפרקים, וכן טהרת מקוה ע"י השקה הוא מיעוטא, וחז"ל גזרו אך על דבר השכיח ורגיל, ובמלתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן כבעירובין ס"ג ע"ב וש"נ לכמ"ד, ולק"מ על דברי הנו"ב ז"ל.

עוד כ' הרה"ג הנ"ל וז"ל. והנה הגאון בעל סדרי טהרה בסוף סי' קצ"ז ס"ק ט"ז. הביא דברי השו"ת דברי יוסף ז"ל שכ' שהמנהג נתפשט ביניהם. שטובלין בחמין בליל שבת ואין פוצה פה ומצפצף עכ"ל, וכן הביא דברי הה"מ בפ"ב מה' שבת דין י"ד שכ' דלרמב"ם מרחיצין התינוק לפני המילה בשבת, דרחיצה רק משום גזירה אסרו ולא העמידו לדבריהם במקום מצוה עכ"ל. ותמצית דברי הס"ט היא דגזירת רחיצה הוה רק כמו שבות דשבות ולא גזרו במקום מצוה וסיים לבסוף דמכל הלין טעמים הנוהגין לטבול בחמין בליל שבת אין למחות בידם, שיש להם על מה לסמוך עכ"ל. והנה הגאון ז"ל גליה לדרעיה ונפל נהורא עפ"י דברי הה"מ דבטבילת מצוה ליכא כלל גזירה דרק על רחיצה של רשות גזרו, ולפ"ז פשיטא דלא רק על טבילת נשים לא גזרו, מפני שהיא טבילת מצוה מן התורה. אלא ה"ה על טבילת אנשים אעפ"י שאינו דאורייתא. מ"מ כל שאינה רחיצה של רשות, וטובל לצורך מצוה אפי' הוא רק לחומרא, שוב לא הוה בכלל גזירת רחיצה דרק על רחיצה גזרו ולא על טבילה, עכ"ל הנה מה דפשיטא ליה ללמוד

מטבילת נשים שהיא מה"ת לטבילת אנשים, לא זו דלאו מלתא דפשיטא הוא, אף זו כי מצד הסברא נראה שאין למדין זה מזה, וכ"כ הגאון מהרש"ם ז"ל בהגהותיו בספר ארחות חיים סי' תקי"א סעי' ג' וז"ל אך לפי טעם הרמב"ם ז"ל באיסור רחיצה בחמין שהוחמו ביו"ט משום גזירת מרחצאות, דמבואר בב"מ דיש להתיר בזה. משום ביטול עונה כמש"כ הס"ט, א"כ י"ל דמשום טבילת עזרא דמדינא בטליה בזה"ז, אף שנוהגים להחמיר ונזהרים בה, מ"מ אין להתיר גזירת מרחצאות כו' יעו"ש.

ויש להביא עוד כעין ראיה ולאמור, כי ממקומו הוא כמוכרע דעל מצוה כזו שהוא אך ממנהגא, נאמרה גזרות מרחצאות, והוא מהא דאמרי' בשבת כ"ה ע"ב, רחיצת ידים ורגלים בחמין ערבית רשות ואני אומר מצוה, מאי מצוה דאר"י א"ר כך היה מנהגו של ר"י בר"א ע"ש מביאין לו עריבה מלאה חמין, ורוחץ פיו"ר, ומתעטף ויושב בסדינין המצויצין ודומה למלאך ה' צבאות ואיפסקא למצוה ברמב"ם וטוש"ע סי' ר"ס, מצוה לרחוץ כל גופו ואם א"א כל גופו ירחוץ פיו"ר. אשר מקורו מהא דאמרי' שם, נשיתי טובה, א"ר ירמיה זו בית המרחץ, ר' יוחנן אמר זו רחיצת ידים ורגלים בחמין ויש מהדיוק דלמה לא סדרו דברי ר' יוחנן בראשית שהיה קודם לר' ירמיה, וגם במאי פליגי, ונראה דלא פליגי, כי ר"י אמר זו בית המרחץ שהיא שם הכולל לרחיצת כל הגוף. ולזיעה וכן הוא באו"ז ה' שבת סי' ז' לאחר שהביא דברי ר"י ור' יוחנן ופירש"י ז"ל, כ' למדנו מכאן שמצוה לרחוץ פיו"ר ע"ש בחמין וכר' יוחנן. ומצוה נמי לרחוץ במרחץ ולהזיע דזה מדר' ירמיה וזה שציין הגר"א ז"ל עמש"כ בש"ע שם כל גופו. שם נשיתי טובה כו' פי' דמדברי ר' ירמיה, נלמד לכל גופו, ור' יוחנן אמר זו רחיצת ידים ורגלים, כלומר דגם הוא ס"ל כר"י דלכתחלה מצוה כל הגוף ולזאת דברי ר' ירמיה על לכתחלה קדומים. אך בא"א לא תימא דשוב אין כאן מצוה כלל, דמ"מ גם ברחיצת ידים ורגלים איכא חיובא דמצוה – ורש"י ז"ל פי' על ערבית ליל שבת, וכ' בראש יוסף דלאו דווקא אלא ערב שבת מבע"י, ולכאורה נ"ל דרש"י ז"ל אזיל בזה לשיטתו בביצה י"ז ע"ב בד"ה בה"א כו' שכ'. והא דנקיט שבת רבותא אשמעי' אשר מזה הוציא הצל"ח שם דנראה דס"ל לרש"י ז"ל כי מה שאחז"ל חייב אדם לטהר א"ע ברגל לאו דווקא בערב הרגל אלא יכול להיות גם ברגל יעו"ש, וכיון דפיו"ר בחמין שהוחמו מע"ש הלא מותר גם בשבת, כמבואר בסוגיא דשבת שם ובש"ע סי' שכ"ו לזאת פירש"י ז"ל גם הכא ערבית ליל שבת, דיכול להיות גם בשבת, אמנם מלבד מה דגם בחיוב הטהרה דרגל אין הכרח בשיטת רש"י ז"ל דס"ל הכי, והצל"ח ספוקי מספקי ליה, הלא שם כיון דבטעם הטהרה כ' הרמב"ם ז"ל פט"ז מהט"א מפני שהם מוכנים ליכנס במקדש ולאכול בקדשים, ומקור מקומו הוא בפי'

הגאון ר"ח ז"ל בר"ה ט"ז ע"ב יעו"ש, יש מקום לאמור דבטומאה שהוא אך מד"ס שא"צ הערב שמש, דיכול לטהר ברגל עצמו וכמש"כ הצל"ח שם יעו"ש באריכות. אבל מצוה דרחיצת חמין שהוא לעונג וטהרה לשבת בוודאי דהמצוה היא בע"ש כדי לכנוס לש"ק בעונג קדושה וטהרה וכדקיי"ל גם ברגל דחיוב הטהרה היא בערב הרגל כדי לכנוס לחג בטהרה (וכמש"כ ביו"ד סי' שע"ג יעו"ש), וכאשר פי' ר"ן אלפסי ובאו"ז שם וברמב"ם וטוש"ע דהמצוה היא בע"ש, וכמבואר במנהגו דריב"א דבע"ש מביאין לו כו' ורוחץ פיו"ר, אם דזה אפשר גם בליל שבת מ"מ זמן המצוה הוא בע"ש, ולזאת הביא הסוגיא ממנהגו דריב"א לאשמעי' אם דלכתחלה המצוה ברחיצת כל הגוף, וזה דבשבת אסור בוודאי המצוה אך בע"ש, אמנם בא"א כל הגוף, גם על רחיצה פיו"ר מרחף שם מצוה, וגם זה הוא דווקא בע"ש, אשר שתים זו שמענו ממנהגא דריב"א וא"ת למה אחז"ל בלשונם רחיצת יו"ר בחמין ערבית כו' ולא אמרו ע"ש, י"ל למש"כ הרמ"א ז"ל בסי' רס"ב. וילבוש עצמו בגדי שבת מיד אחר שרחץ עצמו, וזהו כבוד השבת. וע"כ לא ירחץ לשבת אלא סמוך לערב שילביש עצמו מיד. והש"ג בסי' רפ"ז בשם ראבי"ה ז"ל למדו מריב"א (ובביאור הגר"א ז"ל שם בש"ע ציין עוד ע"ז לשבת קי"ג ורחצת וסכת ושמת שמלותיך, אר"א אלו בגדים של שבת) שלאחר שרחץ פיו"ר תיכף היה מתעטף (ואולי יש ליישב בזה, מה שדייק בא"א להגאון מבוטשאטש ז"ל בסי' ר"ס דהלא סתם חסיד שבש"ס – לדיעה חדא – הוא ריב"א אשר התנא הק' בוודאי קיים כל מילי דחסידות. ובכללם גם רחיצת כל הגוף בע"ש שהוא מצוה מן המובחר, ואיך נאמר במנהגו אך רחיצת פניו ידיו ורגליו יעו"ש משכ"כ בישוב זה ולהאמור י"ל דרחיצת כל הגוף קיים בעוד היום גדול, אשר זמנו בע"ש כל היום, אך לקיים כל מילי דחסידות הביאו לו עוד סמוך לערב, עריבה מליאה חמין, ורחץ פיו"ר למען להתעטף תיכף בבגדי שבת) והוא שרמזו חז"ל בלשונם המזוקק שבעתים, רחיצת יו"ר בחמין ערבית, כלומר סמוך לערב, ויש לפרש הא דקאמר תלמודא מאי מצוה, דסובב והולך בדיוק על מלת ערבית, המורה על סמוך לערב, מאי מצוה כלומר, מאי הוה המצוה והטעם שיהיה סמוך לערב, דאר"י א"ר כך היה מנהגו כו' ורוחץ פניו ידיו ורגליו ומתעטף כו' תומ"י וזה טעם מצות הרחיצה שיהיה סמוך לערב וכמש"כ הרמ"א ז"ל דלא ירחץ לשבת אלא סמוך לערב שילבוש עצמו מיד וא"ש.

והנה עיקר טעם הפשוט של מצוות הרחיצה דע"ש, הוא התענוג והנאה דשבת כאשר ביאר בתשו' מהרש"ל ז"ל סי' צ"ב (יעוין מש"כ בזה בספרי חידושי בן יאיר בחי' לתענית ל') וכ"כ המאירי ז"ל בחי' לשבת כ"ה בטעם זאת המצוה, בזה"ל, והמרבה בתענוג נקיות ובחיבוב מצוות שבת הרי זה משובח יעו"ש ולפ"ז קודם שנאסר הרחיצה בשבת מגזירת

חז"ל, גם על הרחיצה דשבת היה מרחף שם מצוה הרי דראשית גזירת מרחצאות נאמר גם על רחיצה דמצוה, אמנם על סברת המ"מ והסד"ט אין מכאן מקום דיוק כלל למש"כ הר"ן ז"ל בחי' שם בשבת וז"ל, ואני אומר מצוה, פי' מורי נ"י. נראה דלאו מצוה ממש קאמר שיברך עליו. אנא מנהגא בעלמא. ולא מברכין אמנהגא, כדאמרי' גבי ערבה, תדע דאמרי' מאי מצוה דאר"י כו'. כך היה מנהגו כו' (בדרך רמז יש להעמיס בכוונת מלת מנהגו. כי אדם השלם לפרקים ורגעים אשר עולה למעלה אלהיות להיות כמלאך אלהים צבאות אמנם זה התנא הא' ריב"א החסיד, היה לו כעין מנהג קביע בכל ע"ש להיות דומה למלאך ה' צבאות) דאלמא לאו מצוה אלא מנהגא, לענין הברכה, וכ"כ בתוס' דמש"ה רחיצה מצוה, משום דקיי"ל דמנהג אבותינו תורה היא וכ"כ הר' יהונתן ז"ל, ואני אומר מצוה, מצוה לשמוע דברי חכמים עכ"ל, (בראש יוסף ז"ל שם כ' ומה שאין מברך על הרחיצה איני יודע, ואפשר דאין כ"כ מצוה, מש"כ בדרך אפשר הוא האמת כמבואר בחי' הר"ן ז"נ) וכן בתוספות שם ע"ב ד"ה חובה ובחי' הרשב"א ועוד ראשונים ז"ל, כ' דלהכי קרי נר שבת חובה, משום דלגבי רחיצת יו"ר בחמין חובה הוא. כי רחיצת חמין בע"ש אינה מצוה כ"כ יעו"ש ובאו"ז הובא בד"מ שם, ולזאת רק בזה דהוא אך מצוה מכח מנהגא, ואינו מצוה כ"כ גזרו חז"ל איסור רחיצה בשבת, משא"כ במצוות מילה דאורייתא, שפיר כ' המ"מ וכן הס"ט שצירף זה לענין טבילת נדה דאורייתא לאמור דבמקום מצוה לא גזרו גזירת מרחצאות ולפ"ז גם בטבילת שחרית דש"ק, כיון דמעיקר הדין בת"ע בטלוה לטבילותא כמבואר בטוש"ע סי' פ"ח, אך ישראל קדושים הם ומדקדקים מאוד בטבילה זו, ואשרי וטוב לו הנזהר בזה, וביחוד בש"ק שחרית, מכל זאת יש להשוותה בעמק השוה למצוה רחיצה דשבת. שהוא ג"כ מכח מנהגא ואינה מצוה כ"כ וכנ"ל. אשר בזה הלא ראינו כי העמידו חז"ל גזירתם גזירת מרחצאות גם במקום מצוה אולם דקדקתי לאמור אך כעין ראיה כי יש לדחות ולחלק דאך לרחיצה דשבת העמידו חכמינו ז"ל גזירתם גם במקום מצוה כיון דאפשר לקיימה בע"ש, ואז הוא עיקר זמן המצוה וכנ"ל. משא"כ בטבילת מצוה דש"ק שחרית. אמנם באמת א"צ לראיה כי מצד סברא הברורה ידענו זאת שאין ללמוד ממילה ומטבילת נדה דאורייתא לזאת הטבילה וכמש"כ המהרש"ם ז"ל אשר סברתו ודעתו היא דעת תורה.

ועוד בגוף הצורף מהמ"מ שהביא הס"ט לדעתי העניה יש לפקפק בזה כי ז"ל המ"מ בפ"ב מה' שבת ה' י"ד. וכאן אין כוונתו וכוונת ההלכות כו'. אלא להרחיצו בחמין שהוחמו בשבת. כגון שחממן עכו"ם מאליו, או עבר ישראל וחממן הוא בעצמו או הוחמו למי שיש בו סכנה. בכל אלו מרחיצין אותו לפי שכל אלו מותרין אפי' לבריא דבר תורה, ואין

בהם, אלא משום גזירת מרחצות. ובמקום מצוה לא העמידו גזירתם. וכן כתבו ז"ל עכ"ל. ולאחר שסיים שכ"כ ז"ל מוכרח להעתיק לשון הראשונים בזה, בר"ן אלפס"י ז"ל, בפ' ראד"מ ד"ה וכ' הרי"ף ז"ל, כ' וז"ל, אבל לפני המילה דווקא בחמין שהוחמו מע"ש, דנהי דרחיצה דידהו מדרבנן מיהו אסרה, ורבנן לא שרי במכשירי מילה, אפילו שבות של דבריהם, וכדאמרי' כו' אפ"ה כיון דרחיצה בחמין שהוחמו מע"ש, לא אסרוה אלא מפני הבלנין שהיו מחמין בשבת ואומרים מע"ש שהוחמו, במקום מילה התירו דלא שייכא בה הך גזירה כולי האי עכ"ל, וכלשונו כ' גם הריטב"א ז"ל בחי' בשבת שם קל"ד ע"ב. ומן המפורש ילמוד על הסתום בלשון הרשב"א ז"ל שכ' בחי' שם בזה"ל וכן הרחצת כל גופו לאו מלאכה היא שהרי בצונן מותר וכן פניו ידיו ורגליו אפילו בחמין שהוחמו מע"ש, אלא שאסרוה מפני הבלנין היו מחממין בשבת. ובמקום מילה לא גזרו וכן תי' מורי הרב ר' יונה ז"ל ע"כ, אשר גם הוא לא כ' דבמקום מצוה לא גזרו, אך דייק לאמור דמקום מילה לא גזרו, אם כי יש לפרש בכוונתו, דאזיל לשיטתו, דקאים בשיטת התוס' שאין להתיר אמירה לא"י, אלא בדבר שהוא עצמו דוחה שבת כגון מילה ולא בשאר מצוות שהוא דעת היש אוסרין שבסי' ש"ז סעי' ה' וכמש"כ שם הב"י בשם תשו' הרשב"א ז"ל, אולם יותר מסתבר לפרש בכוונת לשונו הסתום, כמפורש הטעם בר"ן וריטב"א ז"ל דלא שייכא בה הך גזירה כולי האי והרי מפורש יוצא מדברי רבותינו הראשונים. רבינו יונה רשב"א ר"ן וריטב"א ז"ל דגזירת מרחצאו' העמידו גם במקום מצוה. ואך במקום מילה לא גזרו, מהטעם דלא שייכא בה הך גזירה כולי האי ולסברתם לק"מ קושית הל"מ בפ"ו מה"ש ה' ט' שהובא גם בסד"ט שם כמבואר להמעיין יעו"ש ודברי המ"מ ז"ל ששינה בלשונו לאמור, ובמקום מצוה לא העמידו גזירתם בשם הכולל לכל המצוות צריך ביאור אם דקאי התם להרמב"ם ז"ל, דלא שני ליה בין שבותי דמילה לשאר מצוות שהוא דיעה הראשונה שבש"ע שם סי' ש"ז. מ"מ הלא רבינו המ"מ ז"ל סיים וכ"כ ז"ל שכוון לרבותיו הראשונים שהם ר"י רשב"א ר"ן וריטב"א ז"ל. והם דייקו לאמור דאך במקום מילה לא גזרו. ומלתא בטעמא יען דל"ש בה הך גזירה כולי האי. וחייב אדם לאמור בלשון רבו אחז"ל. ומה זה ששינה לאמור ובמקום מצוה. ולא רחוק הוא לאמור כי יש בזה טעות ממדפיסים הראשונים אשר האי לישנא דבמקום מצוה רגיל ומצוי יותר ע"י אשגירת לישנא שינו לכתוב ובמקום מצוה. אבל המ"מ בעצמו כ' ובמקום מילה כלשון הרשב"א ור"ן וריטב"א ז"ל אשר כ' זה בשמם. ואם כנים אנחנו בזה הלא גם לטבילת נשים דאורייתא אין כאן צירוף היתר מדברי המ"מ זיל ובזה מיושב מה שצע"ק על הגאונים שקדמו להסד"ט אשר גם הם חפשו צדדי היתר גם ע"צ הדחק להמליץ על המנהג שנהגו

הנשים בטבילה בליל ש"ק גם במקואות חמין ולמה לא הביאו גם מהמ"מ אשר יש בזה כדי סמיכה. ולדברי א"ש.

ואגב יש להעיר קצת בזה. למש"כ הנ"י ז"ל בפ' חרש וז"ל ומדאמרי' דאין ב"ד מצווין להפרישו באיסורא דאורייתא הוה משמע דבאיסורי דרבנן נחתי' ליה דרגא ומאכילין אותו בידים. וזו סברת הרשב"א ז"ל. אלא שהרמב"ם ז"ל כ' בסוף המ"א שאפילו בשבות דרבנן אסור להאכילו בידים עכ"ל, והנה איסור רחיצה דשבת על קרקפתא דגברא הרוחץ רכיב, לדוגמא אם אחד עביד אמבטי ממים שהוחמו בע"ש ואחר רחץ בזה האמבטי מי שעשה את האמבטי נידון אך כמסייע ידי עוברי עבירה (יעוין בספרי שו"ת בח"מ ח"א סי' ל"ה) ועל הרוחץ נאמר מאן דעבר אדרבנן שרי למקרי ליה עבריינא. וכאן הלא הקטן הוא הנרחץ בשלמא לשיטת הרמב"ם ז"ל דגם לקטן אסור להאכיל גם שבות דרבנן בידים שפיר איצטרך המ"מ ליתן טעם להיתר הרחיצה לתינוק בחמין שהוחמו מע"ש. אמנם הרשב"א ז"ל לשיטתו דגם במידי דאכילה דחמיר כביו"ד סי' קנ"ה – שרי להאכילו למה איצטרך כלל לטעם זה וגם לדעת הרמב"ם ז"ל הלא באיסור התלוי בזמן קיל וכמש"כ המג"א ז"ל ברס"י רס"ט יעו"ש ואולי יען כי בתינוק כזה בן שמנה ימים העיקר הוא המרחיץ יעיון באו"ח סי' תקי"א סעי' ב' ברמ"א ז"ל דמותר לרחוץ תינוק במים שהוחמו ע"י ישראל ביו"ט. ושם בב"י ומג"א בשם המרדכי ז"ל הטעם דכיון דהיינו רביתיה לא גזרו כביומא ע"ח יעו"ש ובמג"א סי' שמ"ג וסי' תרט"ז וביו"ד סי' פ"א ופמ"ג בא"א סי' שכ"ח סקט"ו ואכ"מ להאריך בזה, ובספרי חב"י בחי' לע"ז ל"ט כ' בזה יעו"ש.

ועתה אבוא בעזהש"י לדברי הרה"ג ר"א פריעד נ"י הביא דעת הח"צ ז"ל סי' י"א שהחליט לאסור גם טבילת נשים בליל ש"ק בחמין שהוחמו מע"ש. וביאר כי צדדי ההיתר אשר צדד הנו"ב יען שהטבילה צ"ל בכניסת ליל ש"ק דלא משכחת בחמין שהוחמו בשבת וכן צונן לתוך חמין לא משכחת במקואות כי אם החמין קודמין הלא הם שאובין – וגם בזה לא החליט להתיר והזהיר להבלנין ליתן מבעו"י שיהיו פושרין אך העלים עין – אין להם מקום לטבילת אנשים בשחרית ובחימום ע"י דאמפף בפרט על קוטב שאלתם בקלוז' לבאזאנעס שאינם מקואות והם שאובין אך לטבילת אנשים דכשרים גם בשאובים לת"ע. כמבואר בברכות כ"ב ובש"ע סי' פ"ח – וכן מש"כ הס"ט ליישב המנהג בזה"ל דמקואות דעיקרן ממעיין נובע צונן אלא ששופכין לתוכן מים חמין להפיג צינתן אע"פ שלפעמים המים צוננים נעשו חמין מ"מ אין שם חמין עליהם דהא תמיד נובע מן המקור מים צוננים ואין עומדיך בחמימתן אלא זמן מיעוט. ל"ד לגזירת מרחצאות כו' פשוט דלא נאמר זה בבאזאנעס שאינם מקואות כשרות לנשים וכן גם במקואות כשרות שבאים ע"י המשכה

מנהר ומחממין אותם בדאמפף. אשר הם חמים בשוה מטה כמעלה. ועומדין בחמימותן זמן רב. וגם הנו"ב וסר"ט לא צדדו אך לט"נ. ולא מיירו כלל מטבילת אנשים – והאבני צדק שם שדבר מטבילת אנשים אשר בשב"ק שחרית מטילין ע"י גוי מים חמין שהיחמו מע"ש. צדד לאמור שאין המקואות שלנו דומה למרחצאות. דממנ"פ אם כששופכין בשבת המ"ח מערבין אותן אזי אינן אלא פושרין ואם לפעמים יקרה שאין מערבין אז היא חם רק למעלה אבל למטה בקרקע היא צונן גמור כנראה בחוש אז מהאי טעמא גופא אינו דומה למרחץ דמרחץ חם למעלה ולמטה משא"כ מקוה צונן למעלה יעו"ש. שהוא כעין סברת הסד"ט. וגם לזה אין מקום לנד"ד – ולאמור כיון שהמנהג לטבול בש"ק שחרית עפ"י האר"י ז"ל ובפרט לב"ק דהוי מצוה וכמש"כ בתשו' ריב"ם שניטוך סי' כ"א לסמוך על סברת הדברי יוסף ז"ל שהביא הסד"ט שם וכן על דברי המ"מ דבמקום מצוה לא העמידו גזירת מרחצאות הלא גם הדברי יוסף והסד"ט לא החליטו זה אך צירפו זה להסברא דמקואות אינם דומין למרחץ וכנ"ל כי עמש"כ שם הסד"ט בפרט בזה"ז שירדה חולשה לעולם וא"א להם בצונן. לזאת יש לצדד להתיר טבילת נשים בחמין, שהיא טבילת מצוה יש לתמוה דהלא בין צונן לחמון יש עוד דרך ממוצע והיינו פושרין וזה י"ל הטעם מכל הגאונים האוסרים וגם המתירים שחפשו צדדי היתר בט"נ בליל ש"ק בחמין ולא הביאו מדברי המ"מ כי שאני התם דרחיצה להתינוק מדרכי הרפואה מוכרח בחמין ולא בפושרין משא"כ הכא. ועכצ"ל דעיקר הסמיכה של הסד"ט הוא אך על הסברא דמקואות אינם בקו המשוה כמרחצאות וכן בס' תו"ד סי' שכ"ו סק"א. כ' דרחיצה בשבת בחמין אסור אף במקום מצוה וכן בס' מנח"ש כלל פ"ו סק"א שכתב לצדד להקל מטעם זה, לא התיר אך בס' פושרין כיון שהוא ס' דרבנן במקום מצוה משא"כ בוודאי חמין. ונידון שאלתינו הוא בוודאי חמין ולפרקים עוד הם בגדר יס"ב ועוד איכא בזה כי הולכין המים רותחין להבאזען שעות אחדים בליל ש"ק וא"כ הוי עוד חמין שהוחמו בשבת דחמיר מהוחמו בע"ש. כי גם בהוחמו בהיתר כגון לחולה וכדומה. אסור לרחוץ בהם אפי' אבר אחד כמש"כ המג"א ז"ל בסי' שכ"ו סק"ו מסוגיא דשבת קל"ד יעו"ש ובמחה"ש – ובס' מנחת שבת סי' פ"ו אות ה' לימד זכות על המקילין להפשיר בשבת שחרית את המקוה ע"י עכו"ם מחמת דבמצוה סומכים על בעה"ע להתיר שבות דאמירה לעכו"ם ולא כן דעת הד"ח ח"ב סי' כ"ו שכ' גם לט"ל אבל להשים מים חמין בשבת נ"ל דבוודאי אסור. ולא יניח להם. וגם המנ"ש שם כ' אבל צריכין ליזהר שלא לכנוס בה בשבת תיכף לאחר ששפכו לתוכה המים חמין. כי אז עדיין חמה ולזה אין שום היתר אפילו לרחוץ בה אבר אחד. ומסיים וז"ל. דאם אינו ממתין עד שתהא נפשרת מחמימותה יותר טוב

להם שלא יטבול כלל. משיחללו שבת ויטבלו במקוה חמה כזו שהוחמה בשבת עכ"ל. הרי מבואר דאוסר במקוה במקום ביטול הטבילה. בפרט בעירו אשר יש באזען אחד אחורי בית המרחץ ששם המים בשבת בבוקר אך כשיעור פושרין בוודאי דאסור לטבול בהבאזענעס שהוחמו בש"ק ע"י מים רותחין או דאמפף והם חמין עכת"ד **הרה"ג** ר"א פריעד נ"י הנאמרום בהשכל ודעת תורה.

והנה ספרים האלו אינם עמדי לראות כל דבריהם אך בארחות חיים שם סי' שכ"ו. הביא דבריהם בקצרה בזה"ל. בשו"ת חס"ל סי' ל' כ' שהמים שהם בהיורה מע"ש ונסתמו הנקבים באופן דל"ש שמא יחתה אין מקום לאסור לשפוך למקוה לצורך טבילת אנשים בשבת כי מים חמין מועטין לתוך צוננים מרובים שרי. ובפרט ע"י עכו"ם (ראיתי בחס"ל שם דבגוף הטבילה בחמין טעמו כסברת הסד"ט הואיל והמעיין ממקורו מתברך בכ"ע במים צוננין. אין שם מרחץ עליו ועשה לזה סמוכין מתענית י"ג. ליישב בזה קושיית התוס' בתמורה י"ב ע"ב ד"ה ואין המים יעו"ש יש לפקפק בראייתו. כי ממקום שבא מדחזי' להתוס' ושט"מ בתמורה שם. שיישבו קושיתם בדרכים אחרים. מוכח דלא ס"ל זאת הסברא אשר דעתינו בטלה נגד דעת רבותינו הראשונים ז"ל יעו"ש ובשו"ת ח"ס חיו"ד סי' רי"ד רי"ז - וכ' שם החס"ל ואולם לערות חמין שהוחמו בשבת ע"י האש שניסוק בתנור בע"ש הס מלהזכיר כו' יעו"ש) וכ"כ בשו"ת בר ליוואי סי' ו' ובשו"ת אבני צדק כו' דמותר לשפוך מים חמין במקוה בשבת ע"י עכו"ם יעו"ש - ציין עוד לענין טבילת נשים במים חמין בשבת. לישיע"ק ולספר שארית צבי סי' תקי"א ושו"ת דברי שאול ויוסף דעת סי' מ"ו אשר לא ראיתם ועי' בשו"ת מהרי"א ענזיל סי' ע"א כו' ע"ד המקואות שמטילין לתוכן מים חמין בשבת מן היורה שהאש תחתית כל הלילה אף שסותמים פי התנור הרי המים מתחממים והולכים כל הלילה מכח האש שתחת היורה. והו"ל חמין שהוחמו בשבת דאסורים כל היום. ועוד יש ליזהר שלא יטילו מים רותחין הרבה לעשות כל המקוה חמה כמו אמבטי. וזה איסור כפול. שרוחצין כל גופו בחמין וגם מחממין המים הצוננים בשבת וכ' שם דהמנהג להטיל חמין לתוך המקוה בשבת שגורפין כל האש מבעוד יום וסותמים וטחין פי התנור שלא יצא החום לגמרי ומ"מ המים הולכים ומצטננים כל הלילה עד בוקר כשמטילים מפיגים צינתן של מי המקוה אבל לא מחממים וא"א למנוע זאת לגמרי מפני הקור בימי הסתיו. כי הרבה אנשים מוסרים נפשם על טבילה כידוע דאכשיר דרי בעזהש"י. וכל המון ודלת העם זריזים בטבילה זו. ועי' בשו"ת ריב"ם שנייטוך סי' כ"א. דמותר לטבול בשבת בבוקר מ"ט ואין בו משום מתקן וגם מצוה הוא כו' עכ"ל והעתקתי כ"ז למען לראות כי גם מכל דברי

גאוני בתראי אשר חתרו להמליץ על המנהג. מ"מ במקואות אשר הכשרם ע"י השקה או הם נמשכים מהנהרות שאינם מעיינות ומתחממים ע"י דאמפף. כאשר עתה ברוב המקואות. וכן הוא בעירי. ומעלה ומטה הם שווים בקרירות ובחמימות כשהם חמין. אין שום צד היתר לטבילת אנשים בשבת שחרית. ובפרט אם הוחמו בשבת. אשר האיסור בכ"ז הלא מפורש בש"ס ופוסקים וכל צדדי ההיתר אשר למעלה מבוארים. אין להם מקום להיות בזה נאמרים.

והנלע"ד בזה בס"ד, דהנה מראש צורים אראנו, בהלכה הזאת דטבילה במקוה בחמין, אין זה בדרך להיות מורין כן לכתחלה, אך ליישב ולהעמיד המנהג, ושלא למחות, הש"ע בס"ס ר"א אוסר גם בחול הטבילה במקוה של מים חמין, משום גזירת מרחצאות כמבואר שם בב"י ז"ל, והרמ"א ז"ל כ', ויש מקילין ומתירין להטיל חמין למקוה כדי לחממה, ומ"מ יש להחמיר, אם לא במקום שנהגו להקל. אז אין למחות בידן וכל בית ישראל יוצאין ביד הרמ"א ז"ל – ובטבילת נשים בליל ש"ק במקוה של מים חמין, הלא האיסור דרחיצת כל גופו, גם בחמין שהוחמו מע"ש, מבואר בש"ס ופוסקים. אשר הח"צ דעוד גדולים שאסרו באמת הטבילה בחמין בליל שבת, ובא הנו"ב וחתר למצוא צדדי היתר, וסיים ואני מעלים. עין מזה. ומוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, ואחריו הסד"ט, לאחר כל מה שצדד בזה, סיים מכל הלין י"ל דבמקום שנהגו לטבול בשבת בחמין, אין למחות בידם, כי יש להם על מה לסמוך כו', אבל במקום שלא נהגו להקל כו' וכן בשו"ת ד"ת שם כ', והנח להם לישראל כו' – בשו"ת מהרי"א ענזיל, אבני צדק, וחס"ל, חפשו למצוא צד היתר, גם לטבילת אנשים דשחרית בש"ק, וכן בספר מנחת שבת. וללמד זכות גם על המקילין להפשיר בשבת את המקוה ע"י א"י, אשר להמעיין בדבריהם יראה כמבואר שלא היו מורין כן לכתחלה, אך ליישב את המנהג הראו פנים מסבירות – כן אני בעניי אומר, עתה שנתפשט המנהג להקל בטבילה דשב"ק בשחרית. גם במקואות שאינם מעיינות והוכשרו ע"י השקה או שנעשו ע"י המשכה מנהרות, והמים הם חמין גמורים, שהוחמו ע"י חימם הדאמפף. ולפרקים אשר ילך הדאמפף גם בליל ש"ק שעות אחדים לחממם, וע"י חמימות הדאמפף המקוה חמה למעלה כלמטה, שגם זה אם שהוא מהלכה שאין מורין כן לכתחלה, אמנם חובה עלינו, וגם מצוה להמליץ על מנהגן של ישראל, שהוא מנהג וותיקין – יעיון מג"א ז"ל סי' תר"צ ס"ק כ"ב חסידים לומדי תורה ויראי ה', אשר היסוד בזה, המה דברי הקרבן נתנאל ז"ל, בשבת פ' ב"מ סי' כ"א ס"ק ק', לאחר שהביא דברי הח"צ ז"ל כ' בקצרה, וז"ל, ובעיקר הדין כ' באריכות, שטבילת מי מקוה בחמין, לא הוי בכלל גזירת מרחצאות עכ"ל, ואם כי הנו"ב ז"ל שם בסי' כ"ד כ"ה,

כ' ע"ז, ואמנם לא ביאר טעמו, ומפליג שביאר טעמו ואין עלינו לקבל דברים, שאין אנו רואים הטעם, אם הוא טעם לשבח, יש להשיב בזה, כדאמרי' בעירובין ס"ז בדרבנן עבדי' מעשה, והדר מותבינון, יכולין לסמוך בדרבנן, כי טעמו טעם לשבח ויפה הורה, והלא סברת הק"נ היא פשוטה וברורה, כי על הרחיצה מצינו שגזרו חז"ל, ולא על הטבילה, ובגזירת חז"ל שהוא דרבנן, הלא זה כלל גדול, כי על המחמיר להביא ראיה, ובפרט בגזירת מרחצאות אשר לשיטת הרי"ף בשם הגאונים ז"ל והסד"ט שם בסק"ט כ' דכן הוא לכ"ע, ובשם הלח"מ כ' דהוי דומיא משבות דשבות יעו"ש אינו אלא גזירה וקיל משבות, נוכל לאוקמי אותו גאון בעל ק"נ ז"ל, על חזקתו חזקת חבר שאינו מוצא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו, ובוודאי נתן בזה טעמים לשבח בדעת זקנים, ואם כי הוא כיחידאה בין גאוני בתראי, בזאת השיטה והסברא, הלא אמרי' בחולין ז' ת"ח שאמר דבר הלכה אין מזיחין אותו, ואמרי' בנדה ט', כדאי ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק, ואיפסקא הכי ביו"ד סי' רמ"ב בכללי הוראות או"ה, דבדרבנן סמכי' לפרקים איחיד נגד רבים, – בשו"ת בר ליוואי שם עשה צירופא משיטת הק"נ יעו"ש – וגם מנהג עוקר הלכה, דיחיד ורבים ה' כרבים במקום שהמנהג מסייע לדיעה יחידאה כמש"כ המג"א בסי' תר"צ שם יעו"ש. **וכעין** סמוכין לסברת הק"נ. ולהאמור, דאין להכניסו בכלל הגזירה, מה דלא נאמר במפורש, יש לעשות מהא דאמרי' שם בשבת מ', דאר"ש בן פזי, אמר ריב"ל, משום בר קפרא, בתחלה היו רוחצין בחמין שהוחמו מע"ש, התחילו הבלנים להחם בשבת, ואומרים מע"ש הוחמו, אסרו את החמין, והתירו את הזיעה ועדיין כו' אסרו להן את הזיעה והתירו חמי טבריה כו' ראו שאין הדבר עומד להן, והתירו להן חמי טבריה, וזיעה במקומה עומדת והנה באמרם והתירו אם שלא נאסר מקודם, שנצטרך להתרה, הלא הפ"י הוא, דנשארו בהתרתן כמקדם ובמאירי שם והניחם על היתר חמי טבריה יעו"ש – נאמר זה יען דלבסוף יצטרכו להתיר חמי טבריה, שראו שאין הדבר עומד שלא היו הצבור יכולין לקבל מתוך שאסרו להם את הכל כפירש"י ז"ל, לזאת הכוונה, נאמר והתירו את הזיעה, והתירו חמי טבריה, דע"י התרתן באלו הדברים כמאז, לא נחשב לגזירה שאין הצבור יכולין לעמוד בה, וגם כיון שאח"כ איצטרך לאמור ואסרו את הזיעה ואסרו חמי טבריה, נופל הלשון לאמור אגב סיפא ברישא והתירו, אבל הפירוש הוא דקמו בהיתרן הראשון. אמנם בהא דקאמרה הג"מ התירו להן חמי טבריה, וזיעה במקומה עומדת, יש לדייק דהאי וזיעה במקומה עומדת לאיסור למה לי (ובחידושי הר"ן ז"ל שם כ', פי' שאסור ליכנס לביה"מ של כפרים אפי' לטייל בהן ג' שמא יזיע בהן כדאמרי' בסמוך דכיון דזוטרן כו' אולי כיון ליישב דיוק זה דאתי לאשמעיו' וזיעה

במקומה עומדת דאתי גם בכה"ג וצ"ע בכוונתו) דלכאורה פשיטא הוא, כיון שההיתר נאמר אך לחמי טבריה, אין זו בכלל ההיתר וי"ל דכיון דבזיעה הוי כעין גזירה לגזירה, זיעה אטו חמין, וחמין מע"ש אטו חמין שהוחמו בשבת, וכן הוא בחמי טבריה אטו חמי האור, וחמי אור מע"ש, אטו חמין משבת, וכיון שהתירו חמי טבריה, הו"א דכיון שהותר בזה גל"ג, גם זיעה בכלל האי היתרא, דהוי ג"כ כעין גל"ג, לזאת אצטרך מסקנא דתלמודא לבאר דזיעה במקומה עומדת לאיסור, ואוני לא בא האיסור מפורש, היינו אומרים מצד הסברא, כיון שהותר חמי טבריה, להתיר גם זיעה - ובתוס' שם ד"ה למוצאי שבת כ', דאלמלי לא היה מבואר דמשרבו עוברי עבירה קאי על יו"ט. הייתי אומר דדווקא בשבת אסרו הזיעה ולא ביו"ט יעו"ש - מהטעם דבגזירת חז"ל, על המחמיר להביא ראיה, והיינו גם טעמא דהק"נ, דהלא לא מצינו גזירתם אך ברחיצה, ולא בטבילה, ואמרי' בברכות כ"ב ותענית י"ג טבילה בחמין מי איכא אשר רבים הם האוסרים טבילה בחמין גם בחול, ואף לדידן דקיי"ל כהמתירין, מ"מ לכ"ע בזמן הש"ס ובמקומותיהם מקומות החמין, לא היו רגילין בחמין (והוא דקמקשה הסוגיא בביצה י"ח תינח מים יפים רעים מאי א"ל, תינח בימות החמה, בימות הגשמים מאי א"ל, ולא קמקשה תינח מים קרים, מים חמין מאי א"ל, דאין כאן משום דנראה כמיקר, וכמש"כ הנו"ב ז"ל בסי' כ"ו יעו"ש. יען דדרך תלמודא להקשות ממלתא דפסיקא ורגיל, וזה היו רגילין לטבול במים מכונסין גם בסרוחון, כמבואר בכמ"ד ובשבת י"ד. ולזאת יש מקום להקשות, תינח מים יפים. רעים מאי א"ל, שהיה שכיח לטבול גם בהם, ואם נימא דהיתרא דבמשנתינו של, ואדם בשבת, נאמר רק ביפים ולא ברעים, דבר כזה היה צריך לבוא בביאור, ומסתימת המשנה כמבואר דשרי בכל גווני, ובסגנון זה הקושיא מימות הגשמים, משא"כ בחמין גם להמתירין לא היו רגילין בחמין, וסתמא דמתני' של ואדם בשבת מיירי בדבר ההוה ורגיל אז אך בקרים), וכ"כ השט"מ בתמורה י"ב ע"ב בהשמטות דבכל ימות השנה לא היו רגילות בחמין, יעו"ש, ולא דברו כלל מזה, ועל האומר להכניס גם טבילה במקואות בכלל גזירת מרחצאות, עליו להביא ראיה, וכל עוד שאין מבואר כן, סמכי' בדרבנן לקולא, ולאמור כי טבילה במקוה במי חמין לא היה בכלל גזירת מרחצאות וכמש"כ הק"נ ז"ל.

ויש בזה עוד טעם לשבח, לחלק בין טבילה במקוה, ורחיצה באמבטאות, והוא, כי בירושלמי שם ה' ג' אמרי'. ואסרו להן רחיצה תירו להן זיעה כו', ואסרו להן רחיצה וזיעה כו', ואסרו להן את הכל, כיון שנתגדרו היו מתירין להן והולכין, מתירין להן והולכין, עד שהתירו להן מי מערה, וחמי טבריה - מתירין והולכין דנאמר בכפילא, נראה יען דהתירו

כשני דברים מי מערה, וחמי טבריה – ולא התירו הבאת לונטיות כו' כו' יעו"ש, מה בירושלמי נאמר הטעם בהיתר חמי טבריה, כיון שנתגדרו, שלא פרצו לטבול במרחצאות והיו רגילין להזהר מחמת הגדר שגדרו עליהם חכמים, כפי' הק"ע ופ"מ שם ובבבלי נאמר הטעם יען כי ראו שאין הדבר עומד – מפי' הר"ח ורש"י ומרי"ף ורא"ש ז"ל נראה דלא היה בגירסתם מלת "להן", הכתובה בגירסתינו – אלמלי פי' רבן של כל ישראל אח"ז רש"י ז"ל, היה מקום לפרש, כי ראו שאין הדבר עומד, בפרצות כבתחלה, שרבו עוברי עבורה אך נתרגלו להיות זהירין בטבילת מרחצאות ע"י גדר החכמים, לזאת התירו להן חמי טבריה, אשר לפי' הזה, דברי הירושלמי והבבלי המה לאחדים, וטעם אחד להם, במה שראו חכמים להתיר חמי טבריה – והנה מסמיכת שלא התירו הבאת לונטאות, מחששא דסחיטה לגזירת מרחצאות מלבד פי' הפשיט. אם דהתירו חמי טבריה, אמנם הבאת לונטאות לא התירו – יש לרמז כי גם זה כענף לגזירת מרחצאות כי גזירת חז"ל ברוח קדשם היה עד סוף כל הדורות אם כי הם היו בימים הראשונים אשר היו טובים מאלה, שאמרו בגיטין נ"ד בזמנם. נחשדו ישראל על השביעית, ולא נחשדו על השבתות, אמנם בעו"ה ע"י אריכת הגלות הלא כל עין הדעת יראה באלו הדורות וגם שלפנינו, אלמלי לא היה גזירת מרחצאות והיה שרי לרחוץ בחמין באמבטאות ולהזיע בשבת קודש, כמה וכמה איסורי דאורייתא ודרבנן, היו עוברין עי"ז, סחיטה בלונטאות – עיי' מג"א ז"ל סי' ש"א ס"ק מ"ח, ואם בזמנם היו אך הבלנים, חשודים על הסחיטה, בדורות של אחריהם ובשער, ולרחוץ בבורית (עיין בספרי, שו"ת בח"מ ח"א סי' י"ב) כנהוג בחול, חפיפת הראש, ותלישת שערות, איסור הוצאה, ע"י חליפת כתונת פזמקאות ועוד בגדים דשכיח ברחיצה בחמין, וידוע כי בגזירות חז"ל, מלבד טעם הגלוי היה עמהם עוד טעמים צפונים, והם אמרו אך טעם אחד או שנים וכמש"כ הגר"א ז"ל, יעיון פ"ז ל"ה – ולמאי דאמרי' במ"ק י"ד דאסורין לגלח במועד, כדי שלא יכנסו לרגל כשהן מנוולין, כדתנן באנשי משמר כעין סניף י"ל גם הכא בגזירת מרחצאות למען שיקיים מצות רחיצה בע"ש, ושלא יכנס לשבת כשהוא מנוול אך ברחיצת הגוף, וטהרת הלב והדעת, יעיון בויקרא רבה פ' ל"ד ובשאלתות פ' בראשית שהובא לשונו בחידושי הרד"ל במדרש שם אשר בטעם גזירתם היה, לגדור את הדורות אשר יבואו אחריהם, ולשמרם מכל אלו התקלות, אולם כל אלו החששות יש להם מקום, אך בשם רחיצה, משא"כ בשם טבילה, אשר מצוה בעדנא דעסיק בה מגני ומצלא כבסוטה, כ"א ואמרי' בסנהדרין ע' ע"ב, בסעודת דעבור החודש, אם דאיני אלא בפת דגן וקטניות והוא אסיק בשר ויין, כיון דבמצוה קעסיק לא ימשוך, כן בטבילת מקואות, אם דאפשר בצוננין או בפושרין, וטובלין בחמין כיון

דישראל קדושים הם והולכים אך לשם טבילת מצוה, אם מפני ת"ע או לקבלת תוספת טהרה וקדושה, מקדושת שבת דשחרית, והזמנה לעבודה שבלב שהוא התפלה. אז הם נבדלים, מכל אלו הדברים הנ"ל, אשר זמנם אך בעת שהולכים לרחיצה, ולא בזמן הליכה לטבילת מצוה, והכל הולך אחר הכוונה, וכעין הא דאמרי' בשבת שם, אמבטאות של כרכין מטייל בהן ואיני חושש, וכ' בחי' הר"ן ז"ל, פי' מכיון שאינו מתכוין לזיעה, וגם כאן אם כי בטבילה דמקוה מים חמין, יש גם רחיצה, מ"מ הלא עיקר כוונת הליכה של בני ישראל ההולכים. הוא לשם טבילה, וזה תשובה, למה שלכאורה כעין סתירה, לסברת הק"נ, מהא דתנינן בשבת קמ"ז הרוחץ במי מערה, ובמי טבריה, ובג"מ קתני מי מערה דומיא דמי טבריה, מה מי טבריה חמין אף מי מערה חמין הרוחץ דיעבד אין לכתחלה לא כו' ורש"י ז"ל פי' מי מערה מקוה מקורה שהוא חם כו', הרי דגם במקוה של חמין לכתחלה לא, מלבד מה שאין הכרח לפרש מי מקוה כשרה הלא לדעת הרי"ף ורמב"ם ז"ל יען שהוא מקורה אסור משום זיעה, ולהמפרשים והפוסקים החולקים עליהם, אך מקוה מים הם ממים שהוחמו מע"ש, גם אם נימי לפרש שם מקוה ושהיא כשרה, הלא הרוחץ קתני, ולא הטובל ואז לא היו רגילין בטבילה בחמין וכנ"ל, אשר בזה יש ג"כ לחזק סברת הק"נ, למש"כ המג"א בסי' ש"א ס"ק נ"ח, ולכאורה משמע דבזה"ז, דאפשר בלא רחיצה, אסור להסתפג. ומיהו י"ל כיון דלא גזרו חכמים שרי וכמ"ש סס"י י"ג בב"י ז"ל יעו"ש ובמחה"ש, ה"נ כיון שבזמנם לא היה טבילה בחמין, לא גזרו על זה אם כי בזה"ז יש טבילה בחמין אנן לא נגזור ונחדש גזירה חדשה, להכניסו בכלל גזירת מרחצאות שהולך אך לרחוץ, דבזה חיישי' לכל התקלות הנ"ל, ויש בזה גזירת חז"ל של מרחצאות משא"כ בהולך לשם טבילה במקואות. אשר כ"ז לענ"ד המה טעמי לשבח ואולי באריכות שכ'. גם אלו הטעמים נאמרים להעמיד פסק הק"נ ז"ל.

וכל האמור הוא אך לכלל היתר הטבילה, במקוה חמה, ולהוציאה מגזירת מרחצאות אמנם לפרט זה, אשר לפרקים מחממין המקואות בדאמפף או מים רותחים ע"י עכו"ם גם בשבת הוי כמים שהוחמו בשבת מה נאמר, ומה נדבר ואולי יש להמליץ ולצדד גם בזה, למש"כ בר"ן אלסס"י וכן בחי' הריטב"א ז"ל בסוגיא שם. דנקטי' משמעתין דחמין שהוחמו בשבת אסורין בהנאה ליומן כו' יעו"ש הרי דעיקר האיסור בזה, הוא מה שאסורין בהנאה, והלא זה כלל גדול כי מצוות לאו ליהנות נתנו, וידוע שיטת הרשב"א ז"ל בנדרים ט"ו דגם באיכא הנאת הגוף בהדי הנאת מצוה אמרי' מללה"נ, ובספרי חידושי בן יאיר בחי' ר"ה כ"ח, הארכתי בזה בס"ד, וביארתי כי הרשב"א ור"ן ז"ל בנדרים שם לא פליגי, אך באין הנאת הגוף בהדי הנאת מצוה, אז גם באפשר לקיים המצוה בדרך

אחר ג"כ שרי, ובדאיכא הנאת גוף בהדי הנאת מצוה, ואפשר באחריתי אסור. ובא"א שרי והבאתי שכן העלה באבני מלואים באה"ע סי' כ"ח ובתשו' סי' כ"א, וכתבתי בזה בספרי שם גם בחי' לשבת כ"א יעו"ש, ולזאת הלא ישראל קדושים הם, אשר כוונתם רצויה אך לטבילת מצוה, ואם דבהכרח יש כאן פסיק רישא דנהנה הגוף מהטבילה כשהם מים חמין. וא"כ נהנה מחמין שהוחמו בשבת דאסורין בהנאה, מלבד מה דיש בזה עמוד גדול הת"ה והעומדים בשיטתו דפ"ר בדרבנן שרי, ולסמוך עליהם בשעה"ד ומצוה דרבים, גם להמג"א בסי' שי"ד סק"ה החולק בזה, הלא אין כאן נהנה דמללה"נ, וכ"כ בשו"ת בר ליוואי שם סי' ו' ד"ה איברא, דלדעת הרשב"א ז"ל הוי מותר לטבול הכ"ג אף בחמין שהוחמו ביוה"כ, דלא שייך גביה איסור דנהנה ממלאכת שבת, דמצות לאו ליהנות ניתנו בכה"ג יעו"ש, ולזאת ל"מ בטבילת נשים שהוא דאורייתא בוודאי דיש מקום לאותה סברא לאמור דלא נחשב לנהנה ממלאכת שבת כי מללה"נ, אך גם בטבילת אנשים בבוקר שחרית שאיני אלא ממנהגא, (שיטת הרז"ה ז"ל דבמצוה דרבנן אמרי' מלה"נ ידוע הוא כי הוא בזה כמעט דיעה יחידאה, ולא קיי"ל הכי, והדברים עתוקים וארוכים ואכ"מ) מלבד מה דיש מקום לאמור כיון שנהגו הוי כקבלה, כאשר צדד החת"ס בחיו"ד סי' ק"ז לענין חלב שחלבו עכו"ם, ואין ישראל רואהו, דמצד המנהג והקבלה יהיה דאורייתא יעו"ש, כיון שכל הכוונה הוא אך לשם טבילת מצוה, הלא יש להכניסו תחת סוג מללה"נ, ופשיטא ומובן מאליו כשאפשר לו לטבול במקוה אחרת בפושרין, דבוודאי לא יטבול בחמין. דאיכא הנאת הגוף, וגם אפשר באחריתי דאז אסור כנ"ל, אך באין לו מקוה אחרת, שפיר יש מקום לסברא זאת הנאמרת להמלצת זכות על מנהגן של ישראל וכדאמרן.

והנה ידוע מש"כ הרשב"א ר"ן וריטב"א ועוד ראשונים ז"ל, דכיון דאמרי' בגיטין נ"ד נחשדו ישראל על השביעית ולא נחשדו על השבתות, גם הכא לא נחשדו הבלנים – בזמנם – על השבתות, אך כדאמרי' בירושלמי שם נחשדו להיות ממלין אותו עצים מע"ש, והיא דליקה והולכת בשבת, וכ' הרשב"א ז"ל בחי' בשבת שם בסוגיא וז"ל, אלא שעדיין ק' לי וכי מאי איכפת להן. אם היתה דולקת והולכת בשבת, והתניא פוסקין מים לגנה בע"ש עם חשכה, ומתמלאת והולכת כל השבת כולה, וי"ל דכיון שנקביו פתוחין, והוא דולק והולך בעודו רוחץ וודאי אתי לחתויי, ולפכך אסרו בדולק בשבת, והתירו בפוקק וחזרו ואסרו כו' עכ"ל, וכדבריו כ' גם בחי' ריטב"א ור"ן אלפסי ז"ל שם, אך בשינוי לשון מוודאי לשמא, דשמא יחתה בגחלים יעו"ש, אשר לפ"ז יש מקום לאמור, דבחימום הדאמפף למקוה, שמתחיל לילך מע"ש, ולפרקים הולך גם בליל שבת שעות אחדים

למקוה שאינה מעיין, אך ע"י משיכה מנהר, עד אשר בבוקר לטבילת אנשים המים הם חמין ממש, אשר זה הדאמפף בוא יבוא מזיעת המים רותחין, שביורה הגדול, כל יום ע"ש והמים המרותחין שביורה הזה, הם עבור הזיעה, וכל אמבטאות שבמרחץ והיורה בעת הזאת, מוכרח להיות בכל שעה, מלא ומרותח מאוד, ולפרקים רבים, אשר הבלן אין לו מה לעשות עם הדאמפף, והוא מוכרח לתן לו דרך לאיזהו מקום, כי בלא זה יבקע היורה מגודל רתיחת המים וכאשר בכניסת שבת וגם זה לצירופא כ"ד יחשב, כי בכל עת מקוה הזאת בכניסת שבת קודש, הוא חמה לטבילת נשים, אך שלא תצטנן עד הבוקר הילך הדאמפף, והמים נעשו מרותחין מאוד עד שהיס"ב, למען בבוקר תהיה חמה כאשר היתה בכניסת שבת אשר הוי כעין דאמרי' בס"פ במה טומנין, ואיפסקא בטוש"ע סי' שי"ח, דמניחין מיחם ע"ג מיחם, וקדירה ע"ג קדירה, ולא בשביל שיחמו, אלא בשביל שיהיו משומרים, שיהא חומו משתמר בהן, ה"נ פעולת הדאמפף ההולך בליל ש"ק הוא אך שיהיו חום המקוה שבכניסת ש"ק משומר, אשר גם בבוקר לטבילת אנשים, יהיו במצב הזה – ולאח"כ ילך הדאמפף להמקוה, בעת הליכת הדאמפף, שא"א אך בשעה שהיורה מרותח מאוד. באש הבוער תחתיו, לא זו שאין כאן חששא דבוודאי יחתה, אך גם לשמא יחתה, אין לזה מקום כלל, והוי כמו גזירת חז"ל דלא יקרא לאור הנר שמא יטה, מ"מ בדברים אשר אורן מרובה לא חיישי' לשמא יטה כמבואר בש"ע סי' ער"ה כן ה"נ בדאמפף אשר לא יכול ללילך, אך בזמן כי היורה מרותח עד מאוד, והחששא מטעם המבואר בדברי חז"ל בגזירת מרחצאות שלא יבואו הבלנים לחתות כמש"כ בירושלמי עם ביאור הראשונים ז"ל וכנ"ל אין בחימום מקוה ע"י דאמפף שום מקום, וכמובן

עוד אמרתי מסברא דנפשאי, ואח"כ מצאתי תנא דמסייע לי, בהגהות הגאון מהרש"ם ז"ל לארחות חיים סי' תקי"א, באמרו בזה"ל, אבל נראה כיון דהנזהרים בה יטבלו גם במים קרים שוב יש להקל משום צער וחשש סכנת נפשות כמש"כ כה"ג המג"א ז"ל שכ"ט סוס"י עכ"ל, אשר הוא עמוד הוראה בדעת תורה בדורתינו, ומגן אברהם בעזרו כי ראייתו מהמג"א ז"ל היא ברורה והלא ערך מעלת הטבילה במקוה גם להוספת טהרה, הוא מאוד גדולה ובסידור הקדוש להתנא ה"א האר"י ז"ל כ', צריך לטבול בשחרית, כי כמו שיש הפרש, בין קדושת שבת לחול כן יש הפרש בין קדושת ליל שבת לקדושת יום, לענין רזי א' כי הוא קדושה חמורה כו' דוגמא דכ"ג ביוה"כ בין בגד לבגד כו' יעו"ש ויש חסידים ואנש' מעשה אשר גם בכל יום להם משפט קדומה הטבילה לתפלה, ובספר מחדש שו"ת תורת יקותיאל בסי' ד' ראיתי שהעתיק לשון הגה"ק ערוגות הבושם בחאו"ח סי' י"ט. וז"ל, אין להביא ראיה מתנאים ואמוראים שהיה דבוקים בו ית"ש בכל עת ורגע,

ולא הוצרכו הכנה לתפלה. משא"כ אנן בני אדם מגושמים בתאות עוה"ז, כל מה שעושים הכנה לתפלה. בדברים שגורמים. טהרת המחשבה טפי מעלי, ומבואר בספה"ק גודל חיוב המקום, ודורשי רשומות, אמרו בלב טהור ברא ר"ת טבל, כולא האי ואולי נזכה לומר אפי' דיבור א, בתפלה במחשבה זכה, ע"כ ענין גדול הוא, טבילה במקוה טהורה, קודם התפלה, אפי' שלא לצורך טבילת עזרא עכ"ל. וגם הוא ציין לזה"ק ויקהל ולר"ח שער האהבה פי"ח ועוד לכמ"ק, שמבואר גודל מעלת הטבילה במקוה יעו"ש, ויש לי בעזהש"י אריכות דברים בכתובים בשש מעלות במקואות שהם זו למעלה מזו, וגודל ערך הטבילה במקוה כשרה, לזכך המחשבה, וטהרת הלב, ואכ"מ להאריך בזה ואשרי למי שיעלה בידו לטבול בכל יום קודם התפלה, ויש סמוכין לזה עוד מגמרא ערוכה, ברכות ט"ו דא"ל רבא לא סבר לה מר כאלו טבל, דכתיב ארחץ בנקיון ולא כתיב ארחיץ כפי ופירש"י ז"ל, שמעלה עליו שכר רחיצת כפיו. כאלו טבל כל גופו, אשר הוא כמבואר כי טבילת כל הגוף היא במעלה יתירה על רחיצת כפיו לתפלה, כי הוא הכנה דרבה לטהרת המחשבה, וזה לב טהור ברא לי א' שהוא ר"ת טבל, לעבודה שבלב שהוא התפלה, ובפרט לטבילת ב"ק ת"ע, הלא ידוע. איך לישראל קדושים חמור זאת הטבילה, כמבואר בש"ס בבלי וירושלמי פ"ג דברכות ובדחז"ל בכמ"ד. והכל חולים אצל צינה ויש כאן כעין סכנת נפשות – וכמש"כ גם הגאון מהרי"א ענזיל ז"ל דאכשר דרי בעזהש"י. וכל המון ודלת העם זריזים בטבילה זו והרבה אנשים מוסרים נפשם על טבילה זו – וכ"ת דאפשר בפושרין. אם כי הב"מ בסי' קצ"ז ביו"ד אוסר גם בפושרין. כבר האריך הגאון מהרש"ם שם לדחות כל ראיותיו. ולהעמיד פסק הח"צ ז"א נו"ב ועוד גאונים ז"ל דכולם התירו בפושרין, שם. ומ"ש הב"מ דכל האיסור הוא בפושרין. דברותחין בלא"ה א"א לרחוץ. לק"מ דהאיסור הוא בחמין שאין היס"ב. אבל מ"מ חמין היטב. כדרך שב"א רוחצים בהם יעו"ש. ואין כ"כ מרחק רב בין פושרין לחמין וא"א לצמצם כ"כ. ולפעמים יתכוין לעשותם פושרין ויהיו חמין. ולרבים וכללות העולם. א"א לתן הדבר כ"כ לשיעורין ואם תאסר להם הטבילה בחמין. יבואו רבים לידי סכנה לטבול בקרים. אשר חמירא סכנתא. ונאמר וחי בהם. וכסברת המהרש"ם הבנויה על דברי רבינו המג"א ז"ל.

וזאת העולה מכל האמור לרצון לפני אבינו שבשמים. החפץ לטהר ולזכות את ישראל הדביקים בתורת א' חיים לאמור בזה כלשון חז"ל בירושלמי המזוקק שבעתים כיון שנתגדרו. כלומר כיון שראו ורואין חכמי הדור שיש בזה גדר קדושת וטהרת בית ישראל. היו מתירין להן והולכין להמליץ על בית יעקב אלו הנשים. שטובלין בליל שבת קודש. במקואות חמין. מתירין להן והולכין. לבני ישראל. אלו האנשים שטובלין בשב"ק שחרית

במקואות גם אם המים הם חמין. שיש להם על מה לסמוך. אשר לדעתי העניה. בצירוף כל הסברות וטעמים הנאמרים יש בכח התורה ללמד זכות על הכלל. אשר אין עליהם חלילה מכשול מגזירת מרחצאות. ומנהג ישראל תורה הוא כלומר שעושין כדת התורה בטבילה במקוה טהורה. ובחתימה מעין הפתיחה, הנני. שגם זה היא מהלכה שאין מורין כן לכתחלה. אך להמליץ על הנוהגין להקל. אשר רבים המה ושלימים בתורה ויראת ה'. אמנם בכל מה דאפשר צריכין לראות מבלי לכוות בחמין לקיים את הטבילה בפושרין. אשר הוא דרך הטוב גם לכתחילה. והבא לטהר מסייעין אותו משמים.
והנלע"ד בכ"ז ליישב המנהג. ולהלכה בס"ד כתבתי. חיים מרדכי

סימן יד

להתורנים יו"ש כו' השו"ב נ"י בעיר דאהרוי.

מכתבם בשאלתם ובשם הרה"ג החב"ד נ"י קבלתי, והנה בסנהדרין מ"ו אמרי' תנא ראב"י כו' כדי לעשות סייג לתורה, ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת כו' וסקלוהו כו' שהשעה צריכה לכך, שוב מעשה באדם אחד כו'. ויש מהדיוק קצת אשר במעשה ראשונה נאמר אך מעשה באחד ואדם אין, אם כי ביבמות צ' בשניהם נאמר בהם אדם אולם בסנהדרין אין הני כן. ואמרתי כי לא רחוק לרמז באמרם ז"ל המזוקק שבעתים להא דאמרי' ביבמות ס"א אדם אתם קרוים אדם כו' ומומר לחלל שבת בפרהסיא הלא הוא מומר לכל התורה כולה, כבחולין ה' וכמ"ד, ושוב לא נקרא אדם, לזאת בדיוק במעשה הראשונה שחלל שכת בפרהסיא נחסר תיבת אדם, והראשון אשר ספרו חז"ל כי כו' שהשעה צריכה לכך היה גדר לשבת, ורמיזא עוד באורייתא במקושש עצים אשר לש"ש נתכוין, וכמש"כ התו"ס ב"ב קי"ט ע"ב ד"ה אפי', ולר"י בסנהדרין פ' ע"ב מקושש הוראת שעה היתה כי עבור שמירת שבת קודש השקולה ככל התורה, עבדי' גם הוראת שעה ויעוין כתובות ה' ובטוש"ע אה"ע סי' ס"ד. ועתה זו תשובה לנדון שאלתכם לשחוט טלאים עבור יום א' בעש"ק בשעות אחדים סמוך לשבת אשר בוודאי יבואו הקצבים עי"ז לחילול שבת קודש, הלא אתם עוברים על ל"ע לת"מ וגם כחד עברא דנהרא דאין כאן לאו דל ע לת"מ מה"ת כמבואר בפסחים כ"ב ע"ז ו' אמנם מדרבנן כ' התוס' רא"ש ור"ן ועוד ראשונים ז"ל דאסור משום מסייע ידי' עוברי עבירה ואיפסקא הכי ביו"ד סי' קנ"א ובאו"ח סי' שמ"ז ובספרי שו"ת בח"מ ח"א סי' ל"ה ביארתי פרט זה באר היטב בעזהש"י לזאת יישר חילכם ועמדו על משמרתכם משמרת הקודש מבלי לילך באותו זמן לשחוט להיות חלילה גרמא בנזקין לחילול שבת קודש, אשר יש בזה משום ל"ע לת"מ, ומשום

מסייע ידי ע"ע ואסור לכם לילך באותו זמן עפ"י הלכה, מורא ראשי הקהלה לא יעלה עליכם חזקו ואמצו וה' עמכם בכח התורה הקדושה ובזה אחתום חיים מרדכי

סימן טו

להתורני כו' ר' דוב בער נ"י שו"ב ומו"ץ בלענקאוויץ בסרביא.

מכתבו עם שאלתו הגיעני, והנה במה שנהגו לדקדק באיסור חדש לענין חטין למצות של מצוה יותר מבכל השנה. כבר עמד בזה בשו"ת דבר משה תנינא סי' ט"ו ד"ה ובאמת ועיקר טעמו בזה המנהג כעין דאמרי' בע"ז מ"ו לענין המשתחוה לדקל דלולבו מאוס לגבוה יותר מלהדיוט והביא לזה מאו"ח סי' י"א. קנ"ד, ומיו"ד קמ"א וסי' ק"ח סעי' ו' ומאו"ח רצ"ג סעי' ג' יעו"ש. ויש להעיר בזה ולחלק, דשאני חדש שהוא איסור התלוי בזמן דקיל ואינו מאוס כ"כ וכמש"כ הראשוני' ז"ל בהא דאחז"ל צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן לחלק כן ויעיון באו"ח רסי' רס"ט במג"א ז"ל.

ובזה יש לשדות נרגא גם במה שכ' שם בד"ה והנה בשם האחרונים דכמו דאמרי' בפסחים ל"ח דלזאת אין יוצאין במצה של תודה דמצה הראויה לשבעה בעי', ה"נ י"ל בטעמא דאין יוצאין במצה של חדש בלילה הראשונה ע"י דחיית עשה לל"ת כיון דביום אסור ואין כאן מצה הראויה לז' יעו"ש. דשאני מצה של תודה דלאחר שנעשה נותר אסור לעולם משא"כ בחדש דלשנה הבאה אלו החטים ראוים לכל ז' וכהאי חילוקא מצינן בכמ"ד וכמבואר דחיית סברא זו מהירושלמי שהובא בתוס' ר"ה י"ג קידושין ל"ח, ויעיון בספרי חידושי בן יאיר בחי' ר"ה י"ג ופסחים קט"ו והדברים ארוכים ועתיקין ואכ"מ.

הלכה פסוקה היא ברמ"א ז"ל ביו"ד סי' רצ"ג דגם בסתם תבואה שרי לאחר הפסח מכח ס"ס ומש"כ שם בחי' רעק"א ז"ל בשם מוצל מאש לתמוה דהלא הוי ס"ס מש"א, יעיון תוס' כתובות ט' ד"ה ואב"א מש"כ בשם ר"י ז"ל, ובפ"י בק"א שם, ובספרי חידושי בן יאיר בחי' ליומא ס"ה מש"כ בזה – ובשט"מ בכתובות שם מש"כ בשם הריב"ש ז"ל דבמציאות כהא דאמרי' ביבמות קי"ט גבי מחצה זכרים ומ' נקבות ומיעוט מפילות שאני דבוודאי איכא רובא יעו"ש, והוא הנאמר גם בהאי ס"ס דהלא רובא בוודאי איכא במציאות שאינם חדש והמעיין בכ"ז יבין את זאת – ובגוף שאלת כ"ת א"צ לכ"ז כיון שיודע בוודאי שנשרשו שני שבועות קודם העומר אשר בזה גם להחולקים על הת"ה שהובא שם בש"ך סק"ג כמש"כ שם בנה"כ ודג"מ ועוד אחרונים ובפת"ש שם בשם המשכנות יעקב וחת"ס שכ' ליישב דברי הת"ה בטוב טעם – העומר מתירה גם לר"י ע"ש כמבואר בר"ה ויבמות פ"ג יעו"ש, וזה פשוט להלכה.

חיים מרדכי

סימן טז

להמצוין בתורה ויראה. ד"ר נכבד ר' ישראל איסר נארמאנד נ"י בקלוזענבורג.

מכתבו הגיעני, ובדבר שאלתו. אשר בתור רופא, ד"ר מפורסם, צריך לילך גם בין העכו"ם, ואם לא ילך בימי הספירה] יהיה לו מזה הפסד גדול, איך להתנהג. בענין לספור בימי הספירה, להלכה. והביא בשם דרכי תשובה סי' קע"ח ס"ק כ' בשם השלחן גבוה סק"י, וז"ל, ול' דע"ז סמכו בקוש"ט כו' כו' ומגלחים גם בימי העומר מידי שבוע בשבוע יע"ש עכת"ד בשאלתו שאלת חכם **אם** כי דרכי מבלי להשיב לשואל בדבר הלכה, במקום שיש רב ומורה, אך לכבודו אשר יראתו קודמת לחכמתו. - חכמת הרפואה- ומפני הכבוד והידידות, אבוא בדברים אחדים לשערים המצוינים בהלכה, הנה, ספר ד"ת שהביא כ' אינו עמדי. וראיתי בעיקרי הד"ט או"ח סי' כ"א סק"ג שכ', בשם הרב זרע אמת סי' ס"ח, דהמנהג להסתפר למי שצריך לילך אצל שרים גדולים יעו"ש ובאו"ח סי' תקנ"ד סעי' י"ג ברמ"א ז"ל, ושם בסק"ח מי שנוהג להסתפר בכל ע"ש, ואם יעבור אפי' שעה, יש לו מיחוש הראש, ותקנתו הוא להסתפר מיד. מותר לו להסתפר בימי העומר, דהוי מצטער דפטור גם ממ"ע דסוכה, ושכ"כ הרדב"ז כו' כו'. כ"ש בתספורת שהוא דרבנן כו' וכ"ש בניד"ד דעומר דאינו אלא מנהגא כו' יעו"ש, ובסי' ט' שהביא עוד דעת חכמי הספרדים להקל בענינים האלו, אמנם להלכה אין לנו אך דעת ופסקי הש"ע בסי' תצ"ג. והסכמת האחרונים המבואר שם

וביו"ד סי' ש"צ סעי' ד' כ' הרמ"א ז"ל, ובמקומות אלו נוהגין, שאין מסתפרין על אב ואם כל יב"ח, אם לא לצורך. כגון שהכביד עליו שערו, או שהולך בין העכו"ם ומתנוול ביניהם בשערותיו דמותר לספר, אולם שם הלא מבואר בד"מ מקור ההלכה, וז"ל ויש מקילין בזה, ואין מוחה בהן, הואיל ואינו אלא חומרא בעלמא, ומצאתי בא"ז וז"ל, שאלה אם תוכל לספר אחר אביך תוך יב"ח, כי מתוך שאתה עסוק במזונותיך ומצוי בין השרים, אינך יכול לסבול גודל שער הנני מודיעך שלא הוזכר י"ב חודש לענין ג"ש רק עד שיגערו בו חביריו. ומה שנוהגין יב"ח אינו אלא חומרא לכבוד או"א ולכן מותר אתה לספר כדרכך, עכ"ל הרי מבואר הטעם דמקילין שם, יען שאינו אנא חומרא בעלמא, ואך בקצת מקומות הוא מנהגא, משא"כ המנהג שאין מסתפרין בימי העומר דחמור משם עיי' בשו"ת אמרי יושר ח"ב סי' קפ"ו משכ"כ לענין נשואין בימי הספירה, גם במקום שיש חשש לבל יבואו לידי מכשול ע"י עיכוב הנשואין, מ"מ אין להקל כלל בזה, ולאחר שהאריך סיים, ובפרט בזמננו שהדור פרוץ אין ליתן יד להקל במנהגי ישראל, אשר

יסודתם בהררי קודש, וכתוב הדר הוא בשלחן ערוך. אשר הוא תורה לכל ישראל, עכ"ל, לשון אמרי יושר באמת – ונתפשט האי מנהגא בכל בית ישראל.

והנה עיקר הטעם בהאי מנהגא הלא מבואר בפוסקים מפני אבילות, והלא ביו"ד סי' ש"פ סעי' ה' פ' הרמ"א ז"ל, דאם א"א לעשות ע"י אחרים והוא דבר האבד, מותר לעשות האבל בעצמו, ואם כי מדברי רשב"ג במ"ק ר"פ מי שהפך, נ' דדוקא בצנעה שרי וכמש"כ בש"ך שם סק"ו יע"ש, ותספורת הוי כפרהסיא, עיי' שו"ת נו"ב מהד"ת סי' רי"ג בסוף התשו' ד"ה ועוד נלע"ד, מלבד מה דמזה שאינו אלא ממנהגא, גם הנו"ב ז"ל מודה דשרי, גם תספורת לבעל ברית או סנדק – לזאת אם יוכל כבודו באלו הימים להדר להיות סנדק, ועי"ז להסתפר, בוודאי היא עצה נכונה – כפסק הרמ"א ז"ל בסי' תצ"ג וכל הפוסקים – אך למנהג האר"י הק' ז"ל שאין להסתפר גם בזה. הובא גם בשערי תשובה שם הלא גם באבל העלה בשו"ת השיב משה סי' נ"ט. דאם א"א לעשות בצנעה. יעשה גם בפרהסיא' והביא ראיה ממלאכת חוה"מ, שהיא דאורייתא לדעת רבים יעו"ש דברים של טעם.

וזאת ידוע, כי מל"ג בעומר ואילך, רבים המה המקילין, כמבואר שם בש"ע ואחרונים, ומר"ח סיון ואילך, נ' ממג"א ז"ל, סי' תקע"ג סק"א דשרי נשואין כש"כ תספורת, וכמש"כ בשו"ת אוריין תליתאי סי' ק"ט יעו"ש.

ובראשית דבריי הלא הודעתיו כי לא להלכה למעשה באתי, אך לפתוח לכבודו פתח, מה שיש לצדד בזה, בדברים פשוטים ומבוארים, וכ"ת בחכמתו, הלא יבין וישכיל איך לעשות בזה כתורה

ובזה אחתום את שמי חיים מרדכי

סימן יז

להרב הגאון כו' מו"ה צבי קינסטליכער נ"י אבד"ק הערמאנשטאדט

מכתבו הגיעני, ובדבר שאלתו, וז"ל, הנה מאז באתי הנה עד"ז נצטערתי שלא היה לי סוכה בנויה, שאוכל לקיים מצוות סוכה כראוי, דהיינו בשינה תשבו כעין תדורו, ועתה הנה מקום יש אתי לבנות סוכה כראוי לשם חג, ובמשך השנה להשתמש בה ג"כ בתשמישים הנחוצים לבית, אולם דא עקא, כי עומד שם אילן של אגוזים ויהיה מוכרח לקצץ איזה ענפים ג' או ד' מצד א' מן האילן. והנה מעולם לא היה שום הנאה ושיווי לבעלים מאילן זה, כי רק מעט פירות הגדלים עליו ואותו המיעוט הנערים עוקרין אותו וקוצצין בטרם יתבשלו (כי ישנו בחצר זה בית הספר) ומלבד זה נהגו בו מנהג הפקר, (כבדבר של צבור כי הוא עומד בחצר ביהכנ"ס) ולוקחין ממנו ענפים לחג השבועות עפ"י המנהג באופן שלא היה ולא יהיה שום ריווח מפירות אילן זה ולעומת זה הבנין

הוא נחוץ וכנ"ל עכ"ל שאלתו שאלת חכם עם התשובה יחד אשר הביא כל צדדי ההיתר המבוארים בפוסקים.

הנה ההיתר אשר מפורש יוצא מסוגיא דב"ק צ"א ב"ב כ"ו, ובצריך למקומו דמותר הלא גלוי וידוע המה דברי הרא"ש ז"ל בב"ק שם. והט"ז ביו"ד קט"ז ובשו"ת צ"צ סי' מ"א, יעב"ץ סי' ע"ו ובשמים ראש סי' של"ד וחת"ס יו"ד סי' ק"ב המבוארים בפח"ש שם, להוראה פשוטה וברורה להתיר הקציצה בכגון דא, וכמש"כ כת"ה. אך שכ' וז"ל ולא באתי אלא להעיר קצת דבשאילת יעב"ץ סי' ע"ו, אחר שהעלה דמדינא וודאי שרי כל שאין בו השחתה. כ' דעכ"פ איכא חשש סכנה בדבר ובהכי ניחא האי דר"ח דלא מת שכבת ברי' ובאמת שכן נ' מדברי ספר חסידים סי' נ"ג ל"ל מטעם סכנה ת"ל שהיא איסור תורה, אלא בשו"ת חת"ס נ' דלא חש לה לסכנה כל שאין בו איסור מדינא ובאמת שכן מוכח מש"ס ב"ק שם, מעובדא דשמואל ור"ח, והא דר' חנינא נ"ל בפשיטות עפ"י מה שיל"ד בלשונו דקץ תאנה בלא זימניה, ולכאורה הך בלא זימניה מיותר, ולא הו"ל רק דקץ תאנה, ע"כ נראה דשבחת בריה טעה בדמיונו שחשב שכבר הגיע זמנו לקצוץ שאינו נושא עוד קבא ובאמת טעה ולא הגיע זמנו עדיין עכ"ל, פירושו נכון וכעין זה הם גם דברי החת"ס שם ד"ה ובזה וכוון לדעת ראשונים המבואר בשט"מ שם בב"ק, וז"ל, בלא זימניה שהיתה עדיין טועונת תאנים גאון ז"ל ע"כ, פי' שהיתה עדיין טועונת קבא דתאנים, ושבכת סבר שהזקין ולא יטעון עוד קבא, ונראה שזה המקור ללשון הרמב"ם ז"ל, בפ"ו מה' מלכים ה' ט'. וכן אילן מאכל שהזקין ואינו עושה אלא דבר מיעוט כו'. אשר הוספת מלת שהזקין טעמא בעי – ודברי החת"ס שם בד"ה ואמנם ובשם המעיין חכמה הלא המה בדרך הפלפול, ובספרי חידושי בן יאיר בחי' נזיר י"ב כ' בזה בדרך חידוד יע"ש – כי לשונו לשון צדיק ככסף נבחר מלשון חז"ל מקור ההלכה, ונראה כדרכו לילך בשיטת פירושי הגאונים, גם כאן פי'. כמש"כ השט"מ בשם גאון בלא זימניה שהיתה עדיין טועונת תאנים, כלומר ולא הזקין ונתייבש. אשר מזה מבואר. כי זימניה היא בעת שהזקין ואינו טוען עוד קבא. לזה נקט גם הוא. כהאי לישנא אילן מאכל שהזקין. שהוא זימניה. וזה פשוט ואמת.

ומש"כ כת"ה מה שהצריך כאן ס"ח להזהיר משום סכנה י"ל דנפ"מ דאפי' בס' ובס"ס אסור לקצצו. דס' סכנתא לחומרא, אבל במקום דליכא בוודאי השחתה כלל, גם סכנה אין בה עכ"ד. אין זה מספיק בישוב דברי הס"ח כי מהא דשכב שכחת ברי עבור זה הלא מלבד האיסור מבואר גם הסכנה בדברי חז"ל ומה בא הס"ח לחדש באזהרתו משום סכנה. ואולי שמדברי חז"ל ליכא למשמע שיש גם סכנה בדבר כי יש מקום לאמור יען

דשבחת היה צדיק גמור שלא היה בידו רק חטא זה וגם זה בטעות רק הוא נענש גם על דבר קל כזה יען שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה. אמנם לכללות העולם אך איסורא איכא אבל אין סכנה כרוך בעקבה. לזאת קמ"ל הא הס"ח שלבד האיסור יש בזה עוד סכנה. ונ"מ כמש"כ כת"ה להחמיר בזה גם ברובא וס"ס. אשר זה אמת כי חמירא סכנתא מאיסורא. וכ' בזה בספרי שו"ת באר חיים מרדכי סי' י"א יעו"ש.

והנה כת"ה ציין לדברי המל"מ בפ"ז מה איסורי מזבח ה' ג' שכ' שם וז"ל. ולא הבנתי קושיא זו דמאי דאסור משום לא תשחית אינו אלא לקצץ האילן עצמו משרשו. אבל לקצץ ענפים וחריות לא ידעתי היכי רמיזא איסור זה. והכא לא היו כורתים כ"א הענפים ברם שרשוהו בארעא שבוקו עכ"ל. וכדברים האלו כ' בשו"ת חו"י סי' קצ"ה וז"ל ומ"מ נ' דאם אפשר לו לתקן היזקו בקציצת קצת ענפיה המאפילים עליו לא יקצצו אעפ"י שבהמשך השנים חוזרים וגדילם ויצטרך לחזור ולטרוח. משום טרחא כ"ד. לא נתיר מה שהוא סכנה עם ל"ת דאורייתא. ע"כ וכת"ה הביא בשם החסיל מהד"ת דאך איסורא דאורייתא אין בזה אבל איסורא דרבנן בוודאי יש גם בקציצת הענפים – אם כי גם אם נימא כדברי החס"ל. ג"כ א"ש דברי המל"מ. יען כי אין שבות במקדש ולדעת רבים נאמר זה הכלל בכל האיסורי' ולא רק בשבותי שבת יעיון בקונטרס באר יצחק מאאמ"ו זללה"ה בחי' לשבת כ"א מש"כ בזה – וגם פסק החו"י א"ש אם כי בקציצת הענפים יצטרך לקצוץ פעמים רבות, אשר ידוע ס' הר"ן ז"ל בשלהי יומא דמוטב לעבור פ"א איסור חמור. מלעבור בכ"פ איסור קל מלבד מה שרוב מהראשונים נתנו טעמים אחרים למה דשוחטין לחולה בשבת ואין מאכילין אותו נבלות אשר כמבואר דלא ס"ל כסברת הר"ן ז"ל, וגם ידוע מה שפקפקו על סברת הר"ן ז"ל מסוגיא דיומא פ"ג והדברים ארוכים ועתיקין ואכ"מ גם לשיטת הר"ן ז"ל לא אמר רק באם שניהם איסורי דאורייתא משא"כ באיסורי דרבנן נגד דאורייתא. לא נאמרה זאת הסברא גם לר"ן ז"ל.

אמנם לענ"ד לא נהירא לחלק בין הדבקים. שבקציצת האילן. יהיה איסור דאורייתא ובענפים אך מדרבנן. שזה טעמא בעי. ולא אוכל לדון בזה יען כי ספר חס"ל מהד"ת אינו עמדי לראות טעמו ומלשון המל"מ וחו"י נראה מבואר דס"ל דלית בזה איסורא כלל גם מדרבנן אולם אור חדש שהוא עתיק נתגלה בביאור זאת ההלכה מפי' השטמ"ק שם ב"ק צ"ב ע"א על מלת מקורייהו וז"ל "מעיקרן" כלומר שיעקרם זה כפירש"י ז"ל אשר החת"ס שם עשה מזה דיוק להלכה דהיכי דאפשר יעקרם וינטעמם ואיכא דאמרי מאותן ענפים שגדלים בראש האילן. שלאחר שנחתכו אותן הענפים מתייבש. גאון ז"ל עכ"ל הרי מפורש יוצא מפי גאון שגם בענפים נאמר הלאו דלא תכרות. מדחזינן דשמואל לא

התיר רק משום דטעים בהו טעם גופנא אבל לולי זאת גם מקורייהו שהם הענפים לא היה מתיר וכדרך דיוק החת"ס שם לענינו – אך לחלק יצא. שרק הענפים שע"י עקירתם נתייבש האילן זה הוא דאסור אבל בענפים שגם בקציצתם לא יתייבש האילן מפאת עצמם. אין כאן איסור דקציצה. וכמש"כ המל"מ והחו"י. וקבלת ופירוש הגאון – שאין לחלוק על גאון כבחו"מ סי' כ"ה ובמקום דלא ידעי לא אמרי' הלכה כבתראי אלא כקמאי. וכמש"כ שם הרמ"א בשם המהריק ז"ל יע"ש ובר"ן ז"ל ריש סוכה – תכריע שבנתייבש האילן יש גם בקציצת הענפים:

איסורא דאורייתא ובאם לאו שרי לגמרי גם מדרבנן כנלע"ד בזה לפום רהיטא – ולפ"ז אם בנידון דידיה. ע"י קציצת ג' או ד' ענפים לא יתייבש האילן. הלא יש בזה בלבד בכדי להתיר. בפרט דחזי לאיצטרופי לכל הנ"ל.

ועיינתי בפי' שבעים תמרים. על צוואת ר"י החסיד ז"ל סי' נ"ב נ"ג. שהאריך בזה. והעלה דבמקום דליכא איסורא דב"ת אין כאן גם משום סכנה וסתר דברי הכרם שלמה ביו"ד סי' שס"ח יע"ש ובכפות סי' י"ג אך בזה דעתו דצוואת רי"ח ז"ל בא להזהיר משום סכנה. גם באין כאן איסורא דב"ת אשר לדעתי העניה לא כן הוא וכנ"ל – ויפה כ' כת"ה דמהסוגיא וכל הפוסקים מבואר דבמקום דשרי לקוצצה אין לחוש כלל גם משום סכנה. וכן מבואר להלכה למעשה. באחרונים בש"ע הרב ה' שמירת גו"נ סעי' ט"ו ט"ז ובקש"ע סי' ל"ג וזה פשוט וברור ובקציצה ע"י עכו"ם הלא גם ביעב"ץ ז"ל שם מבואר. גם לשטתו דאין כאן חשש סכנה וכאשר ביאר כת"ה באריכות קצת וכ"כ בשבעים תמרים שם אות ט"ז דלרווחא דמלתא לא יקצצנו ע"י ישראל רק ע"י עכו"ם ואז יצאנו – גם לדעתו – מחששא דס"ח וכן אם לצורך דבר מצוה שאין בזה משום סכנה דשומר מצוה לא ידע דבר רע. אשר כ' כת"ה בשם הפנים יפות וד"ח ז"ל האריך בזה בס' הנ"ל שם. ובשבעה עינים עין ה' והביא כמה ראיות ובשם כמה אחרונים להורות כן להלכה למעשה בכמה פרטים. שיש בהם חשש סכנה. אשר גם קציצת האילן בכללם יע"ש.

ומה שהעיר כת"ה לצדד דאלו הענפים הם כהפקר. אם דבנו"ב מהד"ת חיו"ד סי' י' כמסתפק אם בשל הפקר איכא משום בל תשחית מה דמספקא ליה להנו"ב. פשיטא ליה להרב בש"ע שם ה' שמירת גו"נ סעי' י"ד דנאמר גם בשל הפקר. הביאם בשבעים תמרים שם אות י"א. והביא ראיה ברורה מחולין ז' ע"ב דגם בשל הפקר – אגב ראיתי שם באות י"ז שהקשה על דברי הרי"ו ז"ל והניח בקושיא. ובאמת כפירוש הרי"ו. מבואר בשטמ"ק בשם הגאונים. דקרא אשמעי' דאם אילן סרק מעולה בדמים שרי לקצץ אילן

מאכל. ולהניח האילן סרק. ולהמעיין שם ובחת"ס שם מש"כ בזה יראה שאין כאן קושיא על דברי הרי"ו ז"ל – איכא משום בל תשחית יע"ש.

המורם מן האמור. כי דברי כת"ה הם פשוטים וברורים להלכה אשר בנד"ד. דאין כאן רק קציצת ענפים. וכנראה מדבריו לא יתייבש עי"ז האילן. והעיקר אשר לכ"ת צריך ונחוץ למקומו ולבנין של מצוה לקיים מ"ע של ישיבת סוכה בשלימות גם בשינה. ועוד לקצץ אותם ע"י עכו"ם פשיטא דשרי ואין כאן חשש סכנה כלל וכלל לכ"ע וכדאמרן – ועוד זאת אודיע לכת"ה מנהגי. יען שיש בזה קפידת העולם. להוסיף בכגון אלו הדברים למכור את האילן לעכו"ם בשט"מ ובקנין כסף. כנהוג במכירת בכור – אשר יש בזה איסור אכילת קדשים בחוץ שהוא בכרת חמור מחששא דסכנה דבספר חסידים – ועכו"ם הקוצץ אין כאן שליחת ישראל כלל. רק את שלו הוא קוצץ ואף שא"צ לזה בנד"ד מ"מ היא עצה נכונה לענ"ד במקום שצריכין לזה. וכה ראיתי עתה בשו"ת ברכת יוסף ז"ל חיו"ד סי' ל"ד שכ' ג"כ. ומה טוב למכור מקודם מקום האילנות לעכו"ם יע"ש. וכת"ה אשר הכרתי מתוך כתבו. שרוצה לצאת ידי כל הדיעות יעשה. גם את זאת והוא ית"ש יפרוס עלינו סוכת רחמים חיים ושלום עד עולם.

ובזה אחתום חיים מרדכי.

סימן יח

לחתני התורני ונבון כו' ר' ניסן גאלדשטיין נ"י קלויזענבורג.

מכתבך הגיעני. ובדבר שאלתך. איך להתנהג בעניית האמנים באמצע בהמ"ז הנה באו"ח סי' קפ"ג סעי' ח'. לענין לשאול בבהמ"ז מפני היראה או מפני הכבוד. יש מי שאומר שדינה כתפלה. ובספר ארחות חיים שם באות ה' כ', וז"ל. עיין בשו"ת בנין עולם סי' ה' לענין עניית אמן באמצע ברכה. אין עונין אלא אמן דה"א הקדוש. ושומע תפלה. כמו בברכת ק"ש. ובאמן דברהמ"ז אחר אותה ברכה. עונה דמעין איתה ברכה לא הוי הפסק. ובשאר ברכות נסתפק דאפשר דאמן של ג' ברכות דברהמ"ז. כולם מענין אחד הם. והוא כמו מעין אותה ברכה. ואמן של זכרינו דיעלה ויבא אין להפסיק. שאין בו חיוב כלל רק מנהגא בעלמא. וכן אמן של הרחמן. ג"כ וודאי דהוא הפסק עיי"ש. וע"י בפ"ת שכ' דמה שנסתפק אי ג' ברכות דברהמ"ז הוא כאחד. יש לפשוט מסי' קצ"ד. דיכיל לחלקם נג' בנ"א הרי דלאו הוא כאחד גם מה דפשיטא. דמעין אותה ברכה. לא הוי הפסק מהך דסי' ס"ו. דממתין בשירה חדשה. לענות אמן אחר גאל ישראל. כ' לדחות בגאל ישראל שאני. כיון דהוי סוף ברכת ק"ש. דינו כמו ה"א הקדוש ושומע תפנה. דנ' שם הט"ז הטעם. לפי שהם סיום דג"ר והאמצעיות יעו"ש עכ"ל. אשר בזה כמבואר תשובת שאלתך.

ובשם ס' דרכי חיים כ' בסי' ס"ו סעי' ג' דבהמ"ז דהוי מה"ת אסור לענות קדיש או קדושה יעו"ש. וכל אלו הספרים אינם עמדי לעיין בדבריהם. ולענ"ד על פשיטות הפ"ת מסי' קצ"ד יש להעיר ולאמור. אם דמסי' קצ"ד נ' דג' ברכות הם מ"מ זה אמת דמענין אחד הם. והוי כמו מעין אותה ברכה וידוע שיטת הרמב"ם ז"ל לדעת הב"י ז"ל בסי' קצ"א והפ"י בחי' לתוס' ברכות ט"ז ע"א ד"ה וחותם כ' דמסתבר לומר דהא דאמרי' בה"מ דאורייתא לענין ג' ברכות. היינו שצריך לברך ולתן שבח והודיה למקום. על המזון שאכל משלו. ועל הנחלת הארץ ועל ירושלים. ולעולם שאם ברך אותן אפי' בברכה אחת סגיא יעו"ש אולם התוס' שם וב"ד מ"ו ושאר פוסקים ס"ל דמנין ג' ברכות הם מה"ת יעיון ב"ח מג"א שם בסי' קצ"א קצ"ד ובפמ"ג והדברים בזה עתיקין וארוכים – ועוד יש להעיר. במקור האי פסקא דש"ע שדינה כתפלה. שהביא הב"י וד"מ מא"ח ואבודרהם ז"ל באבודרהם ה' בהמ"ז בשער ה"א כ' וז"ל, יש שואלים כו'. וכ' ר"ג בר"ש דמסתבר דדינו כתפלה. וכשם שאינו רשאי להתפלל כ"א בעמידה. במקום אחד ולא בהליכה. כך בהמ"ז אינו רשאי לברך אלא מיושב במקום אחד. ולא מהלך. ועל כן קשה להפסיק בה. משא"כ בקריאת שמע שיכול לאומרה אפי' מהלך מעל לבבך ואילך ע"כ פסק כבה"ג וראב"ד ז"ל דבסי' ס"ג כי עד על לבבך בעמידה – אשר יש לדייק שלא כ' אך דקשה, להפסיק בה. ולא בלשון איסור דאסור להפסיק בה – וגם לסיום דברי האבודרהם ז"ל הלא בהמ"ז הוא בקו המשוה עם ק"ש עד על לבבך. שג"כ לא נאמר אך בעמידה. ומכל זאת מפסיקין בשאלה ולקדיש וקדושה כבסי' ס"ו יעו"ש.

ויש עוד מקום לאמור. כיון דבפוסקים וש"ע נאמר הך דינא אך לענין שאילת שלום אשר מסתמא הוא כדי שאילת שלום תלמוד לרב. בזה דווקא החמירו להשוות אותו לתפלה. משא"כ בענינית אמן שהוא אך דבור אחד. אם כי התב"ש ביו"ד סי' י"ט הובא בפמ"ג במ"ז שם סק"ד. וכ"כ השע"ת בסי' קס"ז ס"ק י"א בשם הפ"מ. דבשיחה גם דבור אחד הוי הפסק. לענ"ד תליא בפלוגתא דט"ז וש"ך ביו"ד סי' שכ"ח. כי הט"ז שם בסק"א. תמה על נוסח ברכת תרומה חלה. דשמא חלה היא העיקר ולא תרומה וא"כ הוי מלת תרומה הפסק בין הברכה למלת חלה. והש"ך בנה"כ כ' ולק"מ דא"א בענין אחר, ועוד דזהו לא הוי הפסק כיון שהוא תוך, כ"ד. הרי מבואר דעת הש"ך דגם הפסק בשיחה לא איכפת לן בתוך כ"ד. ושפיר עביד הפמ"ג שהניח זה שם בצ"ע יעו"ש מכל הלין טעמי נלע"ד לפום רהיטא כפסק הבנין עולם – חמיך החותם לך באהבה בחותמי ברכות שבתוה"ק, חיים מררכי

סימן יט

להתורני ונבון כו' ר' שלמה פוקס נ"י גראסווארדיין

מכתבו הגיעני, ואשר העיר בזה"ל והנה ק' לי טובא על הת"כ פ' אחרי על פסוק שבת שבתון היא לכם. ומנין שיוה"כ אסור באכילה כו' ת"ל שבת שבתון. יכול תהיה שבת בראשית אסורה בכולם. ת"ל הוא. הוא אסור בכולם ואין שבת בראשית אסורה בכולם, וק' לי ל"ל קרא. הרי יש לנו מקרא מלא בפ' בשלח. ויאמר משה אכלוהו היום. כי שבת היום לה'. והלא ק"ו אם אכילה מותר כ"ש שמותר בשאר ענוים. ע"כ. דיוקו הוא דיוק עצים. ויש אתי מקום בדרך הפלפול ליישב בנגלה וגם באופן פנימי. אמנם עתי בל אתי להאריך. לזאת הנני בקצרה אשר עלה על לבי בהשקפה ראשונה, בפשיטות בישוב זה. עפ"י מה דאמרי' בירושלמי פ"ג דמו"ק ה' ה'. ולמדין דבר קודם למתן תורה בתמיה. שמא משנתנה תורה נתחדשה הלכה. כאשר פ' שם הק"ע ופ"מ. הובא בתוס' שם כ' ד"ה מה חג. וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"א מה"א. ואם כי בירושלמי שם פ"ק ה' ג'. להלכה דאין מערבין שמחה בשמחה. ר' יעקב בר' אחא שמע לה מן הדא. מלא שבוע זאת. הובא בתוס' שם ח' ד"ה לפי הרי דיליף מקודם מתן תורה. כבר עמד בזה מה"פ שם. ועוד מפרשים והדברים ארוכים ועתיקין ואכ"מ. וגם הת"כ קאים בזה בשיטת הירושלמי. דאין למדין מפ' המן שנאמרה קודם מתן תורה. לזאת איצטרך למיעוטא דהוא. להתיר שבת בראשית בכולם והנלע"ד פשוט ואמת כתבתי. חיים מרדכי

סימן כ

להחריף ובקי כ"ו מו"ה צבי הערש כהנא נ"י בעיר פעטראווא טראנסילוואניא

מכתבו הגיעני. ובדבר מה שהעיר על ספרי שו"ת באר חיים מרדכי חלק ראשון. בזה"ל, הנה בתשו' לאו"מ סי' י"ד מביא שם כהד"ג ב' קושיות אדברי המג"א ז"ל בסי' ל"א סק"ג, א' במה שכותב דהאות הוא אכילת המצה בחוהמ"פ, העיר השואל דהרי אכילת מצה איני רק בלילה הראשונה, ב' אמאי שינה רבינו המג"א דבריו מדברי התוס' מנחות ד' ל"ו עכ"ד הדר"ג שם. ובמאי דסיים אפתח, במה דהעיר אמג"א אמאי לא כ' כתוס' מנחות, אתמהה דאשתמיט מכהד"ג שליט"א לפ"ש דברי התו"ס במס' מו"ק י"ט ע"א ד"ה ר"י דמבואר בסוף דבור התוס', ד"כ בפירוש דהאות הוא אכילת מצה כמבואר להמייע"ש כו' וגם ק' ראשונה נלע"ד דג"כ ל"ק לפי מה דמבואר באחרונים דעת החזקוני דס"ל דגם בשאר ימים איכא מצוה דאכילת מצה רק בלילה הראשונה איכא חיוב כו' א"כ ממילא מובן דל"ק כלום ובאמת אפ"ל דבזה פליגי התוס' מנחות ד' ל"ו ותוס' מוע"ק וא"ש לפענ"ד עכ"ל כת"ה.

לפליאתו עלי דאשתמיט ממני דברי התוס' דמו"ק התשובה פשוטה, כי עני אני בדעת ובבקיאות בש"ס ופוסקים עד מאוד, ומי יתן אשר אדע מה שלא אדע, כמעט לא היה חסר לי כלום, אולם בזה אשר הסוגיא דמו"ק הביא התוס' במנחות שם, אין כאן העלמת עין, אמנם הלא כ' שם בתשו' כי הטעם לאות מאיסור אכילת חמץ וסוכה, מבואר בתוס' ורא"ש (בה' תפילין סי' ט"ז ובפסקי הרא"ש על הרי"ף ז"ל שם) ומרדכי (בה' תפילין שם והוסיף עוד אות מקרבנות, אשר מזה סעד לדברי הרמ"ע ז"ל מפאנו בתשו' סי' ק"ח, הובא גם בפמ"ג במ"ז תכ"ג סק"ז. כשאומרים מוסף היום אות וקרבן ראוי לחלוץ תפילין יע"ש, והמפרשים והפוסקים השמיטו זה כי לא נקטו אך הנהוג גם בזה"ז.) ואו"ז סי' תקפ"ט (ומה שציינתי שם גם לרדב"ז ז"ל ח"ד סי' ח' אגב גררא הוי, כי דברת הרדב"ז ז"ל שם הוא אך מן האות של איסור מלאכה, ולא מאכילת מצה איסור חמץ וסוכה יע"ש) ועוד בראשונים ז"ל, וכ"כ הב"י (ופרישה וב"ח) ז"ל שם, אשר בוודאי כוונת לשונו בש"ע, שימי חוה"מ גם הם אות הוא על איסור חמץ וסוכה שכ' בב"י, והמג"א ז"ל שביק כל זה, ותפיס לישנא דיחידאה של התוס' במוע"ק, אשר זה טעמא בעי, והדיוק במקומו עומד ומש"כ כת"ה דלשון זה מאות אכילת מצה, הוא כשיטת החזקוני אם כי יפה אמר, והחזקוני לאו יחידאה בזה, כמש"כ האחרונים הובאו בספר ארחות חיים בסי' תע"ה, כי כן נ' דעת האב"ע ז"ל בפירושו פ' בא עה"פ שבעת ימים מצות תאכלו ופ' משפטים עה"פ את חג המצות תשמורו, והמעשה רב החליט כן להלכה, והחת"ם בחיו"ד סי' קצ"א עשה סמוכים לשיטה זו מרא"ש ור"ן ז"ל. ויש מקום לדברי כת"ה להעמיס כן גם בלשון התוס' דמוע"ק. וכן בהגהמי"י פ"ד מה' תפילין שכ' כלשון הזה. שר"י ז"ל היה אוסר להניח תפילין בחוה"מ. שהרי יש בהן אות בפסח מצות. בסוכות סוכה ולולב. כי התוס' דמוע"ק ור"י ז"ל שבהגהמי"י קיימי בשיטתא דא. והתוס' דמנחות ורובם ככולם ממפרשים ופוסקים. דכ' האות מאיסור חמץ ולא מאכילת מצה. ס"ל כדקיי"ל דאיני מצוה בכל ז' אלא רשות.

ולכאורה י"ל עוד בטעם שינוי הלשונות למש"כ הדברי חמודות שם בס"ק ע"ד. וז"ל. רמ"י ז"ל בה' פסח סי' ת"צ. יום ג' כ"ו ואנו נוהגין להניח תפילין כו' ובמוסף מסירים אותם כו'. ומוסף במקום הקרבת הקרבן הוא כו' ובחוהמד"ס יש להסיר אותם קודם שמברכים על הלולב שקודם ההלל דהא (ע"פ סוד הקבלה) כל מה שיכוונו סוד הד' פרשיות שבתפילין. יש בסוד ה"ד מינין שבלולב. וכיון שיש בידינו אות ד' מיני הלולב א"צ אות דתפילין נ"ל עכ"ל. ולי אין נראה שום טעם בזה לא בתפילת מוסף ולא בקריאת התורה או נטילת הלולב. שאין כל אלו כדאים להיות אותות שידחו בשבילן לאות

התפילין. דשביתה ממלאכה הוי אות שהרי כל היום שובת. וכן הא דאיסור חמץ וחיוב סוכה כל היום הוא. ואע"ג דנטילת לולב כשר כל היום. מ"מ בנטילה אחת יוצא. וסגי בה ועוד כו' עכ"ל יע"ש. אשר י"ל כי התוס' רא"ש וראשונים ז"ל שכ' האות אך מאיסור חמץ וישיבת סוכה שזה כל היום ס"ל כשיטת הד"ח דאך מה שהוא כל היום. נחשב לאות לענין זה לדחות בשבילן לאות התפילין. והתוס' דמוע"ק ש"כ האות דמצה. ור"י ז"ל שבהגהמי"י שהוסיף עוד האות דלולב. וכן השבלי לקט שלהי ענין תפילין שכ' וז"ל. שגם מצות חוה"מ וסוכה ולולב. ואיסור חמץ חשיב אות. והמרדכי ז"ל שהוסיף קרבנות. כל אלו הראשונים ז"ל ס"ל כשיטת הלבוש. דגם מה שאיני כל היום נחשב לאות שא"צ עי"ז לאות. דתפילין אולם נראה יותר לאמור כי גם אלו הראשונים ז"ל. דנקטו אך איסור חמץ וישיבת סוכה לא יחלוקו על סברת הלבוש. כי מצה לא נקטו יען דאיני אלא רשות. ולולב הלא עדיפא מיניה נקטו ישיבת סוכה שהוא כל היום. ואפושי פלוגתא לא מפשי'. וטוב יותר לאמור דגם הם ס"ל. כי גם מה שאיני כל היום נחשב לאות. כאשר מפורש יוצא מתוס' דמוע"ק ור"י שבהגהמי"י ומרדכי ושב"ל ז"ל. ודעת הלבוש נתלבש בהוד והדר של דעת הראשונים ז"ל.

ולפ"ז יש להטעים עוד יותר דברי כת"ה לאמור כי המג"א ז"ל נקיט האות דאכילת מצה. אשר בדרך אגב תרתי קמ"ל בזה. כשיטת החזקוני דמצה מצוה כל ז'. וגם מה שאיני כל היום נחשב לאות. אמנם האמת הוא כי א"א להעמיס זאת בכוונת המג"א ז"ל לאחר שמבואר דלא ס"ל הכי. ממש"כ בס"ס תרל"ט בשם מהרי"ל ז"ל. וז"ל. מה שאין מברכין על מצה כל ז'. היינו משום שאין מצוה באכילתו. אלא שאין אוכל חמץ משא"כ בסוכה ע"כ. וכ"כ בח"י בסי' תע"ה בשם הכלבו ז"ל. (ובהגהות מח"ו הגאון מהרש"ם ז"ל שם בא"ח בשם הריב"ש ז"ל דאיני מצוה כלל אלא רשות. לזאת העלה כי המברך כל ז' הוי ברכה לבטלה יע"ש ובתשובותיו מהד"ק סי' ר"ט.) ואיך נפרש בכוונתו מה דלא ס"ל כן. והאמת כפשוטו וכאשר פי' הגאון רב"פ ז"ל בקצרה הכוונה דמצה דאסור באכילת חמץ. וכ"נ לפרש בלשון התוס' דמוע"ק והגהמי"י. וכנאמר בקרא שבעת ימים תאכל מצו אשר למאי דקיי"ל דהוא רשות כל ז' הפי' הוא מצות ולא חמץ. כן נקטו גם הם כלישנא דקרא. והמעיין בתשובתי שם בעין הדעת. הלא יבין וישכיל. כי דברי הרמ"ע ז"ל שכ' ולא כאלו כו' אשר באמת טעם זה יצא מכל רבותינו הראשונים ז"ל. אשר מפיהן אנו חיין. הכרחני להרחיב קצת הדבור בפנימיות הדברים. ולבאר כי הכל הולך למקום אחד. ואלו ואלו דברי א' חיים. ובדבור זה יצא גם כוונה מיוחדת בלשון המג"א ז"ל. ורמזתי לתומים בקיצור ת"כ ס"ק קכ"ד אשר כ' שם על רבותינו בעלי הש"ע. ולדעתי אין ספק

כי הכל בכתב מיד ה' השכיל על ידם גם בלא כוונת הכותב יע"ש באמרותיו הקדושים כי נעמו. הבנויים על יסודי האמונה והתבונה. ודי בזה דברי.
חיים מרדכי.
סליק חלק או"ח חלק יו"ד

חלק יורה דעה

סימן כא

להרה"ג כו' מו"ה שמואל פרייפעלד נ"י אבד"ק סערעט. באקאווינא.
מכתבו הגיעני. ובדבר שאלתו שאלת חכם. אשר בקהל עדתו. המנהג מעולם. מבלי לאכול אווזות ובר אווזות הלעוטים. ועתה לאחר כלות המלחמה. אשר רבות שבעה לה. נפשות בית ישראל מזה. ופרצו גדרן של ראשונים רבים מעירו. לאכלם גם בלא בדיקת הוושטין ע"י חכם. ונפשו בשאלתו. אם יותר טוב להתיר להם מנהג הקדום. בתנאי שיבדקו היושטין ע"י חכם כדי להצילם. מאיסור ספק נבלה. רח"ל. או להחזיק במנהג הקדום ביתר שאת ויתר עוז. ואותן שלא ישמעו עתידין לתן את הדין. ולמש"כ בשו"ת תומת ישרים סי' קצ"ח. דתקנת וח' הקהל. משום גדר וסייג. אם רואים שנתהווה איסור חמור יש להתיר. גם בזה מאחר שרוב מבני העיר. אוכלין אותן בלא שום בדיקה. ונכשלים באיסור חמור. לפי דעתי שיותר טוב להתיר להם. כי במכשול רבים אומרין לו לאדם חטא בשביל שיזכה חבירו. עכת"ד כת"ה.
הנה ביו"ד סי' רי"ד. בגליון מהרש"א בשם תשו' חו"י ז"ל סי' קכ"ו. דמנהג שקבלה כל המדינה צריך חרטה כל המדינה. ולא של עיר אחת. וכ"כ בנו"ב מהד"ת חיו"ד סי' ס"ה יע"ש. וכעין סמוכין יש לעשות לזה מלישנא דתלמודא פסחים נ"א. ומעשה ביהודא והלל בניו של ר"ג. שרחצו שניהם כאחד בכבול. ולעזה עליהן כל המדינה. אשר יש מהדיוק קצת. הלא לעז העיר שהוא כבול היה בראשונה. ולמה לא נאמר ולעזה עליהן כבול וכל המדינה. אם כי כבול בכלל המדינה. ומעשה שהיה כך היה דלעזו כל המדינה. ולתירוצא דתלמודא. בני מדינת הים כיון דלא שכיחי רבנן גבייהו ככותים דמי. לשון נופל על לשון. כל המדינה על בני מדינת הים. אולם מה דבסוגיא. בכל הני תלתא עובדי. בא בדיוק אך לעז של כל המדינה. ולעז המקום נשמט. לא רחוק הוא לאמור. כי קמ"ל בזה. גם אם היו בני הנשיא חזו טעמא להיתירא לאנשי המקום לא היה די בזה. כי עדיין איכא לעז בכל המדינה. והעיר ומקום פרטי בתר כל המדינה נגרר. ואין בפרט אלא מה שבכלל. ובאמת דבר זה א"צ לראיה. כי היא הוראה ברורה. כמו בקהל שרוצים

להתיר הסכמה ויש מוחים. דהולכים אחר הרוב. כביו"ד סי' רכ"ח סעי' ל"א. כן במדינה הולכין אחר רוב המדינה. והתומה ישרים (ספר זה איני עמדי לראות דבריו) מסתמא מיירי. בתקנה וח' שעשו הקהל אך לעירם. אבל גם הוא לא יחלוק על דברי החו"י וגליון מהרש"א ז"ל שהם דברים כנים וברורים. ולפ"ז למש"כ בשו"ת שאילת שלום מהד"ת ס' קנ"ד ובמקדש מעט סי' ל"ג ס"ק מ"א. הובא דבריהם בדרכי תשובה שם ס"ק קל"א. אשר יעידון ויגידון. כי בכל מדינת רוסיא. פולין ראמעניען. מעולם נוהגין איסור בהלעטה. וקבלו זאת על נפשם ועל זרעם. והעובר הוא בכלל פורץ גדר כו' יע"ש. פשיטא דאין בכח חכם העיר. להתיר מקום פרטי בלתי חרטה והסכמה מכללות המדינה. כפסק החו"י נו"ב וגליון מהרש"א ז"ל.

ומה שצדד כת"ה. לאמור כי להציל רבים ממכשול. אמרי' לאדם חטא בשביל שיזכה חבירו. אם אמנם כי זה נאמר מפי הראשונים ז"ל. וחתרו להשוות שלא יסתור. הא דאמרי' בשבת ד' ובכמה דוכתי. וכי אומרים לו לאדם חטא. כדי שיזכה חבירך. להא דאמרי' בעירובין ל"ב. דניחא ליה לחבר דליעבד איסורא קלילא, ולא ליעבד ע"ה איסורא רבה. אשר אחד מהתירוצים שנאמר בזה. הוא לחלק בין יחיד לרבים. דמצוה דרבים שאני (יעיון תוס' פסחים פ"ט ע"א ד"ה ה"מ ובלח"מ פ"ד מ"ה ק"פ) אולם להמעיין בתוס' שבת שם ופסחים פ"ח גיטין מ"א ובחי' ראשונים ז"ל שם. ובב"י ז"ל באו"ח סי' ש"ו ד"ה כ' המרדכי בפ"ק דשבת. שהביא פלוגתא דתוס' ורשב"א ז"ל. ובש"ע שם סעי' י"ד דאיפסקא כשיטת התוס'. יע"ש בט"ז מג"א ז"ל ובפמ"ג ואחרונים. הלא נראה כי העולה משם להלכה היא דלכל השיטות וחילוקי דיעות שיש בזה בפשיעה אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך. ויש לרמז זה בקרא (הושע י"ב) כי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בם. ולא יטו מדרך התורה שהוא דרך ה' הטוב והישר. לעבוד גם איסורא קלילא. בעת אשר ופושעים יכשלו בם. כי כשלונם גם כשלון הרבים כשיבוא מפשיעתם. אז אין אנו אחראין להם. וידועים המה דברי העקידה בשער כ' כי חטא גדול שנעשה שלא ברשות בי"ד כל ישראל נקיים נקיים. אבל חטא קטן הנעשה ברשות בי"ד הוא חטאת כל הקהל. הביאו גם מחו' הגאון האמיתי מהרש"ם ז"ל. בהגהותיו לארחות חיים סי' תקנ"א אות ל'. לענין הצנעת הסכין של שחיטה. מר"ח אב עד אחר ת"ב. במקום דיש חששא דעי"ז יפרצו קלי הדעת והדת. לאכול טרפות. והרחיב בזה הדבור אם כי הוא דן רק במנהגא בעלמא שאין בזה סרך איסור. בא למסקנא דאין מהנכון לבטל מנהג קבוע בשבילם יע"ש,

גם בהתאסף ראשי וחכמי המדינה. ובחרטה מכללות המדינה. אין בכח להתיר. כי נדון זה. אינו בכלל דברים המותרים ואחרים נהגו בו איסור. אדרבה הוי כעיין דברים האסורים ואחרים נהגו בהם היתר. כי ידוע איך צווחו בזה הפוסקים קמאי ובתראי. לאסור הלעטה גם ע"י בדיקה. וגם במדינ' אונג' באלו המקומות שנהגו להתיר. לאו משנת חסידים הוא. וכמובא בדרכי תשובה שם. בשם גאונים האדירים וקדושי ישראל. בעל ישמח משה. מהר"מ א"ש. מראה יחזקאל. ד"ח. ומהרצ"א מדינוב ז"ל. דיראים וחרדים לדבר ה'. גם באלו המקומות אינם אוכלים מאווזות פטומות. ואשרי למי שאינו אוכל מהם. והצ"צ בפסקי דינים מהד"ק סי' נ"ג אומר דיש לבטל ההלעטה מקרב ישראל. ולגעור ע"ז שלא ילעיטו. והשערי צדק (חיו"ד סי' מ"ג) העיד כי בזה"ז נוהגין ברוב המקומות שלא לאכלם. אשר מבואר כי גם על הראשונים במקומות שנהגו להקל בהלעטה ע"י בדיקה היו מצטערים. ועתה בעו"ה בדור.. כזה. לבוא להוסיף עליהם. הלא אך במקומות שנהגו בזה להקל מאז. יש להם על מה שיסמוכו. בדרך מנהג עוקר הלכה. דיחיד ורבים הלכה כרבים. כמש"כ המג"א בשם מהרא"ש בביאור סמ"ג ז"ל בסי' תר"צ ס"ק כ"ב. אמנם במדינות אלו. פולין, רוסיא. רומעניען. אשר ב"ה מעולם אין אוכלין אותם. הלא עוד קבעו אבותינו. עליהם ועל זרעם הלכה פסוקה כדעת הפוסקים. אשר המה רבים וגדולים. לאסור הלעטה גם ע"י בדיקה. לזאת לדעתי. גם בחרטת כל המדינה. א"א להתיר עפ"י התורה. כי האיסור אינו ממנהגא. אך מעיקרא דדינא. ומצאתי כדעתי בד"ח ז"ל ח"ב סי' ל"ט שכ' ולענד"נ שלא מהני היתר לזה. ואלו שנהגו איסור לא עפ"י טעות רק שאחזו כדברי האוסרים. בוודאי אסור להתיר להם עכ"ל יע"ש וזה לענ"ד ברור להלכה.

עוד זאת ישים כת"ה ללבו לב חכם. כי לא

כל העתים שוות וימים הראשונים היו טובים מאלה. אשר היו זהירים וזריזים לדבר הי'. ובעת אשר במקומות מיוחדים נהגו היתר בהלעטה הלא היו זהירים וזריזים מאוד באופני ההלעטה. אשר פרטים רבים נאמרו בזה. כמבואר באחרונים, ובבדיקה ע"י חכם וגם עתה מנהג אבותיהם בידיהם אולם עתה ובאלו המדינות אשר בעו"ה... כי תצא חלילה זאת הפרצה. אך בעיר אחת ע"י הסכמת רב ומורה. יהיה חלילה. מכה מהלכת בכל המדינה לאמור כבר התירו פרושים את הדבר ולא ישימו כלל על לב איך להלעיט. וגם לבדוק ע"י חכם ומורה. כי לא ידעו מכל זה עד היום לא יהיה בזה מקלקל ע"מ לתקן אך קלקול ומכשול גדול חלילה לכללות המדינה.

זה כתבתי אך להוספה. כאשר הוא האמת לאמתו. אמנם בלא זה מעיקרא דדינא חלילה ואסור לכת"ה להתיר זה בעירו מטעמים הנאמרים אשר המה כנים וברורים ואך זה יעשה כת"ה בכח תורתו. ויראת ה' אשר בלבו. לתן צו ופקודה חזקה בכח מרא דאתרא על השו"ב כי עופות המפוטמים וגם אלו אשר יש להסתפק בהם כי נתפשטמו מבלי לשחטם. וכה עשיתי בעירי – וכת"ה יצוה להכריז בשמו ובשמי. שאסור לקנות עופות הלעוטים ולשחטם. וכל האוכל מהם הוי כנתפטם באיסור. וכאלו אוכל ספק נבלות ובזה את נפשינו הצלנו. וישראל קדושים הם לשמוע לקול אזהרת התורה אשר אך היא לבית ישראל לאורה.

והנלע"ד ברור להלכה ולמעשה כתבתי. חיים מרדכי

סימן כב

להרב המופלא כו' מוה' משה גרשון נ"י רב לעדת תפארת משה טשיקאנא אמעריקא.

מכתבו הגיעני ובדבר דיוקו עמש"כ הט"ז ביו"ד סי' א' ס"ק ב' בישוב דברי הטור שכ' עבדים משוחררים. כי יש סתם עבדים שבתלמוד. הסובב והולך גם על משוחררים. דהלא ש"ס ערוך הוא בחגיגה ד' ע"א אילימא שאינן משוחררין כלל. לתני עבדים סתמא. הרי מבואר כי סתם עבדים ממעט לגמרי משוחררין. וצע"ג על מאור עינינו הט"ז. וגם על הש"ך בנה"כ שם. שהרבה לתמוה מכמה מקומות בש"ס ולא הביא מסוגיא זו שמבואר יותר מכל המקומות עכת"ד כת"ה.

ומה העיר בזה וכוון לדעת הסר"ח כאשר ראיתי בברכי יוסף ז"ל – ספר פר"ח אינו עמדי – ביו"ד שם אות ג'. ד"ה והרב ש"ך כ' וז"ל. ותו דכל היכא דתני עבדים סתמא הוי שאינם משוחררים. כמש"כ הוא ז"ל גופיה בס' נה"כ. וסייעיה הרב פר"ח מתלמוד ערוך ריש חגיגה כו' יע"ש. ולייישב דברי הט"ז והש"ך ז"ל. שלא הביא מזה, אולי י"ל. דהנה ז"ל הסוגיא שם. ועבדים שאינם משוחררין אינם כו' בשלמא כו' אלא עבדים מנלן אר"ה א"ק אל מול פני האדון ה' מי שאין לו אלא אדון אחד. יצא זה שיש לו אדון אחר. הא ל"ל קרא מכדי כל מצוה שהאשה כו' דגמר לה לה מאשה. א"ר לא נצרכה אלא למי שחצי עבד וחצי ב"ח כו'. והרמב"ם ז"ל בפ"ב מה' חגיגה כ' וז"ל. ומנין כו' ומצוות עשה שאין הנשים חייבות בה. אין העבדים חייבים בה. ועוד הרי נאמר בבוא כל ישראל. להוציא העבדים כו' עכ"ל יע"ש וברע"ב ז"ל בפי' המשנה שגם הוא כ' אלו שני הטעמים. והקשה בהגהות הרש"ש ז"ל שם וז"ל, טעם זה ל"מ בגמרא. וגם ק"ל דמישראל אימעוט נמי משוחררים. כדהוכיחו התוס' בסוכה כ"ח ע"ב. וע"כ תצטרך לומר שיש שום רבוי כמש"כ התוס' שם. וא"כ ח"ע וחב"ח יהא ג"כ מאותו רבוי ע"כ. ולענ"ד י"ל בפשיטות בישוב דברי

הרמב"ם וברטנורה ז"ל דזה דרך הרמב"ם ז"ל בכ"מ להוסיף דרשה המבוארת במקום אחד ממדרשי חז"ל. ועוד יותר מבואר בכללי הרמב"ם ז"ל. בשם מהרי"ק לח"מ ובאר שבע ומהר"י קורקס וכנה"ג ז"ל. דדרכו של הרמב"ם ז"ל לכתוב הדרשה היותר פשוטה - יעיון תוס' גיטין כ"ג ע"ב ד"ה ואינה מתגרשת בסה"ד - אע"ג דבג"מ אידחייה לה. ולפעמים מביא קרא שלא נזכר בג"מ כלל מאחר שהוא מבואר יותר יע"ש. ואם דמישראל אימעוט נמי משוחררים. וצריכין לריבוי. הלא הריבוי יבוא מהאי קרא דאל פני האדון ה'. אשר מי שיש לו אך אדון אחד חייב בראיה. וא"כ עבד משוחרר מעבדות. אשר הוא בכלל אין לו אלא אדון אחד. הלא הוא בכלל חיוב הראיה. ומזה הקרא, שתים שמענו. הפטור לח"ע וחב"ח, והחיוב לעבד משוחרר. ומיושב דברי הרמב"ם והברטנורה ז"ל.

ולפ"ז דבכאן. מגופא דקרא דאתמעט ח"ע וחב"ח אתרבי עבד משוחרר. ולזאת גם אם היה נשנית אך עבדים סתמא. הוי כמבואר דסובב והולך אך על אינם משוחררים. ולא על משוחררים. ואין ללמוד מכאן לשאר מקומות שנאמר עבדים סתמא. לאמור דקחי דווקא על עבדים שאינם משוחררים. אולם לדוחק קצת יחשב. ונאמר אך ליישב דברי רבותינו הט"ז וש"ך ז"ל אשר מפיהן אנו חיין. אמנם פשטות הסוגיא מורה כמש"כ הפר"ח וברכ"י ז"ל.

ובזה אחתום חיים מרדכי

סימן כג

להחריף ובקי כו' מוה' יחיאל מיכל האלענדער נ"י טארנא. פולין

מכתבו הגיעני. ובדבר מה שהעיר מש"כ אאמ"ו זללה"ה בקונטרס באר יצחק לחי' שבת ר"א. ליישב קושיית הכו"פ בסי' נ"ח וישי"ע ז"ל בסי' ל"ט. בהא דתנינן בזבחים ע"א. כל הזבחים שנתערבו בהם טרפה ירעו עד שיסתאבו כו' וברש"י ז"ל שם ע"ד ע"ב ד"ה נפולה הטעם. דכיון דאתחזק בה ספק טרפות אין מכניסין אותה לעזרה לשוחטה משום הקריבהו נא לפחתך. דהרי כל הבהמות צריכין בדיקת הריאה ואיכא משום הקריבהו נא לפחתך. והאריכו בישוב זה בנעימת פלפולם יע"ש. ואאמ"ו זללה"ה שם תי' למש"כ המהרש"ק ז"ל בטוטו"ד מהד"ת בהוספות סי' נ"ג דבמקדש לא היו בודקין הריאה. כי בדיקת הריאה דרבנן ואין שבות במקדש. ומש"כ הפמ"ג בפתיחתו לטריפות הריאה שהיו בודקין. י"ל דווקא בפרה ועגלה שהי' בחוץ. משא"כ במקדש עצמו. לשיטת האומרים דאין שבות במקדש בכל האיסורים נאמר והרחיב בזה הדבור יע"ש ועל ישוב זה פקפק כת"ה באמרו וז"ל. לפענ"ד נ' דעדיין יש מקום לקושיא זו. דהרי קיי"ל דכל הנידר ונידב קרב בבמה בימי היתר במות. כדאמרי' בזבחים קי"ז ע"א ובכמ"ד. ק' דאיך

הי' מקריבין שם קרבנות בלא בדיקת הריאה ושם ל"ש לומר אין שבות במקדש כיון דהיה חוץ למקדש. דבמה היא בכ"מ. וגם לטעמא דאין שבות במקדש. משום דכהנים זריזין הן (עיין ערובין ק"ג) ובבמה הלא כשר גם זר להקריב. ואיך היו מקריבין. הלא איכא משום הקריבהו נא לפחתך דשייך בוודאי גם בבמה קטנה ולהקריב טריפה אסור גם שם כדמוכח משלהי זבחים עכת"ד. לדעתי אין כאן שום פקפוק. לא מיבעיא למה שנראה מכ"מ בפ"ב מה' איסורי מזבח ה' י'. דטעמא דהקריבהו איני אלא לפסולא דרבנן. י"ל כי בבמת יחיד לא גזרו. גם למה שביארתי בספרי שו"ת באר חיים מרדכי ח"א סי' ס"ב. מלשון רש"י ז"ל בזבחים, פ"ה ע"ב ס"ח ע"ב חולין כ"ג. ומלשון הרמב"ם ז"ל ומכמ"ק. דהקריבהו נאמר גם לטעמא דקרא דפסולי תורה יע"ש. מ"מ לאחר אשר כמה דברים בין במת יחיד לבמת צבור. כמשנתינו בזבחים קי"ב כיהון בגדי שרת כלי שרת ריח ניחוח כו'. זה שהוליד רש"י ז"ל דגם דבר שצריך בדיקה. נכנס בכלל סוג זה דהקריבהו מנא תימרא דזאת החומרא נאמרה גם בבמת יחיד ולהקשות מכח זה אשר על המקשן להביא ראיה אם כי רש"י ז"ל בזבחים ק"כ ע"א ד"ה ומומין פי' דלא אשכחן דשרינהו בקטנה. והנה מה דמשמע מלשונו כי גם לאיסור איני מפורש. אשר סוגיא ערוכה היא בבכורות י"ד אר"א מנין לזובח בע"מ בבמת יחיד בשעת היתר הבמות שהוא בל"ת. שנאמר לא תזבח וגו'. ובתמורה ז' מלא תקריבו דמעוך לבמת יחיד כבר עמדו בזה הרש"ש וחשק שלמה ועוד גאונים ז"ל בהגהותיהם שם. והרש"ש ז"ל הוסיף עוד להקשות דל"ל תרי קראי דתמורה ודבכורות לזה יע"ש. ולקושיא זו נראה די"ל בהקדם עוד קושיית השיטה מקובצת בבכורות שם וז"ל, וא"ת מאי קא מייתי אימא דה"מ היכא שקדם הקדשן דמומו. חבל היכא שקדם מומן להקדשן דדיקלא בעלמא הוא מנ"ל דמחייב. וי"ל כו' יע"ש. ונאמר דקושיא חדא מתורצת בחברתה דמילפותא דהני תרי קראי לאסור מום בבמת יחיד אמרי' דחדא אתי לקדם הקדשן למומן. ואידך קרא דל"צ בע"כ דאתי גם לקדם מומן להקדשן. ומיושב קושית השט"מ ורש"ש ז"ל גם שניהם ביחד ובכוונת רש"י ז"ל דהאיסור ג"כ אינו מפורש. תי' הגאונים הנ"ל. יען דסובב והולך גם על כהן העובד. אשר זה אינו מבואר האיסור מקרא. אך דנלמד מסוגיא דזבחים ט"ז. מה להצה"ש שבהן שכן לא הותרו בבמה. וכמבואר בתוס' שם. ס"ח ע"ב ד"ה אמר ובס"ט דה ולטעמך יע"ש – עכ"פ מתבאר מסתימת לשון רש"י ז"ל דכיון דלא אשכחן דשרינהו בקטנה אמרי' לאיסור. כן בהקריבהו נאמר דכיון דאין ההיתר מבורר אמרי' לאיסור. וגם לאחר הלימוד דמום פוסל בקרבן גם בבמת יחיד מקראי דאורייתא. אשר ע"ז נאמר הקרא בקבלה. וכי תגישון עור לזבוח וגו' פסח וחולה אין רע הקריבהו נא לפחתך הירצך

וגו' הוי כעין האיסור מבורר דהקריבהו נאמר גם בבמת יחיד מכל זאת הלא מצינו אך בפסולא דאורייתא. אמנם חידושא דרש"י ז"ל. דגם בצריך אך בדיקה נכנס תחת סוג של הקריבהו וגו'. לדעתי ברור שאינו אלא מדרבנן. אשר מסתבר לאמור שלא נאמרה האי חומרא דרבנן גם בבמת יחיד. לאחר דקיל טובא בכמה פרטים מבמת צבור. ותירוצא דאאמ"ו זללה"ה יציב וקיים.

ובזה דהאי פסולא איני אלא מדרבנן. י"ל בישוב קושיית הכו"פ וישי"ע ז"ל. כדאמרי' בחולין י"א ע"ב היכא דאפשר אפשר היכא דלא אפשר לא אפשר. כן נימי הכא. דאך בנתערב בהמה שצריכה בדיקה. אשר יארע כן לפרקים. ואפשר לאמור ירעו עד שיסתאבו אמרי' כן מפני הקריבהו. משא"כ בדיקת הריאה שהוא בכל הבהמות. ולא אפשר הלא לא אפשר. כיון שהוא אך מדרבנן אשר בדרבנן מחלקי' בין אפשר ללא אפשר. וכמש"כ התוס' בחולין שם י"ב ד"ה פסח וקדשים יע"ש – וגם בגוף קושיתם נלע"ד דרש"י ס"ל דקדק בלשונו הזך לאמור. וכיון דאתחזק בה ספק טרפות. אין מכניסין אותה לעזרה לשוחטה משום הקריבהו וגו'. אשר אך באתחזק בה ספק טרפה שעומדת בחזקת איסור. וכשנאבד בלא בדיקה טרפה. נאמר בזה משום הקריבהו. כי שם איסור וטרפה מרחף על הבהמה. משא"כ בדיקת הריאה. לר"מ דחייש למיעוטא הלא לא חייש אלא מדרבנן. כהסכמת התוס' מפרשים ופוסקים בכמ"ד ולדידן דחיישינן מפני דהוי מיעוט המצוי. ג"כ איני אלא מדרבנן. ובנאבדה הריאה בלא בדיקה קיי"ל להכשיר במקום הפ"מ. איני נכנס תחת סוג אתחזק בה ספק טרפה. אשר רש"י ז"ל כ' דיש בזה משום הקריבהו וגו' ולענ"ד ישוב זה הוא פשוט ואמת.

ומה שהעיר כ"ת בזה"ל. עוד ראיתי שם למר אביו הגדול שתי' קושית הקובץ על הרמב"ם ז"ל בפ"ג מה' חנוכה. דלמה היו צריכין לנס הלא היו יכולין להטיף ע"י צרצור טיפין טיפין משמן טמא לתוך שמן טהור. וקמא קמא בטיל כדאמרי' במס' ע"ז דע"ג. ותי' דאסור לבטל לכתחלה. ואף להסוברין שהוא רק מדרבנן. מכ"מ יתכן לדברי המהרש"א זיל בשבת מ"ב דהא דאין שבות במקדש הוא רק באיסורי שבת ולא בשאר איסד"ר. וא"כ א"א לבטל עכ"ד. למש"כ בעניי לתרץ קושית התוס' שם בד"ה סבר. בהא דאמרינן שם דיביא קב חולין טמאים ממק"א. וקב ועוד ממין זה סבר אבטלינהו ברובא. ומה יועיל הא אין מבטלין איסור לכתחלה. ואפילו בשוגג אם בטלו אינו מבוטל לחד מ"ד בגיטין נ"ד עכ"ק. וכתבתי לתרץ דלא ידענא מנ"ל להתוס' דאין מבטלין איסור לכתחלה שייך גם בביטול טומאה לעשותה טהור. דאפשר אסור רק להפקיע איסור ולא טומאה. (מחולין שהם היתר לאכלם כמובן) והא ראיה מדמותר להשיק מים טמאים עם טהורים אף

דנפקע הטומאה מהמים. וה"ה דמותר לבטל טומאה בטהור וכן לפמ"ש בחי' הרי"מ ז"ל למס' חולין. להסביר הדבר דאין מבטלין איסור לכתחלה משום איסור סחורה בדברים האסורים ובנפלו מעצמם לתוך ההיתר הוי כאלו נזדמנו. משא"כ לבטל לכתחלה הוי בכלל סחורה דעשה סחורה להרוויח עכדב"ק. וא"כ זה שייך דווקא בדבר איסור ולא בטמא דבוודאי מותר לעשות סחורה בהם. ואם כנים דברינו נסתר גם תי' אביו הג' ז"ל. דהרי כאן בחנוכה קאתינן לבטל שמן טמא חולין בשמן קודש טהור. א"כ ל"ש בזה הא דאין מבטלין איסור לכתחלה כנ"ל. ואך לרבותינו התוס' בבכורות שם היו פשוט להיפוך. ובוודאי היו להם איזהו מקור ע"ז ואצפה לשמוע דברי מעכ"ג שליט"א בזה עכ"ל – הנה ספר היקר חי' הרי"מ ז"ל לא ראיתיו אך שמעתיו. וטעמו שהביא כת"ה בשמו. לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי. מלבד דאכמ"ק יש להביא סתירה לזאת הסברא. הלא מעיקרא דדינא פריכא היא. כי לטעם זה דאין מבטלין איסור לכתחלה. יען דאסור לעשות סחורה בדברים האסורים. להמבואר בירושלמי פ"ה דשביעית ובפ' מרובה. ואיפסקא בטוש"ע יו"ד סי' קי"ז. דמותר לעשות סחורה באיסור דדבריהם. הלא לפ"ז יוולד דאיסורי דרבנן שרי לבטל. אשר היא נגד הלכה ברורה מש"ס ופוסקים בטוש"ע יו"ד סי' צ"ט דגם איסורא דרבנן אסור לבטל. ובאמת אין לנו לחפש ולבדות מלבנו טעמים חדשים. אשר לא שערום רבותינו הראשונים ז"ל. לא מיבעיא לשיטת הראב"ד ז"ל ועוד פוסקים דס"ל דמה"ת אין מבטלין הלא כ' הפרי תואר ז"ל בסי' צ"ט סק"ח ד"ה ונלע"ד. דהוי הללמ"מ. וכן בא הלכה דלכתחלה אסור ובדעבד שרי יע"ש. ופשיטא דזאת הלכה נאמרה על איסורי אכילה וטומאה גם יחד. ולא דרשי' בזה טעמי אך כי כך נאמרה הלכה. גם לשיטת התוס' רשב"א ור"ן ורוב הפוסקים ז"ל שאיני אלא מדרבנן הטעם הלא הוא פשוט וידוע. למען שלא יבוא להכשל ולאכול את האיסור בעין בלא ביטול. וכעין דאמרי' ביומא ס"ו והנך דלאו בני הקרבה נינהו לא טריד בהו. הך דבת הקרבה היא טריד בה. ופירש"י ז"ל איני מהרהר בהקרבתן ומסיח דעתיה מהקרבה דידהו. וזאת הסברא נמצא בכמ"ד בש"ס ופוסקים. כן אם הרשות היה לבטל האיסורים הלא לא יסיח דעתן מאכילתן ע"י ביטול ולא בדיל מינייהו ויבוא עי"ז לידי תקלה. לזאת גזרו חז"ל לאסור הביטול ואין שום מקום לחלק בין הביטול מאיסור להיתר או מטומאה לטהרה (ובטבילת כלים טמאים ביו"ט האיסור משום שמא ישהא ויבוא לידי תקלה לרב ביבי ביצה י"ח) וטהרת מים טמאים ע"י השקה למים טהורים. אינו ענין כלל לזה. כי שמה הוי כטבילת אדם וכולם לצאת מטומאה לטהרה. אשר הטומאה נעקרה מכל וכל. וכל הלכתא טומאה וטהרה הלכתא גמורי לה. כמש"כ התוס' בחגיגה כ' בשם ר"י

ז"ל, משא"כ הכא שאם יבוא אליהו הנביא. ויאמר שזה הוא הקב של חולין טמאים. הלא באיסורו עומד (עי' נו"ב מהד"ת סי' מ"ה) ופקיעת האיסור הוא אך ע"י ביטול (מלבד מה אשר בהפקעת הטומאה ירוויח לאיזהו פרטים גם לעניני אכילה) ועל הביטול בכל גווני גזרו חז"ל. דאל"כ איך מקשה הסוגיא דביצה ד'. מרבה עליהם עצים הא אין מבטלין איסור לכתחלה. אשר מקורו ממתני' דפ"ה דתרומות כמש"כ הר"ש ותוס' ז"ל שם (עיין בפי' הגאון ר"ח ז"ל שם. ומש"כ בביאורו בספרי שו"ת סי' כ"ט) הלא יש מקום לחלק בין איסור אכילה לאיסור מוקצה. ואשר למחר יהיה היתר לאיסורו. דקיל מאיסור שאין לו היתר עולמית לפרטים מיוחדים. אלא וודאי דקים להו דגזירת חז"ל בזה לא יצא לחלק. ובכל שם איסור טומאה מוקצה וכדומה גזרו דאין מבטלין לכתחלה. וכאשר פשיטא להו להתוס' ופוסקים. ותירוצא דאאמ"ו זללה"ה פשוט וברור.

ובדבר הירושלמי פ"א דשבת הלכה ד' חמש חטאות מיתות רצו ב"ד לבטל מבטלין ארחב"א הדא דאת אמר שלא ידחו למיתה ויפלו לנדבה. אבל ליקרב ע"ג המזבח אין חטאת מתה קריבה. אשר התמיה מבוארת דהלא הוא הלמ"מ כאשר עמד בזה גליון הש"ס שם. וכ' כ"ת ליישב וז"ל. ולפע"ד יל"פ בפשוט דהרי אמרי' בריש מעילה וכן במשנה שם י"א ע"ב. דחטאות המתות לא נהנין מהם רק מדרבנן. ומה"ת לית בהו מעילה כלל יע"ש. ולכן שפיר יש כח ביד ב"ד לאמור שיפלו לנדבה. דהיינו שימכרו ויביאו בדמיהם קרבנות. כיון דז"א רק איסד"ר כנ"ל אבל להקריבם בעצמם אינם יכולים לעקור כיון דזהו היתה הללמ"מ דאינם קרבין – ואף דאמרי' דהלכה ד"ה חטאות מתות. היינו דא"צ רעיה דאין בהם אפי' קדושת דמים מה"ת אבל מותר ליהנות מהם מה"ת כנ"ל. ושפיר י"ל דהנאתס אזיל לנדבה מה"ת דע"ז לא היתה ההלכה למ"מ כלל עכ"ל. דא בדותא היא. כי שפיר ציין גה"ש שם לתמורה י"ח בכורות ט"ז ורמב"ם ז"ל פ"ד מהפ"מ. אשר מבואר שם כי עיקר הללמ"מ היה דווקא למיתה ולא לרעיה. והוא הטעם שאין מועלין בהן. וכמש"כ התוס' במעילה י' ע"ב דכיון דאזלי לאיבוד ל"ש בהו מעילה ולא קרינא בהו קדשי ה'. ובפירש"י ז"ל בתמורה כ"ב דכיון דלא היא ולא דמיה קריבין אזלא קדושתה. ואם היה רק רשות לרעיה. אשר יש במציאות להקריב דמיהן שוב היה מועלין בהן. ולא היה בא הללמ"מ למיתה. וכהא דאמרי' בתמורה י"ח והא בהא תליא. כיון דלמיתה חזנא ממילא לא קרבה. ובשט"מ שם אות ג' כ' וז"ל, והמתרץ סבר דה' למיתה למעבד מצוה אבל אי בעי ליקרב. ופריך דהא בהא תליא. דאילו היה ראוי להקרבה לא הוי אזלא למיתה ע"כ יע"ש. כן אולי היה אך ראוי לרעיה ולהקריב דמיהן לא הוי הללמ"מ למיתה. אלא דעיקר הללמ"מ בא לחיוב מיתה כמבואר שם ברמב"ם ז"ל ולא

לרעיה. וכן מבואר מסוגיא דסנהדרין קי"ב ע"ב. ומירושלמי שם ה' ז' להמעיין היטב יע"ש והמראה פנים שם הראה פנים בדעת הירושלמי. וז"ל. האי אתיא כהאי דר' יצחק נפחא בתמורה ד' ט"ז. אר"י אמר שמואל שלשת אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה כו'. א"ר יצחק נפחא אף חטאת שמתו בעליה נשתכחה בימי אבלו של משה כי'. דאלו לשמואל דלא קאמר בהדיא דגם זו נשתכחה. א"כ הלכתא למ"מ היא ואין שום ב"ד יכולה לבטלה. ולר' יצחק הואיל ונשתכחה ולא ידעי' אם מתה אם רועה כדפירש"י ז"ל שם. וא"כ ב"ד הוא שגזרו ואמרו מתה ואם יעמוד ב"ד אחר גדול ממנו בחכמה ומנין יכול היא לבטלה הואיל וחוץ מי"ח דבר הוא עכ"ל. ובמנחת פתים להגאון מוה' מאיר אריק ז"ל ביו"ד סי' רצ"ד כ' עליו וז"ל. אם נימא דס' הללמ"מ להחמיר. א"כ איך יכולין ב"ד לבטל מספק. וע"כ דספק בהללמ"מ להקל רק דב"ד החמירו בהך ספק. וב"ד אחר יכולין לבטל ולאוקמי אדינא דס' הללמ"מ להקל עכ"ל. ועשה מזה סעד לשיטת הטור דכל ס' הללמ"מ להקל. ולפ"ז לדעת רוב הפוסקים דגם ס' הללמ"מ להחמיר אין מקום לישוב המראה פנים (ובמנחת פתים שם כ' בדעת הירושלמי דמעיקרא כן נאמר הללמ"מ דאם ירצו ב"ד לבטל יבטלו. והביא מפ"ק דשביעית ופ"ד דסוכה. דלמה חוששין באקנות א"ל בשעה שניתנה ה' לכך ניתנה שאם רצו ב"ד לתרום יתרומו ומפי' ק"ע שם אך ש"ס דילן לא ס"ל הך סברא כלל שיהיה הללמ"מ בתנאי כדמוכח במ"ק ג'. והוא ביאור נאה ומתקבל יע"ש) ונלע"ד דיש פנים מסבירות לישוב זה גם לשיטתם. למש"כ המרדכי ז"ל בפ"ק דע"ז סי' תשצ"ט וז"ל. נועל דלת בפניו כו' וצער בע"ח דרבנן הוא. ואתי דרבנן דאמרי אין מקדישין משום דחשו לתקלה. ודחי צער בע"ח דרבנן ע"כ. ולדידן דקיי"ל צער בע"ח דאורייתא כרב יהודה בשבת קכ"ח כדאיפסקא בטוש"ע או"ח סי' ש"ה. (יע"ש במג"א ז"ל ס"ק י"א וברמ"א ז"ל בחו"מ סי' ער"ב סעי' ט'. וביעיר אוזן מערכת צ' אות ד' כ' כי דעת המרדכי ז"ל יחידאה הוא. וגם הוא בעצמו בפ"ב דב"מ כ' להיפוך יע"ש) צ"ל הטעם דיש כח ביד חז"ל לעקור דבר מה"ת בשב ואל תעשה כביבמות צ' וכ"ד. ואם כי בשעה שנכנסו לכיפה קעביד מעשה. הלא אז לא עשה לו שום צער אך אח"כ במניעת המזון ואז הוי שוא"ת. (עיי' בספרי חי' בן יאיר לחי' יומא ס"ה מש"כ בזה. ויעוי' בתוס' יבמות שם ד"ה כולהו. וברמב"ם ז"ל פ"ה מה' מלכים ה' ח'. ובספרי שו"ת באר חיים מרדכי ח"א סי' ע' יע"ש) ולזאת כיון דמספקי לן בהללמ"מ אם למיתה או לרעיה. הלא אם נימי בזה ס' הללמ"מ לחומרא למיתה. אשר מכניסם לבית ונועל בפניהם עד שימותו. (נזיר כ"ה וברמב"ם ז"ל פ"ד מהפ"מ) הלא יהיה חומרא דאתי לידי קולא לעבור על צעב"ח דאורייתא ובכגון דא לכלל הידוע דשוא"ת עדיף היה בדין לאמור לרעיה אך

הכח ביד חז"ל לעקור דבר מה"ת בשוא"ת. ואמרו בספק זה להחמיר למיתה. אם דיסובב מזה צעב"ח. וכיון שיד חכמים בזה. הלא תלוי בב"ד דאם רצו ב"ד אחר לבטל ולאוקמי אדינא בהאי ספיקא להקל מכח צעב"ח. בכחם לבטל. וגם להפוסקים דס' הללמ"מ להחמיר יש פנים מאירות לישוב המראה פנים בטעם הירושלמי וכדאמרן. והנלענ"ד כתבתי חיים מרדכי

סימן כד

להרה"ג כו' מוה' חיים ראבינאוויטש נ"י רב בעיר באקארעשם

מכתבו הגיעני ובדבר מה שהעיר על מש"כ בספרי סי' כ"ה לסתור דברי השאילת שלום ז"ל במהד"ת סי' ק"ז. דבטרפות שהוא g"ש סופו. ל"א רק בוודאי ולא בספק. והבאתי מלשון האו"ז בסי' תכ"ח והג"מ פא"ט סי' מ"ט ומרדכי ז"ל בסי' תרל"א דכ' ומכאן יש סמך ל"ד הגאונים שמטריפים בנקב חצה"כ דחיישי' שסופו לינטל כל הכבד. הרי דמשום ספק מטריפין ע"ש סופו. וע"ז הביא כ"ת מלשון הש"ע ביו"ד ל"ג. גבי וושט דנקבר זשלכ"ז מרוח א' דטרפה. דאפשר דמתרמי אהדדי. ומ"מ ס"ל לרבים מאחרונים שהוא וודאי טרפה. כמש"כ בדרכי תשובה שם ס"ק ל"ו. וכן בסי' נ"ח גבי נפילה חוששין שמא נתרסקו והוא וודאי טרפה לדעת רובם מאחרונים המובאים שם בד"ת סק"ב. וכן נאמר לפרש גם הכא בלשון הראשונים ז"ל אם דאמרי' דחיישי' ושמא ובספר קה"י בלשונות הפוסקים ציין כמה מקומות שמצינו לשון חיישי' בוודאי. וכן בתו"ס גיטין מ' ע"ב ד"ה חיישי' וברא"ש ז"ל שם עכת"ד הנה מכל אלו אשר המה רבים וגדולים המובאים בד"ת שם. הסוברים גבי וושט ונפילה. דאינו אלא ספק טרפה. מכח לישנא דאפשר וחוששין הלא יש ראיה ברורה לדברי לפרש כן. בלשון הראשונים ז"ל. שכ' שמ"א ודחיישי' וגם להסוברים שם דהוי וודאי טרפה. אין שום סתירה לדבריי. כי להמעיין בלשון הר"ן בשם הרמב"ן ז"ל שהובא בפמ"ג סי' נ"ח מ"ז סק"א. ובגיטין, שם במהרש"א וק"נ סק"צ ובפי' ז"ל שם. ובלב ארי' בחולין מ"ב. הלא יראה כי כ"ע מודי דפי' הפשוט של חוששין או חיישי' מורה על ספיקא. כדמוכח ומבואר בכמה דוכתי. אך היכא שיש הכרח והוכחה. כי על וודאי נאמר אז ואך אז מוציאין המלה ממשמעות הכוונה. ולפרש חוששין וחיישי' לוודאי. (ספר קה"י המדבר בזה שהביא כ"ת אין אתי. ולא ראיתיו עד היום. ובהני אימר דפליגי בזה הרשב"א ור"ן ז"ל. הלא כ"א סובב והולך לשיטתו בפירושו. כמבואר בדבריהם. ויעיון פמ"ג נ"ז במ"ז ס"ק י"ד. ובספרי חי' בן יאיר בחי' לחולין שם) וא"כ כאן שאין לנו הכרח (ראייתו מהוריק הכבד לטעם הראשון שכ' המרדכי ז"ל אינו ראיה והכרח כלל. כי הפרי תואר בסי' נ"ב ס"ק י"ג כ' בשם הראב"ד ז"ל דהוריק הכבד לא

הוי אלא ס' טרפה. ואם דלא קיי"ל הכי אולם לא רחוק הוא לאמור דגם המרדכי קאים בשיטת הראב"ד ז"ל) על זה. למה נוציא דברי הראשונים ז"ל מפשטן. וכל דברי שם בסתירת סברת הש"ש המה ברורין.

ובזה שהביא כ"ת מדינא דוושט דנקוב זשלכ"ז נלע"ד ביאור דבריהם ז"ל שאמרו בחולין מ"ג. וושט דאכלה ביה. ופעיא ביה. רווח גמדא ליה. ופשטה ליה. זמנין דמיהנדזן בהדי הדדי. ופירש"י ז"ל ופעיא ביה צועקת שאע"פ שהקנה מוציא קול. א"א שלא יהיה הוושט מתפשט עמו. ואני שמעתי פעיא מנשמת. ופי' האחרון ניחא ליה יותר לרש"י זיל (יעיון יש"ש שם) כי צעקה היא אך לפרקים. משא"כ נשימה שהיא בכל רגע. ואם כי נשימה ג"כ מהקנה. מ"מ מוליך עמו גם הוושט. ובפרי תואר סי' ל"ג סק"ד דקדק. הלא כי פשטי לוושט פשטי ב' עורות. וכי גמדא ליה גמדו ב' עורות וכל נקב נשאר במקומו יע"ש. ונ"ל דכיון דע"י אכילה הפעולה. היא בעור פנימי מהוושט מחוץ לפנים. וע"י הנשימה מהקנה. שמושך עמו את הוושט. פועלת יותר בעור החיצון מהוושט יען שקרוב יותר להקנה. מפנים לחוץ אשר הדעת נותנת לאמור דע"י אכילה נמשך מהעור הפנימי למטה. וע"י הנשימה עור החיצון למעלה. והוא שאחז"ל בלשונם המזוקק שבעתים. דאכלה ביה ופעיא ביה כלומר ע"י שניהם ביחד זימנין דמיהנדז] בהדי הדדי (בהגהות חוות יאיר על הרי"ף ז"ל דעתו לדינא כפרי תואר. ובדרכי תשובה ל"ג ס"ק ל"ה בשם אחרונים להלכה כתב"ש סק"ז יע"ש) וכאמור מלתא בטעמא וא"ש.

ואת אשר דחיתי שם בתשובתי דברי הש"ש גם לסברתו. הביא כ"ת ע"ז משיטת הרא"ה. ור"ן ז"ל שהובא בתב"ש ל"ט ובפמ"ג שם בפתיחה. דבכ"מ דמהני סתימה אמרי דע"י הסתימה אגלאי למפרע דלא היה טרפה כלל. כן בנמצא סתימה וקצת נקב. די"ל כיון שהתחיל להעלות ארוכה כן יוגמר הסתימה כולה. לאו שמיה מתיא כי אין מדמין בטרפות זה לזה ואם הם אמרו כן בנסתם בטוב בסתימה מעלייתא דמדעלולה ליסתם וזה אך בנקבים מיוחדים כמבואר בדבריהם - למפרע לא היה טרפה כלל. מנין לנו לאמור וללמוד כי בהתחיל להתקרם יוגמר הסתימה כולה ולהקל מספיקא באיסור תורה. ואין להאריך בזה. וגם ב"ת ראה כי הדין דין אמת. להטריף. וכאשר ביארתי בספרי שם באריכות. דחלילה לסמוך בזה על הש"ש ז"ל. ובנקב בחצה"כ אם דאנו מכשירין כשנסתם הנקב. כל עוד שלא נסתם כולו אם כי נסתם רובא דרובא מהנקב. ונשאר אך נקב משהו הוי כלא נסתם כלל וטרפה. ואין להכשיר אך בנסתם כל הנקב בשלימות וכאשר העליתי בספרי הוא האמת להלכה בס"ד.

והנלע"ד כתבתי חיים מרדכי

סימן כה

להרה"ג כו' מוה' שמואל מאיר האלענדער נ"י רב בטשערנאוויץ באקאווינא

מכתבו הגיעני. ובדבר מה שהעיר עמש"כ בספרי שו"ת באר חיים מרדכי ח"א. סי' ב' לענין שאור שנתערב בתבשיל איך להתנהג בהפרשת חלה. לתקן התבשיל. והבאתי שם דברי הל"ש ביו"ד ס"ק רמ"ב. ובזה כ' כ"ת כי בסידור דרך החיים חולק על הל"ש. וגם הביא עצת שו"ת בית שלמה חיו"ד סי' קל"ז. לערב בתבשיל עוד שאור של טבל. שלא יהיה בוודאי ס' נגד השאור. ואין זה מבטל איסור לכתחלה. ואדרבה מוסיף איסור במה שמערב. ואז יכול להפריש ממק"א. אתפלא עליו. הלא הבאתי שם דעת דה"ח ותלמידו החלת לחם ופלפלתי וביארתי דבריהם. ועצת הב"ש. (אשר אינו תח"י) הובא שם בשם שו"ת הרמ"ץ סי' פ"ד והסברתי דבריו והעמדתי פסקו יע"ש.

וכמש"כ בסי' כ"א לענין מקוה. שמימיה מרודדין ויש שיעור מקוה. דמעיקר הדין שרי להוסיף מים שאובין. עד שיהיה גם שיעור טבילה. וע"ז פקפק כ"ת ממש"כ בשו"ת אבן יקרה ח"ג סי' ס"ח. יען כי מים הנשפכים אינם מתחזקים ועומדים אך מתמעטים. לזאת אין להוסיף מחשש זוחלין. ספר זה אין עמדי לראות כל דבריו. אך מה שהביא כ"ת בשמו לא שמיע לי. כלומר לא ס"ל לי כלל וכלל. בכגון שאלתי שהשבתי עניה לחוש לזה. הלא ידוע דעת המחבר בסי' ר"א סעי' נ'. דאם ישאר מ' סאה אין כאן חשש זוחלין. אם כי אנו חוששין לכתחלה. לדעת היש מחמירין גם בזה. וכפסק הרמ"א ז"ל שם. הלא הלכה פסוקה הוא שם בסעי' נ"א. דאם מימיו נוטפים מעט מעט. או נבלעים בקרקע מעט מעט. כשר לפי שאין זחילתן נכרת. ומש"כ שם בביאור הגר"א ז"ל ס"ק צ"ו וז"ל, דברי המחבר תמוהין. דהרשב"א כ' לשיטתו דס"ל כפי' הר"ש. אבל לפי מ"ש בסעי' הקודם. דאין נפסל אלא א"כ לא ישאר מ' סאה. ואז אף בכה"ג פסול עכ"ל. הן הדברי חיים. ומי השילוח על ה' מקואות. ועוד מאחרונים אשר כולם נמשכו אחר דעת המחבר. דגם באם לא ישאר לאחר הזחילה מ' סאה. מ"מ אם נזחלין מעט מעט ואין זחולתן נכרת כשר. ולדעתי זה מוכרח מראיית הרשב"א ז"ל מרא דהאי שמעתתא. שהובא לשונו בב"י ז"ל באמרו. ואם אי אתה אומר כן. אין לך מקוה כשר. שהקרקע מתחלחל ובולע מעט מעט. והלא שיעור מקוה שנתנה לנו תוה"ק הוא על ארבעים סאה. וסתם גם על מצומצמור נאמר. ומקוה שבידי שמים. הלא הוא בור שאול מסויד אשר מאבד מימיו. וכאשר ביאר בחת"ס סי' רי"א. וא"כ כיון שנחסר מה שוב אין שיעור מקוה מ"מ כל עוד שיש השיעור כשרה. ועוד הלא גם בנבלעין מעט מעט בקרקע כל עוד שלא יוסיפו בהכרח בזמן רב יחסר עד שלא ישאר גם מ' סאה. ועכצ"ל כל עוד שאין זחילתן נכרת

אין שם זוחלין עליו וכשר בכל גווני וכפסק הש"ע והאחרונים. ובמים הנוספים גם אם נאמר כסברת האבן יקרה. שמתמעטין והולכין – אשר כמדומה לי כי גם זה איני – אין זחילתן נכרת ומתמעטין לאט לאט. ושיעור מקוה בוודאי ישאר הלא אין כאן שום חששא (גם לדעת הגר"א ז"ל) וכאשר העליתי שם בתשובה ברור להלכה. אך לכתחלה לחוש לשיטת הרא"ה ז"ל מטעם המבואר שם ובשיעור טבילה הלא פשיטא דצריכין להשגיח שיהיה כשיעור המבואר בש"ע. וגם באפשר הטבילה במיגנדרא כבניתא. מקוה לרבים אין להתיר. כאשר ביארתי בספרי חידושי בן יאיר. בח"י לחגיגה י"א יע"ש.

בסי' כ"ט באווזות שלא הופשט ונקרשו מקור גדול. הראיתי שם פנים להלכה. דיש מקום לצדד ולהתיר ע"י מליחה וביטול ברוב. כאשר נתבאר שם באריכות. ובזה פקפק דבעור אווזות. יש לדון שלא יתבטלו מכח חהר"ל. הנה בפמ"ג וחוו"ד ביו"ד ק"א מבואר דעור אווז שומן שעומד להתיך לא הוי ר"ל. והאמת הוא מגודל פשטותו. הידוע לכל מורה הוראה מזאת ההלכה לדון בעור אווז מכח חהר"ל. כפסק הרמ"א ז"ל ביו"ד שם. ומה דפליגי בזה המהרש"ל ט"ז ש"ך ונה"כ שם. אשר בוודאי השואל יתן לב לזה. לזאת לא דברתי מזה. מכל זאת הצדק עם כ"ת שהיה לי לעורר את השואל בזה. וקרח. ושהו כך כשני שבועות ביש הפסד

ומה שהביא כ"ת מתשובות האחרונים. אשר אינם אתי. סעד לכמה פסקי הלכות שהעליתי בספרי. דין הניין לי אשר בעזהש"י דעתי דעת תורה לכוון לדעת גדולים בהוראה ברורה בס"ד. דברי חיים מרדכי

סימן כו

להרב המופלא כ"ו מו"ה יצחק נ"י לעספין

מכתבו הגיעני. ואשר שאל אם שרי לעשות ווושניק מוואנשיל שיש מהם מתולעים. והוא רק להוציא טעם הפירות ולא את הממשות. באופן שאין מקום לחוש לממשות התולעת אלא לטעמו. ודעתו להתיר לעשותו גם לכתחלה הנה תשובת שאלתו. כבר כתוב הוא עלי ספר שו"ת צ"צ סי' נ"א. להתיר לעשות י"ש מפלומען מתולעים אם הוא בענין שאין לחוש רק לטעם התולע יע"ש באריכות הובא בפמ"ג יו"ד סי' פ"ד במ"ז סק"ח ופ"ת סק"ג כי גם הפמ"א ח"ג סי' ל"ה כ"כ יע"ש. אם כי הט"ז שם בסק"ט אוסר לעשות י"ש מקמח שהתליע. מלבד מה שרבו החולקים עליו כמבואר שם. הלא טעמו הוא מפני חשש תקלה. שאם יהיה לישראל שום היתר (יעיון יומא ס"ה הך דבת החרבה היא טריד בה ובספרי חידושו בן יאיר על ש"ס שם שהארכתי בזה. ובספרי שו"ת באר חיים מרדכי ח"א סי' י' יע"ש) יבוא לאכול כשהוא בעין. וזה יש לחוש בקמח שהתליע אשר כל

הקמח אסור. משא"כ בשאלתו אשר הוואנשיל רובם אינם מתולעים. ויש תקנה לאכלם ע"י שיבדוק כל אחד. אין כאן חשש תקלה ושרי גם לט"ז – ולפ"ז היה מקום לאמור כי הצ"צ לא התיר רק בעשיית יי"ש מפלוימן אם כי הוא מיירי ברובן ככולם מתולעים. מ"מ הלא יש תקנה לאכול ע"י בדיקה היטב המיעוט. משא"כ בקמח שהתליע יודה להט"ז דאסור מחשש תקלה. אולם ממש"כ שם בתש"ו. ומכש"כ בדאיכא בהדייהו נמי קצת פירות שאינם מתולעים. דפשוט הוא דטעם התולעים מתבטל כו' מלת מכש"כ מורה דגם בכולם מתולעים היה מתיר. וכמבואר שם מהטעמים שכ' להיתרא. אשר מוכח דחולק על הט"ז וכמש"כ בפמ"ג שם אמנם בעשיית הווישניק מווייקשל שרובם אינם מתולעים. פשיטא לי דשרי גם להט"ז. אך לסנן הווישניק בבגד עב כמש"כ הפמ"א ז"ל שלא יתערב ממשות התולע. ושרי בלא שום פקפוק והיא הוראה פשוטה ומבוארת.

ובדבר דיוקו במש"כ הט"ז שם ס"ק כ' נראה דהא דשאר מותר הטעם. דהא יש ס"ס ספק נימוח בשעת האפייה כו'. דהלא לא הוי ס"ס המתהפך לשיטת הט"ז בס"ס מ"ט דגם אם ס' השני תלוי בראשון מ"מ בעי' שיהיה מתהפך יפה דייק. וי"ל למש"כ הש"ך בכללי ס"ס אות ט"ו בשם הרמ"ע ז"ל לענין ס"ס המתהפך דבאיסור דרבנן כמו דשיל"מ וכדומה ל"ב מתהפך יע"ש. והכו"פ ודגול מרבבה שם כ' דלשיטת הרמב"ם ז"ל דס' מה"ת לקולא ואך מדרבנן לחומרא. ל"ב ס"ס המתהפך. כיון שב"ס הראשון אין כאן אך איסור דרבנן יע"ש. לזאת גם כאן דמה"ת בריה בטלה. ואין כאן רק איסור דרבנן. אך דבחדא ספיקא דשמא נימוח. לא שרינן מטעם ש"כ הפמ"ג שם בש"ד ס"ק ל"ב. או מטעמים אחרים ש"כ האחרונים. ובעי' לס"ס. אבל ס"ס המתהפך ל"ב. כיון שאין כאן רק איסורא דרבנן – אולם יש מקום להאי דיוקא גם במש"כ הט"ז שם בס"ק י"ב וז"ל. משמע אבל באם אין דרך להתליע אלא בתלוש א"צ בדיקה וע"כ אין חיוב בדיקה בקמח או בפירות יבשים כגון רוזיני כו' אם יש מילבין כו' ונמצא דהוי ס"ס ובס"ס מותר אפי' בשל תורה כמש"כ ב"י בשם הרשב"א ז"ל כו' ע"כ. (להלכה לא קיי"ל הכי כמבואר שם באחרונים) ובפמ"ג שם כ' דבראזינקס לאכול כמות שהן ליכא אלא ב' ספיקות. גם ל"ש ביטול מה"ת יען כי רוחשין ונראין לעינים יע"ש. דהלא לא הוי ס"ס המתהפך. כי א"א לומר שמא לא פירשו ואת"ל פי' שוב אין כאן עוד סי'. ולכאורה י"ל דכיון שאותן פירות אין דרכן להתליע במחובר. א"כ יש להם חזקה דמעיקרא חזקת כשרות (עי"י כו"פ בבית הספק דבחזקה ל"ב לס"ס המתהפך. אבל אזיל שם לשיטת הש"ך יע"ש) ומה"ת גם בספק אחד אם יש מילבין יש לעמוד על החזקה. אך לדעת צבא רב מפוסקים קמאי בתראי. בס' השקול לא מוקמ"י אחזקה כמבואר בש"ך סי' נ"א סק"ג. אמנם גם לשיטתם איני אלא מדרבנן

לזאת דבספק הראשון אם יש מילבין יצא מאיסור תורה. שוב לא בעי' ס"ס המתהפך וכנ"ל. ובזה יתפרש היטב לשון הט"ז במש"כ ובס"ס מותר אפי' בשל תורה. דהלשון מורה דכאן איני אלא מדרבנן. אשר הפמ"ג שם נתקשה בזה יע"ש ולהאמור א"ש אולם חזי לרבינו הפמ"ג וכ"נ עוד מאחרונים דלא ס"ל הכי. אך דבחדא ספיקא יש כאן איסור תורה. ונ' יען דדרכן להתליע בתלוש הוי כשכיח לאיסור (עי"י ט"ז ס"ק י"ז ויש לחלק) דלא מוקמי' אחזקה מה"ת והדק"ל, ונראה די"ל כי אפושי פלוגתא לא מפש"י. ולא מצינו דהט"ז חולק על הש"ך לאמור. דבעי' ס"ס המתהפך גם בספק השני תלוי בראשון. אך בדינא דס"ס מ"ט. אשר יש ריעותא לפנינו. ואנו רוצים להתיר ע"י ס"ס בזה ס"ל דבע"י ס"ס המתהפך. משא"כ כאן דאין אנו רואין שום ריעותא. ויש עוד ס"ס שלא להחזיק שים ריעותא אם כי איני מתהפך כיון דה"ס השני תלוי בראשון. בכגון דא ס"ל גם להט"ז ז"ל דהוי ס"ס להועיל מבלי להחזיק ריעותא. ונוח לאמור כן בשיטת הט"ז. כיון דאנן קיי"ל בכ"מ דס' השני תלוי בראשון הוי ס"ס מעליא ההכרעת הש"ך ז"ל.

והנלע"ד לפום רהיטא כתבתי. חיים מרדכי

סימן כז

להתורני כו' ר' אברהם חיים מיראוויטש נ"י בשאטמאר.

בדבר דקדוקך ביו"ד צ"ה סעי' א'. ואם לא היתה רחוצה יפה. אם יש בממש שע"פ הקדרה יותר מאחד בששים בדגים. אסור לאכלם בכותח. שהוא לשון הרשב"א שבב"י ז"ל שם. דמאי קמ"ל בזה, דפשיטא אם אין ס' דאסור לאכלו בחלב. יפה דקדקת, אמנם הכוונה לדעתי להידוע פלוגתא דקמאי הובא בב"י בטור יו"ד סי' קכ' די"מ שבר"ן ז"ל שלהי ע"ז והרמב"ם ז"ל ס"ל דבכלי שאב"י גם בלא הודח שרי דגם טיחת הכלי נחשב כבלוע שנפגם. שהוא דעת היש מתירים שבסי' ק"ג סעי' ה' והש"ך בסי' פ"ז ס"ק י"ט פסק. דבנתבשל בקדירה שלא הודחה קצת יפה, ויש קצת ממשות של איסור, מכל זאת שרי לאכול אחריו גבינה. ולדעת מקצת אחרונים גם באין ס' נגד הטוח התיר. וכמש"כ שם בפ"ת לזאת היה מקום ס"ד לאמור גם כאן, דקצת הממשות של הקדרה מסבה שלא הודחה, להחשיבו אך כטעם שבקדרה בעלמא. ולדון גם בזה קלישת טעם כנ"ט בר נ"ט. אשר ע"י זה גם בלא ס' יהיה שרי לאכלו בכותח. קמ"ל הרשב"א וש"ע דנחשב כממש ואסור בלא ס'. כי באמת אנן קיי"ל כדעה הראשונה שבסי' ק"ג, אשר גם הרשב"א ז"ל מכללם, דבלא הודחה הכלי אסור גם באב"י כי הטוח שבכלי נחשב כחתיכת איסור שלא נפגמה יע"ש – ואגב נכלל בלשון זה, דאם יש בממש שעפ"י הקדרה יותר מאחד בששים כו' המשמעות דדווקא אם ידוע שאין ס' אסור, אבל בסתמא יש ס' נגד טוח הכלי

וכמש"כ הפמ"ג שם בשם סק"א בשם האו"ה- ויעיון בהגהות יד אברהם ז"ל שם ש"כ ז"ל דאגב רישא נקט כותח, ולא דווקא דה"ה דאסור בפ"ע אם אין ס' נגד שמנונית הבשר משום סכנה, דלקמן סי' קט"ז סעי' ג'. וע"ש די"א דאפי' ס' לא מהני דחמירא סכנתא מאיסורא עכ"ל, לכאורה י"ל כמו בטעם אמרי' דאין סכנה כבט"ז שם סק"ג יע"ש ובקט"ז בט"ז וש"ך, ובפמ"ג בסי' ק"ח ש"ד ס"ק חי' ובאחרונים. דבהרבה פרטים שנחשב לטעם כעיקר מדאורייתא לענין איסורא ולא נאמר בזה סכנה לדגים, אולי בטוח שע"פ קדרה שאינו רחוצה, דלהרבה קדמונים באב"י קיל מממשו של איסור, ונחשב אך כטעם אשר יופגם ונהי דלא קיי"ל הכי, אבל לענין סכנה מבשר לדגים דקיל, גם הרשב"א וש"ע ז"ל יודו דשרי, כריהטת פשטות משמעות הלשון, דבאין ס' אך עם כותח אסור. אבל בפ"ע שרי, ולפ"ז טובא קמ"ל בלשון הזה, אמנם צ"ע לי בזה אם נימא שלא כדברי היד אברהם ז"ל וחמירא סכנתא, אבל דקדוקך גם בל"ז נתיישב וכדאמרן.

ומה שעמדת עמש"כ הב"י ז"ל בסי' פ"ז, וכ' רי"ו דברי רש"י והרא"ש, ואח"כ כ' וי"מ דווקא שנגמרו בחלבון ובחלמון. וראשון נראה עיקר עכ"ל הרי שהסכים רי"ו לשיטת רש"י ז"ל ואח"כ כ' וכ"כ רי"ו בני"ד אות כ"ב, שאם אין לה חלבון, עדיין בשר הוא וטעינה מליחה ע"כ, אשר זה שלא כדעת רש"י ז"ל, יש מקום ישוב, למש"כ במ"י ז"ל בכלל ע' אות ב' (יעיון ישועות יעקב ז"ל שם) דלענין בב"ח מקילין יען דבשר עוף בחלב דרבנן משא"כ לענין מליחה דדם דאורייתא, וסמך עצמו על דברי התו"ס וראשונים דחלקו כן מביצת נבלה יע"ש, אשר ה"נ י"ל בשיטת רי"ו ז"ל, דלענין בב"ח, דרבנן. סמך עצמו על רש"י ז"ל להיות לו לעיקרן משא"כ לענין מליחה דדם דאורייתא - אולם אין ספר תא"ו לרי"ו ז"ל עמדי לעיין בו, כי נראה לי מש"כ בני"ד אות כ"ב, הוא לשיטת הי"א שהביא, דלא נחשבו גמורות אך בחלבון וחלמון, וזה לדעתי האמת.

והנלע"ד כתבתי חיים מרדכי

סימן כח

לבני אהובי הרה"ג ומפורסם לתהלה כו' מוה' מנחם מענדיל ראללער שליט"א רבם בעיר אקערמאנן בסרביא

יקרת מכתבך הגיעני, ובדבר שאלתך בנתערב ג' כפות של בשר, שנים אב"י ואחד ב"י, ולקחו א' מהכפות ותחבו בתבשיל של חלב ולח היה ס' מהו הדין של התבשיל, וכתבת כי בתורת ביטול לדון בזה, יש לפקפק מלבד מה דתליא בפלוגתא אם היתר בהיתר שייך ביטול, כיון שלא' עלה על לבו התערובות, קודם תחיבת הכף להתבשיל של חלב, כי

לא היה לו נפקותא בזה. הוי כלא נודע דלא בטיל, אך עיקר ההיתר בזה יען כל דפריש מרובא פריש. ואמרי' דהכף שאב"י נתחב בהתבשיל של חלב ושרי, עכת"ד.

ומה כוונת בני יקירי:

אם דמפאת שלא נודע ולא בטיל, היה מקום לצדד להקל, יען כי נודע דעת הב"ח בסי' ק"ט דגם בלא נודע בטיל אם דהש"ך שם בס"ק י"ב חולק עליו וס"ל דמה"ת אינו בטיל, הלא המ"י בכלל ל"ט אות ח"י הביא מרא"ש ז"ל פג"ה הובא בב"י ז"ל שם, ותשו' הרשב"א סי' תש"ל בשם תשו' מהר"מ מרוטנבורג ז"ל, דגם בלא נודע מה"ת בטיל ואך מדרבנן דאינו בטיל יע"ש הובא בפמ"ג שם בקצרה ובשו"ת מח"ו מהרש"ם ז"ל מהד"ג סי' קפ"ט. הביא מש"ע בעל התניא בשו"ת סי' י"ח ושו"ת אמרי אש סי' ל"ח ומהר"מ שיק ז"ל סי' קכ"ה, שהחזיקו בדעת הב"ח דגם קודם שנודע התערובות בטיל מה"ת, והוכיחו כן בראיות יע"ש, לא מיבעיא אם נאמר בהחלט, דקודם שנודע אך מדרבנן. אינו בטיל, הלא הוי כאן ספיקא דרבנן ולקולא אך גם אם נימי כיון דרבים מגדולי האחרונים שהחזיקו בפסק הש"ך כמבואר שם ובהגהות עבוה"ג יע"ש, נראה דלספיקא דפלוגתא יחשב, אם קידם שנודע בטיל מה"ת או לאו, ומ"מ יש לדון בזה להיתרא מכח ס"ס, שמא לקח הכף שאב"י ואת"ל הב"י שמא מה"ת בטיל והוי ס"ס בדאורייתא וס"א בדרבנן. דהוי ס"ס כמבואר בכמ"ד ובש"ך בכללי ס"ס אות ט"ז אולם צדקת בזה אשר יש לעורר הפלוגתא אם שייך ביטול בהיתר, והדברים ארוכים ועתיקים, ואין אנו צריכין לתקוע עצמינו עתה בזה, כי ההיתר ברור מכח סברא האחרונה שכתבת, דאמרי' כל דפריש מרובא פריש. אשר זה פשיטא לי דגם בלא נודע אמרי' הכי ומה דפשיטא לי מסברא, מצאתי תנא דמסייע לי הגאון האמיתי מהר"מ אריק ז"ל, בספרו מנחת פתים ביו"ד, אשר גם אליו היה זה פשוט וברור, והאריך להסביר זה, וגם הביא ראיה מכרחת לזה מדברי הר"ן שבש"ך ז"ל סי' ק"י ס"ק י"ד, ומסיק אבל לענין כל דפריש מרובא פריש, אין הבדל בין קודם שנודע או לרח"כ יע"ש ופשיט דכל פרטי חילוקי דינים שנאמרו ביו"ד סי' ק"י בתערובות דקבוע ל"ש הכא כיון דכל התערובות מהכפות הוא היתר, והוראתך ברורה דהכף אסור והתבשיל שרי וכדאמרן.

אביך החותם לך באהבה רבה בחותמי ברכות שבתוה"ק. חיים מרדכי

סימן כט

להרב כו' במדינת בסרביא.

מכתבו הגיעני, ובדבר שאלתו בזה"ל נשאלתי מאיש אחד אשר פרנסתו הוא שיש לו בית מזיגה מיי"ש, שמוכר שם לערלים, וכנגדו יש ג"כ בית מזיגה משוכר ערל, ועי"ז שזה

שכנגדו יש לו למכור גם מאכל איסור קלבוס, עי"ז הולכים הערלים לזה שכנגדו, להיות כי לאיש הזה אין כל, כ"א קותה אחת להתפרנס מבית המזיגה, ע"כ הוא שואל ומבקש איזה התרה שיהיה לו עצה עפ"י התורה למכור ג"כ הקלבוס שזה שכנגדו מוכר וכ"ת חתר למצוא עצה ע"י שט"מ לעשות שותפות עם עכו"ם, אשר מכירת דברים האסורים יהיה ע"ח השותף. וראה בעצמו כי עצתו לא תקום. לטעם הפוסקים באיסור סחורה בדברים האסורים, שלא יבוא לאכול מהם, אשר גם בעצם השט"מ, איכא הך חששא שלא יבוא לאכול מדבר שמוכר בעצמו, אך שהעיר ע"ז מהמבואר ביו"ד סי' קל"ג סעי' ה' שלא יהא ישראל משמש למוזג לעכו"ם בייני, מטעם איסור הנאה, ואם נימא שגם בשל עכו"ם יש לגזור שמא יאכל, ל"ל האי טעמא, הלא בלא"ה איכא חששא דשמא ישתה ממנו עכת"ד.

דהנה מיו"ד שם אין שום הוכחה, כי האי טעמא דאיסור הנאה, נאמר, יען שהוא טעם הכולל, לכל אלו הדברים שנאמרו שם לאיסור, שאין בהם חששא דשמא יבוא לאכול. וכה"ג מצינו בכמ"ד, וגם נ"מ לאסור במזיגה גם בגווני המבואר ביו"ד סי' קי"ז דמותר לסחור. וכבר הורה זקן רבינו החת"ס בחיו"ד סי' ק"ד ק"ה, דפועל אסור לעשות בדברים האסורים מחששא דלמא אתי למיכל מיניה, ובספר מנחת פתים ביו"ד שם ציין גם לשו"ת ב"ש סי' קצ"ב – אינו תח"י – שהעלה לאסור גם בפועל, אם כי בספר מ"פ שם, כ' ע"ז. וקצ"ע בג"מ ב"ב ק"י פשוט נבילה בשוק וחל תצטרך לבריות, ופירש"י ז"ל שם בשכר, הרי דמותר לקח שכר בפעולת דברים האסורים מלבד ישובו שם יע"ש י"ל עוד כי דייקו חז"ל לאמור בשוק, מלבד פי' הפשוט שפי' שם הרשב"ם ז"ל אשר בשוק אין דרך בני אדם לאכול, וביחוד לגברא רבא, וכאמרם ז"ל כל האוכל בשוק כו'. ולזאת בנבלה שהוא מאוסה, ואיני עומדת לאכילה חי – רעיון ש"ך רס"י קי"ז ובשי"ת שו"מ ח"א מהד"ב סי' מ"ג, ובשו"ת אמרי יושר מהד"ת ח"ב סי' קנ"ב – ובשוק, בצירוף כ"ז ל"ח לתקלה דלמא אתי למיכל מיניה. (בספרי חידושי בן יאיר על ש"ס בחי' ליומא ס"ה הארכתי בענין חששא דתקלות, אשר ממש"כ שם יש סמוכין לזה יע"ש) וזה פשוט דלפסק החת"ס וב"ש ועוד אחרונים דגם לפועל אסור, שאין כאן שום צד היתר ע"י שטר מכירה עם עכו"ם כי אם בפועל אסור ק"ו לשיתוף וכמובן.

גם לדעת השו"מ שהאריך בח"א מהד"ג סי' קכ"ב ובח"ב מהד"ת סי' נ"ז ובח"ג מהד"ק סי' רס"ט לחלוק על החת"ס בזה, וס"ל להתיר לפועל בדברים האסורים, מ"מ בנד"ד גם הוא אוסר, כאשר מפורש שם בח"ב סי' ס"ה כשאלת כ"ת וז"ל, נשאלתי מאחד שהוא מוזג יי"ש ושכר, ובא עכו"ם ועשו ג"כ להם בסמוך לביתם מזיגת יי"ש, אבל הם מוכרים

דברים טמאים בשר נבילה וחזיר, והקונים כו"ם שבאים לבית היהודי, ואין לו למכור דברים טמאים, הם הולכים לבית עכו"ם הנ"ל, וע"כ מקופח פרנסתי, וע"ז שאל אם אולי יוכל לתת לעכו"ם מעות לקנות דברים אלו, והשכר יהיו לעכו"ם אם חסור משום דאין עושין סחורה בנו"ט. ואסרתי לו, והאריך שם ומסיק לאסור, מטעם שליחות, ועוד דחיישי' שמא ישכח דהוא איסור ויאכל ממנו יע"ש, והטעם מובן, להמבואר שם בשו"מ סי' קכ"ב, נ"ז טעם ההיתר בפועל, דכל שנותנין לו במשקל, והוא משלם עבור הנחסר ל"ח לזה, דאם יאכל יצטרך לשלם, וגם יחשדוהו שלקח יותר יע"ש, אשר פשוט דזה ל"ש בשותפין. אשר דרכם בוויתור ושלא להקפיד זע"ז בכגו' אלו הדברים, יעיון פסחים פ"ט ע"ב, ובש"ע חו"מ סי' קע"ו סעי' י' ברמ"א ז"ל ובפת"ש שם ס"ק י"א מש"כ בשם תש"ו כנ"י ז"ל, דבוודאי איכא חששא לדלמא אתי למיכל – והשו"ת מהרש"ם ז"ל ח"ג סי' מ"ה אם שצדד בענין כזה, שם יש עוד הרבה צדדי היתר, ודהוי כנזדמנו ולא דמי לנד"ד כמבואר להמעיין שם.

ועתה הלא נתבאר. להאוסרין בפועל, פשיטא דאסור, וגם להמקילין בפועל אמנם ע"י שליחות של עכו"ם או בשותפות עמו אסור. ואין שום צד היתר ע"י שט"מ. והיהודי השואל יהיה לו קותה אחת בהשי"ת כי יפרנסיהו בהיתר ולא באיסור, ואשרי ש"א יעקב בעזרו בדרך התורה והנלע"ד פשוט וברור להלכה כתבתי. חיים מרדכי

סימן ל

להרה"ג כו' מוה' יהושע קניאל נ"י רב בעה"ק חיפה.

מכתבו הגיעני, ובדבר מה שדקדק על קושיות ותי' התוס' דכתובות ע"ב ע"א ד"ה וספרה המובא בספרי שו"ת באר חיים מרדכי ח"מ סי' נ"ו וז"ל וא"ת אמאי אין מברכת זבה על ספירתה כמו שמברכין על ספירת העומר דהא כתיב וספרה, וי"ל דאין מברכין אלא ביובל כו' אבל זבה. שאם תראה תסתור אין לה למנות עכ"ל, ודייק על תירוצם, דהלא חזי' בשחיטה וכדומה דמברכי' אם כי אפשר שיארע קלקול, והאריך כת"ה בבקיאות לחזק דיוק זה, לק"מ. מלבד מה שיש לחלק בין דבר התלוי בזריזות זהירות (עיי' ב"ק צ"ט ובסמ"ע סי' ש"ו ס"ק י"ג) וישוב דעת האדם כשחיטה וכדומה. לשמא תראה הבא בהכרח מהטבע, ובזאת הסברא יש לפקפק עמש"כ בהג"ה נו"ב מהד"ת חיו"ד סי' קכ"ג יע"ש הלא מבואר בפר"ח וח"י ז"ל סי' חפ"ט שהובאו בספרי שם, ליישב קושית הרדב"ז ז"ל ח"ד סי' כ"ז. מתענית אשר לדעת הרבה מראשונים לאמור עננו בשחרית ולא חיישי' שיארע אונס ויסתור תעניתו, ותירצו דאונס לא שכיח ולא חשו חז"ל, משא"כ חששא דשמא תראה. אשר דמים מצוים באשה יע"ש, והוא תשובה מספקת גם לדיוקו, דשאני

שחיטה אשר קלקול שיחרע לפרקים למיעוטא דמיעוטא יחשב כמבואר בפוסקים, לזאת לא חיישי' לזה דל"ש ומברכין. ומה שדייק על גוף קושית התוס'. דהלא י"ל כיון שעתה סופרין ז' נקיים רק מספיקא שמא הוא בימי זיבותה, וס' ברכות להקל, אתפלא עליו איך לא ראה כי קושית התו"ס סובב על וודאי זבה דאורייתא, דלא תקנו חז"ל ברכה ובגוף סברת כת"ה, דבזמ"ז לש ברכה, לא כן דעת רבינו ההפלאה ז"ל באמרו בחי' שם ליישב, מה שבחי' שם הביא בשם הפוסקים קושיא זו גם על נדה וז"ל, והנה בנדה ל"ש תירוצם שמא תסתור, דמדאורייתא אפי' ראתה כל ז' ימים ופסקה טובלות לערב, אלא דבנדה לק"מ דלא כתיב בה לשון וספרה אך כוונתם בנדה היינו בנדה בזה"ז דמחמירים לספור ז' נקיים. שיברכו ויספרו על תקנת ר' זירא דבנות ישראל החמירו על עצמן, דאפילו במידי דרבנן מברכין עכ"ל יע"ש, ויש לפלפל בזה טובא, אמנם עתי בל אתי לפלפולים. אך הנלע"ד פשוט כתבתי חיים מרדכי

סימן לא

לבני אהובי הרה"ג ומפורסם לתהלה כו' מוה' מנחם מענדל ראללער שליט"א רב בעיר אקערמאן בסרביא

בדבר הוראתך. לאסור יי"ש הנעשה מסתם יינם. כפסק הרמ"א ז"ל. ביו"ד סי' קכ"ג הלא תדע בני יקירי, כי היא הוראה פשוטה וברורה, כאשר אבאר בארוכה בס"ד.

הנה הלכה פסוקה. ונאמרת בשפה ברורה. בש"ע יו"ד סי' קכ"ג סעי' כ"ד. אגיאה ארדיינטי של עכו"ם אסור בהנאה כיין עצמו הגה ופירש דבריו. יין שרף שעושין מיין נסך. אע"פ שאינו רק זיעה מן הנסך הרי היה כאיסור עצמו. (ריב"ש סי' רצ"ה) ולעין כל רואה ומבקש האמת הלא הוא פשוט וכמבואר. כי גם לפסק הרמ"א ז"ל, בסעי' א' דיין שלנו אינו אסור בהנאה אך בשתיה, נאמרה זאת ההלכה, והוא שהאריך בהג"ה לפרש דברי המחבר כי נ"מ בזה גם ביינות שלנו האסורים אך בשתיה, וזה שבא בדיוק לשונו הקדוש, מבלי לאמור שאסור בהנאה אך הרי הוא כאיסור עצמו. ומובן הכוונה לכל מר כדאית ליה, להמחבר כאיסור הנאה ולדידן כאיסור עצמו לשתיה. אם כי ביין שרף שנעשה מיין כשר ונגע בו עכו"ם לאחר שהוא יי"ש הלא מבואר בברכי יוסף שם בשם רדב"ז מהר"מ חגיז שבו"י ועוד פוסקים ז"ל להקל. והעידו שכן המנהג. ודלא כהלק"ט שהחמיר גם בזה יעו"ש. אולם בהיה תחלתו יין נסך. כיון שהזיעה היא כאיסור עצמו הלא היא בקו המשוה עם חומץ של עכו"ם שהיה מתחלתו יין. דתנינן בע"ז כ"ט ע"ב. אלו דברים של עכו"ם אסורין. ואישורן איסור הנאה. היין והחומץ של עכו"ם שהיה מתחילת יין. ובגמ' עוד קמתמה פשיטא משום דאחמיץ פקע ליה איסוריה. אמר רב אשי כו'.

והגאון מהרש"ק ז"ל שם. בספרו עבודת עבודה. על התוס' ד"ה יין. דייק בזה"ל והחומץ שהיה מתחלתו יין. וקשה מה כוונת התנא בזה. דפשיטא דכל חומץ שבימי הש"ס היה תחלתו יין. ואם כוונתו כפרש"י ז"ל. שהיה היין ביד נכרי הו"ל לפרש כן שהיה מתחלתו יין ביד הנכרי. והעלה שם להלכה. דבחומץ הנמצא ביד עכו"ם אם שלא ידענו אם בא לידו כשהיה חומץ. או שהיה יין מ"מ אסור מספק. אשר מדבריו יש לדון גם בייש שנעשה מיין. בכגון דא לאסור גם מספק. ואם כי לישוב דיוקו. לענ"ד י"ל בפשיטות. לכלל הידוע דדרך התנא לשנות בקצרה, וכיון דפתיחת דברי המשנה. יאירו בכלל. אלו דברים של עכו"ם אסורין כו'. ונשנית בפרט היין והחומץ של עכו"ם. הלא מובן מאליו. כי "שהיה מתחלתו יין" סובב והולך על של עכו"ם. הנאמר מקודם זה פעמים כלומר ביד הנכרי ותנא א"צ לפרש דבריו. וביחוד בכגון דא שהוא כמבאור כפירש"י ז"ל. אולם מה שהעלה להלכה אין עיקר יסודו על ישוב דיוק זה. אך בנוי על פלפול נעים וסברות ישרות כיד הגדולה של חכמת שלמה יעו"ש ולפ"ז גם בספיקא יש מקום עיון. אמנם בייש שנעשה בוודאי מיין שהיה מתחלתו יין ביד הנכרי אשר האיסור פשוט במשנה גמ' וכל הפוסקים וסתימת פסק הרמ"א ז"ל בייש שנעשה מיין נסך היא כמבואר להדיא האיסור. גם ביינות שלנו. והיא הלכה פסוקה מרבותינו הב"י ורמ"א ז"ל. אשר מהם תצא הוראה לכל בית ישראל. וידוע הכלל כי שתיקת הדו"פ ב"ח ע"ז וש"ך. הוי כודא' וכן דעת כל הפוסקים הבאים אחריהם. ולא רפרף שום אדם כי זה השלחן אשר לפני ה' הוא שלחן ערוך לכלל ישראל עם קודש. הדבקים בתורת א' חיים.

אם כי החת"ס בחיו"ד סי' קי"ז. התיר בשמן הנעשה משקדים הגדלים בענבי חרצנים והם יי"נ. וביאר טעם ההיתר בזה"ל. דכח יין שבחרצנים נתהפך ונעשה ממנו שמן יש להתיר ודברי מג"א סי' רי"ו צ"ע. יפה פסק בחק יעקב סי' תס"ז. כל דבר שנשתנה לדבר היתר הותר. כגון בשר לדבש. והכא היין לשמן כו'. אבל דברי ח"י נכונים ואמיתיים עכ"ל. אין זה ענין כלל לפסק הרמ"א ז"ל. וכאשר יבואר בס"ד.

דהנה המג"א ז"ל. בסי' רט"ז סק"ג. על המוסק שנעשה מדם שמתקבץ בגרון חיה. כ' וז"ל. שהרי אם נפל חתיכת איסור לדבש כו' כמו דבש דיינינן ליה ומותר. ה"נ כיון שיצא מתורת דם בתר השתא אזלי ומותר כו'. ולע"ד צ"ע דאמרי' בבכורות ו'. דחלב חידוש. כיון דדם נעכר ונעשה חלב. הו"ל לאסרו. א"כ ש"מ דבתר מעיקרא אזלי' כו' עכ"ל. אם דלהלכה קיי"ל כר"י ר"י ור"ש בנדה ט'. דאיבריה מתפרקין כו'. ולא דדם נעכר ונעשה חלב. כבטוש"ע יו"ד סי' קפ"ט. מדחזי' דגם בסי' תצ"ד סק"ו כ' המג"א ג"כ טעם זה דדם נעכר ונעשה חלב. והפמ"ג שם העיר בזה. היה נראה לכאורה לאמור בדעת המג"א ז"ל.

כי הסוגיא דנדה יפרש. במה דקאמר הש"ס מהו דתימא ר' יוסי תרתי אית ליה. קמ"ל. פי' דס"ל דעיקר סילוק הדמים תלוי באבריה מתפרקין. אמנם זה גם המה מודים. דמקצת דמים נתהפך לחלב. אך דס"ל דזה אין בכחו לגרום סילוק הדמים. אבל דם נעכר ונעשה חלב. הוא מוסכם וכמבואר מזוה"ק. בכמה דוכתי. ודוחק לומר דכ"ז שלא אליביה דר"ש. מרא דזוה"ק ובזה מקום ליישב קושית התוס' ותוספי הרא"ש ז"ל שם, דלמה לא קמשני הש"ס. גם בדר"מ דקאמר לפיכך. יען דהוי אמינא דתרתי אית ליה יעו"ש כי כיון דס"ל דדם נעכר כו' למה נימא גם בס"ד דס"ל עוד דאבריה מתפרקין. אך בדר"י ר"י. ור"ש הוי ס"ד דס"ל דסילוק הדמים תלוי. גם בדם נעכר כו' יען שהוא מוסכם מסוגיין דעלמא. לזאת איצטרך לאשמעוי' בלפיכך דרק אבריה מתפרקין כו' מסבב סילוק הדמים אולם מסוגיא דבכורות שם. דקאמרה הניחא למ"ד דם נעכר נעשה חלב, אלא למ"ד איבריה מתפרקין כו'. הלא מבואר דלמ"ד איבריה מתפרקין לא ס"ל כלל דדם נעכר נעשה חלב. ואולי י"ל דלמ"ד אבריה מתפרקין. אם כי לדידיה גם זה היא אמת במציאות. כי דם נעכר ונעשה חלב אולם הוא אך מעט ולזאת אין בכח זה לסלק הדמים - עד דבטל בששים בחלב ואם כי ידוע שיטת המרדכי. דבדבר שבתחילת ביאתו לעולם מעורב ל"מ ביטול הלא העלה הנו"ב בחיו"ד מהד"ת סי' נ"ד דבששים שאין הטעם נרגש ל"ש חילוק המרדכי יעו"ש וביו"ד סי' י"ד ובדרכי תשובה שם ס"ק נ"ד ציין לכמה ספרים ושו"ת המדברים בזה. והדברים ארוכים ועתיקים ואכ"מ. ולפ"ז אין כאן סתירה לזה גם מסוגיא דבכורות. אולם אין בזה ישוב אך לדברי המג"א שבסי' תצ"ד. אבל לא שבסי' רט"ז וכמובן. ויעיון במ"מ פ"ב מהמ"א ה' ג' ובלח"מ שם ויעוין בשיירי טהרה. להגאון מהרש"ק ז"ל בסי' קפ"ט קצ"א. דלזאת נקראת מינקת ולא יולדת. אם דתלוי באיבריה מתפרקין. כי בעי' גם התחלת הנקה לגרום פירוק איבריה שתהיה מסולקת דמים יע"ש ובהגהות ר"ד לוריא ז"ל בנדה שם שכתב כן. וצ"ע כי מתוס' ותוספי הרא"ש ז"ל שם. שכ' דאין סברא שלא תהא מסולקת דמים ע"י שני דברים להחמיר לא משמע הכי יעו"ש. אם דיש לדחוק ולחלק. אולם סתימת הפוסקים מורה דלא בעי' שיהיה התחלת הנקה ויעוין פת"ש יו"ד סי' פ"א סק"י משכ"כ בשם החב"י. ובדרכי תשובה שם ציין לכמה תשובות שאינם עמדי ואין להאריך בזה. כי הפמ"ג ומחה"ש שם הלא העמידו ראיית וקושית המג"א. גם למאי דקיי"ל איבריה מתפרקין כו' יעו"ש.

וליישב שיטת רבינו יונה ז"ל. מקושיית המג"א. י"ל דהנה ז"ל הסוגיא דבכורות שם. וחלב דבהמה טהורה מנלן דשרי. אילימא מדאסר רחמנא בב"ח. הא לחודיה שרי. ואימא חלב לחודיה אסור באכילה ומותר בהנאה בב"ח בהנאה נמי אסור. ולר"ש דשרי בהנאה

משכחת ליה למלקי על בשוליה כו'. וידוע קושית העולם לשיטת רש"י ורמב"ם ועוד מראשונים ז"ל. דטכ"ע בשאר איסורים. היא רק מדרבנן. ולשיטתם מא ראייה מבב"ח. הלא י"ל דאיצטרך לאסור בב"ח גם טעמא משא"כ בשאר איסורים. ונלע"ד די"ל בהקדם עוד קושיא שהקשיתי מהא דאמרי' בכתובות ס' ע"א. יכול יהא חלב מהלכי שתים טמא ודין הוא כו'. ת"ל את הגמל כי מעלה גרה הוא. הוא טמא ואין חלב מהלכי שתים טמא אלא טהור. יכול מוציא את החלב שאיני שו"ב. ולא אוציא את הדם שהוא שו"ב ת"ל הוא. הוא טמא ואין דם מהלכי שתים טמא אלא טהור. ע"כ. ופירש"י ז"ל ל"א זה זה טמא כו'. דכתיב אך את זה לא תאכלו זה מיעוטא – יעיון מ"מ פ"ב מהמ"א – מבואר לפירושא דא דאיכא תרי מיעוטי. מיעוטא דזה ומיעוטא דהוא להוציא חלב ודם של מהלכי שתים כי מחדא הוי אמינא דווקא למעוטי חלב מהלכי שתים שאיני שו"ב. היינו שמותר בטהורה. ומאי קשאיל תלמודא. וחלב דבהמה טהורה מנלן דשרי. הלא מהכא מוכח דשרי. ולא מיבעיא לשיטת רוב המפרשים שהבינו בקושית התוס' בקידושין ל"ד ע"ב ד"ה סד"א. דעל דבר דמוכח מהוכחה. לא איצטרך עוד קרא לזה. יע"ש. בוודאי דיש מקום לקושיא זו. אך גם לשיטת הפ"י ז"ל שם שאין מקום להקשות כלל קושיא כזו דל"ל קרא כיון דמוכח מהוכחה. יע"ש שהאריך להעמיד כלל זה. ויש להביא עוד סמוכין לשיטתו. מהא דאמרי' בשבת קל"א ע"ב מצה וכל מכשיריה דוחין את השבת. דברי ר"א מנא ליה לר"א הא. אי מעומר כו'. אלא גמר חמשה עשר חמשה עשר מחג הסוכות כו' ולכתוב רחמנא מצה וניתי הנך. פי' לולב עומר ושתי הלחם – וליגמר מיניה משום דאיכא למפרך מה למצה שכן נוהגת בנשים כבאנשים. ע"כ. הרי יש הוכחה. מדאיצטרך קראי גבי הני. דמכשיריהן דוחין את השבת. דנשים חייבות במצה. ומכל זאת מבואר בפסחים מ"נ. דאיצטרך לימוד לר"א לחייב נשים במצה (ולהמעיין בסוגיא שם. יראה כי גם להגורסין. א"ר אלעזר נשים חייבות כו'. מוכח כי לר"א דמתני' שם. ג"כ נאמר ומוכרח לילפותא דא) הרי אם דמוכח מהוכחה. מ"מ בעי' לזה קרא וכמש"כ הפ"י ז"ל. גם לשיטתו יש מקום לקושיא זו. כי הוא לא אמר רק. אם דמוכח מהוכחה מ"מ אמרי' דטרח וכתב הקרא. אולם הג"מ להקשות מנלן דשרי. ולהביא ראיות להתיר גם מדברי קבלה. במקום שיש הוכחה. לזה מן התורה. מדאצטרך תרי מיעוטי. דזה. והוא. בוודאי דצריך ישוב. ונלע"ד די"ל דשאלת הגמ' קאי לרבנן דר"ש דהתם. דס"ל כי טמא הנולד מן הטהור טהור דדרשי'. גמל טמא הוא. הוא טמא ואין טמא הנולד מן טהור טמא וא"כ לא נשאר רק מיעוטא דזה ושפיר פריך הש"ס וחלב מנין דשרי (והא דקאמרה הגמ' ולר"ש דשרי בהנאה. הפירוש הוא גם אם נימי דרבנן ס"ל בהא כר"ש שמותר בהנאה) והנה רבנן דר"ש. אין לומר שהם

ר' יהודה סתם בר פלוגתיה דר"ש כברש"י ז"ל עירובין ל"ו ע"ב ותמורה ל"ג ע"א – דא"כ איך קאמר הש"ס הניחא למ"ד דם נעכר ונעשה חלב. דמאי ניחותא דאיכא מ"ד דסובר כן כיון דר"י ור"ש. שניהם ס"ל איבריה מתפרקין ונעשה דם כמבואר בנדה שם. ועכצ"ל דרבנן הם ר"מ שהם סתם משנה. דטמא הנולד מן הטהור טהור. ור"מ ס"ל דם נעכר ונעשה חלב. ולפ"ז מיושב קושית העולם כי התוס' שם בפסחים ד"ה ורבנן, כ' דלר"מ דס"ל בע"ז ס"ז דנטל"פ אסור. שפיר יליף טכ"ע בכל האיסורי' מגיעולי מדין יעו"ש. וכיון דהסוגיא אזיל אליבא רבנן דר"ש. שהם ר"מ. שפיר יליף הש"ס דחלב שרי מבב"ח. כי דווקא לדידן דקיי"ל נטל"פ מותר פ' רש"י ורמב"ם ז"ל. דטכ"ע בשאר איסורים דרבנן משא"כ ר"מ לשיטתו דס"ל דנטל"פ אסור. גם הם מודים דס"ל טכ"ע בכל האיסורים. מה"ת וכמש"כ התוס' – ואי קשיא לך דאיך אפשר לומר דסוגית הש"ס קאי לר"מ. דס"ל דם נעכר ונעשה חלב. א"כ מאי ראיה מבב"ח. דלעולם אימא לך דאסור משום דם אך בבשלו דקיי"ל דם שבשלו דרבנן ומה"ת שרי. לזאת איצטרך לאסרו משום בב"ח. הלא רש"י ורמב"ם ז"ל לשיטתם דס"ל דם שבשלו מה"ת ושפיר י"ל דשקלא וטריא דש"ס קאי אליביה דר"מ אמנם התוס' לשיטתם. דס"ל דם שבשלו דרבנן. ועכצ"ל דלא קאי הסוגיא רק אליבא דר"מ. וכמש"כ בשו"ת נו"ב מהד"ת חיו"ד סי' ל"ו. אלא דקאי גם לר"ש – ולישוב קושיתי נאמר דהם מפרשים. כפי' הראשון של רש"י ז"ל בכתובות שם והדק"ל אמאי לא קאמר הש"ס. דאיצטרך לאסור בב"ח גם טעם. הלא הם לשיטתם דס"ל טכ"ע מה"ת בכל האיסורים. ומיושב שיטת כל אחד בשיטתו וכאמור. וא"ש.

והנה י"ל כי אם אזלי בתר מעיקרא או אזלי בתר השתא. תלוי בזה אם נטל"פ אסור או שרי. דלר"מ דס"ל בע"ז ס"ט דנטל"פ אסור אזלי' בתר מעיקרא ונאמר כי רבנו יונה קאים בשיטת רש"י ורמב"ם ז"ל והסוגיא דבכורות אזדי אך אליביה דר"מ:

ושפיר קאמר הגמ'. הניחא למ"ד נעכר ונעשה חלב שהוא ר"מ, כי לשיטתו אזלי' בתר מעיקרא. ומ"מ שרי החלב והוא חידושא. ופסק הר"י ז"ל הוא למאי דקיי"ל נטל"פ שרי. ואזלי' בתר השתא ולזאת התיר גם המוסק באכילה ומיושב קושית המג"א ז"ל אולם זה אך בדרך הפלפול. וליישב שיטת הר"י ז"ל. אבל אין לישוב זה מקום לדידן. דקיי"ל דם שבשלו דרבנן ועכצ"ל דהסוגיא לא אזדי אך אליביה דר"מ וכנ"ל. ובישוב קושית המג"א כבר העיד החת"ס שם.

דנכונים ואמיתיים המה דברי הח"י הנאמרים בזה בסי' תס"ז ס"ק י"א ולזאת התיר השמן יעו"ש.

אמנם ההבדל בין שמן הנעשה משקדים הגדלים בענבי חרצנים של יי"נ ליי"ש הנעשה מיי"נ. הלא מבואר הוא. בראשית. בשו"ת אמרי יושר מהד"ת סי' ק"מ. שכ' בזה וז"ל. ובס' שת"ש ליו"ד סי' קכ"ג סק"י הביא דברי הח"ס הנ"ל וכ' דצ"ע מהג"ה סעי' כ"ד שם דיי"ש שעושין מיי"נ מהזיעה אסיר כמו היי"נ. אף דנשתנה לדבר אחר ואין בו טעם יין. והנה מקור דברי הרמ"א שם. מריב"ש סי' ת"ה. ובריב"ש שם מתחילה דאף שנשתנה לגמרי אוסר. וז"ל. דאם בחטים של שכר הבאת סתם יינם. אסור האפר אחר שרפה. כ"ש בסתם יינם עצמם שאסור בהנאה. אף לאחר שנשתנה לצורה אחרת. במראיתו וטעמו יעו"ש. ובוודאי לפי הנ"ל. דסתם יינם אסיר בהנאה ל"ש כלל לומר דנשתנה לדבר המותר. דכל דין נשתנה לדבר המותר הוא רק באיסורי אכילה אבל באיסורי הנאה ל"ש שינוי דעדיין הוי הנאה כמש"כ רש"י כע"ז ד' מ"ו איבעיא אם יש שינוי בנעבד. וא"כ לדידן דסתם יינם מותר בהנאה י"ל דנשתנה לגמרי שרי כהחת"ס הנ"ל. אבל הרי הרמ"א סתם דאסור ושום אחד מהמחברים לא העיר דלדידן דסתם יינם שרי בהנאה יש להתיר היי"ש הנעשה מזיעת סתם יינם. אמנם הדבר נכון. דגם בתשות הריב"ש באמצע התשובה כ' וז"ל אבל אלו המים שעיקר היא היין. וגם טעם היין וריחו נשאר בו קצת. ולזה אסורין אפי' בהנאה יעו"ש. הרי מבואר מדברי הריב"ש דהיי"ש יש בו קצת טעם וריח מיין. וע"כ שפיר סתם רמ"א לאסור אף לדידן. דמתירין סתם יינם בהנאה. כיון דלא נשתנה לגמרי. אבל בעובדא דתת"ס דנשתנה לגמרי לשמן. שפיר י"ל דשרי בסתם יינם. לדידן עכ"ל לענינינו. אשר המה באמת אמרי יושר ודברים ברורים.

שנית הגאון מהרש"ק ז"ל עבודה לע"ז שם כ"ט. ד"ה גמ' כיון דאחמיץ פקע ליה איסורא כו'. כ' דאך בענין אחר וגוף חדש. אז הוי נשתנה לדבר המותר יע"ש וסברתו בקצרה. ביאר בארוכה, בשו"ת אבן יקרה מה"ד תליתאה סי' ק"מ. לדחות הסברא שהביא השואל דיי"נ שנשתנה ליי"ש הוא בקו המשוה עם השמן שדן החת"ס. וז"ל, יפה כ' כ"ת שאין בזה כדי סמיכה. שבוודאי לא נאמרו דברי הרר"י דאזלי' בתר השתא. רק בשנשתנה האיסור למין אחר טבעי. כבשר שנתהפך לדבש. שהדבש הוא בספרו עבודת מין אחר ממש בטבע היצירה והוא עם בשר שני מינים שונים זה מזה בתולדה. וע"כ שפיר עלינו לומר שבשר נבלה אסרה תורה ולא דבש. וכן יין שנהפך לשמן דמיירי ביה החת"ס דשמן היא מין בפ"ע. ויין בפ"ע אבל במין אחד רק שע"י מלאכה או מעצמו פשט צורתו שהיתה לו בעת תולדתו ולבש צורה אחרת אבל לא נשתנה למין אחר טבעי בוודאי לא יעלה על הדעת להתירו ע"י שינוי זה. וא"כ יין שעשו ממנו יי"ש הא לא נשתנה היין למין אחר. שהרי היי"ש אינו מין בתולדה רק בא ממינים אחרים טבעיים. שנותנים להם צורה

אחרת ע"י המלאכה. הנעשה בהם ביד אדם. בוודאי אין להתיר ע"י שינוי כזה. אף שיש כמוהו דבר המותר עכ"ל. והביא לזה שני ראיות ברורות. אשר סברת חכמת "שלמה" הנאמרת בקצרה משובצת באבן יקרה. באמרי נועם בארוכה הם דברים ברורים ויקרים. **ועוד** בה שלישיה. אשר אני מוסיף בזה. כי הלא בעי' שינוי טעם ושינוי השם. ולזאת הצמח צדק בסי' ע"ד אוסר ווירמיט יין והכי קיי"ל וכמש"כ החכ"א ועוד אחרונים – והאריך להעמיד פסק זה בסברות ברורות וראיות חזקות ובתוך הדברים כ'. וז"ל. לכך נראה ביין ווערמיט שלנו. אע"ג דנשתנה טעמו לא מהני כיון דלא נשתנה שמו. אע"פ שאין קורין אותו יין סתם אלא יין ווערמיט הא לא מיקרא שם מיוחד בפני עצמו כו' אבל מה שקורין אותו ווערמיט וויין. אין זה אלא שם לווייי. ולא מיקרי שינוי השם. עכ"ל לענינינו יעו"ש באריכות. ואלו הדברים גם ביי"ש נאמרים. כיון דשם יין עליו. בשם הקודש שהיא עיקר השם. – ויש להעמיס זה גם בלשון רבינו הרמ"א ז"ל במש"ש. ופירוש דבריו יין שרף שעושין מיין נסך. כלומר כיון שבשם הקודש. שמו הראשון של יין עליו – אך שנקרא עוד בשם לוי של שרף אין כאן שינוי השם. משא"כ בדינא של הרר"י ז"ל. דממוסק נעשה דבש. דיש כאן שינוי מעשה ושינוי השם. וכן בשמן שנעשה מחרצנים. שהתיר החת"ס איכא שינוי מעשה ושינוי השם שנקרא שמן משא"כ הכא ביין שרף דעדיין שם יין עליו. ולדברי הצ"צ אשר הוקבע כן להנכה גם זה טעם ברור.

אשר חוט המשולש לעולם לא ינתק. כי ביין שרף שנעשה מיין נסך ובשו"ת מהרש"ם ז"ל מהדורא תליתאה סי' רל"ד ד"ה ויען מבואר ג"כ הכא דגם בדבר הנעשה מסתם יינם בזה"ז שהוא מדרבנן בעי' לאלו התנאים שיהיה משתנה לגמרי בתוארו טעמו רחו ומהותו יעו"ש. – גם בסתם יינם ובזה"ז. כיון דיש בו קצת טעם וריח מיין וכמש"כ הריב"ש ז"ל. ונתבאר באמרי יושר וגם לא נשתנה למין אחר שהיא סברת המהרש"ק ז"ל ונתבאר בארוכה באבן יקרה. ועוד שאין כאן שינוי השם. כי עוד שם יין עליו. וכאשר ביארתי. ע"י שלש אלה דקדק המחבר ז"ל לאמור. כיין עצמו. והרמ"א ז"ל כאיסור עצמו. אשר במלת עצמו נרמז עיקר טעם האיסור יען כי אין כאן שינוי לדבר חדש. וגוף חדש. ומין בפני עצמו. אך הוא כעצמות האיסור של יין. מכל אלו טעמים האמתיים וברורים הנאמרים. ודבר אמת בפי גאון הגאונים וירא ה' באמת האמרי יושר. כי סתימת פסק הרמ"א ז"ל וכל מפרשי הש"ע והמחברים הוא כמבואר להדיא כי גם בסתם יינם ולדידן דאינו אסור אלא בשתיה נאמרה הלכה זו וכדאמרן.

ידעתי גם ידעתי כי האריכות בזה כמעט למותר יחשב כי כל זה פשוט ואמת. וכללא כייל הד"ח ז"ל בחאה"ע ח"ב סי' כ"ב, דבדבר פשוט לאיסור אין לפלפל הרבה. אך יען כי

במחילה מכ"ת של האבן יקרה. אשר כ' בזה דברים שאינם ראוים אליו כלל. וחלילה עי"ז תצא הוראה בשגגה. להתיר איסור המבואר בש"ע. ונתפשט בכל ישראל. ולמען להסיר את המכשלה הזאת מישראל. הארכתי גם בדברים פשוטים. ואני מוכרח עוד להאריך. ובראשית להעתיק את כל לשונו מש"כ שם בזה"ל – אך מ"ש כ"ת בשם החכם הנ"ל דהריב"ש בתשו' לא אסר יי"ש הנעשה מסתם יינם. אלא לשיטתו דסת"י אסר בהנאה אבל לדידן דנהגינן היתר הנאה בסת"י היי"ש העשוי ממנו מותר וכבודו חלוק עליו בזה. ודחה דבריו בשתי ידים. אם אמנם כנים דברי כ"ת שאחרי שכ' הריב"ש בסי' רנ"ה. בטעם איסור היי"ש הנעשה מסתי"י. שהוא משום דזיעת משקין כמשקין. כמבואר במשנה דמכשירין. אין לחלק בין זיעת משקין דאסורין בהנאה. או רק בשתיה. ובשניהם דין הזיעה כדין המשקין. בכ"ז נ"ל כדעת החכם שהביא. אף אם לא מטעמו. ואיירי דדלא לן חספא. אשכחנא מרגניתא תותיה. בהבנת דברי הריב"ש ז"ל.

דהא לכאורה יש להקשות. אהא דמקשי בש"ס ע"ז (ד' כ"ט ע"ב) אמתני' דחומץ של נכרי אסור בהנאה. פשיטא משום דאחמיץ פקע ליה איסוריה. ומתרץ ר"א. הא אתא לאשמעי'. דחומץ שלנו ביד נכרים. א"צ חותם בתוך חותם אי משום אינסיכי לא מנסכא כו' עיי"ש. וקשה ל"ל להש"ס לדחוקי כ"כ. לפי מה דאמרי' בש"ס יבמות ד' מ"ט. אמר אביי הכל מודים בבא על הנדה ועל הסוטה. שאין הוולד ממזר כו'. סוטה נמי דהא תפסי בה קידושין. ופירש"י ז"ל. שם וז"ל דהא תפסי בה קידושין לאשה. דחף לאחר שזינתה לא פקעי מינה קידושין הראשונים עכ"ל. הרי לפנינו. שאם התפיסו איסור על איזה דבר. שלא היה בו האיסור ההוא בתולדה. אם אירע בו מקרה. שאם היה רוצה להתפיס עליו אותו האיסור בפעם ההוא לא היה יכול אז נפקע גם האיסור שהותפס בו מקודם. והא כ' התוס' והפוסקים שם. דאע"ג דגזרת סת"י הוא משו זה לא היו אוסרין אותו בהנאה. מידי דהוי אפתן ושמנן. אלא עבדי ליה רבנן כיין נסך גמור. שנתנסך לע"ז שאסור מה"ת משום דדמי ליה וכ"כ התוס' שם נ"ז ע"ב – וא"כ מאי מקשה הגמ' אמתני' דחומץ של נכרים אסיר ואיסורו איסור הנאה פשיטא הא כיון דחומץ לאי בר ניסוך הוא. ואם היה רוצה הנכרי לנסכו אז לא היה יכול. א"כ הא אף אם באמת ניסך את היין שנעשה ממנו החומץ הזה בעודו היה יין. הא עכשיו כשנעשה חומץ פקע איסור יי"נ ממנו. שהתפיס בו בהיותו יין כסברת רש"י ז"ל הנ"ל. וא"כ הא מצד הסברא. היה לחומץ של נכרים להיות מותר בהנאה דהא מה בכך דעבדו רבנן לסתם יינם כיי"ל גמור. הא אפילו אם היה יי"נ גמור בהיותו יין. פקע איסורו כננעשה חומץ. דהא אם היה רוצה לעשות יי"ל בעת ההוא לא היה יכול א"כ מאי מקשה פשיטא. ודוק היטב כי היא קושיא נפלאה –

ולדרכו בזה הולך הלאה להקשות תור קושיא זו גם על יין מבושל יע"ש – אולם אחר העיון אין כאן קושיא דהא מבואר בר"ן ז"ל במשנה בנדרים (נ"ז ע"א) דגידולי איסורי הנאה אסורין. אף בדבר שזרעו כלה. משום דאע"ג דליכא מידי ממאי דאסור בגידולין. מ"מ לא גרעו מחליפין דאסירי משום דמחמת איסור הנאה קאתי וא"כ בחומץ יין. נהי דכשנעשה חומץ נפקע ממנו איסור יי"ל מהטעם הנ"ל מ"מ החומץ אסור בהנאה שהרי בהיותו יין היה אסור בהנאה וא"כ הא החומץ הזה מכח איסור הנאה קאתי. ואע"ג דעכשיו נתהפך היין לחומץ דלית ביה משום יי"ל. מ"מ הא לא גרע מגידולי איסור הנאה בדבר שזרעו כלה. דאע"ג דליכא מידי ממאי דאסור בגידולין אסורין משום דמכח איסור הנאה קאתי וא"כ גם החומץ הזה אף שאין בו עוד מהאיסור יי"ל שהרי היין נסך כלה ונעשה חומץ שאין בו איסור מ"מ אסור. וא"כ הא שפיר מקשה הש"ס פשיטא. ודו"ק היטב כי היא עצה יקרה. ועל יסוד קושיתו ותירוצו שהמציא מעצמו. סובב והולך כל בנינו שם לאמור. דכיון דכל האיסור הוא רק מכח דהוי כגידולי איסור הנאה. משא"כ ביינות בזה"ז לשיטת הפוסקים דקיי"ל כוותייהו. דאינו אסור אלא בשתיה. ואיסורי אכילה הלא גידוליהם מותרים וכמש"כ התוס' בעז מ"ט ע"א ד"ה שאם נטע. שנב אין לאסור היי"ש העשוי מסת"י אחר שנתבשל ועל ציר זה האריך בפלפול. והוכרחתי להעתיק כל לשונו בזה. למען כל עין רואה הלא יראה. ולבבו יבין כי במחילה מכת"ה. אין ממש בכל דבריו הבנוים על איסור שהוציא מפירש"י ז"ל. שאם א"א להתפיס איסור עתה. אז פקע גם האיסור מקודם. אשר באמת אין התחלה כלל לזה. ומעולם לא עלה כן על דעת רש"י ז"ל. ודברי רש"י ז"ל הלא מתפרשין היטב כפשוטן ואמת.

דהנה ז"ל הסוגיא שם ביבמות מ"ט ע"ב אמר אביי הכל מודים בבא על הנדה ועל הסוטה, שאין הוולד ממזר, נדה דהא תפסי בה קידושין שנאמר, ותהי נדתה עליו, אפי' בשעת נדתה תפסי בה קידושין, סוטה נמי דהא תפסי בה קידושין, תנ"ה הכל מודים בבא על הנדה ועל הסוטה ועל שומרת יבם שאין הוולד ממזר, ואביי שומרת יבם מספקא ליה אי כרב אי כשמואל, ופירש"י ז"ל, דהא תפסי בה קידושין לאשה דאף לאחר שזינתה, לא פקעה מינה קידושיה הראשונים, עכ"ל, והדיוק מבואר במלת לאשה, דנראה לכאורה כמיותר, כי תפסי בה קידושין הנאמר, הלא פשיטא דמלת בה על אשה קאי, והרש"ש ז"ל, שם הגיה לאשה ביוד, אילם קשה לאמור כי טעות נפל בכל דפוסי השסין, עוד יש מהדיוק בציון ד"ה נדה, דכתיב ותהי נדתה עליו, תהי לשון הויה דקידושין עליה, שבא מאוחר, כי מקומו קדום להד"ה דהא תפסי בה קידושין, כסדר הנשנות בג"מ, ונלע"ד די"ל דרש"י ז"ל כוון בזה כוונה מיוחדת, דהנה התוס' שם בד"ה סוטה נמי כו', כ' פי' בקונ"ט

דאף לאחר שזינתה, לא פקאי מינה קידושיה הראשונים וק' לר"י דנדה נמי לא פקעי קידושיה, ואפ"ה איצטרך קרא לאתויי דתפסי בה קידושין, ואר"י דגרס וכן ברוב ספרים, סוטה נמי הא כתיב בה הויה ותפסי בה קידושין פי' שגרשה ומחזירה, והויה דכתיב בה, היינו קרא להיות לו לאשה, דמוקמ"י בפ"ק י"א ע"ב. לרבות סוטה כו' יעו"ש, ובתוס' קידושין ס"ח ע"א ד"ה הכל מודים, שהובא ג"כ פי' הר"י, והרא"ש מדריוש מקיים פי' הקונ"ט יעו"ש, אשר מתבאר כי לפי' ר"י ז"ל, תפסי בה קידושין קאי על סוטה שגרשה ומחזירה, אשר שם, סוטה עליה, ולפירש"י ז"ל כאן ובקידושין שם, שפי' שאין הוולד ממזר שהרי עדיין הקידושין עומדין בה תפסי בה קידושין, קאי על קידושי הראשונים שלא פקעי, אשר אז אך שם אשה עליה, והוא הנרמז בלשון הזהב של רש"י ז"ל, בהוספת מלת לאשה, לשלול הפי' דתפסי בה קידושין קאי על סוטה, אשר ע"י שזינתה, נתוסף לה שם סוטה, אך הפי' דתפסי בה קידושין, הוא לאשה בקידושיה הראשונים, אשר אז אך בשם אשה כשרה נקראת - ולקושית הר"י ז"ל, דנדה נמי לא פקעי קידושיה. ואפ"ה איצטרך קרא לאתויי דתפסי בה קידושין, לכאורה י"ל דמקודם קאמרה הסוגיא דבנדה יש קרא על זה, ובסוטה מסברא וכפירש"י ז"ל, ולאחר שיש הסברא א"צ קרא גם בנדה, אך מלתא דאתיא בסברא טרח וכ' לה קרא, וכדמצינו כה"ג בכמה דוכתי בש"ס, אמנם באמת רש"י ז"ל, יישב קושית הר"י ז"ל בדרך אחר ומורווח, וכמש"כ המרש"א ז"ל בקידושין שם וז"ל, ובתו"ס ביבמות הקשו, דא"כ בנדה ל"ל קרא, שהרי בה נמי עדיין קידושין תופסין וכבר הרגיש רש"י ז"ל בשמעתין, במה שפי' אפי' נדה נמי, אם קידש פנויה בימי נדותה כו' ודו"ק עכ"ל, אשר לישוב זה, גם לאחר שנאמרה הסברא דבסוטה, יען דלא פקעי קידושין הראשונים, לזאת אין הוולד ממזר, מ"מ יש מקום בנדה דבעי לקרא בקידש לפנויה בימי נדתה, וכמש"כ המהרש"א ז"ל, ומדיוק היטב לשון וסדר פי' אא"ז רש"י ז"ל המזוקק כאור שבעתיים.

ויש לעשות סמוכין לפירש"י ז"ל, מסוגיא דקידושין שם דאמרי' אלא אר"י ואיתימא ר"ה בריה דר"י, א"ק כל אשר יעשה מכל כו'. הוקשו כל העריות כולם לאחות אשה, מה אחות אשה לא תפסי בה קידושין, אף כל העריות כולם לא תפסו בה קידושון, א"ה אפילו נדה נמי, אלמה אמר אביי, הכל מודים בבא על הנדה ועל הסוטה, שאין הוולד ממזר, אמר חזקיה ותהי נדתה עליו. אפי' בשעת נדתה תהא בה הויה. מכדי איכא לאקושה לנדה, ואיכא לאקושה לאחות אשה, כו' לחומרא מקש"י, מה שיש לדייק בסוגיא, דלמה מקשה הש"ס ממימרא דאביי ולא מקשי מהברייתא, דקתני בהדיא, הכל מודים הבא על הנדה וסוטה ושומרת יבם שאין הולד ממזר, כבר עמדו בזה הפי' והמקנה שם בחי'

והאריכו בפלפולים נעימים, בישוב זאת הקושיא יעו"ש, ולדעתי העניה י"ל בפשיטות, כי בברייתא נשנית גם שומרת יבם, אם כי בפלוגתא דרב ושמואל היא, הלא הברייתא קדומה להם, והכל מודים נאמר אך על תנאים שמעון התימני ור"ע, וכמו שלא נאמרה הברייתא אליביה דשמואל, כן נאמר שלא נאמרה, אליביה דר"י ור"ה בריה דר"י, ואין להקשות מהברייתא אמנם אביי דהשמיט שומרת יבם, כי גם בפלוגתא דאמוראי לא קמיירא, והכל מודים סובב והולך כפשוטו, על כל העולם, אשר בכלל המה תנאים ואמוראים דמודים לזה, שפיר קמקשה הסוגיא אלמה אמר אביי הכל מודים כו'. הלא דר"י ור"ה בריה דר"י להיקשם, אינם בכלל דהכל מודים – ויש עוד מהדיוק, דבסוגיא שם, לא הובא הטעם אשר בסוטה דאין הולד ממזר, כבסוגיא דיבמות, אם כי בפשיטות הוא, יען דיבמות שם עיקר ההלכה, לזאת בא בארוכה. אולם לפירש"י ז"ל וגירסתו א"ש טפי יען דקרא איכא אך לנדה, ובסוטה אך מכח הסברא, שהרי עדיין הקידושין עומדים בה אשר הקושיא דבסוגיא דקידושין שם דאקשה לנדה. אין מקום להקשות דאקשה לסוטה, כיון שגם בסוטה אין קרא מיוחד לזה, לזאת הטעם דבסוטה לא בא שמה, ולפ"ז יהיה מסוגיא דקידושין סעד לגירסת ופי' רש"י ז"ל וכדאמרן.

והנה כוונת פירש"י ז"ל, הלא הוא כפשוטו, דכיון דלא פקעי קידושין הראשונים, ולאשתו נחשבת לו, איך יחול על הוולד שם ממזר, אשר אמר ר' אבהו בירושלמי קידושין פ' האומר וכ"ה ברע"מ צ"ו ל"ג ע"ב מהו ממזר מום זר, הובא גם בפי' הרמב"ן ז"ל פ' תצא יעו"ש בפ"מ וק"ע אולם פי' הפשוט הוא כי מומו הוא יען שהוא זר, אשר אין מקום לזה במקום ויתפסי הקידושין, והבן הוא מאשתו אשר אינה זרה לו – ובתו"ס קידושין שם, לכך אימר הר"ש מדריו"ש ז"ל דיש ליישב פי' הקול"ט, דכיון דכ"ז דלא גרשה לא יהא הולד ממזר כדפי', אין לומר דמשום שגרשה כו'. וכיון דסברא הוי לומר, דלאחר גירושין נמי אין הולד ממזר, הכי נמי איכא למימר, דתפסי בה קידושין, דהא בהא תליא מלתא, ע"כ. ולהמעיין הלא יראה כמבואר. כי רש"י ז"ל נאיד מפי' הר"י ז"ל, אך ע"י גירסא אחרת שהיה לו, וע"י הקושיות שהקשו בתוס' שם ובתי' ביבמות ועוד בראשונים ז"ל על פי' הר"י ז"ל. וכוונת פירש"י ז"ל הלא הוא מפורשת בדבריו, דכיון דלא פקעי קידושין הראשונים וכיון דבנדה, לישנא דג"מ מוכרח להאמר, תפסי בה קידושין, כלומר אפ"י בשעת נדתה וכפי' רש"י ז"ל בקידושין שם, לזאת בה בסוטה נאמר בזה הלשון כדרך הסוגיות בכמ"ד, לאמור בלשון אגב והוא אשתו היינו טעמא דאין הוולד ממזר, וזה פשוט וברור בכוונת פירש"י ז"ל, והאבן יקרה לקח לו בזה דרך לעצמו, כלומר אך לעצמו להמציא המצאה חדשה כי לא עלה כלל כזה על דעת רש"י ז"ל, לאמור שאם א"א

להתפיס איסור עתה, אז פקע גם האיסור מקודם, ולהקשות מכח זה על סוגיות ערוכות והלכות קבועות, מחומץ ויין מבושל של יין נסך, אשר כל דבריו בזה ישא רוח, ואין בזה אך קשר של נימא בנימא, וחבל בחבל בפלפול של הבל במכת"ה, ואיך אפשר כלל לאמור ולהשוות, לגידולי איסורי הנאה או אכילה בדבר שזרעו כלה, דליכא מידי ממאי דאסור, יי"ש שנעשה מיי"נ, אשר הוא כעצמות האיסור, כי לא נשתנה למין אחר, ועוד בו קצת טעם וריח מיין, ועוד שם יין מרחף עליו, וכנ"ל. וסיומו על כל פלפולו כי הם דברים נפלאים, הוא אמת אך בכוונה אחרת כי הפלא ופלא הוא, איך יצא מגדול התורה, כבעל אבן יקרה, דברים כאלו ?? אשר אחשוב בזה, כמו שאחז"ל במורה הלכה בפני רבו. דלא מסתייע מלתא להורות כהלכה יעוין כו"פ סי' ח"י ד"ה ויכול למחול – כן יהיה מי שיהיה בשעה שבא לפקפק בפסק המבואר ויצא מפי רבותינו בעלי הש"ע והבאים אחריהם. לא מסתייע מלתא לאמור דברים אמיתיים וישרים. פוק חזי דברי התומים. בכללי תקפו כהן ס"ק קכ"ד לענין טענות קים לי שכ' בזה"ל. ובפרט דין שנזכר בש"ע והמחבר והרמ"א ז"ל השמיטו דעת החולק. קבלה בידי. וכן ראיתי מדיינים מומחים. וכן דן אני ובא מבלי לטעון קים לי כדעה החולק. כיון שהב"י ורמ"א ז"ל. שמו זכרנו אחר הדלת. אין לחוש לו וקיימו וקבלו חכמי הדור לשמור ולעשות ככל האמור במטבע הקצר ש"ע והגהות רמ"א ז"ל. ולדעתי אין ספק כי הכל בכתב מיד ה' השכל על ידם כו'. רק רוח ה' נוססה בקרבם. להיות לשונם מכוון להלכה בלא כוונת הכותב וחפץ ה' בידם הצליח. ולכן ח"ו לומר קים לי נגד הכרעת המחבר והרמ"א ז"ל כו' עכ"ל של הגאון רשכבה"ג בדורו. הבנוים על יסוד האמונה והתבונה – יעוין פמ"ג יו"ד סי' מ"ח בש"ד ס"ק כ"ה – אם כי חזקת ממון עדיפא מכל החזקות אשר גם ע"י ס"ס אין מוציאין. וכאשר ביארתי באריכות בש"ד. בספרי חידושי בן יאיר על ש"ס. בחי' לעירוכין ז' יעו"ש. מכל זאת קבע התומים להלכה ולמעשה. גם להוציא ממון. על יסוד האמונה. כי אין ספק כי הכל בכתב מיד ה' השכל על ידם וידוע שיטת כמה גדולי אחרונים כי דיעה שאינה נזכרת בש"ע, אין לעשות ממנה ספק פלוגתא, הובאו בדרכי תשובה יו"ד סי' נ"ז סק"ט על אחת כמה וכמה במה שהוא הלכה פסוקה בש"ע, כבנד"ד, פסק מפורש דזיעת משקין כמשקיי, כברמב"ם ז"ל פ"ז מהט"א ובתשו' הרא"ש ז"ל כלל כ"ו סי' כ"ו, והריב"ש ז"ל שם, שהוכיחו זאת ממשניות דפ"ב ופ"ה דמכשירין דזיעה היוצא מן חום המשקה כמשקה דמי יעו"ש בד"מ קכ"ג סק"ז, ובר"י או"ח תמ"ב סק"ד, ופמ"ג או"ח תמ"ז במ"ז סק"ט. ובהנהגת שו"נ בפתיחה ח"ב אות ל"ז, ובביאור גנזי יוסף שם, ודברת שו"ת פ"י, ובקונ"ט אחרון לקידושין בחי' פ"י בפסק דחדש ועוד מה שהאריכו בזה גאוני קמאי

ובתראי ומהם הובא בספר ארחות חיים, הלא ידועים המה והדברים עתיקים וארוכים, ופירות הנושרים מכל דבריהם, הוא דזיעת משקים כמשקין, וכדאיפסקא ביו"ד סי' צ"ב, והוא היסוד להלכה הברורה מפסק הש"ע דיי"ש הנעשה מיי"נ הוא כעצמות האיסור של יי"ל, אשר סתימת ההלכה הוא כנאמרת בשפה ברורה, דגם ביינות שלנו היא להלכה פסוקה, וכנ"ל. וכל המפקפק בזה בפלפולים, הכל ישא רוח ודבריו בטלין ומבוטלין, נגד פסק רבותינו, בעלי הש"ע שהוא תורת א' חיים, אשר לעד קיים, כאור שבעתיים.

ובזה נביא גם דברי המראה פנים על מאמר הירושלמי בפ"ד דסנהדרין, ה"ז. הכל כשרין לדון דיני ממונות, ר' יהודא אמר אפ"י ממזרין, ר"י אמר אין מדקדקין ביין נסך, שהראה בזה פנים מסבירות בזה"ל, כמה שיבושים ראיתי ושמעתי בפי' זה, והבל יפצה פיהם, וז"ל הסמ"ג בלאוין קמ"ח ה' יי"נ אהא דאמר רב אשי בע"ז ד' ס' ע"א זיקא בין מליאה בין חסירה שרי, דאין דרך יין נסך בכך, ומביא שם דברי ר"ת בתוספות וכן הלכה ולא כרב פפא דאסרי מכאן התיר רבינו יעקב על ברזא שהיתה רפויה בחבית. וכן סתימת מגופה שהיתה כפויה ע"פ החבית. ובא עכו"ם והדקה בפנים. וגם בפיטם גדול שלא היה השוליים מהודקין ובא יהודי ושם נעורת של פשטן. והיה תופס כנגד הנקב ומנע קצת היין מלצאת. ולא כל כך. ובא הנגר העכו"ם להעמידו בהידוק כנגד הסדק בסכין עד שסתם הפיתם. כ"ז התיר שאין זה דרך ניסוך בכך. ויראה לי דהא דגרסי' בירושל' ד"פ אד"מ אמר ר"י אין מדקדקין ביי"נ שעל כיוצא בענינים אלו אמר כן. עכ"ל הסמ"ג והובאו דבריו בהג"ה מי"י פי"ב מהמ"א. עכ"ל. אשר מפורש יוצא מפי רבותינו הראשונים ז"ל באיזהו ענינים ופרטים נאמרו דברי הירושלמי. ואך עליהם סובבים והולכים אלו דברים הנאמרים ויש מקום לרמוז עוד בזה. כי לכאורה שייכות הענינים דאמר ר"י הוא תמוה ועמד בזה היפה עינים בסנהדרין ל"ו ע"ב. וי"ל כי בעל המאמר מירושלמי הוא רב יהודא. וכדאמרי' בבבלי סנהדרין ל"ו הכל לאתויי מאי. אמר רב יהודה לאתויי ממזר. ובע"ז ס"ה. דרב יהודה שדר ליה קרבנא לאבידרנא ביום אידם. אמר ידענא ביה דלא פלח לעכו"ם הרי כי בזמנו נאמר עוד דלא מנסכי לעכו"ם. וכמש"כ בתוס' שם נ"ז ע"ב ד"ה לאפוקי ובראש"ש ז"ל שם סי' ז' יעו"ש. ולזאת מגע עכו"ם ביין שלנו אינו אסור בהנאה אלא בשתיה. ומכל זאת סיים הרמ"א ז"ל כי טוב להחמיר. אך אין לדקדק בזה כ"כ. וכמבואר בסי' קכ"ג שם ובאחרונים. והוא הנרמז במה שהסמיך ר"י אלו שני הדברים. אשר כמו בממזר אין מדקדקין וכשר. א לם אך לדיני ממונות כן אין מדקדקין ביי"נ לענין איסור הנאה הנוגע אך לממון. כיון דלא שכיח שהאומות ינסכו לעכו"ם. אמנם חלילה

לענין שתיה הנוגע לנפשות קדושת בית ישראל אשר בזה מדקדקין ומדקדקין. כי ישראל קדושים המה.

ומה נעמו דברי הברכי יוסף ז"ל. בסי' קכ"ב אות ב' שכ' וז"ל אולם הצער לסגור לב גם עינים ממ"ש גורי האר"י זצ"ל משם הרב מהרח"ו ז"ל וז"ל פעם אחת שתיתי עם מומר אחד ישמעאל שעשה תשובה ועדיין לא השלים תשובתו והראו במצחי ששתיתי יי"ל. ואמר לי מורי ז"ל. שצריך לעשות תיקון שותה יי"נ שהם ע"ג תעניות עכ"ל וילמדו מזה שותים שקלקלו לשתות ס"י וכמש"כ הרב הנשיא. ובסלת בלולה ד' ל"ז וכבר גדולי עולם האריכו למעניתם. מרן ובית דינו ושאר גדולי הדור והגאון מהר"ר ליווא. וגזרו בחרם על העוברים בשאט בנפש. כאשר דבריהם הובאו בספר יין המשומר ואחריהם החזיקו הרב המוסמך מהריטץ סי' י"א והרב הגדול מהראנ"ח ח"ב סי' נ'. והגאון בעל של"ה. והרב החסיד הרשב"א אבוהב בספר הזכרונות. ובתשובותיו בספר דבר שמואל סי' מ"ט וס"ט.

ובאמת כי גדול הכאב על אחינו בית ישר שוד שתו' ס"י דמלבד דהעובר על דברי חכמים חייב מיתה. ובר מן דין דאין לו חלק לעוה"ב כמש"כ בזוה"ק פ' שמיני כו'. עוד בה שנלכדים בחרם גאוני עולם רבותינו גדולי הדורות. ה' הטוב יכפר בעדם ויחזירנו ויחזירם בתשובה שלימה כי"ר.

וזאת תורה העולה מן האמור עד כה. כי יי"ש הנעשה מסתם יינם גם בזה"ז אסור כיין עצמו של נכרים בשתיה כפסק רבותינו בעלי הש"ע ז"ל. ומה שהיא אמת לאמתו להלכה פשוטה וברורה. כתבתי אביך החותם לך בני יקירי באה"ר בכל חותמי ברכות שבתוה"ק.

חיים מרדכי

סימן לא

להרב הגאון הגדול המפורסם בכל העולם כו' מו"ה אברהם מענדל שטיינבערג (שיליט"א) ז"ל אבד"ק בראד

תשובתו הארוכה ויקרה הגיעני. ויען כי יחוד הדיבור בזה להלכה חמורה לזאת לא באתי גם בפלפלת כ"ש. אך בדברים פשוטים הנלע"ד ברורים וסובבים והולכים אך למרכז ההלכה. בזה אבוא לפני כהד"ג בס"ד.

דקיי"ל שהיא פסולה

ובראשית נחתי משפט קדומה בכלל התשו' לפרט זה אשר העלה רבינו החת"ס ז"ל בחיו"ד סי' רי"ד דבמקוה כולה שאובה מה"ת. אז כל הפוסקים ס"ל דבעי' דווקא המשכה עג"ק הראוי לבלוע. ואך ברבייה והמשכה שאין כאן אך פסולא דרבנן. בזה פליגי. ובאשר דאנן לא נהיגין לסמוך אך ע"י המשכה ורבייה. לזאת לא הביא הב"י ז"ל דיעה זו בש"ע.

אם כי רבים וגדולים המה הרא"ם ר"א מוורדין ורוקח ועוד מקמאי ז"ל דס"ל הכי. וגם רמ"א ז"ל לא חשש אלא חומרא בעלמא לכתחלה. אולם שאובין הפסולין מה"ת לא יתבטלו מהיות שאובין אלא ע"י קרקע הראוי לבלוע והוא לעיכובא גם בדיעבד. והוכיח זה בראיות ברורות ומוכרחות מסידור לשון המרדכי ז"ל בפ"ב דשבועות סי' תשמ"ה ועל עמוד זה של הוראה אשר כל בית ישראל נשען על רבינו החת"ס ז"ל גם אני תמכתי יסודי בספרי שו"ת באר חיים מרדכי חלק ראשון סי' ט"ז. וכהד"ג יצא לפקפק ע"ז. ושלש אלה המה ראיותיו לעומת זאת הלכה הברורה.

ראשית אמר מר בזה"ל. ונראה דלא חלקו הקדמונים בזה בין המשכה בכולה לבין מיעוט שאובין. ומוכח כן ממ"ש המרדכי בפ"ב דשבועות הביאו הב"י שכ' הרא"מ בס"י שמעתי הללמ"מ דהמשכה היא עג"ק הראוי לבלוע כו' אבל ע"ג רצפת אבנים כו' לא מבטל שם שאובין מינייהו כו' ואח"כ כ' המרדכי וז"ל. מה שפ' הרא"ם דאם המשיכוה על רצפת אבנים או נסרים דלא הוי המשכה. בהא פליגי עליו השאלתות. ופ' דאם המשיכו ע"ג צנור שקבעו ולבסוף חקקו דכשרים עכ"ל. ואם נימא שיש בזה חילוק מנ"ל להמרדכי דפליגי הלא הרא"ם מיירי בוודאי בהמשכה בכולה מד"כ הללמ"מ כו' וס"ל דהמשכה בכולה ג"כ מועיל. וס"ל לרא"ם דכולו שאוב פסול מדאורייתא. ולכך קאמר הללמ"מ וכ"כ בגדולי טהרה בכוונת הרא"מ ז"ל (גם בספרי כ"כ ומבואר הוא גם בחת"ס שם כדברי הג"ט בכוונת הרא"מ ז"ל) וא"כ היכי מוכח דהשאלתות פליג עליו בזה. הא השאלתות פוסק דהמשכה בכולה ל"מ. ומיירי רק ברבייה והמשכה. ולכך ס"ל דמהני אף ע"ג צנור שא"ר לבלוע. אבל הרא"מ הא מיירי בהמשכה בכולה ולכך כ' שפיר דבעינן קרקע הראוי לבלוע. ולמה כ' המרדכי דפליגי בזה. וכן הב"י כ' דדעת הרמב"ם כשאלתות והרמב"ם הא פוסק דהמשכה בכולה לא מהני. ומיירי רק ברבייה והמשכה ומהב"י נראה דכוונתו ג"כ דפליגי על הרא"ם. ולפי הנ"ל הא לא פליגי כלל א"ו מוכח דס"ל דאין חילוק בזה בין המשכה בכולה לבין רבייה להמשכה. ומאן דפוסל פוסל בכולם ומאן דמכשיר מכשיר בכולם עכ"ל. וזאת היא העיקר שבראיותיו ממקור זאת ההלכה.

ואני אומר כי אין כאן שום הוכחה. כי לשיטת כהד"ג בהבנת דברי הרא"מ ז"ל תקשי על כל הפוסקים והרמ"א ז"ל מכללם. אשר הביאו דעתו לפסול בקרקע שא"ר לבלוע גם ברבייה והמשכה. מאין הוציאו זה הלא היראים מיירי בשאובה שהמשיכוה כולה. מדהביא ע"ז הללמ"מ. וכמש"כ החת"ס וג"ט. וא"כ י"ל דדווקא בזה שהוא פסולא דאורייתא הצריכו קרקע הראוי לבלוט. משא"כ ברבייה ובהמשכה שאיני אלא מדרבנן. אלא ברור כי למדו זה מלשון המרדכי ז"ל שכ' שם. כ' הרא"ם בסי' וז"ל. שמעתי (מפרש)

דהללמ"מ היא ל"ש המשיכוה ע"ג קרקע או ע"ג רצפת אבנים ולא נראה דלא אר"י אלא שהמשיכוה עג"ק שהמים ראויות להבליע. וטעמא כיון שראוים להבליע נתבטלו עג"ק. וכשזוחלת לגומא נעשה כאלו באו מתמצית הקרקע. כי נתבטל מהם שם שאובים אבל המשיכוה ע"ג רצפת אבנים או נסרים שאין ראיות להבליע. הוו כמו שמונחין בכלי ולא מבטל שם שאובין מינייהו שהרי אינו יכול לדונם. כאלו באו מתמצית מקום שהמשיכו עליו. שהרי אינם ראויות לבלוע בה להתמצית וכ"מ בתשו' הר"א מווארדין וספר רוקח כו' עכ"ל. אשר מהמלות האלו הוו כמו שמונחין בכלי ולא מבטל שם שאובין מינייהו מפורש יוצא שיטתו לפסול בקרקע שא"ר לבלוע גם ברבייה והמשכה דכיון שמבאר ואומר כי המים שיבואו ע"י אבנים או נסרים שאין ראויות להבליע הוו כמו שמונחין בכלי פשיטא דאין מבטלין גם שם שאובין מדרבנן. אך בשאובה כולה היא מהללמ"מ לפסול ע"י קרקע שא"ר לבלוע וברוב מים כשרים אשר המים שיומשכו ע"י קרקע שא"ר לבלוע הוו כמונחין בכלי ולא מבטל שם שאובין מינייהו פסול מדרבנן. והשאלתות והרמב"ם ז"ל דמכשירין ברבייה ובהמשכה ע"י צנור שא"ר לבלוע הלא מוכרח דפליגי על הרא"ם ז"ל בזה וכמש"כ המרדכי וב"י ז"ל כי הרא"ם ז"ל פוסל גם בזה כמפורש יוצא בדבריו. אמנם בכולה שאובה למאן דס"ל וכדקיי"ל דהוא מדאורייתא. לית מאן דמכשיר ע"י קרקע שא"ר לבלוע אך המפרש שהביא הרא"ם ז"ל וזה פשוט ואמת.

שנית מה שהביא כת"ה דברי התוס' ב"ב ס"ו בשם מהר"ם מפונטיזא והר"ש ז"ל מפ"ב דמקואות מ' ג' עד שסיים הרי דס"ל להתוס' והר"ש דאף בשאובה שהמשיכוה כולה מהני אף בהמשכה ברצפה הלא התשובה לזה כבר אמורה בספרי שם סי' י"ז על תשו' הגאון האמיתי מוה' מאיר אריק זיל הנדפסת עתה בשו"ת אמרי יושר סי' קע"ה שהשיב אלי בענין זה. וז"ל בספרי שם. אבל בכולה שאובה ולהסובר שהוא פסולה מה"ת לא מצינו בפירוש שיכשיר בהמשכה ע"ג רצפת אבנים אך ממה שהראה כת"ה מדברי הר"מ מפונטיזא ז"ל בתוס' ב"ב ס"ו והר"ש ז"ל בפ"ב דמקואות מ' ג' וגם במי השילוח במקור נפתח סי' ד' הרגיש בזה (וכ' להוכיח מכאן דהמשכה ע"ג קרקע הראוי לבלוע בעי' רק מדרבנן יע"ש. אמנם מלשון המרדכי בשם הרא"ם ז"ל והפוסקים מבואר דהוא מהללמ"מ) אשר גם לזה יש מקום לדחוק ולאמור דהלא גם בהמשכה עג"ק אם כי הרא"ם ז"ל הסביר הדבר דאם נתבטלו אגב קרקע וכשיזחלו לגומא נעשית כאלו בא מתמצית הקרקע נתבטל מהם שם שאובים. אבל המשיכום. ע"ג רצפת אבנים כו' לא תבטל שם שאובים מינייהו. שהרי אינם יכולים דונם כאלו באו מתמצית הקרקע שהרי אינם כולים לבלוע מהתמצית. מכל זאת מצד הסברא במים שאובים גם ע"ג קרקע

מ"מ ידעי' בבירור דהן הן המים שאובים שבאו להגומא ולא מתמצית הקרקע ועכצ"ל כמש"כ הר"י ז"ל בחגיגה כ"א דטומאה וטהרה והשקה הלכתא גמירי לה ולא בסברא עיין בתוס' ב"ב שם והתם בעזרה רצפת אבנים היו אלא וודאי דמדאורייתא מהני אפי' המשכה כזה ומהתם נמי מוכח ד"ש שהמשיכו אפי' כולה כולה דכשרה ובפ"ק דתמורה דלא מכשיר המשכה אלא כי איכא כ"א סאה במקוה אפשר דהיינו תליא מלתא וכך בא הלכה דהתבטלות השאובין אך עג"ק הראויה לבלוע. וא"כ י"ל דרצפת עזרה שאני כיון דאמרי' ביומא כ"א וזבחים צ"ו דשברי כלי חרס וכן מוראה ונוצה ודישון מזבח הפנימי ודישון המנורה נבלעין במקומן אם שהיה בדרך נס. ולבלוע גם דברים גושים ולא מצינו שיפליט. מכל זאת נוכל לקרוא רצפת עזרה כקרקע הראוי לבלוע גם לענין המשכה. וכעין דאמרי' בחגיגה כ"ז שאני שלחן דרחמנא קרייה עץ ומזבח הנחשת נחשב כקרקע יען שהכתוב קראו מזבח אדמה ומסלקין ממנו הציפוי כאלו אינו כך הכא ברצפת עזרה נסלק את רצפת אבנים יען שבולע גם ע"י האבנים וכקרקע הראויה לבלוע יחשב לזה. אשר נאמר כי גם ר"מ מפונטוזיא ז"ל יודה דבשאובה דאורייתא בעי' דווקא עג"ק הראויה לבלוע. ידעתי גם ידעתי דשינויא דחיקא הוא. אולם חזי לאיצטרופי למה דבתוס' שם בשם הרשב"א ז"ל דרך אחר לו בסוגי דפסחים. ולרמב"ן ועוד קדמונים ז"ל בשיטתם דאם שאובה כולה מדאורייתא א"א להכשיר בשאובה שהמשיכו' כולה ע"כ דלא ס"ל כשינויא דר"ס ז"ל. יעיון באו"ז סי' של"ה כו' עכ"ל שם והיא תשובה גם לדברי כת"ה. כי מש"כ בלשונו הרי דס"ל להתוס' כו' לייחס זה עוד בסתם לשיטת התוס' בוודאי דאינו כי התוס' בשם הרשב"א ז"ל וגם הר"י ז"ל לשיטתו – לא אזדו בשינויא דר"מ מפונ"ט. ואך הראיה היא לאמור כי כן ס"ל להר"מ מפונ"ט והר"ש ז"ל אשר לסברתי כי רצפת אבנים שאני אם כי היא דחוקה קצת מ"מ יש לה מקום בדרך דחיה בסתירת זאת הראיה ושלא לאפושי בפלוגתא עדיף.

ועוד נסתרה זאת הראיה בדברי המי שילוח אשר בספרי רמזתי אליו בקצרה. ועתה אבוא קצת בארוכה בהעתקת לשונו שכ' במקור נפתח בהקדמה לסי"ד סק"ו וז"ל עוד פ' הרמ"א בסעי' מ"ז דבעי' המשכה עג"ק שיוכל לבלוע ולא מהני ע"ג רצפת אבנים וע"ג דף. ונראה דזה וודאי הוא מדרבנן. תדע דהא הני דעות דס"ל דכולו שאוב מדאורייתא מתרצו הא דפסחים דף י"ז דבקרקע טהורין הואיל וחזי להטביל וכו'. דמשמע דכולו שאוב כשר. מתרצו כיון שנמשכין על הרצפה כשרין. כשרה מדאורייתא עכ"ל אם דמה שכ' בדרך וודאי שאיני אלא מדרבנן. ז"א דבמרדכי בשם הרא"ם ופוסקים ז"ל מבואר דהוא מהללמ"מ. (גם מש"כ המי שילוח דמהתם מוכח דשאובה שהמשיכוה אפי' כולה כשרה

מדאורייתא. כ' לפום רהיטא אשר על תירוצא דר"מ ז"ל כ' בתור מתרצו אשר באמת רובם ככולם מראשונים ז"ל נאדו מתי' הר"מ ז"ל כמבואר להמעיין) אמנם זה יציב וקיים לאמור דלתי' הר"מ ור"ש ז"ל איני אלא מדרבנן. וכמש"כ התוס' דהר"י ז"ל דייק מסוגיא דפסחים דכולו שאיב מדרבנן ולזאת בקרקע טהורין וכן בתי' הר"ם מפונטיזא. סיימו התוס' והו"ל כשאובה שהמשיכוה מדרבנן (כת"ה כ' במוסגר ליישב מש"כ בס' לחם ושמלה ס"ק ע"ד – ספר זה אינו עמדי – בשם המהריב"ל ז"ל ח"ג סי' ע' שהקשה. עמש"כ הר"ן בפ"ב דשבועות דר"ש ז"ל ס"ל שאובה שהמשיכוה כולה טהורה דמאין הוציא זה. ותי' כת"ה דהוציא זה מדברי הר"ש ז"ל בפ"ב דמקואות הנ"ל דשאובה שהמשיכוה כולה טהורה מדתי' כתי' הר"מ מפונ"ט ז"ל עכ"ד אם כי הרא"ש ז"ל בריש ה' מקואות הביא בשם הר"ש ז"ל שתי' כישוב הרשב"א ז"ל שבתוס' ב"ב שם. הלא דבריו נאמרים בישוב דברי הר"ן ז"ל אשר שם הביא בשם הר"ש ז"ל ככתוב לפנינו בפ"ב דמקואות שתי' כתי' הר"מ ז"ל. אולם הלא חזינן דהתוס' סיימו בתי' הר"מ ז"ל ובפ"ק דתמורה דלא מכשיר כו' אפשר דהיינו רק מדרבנן א"כ אין ראיה גם מתי' הר"ש ז"ל שתי' הכי, דיסבור דשאובה שהמשיכוה כולה טהורה גם מדרבנן. ודיוקו של מהריב"ל ז"ל במקומו עומד. אבל להמעיין באו"ז סי' של"ד של"ה יראה מדבריו דמתי' של הר"מ ז"ל נראה דס"ל שאובה שהמשיכוה כולה כשרה גם מדרבנן א"ש תירוצא דמר יעו"ש) פירוש. ובמקדש אוקמוה אדאורייתא ולא גזרו כמבואר בסוגיא דפסחים שם (וידוע שיטת הרבים כי לא אך לענין שבת רק בכל השבותין נאמר האי כללא דאין שבות במקדש) ובדרך זה סובב והולך גם תירוצא של הר"מ ור"ש ז"ל. שהיה המשכה ע"ג רצפת אבנים. אשר אך בזה פליגי על הרא"ם ועוד מקמאי ז"ל. הסוברים שהוא הלל"מ והם ס"ל שאיני אלא מדרבנן. ובמקדש לא גזרו ואוקמוה אדאורייתא. לטהר בהמשכה גם ע"י מקום שא"ר לבלוע. אמנם. גם הר"ש ור"מ ז"ל מודים דמדרבנן בעי' המשכה עג"ק הראוי לבלוע בשאובה שהמשיכוה כולה. ולהסוברים דקיי"ל הכי דשאובין דאורייתא. נאמר זה לעיכובא גם בדעבד מדרבנן וכדברי הגאון מי השילוח ז"ל.

שלישית כ' כת"ה וז"ל ועוד נראה להוכיח ממה שהקשה הראב"ד ז"ל בבעה"נ לשיטת הסוברים דאף בהמשיכוה כולה כשר. ממשנה דפ"ה דמקואות דמעיין שהעבירו ע"ג השוקת פסול. ע"ג שפה כ"ש כשר חוצה לו שהמעיין מטהר בכ"ש הרי דברישא אף חוצה לו פסול משום דנעשו שאובין אף שנמשכו אח"כ ע"ש. ומאי קושיא הא י"ל דברישא נ"מ היכא שנמשכו שלא ע"ג קרקע שראוי לבלוע כגון על אבנים או ע"ג עץ. ובשאובה שהמשיכוה כולה לכ"ע בעי' עג"ק שראוי לבלוע להנ"ל. א"ו דאין חילוק להסוברים

דל"ב קרקע הראוי לבלוע גם בהמשכה כולה ס"ל כן עכ"ל. התשובה לזאת הראיה ג"כ מתבארת מדבריי בתשובתי שם להגאון האדיר מהר"מ ז"ל בזה"ל, והאי ספיקא דשמא המשכה מהני גם ע"ג אבנים. הלא גם כת"ה כ' דדברי החת"ס ברור מללו. ודעה הישרה מכרעת מאוד לסברתו. דשאובין הפסולין מה"ת לא יתבטלו מהיות שאובין אלא ע"י קרקע שראוי לבלוע והמקילים הקילו רק ברבייה והמשכה דאין כאן אך שאובין דרבנן. ואני מוסיף עוד על דברי החת"ס כי המכשירים בהמשכה ע"י צנור הלא המה השאלתות והרמב"ם וכמבואר בב"י ז"ל אזדו לטעמייהו דשיטת הגאונים (אשר מסתמא גם רב אחאי גאון ז"ל בעל השאלתות מכללם) והרמב"ם ז"ל הוא דשאובה כולה ג"כ מדרבנן ולזאת בש"ע סעי' נ"ג דהכריע כשיטתם. וכמש"כ בש"ך ס"ק י"ז. לזאת גם בהמשכה פ' המחבר כוותם בסעי' מ"ד. כי שאובה כולה מדרבנן. וגם איכא רבייה והמשכה דהוי תרי דרבנן והרמ"א ז"ל לשיטתו בסעי' ג' דשאובה גה רובה היא מה"ת לזאת החמיר דבעי' דווקא עג"ק הראוי לבלוע אך יען דהוא ברבייה והמשכה שאינו אלא מדרבנן החמיר אך לכתחלה וגם בזה מלשון הב"ח שם שכ' וז"ל ונראה עוד כו' דלא נהיגין הכי ע"כ נראה דעתו לפסול גם בדעבד וכנראה דלזה כוון הש"ך בסקצ"ז במש"כ ואנן לא נהגינין הכי אלא בעי' המשכה עג"ק שראוי לבלוע כדלקמן סעי' מ"ו וכ"כ הב"ח דלכאורה מאי הוסיף בזה. הלא מבואר הוא ברמ"א ז"ל אלא כוון לאמור דאנן בעי' המשכה עג"ק הראוי לבלוע גם בדעבד. והוא שסיים וכ"כ הב"ח אשר בלשונו כמבואר דהכי נקטי' גם בדעבד. וכ"נ מרהיטת לשון הש"ך בס"ק י"ז שכ' והרב כו' והלכך הכא בגג פוסלת המשכה כו' אשר לשון הש"ך והב"ח מורה גם ברבייה והמשכה שאיני אלא מדרבנן לפסול גם בדיעבד ובזה החמיר הרמ"א ז"ל אך לכתחלה אבל בכולה שחובה ולהסובר שהוא פ' מה"ת לא מצינו בפירוש המשכה שיכשיר ע"ג רצפת אבנים עכ"ל שם וזאת היא תשובה מספקת לדעת הראב"ד ז"ל דגם הוא משיטת הסוברים דשאובה ע"י כלים מאילהם ולא מילא בכתף איני אלא מדרבנן וכמש"כ בשמו הר"ן ז"ל בשבועות שם ובב"י ז"ל בריש סי' ר"ח. כזאת גם בזה עומד בשיטת השאלתות והרמב"ם ז"ל. ועוד יותר להתיר גם בשאובה כולה בהמשכה ע"י רצפת אבנים או נסרים יען דפסול שאובה איני אלא מדרבנן משא"כ לדידן דקיי"ל שאובה דאורייתא שאובין פסולין מה"ת לא יתבטלו אך עי"ק הראוי לבלוע וכמש"כ החת"ס וזה כ' להשיב לדעת כהד"ג שהחשיב זאת לראיה אבל לענ"ד מעיקרא אין כאן גם סמך ראיה כלל. להידוע דרך הראשונים ז"ל להביא ראיה מסתימת ופשטות המשנה דברישא דהעבירו ע"ג שוקת דפסול גם חוצה לה מיירי בכל גווני גם בקרקע הראוי לבלוע אשר סתם קרקע כן הוא ומ"מ פסול גם חוצה לו (כעין זה גם בר"ש ז"ל

פ"ב דמקואות מ"ג שאנו עוסקים בו במש"כ והא דפריך כו' משום דסתמא קתני כו' ואלו הראשונים שהביאו ראיה מסוגיא זו דשאובה דרבנן ס"ל כי הסתמא לא יכריח כן גם הכא המכשירים גם בשאובה שהמשיכוה כולה. ישיבו לדיוק הראב"ד זל באמת כן אם בי נאמר בסתמא מ"מ י"ל דמיירי ונ"מ בקרקע דא"ר לבלוע והראב"ד ז"ל לא ניחא ליה בזאת הסברא ודייק מדנאמר סתמא דבכל גווני מיירי וכמש"כ הר"ש ז"ל) אשר כה"ג מצינו בכמה דוכתי דדייקו כן הראשונים ז"ל.

ועתה אשר כל אלו השלש ראיות נסתרו בתשובות ברורות. ולא נשאר אך מי דסיים כהד"ג. ועכ"פ חזי' דעת הי"מ שהבי' היראים. ס"ל אף בהמשכה בכולה ל"ב עג"ק. ולפי"ז הוי עכ"פ ספק גדול. אי בעי' קרקע הראוי לבלוט גם בהמשכה בכולה. בזה אני אומר לא כן אדוני כי האמת הוא מש"כ שם בתשובתי. אם שלא צויי"ל לאמור כ"ע. כי הרא"ם ז"ל הלא כ' שמעתי דמפרש דהללמ"מ ל"ש המשיכה ע"ג קרקע או רצפת אבניו הלא זה המפרש מדבר מהללמ"מ שהוא לשאור:

דאורייתא. אבל רובם ככולם נאמר ברור שהם סוברים דבשאובה דאורייתא בעי' דווקא קרקע הראוי לבלוע אשר החולק לדיעה יחידאה יחשב. ולא זו דלא יקרא ספק גדול אך גם לספק קטן לא יחשב. ולדידן דקיי"ל להלכה ברורה דשאובין דאורייתא לענ"ד חלילה באיסור תורה להחשיב דיעה יחידאה שהוא דעת הי"מ שבראי"ם. נגד דעת הרא"ם ר"א מווארדין רוקח ועוד פוסקים ז"ל ולעשות מזה ספיקא דדינא.

עוד זאת הלא צריכין לתן לב למש"כ שם בספרי. דיש עוד מקום לאמור דגם לאותה שיטה הי"א שבראי"ם ז"ל הוא רק ברצפת אבנים או בנסרים עג"ק אשר בטל לגבי קרקע. וכדמצינו בכ"ד דנחשב כקרקע. ע"ז בא ג"כ הללמ"מ לבטל השאובה גם דאורייתא. אם שא"ר לבלוע. מ"מ נחשב כהומשך עג"ק. משא"כ בשוקת שבגובה כבנד"ד. זה לכ"ע גם לדיעה זו לא תוכל לבטל השאובה דאורייתא. ומלשון השאלתות רמב"ם ומחבר ז"ל. אין סתירה לזאת הסברא דהם לשיטתם דגם כולה שאובה היא רק מדרבנן הם אמרו והם אמרו להקל גם בהומשך עג"ק שא"ר לבלוע משא"כ לדידן דשאובה דאורייתא להלכה פסוקה מבלי לעשות כלל ספיקא דדינא משיטת הסוברים דשאובה מדרבנן אשר ממקומו הוא מוכרע מפסק הרמ"א ז"ל בסעי' ג' דכל המקוה שאובין הוא פסול מה"ת וספיקא לחומרא הלא איכא ס"ס בדאורייתא וס"א בדרבנן. שמא כולה שאובה מדרבנן וס' שמא אינו שאובין. אלא ע"כ דהחלטת הרמ"א ז"ל מבלי לצרף זה לספק כלל אך בהחלט קיי"ל דשאובה כולה מה"ת וכמש"כ הפמ"ג בכעין זה בפ"ב דשער התערובות

ד"ה ואני העני לענין טכ"ע מן התורה וכן בכמ"ד יע"ש. אשר באיסור תורה וחזקת טומאה ואיסור כרת על המיקל להביא ראיה ברורה ומפורשת בדברי רבותינו הראשונים ז"ל.

העולה מזה כי דברי רבינו החת"ס ז"ל שרירין וקיימין דשאובין דאורייתא לא יתבטלו אך ע"י המשכה בקרקע הראוי לבלוע והוא מהללמ"מ. ומר"ש ור"מ מפונטיזא ז"ל. לסברתי אין הכרח כלל דיחלוקו על זה וגם אם נימי דפליגי הוא רק בדינא דאורייתא. אבל מדרבנן גם לדידהו צריכין המשכה עג"ק הראוי לבלוע וכמש"כ המי שילוח וכנ"ל. ואך הי"א שברא"ם ז"ל שנמצא מפורש החולק בזה אשר הוא דיעה יחידאה נגד כל הני רבוותאי רבים ואיסורא דאורייתא. חזקת טומאה ואיסור כרת פשיטא ופשיטא דהלכה ברורה כוותם. ואין כאן שום ספיקא דדינא כלל וכלל – וגם לזאת הדיעה מצינו מפורש אך באבנים או נסרים עג"ק. אמנם בהמשכה ע"י שוקת שבגובה י"ל כי גם לי"א שברא"ם ז"ל לא נחשב להמשכה כלל וכאמור מלתא בטעמא זה הנלע"ד בפרט זה להלכה ברורה ופסוקה בס"ד.

ומש"כ כהד"ג וז"ל ובס' אחרון ראיתי שמו אמרי משה אודות המקוה הנעשית בטארנא ע"י המשכה רק שלא היה ע"ג קרקע הראויה לבלוע וכ' להקל שיהיו עכ"פ המשכה כ"ש ע"ג קרקע הראויה לבלוע ולא בעינן ג"ט עג"ק הראויה לבלוע וכיון דאיכא המשכה עג"ק ג"ט ויותר מהני אם כ"ש עג"ק הראויה לבלוע. וכן נעשה המקוה בק' טארנא. לכן אפשר עכ"פ שיהי' נמשך עג"ק כ"ש הראוי לבלוע יכולין לסמוך וכמ"ש בס' הנ"ל. דדעת הרשב"א הביאו הריב"ש בתשובה דהמשכה אין לה שיעור ואפי' כ"ש. ועיי' בב"י שהביא מ"ש הרשב"ץ. שכ"נ פי' הר"ש וכ"נ מהרא"ש בפ"ו דמקוואות מ"ג. ואע"ג דהריב"ש כ' דלא נ"ל דכל פחות מג' כלבוד דמי. וכן כ' הרשב"ץ בשם הר"פ ובשם הר"י ז"ל וכן סתם המחבר בסעי' מ"ם דשיעור המשכה אינו פחות מג"ט. מ"מ היכי דהיכא המשכה תוך סילון של עץ כשיעור ג"ט והיה ג"כ המשכה קצת ע"ג קרקע הראויה לבלוע די"ל דכשר לכ"ע דבכה"ג ל"ש לבוד ע"ש בס' הנ"ל. ועכ"פ בשעת הדחק יכולין לסמוך בזה להקל כנלפע"ד עכ"ל ולכאורה יש להביא עוד מלשון התוס' בשם הר"מ מפונטוזא והר"ש ז"ל. שכ' משום שא"א בלא המשכה דכי נפלי מן הכלי לרצפה שהיא חלקה מימשכי אילך ואילך. ש"נ ג"כ דס"ל דאין שיעור להמשכה כי האם א"א שיומשך ג"ט הלא יוכל היות שנמשך פחות מג"ט אולם אם נאמר דהאי שיעורא דג"ט רק מדרבנן י"ל דבמקדש שאני דאין שבות במקדש ואוקמוה בזה אדאורייתא וכנ"ל. אמנם לטעמא דנתנו הפוסקים כי פחות מג' כלבוד דמי נראה דנכנס תחת הסוג מהכלל דפחות מג' כלבוד דמי שהוא הללמ"מ. אך די"ל דהלא הרשב"ץ ז"ל כ' דמחיצות שאני א"כ יש מקום לאמור גם למאי

דקיי"ל דבעי' ג"ט היא רק מדרבנן. אמנם מפשטת הטעם דפחות מג' כלבוד דמי נ' שהוא מדאורייתא וכן מסתבר ובדאורייתא הלא לסמוך איחיד נגד רבים גם בשעת הדחק אין לסמוך כמבואר בש"ך בהוראת או"ה וגם אם לעשות סניף מדיעה שלא הובא כלל בש"ע ידוע דעת הלבוש בחידושי דינים ס"ק מ"א דאין לעשות ממנה גם סניף ופלוגתא הוא בין האחרונים מובאים בדרכי תשובה סי' נ"ז סק"ט ובתומים בקיצור תקפו כהן ס"ק קכ"ד שאין לומר קים לי נגד פסק הש"ע ורמ"א ז"ל יעו"ש בדבריו הקדושים. ובפמ"ג חיו"ד מ"ח ש"ד ס"ק כ"ה. וספר זה אמרי משה אינו עמדי לראות את דבריו לא אכניס א"ע עתה בזה יען כי אינו נוגע לנד"ד. אשר השוקת של קרשים מגיע עד כותל הבאזאן. ונמשך ע"י השוקת לתוך הבאזאן אשר אין כאן גם השקה כ"ש ע"ג קרקע הראוי לבלוע – אך כ' להעיר. כי גם במקום אחר שיש השקה יותר מג"ט ע"י צנור ואח"כ השקה כ"ש בקרקע הראוי לבלוע לפי מה שנתבאר להלכה ברורה כדעת רובם ככולם מהפוסקים דמדאורייתא בשאובה כולה בעינן המשכה עג"ק הראוי לבלוע אם גם בשעת הדחק גדול לסמוך ע"ז לענ"ד צ"ע טובא ולפום רהיטא נראה שאין בזה כדי סמיכה.

ופתח דברי כהד"ג אשר יאירו בראשית תשובתו בזה"ל. והנה כבר נודע בזה פלוגתת אחרוני זמננו אם זה חשיב קטפרס כיון שהמים עומדים זה ע"ג זה. והד"ח סי' פ"ח פוסל את המקוה ובתשו' שו"מ מכשיר ועיי' בתשו' אבני נזר שהכשיר בזה. וכ' דזה לא חשיב קטפרס וכן בשו"ת נפש חיה מהגאון מו"ה חיים אלעזר ז"ל וואקס עיי' באבני נזר יו"ד סי' רע"ט. ובשו"ת עמק שאלה מחתנו של הגה"ק ד"ח הסכים לחותנו שלא להכשיר מקוה כזו ע"ש בסי' נ"ט עכ"ל. ובתוך אריכת פלפולו כפל ושלש כת"ה כיון ש המים עומדים זעג"ז והקלוח עומד שפיר אמרי' קטפרס הוי חבור. לדעת השו"מ מהד"ג ח"ב סי' כ"ו. וגם הגאון מהרש"ק ז"ל דהצריך המשכה עג"ק הוא אך לחומרא. וכיון שכמה גדולים הסכימו לדעת השו"מ לזאת עשה צירוף לעשות מזה ספיקא דדינא. אם זה נחשב לקטפרס עכת"ד כת"ה. מאוד מאוד אתפלא על כהד"ג. איך לא שת לבו לב חכם. אשר כ"ז אינו ענין להמקוה המבוארת והמצוירת בספרי כי שם המים אינם שקטים ונחים כרגע. וכל דברי כת"ה בתשובתו הארוכה הובאו ונתבארו מלבד הרבה תשובות אחרונים שהביא אשר מעולם לא ראיתים ואינם עמדי שם באר היטב באריכות בעזהש"י ולהלכה כ' שם וז"ל. ועתה בס"ד נבוא לעמק יהושפט הנה סברת השואל בשיירי טהרה שם דרצה לאמור דניצוק וקטפרס לא נקרא רק אם אין לו דפנות הסובבין אבל אם יש לו דפנות הסובבין לא נחשב לניצוק וקטפרס דחה הגאון מהרש"ק ז"ל בשתי ידים בראיות ברורות ומוכרחות. עד שבא למסקנא לאמור ובע"כ דאין חילוק בין אם מסובב מד' רוחותיו או

מב' רוחותיו יע"ש. בד"ח שם שכ' וז"ל והנה לכאורה נראה דכשהוא בכלי מקרי קטפרס אך לפי הנראה מתוס' גיטין הנ"ל דמפרש ר"ת ז"ל גבי גישתא דמה שיורד בקילוח מקרי ניצוק ולכן מפרש שם במונח אבת גישתא יע"ש. וא"כ לפ"ז מקוה זו דהוי שאובין דאורייתא לא מהני השקה ע"י ניצוק לכל הפוסקים עכ"ל. הרי שהוסיף עוד לאמור דזה הוי ניצוק. ויעוין בהגהות תפארת ישראל בע"ז ע"ב ע"א אך אשר תמך יסודו המהרש"ק ז"ל הוא מש"כ שם וז"נ מיהו מ"ש רו"מ בסוף דבריו דבאשבורן בוודאי הוי חיבור. זה נ' נכון לענ"ד דבזה אמרי' גוד אסיק ג"כ. עד שסיים והנה נחזור לדינא דנראה לי נכון כדעת רו"מ. דהיכא דהמים עומדים באשבורן וודאי אמרי' גוד אסיק (מכל זאת למעשה לא סמך האי סבא קדישא ע"ז להתיר אך ע"י המשנה ענ"ק וכת"ה דעתו בתשובתו שלא הצריך המשכה אך לחומרא וכ"נ מדברי הבית יצחק ז"ל במפתחות לחיו"ד ח"ב סי' כ"ז. אשר לא כן דעתי בספרי יען אם כי מלשון המהרש"ק ז"ל שסיים לכך אם א"א לעשות בקלות מקוה אחרת מותר לעשות מקוה כזו. וליתר שאת יראו להמשיך כל השאובין למקוה להיות דרך המשכה עג"ק כו'. נראה כדעתו אולם ממה אשר אותו צדיק ביציאתו מאותה תשובה התפלל תפלה קצרה כי ה' יצילנו משגיאות כו' ונתן עוד אל לבו לבאר טעמו בסמיכתו על היתרא דהמשכה גם כולה וחתר עוד להוסיף עצה בעשות ההמשכה ע"י קטנים פחות מיג"ש וסיים כי צרפנו כל היתרים יחד כדי לימטיין שיבא מכשורא. מכ"ז נראה כי למסקנא היו לבו של אותו צדיק נוקפו לסמוך אך ע"ז דאשבורן הוי חבור כיון דנח אך ע"י הכרח דינו כקטפרס וכדעת הגאון הד"ח ז"ל. ובמסקנתו מעיקרא דדינא הצריך המשכה ומבלי להתיר אך ע"י המשכה עג"ק ובהוספת תקנה בפחות מיג"ש. ולאחר כפ"ז סיים ויהא רעווא שלא יצא מתחת ידי דבר שאינו מתוקן אשר כ"ז הדגשתי בספרי יע"ש.) עכ"ל והן הן הדברים אשר ג"כ בשו"ת שו"מ שם נאמרים דכל שהן שקטים ונחים אמרי' גוד אחית וגוד אסיק ומצטרפין יע"ש. אמנם רוח אחרת בזה בדעת הגאון הד"ח ז"ל באמרו שם וז"ל יעיון בב"י ז"ל ונ' דגם הוא כ' בשם הראשונים דמים ע"ג מים בדרך הנחתן לא מקרי קטפרס מה שגבוהים והחילוק מובן במוחש דמים הניתן על מים שבבור הרי נחו ואינם זוחלין ורק בטבעו הם נחים. הרי נתחברו מים במים בשטח השוה. אבל מים שנתחברו. ע"י ניצוק ורק ע"י תחבולה ומכריח הוא עומד באוויר בסור המכריחו יפול למטה בוודאי לא הוי רק כמו שעומד באוויר עכ"ל ולדעתי העניה פשטות לשון המשנה שנאמר הניצוק והקטפרס או משקה טופח אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה והאשבורך חיבור לטומאה ולטהרה מורה כדברי חיים ז"ל. דדוקא באשבורן ממש דנוחים בטבעם הוי חיבור דאל"כ רבותא הוי קמ"ל דגם ניצוק וקטפרס כאשבורן

שנחו ע"י הכרח הוי חיבור לטומאה ולטהרה ולסברת הגאונים מהרש"ק ומהר"ש ז"ל מוכרחין לפרש דבאופן כזה נקרא אשבורן ונכלל באלו הדברים שנשנו והאשבורן חיבור שאין זה במשמעות הלשון ופי' הפשוט כמבואר בס' הד"ח ז"ל.

ולאחר שהארכתי שם. כ' בד"ה וקורא אני וז"ל. כן אני בתשובת זאת השאלה. גם אם היה המים שבצנור המחברם נחים אשר זה יסוד ההיתר של הגאון רי"ש (וכן מה שרצה לצדד המהרש"ק ז"ל בפלפולו כנ"ל) ז"ל. דכל כהן שקטים. ונחים אמר ינון גוד אחית וגוד אסיק (ועתה אשר שו"ת בי"צ ז"ל ח"ב בא לידי. ראיתי ציור המקוה אשר צייר שם במפתחות הוא. כי המעיין דלמטה נובע למעלה דרך הקנה. ומחבר עד מקו' השאוב' דלמעל'. ובכח נביעת המעיין נח ומתחבר עם המקוה השאובה דלמעלה אשר גם הוא צדד להקל אך בנח וכדעת השו"מ. ובצירוף ההיתר שבאו השאובין ע"י הפלומפף ע"ש. משא"כ בנד"ד אשר הקלוח הולך ושוטף ואיני נח כרגע – והצידוד יען דהמים באים מוואסיר לייטונג. מלבד מה אשר כה ראיתי בבי"צ סי' ל' שהרחיב הדבור בזה והעלה דחלילה להקל בזה יע"ש. הלא מבואר בתשובתי שם. בד"ה ואל תטעה – אמנם בנד"ד אשר המקור ממי הקאנאליזאציע רחוק לערך מאה קילימעטור. ויש כמה בתי אוצרות מים בהדרך. ממקום נביעתם עד עיר פאדילוי. אשר מבתי האוצרות מתחלקים גם למקומות אחרים. וכברור כי כמה פעמים נפסקים המים ממקום נביעתם. מסבות שונות. וזחילת המים בא להמקוה אך מבתי האוצרות שיש בהם מים. דפשיטא דהם שאובים גמורים מה"ת. (אשר זה תשובה מספקת. בסתירת כל דברי כהד"ג. שהדפיס זה השואל ששאל שלא כענין ביורה דרך תשובה קצרה בשם כת"ה) ומצטרפין מכל זאת איך יעלה על הדעת לסמוך באיסור דאורייתא וכרת על דיעה יהודאה רי"ש ז"ל במקום אשר חביריו הגאונים הד"ח והמהרש"ק ועוד מגדולי האחרונים ז"ל. רבו עליו לחלוק בזה (אם כי עתה הביא לי כת"ה מחש"ו אחרונים שלא ראיתים העומדים בדעת השו"מ. מכל זאת לענ"ד העיקר כדעת הד"ח אשר רבים וגדולים העומדים בשיטתו. שהביאם גם כהד"ג בתשובתו) דכיון שנתחברו ע"י ניצוק. ורק ע"י תחבולה ומכריח הוא עומד באווירי, ובסיר המכריחו יפול למטה. בוודאי לא הוי רק כעומד באוויר ואינו חיבר והמקוה פסולה מה"ת וכנ"ל, בפרט על ציור המקוה שאנו דנין עליה. אשר המים מכל שטח מקוה העליונה. בגובה 15 סענטי מעטיר שוטפין ועוברין בתוך הצנור בערך חצי מיניט לפול כולם למטה בתוך המעיין ואינם שקטים ונחים כרגע. פשיטא דגם לדעת הגאון מהרי"ש ז"ל המקוה הזאת פסולה כאשר קיי"ל דנצוק וקטפרס אינו חבור גם למקואות ומן התורה אין חיבורן חיבור כאשר נתבאר לעיל בס"ד עכ"ל שם וכן הגאון האמיתי מהר"מ ז"ל בתשובתי סי' קע"ה כ' וז"ל.

והנה כפי הוצעת הענין השקה של השאובים למעיין ע"י הצנור שבתוך המקוה הוא קטפרס. כי המים מגובה המקוה. יורדים תיכף למעיין. ואינם נחים ובכה"ג הוי קטפרס גמור. ובאמת אם היו המים נחים שם. דהיינו שנתמלא הצינור ונח לא הוי קטפרס אף שהיא מלמעלה למטה. כמ"ש בזה בספרי שו"ת א"י ח"א סי' ק"א (וגם בזה אותו גאון ביראת ה' אשר בלבו. בסי' ע"ג שם. כ' על שיטת הד"ח ובאמת שדבריו צע"ג כיון דהמים נחים אין זה קטפרס כלל. וכבר הארכתי בזה בספרי שו"ת א"י ח"א סי' ק"א. ושם כ' דאף ע"י סילון כשר. וכ"נ משו"ת שו"מ מהד"ג סי' כ"ז שהדבר פשוט. ואז לא ראיתי מ"ש בד"ח. ולאשר הגאון הנ"ל רב גובריה וודאי דיש לחוש לדבריו כו' יע"ש. אשר למעשה חש לדבריו. ולדעתי הענין כן הוא מעיקרא דדינא וכמש"כ בספרי שם) אך הכא שאין המים נחים שם ויורדים למקוה הוי קטפרס עכ"ל. אשר בוודאי תשו' האחרונים שהביא כת"ה דסמכו על השו"מ וסברת מהרש"ק ז"ל ג"כ אך בנח. משא"כ בשאלתונו דהמים שוטפין ועוברין בתוך הצנור ואינם שקטים ונחים כרגע. פשיטא דלכ"ע היא קטפרס גמור דבמשנה ג"מ ופוסקים וזה פשוט וברור.

והצירוף שעשה כהד"ג משיטת הר"י ז"ל בתו"ס גיטין. דהא דקטפרס אינו חיבור היינו דווקא לענין השקת מים טמאים נאמר ולא לענין מקוה (דברי כת"ה ש"כ ומ"ש בס' הנ"ל דמ"ש ר"י ולא לענין מקוה חסר. אבל במקוה שאוב הרי כלל ההכשר מדין השקת מ"ט כמש"כ הרא"ש ז"ל בתשו' כו' אין זה מוכרח כלל. דגוף דברי הרא"ש ז"ל כו. (פקפוקו הוא על דברי הגאון מהר"מ ז"ל שהבאתי שם בסי' י"ז. וגם אני פקפקתי בזה מפי' הרא"ש ז"ל בפ"ו דמקואות מ' ז'. והבאתי דברי הגאון מהרש"ק וד"ח ז"ל יע"ש) ולבסוף הרגיש כת"ה בעצמו לאמור. ובמ"ש לעיל משיטת הר"י ז"ל דס"ל דקטפרס הוי חיבור. דהא דקתני דקטפרס ל"ה חיבור לענין השקה מיירי. וכ' בד"ח דאין ראי' דס"ל לר"י כן. דל"א כן אלא לר' יהודא. אבל הוא בעצמו פוסק כחכמים. דקטפרס אינו חבור גם לענין מקואות. עיין בדברי אמת שם שהביא ממהרי"ט ז"ל. שמצטרף שיטת הר"י דקטפרס הוי חיבור לענין מקואות. וכ' עליו כמ"ש הד"ח דר"י בעצמו י"ל דפוסק כחכמים. מ"מ אין משיבין את הארי ומסתייען דרב גובריה אמרו ע"ש בדברי אמת עכ"ל הלא האמת הוא כמש"כ בספרי בסי' ט"ז ד"ה והנה באריכות. ובסי' י"ז בקצרה. בזה"ל. וכאשר ביארתי באריכת קצת כי דברי הר"י ז"ל יחידאה הוא נגד כל הפוסקים והמפרשים. וגם בשיטת הר"י ז"ל האמת הברור כדברי הד"ח ז"ל בסי' פ"ז שהבאתי. דגם הר"י ז"ל לא כ' זה אך לר"י דס"ל גבי מקוה גוא"ח אבל לרבנן דתוספתא דקיי"ל כוותייהו. נשאר הדבר ממילא ד"ק אינו חיבור, והוא שכ' הריב"ש ז"ל, דלא מצא מי שיקל לאמור. במקוה דנו"ק חיבור, וכ"כ

השו"מ במה"ד ח"ב סי' כ"ז דגם לו"ת – דכ' משלמה לחסרה הוי חיבור – ור"י מודים דנו"ק אינו חיבור כרבנן דתוספתא. והתוס' לא כ' רק לר"י ור"מ, ואני הראיתי כי כן מבואר באו"ז בסי' של"ג, דאם דמפרש המתני' כפי' הר"י, ז"נ לענין השקה, מ"מ מתוספתא אנו לומדים דקטפרס אינו חיבור לחכמים דקיי"ל כוותייהו, האמת הברור כי גם ר"י ז"ל יודה להלכה ד"ק אינו חיבור – גם לכלל הידוע דבעי' ס"ס השקולין פשיטא ופשיטא דאין כאן שום צידוד לעשות ס' שמא ק' חיבור, כי רובא ככולם הכריעו דקטפרס אינו חיבור, ולא נחשב לס' כלל וכמש"כ גם כהד"ג עכ"ל שם. אשר לא אפונה. כי אלמלי הוי דברי הראשון שבראשונים האו"ז ז"ל נגד עינו של הד"א, לא הוה כותב דאין משיבין את הארי, והברור כמש"כ הד"ח ושו"מ, ואין לנו, אלא דברי רבותינו הראשונים האו"ז וריב"ש ז"ל, דגם לפי' הר"י ז"ל האי דינא דקטפרס איני חיבור גם במקוה הוא יציב וקיים, וזה הוא דברי אמת.

דכרי הנח"א שהביא כת"ה שיצא להוכיח כי להרמב"ם ז"ל קטפרס הוי חיבור. נתבאר סתירת ראייתו בספרי שם ד"ה וצופה הייתי יע"ש – ודברי הרמ"ץ ז"ל שהביא. הנה מש"כ בסי' נ"ח אות א' דהך דינא דקטפרס איני חיבור לא הובא אך בט"ז. ז"א כלל אך הוא מוסכם מכל הפוסקים וכאשר ביארתי בספרי שם ד"ה והנה הלא נודע יע"ש – ומה שצדד שם באות ד' ולעשות כעין הוכחה דהא דקטפרס אינו חיבור. אינו אלא מדרבנן הלא מבואר בספרי שם ד"ה ועם האמור, דאין מקום כלל וכלל להוכחה שלו. וביארתי שם בס"ד בשלש ראיות ברורות ומכריחות, כי קטפרס מה"ת אינו חיבור יע"ש. וכדפשיטא לי' להדברי חיים, אשר ה' עמו לכוון האמת להלכה בתורת א' חיים.

ועתה זו סיומא דהך פיסקא הלא גם כהד"ג מודה, בתשובתו דבדבר שטהרתן של ישראל תלוי בזה חלילה לעשות מקוה כזו היכי דאפשר באופן אחר (כאשר בעזהש"י עלתה בידי להסיר מכשלה הגדולה. ונעשית מקוה כשרה בלא שום פקפוק כלל) אך היכי דנח. צדד דבשעת הדחק לסמוך גם על המשכה כ"ש עג"ק הראוי לבלוע אשר גם בזה אין דעתי שוה עם דעת כהד"ג וכנ"ל – אמנם בציור המקוה מעיר פאדילוי המבוארת בספרי שם. אין שום צידוד היתר מכל מה שסיים בצדדי היתר במסקנתו. ויעברו לפנינו אחת לאחת, מש"כ כהד"ג. וא"כ יש כמה ספיקות במקוה כזו, די"ל דלא הוי קטפרס כלל כדעת הרבה גדולים הנ"ל. הלא כבר נתבאר היטב:

דבזאת המקוה אשר המים אינם נחים כרגע ויורדים תיכף למעיין לכ"ע הוי קטפרס. – ומה שאמר מר, וגם איכא דעה דקטפרס לא פסול כלל במקוה כו' ובדעת הר"י כו', הלא האמת כי גם הר"י ז"ל ס"ל להלכה דקטפרס אינו חיבור כחכמים וכנ"ל – ומש"כ

כת"ה. ועוד יש דעות דכולו שאוב ג"כ לא הוי רק מדרבנן, ובדרבנן מהני קטפרס, מלבד מה דיש דעות דגם בדרבנן לא מהני קטפרס, וכמש"כ בספרי שם ד"ה ומה דכלל. הלא מבואר מפסק הרמ"א ז"ל דאין לעשות מזה ספיקא דדינא כלל וכנ"ל – ועל ארבעה אשר כ' כהד"ג, וגם איכא דעות דמהני המשכה אפ"י שלא עג"ק הראוי לבלוע, הלא תשובתי ברורה כשמש בצהרים, דלדידן דקיי"ל דשאובין דאורייתא, אין לנו דעה החולקת בזה, אך הי"א שברא"ם ז"ל דיעה יחידאה נגד כל הני רבוותאי קמאי ובתראי ז"ל אשר אין לעשות מזה גם ספק קטן – ובהמשכה ע"י שוקת שבגובה י"ל דגם הי"א שברא"ם ז"ל יודה, וכאשר נתברר כ"ז היטב בדברים כנים וברורים בעזהש"י – לזאת המקוה הנ"ל אשר היא שאובה כולה, והחבור אינו נח כרגע, אך שוטף והולך במרוצה, ואין כאן המשכה עג"ק הראוי לבלוע, וההמשכה היא עוד ע"י שוקת שבגובה, אין כאן שום צידוד להתיר, והאמת לא מתיו כאשר נתברר להלכה ברורה בעזהש"י בספרי שם, כי זאת המקוה פסולה מה"ת, ובזאת ההוראה בטלה דעתו הרחבה, נגד דעת הרבים רב האי גאון הגאונים הר"מ אריק ז"ל, והגאונים המפורסמים מו"ה יהודא ליב צירילסאהן שליט"א מקעשנוב, ומו"ה בצלאל זאב שאפראן שליט"א מבאקוי, ועוד כמה גדולים אשר כלנו באנו לעמק השוה, לפסול זאת המקוה, וה' עמנו אשר עלתה בידינו להסיר מכשלה גדולה הזאת וישראל קדושים הם לשמוע בקול התורה, ועשו מקוה כשרה וטהורה, כדת וההלכה עפ"י התורה – ובזה אחתום ברגשי כבוד ואהבה בחותמי ברכות שבתוה"ק חיים מרדכי

סימן לב

הגאון כו' מו"ה עקיבא גלאזגער נ"י אבדק"ק קלויזענבורג.

מכתבו הגיעני ובדבר שאלתו בזה"ל ע"ד מקוה של מ' סאה שנמשכה מן הנהר וכיון שייבש הנהר וא"א להמשיך אל המקוה מים חדשים. מוסיפין תמיד מים שאובים ע"י המשכה לתוך המקוה ועי"ז מתחלפים המים ואח"כ ממשיכין המים מן המקוה עד שנשאר כשיעור ומוסיפין מחדש מים שאובין בהמשכה כדי לנקות המקוה ולהחליף המים הסרוחים וכך עושין תמיד זה כמה שנים אם יש בזה משום נטל סאה ונתן סאה אשר לפי דעת הרמב"ם והראב"ד ז"ל פסול וכתב הש"ך בסי' ר"א ס"ק ס"ג שאין להכניס ראשינו במחלוקת עכ"ל השאלה ודן בזה כת"ה מצד הסברא כיון דהב"י כ' בטעם פסק הרמב"ם ז"ל מפני מראית עין א"כ די לגזור בזה בהוסיף שאובין ממש אבל לא בשאובין שהמשיכהו והרמב"ם וראב"ד ז"ל פסלו אך בנתן מים שאובין ממש אבל ע"י המשכה לא אמרו ולזאת המקוה כשרה זה ת"ד כהד"ג.

הנה הסוגיא דנ"ס ונט"ס ביבמות פ"ב ושיטת הרמב"ם וראב"ד ז"ל נתבאר בספרי חידושי בן יאיר על ש"ס באריכות באר היטב בעזהשי"ת יע"ש – וברורתי כי מה יפה אף נעים דברי בן פורת רבינו הב"י ז"ל שנתן הטעם עלי עין והוא עיקר הטעם בפסק הרמב"ם ז"ל והיכא דלא ניטלו ביד ליכא למיחש למ"ע ולזאת ממלא בכתף ונותן לעליון עד שירד לתחתון מ"ס דתנינן בפ"ו דמקואות כיון דלא ניטלו ביד ומקור זאת הסברא מחי:

הרמב"ן ז"ל ב"ב ס"ו כמבואר בב"י שם בד"ה אבל הרמב"ם ז"ל יע"ש – והבאתי שם דברי החת"ס ז"ל בסי' רי"ד דמחי' הרמב"ן ז"ל נראה קצת דדווקא בנותן ונוטל אבל אם נפלו מאליהם אע"פ שניטל בידים או להיפוך כל שלא שלטו בו ידי אדם פעמים לא גזרו יעו"ש מה שפקפקתי בזה והנחתי בצ"ע. אמנם בנחסר מאליהן וודאי לדעת הרמב"ם ז"ל שרי ולאחר שביארתי ההבדל והחילוק בין שיטת הראב"ד לשיטת הרמב"ם ז"ל כ' בד"ה המורם מן המדובר וז"ל ולראב"ד ז"ל פסול גם בנחסר מאליהן אמנם דעת הרמב"ם ז"ל נ' דמכשיר במע"מ וכנ"ל גם אינו פוסל רק בנותן ונוטל ביד משא"כ כשנחסר מאליהן וכנ"ל. ולפ"ז יש לשאול מה ראה הש"ך להביא דעת הרמב"ם וראב"ד ז"ל בחדא ד"ל דשווין המה ולא כן הוא ונלע"ד די"ל דכיוון בזה כוונה מיוחדת והוא אם דחזי' נהרשב"ץ ז"ל שסיים בסי' י"ז וז"ל. מ"מ מקום שאפשר לצאת ידי כל הספקות אין ראוי להכניס ראשינו במחלוקתן ע"כ ובח"ג סי' י"ב לאחר שהביא דעת החולקין על הראב"ד ז"ל סיים וז"ל וזאת הסברא ראוי לסמוך עליו בשעת הדחק דוודאי שאובה שהמשיכוה אינה פסול אלא מדרבנן ואם אפשר לצאת ידי כל הסברות הוא הישר והנכון ואם הוא שעת הדחק באיסורא דרבנן אפשר לסמוך על המיקל בכיוצא בזה שהדעת מכרעת כן ע"כ. הרי שהחמיר עוד יותר שלא להקל רק בשעת הדחק ובא"א בענין אחר נגד דעת הראב"ד ז"ל בלחוד (ומהחס"ל שם נ' דס"ל כן להלכה ולשיטתו הולך דגם הרמב"ם ז"ל ס"ל הכי אבל כבר כ' שהאמת הוא כדברי רבינו הב"י ז"ל) אמנם אנן דחזינן לרבותינו בעלי הש"ע הב"י ורמ"א ז"ל אם שראו דברי התשב"ץ מכל זאת קבעו להלכה כדעת רובא ככולא מן הפוסקים להכשיר במים שאובים בנתן ונטל למקוה כשרה אפילו עשה כן עד עולם אין לנו אלא הכרעת הש"ע לולי שהש"ך הביא דברי הרשב"ץ ז"ל דנראה דעתו הטהורה לחוש לזה אבל שפתי כהן ישמרו דעת והביא דעת הרמב"ם וראב"ד ז"ל ביחד להורות לנו דכיון דיש לפנינו שני גדולי הפוסקים צריכין אנו לחוש לדעתם כי בדינו של הרמב"ם ז"ל גם הראב"ד ז"ל מודה כי בכלל מאתים מנה אמנם היכא דליכא חששא דמ"ע דלדעת הב"י גם לרמב"ם ז"ל כשר יש לנו להורות כפסק הש"ע כנלע"ד בכוונת דברי הש"ך.

ונלע"ד פשוט דלפסק הש"ע בסעי' נ"ב דמקוה שאובה שהוכשרה ע"י נקב כשפ"ה למקוה כשרה נשאר לעולם בהכשירו אפי' נסתם הנקב ק"ו הוא בנתן מים שאובים למקוה כשרה ונזרעו בתוכה ואח"כ נחסר המקוה עד שלפי חשבון לא נשאר רק המי שאובים בוודאי דכשרה והוא פשוט ועתה דחזי' דאם שכ' הש"ך בס"ק מ"א קי"ב דיש לחוש לדעת רי"ו ז"ל שהביא בשם י"מ לפסול העיד לנו החת"ס דלית מאן דחש בזה לרי"ו ז"ל ק"ו דלא חיישי' לדעת הראב"ד ז"ל דיחידאה הוה נגד כל הפוסקים הראשונים ועד נאמן הוא החת"ס שהעיד שם ובסי' ר"ג אופן עשיית המקוה בקהלתו דנעשה כדעת הפוסקים נגד דעת הראב"ד ז"ל יע"ש ולזאת נלע"ד כי אין לנו לחוש רק לדעת הרמב"ם וראב"ד ז"ל בצירוף היכי דנטל ביד דאיכא למיחש למ"ע אמנם בנחסר מאליהן דגם להרמב"ם ז"ל כשר כשיש מ' סאה אם כי לערך החשבון לא נשארו רק המי שאובין כיון שנזרעו מקודם במים כשרים וחששא דמ"ע ליכא וכנ"ל יש לנו להורות כפסק הש"ע שהיא שיטת רוב הקדמונים ככולם לבד הראב"ד ז"ל ובפרט שכבר הורה זקן הגאון החת"ס ז"ל כנלע"ד להלכה בס"ד עכ"ל בספרי שם יעו"ש.

ככה ראיתי עתה בשו"ת משיב כהלכה סי' ט"ז ובשו"ת אמרי יושר ח"ב להגאון האמיתי מהר"מ אריק ז"ל סי' ע"ג ובנחל אשכול שם להלכה למעשה כן דבכה"ג שיוצא מאליו ליכא למיחש משום נ"ס ונט"ס יע"ש ולפ"ז בשאלתו אשר מלשון כת"ה שכ' ואח"כ ממשיכין המים מן המקוה עד שנשאר כשיעור, נראה שאין נוטלין ושואבין ביד אך מסתמא ע"י צנור הקבוע בקרקע או דרך אחר אשר בהסיר אך הסתימה והמניעה מיציאת המים שוב המים נמשכין מאליהן לענ"ד דינו כנחסר מאליהן כי כבר ביארתי בספרי חידושי בן יאיר שם ובשו"ת באר חיים מרדכי ח"א סי' כ"א ד"ה ועוד זאת העליתי דגם לשיטת הראב"ד ז"ל איני אלא פסולא דרבנן והבאתי כן גם בשם הנח"א ומהרש"ם ז"ל במהד"ק סי' מ"ד יע"ש ולזה הסכימו עוד הרבה מגדולי האחרונים אשר בדרבנן על המחמיר להביא ראיה וכיון דבלשון חז"ל נאמר ונטל סאה בהסרת המונע ונמשכין מאליהן אין נכנס תחת סוג נטל ביד אך נדון כנחסר מאליו אשר כבר יצאה הוראה הברורה מכל הגאונים הנ"ל להכשיר בנחסר מאליו וכדאמרן.

חדא ועוד כי גם בכלל נתן סאה איני בנד"ד יען שבא המים ע"י המשכה וכמש"כ כת"ה מסברא וכוון בזה לדעת גדולים וגם בספרי חידושי בן יאיר כ' בזה בד"ה ובישוב פסקי הרמב"ם ז"ל וז"ל שם. אברא כי יש לשאול לנוסחא הראשונה של הראב"ד ז"ל הנ"ל דפוסל גם במע"מ ולא מטעם מ"ע דנימי לחלק בין נתן ונטל לירדו מאליהן כתי' הכ"מ א"כ מה יענה להמתני' דנותן לעליון ויורד לתחתון ועלה על רעיוניי לאמור דהראב"ד ז"ל

בנוסחא הראשונה ס"ל דמים העליוני' הם יורדים יותר להתחתון וא"כ במקוה הראשונה היא העליונה שנותן שם בידו איכא רובא דמים שאינם שאובים ואין לשאול רק על התחתונה וי"ל דדווקא בנותן ונוטל פוסל הראב"ד ז"ל במע"מ מפני דאיכא לימגזר שמא יעשה מקוה כזו מתחלה למלאות חצי בידים ותהיה פסולה מה"ת לדעת הראב"ד ז"ל (יעוין ב"י ז"ל שם) משא"כ בתחתונה שלא נעשית רק ע"י המשכה ושאובה שהמשיכוה כולה דלדעת הפוסלין דקיי"ל כן ג"כ איני רק מדרבנן גם הראב"ד ז"ל ס"ל כדעת רוב הפוסקים דשרי כיון דנזרע מקודם במקוה כשרה ולא גזרינן שמא יעשה מתחלה כך דהוי גזירה לגזירה אבל מה אעשה כי הרשב"ץ ז"ל בסי' י"ב כ' להדיא דלדעת הראב"ד ז"ל מים שבאו בהמשכה ורביה במקוה חסרה דמי לממלא בכתף למקוה שלם יע"ש כל התשובה אם דתפס שיטת הראב"ד ז"ל דפוסל במע"מ וחלילה לי העני בדעת לומר נגד אביר הראשונים אשר מפיו אנו חיין אבל צ"ע ליישב זה עכ"ל יע"ש ועתה ראיתי בשו"ת הרי בשמים סי' קל"ד ח"ב שכ' שיהיו המשכה ג"ט קודם שבאים המים להארגז ובכה"ג גם הרמב"ם וראב"ד מודו דכשר בנ"ס ונט"ס בכל ענין וכמש"כ בתשו' תשב"ץ ח"ג סי' י"ב וכ"כ בישיע"ק סי' ר"א בהתשובה קאמינקא (ספר ישי"ע איני אתי) יע"ש ובשו"ת בית יצחק ז"ל ח"ב חיו"ד סי' כ"ז (אותו גאון וגם המשיב כהלכה שם הרחיבו הדיבור בשיטת הראב"ד ז"ל ויש להעיר בדבריהם בכמה פרטים ממש"כ בעניי בספרי חב"י שם אך עתי בל אתי להאריך והמעיין יראה ויבין) שהאריך בזה ומסיק ג"כ דע"י המשכה גם הראב"ד ז"ל מודה יע"ש ובספרי הלא כתבתי כי מתשב"ץ מבואר דהראב"ד ז"ל פוסל גם ע"י המשכה אולם בשו"ת מהרש"ם ז"ל שם ד"ה אולם מ"ש כ' וע"ש בישוע"ק בתשו' שבסו"ס שכ' בפשיטות דבדרך המשכה גם לשיטת הרמב"ם וראב"ד ז"ל שרי וליתא וכמש"כ פי' כי לראב"ד ז"ל פסיל גם בהמשכה יע"ש וכן בשו"ת אמרי יושר שם כ' ותי' רו"מ דכיון דיורד ע"י המשכה קיל יותר זה יש לו מקום בשיטת הרמב"ם ז"ל אבל הראב"ד ז"ל נראה שמחמיר גם בכה"ג כמבואר בתשו' תשב"ץ ח"ג סי' י"ב אשר זה כמש"כ בספרי בשטת הראב"ד ז"ל והוא האמת.

אמנם אם דלשיטת הראב"ד ז"ל פסול גם ע"י המשכה (ולכתחלה בעשיית מקוה אם אפשר בוודאי טוב לחוש לדעתו וכמש"כ בשו"ת ד"ח ח"ב סי' צ"ט אם עושין מקוה צריך לכתחלה לעשותה כשר אליבא דכ"ע כי היא קדושתן של ישראל וכמבואר בת"ה ברשב"א ז"ל יע"ש ובר"ש ז"ל פ"ב דמקואות מ' ג' דחזקת העושה מקואות עושהו בכשרות) הלא הוא דעה יחידאה ובדרבנן אשר הכריעו גאוני בתראי הישיע"ק בי"צ מהרש"ם (בח"ג סי' ש"ע יע"ש ובאמרי יושר שם שכ' כי הבי"ש בח"ב סי' נ"ט כ' כמה

צדדי להקל בזה דנ"ס ולט"ס יע"ש ובשו"ת השיב משה ז"ל סי' מ"ה) נח"א שם אוריין תליתאי סי' נ"ג הרי בשמים אמרי יושר ועוד כמה גדולים בתשובותיהם ז"ל דע"י המשכה כדינא שלשה שפיר דמי מורין להקל.

אולם להשגיח שיהיה ההמשכה טפחים וע"י קרקע הראוי לבלוע וכאשר ביאר רבינו החת"ס ז"ל בסי' רי"ז דשאובין הפסולין מה"ת לא יתבטלו מהיות שאובין אלא ע"י קרקע הראוי לבלוע והוא לעיכובא גם בדעבד יע"ש ובספרי שו"ת בח"מ סי' ט"ז י"ז אשר קבעתי מסמורות בפסק זה שהוא לכ"ע בלעדי דיעה יחידית החולקת ועוד יותר נתבאר באריכות למעלה (בסי' ל"א) כי היא הלכה ברורה אמת לאמיתו ואם ההמשכה בזאת מקוה כהלכה בצירוף כל הטעמים הנאמרים בלי שום פקפוק כי המקוה כשרה עפ"י התורה.

החותם ברגשי כבוד חיים מרדכי

סימן לג

להרה"ג כו' מו"ה יצחק משה ראבינאוויטש ג"י אבד"ק בארלאד

מכתבו הגיעני ובדבר שאלתו על המקוה מעיר פאיעשט בזה"ל. המרחץ בנוי לא רחוק מהר. מפנימיות ההר נובע מעיין מים אל תוך באזען גדול עגול עשוי מסימענט. והבאזען הוא מלא על כל גדותיו ויש בו שעורים של מקוה רבים מאוד. הוא מכוסה במכסה תמיד בהבאזען שוכב צינור של מתכת נמשך משם והלאה. ונוקב קור המרחץ, והולך הלאה ונוקב קור של חדר המקוה. ושם בולט הצינור מהקור כמו חצי אמה ומקלח משם מהאויר מים אל המקוה. הצינור לא שוכב וקבוע שם על הרצפה' כי מהריצפה עד הצנור יש כמו חצי אמה, ע"כ המים מקלחים מן הצנור באויר מן הגבוה אל הנמוך היינו אל המקוה כמו אזלא או כמו שקוראים ההמון טשיזמע, ויש ריחוק מקום הרבה. מסוף הצינור שהוא בגובה הקור, עד מקום המים שבמקוה.

בצינור הגדול שיורד מהבאזען אל המקוה, בתוך המרחץ יוצא שני ענפי', צינור אחד מתפרד משם ובא אל היורה וימלאהו מים למען הרתיחם וצינור שני בא למרחץ להיות להם מים קרום הנחוץ להם לתשמישי המרחץ

בעת אשר הם צריכים מים צוננים לתשמישי המרחץ אז מוכרחים הם לסתום את פי סוף הצינור המקלח להמקוה. בברזא של עץ. ואז ישיבו המים למרחץ וישתמשו בהם לכל צרכיהם.

את כל אלה ראתה עיני ועתה אשמיע לכתה"ר את כל אשר אמרתי להם, ואת אשר צויתי לעשות – בתחלה אמרתי להם, כי לא טוב הדבר הזה, כי המים מקלחים מן פי הצנור אל

המקוה באויר מן גובה הקיר. מחשש דהנצוק והקטפרס אינו חבור, לענין שני מקואות לחבר אותם עם המעיין. ע"כ הגדתי כי יורידו את הצנור, ויאריכו אותו עד שיגיע אל תוך המקוה פנימה, ויען כי חוששתי לדברי המחבר סי' ר"א סעי' מ"ט בסופו, שכ'. ויש מי שאינו מחלק בכך. ויעיון שם בט"ז ס"ק ס'. ע"כ הוריתי אותם להאריך הצנור עד המדרגה העליונה של המקוה. ויזולו המים על המדרגה העליונה. ומשם יזובו אל המקוה שזאת מותר אפי' לדעת הרשב"א ז"ל כמ"ש המחבר בפ"י בסעי' מ"ח בסילון של מתכות, וז"ל. אבל אם נופלים על שפתו בחוץ ונמשכין לתוכו כו' למקוה כשר.

הדבר השני אשר הראו לי כי מהצינור הגדול יוצא ענף אחד צינור הנוזל מים לתוך היורה. שמרתיחין אותו להיות להם רותחים עבור אמבטאות ועבור המקוה לחממו. ועלה על דעתי חשש מדברי המחבר סעי' ח' שם מעיין שמקלח לתוך הכלי, וכאן יורד המעיין ליורה שהוא כלי שלם. וראיתי כי פחד חנם פחדתיו דמבואר שם דאם המעיין מקלח אל שפת הכלי ולתוכו חוצה לה מותר, ובט"ז שם ס"ק ט"ז מבאר שם הדבר היטב. ובפרט פה שהמים שביורה אינם יוצאים מהיורה, כי אם נשארים שם, ומים אחרים מהמעיין נוזלים דרך הצנור למקוה, ואף אם יציור כי יבואו גם המים מהיורה להמקוה, מה בכך הלא במקוה יש שיעור, ואינה נפסלת אם יפול לתוכה שאובים, כי אסור לטבול רק אצל הכלי, אבל לא במקוה, עכ"ל שאלתו עם התשובה ביחד כדרך שאלת חכם והנה יען כי פתח דברי כת"ה, הוא בתיקון החששא שיש בזה, לענין הווייה ע"י טהרה, והחיבור הוא ע"י ניצוק וקטפרס, אמרתי בראשית לציין לו לעיין מש"כ בזה בספרי חידושי בן יאיר על ש"ס, בחי' זבחים כ"ה ע"ב, בד"ה, ג"מ תנן התם נתן ידו או רגלו או עלי ירקות כו' כו' עד גמירא בחתימת הלשון – ע"י טהרה גמורה. אשר העולה מכל האמור שם כי להלכה קיי"ל דבעי' הווייה ע"י טהרה גם במקוה בטהרת אשבורן. והיא דרשה גמורה. מקרא דיהיה טהור. אשר מה"ת בע"י הווייה עי"ט. ושפיר קאמר כ"ת.

דכיון דהמים מקלחים מן פי הצינור אל המקוה באויר מן גובה הקיר. הוי ניצוק וקטפרס דאינו חיבור. כי אך בדרבנן לדעת התו"ס בחולין ק"ו ובר"ש ז"ל פ"ו דמקואות מ' ח', ובב"י בסי' ר"א בשם הראב"ד ז"ל ד"ה ומ"ש טבלו בו שנים בסה"ד, אמר"י דנו"ק חבור יעו"ש. ובח"י פ"י לגיטין ט"ז. וגם בזה יש חולקין כמבואר. בספרי שו"ת באר חיים מרדכי ח"א סי' ט"ז ד"ה ומה דכלל יעו"ש ובשו"ת מהרש"ם ז"ל ח"ג סי' רמ"ד במפתחות שם ובסי' שדים הביא בשם ר"מ שיק ז"ל סי' ק"צ שדעת הב"י ונו"ב ז"ל דגם בדרבנן קטפרס אינו חבור יעו"ש. אמנם בדאורייתא כבר הארכתי בספרי שו"ת שם וברורתי בס"ד להלכה ברורה דנו"ק מה"ת לא הוי חבור – וע"י בד"ח ז"ל לה' מקואות אות נ"ז

דחולק על הנט"ש גם במעיין – וכיון דאין כאן חיבור המקוה להמעיין. והמשכת המים הוא ע"י סילון המקב"ט. א"כ מרחף על המקוה חששא מפסולא דאורייתא. ויישר חיליה אשר תקן זאת בעצתו להוריד את הצנור ולהאריך אותו עד שיגיע אל תוך המקוה פנימה. גם מה שחשש כ"ת לדעת היש מי שאינו מחלק בכך. הדין עמו. אם דלכללא הידוע. כי היכא דאיכא בש"ע דיעה א' בסתם. ואח"כ בשם יש מי שחולק ה' כ"ד הראשונה. (יעיון בספרי שו"ת שם סי' נ"ב ד"ה ומה דפשיטא ליה) הלא בזה ראינו דיצא מהכלל. וכמש"כ הב"ח שם בס"ק נ"ב. דנקט"י להחמיר כדעת הרשב"א ז"ל. והבין כן גם בדעת הש"ע יעו"ש. ובהגהות הגר"א ז"ל ס"ק פ"ט דמתוספתא משמע כסברא האחרונה. ובשו"ת שבס"ס מנחת יעקב ז"ל סי' ד' כ' דיש לחוש להכרעת הב"ח לכתחלה יעו"ש – ויש עוד לתן לב כי לפרקים אולי יופסק הנביעה מהמעיין אל הבאזען. והמים למקוה יבואו אך מהבאזען העשוי מסימענט. ואז הופסק כח מעיין ודין מקוה עליו. כמבואר שם ביו"ד סעי' י' יעו"ש בש"ך ופוסקים, ועיין במהרי"ט ז"ל בשניות סי' ח"י. לדון בכלל על המעיינות שלנו שאין עליהם דין מעיין. ורבים מפוסקים בתראי דחששו לדעתו כידוע – ובשו"ת ד"ח ז"ל ח"ב סי' צ"ט כ' דאם עושין מקוה צריכין לעשותה לכתחלה כשר אליבא דכ"ע. כי היא קדושתן של ישראל וכמבואר בת"ה ברשב"א ז"ל יעו"ש. ובר"ש ז"ל פ"ב דמקואות מ' ג' דחזקת העושה מקואות עושהו בכשרות. ולתקן זאת צוה להאריך הצנור עד המדרגה העליונה של המקוה. ויזולי המים על המדרגה העליונה ומשם יזובו או המקוה. תקנתו היא תקנת חכמים. אולם כמוכרח לעשות עוד תקנתא לתקנתא. אשר כלות הצנור יהיה בריצפת המרחץ סמוך להמקוה. (כי בהויה עי"ט ל"ב ג"ט וכמש"כ החת"ס הובא בפת"ש שם) שיהיו נופלין על שפתו בחוץ ונמשכין לתוכו (א' בצנור קטן של עץ או חרס. כמבואר שם ביו"ד ר"א סעי' מ"ח. ושיכול לעמוד ולהזחיל בלא דבר המק"ט. וכמש"כ בחת"ס סי' קצ"ט הובא בפת"כ שם. ובתשובות האחרונים יעו"ש) באופן כי לראשית תוכיות המקוה. יבואו המים בהווייה ע"י טהרה. אשר יהיה התיקון בשלימות גם לעת אשר מוכרחין לצרף המים של המדרגה העליונה לשיעור מקוה. ואם אולי בזאת המקוה א"צ לזה. הן הן מהדברים שנאמר בהם לא פלוג. וביחוד בחומרא דמקוה. איסור כרת. ולעולם. ולרבים אשר החכם יהיה עיניו בראשו לתקן שיהיה עצהיו"ט לעולם.

ומש"כ להסיר החשש בדבר השני שהראו לו. כי מהצינור הגדול יוצא ענף אחד כו' כל דברי כ"ת בזה פשוטים וברורים.

והנה כ"ת כ' עוד בזה"ל. ועוד בה שלישיה. כי ספרו לי. כי כאשר הם צריכים מים קרים במרחץ לרחוץ בהם. אז הם מוכרחים לסתום פי הצנור הקולח למקוה בברזא של עץ. בזה לפי ע"ד אין חשש. הלא מבואר בסע"י נ"ב בפירוש. וז"ל ולאחר שנתערב כו'. נשאר לעולם בהכשרו כו'. ואם שהביא הש"ך ס"ק קי"ב בשם רי"ו. שנסתפקו בו המפרשים. שאני התם. דשם אמרו במקוה פסול ובא לערב אותה עם מקוה כשר. ופה בנד"ד המקוה כשר ויש בה כשיעור. א"כ מה איכפת לן אם סותמים הצנור בברזא של עץ רגעים אחדים. ואפ"י לכתחילה נ"ל דמותר לסתמו ולהשאר סתום ימים רבים. כי הפוסקים המחמירים. הם מדברים ממקוה גשמים. ופה היא המקוה מהמעיין ודין מעיין לו לטהר בין בזוחלין בין באשבורן. וכיון דנכשר פעם אחת עומד בהכשרו כל הימים. בכל זאת פחד לבי להתיר זאת. כי אולי צריך להיות המקוה מחובר תמיד עם המעיין.

עוד הגידו לי כי יכולים לעשות גם זאת כי יעשו סוף הצינור בפיו צר. למען יהיה הקילוח דק מאוד. (ובטח תהיה הנקב כשפופר הנאד) ואז אינם מוכרחים כלל לסתום בברזא עץ. כי הקלוח יהיה דק מאוד. ויוכל לזוב המים בתדירות. וגם יכולים להיות להם מים צוננים כאשר מוכרחים להם במרחץ. אך דא עקא כאשר יזוב המים בתדירות אף קלוח דק אזי ימלא המקוה על כל גדותיו. ויעברו על שפתיו. ויציפו על כל המרחץ. ע"כ הוריתי אותם לעשות חור למעלה בדופן המקוה. אחרי השיעור מקוה והטבילה. למען יצאו המים לחצר ולא יציפו המרחץ. עכ"ל ובמכתבו השני כ' אשר יעורר כתה"ר על אשר צויתי לעשות חור למעלה משיעור מקוה לטבילה. למען יזל מן המקוה החוצה להחצר. ולא יציפו המרחץ. והעיר כת"ה מדברי היש מחמירין שברמ"א סעי' כ' דיש בזה חששחילה. וכתה"ר חושש לדבריהם להלכה. ובעבור זה דורש כתה"ר ממני לתקן זאת כו'. לפענ"ד אין כאן חשש זחילה. ואין צורך לשום תיקון כלל. יען כי המקוה יבואו ממעיין. ומעיין מטהר בין בזוחלין בין באשבורן. וכן מחלק הרמ"א ז"ל שם בפירוש. וז"ל. וכ"ז דווקא במקוה שאינה יבא ממעיין אבל כו' - ואף גם זאת. כי גם במקוה ממי גשמים ג"כ אין חשש גדול אם יש חור אשר מימיו נוזלים דרך שם. אם קודם הטבילה יסתמו החור בברזא של עץ. אשר איננו מקבל טומאה. כי אז המקוה שלימה ואינה נוזלת. וזאת לפע"ד גם לדברי הי"מ שברמ"א מותר אם הוא למעלה משיעור מקוה וטבילה עכ"ל כ"ת. אשר למען חומרא דמקוה הארכתי והעתקתי כל לשונו למען תתברר בדיוק היטב השאלה בכל הפרטים.

בכל אלו הדברים שכ' כ"ת טוב ראשית דבריו מאחריתם כי מש"כ וכתה"ר חושש לדבריהם להלכה כאלו אני אך חושש לזה לא כן הוא כי ידועים המה דברי התשב"ץ

ז"ל בח"ג סי' ל"ד לאחר שהביא ב' הדיעות סיים אבל מי יכניס ראשו בין הרים גדולים באיסורי תורה ובחיוב כרת ובמה שהראשונים ז"ל החמירו. ובמה שאפשר לתקן לצאת ידי כל הספקות יתקן עכ"ל ויעיון במי השילוח סי' ב'. אם כי בשו"ת שדה יהושע סי' י' ראיתי שהביא בשמו מח"א סי' י"ז. שהכריע להלכה כדעת הרא"ש ז"ל. הלא להכרעתו להחמיר שומעין. יען שהיא בח"ג הנכתב באחרונה וכמש"כ בכה"ג הפמ"ג בפתיחתו ליו"ד בכללי הוראת או"ה יע"ש וכ"כ הב"ח שם דהכי נקטי' וכל בני ישראל יוצאין ביד רמ"א ז"ל בפסקיו דיש לחוש לדבריהם לכתחלה והחמירו בזה גאוני בתראי בתשובותיהם כמבואר להמעיין בדבריהם יען כי פסול זוחלין הוא מה"ת יעיון בספרי שו"ת שם סי' טז ד"ה וכן כמבואר ביו"ד שם סעי' ב' ברמ"א ז"ל.

ומש"כ שאין כאן חשש זחילה יען כי המקוה יבוא ממעיין ומעיין מטהר גם בזוחלין הלא נודע דברי המהרי"ט ז"ל הנ"ל דמעיינות שלנו אין עליהם דין מעיינות גמורים. והאריך בזה בטעמים נכונים יעו"ש. ובפת"ש שם ס"ק מ"ג שהביא כן גם בשם המשכנות יעקב. ובד"ח בפתיחתו לה' מקוואות אות י"ב כ' וז"ל. מקוואות שלנו ראוי להחמיר שלא יזחלו המים להיות יוצאים מצד זה ונכנסים מצד זה. חדא דיש להחמיר לכתחלה. שמעיינות שלנו אינם מעיינות גמורים כדברי מהרי"ט ז"ל. ולפיכך פוסל בהם הזחילה וגם כי לפעמים כו' כו'. ולכן מהראוי ליזהר שכל מקוה לא יהיה זוחל כלל עכ"ל יעו"ש. ובתשובותיו ח"א בחיו"ד סי' מ"ב שכ' ומעודי אני רואה לתקן בית הטבילה שלא יהיו זוחלין כלל. כי כמה דיעות בזה. ולמה לן לחוש ולהקל באיסור חמור כזה. ובח"ב בסי' צ"א מסיק דק' לסמוך על מעיינות שלנו יעו"ש ובסי' צ' דחשש ג"כ לדעת המהרי"ט ז"ל. וגם האריך שם לבאר להלכה. דמעיין אינו מטהר בזוחלין. רק במעיין משוך אבל לא במעיין עומד. ומסיק דמי לא יחוש לאיסור כרת כזה להקל נגד הר"ש ראב"ד והרמב"ן רז"ה וט"ז ז"ל יעו"ש. ובכאן בראשית בהבאזען הגדול אשר משם יבוא אל המקוה הוא עומד. וכן בהמקוה (ועל חיבורו לראשית המעיין יש לפקפק בזה וכמובן.) אשר נקטי' בזה לחוש לפסול דזחילה. וכהכרעת הד"ח ועוד מגאוני בתראי בתשובותיהם. ויעוין בפת"ש שם ס"ק ל"ד מש"כ בשם המ"צ ובס"ק נ"ד בשם החת"ס סי' ר"ט ויש להאריך בזה. אולם אין הזמן עמדי עתה. וגם הדברים עתיקים וארוכים בתשובות ובפוסקים.

גם מש"כ כ"ת גם במקוה ממי גשמים כו'. אם קודם ה"ט יסתמו החור בברזא של עץ כו'. אם כי בזה שפיר קאמר דבשעת הסתימה ואינה נחלת המקוה כשרה בלא שום פקפוק. אולם כבר מבואר בתשו' חת"ס ועוד בתשובות גאונים. דאין למסור דברים כאלו העומדים ברומו של עולם היהדות בקדושת וטהרת בית ישראל לבלנים ולסמוך

על סתימתם או פתיחתם בשעת הטבילה. אשר יש בזה חששא דשכחה ופשיעה. ואם הם כך אמרו בזמנם אנן מה נענו אבתרייהו בימים האלו ובזאת המדינה וחלילה למסור ההשגחה בזה להבלנים. וכמש"כ בספרי שו"ת שם סי' ט"ז ד"ה הלא מצוה דרבים יעו"ש.

אברא כי יש דיעות ושיטות החולקים בכ"ז. וידעתי גם ידעתי בעזהש"י מה שיש לצדד בזה (גם זה הכלל ידוע דבמקום דבדיעבד שרי ל"ח לשמא ישכח. אולם יש לחלק וכמובן.) אמנם למה נכניס עצמינו למקום צר ודחוק במקוה החמורה. ואם מפני כי בעת שצריכים למים קרים במרחץ לרחוץ בהם. אז הם מוכרחים לסתום פי הצנור הקולח למקוה בברזא של עץ. וחושש כ"ת להסתפקות המפרשים שברי"ו ז"ל המובא בש"ך ז"ל שם ס"ק קי"ב דכיון שנסתם הנקב חוזר לפסולו. הנה אם כי בשו"ת ד"ח חיו"ד סי' צ"א כ' ומ"ש שא"צ לחיבור רק פ"א אפי' הפסיק אח"כ. לא כן כ' הש"ך ז"ל ס"ק קי"ב. וכן נוהגים כדברי הש"ך ז"ל הלא לעומת זה נאמן עלינו גם עדותו של החת"ס בחיו"ד סי' רי"ב (יעו"ש דבחבור למעיין חמור מחבור למקוה. שיש לחוש לשיטת הרא"ה ז"ל שהובא בשט"מ ביצה י"ח) דלית מאן דחש למש"כ הש"ך בשם רי"ו ז"ל. וכדעת הנו"ב והסכמת רובם ככולם מהאחרונים יעו"ש וכ' בכ"ז בספרי חידושי בן יאיר לחי' יבמות פ"ב בביאור הסוגיא דנ"ס ונ"ס ובספרי שו"ת שם יעו"ש. אולם גם לדברי המפרשים שברי"ו ז"ל והחוששים לזה הלא מש"כ כ"ת כי לא אמרו אך במקוה פסולה ובא לערב אותה עם מקוה כשרה להכשירה. משא"כ בנד"ד המקוה הלא היא כשרה ויש בה שיעורה. א"כ מה איכפת לן אם סותמים הצנור בברזא של עץ רגעים אחדים ואפי' לכתחלה מותר לסתמה ולהשאר סתום ימים רבים. דבריו בזה הם פשוטים כנים וברורים. והוא אשר אמרתי כי טוב ראשית דבריו. ותפוס לשון ראשון. והחור בדופן המקוה צריכין לסתום מטעמים הנאמרים ובשעה שצריכין מים קרים למרחץ יכולים לסתום פי הצנור הקלוח להמקוה. ואין שום פקפוק כלל עי"ז בכשרות המקוה וכדאמרן.

וזאת תורת העולה. כי לאחר הציור מכ"ת בעשיית הבאזען בזה"ל. הבאזען הגדול אשר בו נובע המעיין. מפנימיות ההר. המרוצף בסומענט. הוא עשוי בתוך האדמה. בפנימיות הקרקע. ישר אם שטח פני האדמה. הוא לא בנוי על פני האדמה ממעל רק בעמקות האדמה עכ"ל. והנביעה להמקוה לא יבוא ע"י אופן וואסערלייטונג כי בזה כבר העלו גאוני זמנינו בתשובותיהם לפסול מטעם שאובה רק ע"י הצנור של מתכות. ואם כי הוא מקב"ט. לתקן שיהיה הווייה ע"י טהרה כלות הצנור יהיה ברצפת המרחץ סמוך להמקוה. שיהיו המים נופלין על שפתו בחוץ ונמשכין לתוכו – וכמבואר ביו"ד שם סעי' מ"ח באופן כי לראשית תוכיות המקוה יבואו המים בהויה ע"י טהרה. וחור הנעשה

למעלה בדופן המקוה לסתמו וכנ"ל. בהתאסף יחד כל אלו התנאים. אז ואך אז הנני מסכים להוראת כת"ה שהיא הוראה ברורה. והמקוה כשרה עפ"י התורה.
והנלע"ד להלכה כתבתי. חיים מרדכי

סימן לד

להרה"ג כו' מו"ה אליעזר פורטגול נ"י אבד"ק יען בסרביא.

מכתבך קבלתי. ובדבר שאלתך, במקוה שנקרשה והוגלדה, ורוב השיעור מקוה, היה מים, אך למעלה הוקרש, והבלן הכה בקרדום עם ברזל בהנגלד, ולאחר הכאה גם מה שהוקרש למעלה נימוח ונעשה מים, ונסתפקת אם אין כאן חששא דהוויית המקווה ע"י דבר המקבל טומאה. כיון שבברזל הכה ונתרסק הגליד ונימוח ונעשה מים ע"י דבר המקב"ט. ופלפלת בזה בהערות ישרות. ואני עתי בל אתי אך לבוא אליך בציונים להלכה. הלא דברי הנו"ב וחת"ס ז"ל היו למראה עיניך, ולאחר שתשים עיונך בש"ך סי' ר"א ס"ק ק"מ. במש"כ לחלוק על טעם העט"ז. ובספרי שו"ת באר חיים מרדכי חלק ראשון סי' כ"א. ובש"ך ס"ק ק"ג דאם המים ראוין לבוא זולת כו'. ובנח"א סי' נ"ג ובשו"ת מהרש"ם ז"ל מהד"ק סי' ר' ומהד"ג סי' רמ"ד דכל שהוא רק ע"י גרמת אדם מקרי הווייה ע"י טהרה. וגם בשלג וכפור לאחר שנעשה מים הלא פנים חדשות בא לכאן. ובספרי שו"ת סי' ג' מש"כ בזה יעו"ש. ובשו"ת ד"ח מהד"ק סי' מ"ד ובשו"ת שאילת שלום מהד"ת סי' ק"ע. ובשו"ת בנו חיים של שלום מהד"ק סי' ס"ח ובספרי שו"ת סי' ג' ימצא ישוב לכמה הערות שכתבת בזה. ובין תבין בחכמתך מכל אשר לפניך. כי המקוה היא כשרה בלא שום פקפוק. מכל זאת לכתחלה למען חומר הדבר של איסור כרת וטהרת וקדושת ישראל תלוי בזה. נכון כי לא ישמע גם בזה קול ברזל אך בעץ לגרום היפוך הגליד למים. לטהרת בנות ישראל לפני אבינו שבשמים.
ומה שעמדת על דברי הט"ז ביו"ד סי' רד"ע ס"ק ה' דצריך הנאמר בש"ס אך על לכתחלה משמע מהא דפסקי' בסי' רכ"ח סעי' י"ד. דצריך שיפרט הנדר ואם לא פרט אין התרתן התרה. הלא בגיטין ל"ה נאמרה אך בלשון דצריך לפרט לק"מ. מלבד מה אם דגם אא"ז רבינו רש"י ז"ל כ' בברכות ט"ו ד"ה אלא ר"י לכתחלה. דכל צריך לכתחלה משמע הא בדיעבד שפיר דמי. לאו לכלל מוחלט נאמר דבכ"ד אמרי' צריך ואין לו תקנה עיין בציוני הגרי"ב ז"ל בברכות שם ובגיטין ט"ו מ'. ובספרי שו"ת באר חיים מרדכי סי' ס"ב ד"ה ביבמות ק"ג מש"כ בזה יע"ש. ובהגהות יד אברהם ביו"ד שם כ' על דברי הט"ז ז"ל כי האמת הוא כמש"כ הרדב"ז ובס' שערי אפרים סי' קי"ג ובס"ס חות יאיר ז"ל. דלישנא דצריך משמע הכי ומשמע הכי יע"ש – מהאי דינא דאם לא פרט גם בדיעבד אינו התרה

מעיקרא דדיוקא ליתא. כי טעמא דהאי פסקא הלא מבואר בחי' הרשב"א ז"ל בגיטין שם (הביאו גם הק"נ ברא"ש ז"ל אות ק') בזה"ל. ואפי' בדיעבד אינו מותר וכדמשמע מטעמיה דר"נ דאמר ואי אמרת צריך זימנין דגאיז ליה לדבוריה. וחכם מאי דשמע מפר. אלמא דמאן דאית ליה צריך היתרו אינו מותר עכ"ל. ויש כאן הוכחה דהאי צריך לפרט את הנדר נאמר לעיכובא גם בדיעבד ופשוט.
והנלענ"ד כתבתי. חיים מרדכי

סימן לה

להחריף להחריף ובקי כו' מו"ה צבי הערש כהנא נ"י פעטראווא טראנסילוואניא **מכתבו** הגיעני ובדבר מה שהעיר על מה שהעליתי בספרי שו"ת בח"מ ח"א סי' ג' להחמיר לכתחלה מבלי להתיך מקוה משלג וכפור ע"י כח חימום הדאמפף מחששא דשמא יתקבץ ג' לוגין מהטיפין של זיעה טרם אשר יופשר מ' סאה מים מהשלג וע"ז פקפק כת"ה למה שנראה מתוס' תמורה י"ב ע"ב ד"ה יוסף דגם מכלי אחד שפוסל גם בהרבה פעמים זה דווקא בהיה פ"א בהכלי כל הג' לוגין אבל בשאב מעט מעט יש בזה הדין כהרבה כלים ובד' או ה' פעמים אין מצטרפין והביא כן בשם שו"ת תש"י תנינא מהדמו"ץ דסיגעט שהאריך בזה ומביא דכן דעת הראשונים ז"ל וכיון שכן בנד"ד ג"כ הכי יען דליכא הג"ל בפ"א בהסילון של הדאמפף אך מעט מעט מזיעת הדאמפף ונעשין טיפין א"כ בוודאי אינם מצטרפין עכת"ד – הנה השו"ת תש"י תנינא שהביא לא ראיתיו ולדעתי מהא דסיימו התוס' בתמורה שם ויש מחמירין שנוקבין את הדלי בכונס משקה משום הך חששא דפי' נראה דעתם כמסקנתם בשם יש מחמירין מבלי לסמוך על זה והן הן הדברים אשר בסמ"ק מבוארים שהביא הב"י ז"ל בסי' ר"א ד"ה ומ"ש וז"ל וסמ"ק כ' כל צירוף כו' אבל בד' או יותר כשר. ולפ"ז א"צ לנקוב הדליים ששואבים בהם המקוה כדי לנקותו שמה שנופל מן הכלי אין עולה כ"א מעד בכל פעם והוי כמו מד' או מה' כלים ומ"מ טוב לנקוב אותה למטה בכונס משקה עכ"ל וכך הם דברי התוס' בפ"ק דתמורה י"ב ע"ב עכ"ל יע"ש ובב"ח ד"ה ומ"ש בד"א שהתחיל מכלי שני אם כי יש לדחוק ולפרש דלכתחלה יש לחוש שמא יפול פעם אחת ג' לוגין מהכלי אבל האמת נראה כפי' הפשוט כי על סברא הזאת שאין עולה כ"א מעט בכל פעם גם בכלי אחד יחשב כאשר יבוא מד' או ה' כלים אין לסמוך ע"ז לכתחלה ולזאת טוב לנקוב אותה למטה בכונס משקה וכן מורה לשון הרמ"א ז"ל שם סעי' מ' ואפי' במקוה כו' אם אין הכלי גדול כ"כ שבוודאי יפלו שם ג"ל שאובין אלא שיש לחוש שמא נפלו בזאח"ז וכיוצא בזה אזלי' לקולא דספיקא דג"ל שאובין הוי ס' דרבנן ואין לחוש בדעבד והגאון מהרש"ק ז"ל בשירי

טהרה לה' מקואות סי' כ' כתב וז"ל וגם כיון דא"א שנפלו ג"ל ביחד רק בזאח"ז מעט מעט ובזה נמי יש צד להקל כמש"כ רמ"א ז"ל סעי' מ' וגם הוי כו' יע"ש דמבואר דמיירי בנידון שהיה ברור שא"א ליפול רק מעט מעט מ"מ החשיב זה אך צד להקל והבין כן בכוונת לשון הרמ"א ז"ל (ונראה שפי' כי תרי צדדי קולא נאמרו ברמ"א ז"ל יען דבוודאי נפלו אך זא"ז מעט מעט וגם הוי ספק ג"ל) ואך בדעבד להקל מכח זה ואיך נעשה אנן מקוה חדשה ע"י התכת חום הדאמפף ולסמוך ע"ז לכתחלה – חדא ועוד קאמינא מלבד זה דיש מקום לאמור כיון שסילון הדאמפף מחובר להיורה הגדולה של מי הרתיחה אשר משם יעלה הדאמפף נחשב ככלי אחד ונמצא כי בכלי שיוצא ממנה טיפי זיעת הדאמפף יש הרבה מים שאובים. בלעדי זה הלא משנה מפורשת בפ"ג דמקואות מ' ד' ואיפסקא בטוש"ע יו"ד סעי' ט"ו דאם מתחלה היה דעתו לתן כל הג"ל אפי' אם לא נתן אלא מעט מעט מכמה כלים עד שהשלים לג' לוגין פסול ואם יהי' אך כן כי בשיעור ההכרח שילך הדאמפף להמקוה להתיך עכ"פ שיעור מקוה של מ' סאה יתקבץ מטיפי הזיעה ג' לוגין הלא בראשית נתינת הדאמפף להמקוה דעתו על אותו זמן שיהיה בצירוף ג"ל אשר נחשב כדעתו לתן כל הג"ל ובזה גם מכמה כלים פסול כש"כ מכלי אחד מעט מעט אם כי דעתו אך על הדאמפף ולא על המים שיתקבץ וגם בהוי פסיק רישא הלא אנו דנין בפסולא דג"ל שאובין שהוא רק מדרבנן וידוע הפלוגתא בפ"ר באיסור דרבנן אשר הדברים ארוכים ועתיקים לא אפלפל עתה בזה כי המעיין בתשובתי שם הלא יראה כי ציינתי שם לתשו' חש"ש ז"ל במהד"ק סי' ס"ח אשר צדד להתיר וידעתי גם ידעתי מכל מה שיש לצדד בזה. לאחר כל זה בעשיית מקוה לעולם ולרבים איסור כרת ופרט העומד ברומו של קדושת בית ישראל אשר לכתחלה צריכין לעשותה שתהיה כשרה לכל הדיעות כמבואר בתשובות גאוני בתראי וביחוד בתשו' ד"ח (יעיון ר"ש ז"ל פ"ב דמקואות מ' ג') ז"ל למה נכנס עצמינו במקום צר ולחפש צדדי היתר והוא שסיימתי שם בתשו' הלא לפנינו דרך כבושה של הוראת אותו זקן וגאון רבינו החת"ס ז"ל להפשיר השלג או הכפור ע"י טסי ברזל מלובן וגחלים הרבה עליו עד שיופשר השלג ובזה נלך לבטח דרכינו כי הוא משומר מכל מכשול ושיהיה ברור מקוה כשרה באור דעת התורה עכ"ל יע"ש.

אמנם על זה נטה קו כת"ה לאמור דהלא גם זה איני דרך כבושה יען דבתשו' בית שלמה ז"ל ח"ב בחיו"ד סי' ע"ו שדי נרגא בזה דבהכשר המקוה ע"י טסין הוי הווייתן ע"י אדם אם כי הבי"ש שם יצא לחלק בין הווייית המים להכשר המים אשר בזה לא נאמר לפסול ע"י הווייית האדם הלא הגאון מהר"מ מטארנא ז"ל בספרו שירי טהרה פ"ו חולק עליו

וגם הבי"ש בעצמו מסיק בסוף דבריו דלכתחלה אין לעשות כדברי מרן החת"ס ז"ל רק יניח השלג כמו ג' טפחים קודם הבור ושם יניח הטסים ואז ליכא למיחש כיון דאיכא המשכה. ובשירי טהרה שם הוסיף עוד כיון דלדעת הראב"ד והאשכול ז"ל בשלג אפי' לאחר שהופשר ונעשה מים אסור לטבול בתוכו מש"ה נכון לעשות כדעת הבי"ש ז"ל ולזאת נכון יותר להתיך ע"י דאמפף דאיכא כמה ספיקות מלעשות כעצת החת"ס ז"ל עכת"ד כת"ה.

הן אני בתשובתי שם רמזתי בקצרה באמרי יעיון שו"ת מהרש"מ ז"ל מהד"ק סי' ר' ועתה אבאר קצת בשו"ת מהרש"ם ז"ל שם כ' וז"ל ובדבר מה שהניחו הקרח ע"ג טסין של ברזל והסיקו מתחתן עד שנימוחו ונמשכו למקוה הגם דפשוטי כלי מתכות מקב"ט מ"מ כיון שלא נמשכו מהטסין למקוה אלא דרך ג"ט קרקע יש להקל כמש"כ הרא"ש והובא בש"ע סעי' מ"ח ע"כ הרי דפשיטא ליה להמהרש"ם ז"ל דהני טסין דינן כפשוטי כלי מתכות ומקב"ט אולם בשו"ת חש"ש שם הביא בשם שו"ת פמ"א ח"ג סי' מ"ב שהוכיח מפי"א דכלים מ' ג' דהני טסין אין דינם כפשוטי כ"מ אך כגולמי כלי מתכות ואינם מקבלים טומאה. הובא גם בסדרי טהרה סי' קצ"ח ס"ק ס"ג יע"ש ולפלא על רב האי גאון אמיתי מהרש"ם ז"ל שלא הביא דברי הפמ"א וס"ט. ונראה דעתו כמש"כ בשו"ת שאילת שלום ז"ל מהד"ת סי' רס"א וז"ל. וגם טסין של ברזל שלנו המוזכר בתשו' חת"ס וודאי לא מיחשבי גולמי כלי מתכות כיון שאינם מחוסרין תיקון. גם ראוים להשתמש בהם לתשמיש אדם וגם ראוים כך לעשות מהם כלים ול"ד להטסין המוזכר בפי"א דכלים מ' ג' דהם מחוסרים תיקון מש"ה לא מיחשבו אלא גולמי כלי מתכות וכמבואר בתוספתא לא כן הני טסין שלנו אין לדונן כ"א לפשוטי כ"מ דמקב"ט ובכ"ז התיר החת"ס לפשר בהם השלג וע"כ דאין בזה משום הווייתו ע"י טומאה וכמש"כ (משום דאינו אלא גרמא בעלמא לא מיחשב הווייתו ע"י טומאה ולא הווייתו ע"י אדם יע"ש) עכ"ל. ולענ"ד נראה דזאת הסברא יש לה מקום אך לפי' הרמב"ם ז"ל שם בפיה"מ דפי' כל הני דמתני' משום גולמי וצריכין תיקון. משא"כ בטסין שלנו שא"צ תיקון וכמש"כ הש"ש. משא"כ לפי' הר"ש ורא"ש ז"ל דכל הני לא נראה לקבל טומאה מעולם שאין עליהם צורת כלי כלל וכאשר ביאר במשנה ברורה שם יע"ש נראה לכאורה דאין לחלק בין טסין שלהם לשלנו. ולפ"ז טסין שלנו אם ידונו כפשוטי כלי מתכות או כגולמי כ"מ. תלוי בפלוגתא דרבוותאי בפירושי הרמב"ם ז"ל עם הר"ש ורא"ש ז"ל וצ"ע בזה כי כ' לפום רהיטא.

ז"ל כ' עוד שם וז"ל, ובדבר והמהרש"ם מה שנעשה ביד"א כבר הארכתי בתשו' דאף שנעשה ע"י גרמת אדם גרמא בעלמא היא ומקרי הווייתו ע"י טהרה כמש"כ בנח"א סי'

נ"ג ובתשו' ר"מ שיק סי' קצ"ו וכ"ה באשכול סוף סי' נ"ב שם והארכתי בזה. ובפרט דמיחוי השלג למים הרי כבר כ' הראב"ד דפנ"ח באו לכאן וכ"פ החת"ס כו' ובפרט בנ"ד שהמשיכו המים ג"ט כבר העלה בנח"א סי' נ"ג שם דהמשכה מבטל חשש תפיסת יד אדם אפי' בכולה ושכ"ה דעת רוב הראשונים ע"ש ולכן הגם שדחקו את הקרח אל הטסין מ"מ הוי רק גרמא וגם פנ"ח באו לכאן. ולהסוברים דשלג כמות שהוא כשר בוודאי מה שנימוח לא מקרי הווייתו ביד"א ומכח מה שהביאו הקרח כבר ביאר החת"ס שאין בזה חשש. ועכ"פ בצירוף ההמשכה יש להקל בפשיטות ולא ידאג ולא יפחוד כלל וגם בתשו' מהרי"א יו"ד סי' רי"ג העלה דבהמשיך המים לכ"ע יש להקל עכ"ל הרי כי רמזתי שם לתשו' אשר מבואר לעשות גם המשכה. וסמכתי בזה על רמיזא בעלמא יען כי החת"ס בסי' ר' רי"ג הלא כ' דמשום הויה ע"י אדם לית לן בה דלא מקרי זה הוויה, אלא הוי כמו הסרת המניעה. ולא מקרי הוויה אלא כמו הבאת מים כו' והוא פשוט הרי דפשיטא ליה זה לרבינו הח"ס ז"ל אשר רב גובריה לסמוך עליו וכמה גדולי אחרוני' בתשבותיהם נמשכו אחריו להורות בהתכה ע"י טסי ברזל. ומדברי מהרש"ם ז"ל שם בתשובה נראה ג"כ דעתו כן להלכה אך שכ' כי בצירוף ההמשכה יש להקל בפשיטות וגם הוצרך שם לסלק גם החשש מהבאת הקרח ומדברי הבית שלמה חיו"ד ושירי טהרה להגאון מהר"ם ז"ל לא ידעתי. כי אינם עמדי זאת היא שהביאני לסתום את דבריי ולדבר אך ברמז ולקצר במקום שהיה לי להאריך אמנם עתה אשר כ' לי כת"ה כי הגאונים הבי"ש ושירי טהרה ז"ל גם שניהם באו לעמק השוה מבוי להתיר לכתחלה ע"י טסי ברזל. אך ע"י המשכה ג' טפחים – וכה ראיתי בשו"ת מהרש"ם ז"ל מהד"ג סי' י"א שהביא דברי הבי"ש והעיר ע"ז ממשנה דמקואות פ"ו מ"ג ואיפסקא ביו"ד שם סעי' נ"ה ומפסקי הש"ע סעי' מ"א מ"ב מ"ג יע"ש ושם בסי' רמ"ד כ' וז"ל ואולם כת"ר העיר עוד מהא דהווייתו ע"י אדם ובד"ז הארכתי בתשובה לק' סאטמאר. והבאתי מס' דרוש וחידוש לרע"א ותשו' ז"י ועוד מכמ"ק דכל שהוא רק גרמא בעלמא לא מיקרי הווייתו ביד"א והן אמת דלפמ"ש בתשו' מהר"מ שיק ז"ל סי' קצ"ו כמה חילוקים בזה יש לדון ולהחמיר קצת בנ"ד. אבל כ' בתשו' הנ"ל דאם עושים ע"י עכו"ם יש להקל טפי כיון דאיני מקב"ט מה"ת והבאתי סמוכין לזה ואכמ"ל. ולכן גם בנ"ד יוכלו לעשות כן כו' עכ"ל יע"ש אשר חזי' להכרעת דעתו של המהרש"ם ז"ל כי בעיקרא דדינא ס"ל דע"י גרמא בעלמא לא מיקרי הווייתו ביד"א ובנידון זה שאין כל צדדי ההיתר שצידד בסי' ר' גבי שלג וכפור וגם לא היה אפשר ע"י המשכה (כמבו' להמעיין שם תואר השאלה) צירף לעשות ע"י עכו"ם אם כי הוי אך צירופא כ"ד ובסי' ר' דהיה אפשר ע"י המשכה לאחר כל צדדי ההיתר צוה לעשות ע"י המשכה ג"ט

ולא אכניס א"ע עתה בבירור הלכתא דא, יען כי ספרי בי"ש ושירי טהרה המדברים מזה באריכות אינם אתי לראות דבריהם וגם אם לאחר העיון אכריע בעניי שלא כדעתם הרמה האם אעמיד על דעתי העניה בעשיית מקוה לכתחלה נגד דעת הגאונים המפורסמים לעמודי הוראה בכל בית ישראל, והצדק בזה עם כת"ה לזאת להלכה למעשה להתיך מקוה משלג או מכפור ע"י חימום הדאמפף כדעתי מאז כן גם עתה. מבלי להפשיר לכתחלה אך אם באפשרות לעשות כעצת בני הרה"ג כו' מוה' מנחם מענדיל שליט"א שהבאתי שם כי פי הצנור מהדאמפף יהיה למעלה מהמקוה באופן אשר טיפי הזיעה מהדאמפף לא ינטפו כלל להמקוה והפשר המקוה יהיה אך מחימום צנור הדאמפף אשר באופן זה אין עוד שום חששא ושרי גם לכתחלה או ע"י טסי ברזל כהוראת רבינו החת"ס ז"ל אך ורק בצירוף שיהיה ע"י המשכה ג' טפחים כהחלטת הגאונים הבי"ש מהרש"ם מהר"ם ז"ל אשר אין לזוז מדבריהם גם זוז כ"ש בעשיית מקוה לכתחלה לרבים ולעולם שלא יהיה שום מקום פקפוק ולכ"ע יהיה המקוה כשרה לטהרת בית ישראל בדעת תורה וכן יש להורות הלכה למעשה.

מה שהביא כת"ה קושית ידי"נ רב האי גאון וצדיק מפורסם מהר"ח ז"ל מאנטיניע לשיטת הרמ"א ז"ל דחשש בסעי' נ' לדעת הר"ש ז"ל למה העביר בשתיקה על סעי' ס' ולא הגיה דלשיטת הר"ש ומרדכי גם האמצעית פסולה עכ"ק. מלבד מה די"ל בזה כעין מש"כ בנו"ב מהד"ת סי' קל"ז ד"ה ומה ששאל יע"ש מעיקרא דקושיא ליתא כי הלכתא דסעי' ס' הלא נובע מתוספתא פ"ז דמקואות הובאה בסוגיא דחגיגה י"ט (יעיון בספרי שו"ת סי' ט"ז). ובביאור הגר"א ז"ל שם. בסעי' הביא מתוספתא זו נגד שיטת הר"ש ומרדכי ז"ל ואין בכח הפוסקים לחלוק על תוספתא המובא בסוגיא דתלמודא ומוכרחין ליישב שיטתם ובמי השילוח סי' ב' ס"ק ט' כ' ישוב נכון לזה יע"ש ובשבעה עינים להגאון מהרש"ק ז"ל לענין זחילה ממקוה למקוה ובבית יצחק חיו"ד סי' כ"ט והאריכו בזה האחרונים. הישוב לזאת השיטה שלא תקשי עליה מהתוספתא. עולה גם לטעם סתימת הרמ"א ז"ל וזה פשוט ואמת.

והנלע"ד כתבתי חיים מרדכי

סימן לו

להרב המופלא כו' מו"ה משה חיים וואסירמאן נ"י רב בסטראשען בסרביא

מכתבו הגיעני ובדבר שאלתו בכתב קבלה שנתן נכדו השו"ב להשובי"ם דעיר אהריוב הלא ידע כי מעולם משכתי ידי גם במדינתי מבלי לבוא באיסור איש או בהיתר איש מטעמים אשר עמדי וביחוד במדינתכם לבוא ולדון בדברי ריבות אשר בשעריכם

הרחוקה ממני לקיים שמוע בין אחיכם וככל אשר יורו אתכם גדולי מדינתכם עפ"י התורה כן יקום אך יען כי כ"ת האריך בד"ת – וגם הניח בולים (מארקין) להשיב – אמרתי להשיב מפני הכבוד ולא אעתיק את שאלתו אשר ע"ז יהיה סובב והולך תשובתי ואך על דברי תורה באתי ולהעיר את כ"ת בנדון שאלתו.

מה שהביא דברי הש"ך ביו"ד סי' ר"ה סק"ד שכ' וז"ל ומיהו י"א כו' והב"ח חולק דהשתא כ"ע כע"ה הן אפילו בשאר נדרים ודברי הרב נראין עיקר לפי שסוגית הש"ס מוכחת כן וכן דעת הרא"ש הר"ן ורי"ו ז"ל ע"כ. וכ"ת צדד לאמור דלכללא דבדרבנן אזלי' בתר המיקל יש לפסוק כדעת הש"ך נגד הב"ח. יפה אמר כי המעיין היטב בסוגיא דנדרים י"ד וברמב"ן ז"ל בהלכותיו (יעיון כ"מ פ"ב מה"נ ה' י"ג במה שתמה על הרמב"ם ז"ל וכיוון לדעת קדשו של הרמב"ן ז"ל שכ' ג"כ כן ע"ש) הלא יראה מבואר כי גם הרמב"ן ריטב"א ונ"י ז"ל פסקו הכי. וכ"כ הרשב"א ז"ל בחי' שם (ונ' דמה שהביא באר הגולה ביו"ד שם תשו' הרשב"א ז"ל היפוך זה והוא בח"ג סי' שי"ד הובא בב"י ז"ל חזר ממש"כ בחידושיו אולם לתשו' שומעין כמש"כ בפמ"ג בפתיחה ליו"ד בכללים להוראת או"ה אות ט' דלתשו' שומעין נגד ח"י כי תשובה הוי הלכה למעשה וכדאמרי' בש"ס ב"ב ק"ל יע"ש ובפי' רשב"ם ז"ל) וכ"כ התוס' רי"ד ז"ל יע"ש וגם המאירי פי' כן הסוגיא וכ' בסופו וז"ל וגדולי המחברים (הוא הרמב"ם ז"ל) השוו בהם את המדה. וכ' שאף בראשונה צריך שאלה לע"ה. ואף גדולי המגיהים (הראב"ד ז"ל) מחלו להם בזה והדברים מתמיהים ע"כ וכיון דלדעת הרא"ש ר"ן ורי"ו ז"ל שהביא הש"ך יש לנו עוד דעת הרמב"ן תוס' רי"ד מאירי (רשב"א ז"ל בחי') ריטב"א ונ"י ז"ל דס"ל הכי. בוודאי דלכל אלו רבוותאי שומעין להקל בדרבנן וכהכרעת הש"ך כפסק הרמ"א ז"ל להלכה ולמעשם.

ובדינא דמהר"ל נ"ח ז"ל באומר הרי את אסורה עלי כאמא מלבד מה אשר המל"מ בפ"א מה"נ ומחנה אפרים ז"ל בה' נדרים סי' י"א הביאו מריטב"א ז"ל קידושין נ"ד היפוך זה שו"ת ב"ש חיו"ד שהביא כ"ת אינו עמדי) יש להביא עוד מריטב"א ז"ל בנדרים י' במשנה. כאימרא כו' שכ' וז"ל והא דאסרי' באומר כאימרא כו' לא תקשי לך למאי דקיי"ל כו' דליכא התפסה בנדר ושבועה דהתם הוא באמר זה כזה אבל הכא מיירי בנזכר שם איסור בככר זה שאומר ככר זה אסור עלי כאימרא. והוי נדר גמור כו' ע"כ יע"ש אשר מבואר דעתו דדווקא באומר כאימרא שהוא דבר הנדור אסור אבל אם סיים בדבר האסור אם שאמר מקודם ככר זה אסור עלי מ"מ שרי. ושלא כדעת מהרלנ"ח ז"ל ויע"ש ביו"ד סי' ר"ה. בכנה"ג ובהגהות מהרעק"א ופ"ת וכבר האריכו בזה הפוסקים ולהלכה הוא ספיקא דדינא.

ובדבר תשו' הרא"ש ז"ל המובא ביו"ד סי' ר"ה הלא הט"ז שם בסק"ד כ' דלאו דסמכא הוא ולזאת לא הביאה הטור וגם מהש"ך בסק"ו נראה החלטת דעתו כשינויא בתרא בכוונת הרא"ש ז"ל יע"ש ובמל"מ בריש ה' נדרים כ' ע"ז ונראה דכ"ז דלא כהלכתא דודאי אף לאחרי' יכול לאסור בלשון איסור. וא"צ לזה להביא ראיה יע"ש אם כי בירושלמי דנדרים פ"ב ה' א' אמרי' לאסור איסר על נפשו אית תניי תני על נפשו לא על אחרים. אית תניי תני אפי' על אחרים. הוון בעי מימר מאן דאמר על נפשו לא על אחרים שלא לאסור נכסיו על אחרים. ומאן דאמר אפי' על אחרים. לאסור נכסיו על אחרים. הא נכסי אחרים עליו לא. ופי' שם קרבן העדה דפליגי תנאי בזה אם בלשון איסור יכול לאסור גם לאחרים. וזאת הביאו לתמוה על המל"מ והפוסקים באמרו שם וז"ל ותימא שהרי מפורש כאן דאיכא תנא דסובר כך ואיך כתב – המל"מ שהדבר פשוט שיכול לאסור גם לאחרים בלשון איסור גם תמהני שלא הביאו הפוסקים דין זה דאינו יכול לאסור נכסי אחרים עליו דבזה כ"ע מודים ובריייתא זו שנוייה בספרי וצ"ע עכ"ל. אם כי לפי' הפני משה ז"ל שם לא מיירי הירושלמי כלל מזה. אמנם גוף פי' הפ"מ וציונו לבבלי מ"ז איני מובן לפום רהיטא וצ"ע בישוב פירושו יע"ש – ולפי' הק"ע הלא פליאתו על המל"מ והפוסקים היא נשגבה. וגם הרא"ש ז"ל מרא דהאי תשובה דבלשון איסור אינו יכול לאסור לאחרים. לא הביא כלל מהאי ירושלמי וחלילה לאמור על רבותינו הראשונים וגאוני בתראי דלכולם היה בהעלם עין גם לשעה דברי הירושלמי אשר מוכרח לאמור כי לא פי' הטעם בפלוגתתא דתנאי אם בלשון איסור יכול לאסור גם לאחרים כפי' הק"ע וא"כ דברי הירושלמי צריכין ביאור ועוד יש לדייק כי לשון הירושלמי דקאמר הוון בעי מימר מורה דאך ס"ד הוי לאמור הכי ולא קיימא במסקנא ונלמד מענינו הסמוך לו הוון בעי מימר כגון הקרבן בשבועה כו' דמבואר בירושלמי דלא קיימא במסקנא יע"ש ולפי' הק"ע ופ"מ מה דהוון בעי מימר קיימא גם במסקנא ועוד יש מהדיוק קצת דבספרי פ' מטות אך דרשת המ"ד על נפשו לא על אחרים נאמר שם. לא דרשת המ"ד אפילו על אחרים יע"ש – גם קושית הקרבן עדה לפירושו דהירושלמי מסיק דנכסי אחרים עליו לא לכ"ע והפוסקים השמיטו זאת ובאמת היא הלכה פשוטה דגם נכסי אחרים יכול האדם לאסור עליו כמבואר בש"ס ופוסקים.

וליישב כל זה נלע"ד לבאר דברי הירושלמי בהקדם מקור האי ברייתא הנאמרה בספרי שם בזה"ל. לאסור אסר על נפשו על נפשו הוא אוסר ואינו אוסר על אחרים. שהיה בדין ומה במקום שאין מפר נדרי עצמו משנודר. הרי הוא מפר נדרי עצמו עד שלא ידור. מקום שמפר נדרי אשתו משנדרה אינו דינו שיפר נדרי אשתו עד שלא תדור. [כדברי

ר"א יכול כשם שמפר לה עד שלא תדור. כך מקיים לה עד שלא תדור] ת"ל לאסר אסר על נפשו. על נפשו הוא אוסר ואינו אוסר על אחרים. עכ"ל (לגי' הגר"א ז"ל וכמש"כ בפי' מלבי"ם יע"ש) הרי מבואר במקום הברייתא. הפירוש בכוונת דרשת האי מ"ד על נפשו ולא על אחרים דסובב והולך לשיטת ר' אליעזר בנדרים ע"ה וללמד שאיני יכול לקיים נדרי אשתו עד שלא תדור אם דיכול להפר ובדרך המבואר במקור מקומו צריכין לפרש גם הפלוגתא דתנאי בירושלמי. ולבאר שלא כפי' הק"ע ופ"מ ז"ל אך בפנים חדשות. והוא "הוון בעי מימר" דאך ס"ד הוי לאמור הכי מאן דאמר כו' ומאן דאמר כו' ומסיק הירושלמי בתור דחיה וקושיא למה דהוון בעי מימר הכי הא נכסי אחרים עליו לא. כלומר בתמיה. (כאשר רגיל בתלמוד ירושלמי לשנות בלישנא קלילא וברמיזא) איך אפשר לומר כן שהוא נגד הלכה הפשוטה בכמה דוכתי במשנה וגמ' כי יכול אדם לאסור נכסי אחרים עליו. (וגם על מ"ד שלא לאסור נכסיו על אחרים. היה יכול הירושלמי להקשות כן כי גה זה נגד הלכה הנשנית בכמ"ד שיכול לאסור אך דעדיפא מיניה קמקשה הירושלמי מנכסי אחרים עליו לא. דלמאי דהוון בעי למימר זה לכ"ע) אלא דלא קיימא מה דהוון בעי למימר. ופירושא למ"ד על נפשו לא על אחרים. הוא כאשר כבר מבואר בספרי. דאינו יכול לקיים נדרי אשתו עד שלא תדור ולא הובא האי פירושא כדרך הירושלמי לקצר וקסמך על המבואר במקור האי ברייתא בספרי – וטעמא דמ"ד אפי' על אחרים לפירושא דא. וגם במאי פליגי י"ל כי הרא"ש ז"ל שם בנדרים פי' הטעם דגם לר"א אם אמר הרי הן קיימין לא אמר כלום דהוה ליה קיום בטעות לפי שיש נדרים שלא יחפוץ וכ"כ שם בד' ע"ב יע"ש וכ"פ הרעיב זל אשר לפ"ז אם פי' דנדר דניחא ליה שתדור יהא קיים מהני קיומם לר"א וכמש"כ שם התחארת ישראל בפי' המשנה ובהגהות רש"ש ז"ל שם יע"ש. וזה הוא טעמא ושיטת האי תנא שתני אפי' של אחרים כי יצויר בכה"ג אשר יכול לקיים נדר אשתו גם קודם שתדור. אמנם לטעם הרא"ה ר"ן ונ"י ועוד ראשונים ז"ל שם. דנהי דאשכחן דנדרים שחלו דחמירי מצי לקיומי מאן לימא לן הכי בנדרים שעדיין לא חלו דלא חמירי ולטעם הריטב"א ז"ל שאין אדם מקיים דבר שלא בא לעולם. גם בידע ומפרט איזה נדר מ"מ לא הוי קיום קודם שתדור. הוא טעמא דהני תנאי דתני על נפשו ולא על אחרים. כי בכל גווני גם בפירש הקיום על איזהו נדרים פרטים מ"מ לא הוי קיום. ובספרי לא הובא רק זאת הדרשה דהאי תנא. דראה דברי האי תנא להלכה. והכי קיי"ל. (עי' במנחת פתים ביו"ד סי' ר"ד שצדד לאמור. דבאומר פירות של פלוני יאסרו עלי כאמי גם להרל"ח מותר בתור ממ"נ. אם כי הוא דבר חכמה וחריף. אולם הוא בנוי על פי' הק"ע בירושלמי. ולפירושי אין מקום לזה וכמובן להמעיין יע"ש) כמבואר

מסתימת פסק הטוש"ע יו"ד סי' רל"ד גבי הפרה. וכמש"כ גם בגליון מהרש"א ז"ל בנזיר כ' לדייק מלישנא דש"ע סי' רל"ד סעי' כ"ח יע"ש וא"ש הכל בעזהש"י.
ולפ"ז אין כאן פלוגתא דתנאי בירושלמי אם בלשון איסור יכול לאסור לאחרים והוא שכ' המל"מ דבוודאי יכול לאסור גם לאחרים בלשון איסור וא"צ כלל להביא לזה ראיה גם בהגהות בית מאיר וגליון מהרש"א ז"ל ביו"ד שם הביאו מטור יו"ד סי' רי"ז ומתשו' הרשב"א ז"ל שגם בלשון איסור יכול לאסור גם לאחרים יע"ש והיא הלכה פסוקה.
ומה שצדד כ"ת מכח דהוי שבועה ונדר בכתב. והאריך להביא בזה דעת גאוני בתראי בתשובותיהם לוטה פה העתקה ממש"כ בעניי בבירור זאת ההלכה. בספרי חידושי בן יאיר על ש"ס בחי' לתמורה ויעיון מש"כ בקצרה בספרי שו"ת בח"מ סי' כ' אשר יראה כי דעתי העניה מבלי לסמוך על צדדי היתר כאלו וכהכרעת רבינו החת"ס והשו"מ ז"ל.
אמנם תפוס לשון אחרון לכחא דהיתרא שהביא כ"ת כי היו לו תנאי גמור עמהם. דבאם דרוש לבני העיר שו"ב הוא קודם לכל אדם. ואין עליו שום שעבוד מכתב זה שנתן אשר בזה יש כדי סמיכה. והוא אומדנא דמוכח דמועיל גם בח' ושבועה. יעיון קידושין מ"ט בתוס' ובראשונים ז"ל ובתשו' דרכי שלום סי' י"ב. ובספרי חידושי בן יאיר בחי' ב"מ קט"ז ובשו"ת בח"מ סי' ל"ז ויש להאריך בזה לקבוע מסמורות ולטייל באריכות וקצרות אמנם מראשית גליתי דעתי כי לא להורות הלכה באתי. לזאת הנני אך בזה. דברי חיים מרדכי

סימן לז

להתורני דייק וסביר כו' מו"ה שמואל נאטליעב נ"י בעיר מינאפאל אמעריקא מכתבו הגיעני. ובדבר מה ששאל להבין לשון פירש"י ז"ל בנדרים ס' ע"ב. בהא דאמרי' שם מאי אין נדרים. אמר אביי א"כ אין נדרים ניתרין יפה. ורבא אמר א"כ אין נדרים נשאלין לחכם. ופי' אא"ז רש"י ז"ל אין כו' שאומר בלבו מה לו לילך אצל חכם. לא צריכנא דוודאי מותר הוא. דכל כך הנאהו. ומתירו הוא בעצמו. והתורה אמרה לא יחל דברו הוא איני מיחל אבל אחרים מוחלין לו. להבין פי' הברור במלת הנאהו ודעת כ"ת מלשון הקרא ואם הניא. יפה כוון. אולם לזאת הכוונה. המלו"ת דכל כך אין לו ביאור. ונ' דלזה כיוון המהרש"א ז"ל בהגהותיו שם. רש"י בד"ה אין כו' כך הנאהו כצ"ל. כלומר דמלת דכל מחק וצ"ל אך כך הנהו ובזה כפי' כל הראשונים. דכיון דפתח זה דכבוד המקום. ראוי לכל הנדרים. לכ"א יהיה גלוי זה הפתח לפתוח לעצמו. כן גם כוונת רש"י ז"ל. שאומר בלבו מה לו לילך אצל חכם. לא צריכלא דוודאי מותר הוא. כך הנאהו כלומר כך הפרתו – וכלשון רש"י ז"ל בפ' מטות הוי אומר הנאה זו הפרה – בפתח זה דכבוד

המקום הידוע ושייך בכל הנדרים. וא"צ לעצת חכם. ומתירו הוא בעצמו והתורה אמרה כו' ופשוט.

ובביאור הטעמים של אביי ורבא. יעיון בשירי קרבן בירושלמי שם ד"ה אם אמר ובמפרשים – ובט"ז יו"ד סי' רכ"ח ס"ק י"ד שהעלה. כי אם בא אדם מעצמו. ומבקש שנתיר לו מחמת שנתברר לו עכשיו שיש עבירה בכבוד המקום. דהוי פתח טוב. דלא שייך בזה מפני הבושה. רק באחרים פותחין לו אז דווקא שייך דלא חציף אדם לומר שלא היה נמנע בשביל כך. משא"כ בבא מעצמו דיש לו מגו דאי בעי שתיק לגמרי יע"ש באריכות. ודייק בזה העצי לבונה שם. וז"ל. ק' עליו קצת דזה א"ש לאביי דס"ל מפני הבושה. אבל לרבא בנדרים ס"ד. דאמר א"כ אין נדרים נשאלין לחכם. שהיה, כ"א פותח פתח לעצמו. א"כ לעולם איכא למיחש. אם נתיר לו בפתח זה שוב לא נלך אצל חכם כלל ע"כ. לק"מ ומיושב שפיר למש"כ הב"י ז"ל שם, וז"ל. ויש לתמוה על רבינו שכ', טעמו של אביי והשמיט טעמו של רבא. דהא קיי"ל ה' כרבא לגבי אביי וי"ל דכללא ד"ה כרבא לא איתמר, אלא כי פליגי לענין דינא. אבל היכא דלא פליגי אלא בטעמא דמלתא כי הכא לא. ומשום דטעמא דאביי מסתבר טפי. ומתני' נמי מתיישבה לדידיה שפיר טפי מלרבא. כדמוכח בגמ' מש"ה נקטיה עכ"ל. וגם בתי"ט שם הסכים לישוב זה יע"ש (ובמסתבר טעמיה דחד. אם פסקי' מכח זה נגד כללים הקבועים. כ' בזה בספרי חידושי בן יאיר לחי' בכורות ל"ט באריכות יע"ש) וכיון דקיי"ל בזה כטעמא דאביי א"ש דברי הט"ז – ואין לומר כיון דמן הטעמים נסתעף נ"מ לדינא. הדרי' לכללא דהלכה כרבא לגבי דאביי. ז"א כי גם בהא דקיי"ל כרב באיסורא וכשמואל בדינא. אם עיקר פלותייהו במלתא דאיסורא אף הנמשך ממנו לענין ממונא ה' כרב. וכמבואר ברא"ש ז"ל פ' שור שנגח סי' ד' ובתוס' ועוד ברא"ש ז"ל בכמ"ד וכמש"כ במלוא הרועים ח"ש יע"ש. כן נאמר הכא כיון דקיי"ל כאביי בטעמו. גם המסתעף מזה להלכה קיי"ל כוותיה וא"ש.

אברא כי הב"ח שם חולק על הב"י ז"ל. בזה. ושיטתו דרבא מודה לטעמיה דאביי יע"ש באריכות. עד שמסיק ומש"ה לא הביא רבינו טעמא דרבא משום דאביי לא מודה לטעמא דרבא. ורבא מודה לטעמא דאביי דמטעמא דידיה. אמר ככל הני דאין פותחין כדפרישת עכ"ל וזה תפס גם ביאור הגר"א ז"ל שם ס"ק י"ט יע"ש. וכזה כ' גם הלח"מ בפ"א מ"ה נזירות ה' י"ג. דדרך הרמב"ם ז"ל לתת טעם שהכל מודים בו. אע"פ שלפי ההלכה א"צ לאותו טעם. ובהאי כללא יישבתי פיה"מ להרמב"ם ז"ל בספרי חידושי בן יאיר לחי' מכות ה'. בזה"ל. מנא ה"מ, אמר אביי נאמר כו' רבא אמר בעי' כאשר זמם לעשות כו'. והנה קיי"ל בכ"מ ה' כרבא לגבי דאביי, וא"כ טעמא בעי אמאי נקיט הרמב"ם ז"ל

בפיה"מ טעמא דאביי (יעיון בפי' הגאון ר"ח ז"ל דכ' באמת טעמא דרבא) וי"ל עפמש"כ הריטב"א ז"ל. דגם רבא ס"ל הגז"ש דאביי, אך דקאמר דלא צריכין לגז"ש יע"ש, לזאת נקיט הרמב"ם ז"ל טעמא דהכל מודים בו וכעין זה כ' הלח"מ בפ"א מה"נ ה' י"ג יע"ש. עכ"ל שם בספרי, ובזה יש ליישב גם דברי הכ"מ בפ' י"ח מה' פה"מ ה' ט' בהא דכ' הרמב"ם ז"ל, דהמותר מבשר הקדשים לאח"ז אכילתן איני לוקה משום דהוי נל"ע, הלא בלא"ה הוי לאו שאב"מ, ותי' הכ"מ דחדא מתרי טעמי נקיט ותמהו דא"כ איך הוכיח הש"ס בכמ"ד מדקאמר ר"י שבא הכתוב לתן עשה אחר ל"ת לומר שאין לוקין עליו דס"ל לשאב"מ לוקין עליו הלא י"ל דחדא מתרי טעמא נקיט יע"ש ובמל"מ, ולדברי הלח"מ לק"מ, כי הג"מ שפיר הוכיח מדאמר ר"י שבא הכתוב כו' דמשמע דאך מהאי טעמא אין לוקין, אבל ברמב"ם ז"ל לאחר שביאר בהדיא בכמ"ד בספר יד החזקה, דלשאב"מ אין לוקין עליו ואין כאן מקום לטעות נקיט כאן הטעם דנל"ע דהכל מודים בו – אולם בפיה"מ לרמב"ם ז"ל במכות שם דנקיט טעמא דאביי, להאי כללא דחדית לן רבינו הב"י ז"ל דבטעמים לא נאמר הכלל ד"ה כרבא לגבי דאביי א"ש בפשיטות וגם מיושב פסק רבינו הט"ז ז"ל כדאמרן.
והנלע"ד כתבתי חיים מרדכי

סימן לח

לאחי אהובי הרה"ג ומפורסם לתהלה כו' מו"ה בן ציון ראללער שליט"א אבד"ק באהאשוי

יקרת מכתבך הגיעני. ובדבר עשבים אשר רוצה בקיומם למאכל בהמה אם יש בזה איסורא דכלאי זרעים. והבאת דברי הכ"מ בפ"א מה' כלאים. האוסר ולעומתו דברי המראה פנים בירושלמי ריש פאה. החולק עליו. ואתה אחי יקירי הארכת בזה. ואני אבוא בקצרה. בתשובה מאהבה להלכה. הנה, ז"ל הרמב"ם ז"ל שם ה' ד'. אין אסור משום כלאי זרעים אלא הזרעים הראויין למאכל אדם. אבל עשבים המרים וכיוצא בהן. מן העיקרין שאינן ראויין אלא לרפואה וכיוצא בהן. אין בהן משום כלאי זרעים. וכ' הכ"מ ז"ל. יש לתמוה ע"ז דהא תנן בספ"ה מ' ח', המקיים קוצים ר"א אומר קידש, וחכ"א לא קידש אלא דבר שכמוהו מקיימין. ובירושלמי פ"ק אמרו שהזונין אע"פ שאינו כלאים בחטים. הוא כלאים בשאר מינים. אע"פ שאינו אוכל אדם מפני שרוצים בקיומו להאכילו ליונים. ורבינו בעצמו כ' בפ"ה הרואה בכרם עשב שאין דרך ב"א לזרוע כו' ה"ז לא קידש. עד שיקיים דבר שכמוהו מקיימים רוב העם באותו מקום, לכן נ"ל דלאו דווקא נקיט רבינו, מאכל אדם אלא כל דבר שרוצה בקיומו אסור זביז, ואפי' אם רוצה

בקיומו למאכל בהמה, ולא נתכוון רבינו לשלול אלא העשבים המרים בלבד. וכדייק סיפא דלישניה, ודין זה נ"ל שלמד רבינו ממה שאמרו בירושלמי בריש כלאים גבי זונין עכ"ל, ונראה כי דברי הכ"מ מוכרחים וכמבוארים בלשון הרמב"ם ז"ל, אשר דרכו לבאר הלכה בשפה ברורה ובדרך קצרה, ואם איתא דס"ל דבמאכל בהמה אין בהן משום כלאי זרעים. במקום שלש עשרה תיבות. מן אבל עשבים כו' עד וכיוצא בהן. הו"ל לכתוב בקצרה בחמישה תיבות, אבל הראויין אך למאכל בהמה אין בהן משום כ"ז. אשר היתה זאת ההלכה מבוארת ובקצרה אלא וודאי בכוונתו כמש"כ הכ"מ. ולזאת. האריך לבאר דדווקא עשבים המרים שאינן ראויין אלא לרפואה, באלו אין בהן משום כ"ז. ואין לך לדון בזה אלא כעין הפרט. ולזה כוון הכ"מ במש"כ וכדדייק סיפא דלישניה. וכדאמרן. **וסיים** הכ"מ לאמור. ודין זה נ"ל שלמד רבינו ממה שאמרו בירושלמי בריש כלאים גבי זונין. כוונתו כי אין מקור זאת ההלכה (בפי' הרדב"ז ז"ל ברמב"ם ז"ל דפוס ווארשא ציין לפסק זה ממשנה דפ"ה דכלאים הואירוס והקיסום ושושנת המלך וכל מיני זרעים אינן כלאים בכרם. אשר ציונו צריך ביאור. ויעיון בכ"מ בפ"ה מה' כלאים ה' ג', ובפי' הרדב"ז ז"ל שם דעשה בכלאי כרם ג' חילוקים. ולא ככ"מ, ובמש"כ שם בה' ו' – אשר בזה יש ליישב הציון. כמובן להמעיין) מהדמיון לקוצים בכלאי כרם (או כציון הרדב"ז ז"ל), כי מלבד דחלוקים זה מזה בכמה דברים. וכמש"כ התפא"י בבתי כלאים סי' ב', הלא ידוע דדרך הרמב"ם ז"ל בהלכה הנאמרת מכח הוכחה ודמיון. לשנותה בלשון יראה לי וכדומה. ולא בסתם. אך מקור זאת ההלכה. מבוארת היא בירושלמי ריש פאה. בזה"ל. החטים והזונין אינן כלאים זה בזה. הא עם השעורים כלאים. החטים והזונין אינן כלאים זב"ז. דבר שאינו איכל הוינן מטעי ומתני כלאים. א"ר בא ביר זבדא, שכן מקומות מקיימין אותן ליונים. א"ר בא ב"ר זבדא כר"א דתנינן תמן המקיים קוצים בכרם. ר"א אומר קידש. וחכ"א לא קידש. אר"א טעמא דר"א שכן מקומות מקיימין אותם לגמלים בערביא כו', רבנן אמרין מקום שמקיימין אותן אסורים כו' מ"ט דר"א מכיון שמקיימין אותן במק"א נאסר מינן בכל מקום שהוא. אלא ר' בא ב"ר זבדא כר"א. תמן אין דרך בני אדם. להביא קוצים ממקום למקום, ברם הכא דרך בנ"א לחביא זונין ממקום למקום. מעתה יהיו כלאים עם החטים. א"ר יונה מין חטים הם אלא שהפירות מזנין כו ר' יעקב בר זבדי בעי כו' כו' תמן למעשרות' וכאן לכלאים ע"כ אשר מתמיהת הירושלמי דבר שאיני אוכל הוינן מטעי ומתני כלאים. מבואר כיון דלא חזי למאכל אדם. אם דראוי לרפואה. לאדם כיון שאיני אוכל לבריאים. אין בזה משום כלאי זרעים. ומהא דזונין הוי כלאים עם שעורים יען דמקיימין אותן ליונים. מבואר דברוצה בקיומו למאכל בהמה.

יש בזה משום כלאי זרעים. ולא ביאר זאת כאן בהדיא כי סמך עצמו על פסקיו בפ"ג מה' כלאים ה' ג' דהחטים וזונין אינם כלאים זב"ז. שהם מין אחד מטעמא דאמר ר' יונה כי מין חטים הס. הא עם השעורים ושאר מינים הזונין כלאים כהוכחת הירושלמי. מלשון המשנה. ובפ"ה מה' תרומות ה' ג' דזונין אינן אוכל אדה. אשר מתוך שניהם יוצא מפורש. כי גם במקיים למאכל בהמה. יש בזה משום כלאי זרעים. ודברי רבינו הכ"מ ז"ל מבוארין וברורין להלכה.

ועתה נראה אם יש פנים לדברי המראה פנים. נגד דברי הכ"מ בזה. ראשית ומה שהאריך המ"פ בצידוד סברות מעניני גזירות. ולחלק בין כ"כ דאסורים בהנאה לכ"ז דמותרים. ולזאת און למדין זמ"ז. אם כי זאת הסברא מבוארת בקידושין ל"ט וברמב"ם ז"ל פ"ה מה' כלאים ה' ול דמה"ט לא גזרו על כ"ז בחו"ל, במש"כ הכ"מ ללמוד כ"ז ממקיים קוצים בכרם הלא הלא לעומת זה, בכרם גם זרעים הנאכלים אינם כלאים מה"ת אך מדרבנן. כמבואר מסוגיא דמנחות ט"ו. ושלשה שיטות בזה. שיטח תו"ס ור"ן ז"ל, שיטת הרמב"ם, ושיטת הראב"ד ז"ל. יעיון ברמב"ם ז"ל פ"ה מה' כלאים ה' ג' ובכ"מ ובפי' הרדב"ז ז"ל שם. וביו"ד רצ"ו ובאר הגולה שם. ובבתי כלאים לתפא"י מאות ל"ו אות מ"א. ובפי' משנה ראשונה – במשניות דפוס ווילנא – בפ"ה דכלאים מ' ח"ו דמבואר כי במקיים קוצים בכרם. דהוי כזרעים בכרם. גם לר"א אין כאן איסור דרבנן שיש לו עיקר מה"ת, כי זרעים בכרם עיקרו איני אלא מדרבנן. משא"כ כלאים בזרעים עיקרו מה"ת. אשר לעומת החומר דיש בכ"כ מאיסור הנאה. יש בכאן בכ"ז החומר דעיקרו מה"ת לזאת כאן הם בקו המשוה. והוא הטעם של הכ"מ דמדמה אותם. אשר יש לזה מקור בירושלמי. כי לכל פירושי וצדדי המ"פ. אין בכחו להוציא מפשטות דברי הירושלמי. דמדמה זונין בשעורים כ"ז למקיים קוצים בכרם כ"כ כמבואר להמעיין.

שנית בעיקר טענת המ"פ באמרו שם וז"ל. ומזה תראה שמ"ש הכ"מ בפ"א יש לתמוה וכו' ע"ש ובמכ"ת המה דברים שא"א לקיימן בכוונת דברי הרמב"ם ז"ל שהרי להדיא נ' מדבריו דפ"ה דבין אם הוא לבהמה ובין הוא לרפואה. מקדש הוא כמקום שדרך לקיים אותו בשביל כך. וא"כ איך נפרש דבריו דפ"א שלא נתכוון לשלול אלא עשבים המרים שהן לרפואה ומאכל אדם דנקט לאו דווקא הוא, אלא אפי' רוצה בקיומו למאכל בהמה, הא מצדה תברה דדין מאכל בהמה ודין רפואה שוין הם לדעתו ז"ל. וא"צ לאריכות דברים בזה כו' עכ"ל. אין ממש בטענתו נגד רבינו הכ"מ כי ז"ל הרמב"ם ז"ל שם ה' ח"י ובש"ע שם. הרואה בכרם עשב שאין דרך ב"א לזורעו. אע"פ שהוא רוצה בקיומו לבהמה או לרפואה ה"ז לא קדש. עד שיקיים דבר שכמוהו מקיימין רוב העם באותו מקום.

כיצד המקיים קוצים בכרם בערב שרוצים בקוצים לגמליהם ה"ז קדש. אשר הרמב"ם ז"ל ברישא רבותא קמ"ל דאם כי העשב ראוי למאכל בהמה. וגם לאדם לפחות לרפואה. דאית ביה תועלת לאדם ולבהמה. מ"מ כיון דאך הוא רוצה בקיומו לחד מינייהו – וה"ה לתרווייהו בטלה דעתו וה"ז לא קדש. כי תלוי בדעת הקהל רוב העם. והאריך לבאר כיצד כו' לגמליהם אשר הרצון לקיום הוא למאכל בהמה. ואדרבה מדפתח בתרתי. מאכל בהמה. ולרפואה וסיים בחדא בקיום למאכל בהמה נראה דעתו ז"ל כי אך במקיים למאכל בהמה ה"ז קדש וכשיטת הכ"מ ז"ל.

ויש להאריך עוד בסתירת דבריו. אמנם כדברת המ"פ ז"ל שא"צ לאריכת דברים בזה. כן אני אומר. ומש"כ הוא על דברי רבינו הכ"מ ז"ל. נהפוך הוא כי במכ"ת המ"פ ז"ל. שכ' בזה דברים שא"א לקיימן. נגד המבואר בירושלמי. דהזונין כלאים עם השעורים מטעמא דמקיימין אותן ליונים. הרי דיש משום כלאי זרעים במקיים למאכל בהמה. והמ"פ לאחר שראה כי הירושלמי עומד נגדו. רצה להציל את עצמו במלות קצרות. באמרו. ובטעם הזונין פשוט הוא דסמיך אמסקנא דהכא. כדאמר ר' יונה מין חטין הן אלא שהפירות מזנין. וכ"כ ברפ"ג דמטעם שהן מין אחד עם החטין אינן כלאים זב"ז ע"כ. אשר נראה כוונתו. דלר' יונה דמין חטין הם הוי מאכל אדם. ופליאה גדולה עליו. ובמכ"ת כי רב היא. אין פנים כלל לאלו הדברים. ומבואר לעין כל. דר"י לא אמר אך דמה"ט אינן כלאים עם החטים. ולא פליגי במציאות. וגם לר"י איני מאכל אדם. והא דהוי כלאים עם השעורין הוא מטעמא דמקיימין אותן ליונים. וכמבואר האי טעמא דירושלמי בפיה"מ שם לר"ם ר"ש ורע"ב וכל המפרשים ז"ל – ומשנה מפורשת היא בפ"ב דתרומות מי"ו. ואם תרם מן הרע על היפה תרומתו תרומה. חוץ מן הזונין על החטים שאינן אוכל. (עיי' בערוך ובפרש"י ז"ל בב"ר פ' כ"ח ד"ה אלין זונייא מדרא דמבולא אינון. ומש"כ שם במ"כ. ובפרש"י ז"ל משמע שהוא הרגין שעושין ממנו פת בארץ אשכנז והוא מין חטין ולכך נקרא זונין כו' או יוכל היות כי ע"י תערובות ותיקון שעושין ממנו הפת צריכין לפרש כי הפת שעושין הוא אך עבור בהמה. ובאמת אין הכרח להמשמעות שכ' המ"כ מפירש"י ז"ל. יהיו איך שיהיו כוונתו אנו אין לנו אך הנאמר במשנה וירושלמי וכל המפרשים ופוסקים שאיני מאכל אדם) ודברי רבינו הכ"מ ז"ל שרירין וקיימין.

ועתה הלא נתבאר להלכה. מהא דתנינן ואיפסקא ברמב"ם ז"ל פ"ה דתרומות ה' ג' וביו"ד של"א סעי' נ"ג חוץ מן הזונין על החטים מפני שאינן אוכל אדם. וגם תנינן דהחטים והזונין – דווקא אינן כלאים זב"ז. ואיפסקא בלשון זה ברמב"ם ז"ל פ"ג מה' כלאים ה' ג' וביו"ד רצ"ז סעי' י"ד. הא עם השעורים ושאר מינים הוו כלאים. כמבואר

בירושלמי ובכל המפרשים קמאי ובתראי. הרי מפורש יוצא דבמקיימין למאכל בהמה (יונים) אסור משום כלאי זרעים. ופסק רבינו הכ"מ ז"ל (והתפא"י בבתי כלאים סי' ב'. החמיר עוד יותר. כי גם בעשבים המרים שהם רק לרפואה. אין בהם משום כלאי זרעים. אך לענין מלקות אבל איסורא איכא וצ"ע בזה) היא הלכה פשוטה וברורה מוכרחת ממשנה. ומבוארת בירושלמי ובפסקי הרמב"ם וטוש"ע מהא דזונין עם שעורים ושאר מינים הוי כלאים דבמקיים למאכל בהמה יש בזה משום כלאי זרעים. וכ"כ הט"ז בסי' רצ"ז ובאר הגולה שם. וגדולי גאוני בתראי בתוס' רע"ק תפא"י ומשנה ברורה ועוד מגדולי האחרונים ז"ל. והנלע"ד פשוט וברור להלכה בס"ד כתבתי.

אחיך החותם באהבה חיים מרדכי

סימן לט

להרה"ג כו' מו"ה הילל פוסק נ"י רב בטטרבונר בסרביא

מכתבו הגיעני. ובדבר הוראה הברורה שהעלתי בספרי שו"ת באר חיים מרדכי חלק ראשון סי' מ'. כי בן נכרית הנולד מישראל דחלילה ואסור גם למולו בחול והבאתי שמה שכן הורו הגאונים מהרש"ק מהר"מ שיק ומהרש"ם מהר"א בהרש"ל. ומאורי אור ז"ל אשר העתיק לי כת"ה דברי אביו הגאון הגדול המפורסם מ"ה אלי' פוסק שליט"א בספרו כורת הברית שגם הוא העלה כן להלכה הלא באנו לעמק השוה. וכדבריו הלא נתבאר שם בתשובתי באריכות. ומש"כ וז"ל ונקט שם בירושלמי בשבתא דנ"מ לענין המעשה (בירושלמי א"צ לנתינת טעם על מה דנקט בשבתא יען כי מעשה שהיה כך היה. ולדעתי הוא שהובא גם בטוש"ע יו"ד סי' רס"ו לענין שבת כמעשה שהיה כי כן דרך הפוסקים לאמור בלשון רבם ובלשון שהובא בתלמוד. אמנם גם בחול פשיטא דאסור למולו. ועוד גרע מנכרי אחר שלא יבואו לטעות דישראל הוא ובאמת הוא כנכרי גמור וכאשר ביארתי בספרי שם) שהורה אחד וצוה להלקותו. וי"ל מדוע ילקה עפ"ז דהלא הוי מקלקל בחבורה. ואינו מתקן דמחוסר טבילה עכו"ם הוא. וי"ל דמלקות הם מכות מרדות דרבנן עוד י"ל דמיירי בטבלו אותו מקודם. ובקטן י"ל כו' עוד י"ל דבמציצה עכ"פ יש איסור תורה ולפיכך לוקה. ובאמת אי לא מצץ פטור עכ"ל אביו בספרו. הנה בזה דהוי מקלקל בחבורה יש לשדות נרגא. יען כי לאחר הטבילה יהיה זה לתיקון גדול לו להכנס תחת כנפי השכינה. וכעין מש"כ התוס' בשבת ק"ו ע"א ד"ה חוץ. ור"ת מפרש כו' לפי שאין התיקן בא באותה שעה אלא לאחר מכאן כו' וקורע ע"מ לתפור כו' אע"ג שבשעת הקלקול אינו בא התיקון. היינו משום שהקלקול גורם תקון יותר טוב לבסוף כו' יע"ש ובזה יש להסביר כלל הידוע דאין עשה דוחה ל"ת אך אם הוא בעדנא דמעקר לאו מקיים

עשה. אמנם בעשה דכרת דרבים או דגדול השלום ל"ב בעידנא. כי בעי' התקון בשעת קלקול עקירת הלאו אולם אם התיקון הוא בעשה החמור וגדול השלום אז לא אכפת לן גם אם יבוא התיקון אח"כ וכסברת ר"ת ז"ל. ויש להאריך בזה ואכ"מ. אמנם בגוף הקושיא אתפלא איך עלה כלל על דעת אביו הרה"ג לאמור כי מה דאמר ר' חגי ייתי אייתוניה דילקי כוון לחיוב מלקות מה"ת האם יעקב איש כפר נבוריה חתך בעצמו. הלא אך סבר מישרי (ולמש"כ בספרי להשוות לשון הירושלמי שלא יסתור להסגנון שנאמר במדרשות מתבאר שלא בא כלל לידי מעשה יע"ש) לאחרים. הלא גם בב"ד שטעו בהוראה ונעשה מעשה אין כאן מלקות. אך חיוב קרבן מה"ת יש. והאמת הפשוט הוא כמש"כ גם אביו דעל מכת מרדות כוון ר' חגי (עיי' ב"י וב"ח ז"ל חו"מ סס"א פירושם במרדכי פ' הזהב) אשר בכגון דא מצינו בגיטין י"ט. ההוא דעבד עובדא בשאר שטרות ונגדיה רב כהנא וכמש"כ במתנת כהונה במדרש ב"ר פ' ז' יע"ש. אשר נגידא בלשון חז"ל בכ"מ על מכות מרדות נאמר אם כי בש"ך חו"מ סי' מ"ה סק"ז החזיק בגירסת לשון הש"וע מכים אותם וקאי על העדים הלא התומים ונתיבות החזיקו בגי' הסמ"ע מכין אותו וקאי על הדיין המורה. וכמש"כ בטור אה"ע סי' ק"ל אשר כן הוא משמעות פש טות התלמודא בגיטין שם יע"ש והן המה גם דברי ר' חגי כאן וזה פשוט ואמת.

ובמה שדן אביו לאמור דבנתעברה בגיותא ונתגיירה ואח"כ ילדה דנימול בשבת. ודייק כן בלשון הש"ע באו"ח סי' של"א ועכו"ם שילדה ואח"כ נתגיירה שאין מילתו דוחה שבת דבדווקא נאמר נתגיירה אחר שילדה אבל אם קודם הלידה נתגיירה גם בנתעברה בגיותא מלין אותו בשבת וכ' בזה מלתא בטעמא. ושכ"כ בשו"ת מהר"מ שיק ז"ל סי' רמ"ז. אולם בד"פ נסתפק כזה ובבנין ציון סי' כ"ב ובנחלת בנימין שם כ' שאינו נימול בשבת והוא הסכים לדעת המהר"מ שיק ז"ל. וכת"ה העיר על דבריו מטוטו"ד מהד"ג סי' רכ"ט. שאסור אפי' לקרות שם לילדה בנכרי שנשא ישראלית אף דהולד כמותה טרם שיגייריה ובפרט למולו ובקידושין ע' דקשין גרים. ובתוס' שם משום ערבות ולפי דברי הרא"ש דנשים אינם בכלל ערבות. נמצא דמילה חמורה מקריאת שם לנקבה עכת"ד. מה דפשיטא ליה לכ"ת דלדעת הרא"ש ז"ל גם אנשים אינם בכלל ערבות עבור נשים. הלא להדג"מ ספוקי מספקי ליה זה באו"ח סי' רע"א. ובברכי יוסף ז"ל באו"ח קכ"ד סק"ג בשם מהרי"ט ז"ל פשיטא ליה דאנשים הם ערבים עבור נשים גם לרא"ש ז"ל ימ"ש ולזה הסכימו האחרונים – ספר טוט"ד מהד"ג אינו אתי. ואם טעמו שם לחוש לשיטת התוס' וכמש"כ המהרש"א ז"ל בקידושין ע"ה דס"ל דעכו"ם שבא על ב"י דהולד עכו"ם וצריך גיורת. אשר לשיטתם כ' בהגהות רע"א ז"ל ביו"ד רס"ו דאין מלין אותו בשבת

הלא בפתחי תשובה שם ס"ק י"ב בשם תפל"מ דמלין אותו בשבת יע"ש ובפ"ת יו"ד רס"ח סק"ה ובאה"ע סי' ד' סק"א שהביא משעה"מ נו"ב חמדת שלמה ברית אברהם ועוד אחרונים ז"ל. דדינו כישראל גמור וא"צ טבילה ובזה נסתייע דעת אביו הרה"ג נ"י.

ונראה דיש לתן לב בזה אם דבטבילת גרים בעי' ת"ח כמבואר מסוגיא דיבמות מ"ו אשר בזה יש ליישב לישנא דתלמודא. בקידושין ס"ב ע"ב דקאמרה גר צריך שלשה כו' מי יימר דמזדקקי ליה הני תלתא כו' ודקדק המקנה שם במלת הני דקמוסיף הש"ס ל"ל והאריך בפלפול נעים ליישב זה יע"ש. ונלע"ד כאשר פי' בתוס' ר"י הזקן ז"ל שם. וז"ל והעיקר דהכי פירושא גבי גר שצריך ג' שיודיעוהו מצות קלות וחמורות מאן יימר שימצא ת"ח ראוים להודיע. אבל גבי עבד הלקוח מישראל אע"ג דבעי' ג' הואיל ואינן צריכים חכמים וודאי ימצא ובידו הוא שכל אדם ילך שם דמצוה קעביד כו' עכ"ל יע"ש. אשר פירושא דהאי סבא קדישא מתבאר מסוגיא דשבת מ"ו דאמרי' נשאלין לנדרים של צורך השבת בשבת ואמאי לימא מי יימר דמזדקק ליה חכם התם אי לא מזדקק ליה חכם סגי בג' הדיוטות הכא מי יימר דמזדקק ליה חכם. אשר אם בנדרים דמצוה לאיתשולי עליהן כבנדרים נ"ט. וגם הוא לצורך שבת קודש מ"מ רק ג' הדיוטות דשכיח ונמצא אמרי' דבוודאי יזדקקו לי' משא"כ חכם דאינו שכיח ק"ו בגר דבעי' שלשה אם דל"ב מומחין כמש"כ התוס' מ"מ ת"ח בעי' כמתבאר מסוגיא דיבמות מ"ו (יעיון בהגהות מהר"צ חיות ז"ל בשבת שם) ואיכא עוד אמרם ז"ל קשים גרים לישראל כו'. בוודאי אמרי' מי יימר כו' והוא דקדייקא תלמודא מי יימר דמזדקקי ליה הני תלתא. כלומר הני תלתא שהוא צריך ת"ח להודיעהו המצוות. אשר לא נמצא כ"כ וכפי' ר"י הזקן ז"ל ומיושב דקדוק המקנה לנכון בפשיטות. מכל זאת כיון דמומחין לא בעי' ובדיעבד גם בפני ג' הדיוטות הוי גיורת אולי לא חקרו ולא ידעו הני שלשה שהיא מעוברת. אשר ידוע מש"כ הדג"מ ביו"ד סי' רס"ח דאם דהלכה פשוטה ופסוקה היא בש"ס וטוש"ע. דבשנתגיירה היא מעוברת דבנה א"צ טבילה. אולם בלא ידוע שהיא מעוברת תלי באשלי רברבי ויוכל לבוא מכשול בהמולו בשבת ושלא לחלק בכל גווני מבלי למולו בשבת. ידעתי גם ידעתי כי יש לדחות זה אולם יש גם מקום לקבוא מסמורות בזאת הסברא ולא נפניתי עתה יען כי בעיקרא דדינא כל אלו הספרים הנ"ל אינם עמדי לראות דבריהם וטעמיהם ובספר מלחמת ארי על ה' מילה בסי' רס"ו ראיתי כי פסק בפשיטות דבן ישראל מנכרית אפי' נתגיירה הנכרית קודם לידתו אינו נמול בשבת ולא ביאר הטעם ועתי בל אתי. לזאת אינני אדון בדבר הזה להחליט עתה בדעתי העניה איך להורות בזה הלכה למעשה. דברי חיים מרדכי

סימן מ

ככוד הרה"ג כו' מוה' משה יוסף ראבין נ"י אבד"ק קאמפאלונג באקאווינא

מכתבו הגיעני, ובדבר שאלתו בכפר שקנו מגרש אחד עבור ביה"ח וקדשו אותו כמבואר בשו"ת ד"ח. ועפי' מנהג הבעש"ט ז"ל. ואח"כ נתוודע כי הקרקע הזאת מחזקת מים, כאשר יחפרון בה איזה טפחים. באופן שאינו ראוי עוד לביה"ח ועמדו זט"ה דשם וקנו מגרש אחר לעשות שם ביה"ח. כי ראו עתה עוד חסרון במגרש הראשון שהוא ביער ורחוק מאוד מהכפר והשני קרוב לכפר אי יאות למיעבד הכי עכ"ל שאלתו.

הנה שאלתו היא שאלת חכם עם התשובה גם יחד כי יפה כוון. באמרו כי גם להש"ג בפ"ו דסנהדרין בשיטת הרמב"ם ז"ל דביה"ק דרבים נאסר בהנאה היינו דווקא היכא שכבר קברו שם מתים, אבל בהזמינו בלבד הזמנה לאו מלתא היא בזה, וכת"ה כ' ע"ז כמדומני בתור כמסתפק, אין כאן ספק כלל. והוא ברור וממקומו מהש"ג הוא מוכרע בפתח דבריו אשר יאירו לאמור. ולבי אומר לי דס"ל להרמב"ם ז"ל דדין ביה"ק הוא כדין בתי כנסיות כו' – יעיון בשו"ת רמ"ע מפאנו ז"ל סי' נ"ו ודיו כו' להיות כנדון אשר היא הלכה פסוקה מירושלמי בטוש"ע או"ח סי' קנ"ג סעי' ח'. דב"ה אינו קדוש עד שיתפללו בו אפי' אם בנוהו לשם ב"ה יע"ש – ובזה שהקדישו ביה"ח כמבואר בתשו' בשם הבעש"ט ז"ל פשיטא דעי"ז לא עדיף מהזמנה. יעוין ט"ז או"ח סי' תרע"ב – ומבואר עוד מלשון הש"ג שכ' שם. דכיון דאקצו כו' ואיסורו אפי' במקום שלא נקברו שם המתים כו'. ולא אמר רבותא דגם בלא נקברו עדיין אסור מדאקצו יען כי כל עוד שלא נקברו בוודאי בזה הזמנה לאו מלתא הוא.

ועוד כיון שעיקר טעם האיסור הוא משום כבודו של מת – ויפה ציין כת"ה למחנה אפרים ה' זכיה סי' ל"א דאין זכיה למת וכן הוא בשו"ת מהר"ח א"ז סי' ס' – הלא זה כבודם מבלי להניחם בקברים מלאים מים וגם שלא להוליכם למקום רחוק דאיכא בזה טורח הולכת המת וכמש"כ בפת"ש סי' שס"ג סק"ד בשם הז"י ובשו"ת מהרש"ם ז"ל ח"ג סי' קי"א יעו"ש.

ומה שהביא כת"ה דברי המג"א ז"ל שם ס"ק. י"ב בשם המביט ז"ל דביה"ח יכולין למכור יעוין שו"ת מהרש"ם ז"ל ח"א סי' ס"ב שהעיר בזה דבשו"ת מבי"ט ז"ל ח"ב סי' כ"ח מקור הדין מיירי במוכרים לצורך קבורת מתים אחרים יע"ש ובתשו' לשאלתו שם בפלפולו בדברי המבי"ט ומ"ב ז"ל שהובאו במג"א ז"ל שם ואני בעניי הארכתי בזה בס"ד בספרי חידושי בן יאיר על ש"ס בחי' מגלה כ"ו יעו"ש אשר מכל האמור מתבאר להלכה פשוטה וברורה כי לאחר שיקדשו – לאחר דייקא כאמרם ז"ל ב"ב ג' לא ליסתור אינש כו' – אנשי

הכפר מגרש השני הטוב וגם קרוב לכפר. ככתוב בתשו' ובשם הבעש"ט ז"ל אשר מנהג ישראל תורה היא רשאין זט"ה במא"ה. למכור מגרש הראשון בלא פקפוק וחשש כלל. ומה טוב אשר עם המעות. שיקחו עבור מגרש הראשון לעשות לביה"ח של מגרש השני גדר. וסיימתי בגדר כי השי"ת יגדור את פרצות בית ישראל. ונזכה במהרה לביאת משיח צדקינו ותח"ה ונצחיות החיים.

ובזה אחתום את שמי חיים מרדכי

סימן מא

להרה"ג כו' מוה' שלמה נ"י הרב מסקרן בשרביא

מכתבו הגיעני ובדבר שאלתו בזה"ל. כפי שברצון אנשי העיר דפה נעשות גדר חדש להמישור שניתן מהממשנה עבור בית עלמין חצל ב"ע הישן והמישור החדש הוא לצד דרום ע"כ ברצונם ג"כ להעתיק הכותב שבצד מערב רחוק קצת מהקברים הישנים שיוכל להיות עי"ז שורה חדשה ועי"ז יהיה הקברים שהמה כעת ראשונים יהיו עי"ז השניים. היינו שורה השניה. ע"כ נשאלתי מהמשתדלים בהבנין הנ"ל אם רשאים לעשות כן כי חולי זכו בזה לה להיות מהראשונים ואין ליטול הזכות שלהם, עכ"ל שקצת.

והנה כת"ה העיר לזה מירושלמי פ"ד דתענית ה' ב' דארשב"י אבות דרך הסבה הן קבורין דלפי' הק"ע ופ"מ מוכח דבאמצע יותר כבוד אך לפי' המ"פ אין ראיה חם כי יש לפקפק בראייתו למש"כ התוס' במו"ק כ' בשם הירושלמי דאין למדין מקודם מתן תורה יע"ש וברמב"ם ז"ל בריש ה' אבל אמנם ידוע כי מתענית ח' ומו"ק ח' ע"ז ל"ו ומתוס' קידושין נ"ב ועוד מכמ"ק שהביאו דילפי' מקודם מ"ת (ולשיטת הסוברים דבארץ ישראל היו דינם כבני ישראל אשר הרחיב בזה הדבור הפרשת דרכים יש לדייק ולפרש (בראשית נ') ויבואו עד גרן האטד אשר בעבר הירדן וגו' ויעש לאביו אבל שבעת ימים. בעבר הירדן דייקא שהיא א"י אשר שם גם קודם מ"ת היו דינם כבן ישראל לקיים כל התורה לזאת עשו אבל שבעת ימים כחיוב התורה). ובשו"ת בית יצחק חיו"ד סי' קס"ד דעתו דדווקא לענין אבילות נאמר זה דאין למדין מקודם מ"ת. יען דנ"מ לענין תפילין ות"ת שלא היו קודם מ"ת יע"ש וא"כ ראיית כ"ת ראיה. וגם אין זה ראיה. אך לזכר כי אמצעי משובח ויש להביא לזה ממגילה כ"א אמר רבא ראשון שקרא ד' משובח שני כו' שלישי כו' דלראשון אמצעי ואחרון לכ"ע מעליותא אמנם באמת כאן אין שום מעליותא בראשונים או שניים ואין זה ענין למש"כ בירושלמי פ' הבונה ה' ג' הובא גם בר"ן אלפסי ז"ל שם והקימות את המשכן כמשפטו וכי יש משפט בעצים. אלא איזהו קרש זכה להנתן בצפון ינתן בצפון בדרום ינתן בדרום. למש"כ בספרי שו"ת באר חיים מרדכי חלק ראשון סי' ט' בשם

הבכורי יעקב סי' תר"ל סקט"ז הטעם דשם לצפון יש קדושה יותר שק"ק נשחטו בצפון דווקא ושלחן בצפון ולדרום יש קדושה יתירה שמנורה בדרום והראיתי כי לזה כוון קרבן העדה שם. במה שפי' שם. ינתן בצפון ששם השלחן ינתן בדרום ששם המנורה כי לכל רוח יש מעלה וקדושה מיוחדת ופירשתי שם דברי הירושלמי אילין דר' הושיעא ודר' פזי כו' ולייישב דקדוק קה"ע יע"ש (יעיון מג"א בסי' ח' מש"כ בשם רבינו הק' האר"י ז"ל) משא"כ כאן מה קדושה יש בהנחת הראשונים – ופוק חזי מה עמא דבר שאין מקפידין בזה. וכל שנהגו הוי כהותנה וכמש"כ בספרי חי' בן יאיר על ש"ס. בחי' למגלה כ"ז. ובשו"ת שם והבאתי מיו"ד קס"ט סעי' י"ח בהג"ה ובאו"ח רע"ט וחו"מ רס"י ס"ז ובשם תשו' הרא"ש ז"ל. ועוד בכמ"ד דמבואר דכל שהמנהג כן הוי כהותנה בפירוש יע"ש – ויעיון בשו"ת בית יצחק ז"ל חיו"ד סי' קנ"ו אשר דן בכגון דא. ומבואר מדבריו. וביחוד ממש"כ שם בטעם הג' דלא חש כלל לזה יע"ש. וכבר הורה זקן כן בגדר בית החיים. יתן ה' אשר יבולע המות לנצח נצחים. ולכל בית ישראל יהיה אור במושבותם באורך ימים ושנות חיים.

ובזה אחתום את שמי חיים מרדכי

סימן מב

להרה"ג כ"ו מוה' חיים ראבינאוויטש נ"י רב בעיר בוקארעשט

מכתבו הגיעני והנה במה שדייק כ"ת עמש"כ בספרי שו"ת באר חיים מרדכי חלק ראשון בסי' ב' בישוב קושית החלת לחם על פסק הלב"ש בחיו"ד ס"ק רמ"ב. דלכתחלה אין לעשות עיסה כזו מ"ד הגהמי"י סוף ה' זרעים דפ' בהדיא דמותר לעשות עיסה כזאת אף לכתחלה וכתבתי שם דהגהמי"י ס"ל דאין מבטלין איסור לכתחלה הוא רק מדרבנן כדקיי"ל לזאת ממ"נ שרי ופסק הלב"ש להאומרים דאין מבטלין הוא מה"ת. וגם אם הוא מדרבנן א"ש לסברת הרמב"ן שבר"ן ז"ל בפסחים פכ"ש דלא גזרו להקל כ"א להחמיר עכת"ד בקצרה אשר שם נתבאר באריכות יע"ש. וע"ז בנה דיוק לאמור. בזה"ל. ולא העיר כ"ת דלשי' הנו"ב סי' מ"ה דס"ל דביבש ביבש לכ"ע אין מבטלין מה"ת לא יתכן זה. דהא הגהמי"י שם בשם מהר"מ ז"ל ס"ל דאין בילה יע"ש היטב וא"כ הוי יבש ביבש עכ"ל אתפלא עליו. הלא למראה עיניו בתשובתי שם כי בראשית ציינתי לנו"ב שם. ושעה"מ פט"ו מהמ"א וליד אפרים ז"ל ביו"ד צ"ט לעורר זאת השיטה ולעומת זה רמזתי גם ליד אברהם שם. שהביא מפי' הרע"ב ורא"ש ז"ל פ"א דערלה מ"ו דמשמע דגם בתערובות יבש ביבש בעין. אין אסור רק משום גזירה דרבנן. וגם ביסוד הבנין של הנו"ב מהא דאמרי' בחולין ק"מ. בציפורי עיר הנידחת למאי אי לשילוח לא אמרה תורה שלח לתקלה אשר

מזה הוציא המל"מ בפ"ז מה' מעילה והשעה"מ שם דמה"ת אין לבטל לכתחלה. והנו"ב כחכם היודע לפשר ולאמור דזה אך ביבש ביבש שפיר אשר אמרו בזה היד אברהם שם ועוד אחרונים למש"כ הריטב"א ז"ל בחי' חולין צ"ח אהא דאמר גבי זרוע בשלה חידוש היא שהוא מבטל איסור לכתחלה דא"ש אף להאומרים דמותר לבטל א' לכתחלה מה"ת אפ"ה הוי חידוש בז"ב שמצותו בכך לבטל איסור לכתחלה משא"כ בעלמא שהיא רשות (גם בחי' הרשב"א ור"ן אלפסי ז"ל שם כ' בדרך זה יע"ש) והוא הנאמר גם גבי שילוח דציפורי מצורע דאם איתא דאסור לא אמרה תורה שלח לתקלה כלומר שמצוה לשלח. ויד המלך כ' לחלק דשם הוי רובא דליתא קמן ואין ראיה לרובא דאיתא קמן וכמש"כ בי"א שם יע"ש גם המקנה בחי' לקידושין ל"ט ד"ה אריוך יישב זה באופן אחר (יעיון בספרי שו"ת סי' מ"ה אשר להאמר שם יש לפלפל בדברי המקנה ואכ"מ) יע"ש.

ולענ"ד י"ל עוד דהנה זה דלא אמרה תורה שלח לתקלה נאמר ביומא ס"ז קידושין נ"ז חולין קט"ו ק"מ ומקידושין נ"ז י"ל יען דר"י בשם רשב"י נתן הטעם דלא מצינו רוב מבע"ח שאסורים ודבי ר' ישמעאל יליף מקרא דהשדה. ואמוראי פלפלו בדבריהם אשר אלמלי זה הייתי אומר דמשולחת אסורה. ואיך אמרה תורה שלח לתקלה ועכצ"ל דמה"ת מבטלין איסור לכתחלה והפוסקים דס"ל הכי פסקי כוותייהו. (ואם כי כללא היא דמאביי ורבא הלכתא כבתראי הלא ידוע שיטת רבים הסוברים דמאביי ורבא ואילך נאמר האי כללא) ואך רבא הוא דאמר לא אמרה תורה שלח לתקלה. וביומא ס"ז בפלוגתא דרב ושמואל הלא חד אמר דאברים אסורין ולא ס"ל הסברא דלא אמרה תורה שלח לתקלה. ואך רבא הסובב והולך לשיטתו שאמר גם שם מסתברא כמ"ד מותרין ולא אמרה תורה שלח לתקלה והרמב"ם ז"ל בפ"ה מה' עבודת יוה"כ דפסק כוותיה ילך לשיטתו דס"ל דאין מבטלין איסור לכתחלה הוא מה"ת וכמש"כ בפרי תואר סי' צ"ט סק"ה יע"ש ומסוגיא דחולין קט"ו אשר שם נאמר מסתמא דתלמודא שילוח הקן ליתסר לא אמרה תורה שלח לתקלה י"ל להידוע דתרי מיעוטי מקלקלין רובא יען דהוי כרובא או כמחצה. וכמש"כ בר"ן אלפסי ז"ל ועוד ראשונים ז"ל בסוגיא דחולין ס"ג דלוקחין בצים מעכו"ם דווקא באומר של עוף פלוני טהור יע"ש וצדדו קצת מאחרונים לאמור דתרי מיעוטא מקלקלין רובא מה"ת ולזאת בשילוח הקן אם יתסר הלא כשיצורף מיעוטא דמשולחים משליחת הקן דאסור בהדי מיעוטא דטרפות יהיה תרי מיעוטא המקלקלין רובא. לזאת אמר בזה סתמא דתלמודא לא אמרה תורה שלח לתקלה אולם בציפורי עה"נ אשר לפי התנאים שהותנו המבוארים בשלהי סנהדרין וברמב"ם ז"ל פ"ד מה' עכו"ם עד שיהיה עיר הנידחת למיעוטא דמיעוטא יחשב אשר לא חזי לאיצטרופי בהדי מיעוטא

דטרפות לדון בזה מכח דתרי מיעוטא מקלקלין רובא. שם יש מקום להאי דיוקא ואולי לזה שכלו בקולמסם שלש אלה עמודי עולם המל"מ שעה"מ ונ"ב ז"ל שם להביא מסוגיא דחולין ק"מ מציפורי עה"צ ולא הביאו משאר מקומות (ובכו"פ סי' ק' ובראג"ש יוסף ז"ל בחי' לחולין קט"ו ועוד אחרונים שהביאו באמת גם משם) ומסוגיא דחולין קט"ו הקדום. ונאמר מסתמא דתלמודא יען כי בשאר דוכתי יש ליישב כדאמרן משא"כ הכא יש מקום להאי דיוקא ביתר שאת וביתר עוז ואם כנים אנחנו בזה דעיקר הקושיא ודיוקא הוא אך מחולין ק"מ. עלה על לבי לאמור למה שמבואר ברמב"ם ז"ל שם בה' עכו"ם ה' ז' דכל הנהנה ממנה בכ"ש לוקה אחת שנאמר ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. כאשר לוקה בנהנה ממנה בכ"ש. כן איסורי הנאה לא יבטלו ברוב. ומצאתי לי חבר בזאת הסברא בהגהות הג' מהר"צ חיות ז"ל לסנהדרין קי"ב שכ' ול"ש כאן ביטול ברוב משום דכתיב ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. דאפי' כ"ש נאסר יע"ש ולזאת אמר רנב"י בזה. ולא אמרה תורה שלח לתקלה כי איסורי עה"נ לא יתבטלו ברובא דעלמא וא"ש.

ונתבאר כי לאחר שיישבו זה המקנה יד המלך ויד אברהם ושאר אחרונים בטוטו"ד וגם למש"כ בעניי בישוב זה אין הוכחה מכל המקומות למה שחידש הנו"ב ז"ל וכן מדחזי' להכו"פ וראש יוסף ועוד מגאוני בתראי ז"ל שהקשו ג"כ זאת והלכו בישוב זה בדרכים אחרים מוכח דלא ס"ל כנו"ב אשר גם אצלו לחדש יחשב ואין למדין מחידוש זה להלכה כי לשון המפרשים ופוסקים בטוש"ע יו"ד סי' צ"ט שכ' בסתם דאין מבטלין איסור לכתחלה הוא רק מדרבנן סתמא כמבואר דאין לחלק וגם יבש ביבש בכלל וא"ש דבריי להעמיס כן גם בשיטת הגהמי"י דס"ל דאין מבטלין איסור לכתחלה הוא מדרבנן גם ביבש ביבש אשר לענ"ד כן הוא להלכה.

אמנם מה שהעיר עוד כ"ת בזה"ל אבל עיקר דבריו אינם מובנים לי. דאף דהם ע"ד הפלפול דברי חכמה. אבל לאור האמת איך יתכן לומר דאין לבטל איסור דרבנן שיהיו תרי דרבנן. בשביל שאין מבטלין מה"ת. הא מה"ת אין כאן איסור כלל ול"צ לביטול וגם דברי הרמב"ן ור"ן ז"ל ל"ד לנ"ד כו' הא התם האיסור מדאורייתא ואם גזירת חז"ל היה דהוא שיל"מ שפיר אין כח אח"כ לחכמים לאסרו כדי להקל עליו אלא כדי להחמיר אבל כאן עיקר האיסור ג"כ הוא אך מדרבנן ע"כ אודה על האמת כי הצדק בזה עם כ"ת מכל זאת יש מקום ישוב גם לדבור פרטי זה הנאמר שם בתשובתי בדרך הפלפול להסביר טעם פסק הלב"ש להכלל הידוע בש"ס ופוסקים דאיסור שיש לו עיקר בדאורייתא חמור יותר מאיסור דרבנן שאין לו עיקר כלל בדאורייתא. וחלת חו"ל הלא אין לו עיקר בדאורייתא (יעוין בספרי חי' בן יאיר בחי' יבמות פ"ב) לזאת סברת הלב"ש אם כי לאחר הביטול

ג"כ אסור התערובות מכח תרי דרבנן מ"מ אין לבטל לכתחלה אשר לבטל איסור יש לו עיקר בדאורייתא. כי ס"ל דבאיסור דאורייתא אין מבטלין מה"ת. או דהל"ש קאים ג"כ בשיטת הנו"ב ז"ל דביבש ביבש לכ"ע אין מבטלין מה"ת. ושיטת הגהמי"י כדקיי"ל דאין מבטלין הוא אך מדרבנן וגם ביבש ביבש וכנ"ל. וא"כ גם זה נחשב לאיסור שאין לו עיקר בדאורייתא. ולהמעיין שם בתשובתי יראה דיש להטעים ולהסביר זה אמנם יען כי דבור זה לא נאמר שם אך בדרך פלפול לתן פנים מסבירות לפסק הלב"ש. עתי בל אתי להאריך בפלפולים והעולה שם בתשובתי להלכה הלא היא ברור בעזהש"י.
והנלע"ד כתבתי חיים מרדכי

סימן מד

להחריף ובקי כו' מו"ה חיים יצחק שטויבער נ"י בארשא, טראנסילוואניא
מכתבו הגיעני. ובדבר מה שהבאתי בספרי שו"ת בח"מ ח"א סי' ב'. בשם השדה יהושע סי' ס' כי נשאל לפני הגאון מהר"ז מרגליות ז"ל. באשה שזרקה חלה לשרפה. ונפלה לקדירה בתבשיל של בשר. ותיכף נטלה החלה מהקדרה וזרקה לאש ונשרפה. והורה לאסור הקדרה עם התבשיל. כי בכה"ג ל"ש לשאול על האלה דכבר נשרפה. והגאון מהרש"ק ז"ל פסק דיש להתיר התבשיל ע"י שאלה. מכח ממ"נ דאם טכ"ע דאורייתא. ומש"ה נאסר הקדרה והתבשיל. א"כ שפיר מהני שאלה אף על הטעם. ואם טעם אינן כעיקר ומש"ה לא מהני שאלה. א"כ ממילא אין לאסור הקדרה והתבשיל וע"ז העיר כ"ת דהלא הא דבעי' ששים בא"מ. הוא אך דעת היש חולקין שהביא הרמ"א ז"ל. ואם דהב"ח אוסר גם בדעבד. הלא הט"ז בס"ס שכ"ג חולק ומתיר ע"י ביטול ברוב. והבית הלל שם כ' יען דהרמ"א לא הכריע. הוי ספיקא דרבנן ולקולא. וגם המע"מ העלה דהסומך להתיר ברובא לא הפסיד. ואם כי הש"ך שם בסק"ג האריך להשיג עליו. בפת"ש שם בשם המשכנות יעקב סי' ס"ט החזיק בדעת המע"מ. וסיים גם הוא דהמיקל לא הפסיד. ולמה לא סמכו הני גאונים על זה. עכת"ד.
הנה לשיטת הרמב"ם וסמ"ג ז"ל דפ' כר זעירא בירושלמי פ"ד דחלה. דתרומה או חלת חו"ל בטלה אפי' חד בחד כמבואר שם בב"י ז"ל יש לצרף גם שיטת רש"י ז"ל למש"כ בספרי חידושי בן יאיר על ש"ס. ביבמות פ"ב. וז"ל שם. ג"מ וסבר ר"י בדרבנן לא בעי' ריבויא. והא תנן מקוה כו'. ופירשי' ז"ל וז"ל. וסובר ר"י כו'. קס"ד האי דמותיב דטעמא דר"י, לאו משום דסמוך אשאני אומר. אלא משום דאי הוי נמי איפכא לא איכפת לן. דלא בעינן ריבויא דרבנן. אלא מכי איערב בטיל ליה ע"כ. ותמה הריטב"א ז"ל על פירש"י ז"ל, וז"ל ולא נהירא כלל. דהא בהדיא קתני מתני' שאני אומר חולין לתוך חולין נפלו. אלמא

דה"ט דמלתא. ועוד האיך אפשר להתיר שום איסורא דרבנן בלא שום רבויא כלל. דהא בכולהו איסורי דרבנן. חזי' שהחמירו כעין של תורה. בשמנו של גיד דבעי' ס'. וסתם יינם במשהו ביי"נ. ותרומת תאנים במאה. שלא הקלו בענין זה אלא בתרומת חו"ל או בחלת חו"ל שבטלו ברוב, ומ"מ צריכה היא רוב. כדאיתא בירושלמי פ' ד' דחלה ה' ח' הורי ר' אבהו בבצרה שהיא צריכה רוב. ואר"י מלמד שהיא עולה פחות ממאה. אמר ר"ז מתניתא אמרה אפי' אחד באחד. דתנן ונאכלת עם הזר על השלחן. ואין חוששין שמא תתערב. וליתא לדר"ז. ואפי' לר"ז היינו בתרומת חו"ל בלבד. שאין לה עיקר מה"ת כלל. ושאינה אלא במקצת חו"ל. אבל בתרומה בזה"ז שיש לו עיקר מה"ת. ליכא למ"ד דלא בעיא רוב. חפי' מאה בעי' לפום פשטא דמתני' דמס' תרומות. דכולהו בזה"ז דרבנן עכ"ל. ולייש פי' רבינו הגדול רשיי ז"ל. נלע"ד דקאים בשיטת הרמב"ן ז"ל. שהעלה בחידושיו דסוגיא זו מיירי בתרומת חו"ל שאין לו עיקר מה"ת ולכך בטיל ברוב. וכן בכל איסורי דרבנן שאין להם עיקר מה"ת כגון גבינה ופת של עכו"ם יע"ש. ואי תקשי לך דא"כ למה איצטרך ר"י לאוקמי ברייתא כרבנן. דס"ל תרומה בזה"ז דרבנן. הלא בתרומת חו"ל לכ"ע מדרבנן הוא. כבר תיקן זה הרמב"ן ז"ל במתק לשונו הזהב. שכ' וז"ל. ונ"ל דוודאי כל איסור שיש להם עיקר בשל תורה. כגון תרומת הארץ וודאי משום גזירה של תורה עשאוה כשל תורה. ומאה לאחד כו'. אבל בתרומת חו"ל וכן בשאובה. שאין להם עיקר בשל תורה. ואין דרך ליגזר בהן בעי' רבייה כו' ע"כ. מבואר מלשונו הטהור שהתנה תנאי כפול. שאין להם עיקר בשל תורה. ואין דרך ליגזר בהן. הטעם כיון שגם בארץ אינו רק מדרבנן. ל"ש למיגזר חו"ל אטו ארץ. דהוי גזירה לגזירה אבל אם היה תרומה בזה"ז דאורייתא בארץ תו הוי גזרי' חו"ל אטו ארץ. ולכך איצטרך ר"י לאוקמיה מתני' כרבנן. אברא כי תי' זה אינו מעלה ארוכה לקושית הרשב"א ז"ל. שהקשה בחי' ז"ל. ואין תירוצו של רבינו נ"י מיושב בעיני. דהא ברייתא דשתי קופות. מסתמא לאו בתרומת חו"ל דווקא היא שנויה. אלא בתרומת הארץ. וכדמשמע נמי בהדיא בריש פ' אלו עוברין. דפרכי' מינה למ"ד כזית בכא"פ דאורייתא. דאם איתא אמאי אמרי' שאני אומר. ופרקי' מתרומה בזה"ז דרבנן. ולא שאני בתרומת חו"ל דבכ"ז איני אלא מדרבנן ע"כ. וסוגיא דהתם לא מיירי כלל מדין ביטול ברבייה. דנוכל לומר תי' הנ"ל, אבל י"ל עפמש"כ הרשב"א ז"ל בעצמו בחי' דמסתמא דסוגיא דפסחים נראה. דתרומה בזה"ז דרבנן וכשיטת הרמב"ם ז"ל בפ"י דתרומות. וא"כ י"ל דאגב אורחא (יעיון תו"ס ריש ברכות ד"ה והא קמ"ל) אתי לאשמעוי' הא גופא הסוגיא דהתם דתרומה בזה"ז דרבנן. כי התם לא מיירי כלל מדין ביטול ברבייה דנצטרך לאוקמי בתרומת חו"ל וליישב הקושיא

דשם די דנוקמי בתרומה בזה"ז דרבנן. אבל אה"נ דלסוגיא דידן. הברייתא מיירי מתרומת חו"ל וכמש"כ הרמב"ן ז"ל.

קושית הריטב"א ז"ל דהלא גם ובישוב בתרומת חו"ל לא מצינו דיבטול במע"מ. אך ר' זעירא ס"ל כן וליתא לדר"ז. לענ"ד אין מזה תפיסה על פירשי' ז"ל דלא רחוק לפרש בדעת המקשן דס"ל כר"ז. ובפרט דחזיי לרמב"ם וסמ"ג ז"ל דפ' כר"ז. וכמבואר בטיו"ד סי' שכ"ג יע"ש בב"י ז"ל. וי"ל כי גם רש"י ז"ל ס"ל הכי. ולזאת פי' בדעת המקשן דס"ל כר"ז. ואולי יען דס"ד דש"ס כוותיה וכן הוא לל"ק, ולכך פ' כר"ז וכל"ק עכ"ל בספרי שם הנצרך לענינינו. והארכתי שם בישוב כל הקושיות על פירש"י ורמב"ן ז"ל יע"ש ואם כנים אנחנו בזה. הלא שלשה עמודי עולם המה מרבותיו הראשונים רש"י רמב"ם וסמ"ג ז"ל דפ' כר"ז אם כי להמעיין ברא"ש ז"ל בגיטין פ"ו סי' י"ב ובב"ק פ"א סי' ו' ובקנ"ן ופלפלא חריפתא שם. יראה כי שיטת הרי"ף ועוד כמה ראשונים ז"ל דס"ל באיכא תרי לישני לפסוק כלישנא בתרא. וכדרך הרמב"ם ז"ל לילך בשיטת רבו הרי"ף ז"ל אולי גם בזה ס"ל הכי. מ"מ כאן כיון דדעת ר"ז יצורף לס"ד דש"ס וללק. וגם הרי"ט אלגאזי ז"ל בפ"ד דבכורות אות מ"ז. עשה סעד לפסק הרמב"ם ז"ל. כר"ז מסוגיא דבכורות כ"ג ע"ב, ואב"א טומאת משקין דרבנן כו' בפלגא ופלגא לא גזרי רבנן. אם כי לבסוף דחה זה. מטעמא יען דשם הוי תרי דרבנן. דטומאת ע"ה ג"כ דרבנן. ופה אשר אמר בזה כ"ת. כי למש"כ הב"ש בסי' כ"ח ס"ק נ"ב. דתרי דרבנן הוי כמי שאין לו עיקר כלל בדאורייתא. וא"כ לא עדיף חלת חו"ל שאין לו עיקר כלל בדאורייתא. מתרי דרבנן דהתם. ואני מוסיף עוד. דלשיטת הרמב"ם ועוד רבים מראשונים ז"ל דס"ל תרומה בזה"ז דרבנן וחלה לכ"ע בזה"ז דרבנן (עי"י טור וב"י ז"ל ס"ס שכ"ב) הלא בחו"ל הוי ג"כ כתרי דרבנן. תרומת וחלת חו"ל דרבנן. ותרומה יחלה בזה"ז דרבנן. וראיית רי"ט אלגאזי ז"ל מסתמא דתלמודא בבכורות. שנדחית חוזרת ונראה וקמה וגם נצבה. והוי כמש"כ התו"ס בע"ז ז' ע"א ד"ה ובשל תורה בשם ר"ש ז"ל. דבנתברר כחד מהני לישני אזלי' בתריה יע"ש.

והוא דיעה הראשונה בסתם. שהוא הכרעת הב"י ז"ל לפסוק כדעת רש"י רמב"ם וסמ"ג ז"ל, וכר"ז דחלת חו"ל בטיל גם בנתערבה שוה בשוה כש"כ ברובא. אך דהרמ"א ז"ל כ' ע"ז ויש חולקין. ולא הכריע לסיים וכן עיקר וכדומה. אשר בכגון דא לדעת השואל בשו"ת מהר"מ זיסקינד ז"ל סי' ד' הובא בפמ"ג ביו"ד בפתיחה בכללים בהוראת או"ה סי' ג'. דיעה א' עיקר אפ"י דיעה א' במחבר וי"א בהרב. ולדעת הפמ"ג שם ספק הוא. אשר בדאורייתא להחמיר ובדרבנן להקל. וכדברי הבית הלל – וגם היכא דאיכא עוד צירופא דהח"י ז"ל בסי' תנ"ד סק"ד. דאם נפלה חלה לתבשיל רותח והוציאו תיכף דיש להתיר

משום חליטה. דבאיסור דרבנן יש לסמוך אחליטה. והביאו הידד שאול ז"ל (עי"י בספר ארחות חיים שם בסי' תנ"ד) ביו"ד סי' שכ"ג. וסיים אם דהפמ"ג מחמיר בכ"ז מ"מ לדעתו לעת הצורך והפ"מ יש להקל יע"ש. ובוודאי הסומך להקל בזה להתיר ע"י ביטול ברוב לעת הצורך ובמקום הפ"מ. אין מזניחין אותו. כי יש לו על מה לסמוך. אמנם אין כאן תפיסה כלל על הגאון מהר"ז ז"ל דהורה לאסור (ואולי לא היו שם עת הצורך והפ"מ). כי מה רב גובריה להכריע לאסור באין ס' כדעת הב"ח וש"ך ז"ל גם בדעבד. אשר באמת כ"ל הכרעת האחרונים. וכן מורין להלכה.

ובדעת הגאון מהרש"ק ז"ל ניחא גם לכת"ה, ולאמור דהט"ז לשיטתו שם בסק"ב דלא מהני שאלה מחמת הפסד התערובות לזאת סמך להתיר גם בלא שאלה. אמנם למאי דקיי"ל כרוב הפוסקים היוצאים ביד פסק הרמ"א ז"ל דמהני שאלה. לזאת לא סמך המהרש"ק ז"ל על הביטול באין ס' כיון דאפשר בשאלה. וכמש"כ השבו"י ז"ל בח"ג סי' כ"ז הובא בשע"ת סי' שמ"א. בנפל החלה בקדרה ונמצא בשבת אם דיש ששים כיון דהוי דשיל"מ יתיר הנדר. אך שתמה מאוד על השבו"י ז"ל. דהרי בא"מ גם דשיל"מ בטל, וחתר ליישב דהשבו"י חשש לשיטת הרי"ף ז"ל דגם בא"מ לב' דשיל"מ. וציין לרדב"ז ז"ל סי' תרי"ז דביש תקנה אין ראוי להתיר. אולם ביותר תמוהין דברי השבו"י ז"ל דהא חלה בלא"ה לא הוי דשיל"מ דאיני מצוה לשאול עליהן אלא מדוחק. וכמש"כ הש"ך שם בסק"ז מנדרים ני"ט ומדברי הר"ן ז"ל עכ"ד כ"ת. הלא כדברים האלו ממש המה כתובים עלי ספר שו"ת אמרי יושר ח"ב סי' מ"ז. שכ' על דברי השבו"י וז"ל. והדברים תמוהים דהא במבשא"מ ל"ש כלל חומרא דדשיל"מ. וכבר תמה עליו בתשו' תשורת שי סי' קפ"ו. וכ' דהשבו"י חושש לדברי הפוסקים דגם במבשא"מ בדשיל"מ לא בטל. והביא מתשו' רדב"ז סי' רי"ז שחושש ג"כ לזה. אמנם הרדב"ז ז"ל לא חשש להכי רק כו'. אבל בחלה דאינו דשיל"מ כלל. כיון דליכא מצוה לאתשולי עלה. עכה"ג לית מאן דמחמיר דלא יועיל ביטול. הדברים תמוהים. וגם לא נהגו עלמא הכי, דתמיד מורין בחלה כשיש ס' בנתערב בא"מ או ק"א במינו דבטל. ולא שמענו מעולם להצריך שאלה בזה כו' עכ"ל יע"ש. וליישב דברי השבו"י ז"ל שלא יהיו תמוהין כ"כ. נלע"ד בכוונת דבריו שכ' שם. וז"ל. ויותר נ"ל דאפי' אם איכא ס' לבטל החלה כיון דאפשר להתיר הנדר. הוי כדשיל"מ ואפילו באלף לא בטל. ואע"ג דאיתא בפ' הנודר מן הירק. דגבי תרומה. כיון דלא הוי צוה לאיתשולי עליה. ולא בא מעצמו מכח זמן לא הוי דשיל"מ כו' מ"מ כיון דמפירין נדרים שהם לצורך שבת כו'. א"כ משום כבוד וצורך שבת להתיר המאכל לאכול בלא שום ביטול. הוי כדבר שיל"מ, ואין לו תקנה בביטול רק ע"י התרת חכם כו' עכ"ל

יע"ש, הרי כ' בעצמו שאיני דשיל"מ. ודייק בלשונו לומר בכף הדמיון כדבר שיל"מ לזאת נראה בכוונתו. דס"ל דהוי כניכר ויכול להפריש האיסור. וכעין פסק הרמ"א ז"ל ביו"ד סי' צ"ח. דבנפל חלב לתוך התבשיל ונתבטל בששים. צריך לתן שם מים נוננים ויסירנו. דמאחר דאפשר להסירו הוי כאלו מכירו כן הכא אפשר להפריש האיסור ע"י שאלה. ובטעמא דדשיל"מ דאיני בטיל מטעמא דעד שתאכלנו כו'. הלא מבואר ההסבר באחרונים ובשו"ת שבסידורו של שבת סי' ג' בשם הצ"צ. כי אם דאזלי' בכ"מ בתר רובא, מ"מ היכא דאיכא לברורי בטורח קל מברר כמבואר בפ"ק דפסחים ובכמ"ד. דשיל"מ שיכול לאכלו למחר בהיתר בלא ביטול, לא אזלי' בתר רובא דהוי כאיכא לברורי, (בספרי חב"י בחי' ב"מ נ"ג הרחבתי בזה הביאור. ואם כי מהחוו"ד בסי' ס"ג ובס"ס ק"א ובסי' ק"ב סק"ג נראה דעתו דברובא דאיתא קמן א"צ לברורי. הלא הבאתי שם מפר"ח ופמ"ג דלא ס"ל הכי. והשבתי על כל ראיות החוו"ד יע"ש). ואם מתקלקל המאכל ואיכא הפסד או טורח, אז בטל גם דשיל"מ. דסמכי' ארובא במקום דאיכא טורח. ויש מקום לסברת השבו"י. דכיון דאפשר להתיר הנדר, ואין כחן טורח כ"כ. הוי כדשיל"מ לאכול התבשיל בהיתר ע"י שאלה שלא ע"י ביטול. זה י"ל בישוב דברי השבו"י ז"ל. אמנם לדינא, פוק חזי מאן גברא רבה קמסהיד עלה רב האי גאון אמיתי מהר"מ אריק ז"ל באמרי יושר, כי לא נהגו עלמא הכי, ומעולם לא שמענו להצריך שאלה בזה, וכן מורה לשון רבינו הרמ"א ז"ל ואין ק"א לבטלה כו' ישאל לחכם עליו כו'. אבל באיכא ק"א או סי' בא"מ שרי גם בלא שאלת חכם – ויש לפרש קשר דברי רבינו הרמ"א ז"ל, לסברת כ"ת בדעת המהרש"ק ז"ל דלא סמיך אביטול ברובא, יען דאפשר בשאלה. וזה, ויש חולקין עד ס' כו'. ותכ"ד כ' הרמ"א ז"ל. ואם חזרה כו' ישאל לחכם כו' כלומר דבאין ס' או ק"א. למה נסמוך על המקילין. כיון דיש תקנה ע"י שאלה, ובזה מיושב אשר יש מהדיוק קצת בדברי הט"ז שבסק"ב כ' לחלוק על הב"ח, אשר זה היו מקומו בסק"א. לאחר שהביא דברי הד"מ לסמוך על הרשב"א ז"ל דבדעבד בטלה ברוב, יען דלא נחשב לדעבד כיון דאפשר בשאלה, אך אחר שהאריך בסק"ב. והעלה דאין תקנה בשאלה ע"י הפסד תערובות, שם קנה מקומו לחלוק על הב"ח ולסמוך אד"מ דבדעבד בטלה ברוב, אולם להלכה קיי"ל גם במקום שא"א בשאלה, ובדעבד, מ"מ אין להתיר אך ע"י ס' או ק"א וכדאמרן.

והנה שם בתשובה ביארתי כי הני גאונים לא איפלגו רק בסברא הזאת אם יכולין לשאול על טעם בלבד אשר הגאון מהר"ם ז"ל ס"ל דאין תקנה לשאול על הטעם ולדעת הגאון מהרש"ק ז"ל יכולין לשאול גם על טעם. אולם כיון דלאחר שישאל הדרא הטעם לטבלא למפרע וא"כ יש בתבשיל זה טעם טבל שאוסר לכ"ע בא"מ בנ"ט. הלא צריכין להפריש

ממקום אחר לתקן את הטעם ולא הוי מחיוב על הפטור כיון דאין ס' וטכ"ע דאורייתא. והארכתי שם בביאור פרט זה. והעליתי דמחד דרבנן על ס' תרי דרבנן שרי להפריש גם לכתחלה יע"ש ובזה צדד כ"ת לאמור די"ל דהמהרש"ק ז"ל התיר גם בלא הפרשה ממק"א אם דטעם כעיקר דאורייתא. מכח דברי רי"ט אלגאזי ז"ל בשמחת יו"ט סי' ב' שכ' דכל איסור שלא היה ניכר קודם שנתערב ל"א ביה טעכ"ד. כהא דקיי"ל באו"ח סי' שי"ח יו"ד סי' ק"ב לענין דשיל"מ. והכא האיסור טבל בא ג"כ לעולם בתערובות. דבשעה שנתערב לא היה אסור מטעם טבל ואם דכ' הר"ן בשם הרשב"א ז"ל בנדרים פ"ה דמי שאסר פירותיו על עצמו יכולים אחרים ליטלם דאינם שלו ואם שוב אתשל על נדרו חייבים להחזיר לו דהחכם עוקר הנדר מעיקרו. ואגלאי מלתא למפרע שלא נאסרו עליו מעולם וגזל הוא בידם וא"כ גם הכא כיון דחכם עוקר הנדר מעיקרו חשב כנפל טבל בהתבשיל ז"א דבכאן א"א לומר דהחכם יהיו עוקר מעיקרו וכמאן דלא הוי כלל חלה דא"כ הוי ברכתו שבירך על החלה לבטלה. וע"כ מוכרחין לומר דעד שעה ששואל עליו שפיר חייל עליו שם חלה ומטעמא שכ' מהרי' אסאד ז"ל ח"ב סי' של"ב בתי' הב' יע"ש. ולדברי רי"ט האלגאזי הביא עוד מתשו' מהרי' אסאד ז"ל סי' קכ"א וספר תי"ע מש"כ ביישוב קושית השערי שמחה. וגם ציין לברוך טעם ז"ל לשער התערובות פ' ג' ד' זה ת"ד כ"ת.

לענ"ד ז"א מכמה טעמי. חדא מה שהרגיש כ"ת בעצמו דכיון דהחכם עוקר הנדר מעיקרו (יעיון כתובות פ"ד ובאה"ע סי' ל"ט) חשיב כנפל טבל לשם. ומה שכ' כ"ת דבכאן א"א לומר כן כי גורם ברכה לבטלה. כבר עמדו בזה הרש"ש ז"ל בהגהותיו לנדרים נ"ט ובמנחת פתים ביו"ד שכ"ג הביא בשם ספר יושיע פו"כ סי' תקי"ח וכ' דבכה"ג לא מקרי ברכה לבטלה. והוכיחו כן מריטב"א ז"ל חולין ק"ו הובא בשע"ת לאו"ח סי' קנ"ח ומר"ן ז"ל פ"ק דתענית ומתוס' שבת כ"ד יע"ש אמנם זה ברור דגם כאן נעקרה ההפרשה למפרע ע"י שאלה וחשיב כנפל טבל. חדא ועוד קאמינא דכיון דבשעה שנפל איסור חלה היה על העיסה. וע"י שאלה יצא מאיסור חלה לאיסור טבל. לא נחשב לבא לעולם בתערובות כיון שבשעת נפילה שם איסור נפל להתבשיל. ידעתי כי כ"ת יפקפק לאמור כי אין מחזיקין מאיסור לאיסור מלבד מה דלשיטת כמה פוסקים מחזיקין מאיסור לאיסור. גם למאי דקיי"ל דאין מחזיקין יש לחלק וכמובן מעצמו. ואכ"מ להאריך בזה כי הדברים ארוכים ועתיקין. ובכלל הך דינא דבלעב"ת דבטל חידוש הוא ואין לך בו אלא חידושו משא"כ בנפל איסור ואך בקדירה יצא מאיסור לאיסור סברא הישרה נותנת שאין נכנס תחת סוג זה. ועוד בה שלישיה בגוף דבר זה. שהביא בשם רי"ט אלגאזי ואחרונים. אשר

כל אלו הספרים שציינם אינם עמדי לראות דבריהם וטעמיהם. אני לעצמי אם כי מה אני מכל זאת אומר אני אשר לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי. דטעם כעיקר דאורייתא לא יאסור בבלעב"ת. כי הכו"פ ביו"ד שם הניח האי דינא בצ"ע ומסיק דבמחלוקת שנויה. והשעה"מ בפ"ה מה' יו"ט. לאחר שהרבה להקשות על הלכה זו כ' כי שמא לא נאמר אלא דווקא באיסורא דרבנן אבל באיסורא דאורייתא לא. ואם כי בספרי חידושי בן יאיר בחי' מעילה כ' כי מסתימת לשון הרמ"א ז"ל ביו"ד שם שכ' כל איסור שלא כו' נראה כמבואר דלא ס"ל לחלק בין אם האיסור דאורייתא או דרבנן. וכ"נ מאו"ה כלל ז' דין ג' ומבואר הוא בפמ"ג שם במ"ז סק"א במש"כ בשם החו"י. ובסי' ס"ט ס"ק ל"ה במ"ז לגבי חמץ. ובהגהות הנו"ב מהד"ת חיו"ד סי' נ"ג מש"כ בישוב דברי הר"ן ז"ל בתשובה. ובהגהות הגאון רע"א ז"ל ביו"ד. והארכתי ליישב כל קושיות השעה"מ בדברים ברורים בעזהש"י יע"ש. אמנם זה לא נאמר אך אם כי האיסור הוא דאורייתא. אבל מה שאינו בטיל הוא רק מדרבנן אשר בזה מיושב קושית הכו"פ מתוס' מעילה כ"א ע"ב ד"ה פרוטה של הקדש שנפלה כו'. או שאמר פרוטה בכיס זה הקדש כיון שהוציא את הראשונה מעל כו' שהקשו תימה וליבטל האי פרוטה של הקדש שנפלה וכ"ת דשיל"מ הוא ע"י פדיון ואפי' באלף לא בטל. הא ליכא למימר דשיל"מ דרבנן הוא. וצ"ל דליכא אלא חד בכיס דליכא ביטול א"נ מטבע חשיב ולא בטל עכ"ל. הלא גם באמר פרוטה בכיס זה הקדש לא ניכר האיסור מעולם ומ"מ כ' התוס' דמפני דשיל"מ או דבר חשוב אינו בטל והניח בצ"ע יע"ש וכ' שם בד"ה אמנם באמת בזה"ל והנלע"ד בישוב קושיא זו דהנה עיקר הטעם שהקילו בדברים אשר אינם בטלים בלא ניכר האיסור הוא יען דהא דאינו בטל הוא מדרבנן. אבל פשוט וברור דאולי הוי מה"ת מה שאינו בטל לא היינו מקילין בזה לחלק בין ניכר ללא ניכר מקודם ולפ"ז להתוס' דמתרצים דאינו בטל מפני דהוי דבר חשוב. ולהכ"מ גם מפני שהוא דשיל"מ עכצ"ל דס"ל דמה"ת אינו בטל. וכמבואר במל"מ בפ"ז מה' מעילה ולזאת שפיר כ' דלא בטל אם דלא ניכר האיסור מקודם שנתערב (והא דכ' התוס' הא ליכא למימר דשיל"מ דרבנן הוא. אין הכי נמי דלפ"ז בטל באמת גם מדרבנן. אך דכיון דאצטרכו לזה דאינו רק מדרבנן. דאלו הוי מדאורייתא באמת לא היה בטל. א"כ בלא"ה ניחא כי אין מעילה בדרבנן לזאת לא האריכו. וגם בנפל פרוטה ע"כ צריכין לזה. כי שם באמת מדרבנן אינו בטל.) אמנם אנן דקיי"ל באמת דכ"ז דאינו בטל הוא רק מדרבנן. שפיר פסקי' דבל ניכר האיסור מקודם בטל. וגם התוס' מודים דבדרבנן סמכי' על סברא זו דבלא ניכר בטל ואם כי דעת הכ"מ דשיל"מ מה"ת אינו בטל מ"מ פ' באי"ח בגיגית דבטל מפני דכל האיסור הוא רק מדרבנן. או דבאמת חזר וס"ל כדעת

כל הפוסקים דדשיל"מ דאינו בטל הוא רק מדרבנן כאשר תמהו בזה על הכ"מ כנלע"ד בישוב ק' הכו"פ והוא האמת בס"ד עכ"ל יע"ש ובד"ה וגם לשון התוס' מש"כ בזה אמנם בטכ"ע למאי דקיי"ל שהוא מה"ת. פשיטא לי בעניי דגם בבא לעב"ת אסור מה"ת. וגם להסוברים שהוא מדרבנן וכן באיסורי דרבנן הלא האי חידוש דין דבלעב"ת דבטל מצינו בפוסקים אך ביותר מששים אבל בפחות מששים דאיך אוכל יטעם טעם האיסור ברור לי דאסור גם בלא ניכר האיסור מקודם ובלעב"ת. ויען כי כל הספרים שהביא אינם אתי לזאת קצרתי בזה. ובנדון שאלתינו מכל הלין טעמים פשוט וברור דהוראת הגאון המהרש"ק ז"ל הוא כי לאחר השאלה להפריש ממקום אחר על הטעם וכמש"כ בספרי בתשו' שם. והוא האמת להלכה.

ובדיד אם לסמוך על עדות אב לבנו בסמיכה להוראה. אשר בספרי שם סי' י"ח יישבתי קושית השבו"י על ההלק"ט והראיתי בעזה"י פנים מסבירות להלכה דמעיקר הדין יכולין לסמוך מ"מ על לכתחלה סיימתי בזה"ל. ולדינא גם הש"י ז"ל העלה דלכתחלה יש ליטול קבלה מאחר שאינו קרובו גם בשו"ב. אם דצידד שם להקל מטעם דבלא"ה רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן. ורק תקנת אחרונים ליטול קבלה. וגם הוא מלתא דעבידא לגלויי אם הוא בקי או לא ע"כ לא משקר יע"ש כל אלו הטעמים אינם נאמרים בהוראה. כי בימים האלו בעו"ה לאו מלתא דעבידא לגלויי הוא וכמובן וידוע להמשכיל וגם לא נאמר האי כללא דרוב המצויין אצל הוראה יודעין המה. ואם המהרש"ל ז"ל אמר המורים מרובים והיודעין מועטין אנן מה נעני אבתריה. וגם הסמיכה להוראה לאו מתקנת אחרונים הוא אך הוא ש"ס ערוך שם. בסנהדרין ה' ע"ב תלמוד אל יורה. אלא א"כ נוטל רשות מרבו וכן מסיק הברכי יוסף ביו"ד סי' א' סק"ה דראוי לחוש ולקח סמכא מאחר וכן הסכימו האחרונים הדעת תורה ומקדש מעט. והעידו שכן המנהג להחמיר בזה"ז כבל"י ז"ל וכן ראוי להורות עכ"ל שם. וע"ז פקפק כ"ת כי בשו"ת שבבל"י החולק על הלק"ט בהודאה לשו"ב מ"מ מודה בהוראה יען כי נאמר ועצומים כל הרוגיה ואחז"ל (סוטה כ"ב ע"ז י"ט) זה ת"ח שהגיע להוראה ואיני מורה והאריך בזה לצדד דיכולין לסמוך גם לכתחלה הן הבל"י ז"ל אין אתי לראות טעמו (ומה שהבאתי בספרי שו"ת שם הוא מה שהובא בשמו באחרונים) ומש"כ כ"ת בשמו לא הבנתי הלא לעומת זה נאמר ברישא דקרא כי רבים חללים הפילה מי שלא הגיע להוראה ומורה. כאמרם ז"ל ומוקדם בקרא (יעיון ברכות מ"א פסחים ל"ט) כי חמירא ליה נקיט בראשונה (כבסנהדרין מ"ט) דזה בקום ועשה. וזה בשואל"ת. והטעמים אשר כתבתי כי יש פנים להחמיר בהוראה משו"ב הם ברורים ונכונים. וכל האחרונים המקילים אשר ציינם כ"ת הובא בברכי יוסף

ז"ל בסי' א' סק"ה ומ"מ סיים דראוי לחוש ולקה סמכא מאחר. והמעיין שם יראה דעל שו"ב והוראה גם שניהם אמר כן יע"ש. ואחר אחרון אני בא אשר רמזתי שם בקצרה הוא מח"ו עמוד ההוראה הגאון האמיתי מהרש"ם זי"ל בדעת תורה ביו"ד סי' א' ס"ק י"ג שכ' וז"ל ועיין ברכ"י סי' זה אות ה' בשם כמה שו"ת להקל לתן קבלה אב לבנו. והביא דברי בל"י בשו"ת שדחה ד' שב"י ופסל אפי' דיעבד. וכ' שהפריז על המדה בזה כיון שכמה אחרונים מקילין גם לכתחלה וכן ראיתי מעשים לכתחלה איש בבנו ואחיו ומ"מ ראוי ליזהר ולחוש ליקח סמכא מאחר עכ"ד וע' עקרי הד"ט סי' א' שסמך למעשה ע"ד הלקט וגם בתשו' פמ"א סי' י"ב התיר ולא חש למש"כ הפר"ח בסי' קי"ט בתי' ב' ע"ש. וכזה"ז יש להחמיר בזה וכן המנהג פשוט עכ"ל אשר אין לזוז מזה אפי' זוז כ"ש כי בזה"ז היא הלכה פשוטה וברורה.

והנלע"ד כתבתי חיים מרדכי

סימן מה

להרה"ג כו' מו"ה משה קליערם נ"י אבד"ק עה"ק טבריא תיבב"א.

מכתבו הגיעני, ובדבר מה שפקפק כת"ה עמש"כ בספרי שו"ת באר חיים מרדכי סי' ב' בד"ה אמנם לדינא, בזה"ל, וכיון דקיי"ל דגם ח"ש ע"י תערובות אסור מה"ת, הרי דלא אזלי' בסברא דאחשביה, וא"כ א"א לומר כסברת החלת לחם, וגם אם נימי דהסוברים טכ"ע דרבנן ס"ל הסברא דאחשביה, מלבד דזה דוחק ואפושי פלוגתא לא מפשינין, גם אם נימי הכי אכתי יש לפקפק בסברתו, שחידש דבנותן שאור לעיסה אם דהיה שוגג שלא ידע אם הוא אסור, מ"מ כיון דנתקנה העיסה, ונעשית כוונתו פשיטא דאחשביה, מה דפשיטא ליה לאותו גאון לדידי מספקא טובא, כי ממ"ש הריטב"א ז"ל במכות י"ז, בטעמא דר"ש דאמר כ"ש למכות ולא אמרו כזית, אלא לענין קרבן וז"ל, ורבינו מאיר ז"ל נתן טעם דלמלקות כיון דאכל במזיד אחשביה לחומר איסור להתחייב בכ"ש, אבל קרבן שהוא על אכילת שוגג, בעי כזית לחשיבות ע"כ, הרי אם דנעשית כוונתו לדבר אחר מ"מ כיון דלענין איסור הוא שוגג ל"ש אחשביה וזה היפוך סברת בעל חלת לחם לפום רהיטא, וצ"ע לי בזה עתה, בר מן כל דין היסוד שהניח החלת לחם, דהפוסקים דס"ל טכ"ע דרבנן הוא מטעם דהו"ל ח"ש ע"י תערובות, חזינין דלא כן דעת רבותינו הראשונים ז"ל, כי ראש המדברים בזה הוא רש"י ז"ל, והוא כ' להדיא בחולין צ"ח ע"ב בד"ה לטעם כעיקר בטעמא דטכ"ע דרבנן יען דמה"ת נאמר אחרי רבים להטות וחד בתרי בטיל גם בא"מ (יעיון חוו"ד סי' צ"ח סק"ג) יע"ש, וא"כ אין מקום כלל לחלק בין שאור לשאר דברים, וא"א לומר כתירוץ החלת לחם וכאמור, וע"ז כ' כ"ת וז"ל לפענ"ד אין הנידונים

דומים שהריטב"א ז"ל כ' על מי שאכל שוגג לא אמרי' אחשביה. דהדבר כבר נאכל ובשעה שאכל לא ידע שהוא איסור אבל בנידון דהח"ל, בשעה שיאכל ידע כבר שיש כאן תערובות שאור. ובשאר תערובות לא אמרי' אחשביה. משום דלא מנכר דרוצה לאכול מה שנתערב וכשהוא אוכל לא מנכר דמחשיב, הדבר שנתערב כאן. אבל בעיסה שנתן לתוכה שאור, כשאכל הפת מנכר דמחשיב להשאור. דהא לכתחילה נותנים השאור כדי לתקן העיסה, אף דבשעה שנתן לא ידע שהשאור הוא איסור, מ"מ כשאוכל יחשיב השאור שבתוך הפת. דידוע ומנכר דפת נעשה ע"י שאור. ואף דדברי הח"ל לא משמע הכי מ"מ זה נכון עכ"ל כת"ה.

הנה סברתו דפעולת השאור מנכר בפת. נמצאת בפוסקים בטעמא דמעמיד אפי' באלף לא בטיל יען דמנכר פעולתו נחשב כמו בעינא. ובמג"א ז"ל סי' תמ"ב סק"ט בשם הטור שהוא מה"ת. ובספרי שם בסי' ב' הבאתי דברי הנאות דשא בסי' מ"א. שלא מצא חבר לשיטת הטור אך הר"ש ז"ל, דס"ל במחמץ שהוא מה"ת וה"ה מעמיד, ואני הבאתי מתשו' ר"י שהובא בב"י ז"ל יו"ד סי' קי"ח דס"ל ג"כ הכי, וכה ראיתי בחי' חת"ס ז"ל על חולין צ"ט ע"ב ד"ה שאני שאור, ש"כ בזה"ל. ולהרא"ן מיגאש ורוב הפוסקים דס"ל דחשיב מעמיד כמי בעינא מן התורה ממש כו'. וזה לפלא בעיני כי באמת רוב הפוסקים ס"ל במעמיד דלא בטיל הוא רק מדרבנן. והכי קיי"ל אולם עכ"פ מדרבנן נחשב כמו בעינא. מ"מ לסברא דאחשביה לא חזי לאיצטרופי. אשר גם כ"ת כתב כי מדברי החלת לחם בעצמו לא משמע הכי. יען כי האמת הוא אשר הזמן דאחשביה הוא בשעה שנתן השאור לעיסה. כי אז אחשביה להשאור בעצמו. וע"ז יש לפקפק מדברי הריטב"א ז"ל. יען כי אז לא ידע. שהוא איסור. אבל אח"כ בשעה שאוכל. אם כי ניכר פעולת השאור. הלא השאור בעצמו איני ראוי לאכילה כמבואר בביצה ז', ואך בצירוף העיסה, מה בכך דמנכר פעולתו. מ"מ כיון שהוא בתערובות ואך ע"י העיסה ראוי לאכול. אין מקום כלל לזאת הסברא דאחשביה להשאור בעצמו וכמובן – גם מה שפקפקתי על תי' הח"ל מכח דברי הריטב"א ז"ל סיימתי בצ"ע. יען כי ידעתי שיש לדחוק ולחלק. והעיקר אשר סמכתי בדחיית דברי החי"ל בזה. הוא למאי דקיי"ל לאסור מה"ת גם ח"ש ע"י תערובות אשר טעמא דאחשביה בח"ש נדחה מהלכה. וגם מה דיהיב הח"ל האי טעמא לשיטת הסוברים טכ"ע דרבנן – ואנן הלא קיי"ל טכ"ע דאורייתא – הלא מבואר טעמם ברש"י ועוד ראשונים ז"ל, יען דמה"ת אחרי רבים להטות ואין מקום לתי' הח"ל. ומש"כ בזה הוא פשוט ואמת.

ובגוף סברת הריטב"א ז"ל. ובלשונו שכ', דכיון דאכל במזיד אחשביה לחומר איסור להתחייב בכ"ש לר"ש. אשר האחרונים עמדו בביאור זאת הסברא. נלע"ד דיש לפרש בכוונתו, יען דבאיסור הלא נאמר מים גנובים ימתקו ולחם סתרים ינעם. כבשלהי נדרים, ובתוס' שם, כדאמרי' בסנהדרין ניטל טעם ביאה ונתנו לעובר עבירה, שהוא נאמר גם באיסורי אכילה. שנהנה יותר באיסור ע"י פיתוי היצר המשים מר למתוק. ויש רח"ל הנאה בכ"ש מאיסור. כבאכילת כזית מהיתר. וזה יש להעמיס בלשונו. דאחשביה לחומר האיסור להתחייב בכ"ש, ובזה סרה קושית האחרונים. הלא י"ל אדרבה דלכך אכל רק ח"ש משום שלא יעשה איסור ולא אחשביה לאיסור דהא יש לו חזקת כשרות ותי' דאיתרע חזקת כשרות שלו באכלו גם ח"ש והאריכו בזה, ולסברתי א"ש בפשיטות וכמובן, ויש להאריך ולהסביר זה, אולם עתי בל אתי להאריך בפלפולים.

ובמה שדנתי שם בפלוגתא דרבותינו הב"י וד"מ ז"ל אם רשאין להפריש מחד דרבנן על תרי דרבנן, עלה על לבי עתה להעיר בזה, מהא דאמרי' במס' נדה מ"ו מ"ז, תניא עיסה שנדמעה או שנתחמצה בשאור של תרומה, חייבת בחלה, ואינה נפסלת בטבול יום. דברי ר"מ ור"י, ר' יוסי ור"ש פוטרין מן החלה, סברוה כו' מ"ד תרומה דרבנן חלה דרבנן, אי אמרת בשלמא קסבר ר' יוסי חלה בזה"ז דרבנן, אתי דמוע דרבנן ומפקע חלה דרבנן כו', אם דחלה הוי חד דרבנן ודמוע תרי דרבנן. כי תרומה בזה"ז דרבנן. ומה"ת גם תרומה בטלה ברוב וכמש"כ שם בתוס' וראשונים ז"ל. מ"מ אתי דמוע דרבנן ומפקע חלה דרבנן. וזה כעין סעד לשיטת הד"מ ז"ל דרשאין הפריש מחד דרבנן לתרי דרבנן. ויש לדחות וכמובן אולם מחד דרבנן על ספק תרי דרבנן בוודאי דשרי להפריש וכמש"כ בספרי יע"ש באריכות מלתא בטעמא.

כה ראיתי שיש מהדיוק כיון דבפ"ג דטבו"י תנינן עיסה שנדמעה כו' אינה נפסלת בטבו"י ר"י ור"ש פוסלין. ואמאי לא נאמר כהאי לישנא גם בברייתא ר"י ור"ש פוטרין מן החלה. ונפסלת בטבו"י אם כי בהגהות הגר"א ז"ל בתוספתא פ"ב דטבו"י הגיה כן יע"ש. אולם גי' הש"ס שלפנינו וכן הוא בזר זהב שם צריך ישוב. ואולי י"ל למש"כ הר"ש ז"ל פ"ג דחלה משנה ד' דמשמע בירושלמי דמדומע פטור מן החלה היינו כשאין מן החולין ה' רבעים. דאם נתערב סאה תרומה בציט של חולין ולקח מהן ה' רבעים קמח וגלגלן נמצא אחד מק' שבהן תרומה ולכן פטורה מן החלה. אבל אם אחר שתסור אחד מק' נשתיירו עדיין ה' רבעים לפי חשבון תרומה שנתערבה נתחייבת בחלה עכ"ל. ולפ"ז לר"מ ור"י דס"ל דגם בכה"ג חייב בחלה עכצ"ל הטעם כמו דאיסור נתהפך להיתר. (וגם בנתערב היתר ברוב איסור חקר הפמ"ג בפתיחתו לתערובות אם נתהפך ההיתר

להיות איסור. ויש להעיר ע"ז מהא דאמרי' בנדה כ"ז ע"א א"א שלא ירבו שתי פרידות רקב על פרידה אחת של עפר ונפיש ליה שעורא וכמובן. יעיון ר"ן ז"ל נדרים נ"ט ע"ב ד"ה ועד כאן והדברים ארוכים ועתיקים, ואכ"מ) כן התרומה נהפכת לחולין להשלים השיעור דחמשה רבעים וא"כ כיון דכולו חולין פשיטא דאינה נפסלת בטבו"י. והוא שנאמר בדבור אחד חייבת בחלה ואינה נפסלת בטבו"י. כי זה תולדות זר. אמנם ר"י ור"ש אם דס"ל דפטורין מן החלה הוא מטעמא דס"ל דתרומה אינו מתהפכת לחולין גמור להשלים עוד השיעור. וחלה בזה"ז דרבנן דאתי דמוע דרבנן ומפיק מידי חלה דרבנן מ"מ אין הכרח עי"ז דנפסלת בטבו"י דיש סברא לומר כיון דעיקר היא העיסה דתולין. אינו נפסלת בטבו"י ולזאת לא בא בברייתא הסיוס דגם נפסלת אם דבאמת הם ס"ל הכי למען לרמז כי אינם משולבים זה בזה ולזאת בחלה שם סתם לן רבינו הקדוש דמדומע פטור בחלה. ובטבו"י שנה בסתם דאינה נפסלת בטבו"י ר"י ור"ש פוסלין אשר ידוע דסתם זה נחשב כרבים ויחיד דה' כת"ק. והוא שפ' הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהט"א דמדומע אינו נפסל בטבו"י ולענין חלה פ' בפ"ו מה' בכורים דפטור. ובהגהות מצפה איתן כ' וז"ל ולדידהו – לר"י ור"ש – נפסלת בטבו"י והכי תנן בפ"ג דטבו"י מ' ד'. ויש לתמוה דהרמב"ם פ' בחלה כר"י ור"ש ובט"י פ' כת"ק דאינה נפסלת, והוא לכאורה תרתי דסתרי וצ"ע ע"כ. ולדבריי א"ש כי אינם תלוים זב"ז וכהוראת סתומות המשניות המה פסק הרמב"ם ז"ל.

אמנם בגוף דברי הר"ש ז"ל ממש"כ התוס' ד"ה אתי דימוע אבל מה שגם החולין נחשבו כתרומה ליפטר מן החלה כאלו הכל תרומה ז"א אלא מדרבנן ל' דלא ס"ל כר"ש ז"ל כי לדבריו אין אנו צריכין רק לאמור דהתרומה לא יהיה כחולין אבל לא החולין כתרומה וכמובן. והפ"מ בירושלמי שם פי' הירושלמי דקאי על ס' דמוע יע"ש כבר הרחיב בזה הדבור הרי"ט אלגאזי ז"ל בה' חלה ס"ק י"ט ד"ה ואולם דנ' דעת הרמב"ם רמב"ן רשב"א וראי"ש ז"ל דלא כשיטת הר"ש ז"ל יע"ש. מ"מ מש"כ בישוב פסקי הרמב"ם ז"ל יש לו מקום בשנאמר כי מקולי טבו"י שנינו כאן כמו שהקילו בכמה דברים בטבו"י ואיני תלוי זב"ז וכאשר יוצא ומוכח מסתמי המשנה כן פ' הרמב"ם ז"ל וצ"ע בזה. כי כתבתי לפום רהיטא בלא עיון אך אשר עלה על לבי בהשקפה הראשונה כתבתי ה' יהיה בעזרתי לכוון האמת בתורת א' חיים ונזכה במהרה לקיים מצות תרומת חלה בארצות החיים ולראות בבנין ושמחת ציון וירושלים ותגלה ותראה על כל העולם כולו מלכות שמים דברי לב חיים מרדכי

סליק חלק יו"ד חלק אה"ע

חלק אבן העזר

סימן מו

להרב הגאון מוה' צבי קינסטליכער נ"י אבד"ק הערמאנשטאדט טראנסילוואניע

יקרת מכתבו הגיעני ובדבר שאלתו בזה"ל ואגב אודיע צערי במה שאני נבוך בענין אחד ולא אוכל לשות עצה בנפשי איך לצאת י"ש וידי הבריות הנה זה כשתי שנים אשר יצא קול מזנה בעירנו. על בתולה א' שנבעלה מאברך א' מפה. וגם הנה הרה לזנונים. ופתאום נעלמה ונסעה למדינת רומעניען לא' ממשפחתה. ואחר עבור איזה חדשים באתה בחזרה לבדה. ואנחנו לא נדע מה נעשה עמה כי לא עשינו דרישה וחקירה אם יש איזה ממש בהקול רק שאיש זקן א' מפה אמר לי אז שאבי הבתולה התנצל לפניו אודות בתו שפתה אותה פלוני בן פלוני וגם היא מעוברת ממנו. ז"ז אין אתנו יודע עד מה בדבר זה – ועתה נשתדכה בתולה הנ"ל עם אברך אחד שהוא כהן והנה האברך הנ"ל קל בדעתו ואינו שואל ואינו מבקש כדת מה לעשות ואף אם יאסרו אותה עליו ג"כ לא יניח כי הוא כרוך אחריה וד"ל אך כשאני לעצמי לא אדע מה לעשות כי הבתולה הנ"ל היא ממשפחה נאה וחסידה וגם אביה הוא ת"ח והנה עירנו פה רוב הגרים פסולים אצלה כי היא עיר גדולה אולם אז תיכף כשיצא הקול שזנתה ונתעברה. יצא הקול ג"כ ממי נתעברה דהיינו מאברך א' מפה הכשר לה. שהיה ידוע לכל שהולך אצלה וחברותא נמי איכא כי תמיד היו בצוותא חדא אולם לכאורה כיון דרוב פסולין א"כ אפי' בדעבד לא מהני רק מטעם הזה שאומרת לכשר נבעלתי – וגם זה איני לכ"ע וא"כ היו צריך להוציא בלעה מפיה שתאמר בפי' לכשר נבעלתי והיו צריך לבדקה. נקרא לנערה ונשאלה את פיה ואין ספק אצלי. כשנשאל אותה תהיה מכחשת את כל המעשה מפני הבושה. ועוד זאת כי בני המשפחה יתנו בקולם עלי שלא חסתי לפגם משפחה גדולה כזו. ויהיו לי לאויבים וד"ל. ועוד זאת יש לעיין אולי אינה נאמנת כלל כעת לאמור לכשר נבעלתי. אחרי שעיניה נתנה באברך זה והיה הזקן אמר לי שאביה התנצל רוצה להנשא אליו ואף גם זאת אם אומרת לכשר נבעלתי. ג"כ לא מהני רק בדעבד כשכבר נשאת. אבל לכתחלה לכ"ע לא תנשא ברוב פסולים אצלה. וא"כ אולי יותר טוב מזה ומזה. שאעלים עין ואעשה עצמי כאיש אשר לא שומע. אחרי שבלא"ה לא נחקר הענין אצל הב"ד. ואולי אין ממש בהקול ונימי ביצא לה שם מזנה בעיר דל"ח לה. כמבואר בסי' ו'. רק דכאן גרע שיצא שם שנתעברה וגם היו מרננים. ויע"ש בב"ש ובפרט שגם אותו לפניו. והנה בדעתי שאהיה מושך את עצמי שלא לסדר קידושין בעצמי אבל לא ידעתי אם אני יוצא בזה. ולאידך גיסא ג"כ הדבר רחוק שאוכל לפעול ולעשות פירוד בין הדבקים ומה נעשה כי אין בידינו להעמיד

הדת על תלה. ומחמת סמוך להכנסת כלה שבת מלכתא הוא מוכרח לקצר. ועל תשובתו אחכה עכ"ל שאלתו שאלת חכם.

הנה בגיטין פ"ט תנינן. יצא שמה בעיר מקודשת הרי זו מקודשת מגורשת הרי זו מגורשת כו' וקפריך בגמ' ואסרינן לה אגברא והא אר"א כל קלא דבתר נשואין ל"ח ליה ה"ק יצא שמה בעיר מקודשת הרי זו מקודשת. מקודשת ומגורשת הרי זה מגורשת. מ"ט קול ושוברו עמו. וברי"ן אלפסי ז"ל שם כ' דמפירש"י ז"ל נ' שאפי' יצא קול שני של גירושין אפי' מכאן ועד י' ימים מהני. וכפסק הרמב"ם ז"ל בפ"י מה' גירושין ה' כ' שכ' ואח"כ יצא עליו קול שנתגרשה מאותן הקידושין. הקול אסרה והקול התירה. וה"ז מגורשת. ובחי' הרשב"א ז"ל הסביר עוד דטיט אסר וטיט שרי. וכ' כי כן הוא דעת הרמב"ן ז"ל יע"ש. אולם הראב"ד ז"ל בהשגותיו שם כ' לא נ' כן בגמ' אלא כשבאו שתי קולות יחד מפני שהוא קול ושוברו עמו. והכרעת הב"י ז"ל באה"ע סי' ו' בבד"ה ובש"ע שהשמיט תיבת מיד הוא שלא כדעת הראב"ד ז"ל. וכ"נ מסתימת הרמ"א ז"ל דשתיק בזה. אולם הב"ח שם פי' בדברי הטור כדעת הראב"ד ז"ל (עיי' ק"נ שם בגיטין סק"מ) וכ"כ הט"ז וב"ש שם סק"י יע"ש ובאחרונים.

ובדרך פלפול י"ל כי שיטת הרמב"ם והראב"ד ז"ל שיטתם בשיטתם. כי הרשב"א ור"ן ז"ל שם בסוגיא. הקשו על קושית ר"א. דילמא הכי קאמר שאם היתה בחזקת אלמנה מותרת לכהן ויצא עליה קול שהיא גרושה אוסרים אותה להנשא ותי' דאי הכי פשיטא ומרישא שמעי' לה יע"ש. והרש"ש ז"ל בהגהותיו הקשה על תירוצם. דלמא אשמעוי' דאפילו בחייבי לאווין חיישי' לקלא יעו"ש. אולם י"ל דהסוגיא אזדי אליביה דרבא ביבמות קי"ט דאמרי' מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת. ולזאת פשיטא כיון דבאיסור מיתה חיישי' לקלא כברישא. ה"ה לאיסור לאו. וסיפא לא איצטרכא וכמש"כ הרשב"א ור"ן ז"ל והנה בספרי חידושי בן יאיר על ש"ס. לשבת מ"ד ע"א. כ' וז"ל במתני' ר"ש אומר כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר הדולק בשבת. ופירש"י ז"ל בעוד שהוא דולק אסור שמא יכבה הנר. ותמה המהרש"א ז"ל דהרי לא קאי האי טעמא במסקנא יע"ש וגם על דברי הרמב"ם ז"ל יש לתמוה כן. שפי' וז"ל ור"ש אינו חושש למין ממיני המוקצה. ולפיכך יתיר כל מיני הנרות מלבד הנרות הדולקות גזירה שמא יכבה ע"כ והשלטי גיבורים הניחו בצ"ע יע"ש. ובישוב דברי הרמב"ם ז"ל יש מקום לומר דהנה ז"ל הסוגיא לקמן מ"ו ע"ב. רמי ליה אביי לרב יוסף מי אמר ר"ש כו'. לא כבתה לא. מ"ט דלמא בהדי דנקיט לה כבתה. הא שמעי' ליה לר"ש. דאמר דבר שאיני מתכווין מותר. דתני ר"ש אומר כו'. כל היכי דכי קא מכווין איכא איסורא דאורייתא. כי לא מיתכווין גזר ר"ש מדרבנן כו'. מתיב רבא

מוכרי כסות מוכרין כדרכן כו'. והא הכא דכי מכווין איסורא דאורייתא איכא כי לא מיכווין שרי ר"ש לכתחלה אלא אמר רבא הנח לנר שמן ופתילה. הואיל ונעשם בסיס לדבר האיסור ע"כ. ולכאורה יש להקשות דמאי הקשה רבא מכלאים אשבת. הלא י"ל דדווקא בשבת דחיישי' לשמא יכבה ובצריך להבהבה שהוי מלאכה הצריכה לגופה. וכמש"כ תוס' רמב"ן ורשב"א ז"ל. ויבוא לידי איסור סקילה חייש והחמיר ר"ש משא"כ בכלאים דליכא אלא איסור לאו אבל ניחא כי רבא לשיטתו דאמר ביבמות קי"ט מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת. וה"נ אמרי' מה לי איסור לאו מה לי איסור סקילה. וכמש"כ התוס' בקידושין י"ד ע"א בד"ה ותהא. והרשב"א ור"ן ז"ל שם גבי הא דאמרינן אה הקלנו בשבויה ניקל בא"א יע"ש והנה נודע דברי הכ"מ בשם הנוסחא ישינה. דגם לדעת הרמב"ם ז"ל דס' מה"ת לקולא. מ"מ בספק איסור כרת ס"ל ס' מה"ת לחומרא. וכ' המפרשים דלפי"ז צ"ל דפ' כרבה בר אבוה ביבמות שם דס"ל לחלק בין איסור לאו לאיסור כרת. (יעוין נו"ב מהד"ק חאו"ח סי' כ"א) וכמו שהאריך בזה הכפות תמרים בסופו בקונט' יע"ש. ולכך שפיר כתב הרמב"ם ז"ל הטעם שמא יכבה. וגזרי' מפני דכי קא מכוין איכא איסורא דאורייתא. ולק"מ מכלאים לשיטתו. דפ' כרבה בר אבוה. דיש לחלק בין איסור לאו לכרת וא"כ שאני כלאים דליכא רק איסור לאו משא"כ בשבת דאיכא איסור סקילה וכאמור וא"ש דברי הרמב"ם ז"ל עכ"ל שבספרי שם. ולפי"ז כי הרמב"ם ז"ל ס"ל לרלק בין איסור לאו לאיסור כרת הדרא קושית הרשב"א ור"ן ז"ל לדוכתא דא"א לומר כתירוצם דזה מרישא שמעינן לה כי טובא קמ"ל בסיפא דגם בחייבי לאווין חיישי' לקלא והאי שינויא ניחא יותר כי הוא כפשטות המשנה וכמש"כ בתוס' רי"ד ז"ל וז"ל ומקשה כו' ומהדר הק' מקודשת כו' מקודשת ומגורשת ה"ז מגורשת קול ושוברו עמו פי' אחר שאמרו נתקדשה לפלוני חזרו ואמרו כי גרשה אותו פלוני ומועיל זה הקול לשבר הקול הראשון (מלשין פירושו מבואר דגם התוס' רי"ד ז"ל קאים בשיטת רש"י ורמב"ם ז"ל) ולפי תי' זה לא גרסי' במתני' גירש איש פלוני את אשתו על תנאי אלא קידש. ונ"ל דכעין רבותא תי' בך דפשט מתני' משמע דהיא מגורשת ואסורה להנשא לכהן שני אם נתאלמנה כדפי' מילתיה דשמואל כו' עכ"ל. הרי מבואר מפי' קדמון דשיניא דאסורה לכהן מכח קלא דמגורשת בסיפא. ניחא יותר. דהוא כפשוטא דמתני' (עיי' בהשגות הראב"ד ז"ל באלפסי שם) אך דכעין רבותא משני הסוגיא. האי שינויא דמקודשת ומגורשת ה"ז מגורש' ולכאורה מאי רבותא איכא בזה. וצ"ל יען דבהאי שינויא תרתי שמעי' לה. חדא דמכח קלא דמגורשת אסורה לכהן אם כי הוא אך ח"ל. (יעין בביאור הגר"א ז"ל בסי' ו' סק"ט שכ'. אע"ג דמוקים בגמ' להתירה לישא מ"מ עיקר הענין לאוסרה

לכהן ממ"ש ובלבד שלא כו' וזה כמש"כ התוס' רי"ד ז"ל) ועוד רבותא דקול דמגורשת מבטל הקול דמקודשת אולם כשבאו שני הקולות ביחד. ס"ל לרמב"ם ז"ל דזה פשיטא ואין כאן רבותא ולא איצטרך לאשמעי' ועל כצ"ל דלזאת אתי האי שינויא לאשמעוי' דגם ביצא הקול דגירושין אחר כמה ימים מ"מ בכחו לבטל קול הראשון דקידושין. ולא דמי לאמתלאה מטעם שכ' הראשונים ז"ל אמנם הראב"ד ז"ל אשר לדעת הכ"מ בפ"ט מהט"מ חולק שם על הרמב"ם ז"ל וס"ל ספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא יע"ש וא"כ ס"ל כרבא (כי מאביי ורבא ה' כבתראי גם נגד דעת רבותם לדעת רובא מרבוותאי) דאמרי' מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת ולא היה מקום כלל להאי שינויא דבסיפא קמ"ל דע"י קלא דמגורשת אסורה לכהן כי זה מרישא שמעי' לה וכמש"כ הרשב"א והר"ן ז"ל והוכרח הסוגיא לשינויא דא דקלא מבטל קלא ולא בדרך רבותא נאמרה. לזאת פי' קול ושוברו עמו כפשוטו עמו ביחד ואזדי שיטתם לשיטתם אולם זה אך לפלפולא כי באמת גם הראב"ד ז"ל ס"ל בספיקא דאורייתא דמה"ת הוא לקולא וכמש"כ בסוף ה' כלאים ובהט"מ שם תמה אך על טעם הרמב"ם ז"ל. וכמש"כ בכ"ת שם בשם הראנ"ח ומהרי"ט ז"ל וכ' שהם דברים ברורים יע"ש. וגם בדעת הרמב"ם ז"ל רובם ככולם חולקים על הנוסחא ישינה ובישוב פיה"מ וגם פירש"י ז"ל בשבת שם יישבתי בדרך נכון בספרי יע"ש ואכ"מ וגם עתי בל אתי להאריך בפלפולים ופתחתי הדבור בזה כאמרם ז"ל לפתוח במלתא דבדיחתא – וכפי' הפני יהושיע ז"ל בפתיחתו לסדר נשים במאמר זה יע"ש – בריש פתיחת השמעתתא בס"ד.

אשר להלכה הלא הוא כמבואר בסוגיא. כי גם לראב"ד וטור ז"ל דבעי' שיבואו שני הקולות ביחד. הלא גם הכא דמזנה. ונתעברה בדבור אחד נאמר. כי מפלוני האברך שהיתה דיימא ממנו ורגיל אצלה, ממנו נתעברה – ובסגנון זה היה גם דברי הזקן בשם אביה לכת"ה – ואם באיסור מיתה דחזקת ואיסור א"א. אמרי' דקולו ושוברו עמו. ק"ו כאן שאין בזה אך איסור לאו דזונה לכהן בפרט לשיטת רש"י רמב"ם תוס' רי"ד ורמב"ם ועוד מפרשים ופוסקים ז"ל וכן מורין דברי הש"ע דקלא דגירושין גם אם יצא אחר י' ימים מבטל קלא דקידושין אם כי בראשית נאסרה ע"י הקול דמקודשת מ"מ אמרי' כי קול אסרה וקו התירה גם באיסור מיתה. על אחת כמה וכמה בנד"ד אשר הוא אך איסור לאו ושאינו שוה בכל שג"כ נחשב לצד קולא נגד לאו השו"ב כמבואר בכמ"ד בש"ס ואין כאן תרי קלא:

רק בדיבור אחד נאמר הקול דנתעברה ומפלוני בוודאי דלא פלגי' דבורא לאמור דחצי אמת וחצי שקר אך או כולו שקר או כולו אמת והוי קול ושוברו עמו. ועוד עדיפא

משם אשר הקול דמגורשת צריך להוציא מהקול דמקודשת אך דעדיף מאמתלא מטעם המבואר בראשונים ובר"ן ז"ל שם שכ' וז"ל ואע"ג דלקמן מסקי' דבאמתלא שריא אלא כשהוא יוצאת כאחד עם קול הקידושין התם היינו טעמא לפי שהאמתלא היינו על תנאי וכיוצא בו הפך הקול הראשון שהיה סתם. אבל קול של גירושין אינו סותר כלל קול הקידושין ע"כ פי' דשניהם אמת הקדושין ואח"כ הגירושין מ"מ הלא הגירושין סותרין הקידושין ואפ"ה אמרי' דקלא מבטל קלא ק"ו כאן (ולאמור דכהונה שאני ומעלה עשו ביוחסין זה לא נאמר אך היכי דראו חז"ל לאמור כן ועוד יש טעמים המבנים מעצמם דל"ש זה לאמור כאן) דאין כאן סתוירה כלל אך לאמור כי האמת דנתעברה. אולם מאותו פלוני דכשר לה פשיטא דאין לחוש יותר מהקול ולענ"ד היא סברא ברורה. ואמת להלכה. דשאני התם דלקלא דנתגרשה. שוב אין עוד שום חששא לקלא דקידושין משא"כ הכא דהקול שנתעברה מאברך פלוני איני בתור וודאי לבטל החששא דאיסור זונה לכהן די"ל כשם שאפקרה עצמה לפלוני כן אפקרה עצמה לזנות גם עם אחרים אשר רוב הם פסולין לה ז"א כי לעומת זה לקלא דמקודשת היא בוודאי א"א ובקלא דנתעברה גם ברוב פסולים אין כאן וודאי איסור די"ל דלכשר נבעלה ובאומרת לכשר נבעלתי בדעבד להרבה פוסקים גם ברוב פסולים, לא תצא וא"כ המה בקו המשוה לאמור כשם דקלא דגירושין היתר ברור מבטל קלא דקידושין איסור ברור. כן קלא דמאברך פלוני נתעברה אם שאיני היתר ברור בכחו לבטל הקלא דנתעברה שאיני איסור ברור וכעין דאמרי' בפסחים ט' ואב"א ספק וספק הוא. ובכמה סוגיות וכן בפוסקים כעין זה.

ובגוף הדבר דבדיימא מאחד ולא דיימא מעלמא אם חיישי' לשמא זנתה גם עם אחרים הלא הדברים ארוכים. וידוע מקורם מסוגי' דיבמות ס"ט קידושין ע"ה וכתובות י"ד ובטוש"ע אה"ע סי' ד' וסי' קנ"ו וברמ"א ז"ל סס"ג. והאריכו בזה שם רבותינו. הב"ח (בסי' קנ"ו) ח"מ (סי' ד' ס"ק כ"ה) וב"ש (שם סק"מ קנ"ו ס"ק ט"ו) ז"ל ואחרונים שם. והעולה מדבריהם דבאיסור דרבנן לא חיישי' לשמא זנתה גם עם אחר והוא הסכמת רובם ככולם מהפוסקים ולא כמהרי"ו ז"ל יע"ש. והלא מבואר בראש ז"ל שלהי גיטין ובב"י ז"ל בסי' מ"ו וב"ש ז"ל שם ס"ק י"ד דלמיחש לקול חוששין אך מדרבנן וא"כ כיון דהקול אשר הכל מרננין אחריה שנתעברה כ"ז שלא הוחזק בב"ד ע"י עדות ברורה אין כאן אך חששא דרבנן ועתה דהקול יצא שנתעברה מאברך פלוני וכשר הוא. ולא דיימא מאחרים אין חוששין שמא זנתה גם עם אחר. יען דעיקר החששא ע"י הקול הוא רק מדרבנן וכדאמרן. אם כי לכאורה יש לחלק מפסק הרמב"ם ז"ל דפ"ח מה' תרומות ה' י"ד שהוא המקור להלכתא דא דבדרבנן ל"ח לשמא זנתה גם עם אחרים. יען דתרומה בזה"ז עיקר האיסור

דרבנן. משא"כ הכא אם כי החששא לקלא היא רק מדרבנן הלא החששא היא לספק איסור תורה דזה חמור. עי' בש"ך יו"ד בכללי ס"ס אות י"ח. ובמל"מ פי"ח מהא"ב שכ' ונ"ל כו' יש להחמיר בה משאר איסורי דרבנן ובספרי חידושי בן יאיר בשבת י"ג הבאתי ראיה ברורה דגם להסוברום ס' מה"ת לקולא ואך מדרבנן לחומרא מ"מ גזרינן משום ספיקא ולא נחשב גזירה לגזירה אשר האחרונים נסתפקו בזה וכן בנו"ב מהד"ת חאה"ע סי' כ"ט ד"ה ומה שהקשה מדידי אדידי כ' לחלק בין עיקר איסור דרבנן להא דחכמים אסרוה שמא נבעלה לפסול ואסרוה משום חשש איסור תורה יע"ש ז"א כי הב"ש שם בסק"מ ביאר הטעם וז"ל מיהו לפסק הלכה נראה דבאיסור דרבנן ל"ח דהא הרא"ש ורשב"א ז"ל ס"ל אפי' באיסורי דאורייתא ל"ח כמ"ש בתשו' הרא"ש כלל פ"ג והרשב"א בתשובה סי' תר"י יע"ש (ובב"ש סי' י"ג ס"ק כ"ג ובשו"ת עה"ג צ"צ שבו"י ז"ל המצוינים שם בפ"ת) והאי טעמא נאמר גם בזה. לכלל גדול הידוע דלמעט בפלוגתא עדיף. וכיון דהרבה ראשונים ז"ל ס"ל דגם באיסור דאורייתא ל"ח מסתברא לאמור דבאיסור דרבנן אם כי נאסר מחשש איסור תורה. מ"מ ל"ח לשמא זנתה גם עם אחר וגם החולקים באיסור דאורייתא ממש מודי בזה להרמב"ם ז"ל והמעיין יראה זה לברור.

והנה אם נשאל את פיה והיא תודה ותאמר כי לכשר נבעלתי הלא מבואר בש"ע שם סעי' י"ז וי"א דבאומרת לכשר נבעלתי בחד רובא לכתחלה מכשירין ובדעבד אפי' ברוב פסולין ואם כי לכללא דבדיעה א' בסתם והשניה בוי"א הכריע הש"ע כדעה הראשנוה בכאן יצא מהכלל. כי הפוסקים הכריעו כדיעה זה וכמבואר באחרונים ובספר מנחת פתים באה"ע שם יע"ש ומה שהעיר כת"ה דעתה גם אם תאמר לכשר נבעלתי כיון שנתקשרה בקשר החיתון עם כהן חיישי' לעיניה נתנה בו הלא ראש המדברים בזאת הסברא היא ההפלאה בחי' לכתובות במתני' ד' י"ג ראוה מדברת כו' איש פלוני וכהן הוא לפרש מלת כהן כפשוטו. ולאשמעי' אתא דגם בהוא מודה לה אסורה לו מחששא דשמא ענ"ב. ואם דמסוגיא דכתובות י"ד דאמרינ' חדא הא קא מודה. מבואר דבמודה לה מותרת לו גם לר"י הוא רק לענין איסור סוטה אבל לא לענין יוחסין איסור כהונה הדין כמו בשבויה דאין בעלה נאמן עליה וכה"ג אמרי' ביבמות פ"ח ע"ב דאיסור כהונה שאני עכת"ד יע"ש באריכת דבריו כי נעמו הנה מה שהביא מיבמות סעד לסברתו הלא האי שינויא דאיסור כהונה שאני נאמר שם אך בשינויא קמא. ומדחזי' דתלמודא קמהדר לשינויי בתראי נראה דלמסקנא לא קיימא האי סברא ולשיטת הגאונים ורמב"ם ז"ל בכ"מ קיי"ל כל"ב. וגם לריב"א ז"ל בתוס' ע"ז ז' ע"א ד"ה בשל תורה ובראש ז"ל שם דכל א"ד לגבי לשון ראשון כטפל לעיקר ולישנא קמא עיקר לא אמר רק היכי דאיכא אך

תרי לישני א"ד מול א"ד. משא"כ היכי דאיכא תרי ותלתא לישני נגד לשון ראשון הלא אז נחשב שינויא קמא כיחיד לגבי רבים. ובפרט למאי דקיי"ל כר"ת ז"ל דבדאורייתא לחומרא ובדרבנן לקולא – ולרש"י ז"ל בשל סופרים הולכין אחר אחרון וכאן הלא אנו עסוקים אך בחששא דמעלה דרבנן. וכיון דמלישני ושינויי בתראי נ' דלא קאים בזה האי סברא דאיסור כהונה שאני הכי קיי"ל ובגוף פי' החדש אשר פי' ההפלאה ז"ל הלא גם הוא כ' כי לולי דבריו של פירש"י ז"ל היה אומר לפרש כן ולאחר דחזינן כי רש"י ר"ן וכל הראשונים ז"ל פי' וכהן הוא מיוחס הוא. ובישוב דיוק של ההפלאה בלישנא דמתני' איש פלוני כו' כבר תי' בכמה אנפי הריב"ש ז"ל בתשו' סי' רל"א הובא בשט"מ בכתובות שם יע"ש אשר מבואר בדבריו דלא קאי בסברת וביאור ההפלאה ז"ל ולהלכה הלא דברי הראשונים ז"ל מכריעין.

כי הנו"ב ז"ל במהד"ת חאה"ע סי' אברא כ"ח כ"ט. החזיק במעוז זאת הסברא להלכה הלא הפת"ש שם ס"ק ט"ו ט"ז הביא בשם הגאונים מליסא בקהלת יעקב ובתשו' רעק"א וברית אברהם ז"ל שהאריכו לחלוק עליו בזה וכל אלו הספרים אינם עמדי לראות דבריהם בזה ולעני בדעת ובבקיאות כמוני כמעט למותר יחשב להרחיב הדיבור בדבר אשר גאוני בתראי כבר האריכו בזה נמעניתם כידם הגדולה בש"ס ופוסקים והכריעו כן להלכה ובדעת החת"ס ז"ל אין כאן הכרעה ברורה כי בח"ב סי' ט' חולק בזה על הנו"ב ובסי' י"ח החזיק בסברתו כאשר האיר בזה הפת"ש שם ומש"כ דיש לחלק בין דידיה לדידה הלא הוא בעצמו כ' דמלשונו לא משמע כן ועוד כי בח"א סי' קע"ה כ' ג"כ האי חששא דענ"ב ושם מיירי בשניהם מודים ואיכא ברי דידיה ודידה יע"ש ומש"כ בשו"ת ב"ש סי' י"ג בהגה מבנו שם כי התשובה דח"א סי' ט' הוא בתרא להתשובה דסי' קע"ה ולה שומעין מה יענה להתשובה דסי' ח"י שהיא בתראה להתשו' דסי' ט' הוא אשר כתבתי כי אין להחליט בדעתו הכרעה ברורה אך בדעת נוטה להכרעת הגאונים הנ"ל – ושלא לאמור סמי חדא דסי' ט' מקמי תרתי דסי' קע"ה וסי' ח"י – ממה שבסי' ט' האריך בזה בדברי טעם בסתירת דברי הנו"ב ז"ל ומסיק בפשיטות דלא נ"ל לבדות דברים חדשים מלבנו אשר לא שיערום ראשונים ז"ל וכן בשו"ת בית שלמה ז"ל שם האריך בזה וכ' דמדברי הצ"צ סי' ק"ד וחכ"צ ז"ל סי' מ"ד נראה דלא כנו"ב ז"ל יע"ש ובמנחת פתים בסי' ו' דגם הנו"ב וחת"ס בסי' ח"י לא חששו לחומרא זו רק לכתחלה יע"ש ועתה כיון דגאוני בתראי רבים הם החולקים בזה על רבותינו ההפלאה ונו"ב ז"ל אשר בספק פלוגתא בדרבנן קיי"ל לקולא בפרט שהם רבים בתראי ובדרבנן. ע"י שלש אלה, להם שומעין להקל הכרעתם להלכה.

ועוד בנד"ד אם תודה להקול כי מאברך פלוני נתעברה י"ל דגם להפלאה ונו"ב ז"ל נאמנת כיון דאיכא רגל"ד ל"ח לענ"ב כמבואר בש"ע סי' קט"ו סעי' ו'. וכסברתי כן ראיתי גם בב"ש שם שכ' וז"ל אבל באומר שבא עליה שפיר נאמן דהא אף באשה שאמרה טא"ל למשנה אחרונה שא"צ להפקיע עצמה מבעלה ואמרי' דענ"ב ואעפ"כ אם יש רגל"ד נאמנת ועי' בב"ש סי' קט"ו סוף ס"ק כ"ג כ"ו וא"כ ה"ה בנ"ד נאמן ולא ענ"ב כמו בט"אל ביש רגלים לדבר דל"א ענ"ב כו' עכ"ל יע"ש והוא הנאמר גם בנד"ד כיון דהקול יצא שמאברך פלוני נתעברה והיה ידוע לכל שהולך אצלה ותמיד היה בצוותא חדא עמה. אשר כ"ז נחשב לרגל"ד להאמינה כל עוד שאברך פלוני לא יכחישה באומרת כי ממנו נתעברה ולזאת אם כי נשתדכה לכהן ל"ח לענ"ב כיון דיש רגל"ד וכדאמרן.

ועתה לאחר שנתבאר כי ע"י הקול יש מקום להתירה לכהן יען כי הקול שהוליד חששא דאיסורא הביא ההיתר בצידו אשר מאברך פלוני וכשר הידוע נתעברה וכנ"ל – וגם אם היא תאמר לכשר נבעלתי ובפרט אם תאמר כהקול שמאברך פלוני אם נשאת לא תצא וכנ"ל הלא יש לפנינו כשלש ספקות ספק שמא כל הקול שקר. כי גם קלא דהחוזק בב"ד לא נחשב כברור ומה"ט לקלא דבתר נשואי' ל"ח כמבואר בסוגיא שלהי גיטין ובטוש"ע סי' מ"ו (עי' בספרי חידושי בן יאיר בחי' לב"ב קל"ה שהארכתי בביאור הסוגיא דשם ודקידושין י"ב השייך לזה) ואת"ל שהוא אמת שמא כולו אמת שנתעברה מאברך פלוני שיצא הקול עליו וכשר הוא ואת"ל שלא מאברך פלוני אך מאחר שמא גם האחר כשר היה אם כי הספק הראשון דשמא הקול שקר שכיח לאיסור כי יש רגל"ד דהקול אמת וכן הס' השלישי שמא האחר כשר הי' הלא רוב פסולים אצלה ועוד דהס"ס שמא מפלוני האברך ושמא מאחר וגם הוא כשר היה הוי כס"ס מש"א ואנן קיי"ל דבעי ס"ס השקולין וס"ס מש"א לא נחשב לס"ס ז"א חדא אם דהספק שמא הקול שכיח יותר לאיסור לעומת זה הספק דשמא מפלוני האברך שכיח יותר להיתר כי הרגל"ד דיש לחזק הקול הוא המעמיד דגם זה אמת ובצירוף שניהם הוי ס"ס מעליא כמבואר בפוסקים בכמ"ד בכה"ג ובספרי הנ"ל בחי' לפסחים ט' יישבתי בזה דברי הראב"ד ז"ל בפ"ט מהט"מ יע"ש חדא ועוד כי ידוע שיטת הפי' ז"ל בחי' לכתובות ט' דלדעת הרמב"ם ז"ל דס' מה"ת לקולא ואך מדרבנן לחומרא י"ל דלא החמירו רק בס' אחד אבל לא בס"ס אם דאינם שקולין יע"ש ובספרי שם בחי' ליומא ס"ה ד"ה אמנם קבעתי בזה מסמרות והבאתי כי כן נראה דעת הכ"מ בפ"ט מהט"מ ה' י"א י"ב יע"ש באריכות. בפרט בנד"ד דכל החששא ע"י הקול הוא רק איסורא דרבנן דחששו לקול וכנ"ל בוודאי דנחשב לס"ס אם דאינם שקולין וזאת היא תשובה גם להא דשני ספיקות האחרונים הוי כס"ס מש"א כי בדרבנן גם ס"ס מש"א

ושאינו מתהפך יש דעות להחשיב לס"ס כמבואר בכו"פ ובאחרונים ביו"ד בכללי ס"ס יע"ש וכיון דס"ס מעליא בוודאי יש כאן אך דיש עוד כעין שלש ספיקות הלא ידוע פסק הרמ"א ז"ל ביו"ד ס"ס ק"י ובש"ך שם אות ל"ה דבס"ס גם בדאורייתא א"צ לברורי רק בטורח קל ואין הפסד אז יש לברר ובנד"ד אשר כ' כת"ה דהדרישה והחקירה והדבור בזה קשה לביוש של משפחה גדולה ויש עוד משום איבה הבירור בזה בוודאי שאיני נכנס תחת סוג טורח קל ואין הפסד – וגם לרשב"א ז"ל דס"ל דצריכין לברר גם בס"ס ידוע דעת הנו"ב ז"ל מובא בפ"ת שם דהיכא דליכא רק חזקת איסור גם לרשב"א ז"ל א"צ לברר והכא אדרבה דיש חזקה דמעיקרא חזקת כשרות והיתר לכהן בפרט דיש כאן כעין שלש ספקות ובדרבנן בוודאי דגם לרשב"א ז"ל בכה"ג א"צ לברורי ולזאת מלבד עיקר יסוד ההיתר שנתבאר למעלה מכח אשר הקול מוחזק כולו לאמת הלא יש עוד בזה להתיר מכח ס"ס ושאין מחויבין לעשות בזה חקירה ודרישה מטעם האמור.

אם כי יש עוד לפקפק בזה ולמעשה שיהיה בפירוש הוראת ב"ד להתיר צריכין עוד להתחשב בכל זה אמנם לאחר שגלוי וידוע לפני כת"ה שאין בידו למחות ואולי יש עוד בזה חששא המבואר ברמ"א ז"ל ביו"ד ס"ס של"ד ורואה בעין חכמתו כי טוב לעבור ע"ז בשתיקה הלא כיון שנשאת בוודאי דלא תצא כאשר נתבאר למעלה הלא איכא סברת המבי"ט ז"ל דבאיסור דרבנן אף לכתחלה אין שום חכם חייב להתרות בה שלא תנשא אלא שלא להורות בה היתר אם כי רבינו הב"י ז"ל חולק עליו הובא פלוגתתם בקו"ע ס"ס י"ז אות רי"ד יע"ש ובדעת תורה בפתיחתו לה' שחיטה אות ל"ו הביא ראיה לדעת הב"י ז"ל מקידושין ס"ט יע"ש מ"מ רב גובריה המבי"ט ז"ל אשר חזי לאצטרופי דעתו לכל האמור למעלה. שיש בזה די להתיר מעיקרא דדינא ולהורות כן להלכה ולזאת דעת כת"ה שלא לסדר קידושין בעצמו למען שלא תהיה בזה הוראת בי"ד להיתר אך לעשות עצמו כאיש אשר לא שומע יען כי רואה מבפנים. אשר החכמה מה היא השתיקה. היא דעת תורה מכל הלין טעמים הנאמרים אשר כולם כנים וברורים בעזהש"י.

והנלע"ד כתבתי חיים מרדכי

סימן מז

להרה"ג כו' מוה' אליעזר זאב מארילום נ"י אבדק"ק בוטשעטשא.

מכתבו הגיעני, ובדבר שאלתו, באשה שנשאת לבעלה הראשון בן חמשים שנים. ושהתה עמו י"ב שנים. והיה לה בנים ממנו, ובת אחת נשארת בחיים, אשר היא גדלה ובעלה מת בן ס"ב שנים. וקודם שנשאה היו לו חולי משעול דעכווונטשע – ונישאת לשני וישבה עמו כ"ב שנים ומת. ולאח"כ הצליחה האשה עוד יותר מבחיי בעלה, בנתה לה בית גדלה

בתה ומתפרנסת בהרחבה ועתה הוא מדוברת לכ"ת להיות לו למצא, כי היא מתאים והגונה לפניו בכל הפרטים לטוב וגיסו הרה"ג מדאהרוי וכל משפחתו משיאין לו עצה טובה לקחתה לעזר ונפשו בשאלתו לידע דעתי דעת תורה בזה.

הנה ביבמות ס"ד ע"ב. אלא נישואין מ"ט, א"ל ר"מ כו' משמיה דר"ה מעין גורם ורב אשי אמר מזל גורם מאי ביניהו א"ב דאירסה ומת כו', ופי' אא"ז רש"י ז"ל, דאירסה השלישי ומת אשר הדיוק מבואר לעין כל, דלמה נקיט רש"י בעל ה"ג שלא אליבא דהלכתא, כי הלא קיי"ל כרבי דבתרי זימני הוי קטלנית, ובשו"ת ד"ח ז"ל ח"א סי' י"ג. כ' בזה וז"ל. והנה לכאורה י"ל לפמ"ש הרא"ש ז"ל בתשו' (כלל נ"ג דין ח') דמזל גורם היינו לא שמזל האשה גורם שימותו בעליה כי אין המזל גורם בחיי אדם אחר. אך שרוע מזלה גרם שלא תהיה פרנסתה מצויה ומחמת זה מתו בעליה וכו' אך י"ל מטעם אחר שאין לה דין קטלנית, גם לסברת הרא"ש ז"ל הנ"ל, דהנה מבואר במס' נדה ד' ס"ג ע"ב וז"ל. אר"ה ב"ח אמר שמואל הרי אמרו כו' למה שלא מנו חכמים שלשה למה שלמ"ח לאתויי מאי אר"י כו' וכ' התוס' שם בד"ה ימים שנים, וז"ל היינו כרבי דאמר בתרי זימני הוי חזקה, ושלמ"ח. הואיל ואינו ווסת גמור, מודה רבי דבעי ג' זימני והכי קים ליה עכ"ל התוס', והנה לפי סברת הרא"ש ז"ל דרוע מזלה איני גורם בחיי הבעל, רק שגורם לה שתחיה בצער, וממילא מתים בעליה, וא"כ הוי כמו ווסת שבא ע"י מעשה, כיון שאין מזלה גורם בגוף חיות הבעל, והוי שפיר כמו ווסת שהמעשה גורם הראיה, דלא מתחזקה לכ"ע בפחות מתלתא זימני ה"נ אין מזלה גורם רק שתחיה בצער ועי"ז מתים בעליה והוי כמו ווסת שע"י מעשה, ולפע"ד יש לכוון זה ברש"י ז"ל כו' דלמה תפס רש"י ז"ל בעל ה"ג שלא אליבא דהלכתא דפסקי' דבתרי זימני הוי קטלנית ולדברינו א"ש דלמ"ד מז"ג לכ"ע בעי' תלתא זימני כו' עכ"ל יע"ש. גם בשו"ת אורין תליתאי סי' קמ"ז עלה על רעיוניו לאמור כן וללמוד זאת מפירש"י ז"ל יע"ש. ולענ"ד נראה בסברת התוס' שכ' דבווסת התלוי במעשה גם לרבי בעי' ג"פ, יען כי קיי"ל כרבינא בבכורות כ' דרובא דתלי במעשה לא הוי רובא, ומפרישה ביו"ד שט"ז וש"ך שם סק"ב משכ"כ רשם מהרי"א ז"ל. ומט"ז צ"ח סק"ב ומהראנ"ח ח"א סי' כ"ב – יעיון מלחמות פ"ב דקידושין גבי סבלונות ורי"ט אלגאזי ז"ל פ"ג דבכורות ובמג"א ז"ל סי' תקט"ו ס"ק י"ג – מתבאר דמה"ת לא הוי רובא ומה שפקפק ע"ז הגו"ו בכלל ס"ב מדמאי יישבתי בספרי חידושי בן יאיר על ש"ס בחי' ע"ז ל"ט בד"ה ונלע"ד יע"ש, ולזאת גם בחזקה דווסת דתלוי במעשה איני ווסת גמורה ובעי' גם לרבי ג"פ (יעיון בג"וו שם דאך בחזקה ורובא אז אזלי' בתרם אם דתלוים במעשה ואם כי בפמ"ג או"ח סי' ח' ס"ק י"א כ' דבחזקה אלימתא אם דתלי במעשה אזלי'

בתרה הלא קאי שם לסברת הב"ח ומג"א ז"ל דחזקה הוי ק"ו מרובא יע"ש ותבין) משא"כ הכא דסבת הגרמא מהמול שתחיה בצער ועי"ז מתים בעליה, איני תלוי במעשה ידי אדם גם בתרי זימני הוחזקה לרבי – ומה דנקיט רש"י ז"ל בעל ה"ג, י"ל בפשיטות דכחא דהיתרא עדיפא ליה, לאשמעוי' דגם בהוחזקה תלתא זימני, אשר גם לרשב"ג הוי חזקה, מ"מ לר"ה דמעין גורם, לא הוחזקה לקטלנית, באירסה ומת ומותרת להנשא, ואין מכאן שום הכרע דלמ"ד מז"ג בעי' דווקא ג"פ ולדעתי ממקומו מתשו' הרא"ש ז"ל שם מבואר ההיפוך, כי נשאל שם באיש שמתו שתי נשיו, שהוא דינא המובא בטוש"ע סי' ט' סעי' ב'. ומלשונו בתשו' שם, שכ', וטעם זה ל"ש באיש, כי הוא מפרנס א"ע ואין פרנסתו ע"י אשתו (יעיון ביאור הגר"א ז"ל באה"ע שם) נשמע דאלמלי היה טעם זה שייך גם באיש, בנידון שאלתו הוחזק האיש לקטלן. אם דהוחזק רק במיתת שני נשים, הרי מבואר – וכן ממה דלא נקטו בטוש"ע לרבותא גם בג', מוכח דגם לפירושא דא אין סברא לחלק וכמובן – דגם לסברת ופי' הרא"ש ז"ל במז"ג. גם בתרי הוחזקה לקטלנית למאי דקיי"ל כרבי, והוא הלכה פסוקה שם בש"ע, אשה שנשאה או נתארסה לשני אנשים ומתו אם כי בנתארסה אין כאן טעמא אך דמז"ג, מ"מ גם בתרי הוחזקה (וכ"כ בשו"ת או"ת שם) ובב"ש ז"ל שם סק"א הביא ע"ז פי' הרא"ש ז"ל, אשר מכ"ז מבואר דגם לפי' הרא"ש ז"ל ולמ"ד, מ"ג, מ"מ הוחזקה גם בתרי זימני וזה ברור להלכה.

והנה רובא ככולא מקמאי ובתראי פסקו כטעמא דר"א שהוא בתרא כמבואר במפרשים ופוסקים, אך רבינו הרמ"א ז"ל שם כ'. וז"ל. וי"א דדווקא אם מתו מיתת עצמם אבל אם נהג אחד מהן, או כו' אינו כלום, ולכן רבים מקילים בדברים אלו ואין מוחין בידיהם, שהוא כמ"ד מעין גורם, (כמבואר מהציון לי"א שברמב"ן וכמש"כ בב"י ז"ל יע"ש) אולם בזקן גם למ"ד מז"ג לאו קטלנית היא, וכמש"כ שם בב"ש סק"ט בשם מהרי"ו ז"ל יע"ש. ובמהות גדר זקן בזה שלשה המה הגאונים החלוקים בדעותיהם, זמנו של זה לא כזמנו של זה להמהרש"ק ז"ל בן שמונים, ולהחת"ס בן שבעים ולשו"מ במה"ד תליתאה ח"א סי' ק"י. יש לצדד גם בבן ששים כל שלא הוחזקה אך בתרי ובספר מנחת פתים באה"ע שם הראה לזאת הסברא פנים מסבירות והנלע"ד בזה, כי בטעם המהרש"ק ז"ל שכ' באה"ע שם בהגהות חכמת שלמה, וז"ל והנה ראיתי בב"ש שהביא בשם הת"ה, שכ' דבזקן לא נעשית קטלנית. ולפענ"ד יש לחלק כן, דעד שמונים דבאופן המבואר בש"ס גיטין ולקמן סי' קמ"א דהמביא גט ממדה"י נותן לה בחזקת שהוא קיים יש לה דין קטלנית, אבל משמנים ואילך, דבענין אם היה מביא גט ממנו היה ספק חי ס' מת. אז אין לה דין קטלנית כנ"ל, דס' נפשות הוא וראוי להחמיר ביה כמה דאפשר ודו"ק עכ"ל. לדעתי

העניה ההבדל מבואר, כי המביא גט והניחו זקן או חולה דנותן לה בחזקת שהוא קיים, הלא הוא מטעמא דאיכא חזקת חיים. אשר מדאורייתא נפ"ל בחולין י' העמד דבר על חזקתו, כמש"כ בר"ן אלפס"י שם בגיטין כ"ח ובמפרשים ז"ל. לזאת לא מפקי' מהחזקה אך בגוסס דרוב גוססין למיתה, ואיכא רובא נגד החזקה. וכן משמנים עד מאה, לכל מר כדאית ליה, כבש"ע סעי' ס"ח וב"ש שם יע"ש. אמנם עד שמנים מוקמי' אחזקת חיים משא"כ הכא אשר אדרבה לה יש רובא, דרוב נשים לאו קטלנית הם, (יעיון שו"ת בית שלמה חאה"ע סי' י"ח. ובציונו לתוס' כתובות נ"ב סוע"א, ופ"ג ע"ב ד"ה מיתה, ובמהר"מ שיף ז"ל. ויעיון בפיה"מ לרמב"ם ז"ל נדה פ"ה מ"ו ובשעה"מ פ"ד מ"ה סוכה ה' ט"ז) כיון דיש לנו אך סבה לתלות המיתה מבעלה מחמת זקנה, כדרך העולם אין אנו תולין בה כלל להוציאה מהרוב, ואין זה בסוג דבר הלמד מענינא דהשולח גט שנותנו לה בחזקת שהוא קיים עד שמנים שנים וכמובן.

והחת"ס ז"ל בח"א סי' כ"ג כ' וז"ל. מיהו כ' שם התה"ד, וכן הסכים הב"ש סי' ט' דאם היה א' מהם זקן יש לתלות בזקנה, וזקן נ"ל בר שבעים, דאלו בר ששים הלא אביי נמר חי' שתין שנין. בר"ה י"ח ע"א אפ"ה אמרה (כתובות ס"ה) קטלה תלת אע"כ לא מקרי זקנה לענין זה, אלא כבר שבעים עכ"ל, אשר נראה דעתו מדבריו. דאלמלי ההוכחה מאביי, היינו מפרשים מלת זקן כפשוטו דבן ששים לזקנה, אולם בשו"מ ז"ל שם על דברי השואל שהעיר ג"כ הראיה מאביי כ' וז"ל. אמנם נ' דע"כ לא אמרי' דבזקנים תלינין, רק כל שלא הוחזקה אבל כיון דבקטלנית חיישי' לתרי א"כ אף דהשלישי היה זקן לא תלינין בהזקנה רק בהחזקה דקטלנית כו' עכ"ל יע"ש. אשר לדבריו בתרי כבנד"ד כל שאחד היה זקן גם משש שנים תלינין בזקנה.

וברמב"ם ז"ל פ"ב מה' תענית ה' ה' כ'. וז"ל. ועל כו' עיר שיש בה תיק רגלי. ויצאו ממנה שלשה מתים בג' ימים כו' היה בה אלף כו' וכן לפי חשבון זה, ואין הנשים והקטנים והזקנים ששבתו ממלאכה בכלל מנין אנשי המדינה לענין זה עכ"ל ועמדו בזה רבינו הראשונים ז"ל, לגלות מקור מוצא דברי הרמב"ם ז"ל. לדעת הר"ן אלפסי ז"ל בתענית י"ט במשנה, מלשון המוציאה, דייק הרמב"ם ז"ל הכי, כי נשים קטנים וזקנים רגילין לישב בבית ולא לצאת חוצה, כאשר ביאר בהגהות הב"ח שם יע"ש. והמ"מ שם כ' דדייק מרגלי דמשמע הגברים לבד מטף, והכ"מ שם ובב"י ז"ל סי' תק"ע פי' וז"ל. ול"נ שמהירושלמי למד כן דגרסי' התם בתים שאמרו בריאים ולא מרועעים ודכוותה בחורים אבל לא זקנים, וכי היכי דממעט זקנים יש למעט קטנים. וכן יש למעט נשים לפי שהן חלושי המזג עכ"ל. והלח"מ שם כ' ע"ז דן' דאין זה במשמע דברי רבינו. דן' דמאי דקאמר הוא לענין

מנין החמש מאות כדקאמר ואין הנשים והקטנים כו' ממנין הזה. אבל לא דבר ממנין מאשר ימותו, אם יהיו נשים וקטנים או גדולים יע"ש. ועתה האיר ה' אור חדש פי' הגאון ר"ח ז"ל. שם בתענית כ"א שכ' בזה"ל. עיר המוציאה ת"ק רגלי, עיר גדולה המוציאה אלף ת"ק רגלי יוצאי צבא כגון כפר עכו כו' עכ"ל אשר ידוע כי פסקי הרמב"ם ז"ל, רובם ככולם סובבים והולכים לגירסת הגאונים. וביחוד גי' הר"ח ז"ל שהיו מרבותיו וכגירסתו היה גם גירסת הרמב"ם ז"ל בתלמוד יוצאי צבא למעט בזה זקנים נשים וטף שאינם יוצאי צבא. הלא מה שלמד הרמב"ם ז"ל מדיוקא דרכו לכתוב בלשון נראה לי, ומסתימתו בזה, נראה שהיה לפניו מבואר בתלמוד, וכנראה כי גי' הר"ח ז"ל בזה, לא היה לפני רבותינו הר"ן מ"מ וכ"מ ז"ל לזאת הוכרחו לעשות דיוקים. מאין הוציא הרמב"ם ז"ל אלו הדברים, אמנם לגי' הגאון ר"ח ז"ל שלפנינו הלא דברי הרמב"ם ז"ל מבוארים המה בגמ', הנאמר בזה דווקא יוצאי צבא. ולולי דברי רבותינו הראשונים ז"ל אשר מפיהן אנו חיין, הייתי אומר בעניי כי זה אמת הברור במקור מוצא דברי הרמב"ם ז"ל.

ובזה נבוא דברי רחומאי דנפשאי הגאון מהר"מ אריק שליט"א בספרו מנחת פתים באה"ע שם, לאחר שהביא דברי החת"ס ולשון הרמב"ם ז"ל כ' וז"ל. ופי' בכ"מ דמקורו בירושלמי בחורים ולא זקנים, והיינו דתלינין שמחמת זקנה מתו ומדכ' רמב"ם ששבתו ממלאכה, נלע"ד דהיינו מבן ס' שנים ומעלה דהא חזי' לענין עירוכין דבן ס' ומעלה נפחת ערכו הרבה, ועיין בעירוכין י"ח, אמרו אינשי סבא בביתא פאחא בביתא וברש"י שם. ולפ"ז ל"ק מהא דכתובות ס"ה, דיתכן דאביי מת ביומא דמישלם שתין שנין, ולענין עירוכין נפחת ערכו דווקא בבן ס' ומעלה, והיינו כשנכנס יום א' בשנת הס"א כמ"ש הרמב"ם. בפ"א מה' עירוכין ודו"ק. ומ"מ אין זה מוכרח, ועיקר היסוד מדברי הרמב"ם, הנה באמת נ' דהרמב"ם ז"ל אינו מיירי כלל, כשמתו הזקנים אם מיקרי דבר רק דמנין העיר ת"ק רגלי היינו לבר מזקנים, יתכן באמת דזקנים לענין זה. היינו יותר מבן ס' כמו בעירוכין אבל כשמתו הם או אפי' נשים אפשר דמתענין ומתריעין, וע"כ צ"ע עוד בזה עכ"ל מה שבא המ"פ למסקנא הוא האמת, דנראה כי גם לרבינו הכ"מ וב"י ז"ל, לא היו ברירא ליה כ"כ האי פירושא לדינא מדלא הביאו מבואר בש"ע. דבמתו ג' זקנים קטנים או נשים דלא הוי בכלל דבר, אשר הוא חידוש דין, והיה צריך לבוא מפורש אך הביא לשון הרמב"ם ז"ל. אשר יותר קרוב להתפרש, כפי' הר"ן מ"מ ולח"מ ז"ל. ונתחזק זה ביתר עוז, מגי' הגאון ר"ח ז"ל שכל דבריו דברי קבלה, דזקנים כו' אימעטו אך שלא יבואו למנין ק"ק או אלף רגלי העיר, אולם לענין מיתת שלשה אין לחלק וכנראה מסתימת

ההלכה, ואין מכאן לימוד לענין זקן גבי קטלנית שיהיה נחשב מבן ששים וכמש"כ גם המנחת פחים.

אמנם ההערה שהעיר המ"פ מעירוכין י"ח דאמרי אינשי סבא בביתא כו' שהוא במנין ששים, ונחשב למשא מחלישת כחו היא נכונה, וכן יש להביא מאמרם ז"ל בפ"ה דאבות בן ששים לזקנה, ופירש"י ז"ל שכן בכלח עולה ששים, שנאמר תבא בכלח עלי קבר, ובשיר החוקר אלקי, וטבעי הבריאה הראב"ע ז"ל, הובא במד"ש שם. שאלו מה היה לבן ששים אין מעשיו ברים ושרשיים, כי ידיו דלים ונכשלים, לא יקימון אותו במלחמתו. ובמו"ק כ"ח ששים זו הוא מיתה בידי שמים, אמר מ"ז מאי קרא דכתיב תבא בכלח וגו'. ובפי' הר"ח ז"ל בן ששים זו הוא מיתת כל אדם, אשר בעין יעקב בא ג"כ זאת הגירסא, אך מוקף בעיגול למען שיהיה כגי' דתלמודא, ובאמת גי' הגאון ר"ח ז"ל גם בגמ' כן. וב"ז דברים הנאה לצדיקים ולעולם בפ"ו דאבות זקנה ושיבה כאחד נחשבים (יעיון שו"ת ברכת יוסף ז"ל חיו"ד סי' נ"ו מש"כ בביאור דברי קודש של התנא ה"א האר"י ז"ל דמפני בן ששים לקום שנ' והדרת פני זקן, שלא תקשה עליו מהא דאיתא בש"ס ופוסקים דזקן זה שקנה חכמה ושיבה היא בן שבעים יע"ש) אשר מכל אלו המקומות יש כעין ידים מוכיחות להחשיב בן ששים לענין קטלנית לזקן, לתלות מיתתו מסבת החולשה והזקנה, לאמור כי מת במיתת כל אדם. ושלא להוציא את האשה מהרוב שאינם קטלנית, ודווקא היכי דלא הוחזקה אלא בתרי שאין לזה סתירה מהא דאביי וכמש"כ בשו"מ כנ"ל, וגם בזה יש מקום לצדד אך לא להחליט.

ובנד"ד שהיה גם חולה, הלא באשה שמתו לה ב' אנשים, ואחד מהם היה חולה כשנשאה, העלה בשו"ת בית שלמה ז"ל סי' י"ח דתלינן להקל כמו בזקן יע"ש טעמיו באריכות והמ"פ שם הסכים לו וכ' דדבריו מסתברין, ואם כי הביא בשם שו"ת מהרי"א ז"ל ח"א סי' קנ"ג שפקפק בזה, והמ"פ לאחר שפלפל בזה, מסיק וז"ל. בעיקר הדבר שנשאל ה"ג מהרי"א בענין קטלנית ב"א בריא ו"א חולה, נלע"ד שאין לחלק בין חולה לזקן. דהא גם בזקן יוכל לומר דמעיינה גרמה לו שימות דכמה זקנים שמאריכים ימים ביותר ואעפ"כ כיון דיש לפנינו סבה לתלות המיתה בזה מחמת הזקנה כדרך העולם, אין אנו תולין בה כלל, א"כ ה"ה בחולה שיש בו סכנה, כעובדא דמהרי"א, שהיה חולה מקודם במחלת רזון הריאה. מהיכי תיתי לתלות בה, והא גם מת בדבר ג"כ י"ל שמזלה גרם לו זאת, ואעפ"כ כיון דלפנינו חזקה טובה לתלות אין חוששין עליה כלל. וה"ה בחולה שיב"ס, אמנם יתכנו דברי הגאון מהרי"א ז"ל בהיה חולה שאין בו סכנה כשנשאה ותש כח דבזה אין לתלות סבת מתתו בחליו, ויותר מסתבר דמעיינה או מזלה

גרם, רק דנוכל לומר דמעיינה או מזלה ממית רק אנשים חלושים, ובזה בעי' שיהיו שניהם חלושים דב"א בריא וא' חלש הוחזקה לשניהם עכ"ל הנאמרים בהשכל ודעת תורה, ומסתברים להלכה – אולם זה רק באם יש מקום לתלות אך בחולי לבד, אולם באיכא תרתי, חולי שאין בו סכנה וגם בן ששים אם כי בהא דאמר' בגיטין כ"ח. זקן או חולה, העלה היש"ש ז"ל שם בסי' ס'. דבשבעים וחולה נותנו לה בחזקת שהוא קיים, ובבן שמונים וחולה איני נותנו לה בחזקת שהוא קיים, וגם ע"ז חולק הב"מ ז"ל באה"ע סי' קמ"א דמשתיקתן של ראשונים ז"ל איכא למשמע דה"ה אף זקן וחולה, דאל"ה לא הוה שתנן מלהשמיענו יע"ש ובפ"ת ס"ק ס"ח שהביאו וגם בשם ה"ג רע"א ז"ל כ"כ (ובמ"פ שם באה"ע ציין לתו"ס ב"ב ע"ט ע"ב ד"ה אימור במש"כ וי"ל בחולה וזקנה, דאז רובן למיתה לסייע להיש"ש יע"ש) יע"ש, הלא ההבדל מבואר דהתם צריכין להוציא מחזקת חיים לזאת גם בחולי וזקן ביחד אין מוציאין אותו מחזקת חיים משא"כ הכא כל היכי דאיכא למיתלי מיתת בעלה בסבה אחרת תלינין, למען שלא להוציאה מרובא, אשר רוב נשים אינם קטלנית בזקנה דיתר מששים וגם חולה מסתבר דבשניהם יחד תלינין (בבית מאיר שם כ' בשם בן המלך והנזיר שער ד' ה'. אמרו בעלי המשלים שלשה אין להם רפואה, וחד מנייהו, חולה שנתערב בו הזקנה, אם כי הב"מ שם כ' שאין זה אלא משל, הוא רק לנידון דידיה, מבלי להוציא מחזקת חיים וכדאמרן) נלפ"ז אשר עלה לנו מהמדובר אם כי הכרעה שלישית דעת החת"ס בזה תכריע להגביל גדר מהות זקן לבן שבעים, אמנם בתרי' ואחד מהם היה יותר מבן ששים וגם חולה יש להחשיבו כבן שבעים בריא, וא"כ בנד"ד שמת בעלה הראשון בן ס"ב שנים, וגם היה חולה עוד קודם שנשאה, ואך שני בעליה שמתו, יש להחזיק בעל הראשון כזקן, אשר זה כבר איפסקא בזקן לתלות מיתתו בהזקנה ולא הוחזקה בקטלנית מטעמים הנאמרים.

חדא ועוד קאמינא. דידועים המה, דברי הנוצר חסד בפ"ג דאבות, שכ' וז"ל. תנן ניסת לראשון כו' ובשלהי כיצד דס"ד מיתה אמיתה וגירושין אגירושין, דלא כרבי, ומשני לא מיתה אגירושין וגירושין אמיתה, ובפ"נ טעמא דהשיאה וגירשה כו' קא סתים תנא כרבי כו'. ותנן בזוהר דהא רוחא דיליה מכשכשא במעהא כו'. וכ"ז כשאין לה בנים כו'. אבל אם יש לה בנים כו'. וזה הוא שמביא בת"ה מעשים בכל יום חכמים גדולים ואנשי מעשה דלא קפדי, בוודאי היה כשהיה לה בנים מן השני, ולכן לא קפדי, וזה שמסיים ומולידים בנים ובנות, ומסתמא גם אצל השני היה לה בנים כו'. ולא תאמר שבחסידות אני בא עליך אביא לך ראיה שאין לה תשובה, תנן בת ישראל שניסת לכהן תאכל בתרומה מת ולה הימנו בן תאכל בתרומה, ניסת ללוי תאכל במעשר, מת ולה

הימנו בן תאכל במעשר, ניסת לישראל לא תאכל לא בתרומה ולא במעשר, למה לא דייק בגמ' דהכי סתים לן תנא כרשב"ג דהא ניסת לישראל אחר שמתו לה שני בעלים ולמה לא נקיט באופן המותר גירשה הכהן כו'. אלא וודאי ראיה שאין עליה תשובה, דהכא כיון שיש לה בנים יצאה מדין קטלנית ומזלה טוב, ומעיינה טוב ותל"מ ודו"ק היטב עכ"ל, ובשו"ת שו"מ מהד"ת ח"ב סי' פ"ז, כ' עליו, וז"ל. ושם נדפס היתר כו' והטעם ע"פ קבלה, דעיקר החשש משום שהרוח מכשכש בקרבה וכל שיש לה בנים שוב אין הרוח מכשכש בה כו' אביא לך ראיה ממשנה מפורשת כו' ומסיים שזה ראיה שאין עליה תשובה, וכשמעי זאת נבהלתי איך התיר קטלנית. בדברים כאלו, וראייתו איני ראיה די"ל דמתו בדבר או במפולת ובכה"ג שמבואר דל"ש חשש קטלנית כמבואר באהע"ז סי' ט' כו'. אמנם בגוף הדין הנה דברי הזהר לא יתכנו רק למ"ד מעיין גורם, והרי אנן קיי"ל דמזל גורם, וגם דא"כ היה להש"ס לומר נ"מ זו ביבמות ד' ס"ד. וע"כ דליתנהו לדברים אלו עכ"ל. הנה דחייתו דא"כ היה לו להש"ס לומר נ"מ זו. התשובה לזה מבוארת בתשובה מאהבה, סי' צ"ב. שהקשה כן גם על סברת הנו"ב ז"ל. וכ' אבל ז"א כבר כ' התוס' ב"ב ה' ע"ב ד"ה ואפי' מיתמי כו'. ועוד דבכמה מקומות יכול למצוא א"ב טובא ואיני חושש אלא דבר אחד או שנים כו' עכ"ל והביא עוד ראיה לזה, משיטת הרא"ש ונ"י ז"ל. דבקטלנית כופין אותו להוציא יע"ש. וזאת היא תשובה מספקת גם לקושית השו"מ על סברת הנוצר חסד – אולם מה שתפס עליו דהלא י"ל דמתו בדבר או במפולת ובכה"נ, לכאורה היא תמיה נשגבה על הנצ"ח, במש"כ שהוא ראיה שאין עליה תשובה, במקום אשר התשובה מבוארת דאיכא גווני טובי דל"ש חשש קטלנית, גם במ"פ שם ועוד אחרונים בתשובותיהם, תפסו עליו בזה, ואני אומר להצדיק אותו צדיק וגאון מהרי"א מקאמרנא ז"ל. כי גם לפניו היה גלוי וידוע דבגוף המשנה יש ליישבו דמיירי בגווני דליכא חששא דקטלנית, אך עיקר כוונתו בראייתו, סובב והולך למה שהקדים להביא בראשית דבריו, הסוגיא דבס"פ כיצד דקמקשה ס"ד כו'. הרי דהסוגיא דתלמודא מהדר לעשות ס"ד ולהקשות דקא סתם תנא דלא כרבי, ומשני. ובכתובות קמ"ל דסתם תלא כרבי, והכא דמשנה שלימה נשנית כרשב"ג, ולא קמקשה הסוגיא דסתם לן תנא כרשב"ג ושלא כרבי. וליישב דמיירי בגווני דלא הוחזקה בקטלנית. והוא שדייק בלישניה לאמור, למה לא דייק בגמרא דהכי סתם לן תנא כרשב"ג, דזה עיקר ראייתו, דמדעברה הסוגיא על זאת המשנה בשתיקה, מוכח בראיה שאין עליה תשובה, דהיו פשיטא להו לבעלי התלמוד, כי ביש לה בנים לא נאמר דינא דקטלנית. מטעמא שעפ"י קבלה, אשר כל דברי

חז"ל מיוסדים על פנימיות נשמת התורה. ובזה גליתי ממנו מה שתפסו עליו הגאונים בתשובותיהם וזה לענ"ד ברור בכוונת הנוצר חסד ז"ל. וראייתו קמה וגם נצבה.

והנה המ"פ שם מצא תנא דמסייע ליה להנוצר חסד. אחד מגדולי הראשונים רבינו יהודא החסיד ז"ל, בספר חסידים סי' תע"ח, ובס"ח הנדפס מחדש ע"י חברת מקיצי נרדמים סי' תת"ש כ"ב, דמבואר מדבריו דבישׁ לה בנים אין תורת קטלנית עליה, וכ' שם המ"פ וז"ל. אמנם יפלא מאוד על הפוסקים שלא הביאו דברי הס"ח, וביותר יפלא על התה"ד סי' רי"א. שמזכיר מדברי הס"ח בענין קטלנית, ומזה דישׁ לה בנים השמיט, ונראה שטעם הס"ח, דהוא פוסק כמ"ד מעיין גורם כנראה להדיא מלשונו שכ' ובאו עליה דמוכח דבאירוסין גרידא ל"ש קטלנית. והיינו ע"כ למ"ד מעיין גורם היינו שמקורה משחת ומזיק לבעל המשמש עמה עד שיחלה וימות. וכיון שמעיין אשה זו נרפש כ"כ להמית הבעל, מכ"ש שכח מעיינה צריך להיות ארסי להשחית זרע הבעל הבא במעיינה, לבל יעשה פרי' וכיון דאנו רואין שנתעברה מהם וילדה בנים של קיימא, מוכח שאין מעיינה מזיק, וכ"ז למ"ד מעיין גורם, אבל למ"ד מזל גורם, גם בילדה בנים, איכא למימר דמזלה גורם, להמית הבעל דווקא שתהיה מחוסרת מזונות וכמ"ש הרא"ש ז"ל, ולזה כיון בתה"ד שכ' דבס"ח פוסק כמ"ד מעיין גורם ולשונו שם מקום גורם, והיינו הך. והוא פליג עליו דקיי"ל כרב אשי דמזל גורם ולכך לא הביא בתה"ד האי דישׁ לה בנים, כיון דסובר מזל גורם אין מועיל וזה ברור – ומעתה לדידן לפימ"ש רמ"א ז"ל דנהגו רבים להקל בנפל מן הגג ומת, דסומכין על מ"ד מעיין גורם יעו"ש, וא"כ ה"ה בישׁ לה בנים מהבעלים שמתו, דישׁ לסמוך להקל ע"ד הס"ח הנ"ל עכ"ל. אשר דברי ידי"נ הגאון מ"פ המה דברים ברורים, אברא מש"כ דלפסק הרמ"א ז"ל דנהגו רבים להקל, וסומכין על מ"ד מעיין גורם, יש לסמוך להקל. יש לפקפק בזה, יען כי הציון שברמ"א ז"ל הוא לי"א שברמב"ן ז"ל, אשר הרמב"ן ז"ל לא הודה לו. כי אנן קיי"ל כר"א דמזל גורם וכמש"כ בב"י ז"ל, והי"א הוא דעה יחידאה. ובמ"פ שם בשם המהרי"א ז"ל שהתפלא ונדחק בזה. והמ"פ יישב קצת לאמור כי כן גם דעת ר"י החסיד, וחתר בדרך הפלפול להפיס גם דעת רש"י ז"ל לזה יע"ש. אמנם כ"ז כדיעה יחידאה יחשב, נגד רובם ככולם מקמאי דפ' כר"א, ועכצ"ל הטעם כמש"כ המג"א ז"ל בסי' תר"צ ס"ק כ"ב בשם מהרא"ש ז"ל בביאור סמ"ג ז"ל. דמנהג עוקר הלכה. כלומר ההלכה דיחיד ורבים ה' כרבים יע"ש, אשר הטעם, יען דמנהג מסייע דעת היחיד בזה נחשב כרבים, והוא שסיים הרמ"א ז"ל. ולכן רבים מקילים בדברים האלו ואין מוחין בידיהם, דכיון דהם רבים, הוי כמנהג מסייע דיעה יחידאה, דהולכין אחר המנהג, ולפ"ז בכגון אלו הדברים, אנו אומרים אין לך בו אלא מה שנהגו

להקל ומבואר בפוסקים. משא"כ ביש לה בנים דבזה לא נהגו להקל הדרי' לכללא דה' כרבים דקיי"ל כר"א דמז"ג וכמובן.

אולם בנד"ד אשר האשה הזאת הצליחה, ומפרנסת א"ע בהרחבה הלא ידועים המה דברי הנו"ב בסי' ט' דלפ"י הרא"ש ז"ל דמזלה גורם להתפרנס בנער, אם היא מוצלחת במו"מ גם לאחר מיתת בעלה מותרת למאי דקיי"ל מזל גורם. אם כי לא סמך ע"ז בלבד להתיר, וגם להחת"ס וד"ח ז"ל לא שמיע להו כ"כ סברתו בזה, מ"מ יישבו דבריו, ורבים המה מהגאונים בתשובותיהם אשר עשו זה לצירופא מעליא, אך שכ' דזה ל"ש למ"ד מעיין גורם וצריכין לחוש לחומרת שני הטעמים, ובנד"ד יש לדון בתור ממ"נ להתיר, דלמ"ד מעיין גורם הלא היה לה בנים מראשון, ולא הוחזקה גם מתרי (אם כי במ"פ שם כ'. דלדידן דחיישי' בתרי זימני צע"ק להס"ח, איך הדין כשיש לה בנים מראשון ולא משני יע"ש. לדעתי כיון דמראשון אין חששא למ"ד מעיין גורם, הלא הוית אך כמת לה בעל אחד, שהוא השני דאין לחוש וכמובן) וכמש"כ הנוצר חסד. ויוצא זה עוד מפורש מפי גאון קדמון ר"י החסיד ז"ל ואך לחוש למ"ד מזל גרם דקיי"ל הכי וכטענת השו"מ. הלא היא מצלחת במסחרה דאין לחוש למ"ד מז"ג לשיטת הנו"ב ז"ל,

ועוד בה שלישיה. צירוף כ"ד. אשר בית כ"ת פתוח לרווחה לעניים, וכאשר תבוא האשה הזאת לביתו, שהיא הוגנת לו. ותהיה עקרת הבית על ידה יעלה בידו לקיים מצוות הכנסת אורחים, ביתר שאת ויתר עוז, אשר גדולה הכנסת אורחים והיא מצוה דרבים ועיון פסחים ק"א לאפוקי אורחין ידי חובתן. דאכלו ושתו וגנו בבי כנישתא, אם כי שיטת התוס' במגלה כ"ח ופ"ק דב"ב דקאי על החדרים הסמוכים לביהכ"נ, אבל בביהכ"נ עצמו אסור וכן כי' המאירי וריטב"א ז"ל והוא שיטת רוב המפרשים. אולם דעת הרשב"א בתשו' חלק רביעי סי' רע"ח ובר"ן פ"ג דמגלה ד"ה בתי כנסיות שבבל על תנאי הן עשיות בשם הרמב"ן ז"ל ור"ן אלפסי פסחים שם דגם בבי כנישתא שרי וע"ש ובב"י ב"ח סי' קנ"א ובט"ז סק"א ומג"א רס"ט סק"ב ופמ"ג שם, ובר"ן אלפסי פסחים שם כ' הטעם יען שמצות הרבים היא יע"ש וביאור דבריו בספרי שו"ת חלק ראשון סי' ז' כתבתי בזה יע"ש. גם בזה יש לצרף ולאמור מצוה דרבים שאני (יעיון חת"ס סי' כ"ד). וידוע שיטת הראנ"ח ז"ל ועוד פוסקים העומדים בשיטתו, דבמקום מצוה אמרי' שומר מצוה לא ידע דבר רע. ולמ"ד מז"ג דקיי"ל הכי הלא צדקה בכרה לשנות המזל לבכלה שבת.

ועתה מכל הלין טעמי שאין כאן אלא תרי כי בתלתא אין מקום לכם אלו הצירופים – ומראשון היה לה בנים וקודם שנשאה היה לו חולאת, ומת בן ס"ב שניים. והיא אשת חיל להצליח במסחרה, ומתפרנסת בהרחבה. וגם על ידה. תתגדל בביתו מצוות הכנסת

אורחים. וכאשר ביארתי בס"ד את כל בדברים של טעם בדעת תורה. אני אומר לכת"ה אם ברצונו למיעבד עובדא בנפשיה, יהי ה' עמו. ואורך ימים ושנות חיים, יוסיפו לו משמים,

סימן מח

להרה"ג כו' מו"ה מחתי' יחזקאל גוטמאנן נ"י בעיר הוש.

מכתבו הגיעני ובדבר שאלתו באיש שעבר חדרגמ"ה ונשא אשה אחרת ועתה הראשונה נתגרשה ונשאר עם השניה אם צריך לגרש גם השניה וכשיתרצו אח"כ לדור ישאו זא"ז מחדש בחופה וקידושין כפסק השו"מ במהד"ק ח"א סי' קכ"ג והביא בשם הבית יצחק סי' צ"ו שהאריך להסביר דבגירש הראשונה א"צ לגרש גם את השניה

הנה שו"ת בי"צ חאה"ע אינו עמדי. אמנם הלא פסק הרמ"א ז"ל באה"ע סי' א' לפנינו דצריך לגרש אחת מהן והשניה תדחה כמבואר שם בח"מ ט"ז וב"ש ז"ל. ובכנה"ג שם ס"ק ט"ז כ' אם רוצה הראשונה לשבת תחתיו יגרש השניה ואם אינה רוצה יגרש הראשונה ויקיים שניה. אשר מפורש יוצא שא"צ לגרש אלא אחת מה ובגירש הראשונה יקיים השנייה וא"צ לגרשה ולשאנה מחדש. ובעיקר פקפוק השו"מ בחלות הקידושין שנעשו באיסור יעיון במרדכי ז"ל ריש האומר וב"ב מ"ח ע"ב בתוס' ד"ה תינח ופירשב"ם ז"ל ובספרי חידושי בן יאיר על ש"ס בחי' לקידושין ב' גמ' ד"ה ונתנו ובספרי קונט' באר חיים מרדכי להיתר עגונות אות כ"ט כתבתי בזה יע"ש. ומה שהביא הגאון השו"מ ז"ל לזה מבדיקת הריאה מה שעלה על לבי לחלק ראיתי כי קדמוני בזה בשו"ת הרי בשמים מהד"ת סי' ע"ז וכעין אלו הדברים גם בשו"ת אוריין תליתאי סי' כ"ט מ"ד יע"ש. – והביא מביצה י"ז. ומב"ש אה"ע סי' קי"ט ס"ק י"א לחזק סברות המבדילים בין זה לזה דברים ישרים בהשכל ודעת יע"ש שהאריך והעלה ג"כ להלכה כדעת הבי"צ שהביא כ"ת דבגירש את הראשונה א"צ לגרש גם השניה. ולדעתי אם כי השו"מ שם סיים ועל כן לדינא נראה לי ברור דצריך לגרש גם השני'. עיקר כוונתו הקדושה היה למגדר מלתא לפני פורצי גדר ביתר שאת ויתר עוז וכהא דאמרי' בסנהדרין מ"ו ואיפסקא בחו"מ סי"ב דב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה אם השעה צריכה לכך לעשות סייג לתורה. אבל גם לאותו גאון ז"ל היה גלוי וידוע שאין זה משורת דין ההלכה ולזאת כת"ה ישים עינו ולבו למה שלפניו ולמגדר מלתא יראה לעשות בהשכל ודעת תורה אמת לאמתו ודי בזה.

והנלע"ד כתבתי חיים מרדכי

סימן מט

לגיסי אהובי הרה"ג כו' מוה' מנשה נ"י רב ביאסי

מכתבך עם שאלתך שאלת חכם קבלתי ובדבר העגונה בראנא בת ר' יוסף אשת אלטר דאסקעל. הנקרא בשם היהדות מרדכי בר' משה הגב"ע בזה הוא בזה"ל. במותב תלתא כחדא הוינא יתבי ואתא לקדמנא הר' שלום בר' אברהם מפה יאסי סטר קורוטשאו' 17 והעיד לפנינו בתו"ע באם ליונ"ע אחר האיום שאיימנו עליו ובשבועה חמורה בנק"ח וזה תורף לשונו. איך שהוא היה מיביליזירט בשנת 1916 אצל מאנאטאנצי דיוויזיע דעפאזיט. אין דעם זיממער תרפ"ח לערך בר"ח אב דעם פינקטליכען טאג געדענק איך ניכט. האב איך באגעגינט מיט הערל יעאן איפרים Ean Ifrim מפה יאסי אצל סטר' פאקוראר. אין מיר האבען צואזאמען גירעט פאן דעם רעזבאוי (קריעג) איך האב איהם דערציילט וויא איך בין געווען אין ער האט מיר דערציילט וויא ער איז געווענין מאבליזירט אין צווישען דיא רעדיס האט ער מיר דערציילט. ניכט געפרעגט במסל"ת אז ער איז פאן ריגימענט ג' 8 ארטילער אין איז געווען בייא אויטאז. אין מאנאט דעצעמבער 1916 האט ער געזהן וויא עס איז און געקיממען א גילעה – דאס הייסט א שטיק סקיזשע פאן א טוהן – אין האט געהרגיט 4 מענטשין אין איינער פאן דיא 4 מענטשין איז געווען איינער א יוד אלטר דאסקעל. הערל האט דעם אלטר דאסקעל זעהר גיט געקענט פאן ואסי וואל ער פלעג בייא איהם פיעל מאהל זיך אויס העלפין מיט געלד דאס האט מיר דער א"י יעאן איפרים דערציילט. איך האב דאם אויסגעהערט עס האט בייא מיר ניכט געמאכט קיין שום איינדרוק וואל איך האב ניכט געוויסט ווער דער אלטר דאסקעל איז. שפעטיר מיט אייר ניגע וואכען האב איך מיך געטראפען בייא הר' אברהם דוד גרינבערג סטר' פאקוראר. וועגין געשטפט איינגעלעגענהייט האב איך געזהן א האקט דע דעספארוטע איינגיגלעזט הענגין אויף דער וואנד איך האב געלעהנט האב איך געזהן דעם נאהמען אלטר דאסקעל דאמולס האב איך מיך דער מאנט אז דער יעאן איפרים האט מיר פאן איהם דערציילט אז ער האט געזהן וויא ער איז דער הרגית געווארען דאס ווייס איך אין אויף דעם שוועהר איך בנק"ח אז דאס אללעס וואס האב פיר אייך ב"ד געזאגט איז אמת ולראיה על כל הנ"ל באעה"ח היום ב' א' לחודש מרחשון התרפ"ט לפ"ק יאס שלום בן אברהם בפנינו ב"ד הח"מ חתם א"ע ר' שלום בר' אברהם בחת"י. ואישרנוה וקיימנוה כדחזי וע"ז באעה"ח יום ב' א' לחודש מרחשון התרפ"ט לפ"ק יאס. נאום ה"ק מנשה בהרב ר' חיים ז"ל רומו"צ דפה יאם. נאום משה גדלי' במו"ה אברהם ש' ז"ל חופ"ק הנ"ל נאום אהרן בר' מרדכי יואל שו"ב ז"ל עכ"ל הגב"ע

הנה כאשר לפנינו עדות ישראל כשר מפי ערל ושאמר בפירוש כי היה מסל"ת עיי' ש"ע אה"ע סי' י"ז סעי' ט"ז ובט"ז ס"ק י"ז וב"ש ס"ק נ"א ולסגנון לשון העדות היה גם ע"י

קישור דברים – וכדעת הר"ן שברמ"א ז"ל סעי' י"ד – והזכיר שמו והכינוי שלו ושם עירו דמהני – כמבואר שם סעי' י"ח ברמ"א וב"ש ז"ל יע"ש ובאחרונים – אשר בזה ההיתר מבואר בש"ס ופוסקים כי משיאין אשה ע"פ ע"א מפי ערל מסל"ת והיא הלכה פשוטה וברורה.

אמנם זה צריך עיונא כי מסוגיא דיבמות קט"ו איפסקא בטוש"ע שם סעי' ל"ג וסעי' נ' דבע"א במלחמה חיישי' דאומר בדדמי לזאת בעי' שיאמר גם קברתיו ובכאן בעדות הישראל בשם הערל מסל"ת נאמר אך שראה כי נהרג ע"י הנילעה ולא ראה גם הקבורה **ומה** שיש בזה כחא דהיתרא ראשית דעת המהריב"ל ז"ל המובא בקו"ע אות מ' מ"ח רצ"ג. דעד מפי עד מהני גם בלא אמר וקברתיו. אם כי רבים חלקו עליו בזה הלא לעומתם רבים העומדים בשיטתו. ולהמעיין בכה"ג שם על הטור באות שמ"ב הלא יראה כי החולקים המה אך המהרי"ט ור"מ אלשקר ותומת ישרים. – וראנ"ח ספיקי מספקי ליה – ורשב"ם וקו"ע הסכימו בזה אך ביצאה מחזקת א"א דאורייתא ואנו דנין אך בדרבנן וכה דעת עבוה"ג סי' ס"ז ע"ג יע"ש. אולם רבינו בצלאל. רש"ך. מהר"ש הלוי. ורב אחי. ראב"ח ומהרח"ש. כולהו ס"ל כמהריב"ל ז"ל. עיי' בפת"ש שם ס"ק ל"ג וכ"ה דעת המל"מ בפי"ג מה"ג ה' כ"א ותפארת צבי בק"ע סי' כ"ו ובשו"ת מהרש"ם ז"ל ח"ג סי' ש"ג. הביא בשם הגאון ר' העשיל ז"ל שנדפס בסוף ס' זרע חיים סי' א' שאין לסמוך ע"ד מהריב"ל. אמנם בס' מקור חיים בסופו. תשו' בעל מנחת אהרן ותשו' מהרי' פדאוה סי' כ"ו שפסקו כדעת המהריב"ל ז"ל יעו"ש. אשר מזה מבואר כשנעמוד למנין רבו העומדים בשיטת מהריב"ל ז"ל

שנית דעת המרדכי שהוא היש מקילין שברמ"א ז"ל סעי' נ' דבנכרי המעיד מסל"ת ל"ב קברתיו. אולם הח"מ וב"ש שם כ' דכמה פוסקים חולקים ואין נסמוך על זה אם כי הט"ז שם בס"ק ס"ז כ' בשם ר' יצחק בר' בצלאל והרש"ל. שהביאו דברי המרדכי ז"ל האלו להלכה הלא ראיתי בתשו' בית שלמה בסי' מ' שכ' דתשו' האלו נדפסו בתשו' הב"ח סי' ע' ע"א. ומבואר שם דלא סמכו על המקילין ולא הביאו דבריהם רק לסניף יע"ש, וכן בשו"ת ד"ח ח"ב סי' ס"ב כ' דרוב הפוסקים הסכימו דמסל"ת לא עדיף מע"א דצ"ל וקברתיו במלחמה אבל בסי' מ"ח החזיק זאת הדיעה באמרו דבזה מיושב קושית הרמב"ן ז"ל במלחמות ביבמות שם יע"ש. ובשו"ת ד"מ מהד"ת סי' ל"ג דמקושית הרמב"ן ועוד ראשונים ז"ל עשה הוכחה דהם חולקים על ס' המרדכי ז"ל. אולם בשו"ת חומר בקודש סי' י"ד ט"ו וכן בהרבה משו"ת גאוני בתראי סמכו לעשות שיטה זו צירופא להיתר עגונות.

ובאם יבאו אלו שני הדברים ביחד הלא מבואר בקו"ע שם אות מ"ח. דבאיכא תרתי לטיבותא עד מפי עד. וגם עד האחד הוא עכו"ם מסל"ת. יש להתיר גם בלא קברתיו. ובשו"ת מהרש"ם ז"ל שם הביא גם בשם תשו' מים חיים סי' י"ז להקל בתרתי לטיבותא. והן הן הדברים. אשר גם בנד"ד נאמרים. עד מפי עכו"ם מסל"ת. אם כי מערל אמר לו אך שנהרג ולא מקבורתו. יש מקום לתלות. שהוא ראה כעין וקברתיו. המבואר ברמ"א ז"ל סע"י י"ז בשם הר"ן ז"ל ופוסקים. ואחרונים שם יע"ש.

והנה יסוד ושורש ההלכה. דבע"י שיאמר וקברתיו בע"א במלחמה. לשיטת הרי"ם. ורמב"ם ז"ל הוא. יען דהוא איבעיא דלא איפשטא ביבמות קט"ו. וכ' בב"י ז"ל שם. המרדכי כ' בפ' האשה בתרא גבי מ"א במלחמה מהו תיקו. פ' ר"ח וראב"ן לחומרא. דספק דאורייתא הוא. ומיהו נ' לראביה דאם נשאת לא תצא, מדמדמי ליה תלמודא למים שאין להם סוף. ועוד ראיה מירושלמי עכ"ל. הרי דעת המרדכי ז"ל. דקיי"ל בזה לחומרא. יען דהוי ספיקא דאורייתא. ובנד"ד. אשר משנת 1916 זה כשנים עשר שנים שאבד זכרו. ונפסק ממנו הכתיבה לביתו. ואומדנות דמוכחות. אשר כבר נתבאר באריכות באר היטב בס"ד. בקונט' שלי באר חיים מרדכי להיתר עגונות. מאות נ"ו עד אות ס' ביאור שיטת המבי"ט ז"ל. ח"א סי' שכ"ו. והחולקים עליו – ומאות ס' עד אות ס"ד ביאור וישוב פסק הרמ"א בשם המהרי"א מקושית הרדב"ז ז"ל. ונתבאר שם כי בנדונים כגון אלו ממלחמה. גם הרדב"ז ז"ל יודה דהוי אומדנא גדולה ומוכח ובאות ס"ה. ס"ו. ס"ז. דברי החת"ס בח"א סי' מ"ח ובח"ב סי' קל"א ובירור שיטתו דבזמנינו דבי"ד קביעי. ומכל זאת הופסק הדבור דכתיבה ממנו. שהחזיק זה לסניף וצירוף גדול. אך שאין בידינו לסמוך ע"ז בלחוד יעו"ש – וכה ראיתי בשו"ת אמרי יושר ח"ב סי' כ"ד אות ו. שהביא בשם העין יצחק סי' כ"ב ענף ד' שצירף זה. והא"י הוסיף לאמור. ואף אם נימי דהגאון חת"ס ז"ל. יאמר בשעת שלום מכ"מ ידוע שמזמן החת"ס ז"ל עד עתה. נתוסף ישוב המדינות ומכתבי העתים. באופן שנקל יותר בזמנינו. ענין ההודעה ממרחק. מכפי שהיה בשעת החת"ס ז"ל. ואם הח"ס דן כזה בשעת שלום בימיו. יש לדונו עתה אף בשעת חירום. כי לעומת זאת נתוסף הרבה. אמצעים להודעה. ומהגם שזה יותר משנה כבר נתהוה השלום. ועכ"ז לא באה שום הודעה. עכ"ל. וביתר שאת נאמר זה בנד"ד. אשר זה כשנים עשר שנים. שלא באה שום הודעה. אשר בוודאי ע"י כ"ז יצאה מחזקת א"א דאורייתא. וכאשר העליתי בקונ"ט שם. ועתה ראיתי גם בשו"ת א"י שם סי' ק' אות ז'. שכ'. אך בנ"ד. הרי עבר כמה שנים ונשתקע זכרו. ולמהרי"א בכה"ג אם ניסת לא תצא. אף שבפסקי מהרי"א ז"ל שם צירף ג"כ הא דקלא דל"פ שמת. כבר כ' בתשו'. דכל שירד למקום

סכנה. כמו במלחמה האיומה. ועברו כמה שנים ונשתקע זכרו. בכה"ג אף בלא קדל"פ. יצאה מחשש א"א דאורייתא. ואנו דנין רק בדרבנן. אשר ספיקא דרבנן לקולא. וא"כ י"ל דבדרבנן ל"ב לאמירת קברתיו וכ"כ בשו"ת שו"מ מה"ד תנינא ח"ד סי' צ"ח לענין. מים שאל"ס. ושהו עד שתצא נפשו. כיון שיצאה מחשש א"א דאורייתא ל"ח לדדמי. כיון דאיני רק ס' דרבנן. אברא דבשו"ת ב"ש שם סי' מ'. ובד"מ מהד"ת סי' פ"ד. תמה על אחיו הגאון שחידש לאמור כדברי השו"מ. באמרו כי בכ"מ דמבואר החילוק לענין טבע. בין ראה הטביעה ללא ראה. מיירי להדיא. באופן דנ"ד ע"י שנטבע במים שאל"ס. וכבר יצאה מחזקת אש"א דאורייתא. ואעפ"כ לא מהני ההכרה בטב"ע. כשראה הטביעה. והביאו לזה כראיות ברורות יע"ש ובש"ע שם סע"י כ"ח ופת"ש שם ובשו"ת תפארת צבי סי' י"ז שהרחיב בזה הדבור יע"ש. אמנם מהסברא נראה. בע"א במלחמה. דהוא איבעיא דלא איפשטא. אם חיישי' שיאמר בדדמי. אך דמחמירין בזה. מפני דהוי ס' דאורייתא. ביצאה מחזקת א"א דאורייתא נקט"י לקולא. ככל יעו"ש נלענ"ד ספיקא דאיבעיא דלא איפשטא בדרבנן. ואין לפקפק דהוי סד"ר באתחזק איסורא. מלבד מש"כ השו"מ שם ליישב זה. בדברי הר"ש ז"ל פ"ב דמקואות יע"ש. הלא הוי ס' איבעיא. וידוע דקיי"ל דבשביל חזקה לא ישתנה הדין. אשר לכאורה מסתברין דברי השו"מ. אולם עם הב"ש וד"מ ראיות חזקות לשיטתם. וצ"ע בזה.

וראיתי בשו"ת א"י שם סי' קע"ז. בנידון כזה שלא נאמר וקברתיו. ועיקר צידוד ההיתר היה מכח עמפ"ע באות א' וז"ל אמנם מאז ראיתי ומפי עד מסל"ת. שכ' בספר עין יצחק להגאון מהרי"א ז"ל מקאוונא סי' כ"ב ענף ד' שכ' צד להקל בעגונה במשאל"ס וכבר עברו כמה שנים ונשתקע זכרו דהוי כתרי רובא להתירא. רק דלא סמכי' ע"ז כיון דנודע מקודם שנטבע במשאל"ס ודנו לאיסור אף בעבר אח"כ כמה זמנים ונשתקע זכרו תו לא מצטרפין הני תרי רובא ומה"ט אף בת"ח אסורה אף דהוי רובא. דאם איתא דסליק קלא אית ליה כיון דנודע שנפל למשאל"ס ונאסרה אף שאח"כ במשך הזמן יש עוד רובא להתירא דאם איתא דסליק קלא אית ליה אין מצטרפין אבל כשלא נודע כלל שנפל למשאל"ס עד שנשתקע זכרו הוי כבאין תרי רובא בב"א י"ל דשריא. יע"ש. וא"כ י"ל גם לענין חשש בדדמי בע"א כן דכיון דאם ניסת ל"ת הוי כמשאל"ס כמש"כ מרדכי סוף יבמות בשם ראביה ז"ל והוי רובא להתירא וכיון דזה כמה שנים שנשתקע זכרו ולא נודע להאשה עד עתה אחר שנשתקע זכרו הוי כבאין תרי רובא בב"א ובמק"א דנתי ע"ד הע"י הנ"ל דכיון דהעד ידע שנטבע במשאל"ס הרי נודע רובא זה מקמי רוב השני אבל בנ"ד שהעד נכרי שאין לו שום נ"מ ידיעתו של נכרי ודאי אינו פועל כלום כעין שכ' קצה"ח

סי' קצ"ב סק"ב יש לצדד היתר הנ"ל ועכ"ז צ"ע עדיין ובשגם כי לא נתברר בגב"ע אימת היה אולי היה הגב"ע של הנכרי בטרם שנשתקע זכרו ואזדא ליה היתר זה עכ"ל אמנם בנד"ד שנתברר בגב"ע כי בקיץ שנת תרפ"ח בר"ח אב שמע מערל ועאהן איפרים עדותו במסל"ת. כי זה האיש אלטר דאסקאל מיאסי נהרג אשר בעת ששמע הישראל. כבר נשתקע ואבד זכרו משנת 1916 זה כשנים עשר שנים א"כ קמה וגם נצבה היתרא של העין יצחק ז"ל.

והנה הא דתרי רובא מהני בעיגונא הלא הבית יעקב ז"ל בסי' ט' המציא זאת ומקורו נובע עוד מקדמון הריב"ש ז"ל בסי' שע"ט. כמש"כ הע"י והא"י שם בסי' כ"ד אות ד' יע"ש. וידוע מה שהקשו ע"ז מתוס' יבמות קכ"א ד"ה לא אתא דמוכח משם דגם בתרי רובא לא תנשא לכתחלה יעיון בפת"ש ס"ק קל"ג בסופו והאריכו בזה גאוני בתראי ומהם בשו"ת ברכת יוסף ז"ל. סי' ל' ובדעת תורה סי' ט"ו ס"ק ל"ד ובשו"ת מהרש"ם שם סי' רצ"ב וא"י סי' כ"ד בישוב זה לחששא דבדדמי לאמור דתרי רובא מהני י"ל עוד שאין סתירה לזה מהתוס'. להידוע מש"כ הפמ"ג בכמ"ד ומהם ביו"ד סי' ק"י בש"ד ס"ק כ"ח. בשם הכה"ג שכ' בשם הג"ה אלפסי והתב"ש דבספיקא דפלוגתא דרבוותא ל"ש לומר אוקמי אחזקה דבשביל החזקה לא ישתנה הדין וסיים והכין הלכתא דפלוגתא או בעיא לא אוקמי אחזקה וא"כ ס"ס בפלוגתא או בעיא הוי ס"ס. וזה לו ליסוד מונח עד שהשתמש בזה בכמה מקומות אברא דממש"כ הח"מ בס"ק נ"ה בשו"ת שם וז"ל. הן אמת ראיתי כי הרב בעל מ"ב פ' בשם הרב מזרחי דכל דאיכא פלוגתא בדיני עגונה הולכין להקל והביא ראיה ממס' עדיות כו' ולדעתי הדבר פשוט דכשם דגבי שנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת אזלי' לחומרא דאוקי אשה בחזקת א"א. ומה לי עדים ומה לי דיינים וא"כ אשה זו בחזקת איסור עומדת ומי יתירה מספק ע"כ הרי מבואר מלשונו דגם בס' פלוגתא אוקמי אחזקת א"א (יע"ש ברמ"א ז"ל סעי' ט"ו ובח"מ ס"ק ל"א ב"ש ס"ק מ"ז ובאחרונים שם) – וגם למה שהעלה הפרמ"ג ביו"ד סי' י"ח בש"ד ס"ק ל"ג כדעת השבו"י מטעמא דבספיקא דשמא פגימה כ"ש לא הוי פגימה. הוי ספיקא דדינא ול"ש אוקמי אחזקה וא"כ כיון שבזה צריכין להתחיל תחלה והוי ספק השקול וכשבא ס' השני נוסף על הראשון אם שהוא ע"ד ההזדמן שפיר הוי ס"ס יע"ש נ' לכאורה היפוך זה מתשו' מהריב"ל ז"ל שהובא בקו"ע סי' ל"ה וז"ל יש לגמגם אם נאמר מאחר שבגמ' נסתפקו אי סימנין דאורייתא או דרבנן כשיצטרף לזה עוד ס' אם סי' זה הוי סי' מובהק אם נאמר להקל מטעם ס"ס או נאמר העמד אשה בחזקת א"א ע"כ אין להקל עכ"ל והרי גם בכאן אנו מתחילין אם סימנים דאורייתא או דרבנן כמו גבי פגימה דהוי ספיקא דדינא ולהפרמ"ג כיון דבזה

ל"ש אוקמיה אחזקה של א"א כשיצטרף עוד ספק המקרה לס"ס יחשב וחזי' למהריב"ל ז"ל שלא פסק כן מיהו י"ל דמהריב"ל ז"ל לשיטתו דאין להתיר בעיגון מכח ס"ס וכמש"כ בשמו בקו"ע אות נ"ג וידוע מה שהרחיב בזה הדבור הנו"ב בסי' מ"ג יע"ש ובבה"ט שם ס"ק נ"א ופת"ש שם ס"ק ע"א ציין לקו"ע לכמ"ד אשר מכולם נתבאר להתיר גם בעגונה ע"י ס"ס וכדקיי"ל יע"ש – ולהלכה הלא היא כהכרעת הפרמ"ג בכמ"ד דבספק איבעיא. לא מוקמי אחזקה ולזאת י"ל כי דברי התוס' ביבמות שם במשאל"ס ובצ"מ דאיכא תרי רובא ומ"מ לא מהני להתיר גם לכתחלה להנשא לא נאמרו רק במשאל"ס דרוב הראשון והמיעוט הוא מקרה ועשאו חז"ל כוודאי וכמש"כ הברכת יוסף ז"ל בסי' ל' ד"ה אברא יעו"ש מה שהביא מגבינות עכו"ם ומש"ך דיני ס"ס אות טו"ב ח"י ויעוין בספרי חידושי בן יאיר על ש"ס בחי' לע"ז ל"ט ד"ה אמנם אי קשיא מש"כ בזה – (ובזה תשובה גם למש"כ המהרש"ם ז"ל בשו"ת ובדע"ת שם דלמש"כ התוס' ורא"ש ז"ל דמשאל"ס הוי מיעוטא דלא שכיח ואפ"ה גזרו חז"ל א"כ גם בתרי רובא אין להקל יעו"ש ולדברי הברכת יוסף יש לחלק וכמובן) והחזקה עם המיעוט מסלק את רובא הראשון דמשאל"ס כאלו אינו יען כי הוא ס' המקרה משא"כ בחששא דיאמר בדדמי שהוא בעיא דלא איפשטא אשר בשביל החזקה לא ישתנה הדין והרוב הראשון במקומו עומד גם בעלי התוס' יודו דחזי לאצטרופי לרובא השני ובכח תרי רובא להתיר בעגונה גם לכתחלה להנשא וכמש"כ הבית יעקב ז"ל.

עוד יש בזה מש"כ בא"י שם בסי' כ"ד אות ט' ויש לצרף בזה בנ"ד שהאשה ילדה ורדופה להנשא מ"ש בתשו' שבו"י ח"ג סי' ק"י צד קולא בכה"ג דשעת הדחק כדעבד דמי וגם בעין יצחק סי' כ"ב צירף דברי השבו"י לסניף בעובדא דידיה אם כי בסי' קע"ז כ' דקשה לסמוך על השבו"י כי סתימת הפוסקים ל"נ כן וגם מ"ש דיל"ח שתצא לתרבות רעה. בתשו' דבר הלכה סי' י' תמה דא"כ יהיה חוטא נשכר וגם לא אשכחן כלל בפוסקים שום צד להקל בעגונה מה"ט שתצא לתרבות רעה וכן בתשו' תה"ד סי' קל"ח דאין להתיר מחמת חשש תקלה עכת"ד יע"ש לדעתי מסוגיא הידועה דבגיטין נ"ח באשה שחציה שפחה וחציה בת חורין דכפו את רבה ועשאה ב"ח. יען כי מנהג הפקר נהגו בה. סעד גדול לסברת השבו"י ולא אמרי' בכה"ג דא"כ יהיה חוטא נשכר ועי' בתוס' שבת ד"ה וכי אומרים בסה"ד והא"י בעצמו הביא שם בשם האו"ז הגדול ה' עגונה סי' תרצ"ג דצירף החשש דתרבות רעה ומש"ה הקילו בעגונה, וכ"ה בתשו' מבי"ט שהוא בתשו' ב"י ז"ל בדיני משאל"ס יעו"ש – וגם י"ל מסתימת הפוסקים דל"נ כסברת השבו"י בהאי צירופא הוא רק במשאל"ס שאיני אלא חד דרבנן משא"כ כבנד"ד דלהאי דרבנן דחששא בדדמי

איכא עוד כל האומדנות ונשתקע זכרו שיצאה מחזקת אש"א דאורייתא וכנ"ל דהוי תרי דרבנן אשר בכמ"ד מצינו בחז"ל ופוסקים להקל בתרי דרבנן יותר מבחד דרבנן אשר לזה אין סתירה מסתימת. הפוסקים וביחוד בזה"ז ובימים האלו שאין בהם חפץ בעו"ה דבוודאי צריכין לתן עין ולב לזה ודברי השבו"י ז"ל יש להם מקום לסניף ולצירופא.

האמרי יושר שם. חידש בזה סברא והנה ברורה. לאמור בזה"ל. אמנם אף שדברי השבו"י בזה אינם מוסכמים כלל, לענין חשש קברתיו, לכאורה היה נראה לסמוך ע"ז בילדה ורדופה להנשא כיון דכל החשש הוא רק מדרבנן. דהא אם ניסת ל"ת, וכיון דדעת ראב"ד ורמב"ן להלכה דל"ב קברתיו כלל, וע"י בריב"ש סי' שע"ח ש"כ דמעיקר הדין ל"נ כן. רק דיש לחוש לריי"ף ורמב"ם ז"ל. והרי במידי דרבנן סומכין על יחיד במקום רבים בשעת הדחק. וילדה כבנ"ד הוי שה"ד, יש מקום לסמוך על המקילין. והיינו ראב"ד ורמב"ן הנ"ל. ועי' ט"ז סי' י"ז ס"ק ט"ו וח"מ וב"ש שם בשם הרא"מ. ודבר זה הוא דבר המסתבר, אבל לא ראיתי לשום אחד מהמחברים שישתמשו בסברא זו, לענין חשש קברתיו לעמוד על ראב"ד ורמב"ן, ואפשר משום דהמחבר והרמ"א ז"ל. לא הביאו כלל דעתם בש"ע, ויחיד במקום רבים היינו כשעכ"פ הובא דיעה זו בש"ע בשם י"א, וכ"מ בש"ך יו"ד סי' רמ"ב בהנהגות או"ה, ועכ"פ לענין מסל"ת דהובא דיעה זו בהג"ה. שוב יש לסמוך עכ"פ בילדה כמו בנ"ד לסמוך על יחיד במקום רבים בשעה"ד, והח"מ וב"ש שכ' שלא לסמוך ע"ז, היינו כשאינו שעה"ד כ"כ, ואולי י"ל לפי משמעות לשון המרדכי פ' ה"א, שכ' על איבעיא דע"א במלחמה, בשם ר"ת ורמב"ן ז"ל דאזלי לחומרא ד"ס דאורייתא הוא כו' יע"ש. א"כ אין לסמוך על יחיד אף בשעה"ד. וזה נראה דפת הב"ח בתשו' סי' ק"ה, שהחמיר בחשש בדמי, וכ' דהוי ס' דא"ו וכ"ת תמה עליו דחשש בדמי הוא רק. מדרבנן. דאזיל בשיטת ר"ת וראב"ן ז"ל הנ"ל. אמנם לראבי"ה דמייתי המרדכי ז"ל. שם אח"כ דאם ניסת לית כמו במשאל"ס והכי קיי"ל, שפיר נ"ל דהוי רק מלתא דרבנן. ובשעה"ד כגון בילדה יש לסמוך ע"ז עכ"פ במסל"ת. דסומכין על יחיד במקום רבים בשה"ד. ועל מהריב"ל דמיקל בעמ"עה – ועכ"ז הלב מהסס בדבר, אך אם לא נודע להאשה כלל מעדות הנכרי שראהו מת עד שנשתקע זכרו זמן רב בצירוף הקולא הנ"ל.

שכ' באות א' מתשו' עין יצחק הנ"ל. יש להקל באופן אם יסכים לזה עוד רב מפורסם בהוראה ונמטי שיבא מכשורא, ובלתי הסכמת רב גדול ידי מסולקת מזה, ואיני אומר לא איסור ולא היתר. וידון מי שלבו שלם בדבר עכ"ל יעו"ש העתקתי לשונו. והבאתי דברייי, דברי רב האי גאון אמיתי מהר"מ אריק ז"ל. המיוחד בגאוני זמנינו בתורה ענוה ויראת ה'. איך צדד וסמך להקל על אלו יסודי ההיתר אשר גם בנד"ד נאמרים.

ואני בעניי מוסיף על דבריו. כי הלא האי חששא שיאמר בדדמי. דלזאת בע"י שיאמר קברתיו, בע"א במלחמה. קיי"ל דאיני אלא מדרבנן כמבואר בפוסקים, וביאר זה באריכות בשו"ת תפ"צ סי' י"ז י"ח. ובשו"ת מהרש"ם ז"ל ח"א סי' י"א יע"ש. וא"כ סברתו הוא ברורה, דבדרבנן הלא כללא הוא, דסמכ"י על יחיד במקום רבים בשעה"ד, ובכאן הלא הסוברים דל"ב קברתיו הם הרבים. וכמש"כ הריב"ש ז"ל דלפי סוגית הלכה ועיקר השמועה, נדחו דברי הרי"ף והרמב"ם ז"ל שסוברים דבע"א במלחמה צ"ל וקברתיו. ושכן דעת כל גדולי האחרונים שלא לחוש לקברתיו כו' הובא לשונו בכה"ג על הב"י ז"ל שם ס"ק רכ"ב, ובעבוה"ג סוף סי' ס"ז הביא לשון תשו' מהריב"ל ז"ל, שכ' ואם סברת הרי"ף והרמב"ם. היתה מוסכמת מכל הפוסקים. לא הייתי סומך על זאת הסברא להקל. אבל כיון ש כל גדולי ראשונים והאחרונים. כ' דוקא באשה עצמה חיישי' לבדדמי אבל בע"א סגי אפי' לא אמר וקברתיו, כדאי היא זאת הסברא – דבעמ"ע ל"ב וקברתיו לסמוך עליו כו' וכ"כ בקו"ע אות מ'. ומאחר דרוב הפוסקים לא בעי וקברתיו וכו' יעו"ש. ושפיר אמר בשו"ת תפארת יוסף ז"ל סי' ז' בסוף התשו'. דרוב הפוסקים סברי דלא בעי קברתיו. גם בע"א במלחמה. ואם ביחיד סמכ"י בשעה"ד נגד רבים, כש"כ על רבים. ומה דשדי הא"י נרגא בזה. דאפשר כיון דהמחבר ורמ"א ז"ל לא הביאו דעתם בש"ע, אין לסמוך ע"ז גה עשה"ד. אם כי כן כ' התומים בקיצור ת"כ ס"ק קכ"ד, שאין לומר קים לי נגד פסק הש"ע ורמ"א ז"ל יעו"ש בדבריו הקדושים הבנוים על יסודי האמונה והתבונה. ובפמ"ג בש"ד סי' מ"ח ס"ק כ"ה, ובספר דרכי תשובה סי' נ"ז סק"ט, הביא בשם כנה"ג ומהרי"ט ז"ל, כמש"כ הלב"ש בחידושי דינים ס"ק מ"א. דדיעה שאיני נזכרת בש"ע, אין לעשות ממנה ספק פלוגתא, הלא לעומתם. הובא שם. בשם הקול אליה, מחזיק ברכה, יעיר אוזן, שלחן גבוה מגן שאול הספרדי. שכ' דכמה אחרונים עבדו ס"ס בס' פלוגתא הפוסקים אף בדבר הפ' בש"ע לאסור יע"ש – ובאמת טעמא בעי. כיון שדעת החונקים על הרי"ף ורמב"ם ז"ל מהם הרוב וכנ"ל. הובאו בב"י ז"ל. ובד"ה ואם יש מלחמה בעולם. הביא תש"ו הר"ן ז"ל. שטעמו של בעלי סברא זו הם דברים נכונים וקרובים אל הדעת. אך מי יקל את ראשו להקל באיסור א"א כנגד – עיי' שם בד"ה כ' הרמב"ם יצא ישראל כו'. מש"כ בשם תש"ו הרשב"א ז"ל – דעת הרי"ף ורמב"ם ז"ל. עכ"פ כיון שהחולקים הם רוב מנין, היה לו להביא גם דעתם בש"ע – וביחוד הרמ"א ז"ל אשר לא אזיל בכללא של הב"י ז"ל, לפסוק בכ"מ כרי"ף ורמב"ם ז"ל – בשם י"א. ולעשותו ספיקא דדינא. אשר כשיוולד עוד ספק, יהיה ס"ס. אולם י"ל כיון דהכריעו בש"ע בזה, דאם נשאת לא תצא. שאיני אלא מדרבנן. ובחד ספיקא כשיוולד, די לדון בזה מכח סד"ר לקולא. וכיון שאין נ"מ בהבאת דעתם.

לזאת לא הביאם וכמש"כ הלב"ש שם כעין סברא זו יע"ש. אך הלא עוד נ"מ לסמוך עליהם בשעה"ד. אמנם להשבו"י ניחא דבזה דפסקו, דבדעבד לא תצא די גם לשעה"ד. אשר כדעבד דמי, ויהיה מזה כעין סמוכין לסברת השבו"י ז"ל.

עוד יצורף בזה. כי המהרש"ם ז"ל שם בסי' צ"ב כ'. ואני מצאתי בתש"ו רשד"ם חאה"ע סי' קס"ה. שהעלה היכי דהעכו"ם היה מכירו וקראו בשמו שדעת הה"מ ותשו' הר"ן ז"ל דבעלמא א"צ לומר וקברתיו. ה"ה במלחמה כן הוא. וזה הוא דלא כהח"מ ס"ק ק"ג וע"ש דבכ"מ שיש אומדנא. שלא אמר בדדמי אצ"ל קברתיו יע"ש. אם כי בא"י שם סי' קע"ז כ', כי בתש"ו האריך להשיג עליו ולסתור הראיה, מרשד"ם ז"ל. אך במלחמה. אין הבדל כלל בין מכירו מ"מ כ' שם. שו"ר בכנה"ג בהגהות ב"י ז"ל, ס"ק קע"ו שגם הוא עלה על דעתו, דגם במלחמה במכירו ל"ב קברתיו. וחזר בו, והביא בשם המבי"ט ח"ב סי' מ"ט ומהריי"ט ח"א סי' י"ג. ועוד מכמה פוסקים דבמלחמה, אף במכירו בע"י קברתיו. ועכ"ז כ' שם שדעת המורה, שהובא במהרי"ט ח"א סי' י"ג. סובר כן גם במלחמה דבמכירו ל"ב קברתיו. וגם בריב"ש סי' שע"ח כ' בשם הר"ש הצרפתי דגם במלחמה מהני הכרתיו כמו קברתיו, רק שהריב"ש ז"ל השיג ע"ז יעו"ש. אולם להסברא ש"כ השו"מ במהד"ק ח"א סי' ב'. בטעמא דבמכירו ל"ב קברתיו. יש לה מקום גם במלחמה כמבואר להמעיין שם יעו"ש ובסי' רפ"ג – והא"י פלפל עוד שם לחזק הצירוף דנכרי מסל"ת איני אומר בדדמי, והביא בשם עצי ארזים סי' י"ז ס"ק קצ"א ש"נ דעתו לסמוך ע"ז. ומסיק וא"כ אפשר דעכ"פ בנכרי מסל"ת ומכירו יש לסמוך על מרדכי ז"ל. אשר כ"ז יש גם בנד"ד, כי הערל המסל"ת אמר. אז ער האט דעם אלטר דאסקאל זעהיר גיט געקאנט פאן יאסי. ויש כאן עדות עכו"ם מסל"ת, ומכירו. אשר גם ע"ז יש מה בכדי סמיכה.

ובחתימה מעין הפתיחה. כי לדעת מהריב"ל

ז"ל, בעמפ"ע ל"ב לקברתיו. סיים שם הא"י בסי' קע"ז. וז"ל ראיתי בתש"ו מאיר נתיבים סו"ס פ"ד ד"ה ואו שכ' וז"ל. ואי משום שלא אמרו קברתיו. כבר פשוט הדין בפוסקים ראשונים ואחרונים. דבעמפ"ע תולין להקל שהראשון ידע היטב, אם שהדבר פלא. דהרי רבים פליגי על מהריב"ל ז"ל. אבל כבר נודע כמה רב גובריה דהמאיר נתיבים ז"ל. ופליאתו על המ"נ דהלא רבים פליגי על המהריב"ל. סובב והולך בזה לשיטתו שכ' שם בפתיחת התשובה. גם ע"ד מהריב"ל הנ"ל חלקו רוב המחברים אשר לזאת הכוונה הבאתי כל דברי הפוסקים בזה בראשית דברי, לראות כי אדרבה רובם עומדים בשיטת המהריב"ל כוונת המ"נ באמרו פשוט הדין בפוסקים ראשונים ואחרונים כלומר ברובם. וזה ישוב גם למש"כ בתש"ו מהרש"ם ז"ל שם בסי' מ"ט. ולפלא על המל"מ פי"ג מה"ג

ה' כ"א. שהביא בפשיטות דברי מהריב"ל. ולא הזכיר כלל דעת החולקים יע"ש. כי כיון שרוב המחברים ס"ל כמהריב"ל. הביא אך דבריו בסתם להלכה וראה מש"כ עלי ספר שו"ת משיב כהלכה סי' ה' בשם הכני"ח בזה"ל. ועיי' תש"ו כני"ח סי' מ"ח. שהביא דעת הפוסקים דעמ"ע אצ"ל קברתיו. וכ"כ בתש"ו סי' ס"ה. תורה יוצאה בכל מורי הוראה בעמ"ע. אפי' במקום דאיכא תיהוי כגון במקום דצ"ל קברתיו. אפ"י קברתיו במלחמה. י"ל בעמפ"ע בלא קברתיו כו' יעו"ש, חזי מאן גברא רבה קמסהיד, כי כן תורה יוצאה בכל מורי הוראה. כמהריב"ל ז"ל אשר עפ"י שני עדים עמודי הוראה. הכני"ח ומ"ר ז"ל, יקום ויתחזק מאוד האי היתרא של המהריב"ל ז"ל, וביחוד לצירוף גד"ל להורות בזה כהלכה. **ובתשו'** משיב כהלכה שם כ' וז"ל. ואף להפוסקים החולקים ע"ז. וסוברים דאף עמפ"ע צ"ל קברתיו. אמנם בדאיכא ב' לטיבותא, שהעד הראשון הגיד במסל"ת בוודאי סגי בלא קברתיו. דדוקא בלא הגוד לפ"ת, והגיד שמת ולא אמר קברתיו אמר"י מסתמא לא ראה הקבורה. אבל במסל"ת אינו מוכח דלא ראה הקבורה. רק שהגיד לפ"ת. ובזה כ"ע מודים דמהני, ומסיים דגם בק"ע מובא דעמ"ע ומסל"ת. רוב הפוסקים הסכימו דמהני, יעו"ש. וסעד למש"כ בפתיחת דברינו. בשם מהרש"ם ומים חיים ז"ל. להקל בתרתי לטיבותא, אשר מפורש יוצא ההיתר לנד"ד דאיכא ג"כ הני תרתי לטיבותא.

אמנם זה פשוט. אם הערל אשר העד אומר בשמו במסל"ת. הוא ביאסי ויכולין לעמוד על הבירור, בהשכל ודעת ושיהיה בתור מסל"ת. לידע ממנו את כל מה שראה, ויודע כי נהרג זה האיש אלטר דאסקאל. בוודאי דצריכין לחקור, כי היכי דאפשר לשאול אותו שואלין. וכמבואר בש"ע שם סע"י ה' ובפוסקים יע"ש בב"ש ס"ק י"ז ובאחרונים. ואנו דנין עתה בא"א לעמוד על הבירור. ואך כפי הגב"ע אשר לפנינו בעדותו של ישראל כשר מפי ערל מסל"ת. וכדאמרן.

והנה נודע דברי המהרמ"פ ז"ל בסי' ל"ו, דכל הגדולים מבקשים עלילות להקל במשאל"ס, אך למצוא ראי' לעילה שלהם. אשר מזה יש לדון ק"ו. לחששא בע"א במלחמה שיאמר בדדמי. כי במשאל"ס דלא תנשא לכתחלה. היא הלכה מבוארת ומוסכמת בש"ס וכל הפוסקים. משא"כ בזה דהוא איבעיא דלא איפשטא. ולדעת הרוב מקמאי לא בעי' כלל שיאמר וקברתיו וכנ"ל. בוודאי דע"י עילה מה שמצינו, יש לצדד להקל. ובב"י ז"ל שם ד"ה כ' הרמב"ם שהביא דברי הריטב"א ז"ל. דבמכריז מהני גם בלא קברתיו. כ' בלשונו כיון דמעייל נפשיה לאכרוזי כו' יע"ש. ה"נ י"ל כיון שאמר כי ראה ארבעה שנהרגו, ואחד מהם הישראל אלטר דאסקעל. הרי דנחית למנינא, אם כי ביבמות קכ"ב שאמר חבל על ששים בני אדם. שהזכיר המנין, מ"מ נאמר שם גם וקברתים. וכ"ה

בש"ע סעי' י"ז לדעת הרמב"ם ז"ל (ומנין אי הוי סימן יעיון ח"מ וב"ש שם ס"ק נ"ה. וס"ק ע"ב. דהוא פלוגתא דרבוותאי, יע"ש ובגמ' ב"מ כ' ואכ"מ להאריך) מ"מ שאני הכא דנחית למנינא וגם. להבדיל בין ישראל לעמים. לאמור, דשלשה מארבעה שנהרגו, היו ערלים ואחד זה הישראל אלטר דאסקעל. הרי דדק לראות ולידע את כל בבירור. בכה"ג ל"ח שיאמר בדדמי. אשר כעין זה מצינו בפוסקים ובשו"ת. דכל שיש כעין הוכחה דלא אמרו בדדמי. סמכ"י להקל, וה"נ י"ל בזה מצד הסברא, וחזיא לאיצטרופי

ועוד אני אומר בעזהש"י. כי גם במשאל"ס בדאיכא הוכחות שלא היה יכול לצאת, כגון שנפל תחת הקרח, הובא שם בט"ז וב"ש ס"ק צ"ה. או שהיו רגליו קשורות או במקום שיש עיקולי, או שנפל ממקום גבוה הלא התירו הפוסקים וגדולים כמבואר שם. ובבה"ט. ופת"ש ס"ק קנ"ג יעו"ש ה"נ הלא הלכה פסוקה היא, מרובם ככולם מגאוני בתראי, לסמוך על תעודת ערכאות. וכאשר הארכתי גם אני בעניי, בקונ"ט באר חיים מרדכי שם. ובכאן יש תעודה האקט מערכאות, שהוא דעספיראטע - וידוע כי גם על הרבה שמתו ונקברו, כ' ג"כ אך בסגנון זה הלשון דעספיראטע. ונותנים לאשתו פענסיט. בתור שנאבד ואיננו ואין מקום לחוש אך שברח משדה המלחמה (ולחוש שנשבה, אין מחזיקין. במקום שלא היה שם שבוים). והלא זה הערל מסל"ח. נאמן בעדות שראה כי בא גילעה והרגה ארבעה אנשים ואחד מהם היה ישראל אלטר דאשקעל. גם אם נחוש שאמר בדדמי, ולא מת על אתר, אך יטען שראה, כי הגילעה פגעה בו ונפל לארץ חשב בלבו שבוודאי מת, אולם זה ברור כי ע"י קבלת גילעה בגוף, העשה על אתר למסוכן גדול. אשר אין בכחו עוד לברוח. כאן לא נמצא כתעודותיהם. כי הוא דעספיראטע. בוודאי הוא שמת ובצירוף שניהם. התעודה עם עדות העכו"ם מסל"ת. אשר הם גם בהזמן מכוונים. כי ההקט עם הטיטלא דעפענסיא. יעידון ויגידון כי אלטר דאסקעל דעספיראטע עוד משנת 1916 אשר על אותו הזמן הוא גם עדות הערל מסל"ת זה ביחד הוא כידועה ברורה אשר זה האיש אלטר דאסקעל, מת אז באותי זמן בשדה המלחמה, וזה פשוט וברור.

סוף דבר נשמע הלכה ברורה בס"ד, על יסודי ההיתר. וצירוף כל הסברות ברורות הנאמרים בזה בעזהש"י, יכולין להתיר זאת האשה מכבלי העיגון עפ"י התורה, אמנם ירא אני לנפשי לשאת עלי בלבד דבר חמור כזה. ע"כ לא יעשה בזה הלכה למעשה, אך אם יסכים לזה אחד מידידיי הגאונים המפורסמים, מו"ה יהודא ליב צירילסאהן שליט"א מקעשינוב, או מו"ה בצלאל זאב שאפראן שליט"א מבאקוי, כי היכי דנמטי שיבא מכשורי. ואז ואך אז יתיר את האשה בראנא:

בת ר' יוסף, אשת ר' אלטר דאסקעל. הנקרא בשם היהדות מרדכי בר' משה, להנשא ע"י ב"ד של שלשה, כפסק רבינו הרמ"א ז"ל. והשי"ת יצילנו משגיאות ולכוון האמת לאמתו. והנלע"ד כתבתי גיסך חיים מרדכי

סימן נ

להרה"ג כו' מו"ה משה בריל נ"י הרב בנאוואסעליץ בסרגיא

מכתבו הגיעני. ובדבר שאלתו, בזה"ל. באתי בזה כו'. ולהשיבני דבר ה' זו הלכה למעשה, כי תקנת עגונות שנו כאן. באשה רכה בשנים מפה, אשר בעלה הלך למלחמה אחר נשואיה, זה יותר מארבע עשרה שנה, יושבת גלמודה ושכולה מבעלה ודימה כי תוחלתה נכזבה, אך בחמלת ה' עליה. נתעורר לה פתח תקוה, להתרה מכבלי העיגון ויען כי האשה מעירנו החובה מוטל עלי כו' אשה עגונה שמה חיה בת הר' פינחס, אשר בעלה הר' ליבוש ווייגשטיין. נכנס בצבא המלחמה הגדולה בשנת תרע"ד. בתחלת המלחמה, והיה לה מכתב אחד ממנו תיכף אחר הפרדו ממנה. ומאז ועד עתה, זה יותר מארבע עשרה שנים, נאבד זכרו, ואין לה שום ידועה ממנו. גם לא לאבותיו ולמשפחתו. והוא היה דר עמדה באהבה ושלו' וריעות אך כעת הביאה לפני ע"א שמו מו"ה אליעזר ריזניק, והעיד לפני שלשה באליונ"ע, איך שהוא נכנס ג"כ בצבא המלחמה בתחילתו, וביחד עם הר' ליבוש הנ"ל. כי גם הוא מהכפרים בסביבותינו, והלכו שניהם יחדיו לכל המקומות שהלכו חיל רוסיא, עד הגיעם אצל פשעמישל, ובשם ביום ד' דחוהמ"ס, נשבה ת"י חיל עסטרייך, חלק אחד מהפאלק וגם הוא בתוכם. וביום ש"ק נשבה חלק שני מהפאלק, ופגע באיש אחד, שמו אברהם בארינבוים, אשר גם הוא היה ביחד עמהם, ושאל לו איו ליבוש והשיב לו כי נהרג, ביום ועש"ק בשעה 3. ואם יש לו אבות או אשה תודיע לשם. והוא היה בשבי מאז הרבה שנים, ובכלות המלחמה, אשר שב לביתו זה איזה שנים דימה, שעבירה תהיה בידו, כאשר יבשר לה בשורה רעה. ממיתת בעלה, אך הודיע לקרובי האשה. בכדי שתגיע לאזניה, אך גם הם לא הודיעו לה, אולם כעת אחר שעלה בדעתו ליסע למרחקים. אמרו לו האנשים אדרבה מצוה הוא, להתיר האשה מכבלי העיגון, לכן בא להעיד את כל זה, והאשה סיפרה ג"כ לפני איך לפני שלשה שנים הלכה בשוק לקנות, והלכו שני ערלים אצלה, ושמעה שאחד אמר לחבירו, זו היא אשת ליבוש, והפך אחד פניו אליה. ואמר לה בלשונו, האם נשאת לאיש בלשון שאלה והתחילה לבכות, ואמרה מה זה, ואמר הלא בעלך ליבוש נהרג, ואני הייתי מכיר אותו בטוב' וגם אחי נהרג אז באותו מקום, וציין לה המקום מקום קנים. ובאמת היה מכיר אותו כי גם הוא מהכפרים האלו. ונסע עמו איזה פעמים, וכאשר באה לביתה וסשרה כעסו עליה.

מדוע זה עזבת את הערל, ולא הלכת עמו להרב. והשיבה כי לא ידעה מה לעשות. שוב שנית לפני שנה, פגע בה הערל הזה עוד הפעם בשוק, ושאלה העוד לא נשאת לאיש. הלא בעלך ליבוש כבר נהרג ובקשה אותו לילך עמה להרב. והלך עמה עד לפני ביתי. ואני לא הייתי אז בביתי. ולא רצה להמתין והלך לו לדרכו. וגם אומרת שאנשי הכפרים שבסביבותינו אומרים כעת, שהקול נשמע עוד מכבר שבעלה נהרג. ומסתמא נשמע מהערלים השבים משדה המלחמה עכ"ל שאלתו שאלת חכם. ביחד עם התשובה.

והוא אם כי בע"א במלחמה. קיי"ל דחיישי' שיאמר בדדמי. ובעי' שיאמר וקברתיו. ובכאן אין אומר זה. פתח כת"ה בכחא דהיתרא. בשיטת המהריב"ל ז"ל. דבעמפ"ע ל"ב שיאמר וקברתיו ותמה על האחרונים שלא הביאו. כי גם הט"ז בס"ק מ"ח כותב כמהריב"ל ז"ל – ועוד צירף שיטת המרדכי דעת היש מקילין שברמ"א ז"ל. דבנכרי מסל"ת ל"ח שיאמר בדדמי. והביא דברי הנו"ב חאה"ע סי' ל"א. ופסקי המהרי"א ז"ל. ודברי החת"ס. אשר ע"י אומדנות דמוכחת. תצא מחזקת א"א דאורייתא. ובדרבנן דעת המבי"ט ז"ל דל"ב מסנ"ת וצירף עוד דעת הריטב"א ז"ל דבמכריז ל"ב ל"ק. וכאן באמרו תודיע מזה לאבותיה ולאשתו הוי כהכרזה – ועוד דאיכא כאן עדות ישראל עמפ"ע. וגם ערל מסל"ת. אשר בשנים ל"ח בדדמי. ולהרבה פוסקים גם בשני עדים פסולים. וציין לתשו' מהרש"ם ז"ל ח"ג סי' צ"ב וסי' ר"ג. מש"כ בשם סש"ש עכת"ד כת"ה.

הנה בכל אלו הפרטים. ואומדנות דמוכחות. ופסק הרמ"א ז"ל. אשר העיר כת"ה. יעיון בקונ"ט באר חיים מרדכי להיתר עגונות. שהוא אצלו מאות נ"ו עד אות חיים. שנתבאר באריכות כ"ז באר היטב בעזהש"י.

וביסודי ההיתר של עמפ"ע ומסל"ת. לסמוך ע"ז גם בלא אמירת וקברתיו. באלו הימים השבתי בהיתר עגונה. הסובב והולך גם כן על מרכז זה. אשר נשלח לכת"ה העתקה מזאת התשובה (והיא בסי' מ"ט) ובעין חכמתו הלא יראה את כ"ל אשר הוספתי והחזקתי בזה. לעשותם בסיס נכון להלכה בס"ד. והראיתי כי העומדים בשיטת מהריב"ל ז"ל הם הרבים – ולמש"כ כת"ה גם הט"ז מכללם. אולם להמעיין בב"ש ס"ק ק"ה ובה"ט ס"ק ק"ח. שהעתיקו כל לשון הט"ז ומלות האלו, "דמהני לענין וקברתיו וכיוצא בו" וכן השת תיבות. "כההוא וקברתיו, נשמטו נראה כי גירסתם בט"ז. לא היה כתוב כאשר לפנינו. וסרה תמיהתו מהאחרונים שלא הביאו, כי גם הט"ז ס"ל כמהריב"ל ז"ל וצירוף ההיתר של העין יצחק ז"ל מכח תרי רובא. ודברי השבו"י ז"ל בסי' ק"י. וחידושו של האמרי יושר. ואת אשר חידשתי וכתבתי בחיזוק כל זה. והן הן הדברים אשר גם לתשובת שאלתו נאמרים.

אברא כי סברת העין יצחק שהבאתי שם
בתשובתי ד"ה וראיתי בשו"ת א"י סי' קע"ז עם דברי האמרי יושר, היו להם מקום לתשובת השאלה דשם. אשר התרי רובא באו בבת אחת. משא"כ בנד"ד. אשר לשני ישראלים העד מפי עד נודע רובא ה"א קודם שנשתקע זכרו. ועד השני ידע שיש לו אשה – עיי' בשו"ת ברכת יוסף סי' ל' ד"ה אברא בסה"ד וכוון שבהאי רובא לחוד הלא באיסורה עומדת. אם כי לאחר כמה שנים נשתקע זכרו. שוב לא חזי לאיצטרופי לרוב השני וכמבואר בתשובתי שם. אולם הלא הא"י בעצמו בסי' כ"ד אות ג'. כ' וז"ל. אבל בתש"ו עין יצחק משמע דכ"ז שלא נודע להאשה, הוי כלא נודע. ואפשר דתלוי בבעיא דירושלמי פ"ב דערלה. הובא בפר"ח יו"ד סי. צ"ט. ידיעת חבירו מאי שתתיר יעו"ש. ועמ"ש בזה בספרי מפ' יו"ד סי, ק"י. ובתש"ו אמרי יושר ח"א סי' קכ"ט – ואינו תח"י לראות מש"כ שם בזה ונראה לומר דהא דידיעת אחר פועל היינו דווקא לענין דבר שנתערב וכדומה. חפץ שאיננו בעל בחירה. אבל הכא כיון דעיקר הנ"מ הוא לאשה שהיא בעלת בחירה ודעת. אין ידיעת אחר פועל כלום, וכעין זה מחלק הבית מאיר ז"ל אה"ע סי' ליה כו' עכ"ל יעו"ש ולענ"ד מלבד מה כיון דהוא איבעיא דלא איפשטא אם ידיעת חבירו נחשב לידועה. א"כ בחששא דבדדמי. דהוי ג"כ איבעיא דלא איפשטא גם למה שנראה מלשון המרדכי וכ"ר הב"ח בתשו'. דחששא דבדדמי הוא דאורייתא. הלא איכא כאן ס"ס. ולדידן דקיי"ל דכל חששא דבדדמי איני אלא מדרבנן. א"כ הוי ספיקא דרבנן. אם ידיעת חבירו נחשב לידועה. י"ל עוד בזה בשנאמר דאיבעיא דירושלמי לא נאמרה. אך במקום דיש נ"מ גם לחבירו בהיתר התערובות. אשר ע"י הביטול הותר גם לו (עיין פ"ה דתרומות משנה ח'. ובמשנה ברורה שם מש"כ הוא בטעם האיבעיא דירושלמי. וצע"ק לשיטת הרמב"ם ז"ל פי"ג מה"ת ה' ו' דפ' כר"ש וראב"ש. כי הידיעה מסבב ההיתר. אשר לשיטתו יש מקום לזאת האיבעיא מירושלמי. ולמה השמיטה. יעו"ש בירושלמי בפ"י הפני משה. ובראב"ד וכ"מ ז"ל שם. ואולי הפר"ח דבר מזה. ואינו עמדי). וטעם הספק הוא אם נימא כי אך הידיעה שלו מתרת. כיון שהוא בזה כאדם העושה בשלו לאכלו או למכרו. משא"כ חבירו. או כיון דמשכחת ליה בדרך קרוב. אשר גם לחבירו יהיה הנאה בביטול זה. בקנייתו את התערובות או כי חבירו – ואולי נאמר בדיוק בירושלמי ידיעת חבירו מהו שתתיר. ולא נאמר ידיעת אחר מלבד מה שדבר בהוה. כי כן הדרך אשר לחבירו הרגיל בביתו לידע, י"ל עוד. יען כי בחברים שכיח. שאוכלין זא"ז בסעודת מריעות וחברים – יזמינו לסעודה. משא"כ בעדות אשה. אשר העד המעיד אסור לשאנה. כמבואר מסוגיא דיבמות כ"ה ובטוש"ע סי' י"ב. – ולשיטת

הרשב"א ופסק הב"ח ז"ל גם אם כנס יוציא וביש לו אשה דמותר לישאנה. במתה אשתו או נתגרשה דלא חשדי' שהיה רוצה לישא גם את זו. כמש"כ בב"ש שם בס"ק ז' בשם הפרישה כשלא היתה אשתו חולנית ושהרגילה היא את בעלה לגרשה. כמבואר שם בש"ע. כ"ז הוא ע"צ הרחוק ולא שכיח. וכיון דבאותה שעה. לעד המעיד אין שום נ"מ בהיתרה, בזה ידיעתו בוודאי לא מעלה ולא מוריד ואם כנים אנחנו בזה. הלא לחלק יצא דביש שני עדים. אז ידיעתם נחשב לידועה. אשר יהיה בזה ספיקא דירושלמי. יען דנ"מ גם להם בהיתר האשה. כי מותרים לישא אותה – ואין בזה אזהרה אך לבעל נפש. כמבואר שם ברמ"א ז"ל סעי' א'. ולנו"ב הובא בפח"ש שם. בגוונא דסגי בעד אחד. ויש שנים גם בעל נפש א"צ ליזהר. יעו"ש ובשו"ת נאות דשא סי' ק"ח – ולפ"ז. בנד"ד דאין כאן אלא עד אחד ישראל לא איכפת לן בידיעתו וכ"ז שלא נודע להאשה הוי כלא נודע כלל. וידיעתה הלא היתה בזמן שכבר נשתקע זכרו זה י"ד שנים. וא"כ הני תרי רובא באו בבת אחת ועלה לנו מזה. מטעמא דידי. או מסברת האמרי יושר. גם בנד"ד קאים האי צירופא של העין יצחק ז"ל וכדאמרן.

אמנם מה שחתר כ"ת. לעשות הגדת הערלים בתור מסל"ת. באמרו בזה"ל הנה בדבר אמירת הערל נ"ל שכיון שהגיד רק להאשה ובלשון תמיה. נראה שכיון רק להודיע לה ממיתת בעלה ולכן אף שכותב הב"י בתשו'. מובא בקו"ע סי' קפ"א. דכל שהעכו"ם מודיע מיתת פלוני. מקרי מתכוון להעיד אפי' שלא בב"ד. יעיון בתשו' ברכת יוסף חאה"ע סי' כ"ו. שכ' דבמקום עיגון יש לסמוך ע"ד בן לב בקו"ע. סי' ח' וסי' מ"ה וסי' ס"ו דהוי מסל"ת. כו' עכ"ז נראה לחלק בנ"ד. דפגע אותה במקרה בשוק. ואמר לה נראה דהוי רק מתכוין להודיע ובנכרי מסל"ת מביא הרמ"א בסי' י"ז סעי' נ' דעת המרדכי דיש מקילין דלא בעינין וקברתיו. ואף דבח"מ כו' עכ"ל. אם כי לסמוך על המהריב"ל ז"ל, במקום עיגון. שפיר הביא כ"ת מהברכת יוסף ז"ל. אבל להחשיב את אמירת הנכרים בזה כמסל"ת. לא נהירא לי כלל כיון דהסכמת הפוסקים כמש"כ הרשב"א ונ"י ז"ל. להוכיח מסוגיא דיבמות כ"ה. כי רק באומר אמרו לאשתו לא הוי מסל"ת. וכמש"כ בקו"ע סי' מ"ה. ובכמ"ד יע"ש. ובב"ש ס"ק מ"ג. ק"ו בנד"ד. שאמר הנכרי בעצמו לאשת ליבוש בלשון שאלה האם נש את לאיש וע"י שאלתה על דבריו מה זה. השיב הלא בעלך ליבוש נהרג כו'. וכן בפעם שניה. אשר הנכרי שאל אותה. אם היית לאיש. כמפורש יוצא מדבריו את כוונתו להתירה להנשא. אשר זה חמור מנתכוון להעיד כמבואר בסוגיא דיבמות קכ"א ע"ב ובנתכוון להתיר לכ"ע גם אם ניסת תצא. ובנתכוון להעיד לדעת התה"ד בפסקיו סי' קל"ט. איני אך מדרבנן ובניסת לא תצא. אך הרמ"א ז"ל לא סמך

בזה על פסקו. אך בצירוף אומדנות דמוכחות יעו"ש ובכה"ג על הטור סי' קי"ג, שכ', וז"ל. גוי שהלך סברת כ"ת לחלק בין הלך לפגע היא ישרה לבית ראובן. ואמר לאשתו כו' הלא תדע שהרגו לבעליך כו' לא הוי כמאן איכא בי חסא. ויש להחמיר. מהריב"ל ס"ב סי' ק"א. אבל הר"מ אלשיך ז"ל בסי' ק"ה. כ' דהאומר עדיין לא שמעה אשת פלוני שמת בעלה. מל"ת הוי ופשטן של דברים שחולק עם מהריב"ל ז"ל, אם לא שנחלק בין בא לאשתו ואומר כן. שנראה שכוונתו להעיד לאומר. עדיין לא שמעה אשת פלוני שמת בעלה שאיני אלא כמתמיה כו' עכ"ל. וחילוקו ברור. כאשר יראה הרואה בלשון תשו' מהר"מ אלשיך ז"ל יעו"ש. ובכאן דאמר להאשה עצמה. ובלשון האם נשאת. אשר גילה דעתו להתירה בהגדתו דמת בעלה. דחמור מלהעיד בוודאי כי גם מהר"מ אלשיך ז"ל יאמר בזה דלא הוי מסל"ת – ושם בכה"ג אות ס"ב כ' גוי שאמר למה אינכם משיאים לאלמנה. והשיב גוי אחר שמצא מת לבעלה של זו. לא מיקרי מסל"ת כו' יע"ש. ועל כעין לשון זה שאנו דנין עליה. מפורש בסש"ש בתשו' שם סי' ג' וז"ל. וגם זה מוסכם מכל הפוסקים. היכי דהזכיר הנכרי שם אשת פלוני לא הוי מסל"ת כו'. והכא מתחלה שאל על האשה למה לא תנשא כו' עכ"ל יע"ש. ובאמת ממקור ההלכה בירושלמי פ' האשה בתרא ה' ה' דאמרי' איזו הוא מתכוין ר"י אמר כל שמזכירין לו אשה רשב"ל כו' אשר רבותינו הראשונים הביאם הכה"ג על הב"י ז"ל אות ס"ב האריכו בביאורו ופי' דכל שמזכירין לו אשה בוודאי כוונתו להתיר. וכמש"כ הפני משה שם יעו"ש. בפרט בנד"ד שדבר הנכרי עמה בפירוש מהנשואין. לא זו שלא נחשב למסל"ת אך נכנס תחת סוג כוונתו להתיר וכדאמרן.

ולכאורה י"ל כיון ששמעה האשה בתחלה מערלים. שאמר אחד לחבירו זו היא אשת ליבוש. אשר זה היה מסנ"ת. לדון בזה. מפסק הש"ע שם סעי' ט"ו. כותי שהסיח לפ"ת תחלה. אע"פ ששאלו אותו אח"כ כו' הרי זה נאמן. ז"א כי המקור לזאת ההלכה הלא הוא מהא דאמרי' בשלהי יבמות. והא איה חברינו קאמרי לה. כיון דחזיתנהו בכתה אמרי לה איה חברינו. אמרה להם מת וקברתיו. וכ' הרי"ף ורא"ש ז"ל שמעי' מהא. דהיכא דמתחיל העכו"ם. ומסל"ת. אע"ג דהדרינן ומגלינן למלתא מיניה. שפיר לא נפיק מתורת מל"ת. אלא נאמן ומשיאין על פיו. אם כי התחלת דבריו לא הספיק להתיר מ"מ מתירין עפ"י סוף דבריו כי התחלה מורה שגם בסוף אמת. וכמש"כ שם הח"מ בס"ק כ"ט. הרי דלא נאמר אך היכי דהתחלה שלא במסל"ת איכא כי תחלת בכייתה היא הוראה. שהיתה רוצה להודיע מיתתי. כאשר הוכיח סוף דבריה וסומכין על תחלת דבריה ואמרי' דאכתי לא נפיק ממל"ת. כי הכל גריר בתר התחלה. וכן בכאן היה מקום לאמור כן אם מתחלה

היתה שמעה. כי אחד אמר לחבירו זו היא אשת ליבוש הנהרג. משא"כ שלא אמר אך זו היא אשת ליבוש. מלבד מש"כ בשו"ת סש"ש שם כי מדברי הפוסקים וגם מש"ע ורא"ש ז"ל. נראה דלא הוי התחלה כ"א התחיל מעשה המיתה גם למש"כ שם כי מרש"י ז"ל נראה כי די התחלה בעלמא ולא מגוף המיתה ובב"ש שם ס"ק מ"ב כ' בשם המ"ב. דאם העכו"ם ספר לו הגזילה. מה שהתחילו לספר הגזילה נחשב להתחלה. כי הגזילה היא סבת המסובב של הריגת היהודים יעו"ש. אבל כאן אמירתם זו היא אשת ליבוש. אין להחשיב גם להתחלה לגרור בכח זה סוף דבריו שאמר לה בתור תשובה לשאלתה להיות כל כמסל"ת. כי בהתחלת הדברים יש גם משמעות שאמרו זה לזה. זו היא אשת ליבוש שאנו מכירין אותו מהמלחמה שהלך עמנו ביחד. או כדומה לכוונה אחרת. כדרך שמספרים אנשים זה עם זה. ואיני נכנס גם תחת סוג התחלה. וזה פשוט וברור.

חדא ועוד קאמינא. גם אם היה כאן מקום של התחלה. הלא בקו"ע כ' בשם המהריב"ל ז"ל. באות ס"ג וז"ל. אם בראשונה ספרו העכו"ם במל"ת כו'. אבל אם בפעם השנית נתכוון העכו"ם להתיר שהוא גרע מנתכוון להעיד. יש להסתפק אולי נאמר שסופו הוכיח על תחלתו כו' עכ"ל יעו"ש ובסי' פ"ב. וכיון שבכאן מסוף דבריו מבואר דהיה כוונתו להתיר וכנ"ל. הלא הוי ספיקא דדינא. אם אמרי' בזה הוכיח סופו על תחלתו. ובשו"ת א"י סי' ל"ח. כ' לאמור דעיקר ספיקו של המהריב"ל ז"ל. אם אמרי' הוכיח סופו על תחלתו תלוי בפלוגתא דרשב"ג ורבנן בכ"ד ובחולין ל"ט. בשחט ואח"כ חישב ופלפל בזה כדרכו באמרי יושר יעו"ש. ולא אכניס א"ע בעניי בזה. יען כי בנד"ד לענ"ד פשוט דגם התחלה אין כאן וכאמור.

ובזה דבנד"ד. לא היה כוונת הנכרי רק להעיד אך גם להתיר בהאי צירופא אשר כת"ה צירף דעת המבי"ט ומ"ב ז"ל. דבדרבנן ל"ב מסל"ת ולסמוך על זה. גם אם נאמר דלא הוי מסל"ת. ובכח זה הוסיף לאמור דלפ"ז יהיה לנו עדות הערל עם הישראל. ובשנים הלא קיי"ל דל"ח לדדמי. ול"ב וקברתיו. ואף דכאן ע"א פסול יש לסמוך על המהריב"ל ז"ל. סי' ז'. ומבי"ט סי' ע"ט ונוב"ק סי' ל"ז. דגם בשנים פסולים ל"ח בדדמי. ובכאן יש עוד שהעידו זה שלא בפני זה. אשר ליכא חשש בדדמי. לדעת הרשד"ם ז"ל סי' ע"ט וקו"ע סי' ש"נ ובתשו' מהרש"ם ז"ל שם סי' ר"ג כ"כ בשם הסש"ש. ודלא כהח"ס חאה"ע ח"ב סי' קל"ה עכת"ד כ"ת אם כי להמעיין בב"ש ס"ק קנ"ג. וכנה"ג על הטור אות תק"ו. בה"ט ס"ק קנ"ב נראה כי רובם ככולם חולקים בזה הלא המה רמ"א. רנ"ש. רש"ך. רשד"ם. צ"צ מהרמ"ל עבוה"ג וב"ש. ועוד פוסקים ז"ל אשר גם במהרש"ם ז"ל שם הביאם למנין יעו"ש דס"ל דבעדים פסולים גם בשנים חיישי' לדדמי. מ"מ גאוני בתראי בתשובותיהם

צירפו להיתר עגונות דעת הסוברים. דבשנים גם בפסולים ל"ח לדדמי. אשר בפרט זה יש מקום לדברי כ"ת.

אמנם בעיקר יסודו. הבנוי על שיטת המבי"ט ומ"ב ז"ל. הלא ראה זה מש"כ עלי ספר הקדוש שו"ת זכרון כהונה – דו"ז בעל בכ"ע ז"ל – בתשו' המתחלת ב"ד י"ח שהאריך בדעתו הקדושה והרחבה. בענין מסל"ת ובדינא דאמרו לאשתו. וכ' בזה כמה סברות ברורות ופלפולים נעימים. ומ"ד כ"ז והלאה. החזיק לסמוך על הני שלשה מטיבי צעד המבי"ט ר"ם מלובלין ומ"ב ז"ל דביצאה מחזקת א"א דאורייתא. ואין כאן אלא דרבנן כגון במשאל"ס וכדומה יש לסמוך על הגדת הנכרי אם שאיני מסל"ת – הביאו גם המהרש"ם שם בסי' צ"ב ועשה לזה סמוכין כידו הגדולה בבקיאות ובחריפות נפלא כ' ב"ד כ"ח וז"ל אמנם נ' ברור דאע"ג דהנך פוסקים שרו במשאל"ס. אם יש עוד עדות הנכרי שאינו מסל"ת. יודו עכ"פ דבמתכוין להתיר ממש. ודאי אינו מעלה ואינו מוריד. ונכרי לא בר סהדותא הוא כלל. אפילו במידי דרבנן. והא דאמרי' דמהני היינו דווקא באם הגיד ע"י שאלה ולא נתכיוון להתיר. דכל כה"ג באיסור דרבנן שריא. וראיה לדבר כו' עכ"ל. ולאחר שהאריך בנעימת דברי קדשו. בא למסקנא ב"ד ל"ב בזה"ל. וע"פ כל הנ"ל הרווחנו לדעת סמך ברור להא דס"ל להר"ם מלובלין והמבי"ט דמשאל"ס אם יש עוד עדות גוי בלא מסל"ת. על היתר לכתחלה מהני והיינו בוודאי לא שיהיה מתכוון להתיר ממש. דכל כה"ג אפי' באיסור דרבנן בעלמא לא מהימני' לי'. אלא כשאומר ע"י שאלה וא"י אם סומכין עליו להיתר אע"ג דבגוף עדות אשה לא הוי מל"ת כה"ג בשאלת איה חברינו. מ"מ כל שהוא בלא"ה. אם ניסת ל"ת שיצאנו מחשש איסור דא"ו. הדר ה"ל ככל איסור דרבנן דמהני בתורת מסל"ת. אפילו ע"י שאלה כו' עכ"ל. הרי מפורש יוצא מפי כהן גאון הגדול. דבכנד"ד. אשר כוונת הנכרי היה להתיר – יעיון בז"כ שם ד"ה ומש"ה. ונראה ג"כ כי כעין לשון אמירת הנכרי כאן נדון בכוונתו להתיר גם לדעת המבי"ט מ"ב ומהרמ"ל ז"ל. אין בזה כדי סמיכה כלל. למה שהעלה הז"כ ז"ל. אשר שפתי כהן ישמרו דעת להלכה ברורה כי ה' עמו.

מכל זאת לסניף יחשב הגדת הנכרים להאשה בצירוף קול ההברה. מאז בהכפרים שבסביבות. כי בעלה נהרג אשר כנראה וכברור. כי שמעו זאת מהערלים השבים משדה המלחמה אשר ידוע כי גם בקול הברה צידד המבי"ט בשם רבינו משולם ז"ל להקל. אם כי הב"י ז"ל שם במחודש ה' כ'. כי הרמב"ן ותה"ד ז"ל חולקים עליו. ואנן לא קיי"ל כאותה תשובה. וכמבואר ברמ"א ז"ל סעי' ג'. אשר כבר נתבאר כ"ז באריכות בקונ"ט שלי באות נ"ו נ"ז יע"ש. מ"מ הגדת הנכרים אם כי אינם במסל"ת ביחד עם קול ההברה.

חזי לאיצטרופי. ולהחשיב זה כעין רגלים לדבר להעמיד את האמת של עדות העמפ"ע הישראלים.

ועוד י"ל למש"כ המהרמ"פ ז"ל בסי' ל"ו וז"ל חזינא לקמאי דקמאי שביקשו עלילות להקל במשאל"ס. רק שימצאו קצת ראיות לעלילותם ע"כ הובא בז"כ ז"ל ד' מ"ב. אשר מזה יש לדון קו' לחששא דבדדמי. כי במשאל"ס דלא תנשא לכתחלה היא הלכה מבוארת בש"ס וכל הפוסקים. משא"כ בזה דהוא איבעיא דלא איפשטא ולדעת הרוב מקמאי ל"ב כלל שיאמר וקברתיו וכנ"ל. בוודאי דע"י עילה מה שמצינו יש לצדד להקל וכיון שהב"י בשם הריטב"א ז"ל. כ' הטעם דבמכריז ל"ב שיאמר וקברתיו כיון דמעייל נפשיה לאכרוזי כו' יעו"ש בד"ה כ' הרמב"ם ז"ל גם הכא כיון דעד הראשון אמר היום. ודייק את השעה לאמור כי בשעה 3 נהרג. ואחר שמצינו בפוסקים ובשו"ת דכל שיש אך כעין הוכחה דלא אמר בדדמי. סמכי' להקל. כן בזה דנחית לדייק ביחוד גם את השעה שהוא משבע החקירות מורה כי גם מה שאמר שנהרג באותה שעה. נאמר בדיוק ובראיה ברורה ולא בדדמי. והיא סברא ודעת נוטה. דגם זה חזי לאיצטרופי לכל הנאמר בזה.

וזאת תורת העולה להלכה אם. כי הצירוף דמסל"ת אין לנו בנד"ד, מ"מ. כיון דקיי"ל דכל החששא דבדדמי. אינו אלא מדרבנן. ובדעבד אם נשאת לא תצא ואנו דנין אך להתיר גם לכתחלה – נלע"ד. לאחר מה שנתבאר בזה בעזהש"י כי דעת המהריב"ל ז"ל. דבעמפ"ע לא בעי' לקברתיו. הוא שיטת רוב הפוסקים ועדותו של הכני"ח ומאיר נתיבים ז"ל. על זאת ההוראה – וצירוף ההיתר של העין יצחק ז"ל מכח תרי רובא ודברי השבו"י ז"ל יען כי האשה היא רכה בשנים וחידושו של האמרי יושר בזה ובהוספת דברי להחזיק את דבריהם וכנ"ל – וצירופא של הגדת הנכרים עם קול הברה ביחד ובמה דנחית לדייק גם את השעה. ובמה שאמר העד ישראל תודיע לאבותיו ולאשתו אשר סברת כת"ה היא סברא ישרה, לאמור דזה הוי כהכרזה. ויש בזה צירוף סברת הריטב"א ז"ל. על כל זה יש בכדי סמיכה להתיר בת ישראל רכה בשנים מכבלי העיגון ולהתירה עפ"י התורה. להנשא גם לכתחלה.

והנלע"ד בס"ד להלכה כתבתי. חיים מררכי

סימן נא

כבוד הרה"ג כו' מו"ה יוסף שמעון נ"י פאללאק סאטמאר.

מכתבו עם שאלתו הגיעני בדבר העגונה. שרה בת ר' אברהם ליב אשת ר' שמואל זעריקור מבודאפעסט ושלח אלי הג"בע שלשה המה מיום ט"ז שבט תרפ"ט ומיום י"ז סיון ג' בהעלותך תרפ"ט ומיום כ"ח מרחשון תרצ"א. מב"ד של שלשה משם בצירוף

תשובות הגאונים המפורסמים כו' מו"ה דוד מנחם מאניש באב"ד אבד"ק טארניפאל ומו"ה אברהם יעקב הלוי הורוויץ אבד"ק פראבוזנא שליט"א אשר בכחם הגדול בחריפות ובקיאות הראו פנים מסבירות להלכה בכחא דהתירא לאחר שהיה כ"ז למראה עיני ולבי ראיתי כי בכלל תשובת שאלתו כבר כתוב הוא עלי ספרי הקטן קונט' באר חיים מרדכי להיתר עגונות וכל דברי הגאונים הנ"ל מבוארים שם ביתר עוז באריכות באר היטב בעזה"י ולזאת הנני אך בציונים לשם ותשובה בקצרה אך להלכה בס"ד ולהשתשע קצת באמרי נועם של הגאונים הנ"ל הנאמרים בהשכל ודעת תורה.

פתח דברי הגאון מטרניפאל לענין פרט זה אשר הדאקטער העד איני משימרי הדת והוא מפס"ע דאורייתא יאירו מדברי הזכרון כהונה וציין גם לחת"ס חאה"ע סי' מ"ו ד"ה אבל דברי דו"ז הז"כ ז"ל שיצא מפי גאון כהן הגדול בקדושה וטהרה הלא נתבארו היטב שם בקונט' מאות ה' עד אות י"א ומאות ט"ז עד אות כ"ב יע"ש- ובדברי התוס' יבמות פ"ח ע"א ד"ה מתוך חומר שכ' נראה לר"י כו' אלא מתקנת חכמים הוא דנאמן כו' שבדבר שיש בו קצת טעם וסמך לא חשיב עוקר דבר מה"ת אשר ביאר בכוונתם יען דנראה לחכמים טעם הגון להאמין העד שמת בעלה שוב אין זה עקירת ד"ת כי אינה א"א שאסרה תורה וכזאת העמיס גם בדברי התוס' שם פ"ט ע"ב ד"ה כיון. דיען ד"נ לחכמים דע"י דירת לה בעל לא ימצא לה קוברים עי"ז אמרו שהיא מת מצוה אשר מדאורייתא מותר לטמא לו ואין עוקרין דבר מה"ת וזה נראה לו ברור בפי' דברי התוס' ושלא תקשי מפי' רש"י ז"ל במנחות מ' ע"א ד"ה לפי שאין בקיאין על התוס' עכת"ד אתפלא איך לא שת לבו לב חכם למש"כ התוס' בע"ז י"ג ע"א ד"ה אמר אביי כו' וי"ל דוודאי שיש כח בידם לעקור היכא דנראה טעם קצת כדמוכח פרק האשה רבה גבי משיאין אשה עפ"י עד אחד אשר שם אין מקום לפירושו ולמ"ד צעב"ח דאורייתא נעקר דבר תורה בקום ועשה ומדעשו הוכחה לשם מהכא מבואר דעתם דבאו לעמק השוה וטעם אחד לשניהם וכן מדברי הכ"מ פ"ג מה' נדרים ה' ט' במשכ' בסה"ד ועכ"ל כו' סתירה מבוארת לפירושו בכוונת דברי התוס' יעו"ש והאמת הוא כי דברי התוס' מתפרשין כפשוטו ומפי' רש"י ז"ל דמנחות אין מקום דיוק כלל על התוס' כי גברא אגברא קרמית - ובחת"ס בחאה"ע סי' צ"ד הרחיב בזה הדיבור לבאר ובקונט' אות י"ט כ' בזה יעו"ש.

ומה שדייק דלמה איצטרכו התוס' לטעם זה. ולא כ' הטעם דאפקעוי' רבנן לקידושין מיניה כפירש"י ז"ל בשבת קמ"ה אין זה דיוק אם כי בקונט' שם אות כ' הראיתי כי כשיטת רש"י ז"ל בטעם האמנת חז"ל לאלו העדיות מכח דאפקעוי' כו' כן הוא גם דעת מהר"ם ב"ר ברוך רמב"ן רשב"א מ"מ ומהרי"ק ועוד מקדמונים ז"ל. מ"מ הלא יש

מראשונים ז"ל החולקים ודחו טעם זה וכמבואר שם באות כ"ב אשר לא יחשב גם לדוחק קצת לאמור כי גם התוס' בכללם וכ"נ מדלא הביאו בשום מקום טעם זה וכן ממש"כ התוס' בחולין צ"ו ד"ה פלניא דבניסת בע"א וכן אם ניסת עפ"י סימנין אין ממיתין אותה בזינתה אשר כבר תמהו רבים בזה ונו"ב בסי' נ"א והראש יוסף בחולין שם כ' דהוא דבר חדש ונפלא שלא שמענו זה בתלמוד ולא נמצא בשום אחד מהפוסקים והראש יוסף ז"ל. כ' ולכאורה נ' דכל דמקדש כו' ואמרו בע"א מת או בסימנין דקידושי ראשון לאו כלום המה וממיתין אותה שפיר והתוס' שלא כ' כן הלא מבואר דעתם דלא ס"ל הטעם בזה מכח דאפקעוי' לזאת הוכרחו לטעמם.

ומש"כ עוד בזה"ל דקשיא לי תמיד מאי מהני טעמא דאפקעוי', הא קיי"ל דאם בא הבעל תצא מזה ומזה ובע"כ דלא הפקיעו רק על תנחי דאם לא יבוא הבעל כמ"ש הריטב"א במקומו (ובשט"מ כתובות ג' כ' כן בשם הרשב"א ז"ל הובא בקונט' אות כ' לשונו) א"כ איך מתירין אותה לינשא ולא חיישי' דלמא יבוא הבעל ואז לא הפקיעו הקידושין ונמצא דעוברת בכל יום על איסור א"א כדחיישי' כה"ג בקידושין לענין תרומה דלמא יבוא אביה וימחה וכבר אמרתי בזה תירוצים שונים כו' עכ"ל מלבד האמרי יושר שהביא ע"ז הגאון מפראביזנא שליט"א דברי העצי ארזים סי' י"ז ס"ק י"ג לענ"ד מעיקרא דקושיא ליתא כי בכ"מ אשר חז"ל עשו תקנה לתקנת העולם הלא להרוב ולתיקון הכללי נתנו חכמים עיניהם ומה זה ענין להא דבנתקדשה לדעת אביה והלך למדה"י ועמדה ונשאת דקיי"ל כר"א בקידושין מ"ה דאינה אוכלת בתרומה שמא יבוא אביה וימחה שהוא נידון פרטי לפרקים אחדים, ואפשר לה לחיות גם בלא אכילת תרומה ולזאת אסרוה מחששא דשמא יבוא וימחה משא"כ הכא להתיר בנות ישראל מכבלי העיגון למאות ולאלפים וחז"ל ראו בעין חכמתם וברוח קדשם ע"י שלש אלה דאשה דייקא ומדעל"ג. ומתוך חומר. להאמין אלו העדיות בכחא דאפקעוי' אשר רובם ככולם דבר אמת בעדותם ואם אירע לפעמים מצוינים לאחדים (יעיון בקונט' שם אות ס"ז) שבא הבעל דנתגלה. כי היא לא דייקא היטב ונתקלקלה אין אנו אחראין לה מפני תיקון הכלל וזה פשוט וברור.

ובאמרותיו הישרים דיש להתבונן בדברי הז"כ וחת"ס ז"ל דמ"ש דאיסור א"א התירו עפ"י עדות קרובים וע"א אם דמדאוריית' לא מהני ואפ"ה התירו חכמים משום תיקון עולם ומ"ש לאו דאל תשת דלא רצו חכמים להתיר. מלבד מה די"ל דעל הלאו דאל תשת וגו' הלא הב"ד עוברים ע"ז. וזה חמור יותר (יעיון עקידה שער כ' הובא גם בהגהות הגאון מהרש"ם ז"ל לס, אורחות חיים סי' תקנ"א אולם אין זה ענין לכאן כמובן להמעיין) הלא יעוין בקונט' שם במש"כ מאות ז' עד אות כ"ד בביאור דברי הז"כ וגם שיטת רש"י ונ"י

ז"ל ויראה כי יש טעם נכון בדבר. ונתיישב זה בטו"ט וד' – ובכלל מש"כ בצידוד היתרא לענין קבלת עדות מפס"ע בדרך פלפול הצדק עם הרה"ג מפרבוזנא בדחיית כל דבריו. ושפיר אמר כי לא זו הדרך לבנות יסוד על זה.

אמנם מש"כ הגאון מטרנאפול שליט"א לאמור בזה"ל אם דהדיר מפס"ע מכל זאת למש"כ הנתיבות בסי' כ"ח דכל שפסולים מחמת גזה"כ אינם פסולים רק אם מעידים על גמר הדבר אשר על עדות הד"ר שייסרו אותו והוליכוהו לדונו אז לא היה עדיין גמר עדות רק עכשיו שנאבד זכרו אח"כ כמה שנים מזה איכא האומדנא דעת כמבואר בתשב"ץ אבל הד"ר לא העיד על זה ועל תחילת העדות ליכא איסור דא"ת רשע עד כיון שאינו מעיד על גמר דבר. כ"ס הנתיבות הנ"ל וראוי הוא לסמוך על דבריו גם שלא במקום עיגון כו' עכ"ל. דברים אלו ראו"ם אליו ונכונים מאוד – והנה יסוד דברי הנתיבות הלא הוא על דברי הרי"ף ז"ל ביבמות גבי ואשתמודנא דאחוה דמיתנא הוא והרמב"ן ז"ל גבי סימנים דנבדקת עפ"י נשים וכבר האריכו הריב"ש ותשב"ץ בפי' דברי הרי"ף ז"ל ויעיון בג"פ סי' ק"כ ס"ק י"ד ואם כי הב"י ז"ל בריש סי' קנ"ז כ' עמש"כ הריב"ש ז"ל בסי' קפ"ב לדייק מלשון הרי"ף ז"ל שאין נאמנין כשמעידין כן בשעת מעשה אך שאם אמרו כן קודם מעשה שאין מעידין לא על ממון ולא על איסור הוחזק על פיהם שאין נראה כן מדברי הפוסקים אלא אפילו לא אמרו כן אלא בשעת מעשה סומכין עליהם, וכ"כ בג"פ שם בשם הראנ"ח ובני שמואל שדקדקו כן מדברי הטור וכן מדברי הרא"ש ראב"ד ורשב"א ז"ל הובא דבריהם בפת"ש שם ס"ק י"א והרחיב בזה הדיבור גם בסי' קמ"ב סק"ז יעו"ש הלא לדעת החת"ס חאה"ע סי' ז' לכתחלה יש לחוש לדברי הריב"ש ז"ל וכ"כ הפת"ש בס"ח בקצרה סק"ב יעו"ש וגם להחולקים על הריב"ש ז"ל מ"מ סברא היוצאת מפי' הרי"ף ז"ל בחיזוק הגלויי מלתא דקודם מעשה היא קיימת ואמת כמבואר להמעיין (יעוין ש"ש פ"ד ה' ט' ודבריו שם המה כסברת ההפלאה ספ"ק דכתובות ובספרי חידושי בן יאיר בחי' לעירוכין ז' ד"ה אמנם לדינא כ' מה שיש לפקפק בסברת ההפלאה יעו"ש) וכפסק הרמב"ם ז"ל בפט"ז מה' סנהדרין ה' ו' הנובע מירשלמי סוטה פ"ו ה' ב' יעו"ש והדברים ארוכים ועתיקים בפוסקים ובתשובות,

ואני הנני אך להעיר אשר עלה על לבי עתה. בהא דאמרי שם ביבמות ל"ט אשתמודעינהו פליגי בה רב אחא ורבינא, ח"א בעדים וח"א אפי' קרוב ואפי' אשה והלכתא גלויי מלתא בעלמא הוא ואפי' קרוב ואפי' אשה אשר הדיוק מבואר דהלא זה כלל גדול דבכה"ת כולה היכי דפליגי ר"א ורבינא ה' כדברי המיקל ול"ל לתלמודא לאמור והלכתא כו' ועמד בזה הרש"ש ז"ל (יעוין עיטור ח"ב באות ח' מחכמה בדיני מלוה על פה ובח"י ריטב"א

ז"ל גיטין נ"א הובא דבריהם בספרי חב"י לחי' בכורות ל"ט יע"ש) ועוד יש מהדיוק קצת דלכאורה היה צ"ל והלכתא אפי' קרוב ואפי' אשה דזה עיקר ההלכה ואח"כ גלויי מלתא בעלמא היא שהוא הטעם וליישב זה נראה לפרש כי לא נאמרה ההלכה על הא דנאמן אפי' קרוב ואשה כי זה נשמע מכללא דבכ"מ דפליגי ר"א ורבינא ה' כדברי המיקל ועיקר ההלכה נאמר על הא דסמוך. להלכתא של וגלויי מלתא בעלמא היא אולם אם נפרש וגלויי מלתא בעלמא הוא. אך בסגנון מלתא דעבידא לגלויי הוא כנראה מרא"ש ז"ל ב"ב פ' ג"פ סי' י"ז ומנ"י ז"ל שם וכן הבין בזה גם הנו"ב בחאה"ע סי' כ"ז יע"ש הדק"ל דמאי איצטרך הלכתא לזה הלא הנאמנות במלתא דעבידא לגלויי גם זה ידעי' מכמ"ר שבתלמוד והוא שחידש לנו הרי"ף ז"ל בפירושו וכאשר ביאר דבריו הרמב"ן ז"ל בחי' לנדה מ"ח והריב"ש ותשב"ץ (יעוין פת"ש שם קמ"ב סק"ז ובספר ישרש יעקב ביבמות ע"ז בחי' על התוס' ד"ה אם קודם) דהאי דהכא לא הוי מלתא דעל"ג אך גלויי מלתא הוא דהוי ואם דעדיף ממלתא דעל"ג מכל זאת איצטרך לו הלכתא כיון שאיני בכלל מדעל"ג שבש"ס וגם לפי' הרי"ף ז"ל הלא שמעי' בזה דגם בגלויי מלתא איני נאמן אך קודם המעשה באופן אשר פי' וחידוש הרי"ף ז"ל הוא כעין מוכרח בפי' לשון ההלכה שבג"מ והדיוקים נתיישבו גם שניהם וכדאמרן וא"ש.

ויש מקום לרמז סברת הנתיבות גם בקרא שנאמר אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס אשר למאי דקיי"ל בזה כאביי לפסול גם באינו עד חמס הדיוק מבואר במלת חמס למאי בא הלא כשנאמר על תשת ידך עם רשע להיות עד היה די אך שבא להורות דדווקא אם ע"י עדות זה יהיה החמס כלומר בגמר עדות שבזה נגמר מעשה החמס ע"ז בא הלאו דאל תשת משא"כ בהתחלת הדבר דבמקום שהוא גזה"כ וחידוש אין לך בו אלא חידושו אך בשיקים דבר שלם עי"ז העדות ולא חצי דבר שהיא ההתחלה וזה אני אומר אך לרמיזא בתורת א' חיים וסברת הנתיבות שם והאריך לבאר זאת גם בתו"ג בחי' לגיטין ב' ובס"פ התקבל אשר יסודה על דברי שלשה עמודי עולם הרי"ף רמב"ם ורמב"ן ז"ל הוא יתד חזק לצירופא וכמש"כ הרה"ג מטרנפול שליט"א.

וכן דבריו בתשו' הראשונה שהעיר על עיקר העדות של מיתת הנהרג אשר היה ע"י שאלה ששאל הד"ר להאסורים עם הנהרג והאריך בדברי טעם לברר כי נחשב למסל"ת ומכלל ספק מסל"ת בוודאי דלא יצא. דבריו בזה הם נכונים וכמש"כ גם הרה"ג מפר"ב שליט"א כי דבריו ברורים בזה והוא הוסף לאמור כוון שהוא בעצמו שמע העינוים ונכתב שמו שהוא נחשב בעיניהם לקאמיניסט שידוע כי אז כל מי שנחשד בזה בחזקת סכנה גדולה ליהרג בלי חמלה ואני המלצתי על כעין זה לאמור אם כי אין להעמיד יסוד וראיה

מדברי אגדה להלכה אבל זכר לדבר יש מאמרם ז"ל בזוה"ק וישב יפיל בר נש גרמיה לאשא או לגובא דנחשין ועקרבין ולא יתמסר בידא דשנאוי בגין דהכא אתר דנחשים ועקרבים אי איהו צדיקא קב"ה ירחיש ליה ניסא כו' אבל כיון דיתמסר בידא דשנאוי דרעוא דלהון לקטלא ליה זעירין אינון דיכלון לאשתזבא דלפ"ז בנידון כזה עוד גרע מנפל לחפירה מלאה נחשים ועקרבים דמעידין עליו כביבמות קכ"א ובש"ע – גם במה שיש קצת סתירה מדברי הבע"מ לדברי הנכרים אשר האריך הגאון מפרא"ב להסיר זה הפקפוק והביא דברי המ"ב וח"ס ז"ל. דבריו המה כנים וישרים וכעין זה נאמר בשו"ת שלי בח"מ סי' נ"ד בד"ה ואין לפקפק יעו"ש – ומש"כ לצרף דברי הנ"י ז"ל. הלא נתבאר ונתחזק האי צורופא בקונ"ט שס' מאות ד' עד אות כ"ג ותמיהת המנ"ח במצוה ל"ז על שיטת הנ"י ז"ל הלא נתיישב במש"כ שם מאות ט"ו עד אות כ"ג יעו"ש – ומה שצדד עוד בקבלת עדות הד"ר כ"ז שלא נתקבל פסולו לפניו וכאשר האריך כעין זה בשו"ת מהרש"ם ז"ל ח"ב סי' ס' ומכח דברי המ"כ שבב"י ז"ל סי' מ"ב נתבאר שם בקונט' באות מ"ט נ' נ"ג ועוד יותר בספרי שו"ת שם סי' נ"ג בתשו' הגאון מהר"מ אריק ז"ל לבני הרה"ג כו' מוה' מנחם מענדל שליט"א בד"ה והנני מוסיף ובתשובתי שם בד"ה ובאמרי נועם באריכות יע"ש.

ומש"כ הרה"ג מפר"ב י"ד עוד טעם כו' ומסיים דזה קרוב ג"כ לדברי הגאון מהר"י עטלינגער בתשו' בנין ציון שהביא כת"ה במכתבו דפושעים שבזמנינו המה כאומר מותר. יש לרמז זה באמרה ז"ל כולו זכאי כולו חייב כלומר ע"י שכולו חייב ונחשבים כתינוק שנשבה בין העכו"ם לזאת כולו זכאי כי אומר מותר מקרי שוגג וגם זה נתבאר שם באות כ"ו יעו"ש ומה שדנו בזה גם שניהם מכח שאגד זכרו ואומדנות דמוכחות והביאו פסק המהרי"א ורדב"ז ז"ל החולק על המהרי"א זכרונו לברכה יעו"ש באות ס"ג ודברי המבי"ט מהרי"ט ונו"ב ז"ל שהביאו דבדרבנן נאמן גם באינו מסל"ת נתבאר שם מאות ס"ד עד אות ס"ח סוף דבר. כל מה אשר העירו אלו הגאונים בתשובותיהם לזאת השאלה הלא נשמע מקונט' באר חיים מרדכי אשר כבר יצא לאור עולם ונתבאר שם כל באר היטב לאמיתו בעזהש"י.

ובאות חיים באתי על החתום בזה"ל. ועל ארבעה אני בא לאמור בעזהש"י להתיר קבלת עדות של ישראל מבע"מ. גם אם הם בביתם כאשר הם בעו"ה. מכל זאת בצירוף כל הטעמים הנאמרים שיטת אא"ז רש"י רשב"א ונ"י ז"ל שנתבאר לעיל מאות א' עד אות כ"ז. ויסוד הסובב והולך בבנין החדש מרב האי גאון רי"ש ז"ל. דכיון שא"א בענין אחר. בכח זאת הסברא להכשיר עדותם שהובא לעיל באות כ"ז. אשר בס"ד העמדתי והחזקתי

זה הבנין ביסודות חזקות וכמבואר להמעיין מאות כ"ח עד אות מ"ט וצדדי קולות אשר צדד הגאון בתשו' יהודא יעלה ז"ל. המובא לעיל באות מ"ט. נ'. יעו"ש ובאות נ"ב נ"ג. ועוד זאת יעשו בב"ד לאיים עליהם. בעת קבלת העדות ולאמור להם שיהרהרו בתשובה. וגם יאמרו זאת בפיהם אשר לצירופא כ"ד חזי לאמור כי באותה שעה יצא מכלל רשע ולכשר יחשב וכדלעיל באות נ"ד ובצירוף אומדנות הגדולות. שעברו זמן וזמני זמנים. אשר מלבד שלא באו לביתם גם בדבור הכתיבה לא באו שהם אומדנות דמוכחות כי דבר אמת בפי הישרים מבע"מ בעדותם וכאשר נתבאר מאות נ"ו עד אות חיים ובשימת לב גם למש"כ באות ס"ד ס"ז מדברי המבי"ט ונו"ב ז"ל. מכל הלין טעמי נלע"ד כעת אשר היא הוראת שעה להתיר מכבלי העיגון. בנות ישראל למאות ולאלפים. שהיא תיקון העולם דיכולין לסמוך על עדותם כנלע"ד בס"ד אמת להלכה ואם יסכים לזה גדול מצוין בתורה ויראת ה' טהורה. יש להורות כן הלכה למעשה. אך על המורה להיות בזה מתון מתון ולדקדק היטב בגב"ע ובדרישה וחקירה כדת התורה כו' עכ"ל שם ובתשובה בקצרה שנדפס עוד שם להתר עגונה לבת הגאון האמיתי מהר"מ אריק ז"ל. אשר תור השאלה שם היא כמעט ממש כבנד"ד. ועוד יש גריעותא שם כי עד המעיד היה ישראל מומר. אך שם היו שני עדים כשרים. שנפל לכת הארורה רוצחי נפש. אולם ע"ז כאן בוודאי נאמן הד"ר בעדותו. יען כי הוא אך התחלת הדבר וכנ"ל – ואם כי הצירוף אשר כתבתי שם בד"ה ועוד יש לצדד בזה לא נאמר בנד"ד. הלח לעומת זה יש בכאן צירוף יותר גדול מש"כ הרה"ג מפרא"ב אך כפי שראיתי בהגב"ע מרחשון תרצ"א שהגיד הרב ממאנאטש. שהד"ר הגיד כל העדות במסל"ת. א"כ פשיט לסמוך ע"ז. אפי' אם הוא פסול לעדות. אשר זה פשוט ואמת.

והנה דברי הגאון מפראבוזנא הם כנים וברורים באמרו בזה"ל כל זה אם הד"ר בעצמו ראה הליסטא שנכתב שמו ושם משפחתו ועירו ואז נתברר שהיה במקום סכנה שוב יש לסמוך על מיתתו בעדות הנכרים שהגיעו להד"ר אבל אם לא ראה נכתב בהליסטע שמו ושם משפחתו ועירו. הרי גם שמו לא נודע רק ע"י שאלת העכו"ם וזולת זה לא נודע שום דבר אם היה כלל במקום סכנה אז אין היתר זה אך אם הד"ר ראה הליסטע שנכתב שמו ומשפחתו ועירו כפי הנ"ל מסתמא אמר בעצמו שכן שמו ומשפחתו ועירו וערכאות כבר העלו האחרונים שנאמנים – גם פרט זה נתבאר בקונ"ט שם מאות טוב עד אות כ"ב ובאות ס"ז יעו"ש. א"כ כשראה הליסטע הנכתב מהראשים שמו ושם עירו נתברר שהוא היה בהסכנה שוב יש לסמוך על עדות העכו"ם כמ"ש למעלה כו' עד שבא למסקנא גלל כן אם הד"ר ראה בעצמו בהליסטע שמו ומשפחתו ועירו כנ"ל שפיר יש

לצדד להתיר האשה הנ"ל אשת זעריקור. ויען כי הרב הגאון מטארנפול כ' לצדד להתיר וגם אני כבר כתבתי דעתי העניה. ולכן אם יצטרף עמנו רב מובהק וירא ה' ויסכימו להיתרא דאתתא דא גם אני אמטי שיבא מכשורי אבל רק כשראה הד"ר בעצמו ויצא ההיתר עפ"י שלשה רבנים גם אני מהם עכ"ל על אלו הדברים אשר באמת נאמרים. אני מוסיף לאמור כי תשובת השאלה להיתר העגונה של בת הגאון האמיתי מהר"מ ז"ל שבקונ"ט שם אשר אני בעניי פתחתי השער בראשונה והסכימו לזה ב"ד הגדול שבעולם הגאונים הגדולים מטארני בראד באקוי ז"ל. ולהבדיל לחיים מראדימשלא שליט"א היא תשובה גם לזאת השאלה ויש בזה סמיכה גם מדעת כל אלו גאוני עולם ולזאת אני כופל תנאי זה קודם למעשה אם הד"ר בעצמו ראה הליסטע וכיון שהסכימו להיתר הגאונים המפורסמים מטרנפול ומפרוביזנא שליט"א גם אני מיצטריפנא עמהם. ליקח חבל בזאת המצוה ולאמור בכחתוה"ק כי האשה בריה שרה בת ר' אברהם ליב אשת ר' שמואל זעריקור מבודאפעסט מותרת להנשא לאחר שיתירה ב"ד של שלשה כפסק הרמ"א ת"ל. והנלע"ד בס"ד להלכה כתבתי. חיים מרדכי

סימן נב

למחותני הרה"ג וצ' מפורסם כו' מו"ה יחזקאל ראטטער נ"י בקלויזענבורג.

יקרת מכתבו הגיעני, ובדבר לעשות נשואין ביום א' דר"ח תמוז. אם יש קפידא בזה הלא גם באחרונים אין שום רמז בזה. אם כי ידועים המה דברי הזוה"ק בפ' שמות על ותצפנהו שלשה ירחים. הלא גם טבת ולחד גירסא גם שבט בכללם ומנהג ישראל תורה היא לעשות בהם נשואין ולית מאן דחש לזה. אך בספר טעמי המנהגים בקו"א בעניני אישות כ' בשם הרב הצדיק הקדוש מסטרעליסק זצוק"ל, שלא לעשות החתונה בחודש תמוז. כי צירוף הויה של חודש תמוז הוא הוה"י יוצא מפסוק וכל זה איננו שוה לי. מן הס"ת השם הוא למפרע לגמרי והוא מורה על דין כו' ובגליון שם בספר זרע קודש (לר"ח טבת) פי' הפסוק שמר תם שיהיה השם שלם וראה ישר שיהיה השם הויה ישר. כי אחרית הגם שהצירוף הו"י מהחודש הוא בס"ת שמורה על דין עכ"ז לאיש שלום ויהיה ג"כ נמתק ויהיה לכל איש שלום וכל טוב. ונראה דגם מאן דקפיד לחוש בזה לדברי הרה"ק מסטרעליסק ז"ל על יום א' דר"ח שהוא שלשים לחדש סיון. לא אמר כי ש"ס ערוך הוא בנדרים ס"ב ע"ב. מד"ת ר"ח לשעבר הוי ולא ליתסר, קמ"ל קרו אינשא ריש ירחא. ובנדרים הולכין אחר לשון בני אדם כאשר פי' הראשונים ז"ל שם אשר מתבאר כי אך אינשי קרו לריש ירחא. אבל בעיקר ושרשן הוא משולב ומישך שייך לחודש העבר, ולזאת לכתחלה צריכין לכתוב שהוא שלשים לחודש העבר כמבואר בטוש"ע

או"ח תכ"ז אה"ע קכ"ו ובתש"ו הרדב"ז ז"ל ח"א סי' רע"ב – הובא בפ"ת יו"ד סי' ר"כ כ' ומ"מ מסתברא לי שאם אמר לו שבועה שאפרע לך קודם שיכנס חדש כסלו אם פרע לו ביום ר"ח הראשון איני עובר שעדיין לא נכנס כסלו. דנהי דקרו ליה ר"ח כסלו. מ"מ לא קרו ליה מכלל כסלו והכי הוי מסתברא ליה. אך דמלשון הר"ן ז"ל לא משמע ליה הכי, לזאת מפני חומר דשבועה חשש למה דמשמע מלשון הר"ן ז"ל. אמנם ליה מסתברא כדעתיה יע"ש. אשר בכעין זה נאמר לדייק בלשון צדיק מסטרעליסק ז"ל דאמר שלא לעשות חתונה בחודש תמוז דבזה לא נכלל יום א' דר"ח תמוז דנהי דקרו ליה ר"ח מ"מ לא קרו ליה מכלל תמוז. והן הן מהדברים אשר הבו דלא להוסיף עליהם וברור כי על יום א' דר"ח תמוז שהוא שלשים לסיון מרתף עוד הצירוף מהשם דחודש סיון. יעיון שבלי הלקט ה' ר"ח סי' קס"ח ובברכי יוסף ז"ל לסי' תכ"ז בשם ר"י ז"ל וא"ל דאם אותו יום יחשב חודש סיון הלא הוא סוף חודש. ז"א כי בכגון דא אמר"י בפסחים ק"ט ע"ב כוס של ברכה לטובה מצטרף. ה"נ דכוותה אשר יצורף ויחשב למולד הלבנה לסימן טוב, וגם עליו מרחף צירוף השם מחודש סיון (ויש לכל זה שורש וטעם בפנימיות הדברים). בכן אני אומר לעשות נשואין ביום א' דר"ח תמוז ברור כי גם אותו צדיק יאמר כי טוב ממקור החיים. באור שבעתים על הבנין עדי עד, בחסד וברחמים עד עולם בעזהש"י.

ובדבר קידוש הלבנה במוש"ק בזמן אשר המולד היה ביום ב' לעת ערב אשר גם ששה שלימים אין מ"מ יש לקדשה. אם כי הפמ"ג בסי' תכ"ו במ"ז סק"ג כ' וז"ל, ובא"ר כ' שבעה ימים היינו לאחר שש שלימות מעת המולד ועשו"ת מ"ע סי' ע"ח תשעה ימים זמן קידוש הלבנה היינו אחר שש עד ט"ו בכלל. ולדידן עד י"ב תשצ"ג ספר א"ר איני עמדי לעיין בו. אולם מטעם הרמ"ע ז"ל שכ' למנין שבעה שיעבור שבת על חידושה של לבנה. וכטעם מילה בשמיני כביאור החת"ס בחאו"ח סי' ק"ב יעו"ש. מבואר כי גם בכגון דא לקדשה. וכן ממש"כ שם כי תשעה ימים יהיה לקדש נגד ט' רקיעים. וסובב והולך שם לדעת המחבר עד י"ו אשר הני ט"ו ל"ב שלימים – לבד למהרי"ל ז"ל מוכרח לומר כי ס"ל דבליל ז' גם באין ו' שלימים דאל"כ אין כאן אך שמנה וכמובן. ונראה דלזה כיון הפמ"ג בציונו לשו"ת מ"ע כ"ו לאחר דברי הא"ר, כלומר דדעת הרמ"ע מוכרח דס"ל אחר שש סתם ולא שלימות, ולדידן עד י"ב תשצ"ג אשר לפ"ז יש זמן לקדש גם בליל ג' – אם כי מיום המולד אז ליל ט"ז – ויהיה תשעה גם לדעת הא"ר דבעי ו' שלימים. אמנם כיון שמרמ"ע ז"ל מוכח דלא ס"ל הכי וזה כלל גדול ברובו ככולו דאמר"י מקצת היום ככולו וכיון דל"ב ז' שלימים. חשבי' יום המולד ככולו ועתה היא ליל ד' ולאחר אשר הסכמת כל בעלי הש"ע במוצש"ק לקדש גם אחר ג' ובספר ארחות חיים הביא גם מגאוני

וקדושי בתראי בעלי קבלה דנהגו כן וכשיש ששה שלימים ומוש"ק ליל ז'. הלא נוהגין לקדש כי אך דעת הברכי בשיטת הר"י מיטקליא ז"ל דבעי' דווקא ז' שלימים מיום ליום לרמ"ע א"ר ועוד גדולים ז"ל דגם לקבלה ל"ב שלימים וביאר זאת באריכות בסידור קול יעקב ז"ל לזאת גם באין ו' שלימים יש לקדשה במוצש"ק זמן המיוחד ומשובח לקבלת פני אבינו שבשמים, כשהוא מבושם ובגדיו נאים ועוד טעמים הנאמרים. אשר כולם מזוקקים שבעתים. מחותנו החותם באהבה בחותמי ברכות שבתוה"ק חיים מרדכי

סימן נג

להרב הגאון המפורסם סבא קדישא כו' מו"ה יוסף חיים זאננענפעלד (שליט"א) ז"ל רב הראשי בעה"ק ירושלים תובב"א.

יקרת מכתבו האיר נגד עיני והנה כהד"ג העיר על דברי אאמ"ו הרה"ג זללה"ה. בקונט' באר יצחק על ש"ס בזה"ל ולפום רהיטא בעברי במשנה הגיורת ע"י ד' ט' הסברא שאם כתובה דרבנן יהיה כחה יותר אלים מאשר אם הוא דאורייתא כנראה יש לפקפק ואפי' אי כתובה דאורייתא מה שיכלו הב"ד לאלם בה לא גרעו ממנה עכ"ל. לענ"ד אין כאן מקום פקפוק כלל כי מלשון הגהמ"ר בכתובות סי' ש"ח ש"כ וכתובה היינו טעמא דאלים מעשה ב"ד דכתובתה כמוחזקת היא וכן מהשלטי גבורים בפ' המקבל דז"ל ודכוותה דלמען דפ' כמרדכי דשטר העומד לגבות כגבוי דמי לא פסק כך רק לגבי כתובה דס"ל דגבי שטר כתובה מקריא להחזיק משום דאלים כח מעשה ב"ד וכמוחזקת היא כמ"ש המרדכי עצמו כו' יע"ש. וכן בשו"ת שבו"י בכללי קים לי אות ג' שכ' וכתובה דהוי מעשה ב"ד הוי כגבוי מלשון כולם שדקדקו לאמור דהוי מעשה ב"ד מבואר הטעם יען דכתובה דרבנן והוי מעשה ב"ד דאל"כ הול"ל דאלמוהו רבנן לשעבודא דכתובה להיות כגבוי כלשון חז"ל בכתובות נ"ט ע"ב ובכמ"ד והפקפוק דאיך נאמר דאם כתובה דרבנן יהיה כחה יותר אלים מאשר הוא דאורייתא. הלא דברי חכמים צריכין חיזוק והרבה פעמים מצינו דחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה ואיש דברי אאמ"ו הרה"ג וירא ה' זללה"ה.

ומש"כ כהד"ג ובעיקר הקושיא הרהרתי. הרי אפשר נ"מ ליבם מאירוסין ע"כ. אשר נראה שכוון ליישב בזה קושית הראשונים בר"ן ובשט"מ ז"ל שם בכתובות י' ע"א על הא דאר"נ א"ש. משום רשב"א חכמים תקנו כו' והם האמינוהו כו' אמר רבא חזקה אאטבו"מ כו' דל"ל להני טעמי דגם אם כחובה דאורייתא ובלא חזקה דאאטבו"מ יש להאמין לבעל כיון שמוחזק וטוען טענת ברי. וביבם כיון דכתובתה על נכסי בעלה הראשון לא נחשב היבם למוחזק אם לזה כוון הלא כבר האריכו התוס' וראשונים ז"ל ביבמות ל"ט דמאי נ"מ בזה

ששעבודו על נכסיו הראשון כיון דנכסי הראשון ג"כ שלו הוא ויישבו זה בתירוצים רבים כמבואר שם ובאה"ע סי' קס"ח בב"י ט"ז וב"ש ז"ל יע"ש. אשר נראה ומבואר להמעיין כי גם להיבם יש לדונו כמוחזק בכתובתה אשר על נכסי בעלה הראשון כיון דגם הם שלו המה ועוד דסתמא דתלמודא מורה להדי' דלכל הנשאת בתול' איצטרכו לטעמי דכתוב' דרבנן וחזקה דאטבו"מ. ושפיר הקשו הראשונים ז"ל והוכרחו לתי' אחרים ובספרי חי' בן יאיר בחי' לכתובות ט' כתבתי בזה ויש להאריך אך לאחר שכ' כהד"ג כי מוטרד מאוד לזאת הנני בתשובה קצרה ותוכה רצוף אהבה רבה. כראוי לכהד"ג החותם ברגשי כבוד בכל חותמי ברכות שבתוה"ק. חיים מרדכי

סימן נד

להרב הגאון כ"ו מו"ה אליעזר פריעד נ"י דיין הראשי בקלויזענבורג. טראנסילוואניא

יקרת מכתבו הגיעני. ובדבר שאלתו בזה"ל, בנדון אשה ששמה מעריסה היא שאשא. כי נתנו לה מעריסה שם זה, אחר אשה ששמה היה שאשא בשינין ימנית אבל שם זה נשתקע לגמרי כי כל מי שקרא אותה בשם יהדות קרא אותה מזה רבות בשנים סאסא בסמכין, וכן נכתב בכתובתה סאסא בסמכין וחניכתה היא זשעני כי כן קורין אותה עפ"י רוב בשם המתחדשים, ונכתב בגט שאשא המכונה זשעני. הנה בספר חידושי אנשי שם סי' קפ"ז, המובא בספר אהלי שם כלל י' אות י' דעתו להחמיר בכתב שאשא במקום סאסא כי אף המקילין היינו הג"פ והנמשכין אחריו להתיר במקום עיגון או שעה"ד, באם כ' שין במקום ס' היינו רק אם כ' חד שין במקום סי' כו' וי"ל דסמך מה שיקראו בשין שמאלית אבל בשני שינין כו' אין לתלות בטעות ולסמוך על מה שיקראו בשין שמאלית עיי"ש, אבל דעת האה"ש שם היא להיפוך שאם כ' שני שינין יש מקום לקרות שניהם שמאלים משא"כ חד ש' וחד ס' עיי"ש - וא"כ בנ"ד לדעת האה"ש יש להתיר, ומה הגם שבנ"ד כ' גם חניכתה שהכל קורין אותה והיינו שם זשעני ואף שדעת האה"ש כלל ז' אות ז'. וכן מביא שם בשם ס' ט"ג ותש"ו בית אפרים ז"ל סי' קי"ט. דאע"ג דקיי"ל דחניכה לחוד כשר היינו כשלא כ' רק החניכה לבד ולא הזכיר שם המובהק כלל. משא"כ כשמזכיר שם המובהק ואינו כותבו כתיקונו זה גרע טפי עיי"ש. אבל הרי הביא שם באה"ש בשם השו"מ כרך ראשון ח"א סי' פ"ט ובשם ס' חא"ש סי' קס"ז קס"ב קס"ו, וס' דברי חיים ז"ל שער התשובות שכולם סוברים דאף כשמזכיר גם שם האחר מלבד החניכה באופן ששם האחר לא נכתב כתיקונו, אפ"ה ס"ל דכשר מצד החניכה שהכל קורין אותה יעו"ש. וא"כ בנד"ד הרי לדעת האה"ש כשר הגט בשעת הדחק מצד שגם שני שינין כשר במקום סמכין. ולדעת החא"ש כשר עכ"פ מצד החניכה שנכתב בגט.

ואף שבס' חא"ש סי' א' ק"ה המובא ג"כ באה"ש הנ"ל נראה קצת סתירה לדברי הנ"ל. עכ"ז הרי דבריו שבסי' קס"ב קס"ו קס"ז מסתמא נכתבו באחרונה. ומסתמא הדר ביה ממש"כ מקודם בסי' א' ק"ה ונא להודיעני חוו"ד הגדולה להלכה למעשה עכ"ל שאלתו שאלת חכם.

בראשית הנני להעתיק לשון צדיק של הגאון מהרש"ק ז"ל בתשובתו שם וז"ל. הנה ע"ד הגט שנקראת האשה בקהלתכם סאסיא וכ' שאשא בשני שינין ובלי יוד אחר שין שניה הנה וודאי דפסול הגט לא מבעיא בנדון כזה שכ' כת"ר דאין שם עיגון רק שתצטרך האשה ליסע אחר הבעל וודאי בשביל רצוי כסף לא נקיל באיסור א"א רק אף גם אם היה מקום עגון דעתי להחמיר כי אף המקילין היינו הג"פ והנמשכין אחריו להתיר במקום עגון באם כ' שין במקום סמך היינו רק אם כ' חד שין במקום ס' דאז יש לתלות בטעות סופר במה דעבידי למטעי. וי"ל דסמך מה שיקראו בשין שמאלית אבל בשני שינין לא עבידי דטעו בתרתי ובזה אין לתלות בטעות ולסמוך על מה שיקראו בשין שמאלית ועוד יותר גרע כאן מה שלא כ' היוד אחר שין שניה ואם היה כוונתם לקראו בשין שמאלית להיות נקרא סאסיא הוי להם לכתוב יוד אחר שין שניה ומדלא כ' היוד אחר שין שניה מוכח דכוונתם היה לשם שאשא ממש דזה נכתב בלי יוד לכך הוי שינוי ממש ופסול אף במקום עגון עכ"ל. וכ"ת לא דבר כלל בפרט זה וחסרון היוד שהוא טעם השני מהמהרש"ק ז"ל לפסול אשר גם האה"ש שם במוסגר כ' שהוא מעכב ובט"ג ש"נ אות ש' סק"ז כ' שע"פ הברתינו אם נקראת שאשא בשין ימנית באמצע אין הי' נרגש בקריאה על הרוב טפי מאם הקריאה בסמך וב"כ וב"כ במבטא תליא מלתא שאם נרגש בקריאת י' בסיף יש לכתוב בי' כו' ואם אין הרגש צריך לכתוב בלא י' כו' יע"ש. ובשו"ת ד"ח ח"ב סי' קכ"ז שכ' דבמדינת רוסיא המבטא שלהם סאסיא ביוד ובמדינתינו – גאליציע כותבין בגלילותינו סאסא אם נקראת בסמך או בשין סבולת ואם נקראת בשין דגושה כותבין שאשא יע"ש. ובשו"ת בית שלמה סי' ק' שכ' ולפי המבטא שבגלילותינו שהמבטא שבין בראש ובין באמצע בסמך ובהרגש יוד כנודע לכל אין מקום לכתוב באופן אחר רק סאסיא וכן פשוט בגלילותינו לכתוב שם סאסיא בגט בלי שנוי. אמנם כמדומה שבמדינת פולין רוסיא וכמדומה שכן בקהלתכם בסביבותיו קורין סאשה דהיינו שבאמצע קורין בשין ימנית ובלי הרגש יוד יש לכתוב סאשה או סאשא יע"ש. וכן בספרי אחרונים על שמות גיטין נכתב סאסיא ביוד ובזה הלא תרי טעמי נאמרו בפסק הגאון מהרש"ק ז"ל לפסול גם במקום עגון ולאשר כ"ת לא עורר כלל בזה כנראה יען כי עמד על המחקר אשר במדינתו גם סאסא בסמך אינו נרגש מבטא היוד בהברה לזאת חסרון היוד לא

בא בעולם הדבור בשאלתו ובאם כן הדבר הלא אין לפנינו אך לדון בטעם הראשון של המהרש"ק ז"ל בזה ואך על זה סובב והולך תשובתי הנלע"ד בס"ד.

הנה לכאורה יש לעשות סמוכין לסברת המהרש"ק ז"ל. כי בשני שינין לא עבידי דטעו בתרתי מהא דאמרי' בש"ס ב"ב קס"ו ע"ב, ת"ר ילמוד התחתון מן העליון באות אחת אבל לא בשתי אותיות כגון חנן מחנני כו' אלא שתי אותיות היינו טעמא. דלמא מתרמי שם בן שלש אותיות והוה ליה רובא דשמא. ופירשב"ם ז"ל דכולי האי וודאי לא ילפ"י מעליון ששתי אותיות לא חיסר הסופר כ"ו יע"ש. אם כי לעצמות הסוגיא שתי תשובות בדבר, כי רגמ"ה תוס' נ"י ועוד ראשונים ז"ל פי' הסוגיא באופן אחר להגיה במשנה שאם תמחק אות אחת מן התחתון יע"ש – וגם לפי' הרשב"ם ז"ל הלא כ' הרש"ש ז"ל בהגהותיו. עמש"כ הרשב"ם ז"ל ששתי אותיות לא חיסר הסופר. ר"ל היכא דהוי רובא דשמא ופירושו הלא מוכרח מלישנא דתלמודא דקאמרה. דלמא מתרמי שם בן שלש אותיות והוה ליה רובא דשמא. אשר מזה נראה דאך בשתי אותיות דהוי רובא דשמא אז אמרי' דהסופר איני מחסר ב' אותיות. אולם גם שני אלו התשובות אין להם מקום בלשון פסק הטוש"ע חו"מ סי' מ"ב סע"י ו' דאיפסקא בזה"ל. גם אם היה חסרון בלא מחק שלמעלה כ' חנני ולמטה כ' חן וודאי חזרה הוא. שהסופר לא היה טועה שתי אותיות וכמש"כ שם הב"ח דלענין דינא, פי' התוס' ורשב"ם ז"ל תרווייהו הלכתא נינהו ואיפסקא כשתי הגירסאות שבמשנה יע"ש. ומלשון הש"ע ש"כ כי וודאי חזרה היא דהסופר לא היה טועה שתי אותיות ולא נאמר הטעם דהוי רובא דשמא. מוכח דבכל גוונא נאמר האי כללא. דאין דרך הסופר לטעות בשתי אותיות. (ובב"י וסמ"ע ז"ל ס"ק י"ח הביאו איבעיא דירשלמי למעלה חנן ולמטה נני יע"ש ובנתיבות) אשר זה כעין סברת המהרש"ק ז"ל. דבתרי שינין במקום סמכין, אמרי' דבתרי אותיות בוודאי לא עבידי דמטעי. אולם בהכרעת דעת האמת הבדלה ביניהם כי התם החסרון הוי בשתי אותיות נפרדות. משא"כ הכא הטעות משם אחד לקרות השין שמאלית כסמך, אשר זה בלבד עולה לתיקון שני השינין – גם בעיקר הטעם הלא כ' בשו"ת פנים מאירות ח"ב סי' מ"ז הביאו הד"ח בשער התשובות וז"ל. דאיתא בס' שמות גיטין בשם שילטאני. שאפי' משפט הלשון בסמך אין קפידא בשין שמאלית במקום סמ"ך. שהביאו חבילות ראיות מן הפסוקים מאיוב. ואתה שכת שמשפטה בסמך, וכן בשעיפים מחזיונות. והוא מלשון מחשבות. מן על שתי הסעיפים יעו"ש עכ"ל אשר ליסוד הראיה מן הכתובים אין מקום לחלק בין חדא לתרי שינין וכמובן.

ובדברי חיים ז"ל. בש"נ אות ש' סק"ג כ'. ובענין שאשא יש שנקראים בשני שינין דגושה שאשא כו'. אבל אם כולם קוראים אותם בשם אחד מהם. אם כ' בהיפוך בדעבד כשר דגם שין יש לקרותה כמו סמך:

וכמש"כ מהרשד"ם ז"ל גבי שול וסול. אך אם נקראת סאשא ס. בראשונה ושין באחרונה. וכ' להיפוך בוודאי פסול. כנ"ל מ"ל הפוסקים כו' עכ"ל. ומדהוציא אך חדא לפסולא כמבואר דעתו. דגם בשני סמכין ונכתב בשני שינין אין לפסול יען דיכולין לקרות בשין שמאלית. - עיי' בשו"ת ד"ח ח"א סי' ע"א וכן הוא דעת האה"ש וכמש"כ גם כת"ה. גם מספר טוב שמות גיטין ש"נ אות ש' סק"ח. נראה דעתו בשם סאסא שנכתב בשני שינין ג"כ כשר במקום עגון ובשעהד"ח יע"ש אשר רבים ובתראי החולקים על מהרש"ק ז"ל.

אמנם מה אשר כ"ת צדד להיתר מכח מה שנכתב שם זשעני - אעורר אותו כי בסגנון כתיבת שם זה. דעת ידי"נ הרב הגאון מהרי"ל צורלסאהן שליט"א בספרו גבול יהודה סי' נ"ב לכתוב זעני לסעד לסברתו הביא משו"ת ב"ש סי' מ"ט ומערכת הטעמים אות ל' ס"ק י"א יע"ש אולם זה תלי במבטא המדינה. ומסתמא דקדק בזה כ"ת. נראה אשר במדינתו יש לכתוב זשעני. ועיין בספרי שו"ת באר חיים מרדכי ח"א סי' ס"א ד"ה אמנם ולא אדון עתה בפרט זה. אך לעוררו באתי להתבונן במה שלפניו - שהיא כינוי שהכל קורין אותה ואם כי לדעת הט"ג ובית אפרים ז"ל אה"ש חאנ"ש - במק"א הא דקיי"ל חניכה לחוד כשר הוא רק כשהוא בלחוד. אמנם כשמזכיר שם המובהק ואינו כותבו כתיקונו גרע טפי והגט פסול לעומתם עשה כ"ת צירופא מדעת השו"מ חאנ"ש - במק"א - ד"ח כפי שהובא דבריהם באה"ש. שנראה דס"ל דגם כשמזכיר שם אחר ולא נכתב כתיקונו מ"מ כשר מצד כתיבת שם החניכה שהכל קורין אותה בזה אני אומר כי כ"ז לא חזי לאיצטרופי ואין כאן צירופא דרבנן כלל יען דביש שינוי בשם הבעל או האשה. גם הם לא יסמכו על כתיבת שם החניכה אם שהכל קורין אותה כי משו"מ פשיטא דלאו שמיה מתיא דהתם השינוי היה בשם אביו - וידוע דעת עבוה"ג והעומדים בשיטתו בזה בדיעבד במקום עיגון וגם כבר נשאת ובמקום הכתיבה והנתינה לא הוחזק רק בשם זה שנכתב אשר כל זה ליתא בנד"ד (עיין בשו"מ שם סי' ס"ו וסי' ק') אולם בשינוי בשם הבעל או האשה הלא מפורש יוצא מפי אותו גאון שם ח"א בסי' ק"א. בתשובת זאת השאלה שנשאלה גם לפני הגאון מהרש"ק ז"ל בסי' קס"ז. אשר השואל צדד בזאת הסברא לאמור. דשינוי לא יפסול כיון דשם החניכה לבד כשר והוא האריך לדחות דבריו ומסיק אמנם זה דוקא בשם האב אבל בשם המגרש לא רפרף אדם מעולם לומר דשינוי שמו יהיה כשר. וע"כ יש תקע הדבר ולא יאמר יע"ש והאנ"ש כיון דתשובותיו סתרי הדדי -

ובסי' קס"ו שהוא השאלה דסי' קס"ב הלא צירף כיון דליכא ב' עדים על שם החדש וגם כבר נישאת יע"ש – ואין בזה לדון במוקדם ומאוחר. אשר אין דעת אותו גאון בזה מכרעת לאחת מהקציות ובדעת הד"ח ז"ל יען כי לא כנראה מאה"ש שהבין בשטתו. דעתי בזה לזאת אני מוכרח להאריך קצת החה"ש כ' שם, וז"ל. והנה ראיתי עוד בספר חאנ"ש, שגם בסי' א' מביא דעת השואל דאם כ' חניכה שהכל קורין אותו בה עם שם א'. ולא כ' גם את השם השני גרע טפי, ובס' ד"ח בשער התשובות – בסדר ההשגות כ' עליו וז"ל. הסכים לדברי השואל דאם כ' חניכה שהכל קורין אותה בה, וכ' שם הטפל ג"כ, ויש לו עוד שם אחר שהשמיטו פסול, מפני שיאמרו מדלא כ' גם השם השני הקודש, ש"מ דאין זה המגרש, וזה אינו כלל לפענ"ד דאטי כי רוכלא ליחשוב וליזול כל שמותיו, ודי בחניכה וכ"נ כמה פעמים באחרונים עכ"ל. והנה מדברי האחרונים ז"ל אינני יודע, ומצד הסברא נראה לפע"ד הנכון כדברי בעל חא"ש ז"ל בזה עכ"ל. אשר מריהטת המשך לשון האה"ש נראה שהבין בדעת הד"ח כי גם בשינוי בשם, כיון שכ' החניכה כשר והאה"ש סובב והולך לשיטתו. אשר פשוט לו מכח הסברא לפסול בזה, לזאת הסכים גם כאן מצד הסברא כדברי חאנ"ש, אמנם לענ"ד לא כוון לזה הד"ח, כי איך כ' ע"ז בפשיטות וזה איני כלל, במקום אשר הט"ג וב"א פוסלין גם מש"כ דאטו כי רוכלא ליחשוב וליזול כל שמותיו, הלא כאן גרע טפי דאיכא שינוי, וכן מש"כ וכ"נ כמה פעמים באחרונים, אשר גם האה"ש תמה ע"ז באמרו כי מדברי האחרונים אינני יודע, כלומר כי לא נמצא כן באחרונים, אדרבה זה סתירת דבריהם וגם יסתור דברי עצמו, במש"כ בשו"ת ד"ח ח"ב סי' קכ"ז וסי' קס"ה כמבואר להמעיין שם, אך האמת הוא כי הד"ח שם לא דבר בשינוי השם אך מהשמטת השם, אשר באם כ' שם א' מהשמות דבדעבד כשר בגווני המבואר ברס"י קכ"ט הביא שם האנ"ש דעת השואל לאמור, דאף אם כ' החניכה שהכל קורין בו בלא שום שם הקודש ג"כ כשר, אם חזינין שנחית לכתוב גם שם הטפל, ולכך יאמרו מדלא כ' גם שם השני אין זה המגרש, וע"ז כ' האנ"ש בזה"ל. והנה על גוף סברא הנ"ל, דהיכי דחזינין דנחית לפרש פרטי השמות, לא נחשב חניכה שהכל קורין בו, יש להביא ראיה מגוף לשון המשנה דקאמר שם חניכתו וחניכתה כשר, יש לדייק דמה לי חניכתו ומה לי חניכתה ובחדא סגי, ועוד דהו"ל לומר סתם כ' החניכה כשר ולכך נראה דקמ"ל דדווקא אם כ' חניכת שניהם אז כשר דאמרי' דהוא לא חש לפרוט רק השם שהכל קורין בו ולא יותר, אך אם כ' בה גם שם המיעוט, וכ' בו רק החניכה שהכל קורין בו, או להיפוך שכ' בו גם המיעוט ובה כ' רק החניכה אז פסול, כיון דחז"י דהאי גברא נחית לפרש הכל, א"כ מדלא כ"כ גם בשני מוכח דאיש אחר הוא ולכך אמר כ' חניכתו

וחניכתה בשניהם. אם כ' רק החניכה כשר, אבל אם באחד הכל וב"א החניכה פסול, וזה דבר נכון בביאור לשון המשנה עכ"ל אשר הוליד לנו דין חדש, דאם בו החניכה ובה גם שם המיעוט, או להיפוך וכן כשפרט עוד שם אחד עם החניכה ושם א' השמיט פסול הגט יען דחזי' דהאי גברא נחית לפרש הכל אשר ע"ז יצא הד"ח לחלוק ולאמור בפשיטות דזה אינו כלל, דאטו כי רוכלא ליחשוב וליזול כל שמותיו, וכ"נ כמה פעמים באחרונים, אשר כ"ז אמת ויציב. פשוט וכמבואר באחרונים, כי אם באחד בשם הבעל או האשה כ' החניכה שהכל קורין בו, ובשני פרט כל השמות, וגם כשכתב עם החניכה עוד שם אחד, והשמיט שם אחד – בגווני המבואר בסי' קכ"ט דכשר – הגט כשר בדעבד וכמבואר רבות פעמים מאחרונים בתשובותיהם.

ובישוב דקדוק וראיית המהרש"ק ז"ל ממשנה, נלע"ד די"ל דמתני' רבותא קמ"ל בזה, למש"כ הט"ג בדיני שמות שנשתנה מ"ח ס"ק י"ד, הובא בפ"ת שם סק"ב, דאם דכותבין החניכה לבד אם מזדמן שבגט זה יש ג"כ ספק בשם אביו באופן שיכולין לכתוב רק שם המגרש לבד, מ"מ כולי האי לא מקלינין, לכתוב רק החניכה וגם שלא להזכיר שם האב, דתרי קולי לא מקלינין יע"ש. ולפ"ז אם היה נשנית במשנה אך בחדא חניכתו או חניכתה או בסתם כ' החניכה כשר, היה מקום לומר דכשר דמתני' נאמר אך על חדא מינייהו, אבל להקל תרי קולי בחניכתו וחניכתה לא מקלינין כולי האי, וזה דקמ"ל מהנ"י רבותא, דגם אם נכתב בגט אחד חניכתו וחניכתה גם בשניהם מ"מ כשר ק"ו בנכתב באחד כל השמות, ובאחד אך החניכה בוודאי דכשר, וכמש"כ הד"ח, שהוא משמעות סתימת הפוסקים, וכ"ז לדעתי העניה האמת הפשוט וברור אולם זה רק בחסרון השם מהשמות, אבל באיכא שינוי בשם אחד הנכתב, אם כי נכתב גם החניכה שהכל קורין אותה לכ"ע פסול, וגם הד"ח בכללם להמנות עם הט"ג שו"מ אנ"ש ואה"ש בשיטה חדא לפסול – אך יעיון ברמ"א ז"ל סי' קכ"ח סעי' ב' ובסי' ק"ל סעי' י"א ובביאור הגר"א ז"ל שם, ובב"ש ז"ל קכ"ט סק"א ובמש"כ בספרי שו"ת באר חיים מרדכי ח"א סי' ס' יע"ש.

ונתבאר כי על צירוף זה אין לסמוך, ואך מה שיש בו כדי סמיכה הוא האמור למעלה אשר רבים החולקים על המהרש"ק ז"ל, ומכשירים בשעה"ד גם בשני שינין מטעמא דיש אם למקרא לקרות בשין שמאלית, ובמדינתכם יש עוד צירופא מעדותו של רבינו החת"ס ז"ל בליקוטוס סי' מ"א שכ' בד"ה ומעתה נבוא לענין קובלסדארף, והגוים קוראים קאברשדארף יען כי שינוי סמך ושין הוא שינוי הרגיל במדינה זו שהגוים מדברים שפת אוסטרייך כמש"כ מהרי"א הנ"ל גבי קרימש וקרימס, וא"כ כ' הרבנים בשין דמשתמע בימין וב שמאל וכמש"כ מהרי"א ז"ל הנ"ל. ע"כ יע"ש. ובגט פשוט סי' קכ"ט ס"ק ק"ל

צדד להקל בכגון דא, וכמש"כ גם הט"ג בשמות נשים אות ש' סק"ז. ועיי' בג"פ שכ' דאף שיש לקרות השין בשמאל אין להכשיר בזה כ"א במקום עיגון ושעת הדחק, אם לא במקום שמדברים הסמך קרוב לשין ימנית ע"ש.

והנה זה באם הקריאה בשין ימנית יש כאן שינוי השם ממש אמנם בנד"ד אשר שם העריסה היה שאשא בשני שינין. אך דנשתקע שם זה ונקרא בסמכין אשר גם להקריאה בשין ימנית, אין כאן אך שם הנשתקע בגט אם כי הב"י ז"ל בסי' קכ"ט כ' דמשמע מתוך הקונ"ט דאיני מגורשת כלומר דבטל הגט מדאורייתא הלא לעומת זה בתשו' מהר"י מינץ ז"ל, כ' דיש שפסקו גם לכתחלה לכתבו בגט, ולדעת מהרש"ל ועוד פוסקים ז"ל כשר הגט בדעבד, ובפרט היכי דנכתב גם שם העיקר עם שם הנשתקע אם כי להלכה אין לנו אלא הכרעת רובא ככולא מהפוסקים קמאי ובתראי, לפסול גם בדעבד בנכתב גם שם הנשתקע, אולם אך שם פסול בזה, כלומר מדרבנן והרחיב בזה הדבור הג"פ בס"ק צ"ו, ומקור הראיה להאי פסולא הביאו מהא דאמרי' בשבת ל"ו, הני תלת מילי אישתני שמייהו כו' אר"א אף אנו נאמר בבל בורסיף, בורסיף בבל למאי נ"מ לגיטי נשים, ופירש"י ז"ל ואני אומר לג"נ לענין שינה שמו ושמה ושם עירו ועירה פסול וצריך שם של עכשיו (ובישוב קושית התוס', בראש יוסף ז"ל שם בחי' צדד לאמור דהנ"מ לבורסיף. אולם בהגהות רש"ש ז"ל הביא מיומא י' דמשמע דגם בורסיף הוא שם מדינה יע"ש. ובב"י ז"ל סי' קכ"ח ד"ה וכ' הרא"ש ז"ל, ובשו"ת מהרי"ט ז"ל ח"ב סי' י"א כ' ישוב נכון לזה יע"ש וממש"כ שם בזה"ל ופירש"י ז"ל בלשון שני לכתוב שם המקום בגט אין חוששין לשם שבתחלה אלא לשם של עכשיו, לשונו מורה. דקמ"ל אך דא"צ לכתוב שם שבתחלה, אבל לא אם נכתב שיהיה פסול עי"ז, וגם המהרי"ט ז"ל יהיה נמנה בין הפוסקים הסוברים הכי כנ"ל). ובג"פ שם כ' דמזה י"ל דלא נחית אלא לאפוקי שלא יכתוב שם הראשון דנשתקע לחוד, דאז הוי שינה, אבל בכותב שני השמות אע"ג דחד מינייהו נשתקע לא חשיב שינה יע"ש, וראיתי בשו"ת חסד לאברהם סי' ל"א שכ' ע"ז וז"ל. ולפענ"ד נ' דמפירש"י ז"ל, י"ל שפיר דגם בכה"ג פסול, מדלא פי' הנ"מ להיפוך דחז"ל הודיעו אותנו שם העיר לראשונה בורסיף למען נדע להתיר אם נמצא גט כתוב שם הראשון שנשתקע לעיקר שלא נימא דהגט פסול, משום שינה שם העיר, אשמעו"י דזה היה שם העיר בתחלה ופי' זה יותר מקובל בפשטות לשון הסוגיא דדמי ממש להני תלת מילי דאישתני שמייהו דמייתי שם דבכולם שם הנ"מ דבא להודיענו השם הראשון, וב"כ בזה בא להודיענו שם שהיה לעיר הזאת בראשונה, ובאמת כבר תמה בשו"ת כנ"י סי' ס"ג לפירש"י ז"ל מה בא להשמיענו של עכשיו אטו מסדרי הגט והבעל והעדים לא

ידעו שם העיר שהם בה. (יעיון שו"ת חת"ס בליקוטי סי' מ"א ד"ה והא"ש מש"כ דמיושב תמיהת הכנ"י) אבל לפירושינו הדבר מבואר היטב, דבא להשמיענו שם העיר בתחלה, דרוב ב"א אינם יודעים שם העיר שנשתקע מקדם קדמתה ומדלא ניחא ליה לרש"י ז"ל בזה ע"כ דפשיטא ליה דאם עשה כשם הראשון שנשתקע הוי כשינה שם העיר שפסול עכ"ל יע"ש באריכות.

אמנם ראה זה חדש בפירושא דרב נסים גאון ז"ל – בש"ס דפוס ווילנא – לאחר שפי' מקודם כפי' התו"ס כ' וז"ל, ואדונינו רב האי ז"ל אמר בבל בורסיף ובורסוף בבל, כוונת דבר זה לאותה ששנינו במשנה שינה שמו ושמה שם עירו ושם עירה פסול, הרי נודע כי בבל ובורסיף עיר אחת הן והגט כשר, עכ"ל אשר מפשטות דבריהם הקדושים נראה דאיזה משני השמות שנכתב גם השם דמאז הגט כשר, וגם אם נדחוק לפרש, דלא נאמרו דבריהם בכתב אך השם מאז, רק דנכתבו שניהם הלא זה עכ"פ מוכרח מפירושם דאם נכתב גם השם דמאז כשר, ונתחזק בזה דעת הסוברים שהובאו בג"פ ובאחרונים, דאם נכתב שם העיקר אם דנכתב גם שם הנשתקע דכשר, לאחר שנמצא כי כן הוא דעת רבותינו הגאונים ר"ה ור"נ ז"ל. (יעוין טור חו"מ סי' כ"ה דאין לחלוק על גאון פלוגתא דראב"ד ורא"ש ז"ל יע"ש ובש"ך חו"מ סי' מ"ב סק"א ובסי' מ"ג ס"ק מ"ז ובפרט היכי דלא ראו דברי הראשונים אשר בכגון דא לא נאמר ה' כבתראי כבהג"ה חו"מ סי' כ"ה סעי' ב' יע"ש ובר"ן אלפסי ז"ל ריש סוכה) ועוד אור חדש לנו מפי' קדמון המאירי רבו של הר"ן ז"ל בשבת שם שפי' וז"ל. וע"י שהיה שמה מקדם בשם א' ועכשיו נשתנה השם צריך לכתוב בגט שם העיר של עכשיו אחר שכך שמה קבוע בפי הכל. או שיכל להו בכל שום דאית ליכא ולא תרי כי. כמו שיתבאר במקומו, וי"מ ענין גיטין בשמועה זו לענין בפ"נ ובפ"נ וזו עיקר עכ"ל אשר פי' בתרא הוא פי' התוס' ופרושא קמא הוא פירש"י ז"ל דצריך לכתוב בגט שם העיר של עכשיו או שיכללהו בכל שום כו'. אשר המאירי קאים בשיטת אלו הראשונים ז"ל. דס"ל לכתוב כל שום בשמם ובשם העיר, שהוא פסק המחבר בסי' קכ"ח קכ"ט. ובכגון דא הלא כותב שם העיר דמאז ועל השם של עכשיו כוללו בכל שום כו' הרי מפורש יוצא מפי רבינו הקדמון המאירי, דבכותב שם העיר שמאז הנשתקע, והשם שמעכשיו כולל בו כל שום מ"מ כשר. ומן המבואר ילמוד על הסתום, כי כן הבין המאירי בכוונת לשון רשי' ז"ל. וצריך שם של עכשיו, כלומר דגם שם של עכשיו צריך להכתב בגט מפורש או בהתכללות דוכל שום או לפרש דא"צ לכתוב אך שם זה. ואין חוששין לשם שבתחלה וכמו שפי' המהרי"ט ז"ל. אבל היכי דנכתב גם השם דמאז אם כי נשתקע, כיון דנכתב השם של עכשיו לא נחשב לשינה וכמש"כ הג"פ. (ומדברי הלא

מבואר מעצמו סתירת דברי החס"ל וכמובן) וכמפורש יוצא מפי רבותינו הגאונים ר"ה ור"נ גאון ומאירי ז"ל מדבריהם המאירים כספירים וכדאמרן.
ועתה זו תשובה לשאלתו. אם כי להלכה חלילה לנו לזוז גם זוז כל שהו מהחלטת פסקי רבותינו גאוני בתראי ז"ל. דבנכתב גם שם הנשתקע אם כי נכתב גם השם של עכשיו מ"מ פסול הגט אולם אין זה אלא פסולא דרבנן וכנ"ל. ובתשובות אחרונים צדדו בזה להקל בדעבד ובמקום עיגון ובנו"ב מהד"ת סי' קי"ז כ' וז"ל. ומעתה מצאתי מקום להכשיר, דבאמת שם הנשתקע אפי' נשתקע לגמרי איו השם בטל להיות נקרא שינוי שם, אם כ' שם הנשתקע שהרי בגר אף שנשתקע כו' ומעתה גם בנדון זה על עיר אחרת כו'. ושינוי שם אין כאן שכבר היה שמה כן אף שנשתקע לא מיקרי שינוי כו' ע"כ יע"ש ובד"ח שער שינוי השמות סי' ז' י"ב י"ז באריכות – לזאת בנד"ד אשר שם העריסה היה שאשא, אך דנשתקע וקורין אותה סאסא בסמכין, והחניכה שהכל קורין אותה בשם זשעני הלא נכתב, אך שנכתב גם שם הנשתקע, אשר בזה במקום עיגון מקילין, ובהצטרף לזה עוד הנוסף בנידון זה, דיכולין לקרות בשין שמאלית, ואין כאן כתיבת שם נשתקע כלל כי הכתיבה והקריאה לא מכחשי כלל הדדי, ורבים החולקים על המהרש"ק ז"ל להכשיר בדעבד ושעה"ד גם בשני שינין והכי מסתבר כנ"ל אשר יש בזה ס"ס וגם כעין שלש ספיקות ובדרבנן כי פסולא דנשתקע איני אלא מדרבנן כנ"ל ויש בזה לפלפל טובא להטעים ולהסביר ביתר עוז כחא דהיתרא אבל עתי בל אתי וגם אין צורך לזה, כי די בכל צירופי טעמים הנאמרים בחמת להכשיר גט בדעבד ובשעה"ד וכדאמרן.
והנלע"ד להלכה בס"ד כתבתי חיים מרדכי

סימן נה

להרה"ג כו' מוה' שלום הכהן שיין נ"י אבד"ק רינא בסרביא
מכתבו הגיעני. ובדבר עיקר שאלתו. בזה"ל. כן מסופקני במה דאיתא שם בסה"ג שלישי סי' ג'. שלא יהיה אחד מהם בעל מום. אם יש להקל בנד"ד דלפענ"ד יש מקום להתיר באופן כזה מקום עיגון ולא שכיח לומדים באתרא הדין וכמו שצידד בעל נוב"י בחלק תנינא אה"ע סי' קנ"א לענין מום באחד משלשה דייני החליצה ובפרט כשהמום באחד משאר אברים חוץ מעין כדאיתא בשו"ת חת"ס חאה"ע תשו' צ"ג ושם יש סברא להקל יותר בהדיינים מבשנים הנוספים יעו"ש עכ"ל.
הנה כת"ה לא ביאר את המום. כי גם בסנהדרין אינו פוסל אך מום הפוסל בעבודה אם כי בחת"ס שם ד"ה ואמנם כ' ואפשר דחמיר טפי מדכתיב כלך יפה רעייתי משמע אפי' ריבדא דכוסילתא. וע' חלק צ"ג ע"ב הלא גם רבינו החת"ס לא כ' אך בדרך אפשר ולענ"ד

אין ראיה משם דאמרי' אשר אין בהם כל מום אר"ח בר"ח אפילו כריבדא דכוסילתא לא הוה בהו יען דתיבת כל סמוך וסובב על מום לזאת שפיר דרשי' כל לרבות כ"ש דמום – עיין בחי' רי"ף ז"ל בעין יעקב שם – דגם ריבדא דכוסילתא לא הוה בהו משא"כ הכא בקרא דכלך יפה רעייתי ומום אין בך הלא כלך נסמך ליפה רעייתי סיומא דקרא ומום אין בך לא נדרש על לפני פניו למלת כלך רישא דקרא לרבות מזה גם מום כ"ש – ויותר יש מקום לפרש ולבאר מלת כלך כי אך כשהם כלך סנהדרין גדולה או קטנה אז יפה רעייתי ומום אין בך שזה לא נאמר אך על סנהדרין של ע"א או כ"ג וכנראה מהלח"מ פ"ב מה' סנהדרין ה' ו' יע"ש אם כי החת"ס ז"ל שם בד"ה ואמינא נשמר מזה באמרו וז"ל ונהי דסגי בג' מ"מ לענין שאר מילי בעי' כמו דיני נפשות שלא יהיה בהם מום ותדע שהרי בר"פ מצות חליצה משמע דחליצה אע"ג דסגי בשלשה מדכתיב זקני מ"מ היה סברא דבעי' כלך יפה רעייתי ע"ש עכ"ל והוא מהא דאמרי' שם ד' ק"א ש"מ דאפי' הדיוטות דאי ס"ד סנהדרין בעי' ל"ל למעוטי סומין מדתני ר"י נפקא דתני ר"י כשם שב"ד מנוקים בצדק כך ב"ד מנוקים מכל מום שנאמר כו' (אגב אעיר כי מסוגיא זו מתבאר דכל דבר דמוכח מהוכחה לא איצטרך עוד קרא לזה וזה סעד למה שהבינו רוב המפורשים בקושית התוס' דקידושין ל"ד ע"ב ד"ה סד"א כי בדבר דמוכח מהוכחה אין מקום להצריך עוד קרא לזה ודלא כמש"כ הפ"י ז"ל שם שאין מקום להקשות כלל קושיא כזו דל"ל קרא כיון דמוכח מהוכחה יע"ש שהאריך להעמיד זאת אולם בספרי חידושי בן יאיר על ש"ס בחי' ליבמות ד' הבאתי סעד לשיטת הפ"י ז"ל משבת קל"א (יע"ש ואכ"מ) ולדעתי העניה י"ל דשאני התם כמש"כ התוס' שם בד"ה מבעי' וי"ל דשאני הכא דכתוב השערה דמשמע סנהדרין וא"כ גם לזה הוי אמינא דשם גילתה תוה"ק דבעי' דומיא דסנהדרין היושבים בשערי המקדש ואין לך בו אלא חידושו משא"כ בעלמא גם היכי דהוי דיני נפשות כיון דל"ב אלא שלשה אין מום פוסל בו כבסנהדרין.

אמנם כדעת החת"ס מבואר בהא דאמרי' בירושלמי פ"ח דסנהדרין ה' ה' כך אתה דורש בזקני ב"ד שנאמר ויצאו פרט לחגרים ואמרו פרט לאלמים ידינו לא שפכו פרט לגידמים ועינינו לא ראו פרט לסומין מגיד הכתוב כשם שזקני ב"ד שלימין בצדק כך הם צריכין להיות שלימין באיבריהן אשר מבואר יוצא מדברי חז"ל דגם בעגלה ערופה דלכ"ע די בחמשה מ"מ בעי' שיהיו שלימין באבריהן ואולי י"ל דהלימוד דירושלמי – עיין בחי' הרשב"א ז"ל ביבמות שם שכ' וז"ל ואיכא למידק והיכי לישתוק קרא ולא ליכתוב לעיני ולסמוך אכלך יפה רעיית דכ' שלמה וי"ל דה"ק הא דאתא שלמה וגלי דסנהדרין מנוקים מכל מום בעי' או משום דרמיזא באורייתא או משום דגמרי' לה הלכתא מסיני כו' יע"ש

ולא הביא מהא דירושלמי ועיי' במראה פנים בירושלמי שם ד"ה מגיד ויש לעיין בזה ועתי בל אתי – דקאי על חמשה מזה ממעטי' דווקא שיהיו שלימין באיבריהן לאפוקי ב"מ גמור משא"כ בסנהדרין בשלימות גדולה או קטנה אז בעי' כלך יפה רעייתי ומום אין בך שגם מום כ"ש לא יהיה בהם כי גם זה בכלל יופי דצריכין שיהיו בעלי קומה ובעלי מראה כדספ"ק דסנהדרין וברמב"ם ז"ל שם וזה נאמר אך על לכתחלה וכמש"כ בלח"מ שם ד"ה וצריך להשתדל ואם כנים אנחנו בזה הלא יעלה להלכה כי בשלשה או בחמשה פוסל אך מום גמור ק"ו לסנהדרין גדולה או קטנה וזה לעיכובא גם בדעבד ומום כ"ש לא נאמר אך על סנהדרין של ע"א או כ"ג ואך על לכתחלה כי זה בכלל יופי ולזאת נלמד מכלך כלומר כשאת כלך אז יפה רעייתי צריכין להיות כלילת יופי ולפום רהיטא נלע"ד זה לישר ואמת.

אולם בזאת החומרא גם לטעם החת"ס שחתר לעשותו הלכתא בטעמא יען דכד"נ דמי מ"מ פשיטא דאך במום גמור הפוסל בעבודה זאת החומרא נאמרה ועוד יותר העלה בשו"ת מהרש"ם ז"ל מהד"ק סי' ק"ז והביא כן בשם שו"ת רעק"א ז"ל בסי' צ"ד דבחלוצה דהוי רק חומרא דרבנן יש להקל בספק מום יע"ש ובשו"ת הרי בשמים מהד"ת סי' ק"ז שהאריכו כזה.

וגם במום גמור להמעיין בד"מ ובברכת המים ובגר"א ז"ל שם בסי' ק"ל ובס"ח אות ז' ובאחרונים מבואר כי לא נאמר אך לכתחלה והיכי דאפשר אמנם במקום עיגון ובצירוף סברת הנו"ב ז"ל שהביא כ"ת בוודאי מצוה בו אשר כת"ה מרא דאתרא בצירוף ב"ד של שלשה יסדר מסירת הגט מיד השליח ליד האשה כדת תוה"ק.

והנלע"ד כתבתי חיים מרדכי

סימן נו

להרה"ג כו' נ"י בעיר פלונית

מכתבו נתקבל ובדבר תוכן שאלתו אם בזה"ז שיש חדר"ג נאמן הבעל לאסור אשתו עליו באמרו שראה שזינתה תשובת זאת השאלה כבר אמורה עלי ספרי חידושי בן יאיר בחי' לסוטה כ' מן ד"ה והנה אם הבעל נאמן בזה"נ כו' הל ש"ע לפנינו בסי' קע"ח סעי' ט' ברמ"א ז"ל וז"ל כו' כו' – ונתבאר שם באר היטב באריכות עד אבל המהרי"ט ומהר"י הלוי ובני אהובה ונו"ב וישיע"ק ושאר פוסקים כו' וס"ל להלכה ולמעשה דבאומר שראה שזינתה נאמן גם בזה"ז כו' והכי לקטינין יעו"ש בבירור זאת ההלכה וביאור דברי הרמ"א ז"ל.

ועתה אשר נפתחו לפני שערי תשובה בזה ראיתי כי גם בתשובת תפארת יוסף סי' ט"ז ומשיב כהלכה סי' ב' הולכים בשיטת מהר"י הלוי ברית אברהם חמדת שלמה ופני אריה ז"ל דלדיעה הראשונה שברמ"א ז"ל אם עומד בדיבורו אסורה לו אך דמנדין אותו אשר על יסוד זה יש מקום גם לפלפולי כת"ה בפי' דברי הגהמי"י אולם כל חילם לפרש כן בכוונת דיעה הראשונה הוא מכח דיוקו של הב"ש שם בסק"ט דאם איני נאמן למה מנדין אותו וזה יישבו לנכון בשו"ת שו"מ מהד"ק ח"א סי' א' יע"ש ומבואר שם בשו"מ וכ"נ משו"ת ד"ח ח"א סי' ט"ו ועוד מתשו' האחרונים כדברייי דהפי' ברמ"א ז"ל בדיעה הראשונה הוא שאיני נאמן ומותרת לו.

ומה שכתבתי בספרי כי דעת הרמ"א ז"ל לפסוק כאותה דעה אם כי החת"ס בח"ב סי' ק"ו כ' כי ממה דמסיים הרמ"א ז"ל יש חולקים והוא ממהריי"ק ז"ל שורש ק"י משמע דדעת הרמ"א ז"ל שאין לסמוך על המקילים ולכאורה יש לזה סעד ממש"כ הפמ"ג בכנלי הוראת או"ה אות ד' בשם א"ר בשם המרישה די"א וי"א הכריע כדיעה אחרונה וגם למש"כ שם באות ב' דהוי ספיקא דדינא הלא זה כלל גדול כי בד"ת לחומרא אבל נראה דזה תלוי בשני פירושים הנאמרים כי לדעת האומרים דגם לדיעה הראשונה כשעומד בדבורו מנדין אותו אמנם נאמן ואסורה לו הלא דיעה האמצעית נחשבת כדיעה יחידאה ובוואי תפסי' כל"ק ול"ב כלומר כדיעה הראשונה והאחרונה דנאמן ואסורה לו. אמנם לדעת האומרים כי לדיעה הרחשינה איני נאמן ומותרת לו הלא י"ל דהאי כללא די"א וי"א נאמר אך בשני דיעות משא"כ כגון הכי דדיעה הראשונה והאמצעית נאמר בחדא מחתא להיתרא דיעה האחרונה נחשבת כיחידאה לגבי רבים וכאשר באמת כן הכריע הרמ"א ז"ל בתשו' כדיעה אמצעית ותלמידו הלבוש העיד כי כן דעת מורו ז"ל להלכה,

ויעיון בשו"ת כח שור סי' כ"א בפלפולו העמוק שם בד"ה והקושיא בראיות המהריי"ק ז"ל דכח דאפקעוי' רבנן לקידושין מיניה אך לחכמי התלמוד היה כח זה כ' בזה בספרי חידושי בן יאיר בקידושין ב' עב ד"ה ונתני הכא ובקונט' באר חיים מרדכי להיתר עגונות באות כ"ט יע"ש- ובחסד לאברהם סי' נ"א שהבינו ג"כ הכי בהכרעת דעת הרמ"א ז"ל אולם להלכה להורות בד"ח סי' ט"ו כ' עכ"פ מסתברא שלא לסמוך על הני י"א נגד רוב הראשונים ולאסור בע"א אם מהימן ליה וכן באומר הבעל שראה שזינתה. וכדברים האלו כ' בתועפות רא"ם סי' נ"ד בתשו' מנכדו בעל שו"ת ש"ש דקשה לסמוך בזה אמרדכי הגהמי"י מאשר רבו החולקים עליו ודינא דמ"א דאינו נאמנת בטא"ל גופיה חידוש ונלאו הראשונים למצוא טעם לזה והבו דלא להוסיף עלה ועוד כמה גדולים בתשובותיהם אשר כן דעתם להלכה.

והנה כת"ה הביא דברי שו"ת ברכת יעקב סי' ג' בסתירת סברת הנו"ב ז"ל יען דממ"נ עובר על חרד"ג לזאת נאמן באומר שראה שזינתה. אשר הוא כתוב גם עלי ספרי כנ"ל וכה ראיתי כי גם הד"ח ותוע"ר שם ובסי' נ"ה כ' כן ועשו סמוכין לדברינו מש"ס ב"ב מ"ד ומחי' רמב"ן ז"ל שם יע"ש.

ובכלל כל פלפולי כת"ה וסברותיו שהאריך בזה ישרו בעיני ולא באתי עתה לזה בסתירה ובנין יען כי כבר האריכו בזה כל גאול בתראי בענינים האלו בתשובותיהם יעיין בשו"ת תפארת יוסף סי' ט"ז י"ז י"ח שהאריך בזה כידו הגדולה בש"ס ופוסקים בחריפות עצום ועל שאלתו השיבו לו הגאונים בשו"מ מהד"ק סי' א' ומשיב כהלכה שם והד"ח ח"א סי' י"ד ונראה כי באיזה פרטים כוון כ"ת לדעת הגדולים והמקור לדברי הרמ"א ז"ל ממשנה דשלהי נדרים וגם מסוגיא דכתובות ט' הדברים ארוכים ועתיקים מפי סופרים וספרים בפלפולים עצומים ועמוקים וגם אני בעניי כ' בכ"ז בספרי חידושי בן יאיר בחי' לכתובות שם ובשלהי נדרים השייכים לאלו הענינים בעזה"י יע"ש ומה נעמו בכגון זה דברי הד"ח ז"ל בסי' כ"ב. דבדבר פשיט אין לפלפל הרבה כן אני אומר שאין לפלפל ועוד להאריך בדברים אשר כבר האריכו כל רבותינו גאוני קמאי ובתראי ז"ל למעניתם עד מאוד. ואך לשים לב ועין להכרעת דעתם להלכה ולמעשה וב"ה לדבר אמת כוונתי בספרי אשר סיימתי לאמור אמנם אם כי כן הוא דעת הרמ"א ז"ל אבל המהרי"ט מהר"י הלוי ובני אהובה נו"ב שם בסי' י"א וישיע"ק בסי' קט"ו סק"ח ז"ל ושאר פוסקים חולקים על פסק זה וס"ל להלכה ולמעשה דבאומר שראה שזינתה נאמן גם בזה"ז ואין מאכילין לו לאדם דבר האסור בע"כ יען שהוא יודע דבר ברור והכי נקטי' להחמיר אשר עתה ראיתי מלבד כי כן הכרעת דעת גאוני קמאי הכנה"ג בסי' קט"ו בשם המבי"ט והיש"ש ז"ל בפ"ב דיבמות סי' י"ח שכ' מסקנא דמלתא עדים שראו שוכבים זע"ז כדרך המנאפים מוציאים אותה מבעלה. והבעל שראה כזה מאשתו כו' חייב להוציאה כו יע"ש שהביא מעשה נפלא שבא לפניו בעובדא כזאת הובאה גם בשו"ת שו"מ שם הלא גם גאוני בתראי באו לעמק השוה בזה כי בשו"ת משיב כהלכה שם כ' וביותר בראה בעצמו שרובם ככולם החמירו ומי יקל ראש נגדם ובשו"ת בית שלמה חאה"ע סי' ע"ב הביא מהגהמ"ר פ"ג דקידושין והאריך והעלה להלכה לאסור באומר שראה שזינתה ובהג"ה שם הביא שכ"כ הב"מ בסי' קנ"ב בב"ש סק"ב וכ"נ מהתו"ג ע"ש (עיי' בשו"ת מהרש"ם ז"ל מהד"ג סי' ע"ה מה שתמה על הבנ"א והביא מתו"ס כתובות ט' ע"א ד"ה מפני מה ומתוס' קידושין ס"ו ע"א ד"ה אמר אביי ובשם גן המלך סי' ט"ז ושו"ת מהרי"ט צאהלין סי' ר"ל דפשוט הוא כל שיודע הבעל בעצמו האמת גם באין עדים אסורה עליו מה"ת יע"ש) וכן דעת

השו"מ שם ובמהד"ת ח"ד סי' י"ח שכ' דכל שטוען בעצמו שראה שזינתה אין מאכילין לאדם דבר האסור לו וייחס זאת ההכרעה גם להנו"ב ז"ל סי' י"א (ומזה סעד למש"כ כ"ת ויפה כיוון באמרו כי התשו' שבסי' י"א נכתבה יותר מעשרים שנים לאחר התשו' בסי' י"ב והיא בתראה ולה שומעין וכ"נ דעת החת"ס שבסי' ק"א ובסי' ק"ו ודעת הד"ח בתשובותיו והתפארת יוסף ז"ל שם ופוק חזי מה שהעיד החסד לאברהם בסי' נ"א בזה"ל כי כבר הכריעו האחרונים ז"ל דלא קבע הרמ"א ז"ל ד"ה כשיטת הר"ש דלא מהימן בזה"ז כ"א באומר שמאמין לדברי העד שאומר שזינתה אבל כשאומר הבעל שראה שזינתה אין מאכילין לו לאדם דבר האסור יע"ש וכן מבואר עוד בכמה תשו' מגאוני בתראי ואני מוסיף לאמור הלא ראינו כי בהלכתא דא דטא"ל יש הבדל בין משנה ראשונה למשנה אחרונה כי לא כל העתים שוות וכמבואר שם בר"ן ז"ל במשנה בשינויא בתרא ואם רבותינו הכריעו בזמנם להלכה להאמין להבעל באומר שראה שזינתה ק"ו בזמנינו לאחר שערורת מלחמת העולם שהביא כמעט חורבן גם בעולם היהדות ובצניעות בנות ישראל אשר בעו"ה כמעט רבה הפרצה ואין לנו להשען אך על אבינו שבשמים ית"ש לתקן העולם במלכות שדי ולגדור את קדושת כרם בית ישראל בוודאי כבנד"ד אשר מהצעת כל הענין המבואר בשאלתו שספר הבעל ושפך מרירות לבו כי עיניו ראו ולא זר כל דברים המכוערים ופריצות שלה עם... ויצאו מדחי אל דחי עד אשר ראה בעצמו שזינתה עמו כי נאמן ואסורה עליו כאשר מפורש יצאה זאת ההוראה מהכרעת רבותינו המבי"ט מהרי"ט יש"ש מהר"י לבית הלוי וכנה"ג ז"ל וגאוני בתראי בני אהובה נו"ב חת"ס ב"מ תו"ג, שו"מ, ד"ח, תפארת יוסף, חסד לאברהם בית שלמה, ועוד כמה מגדולי האחרונים ז"ל אשר כן יש להורות הלכה למעשה.

אמנם זאת ישים על לבו לב חכם כי ביובם ככולם מעובדות שדנו בהם הגאונים בתשובותיהם לאסור גם ע"י אמירת הבעל בלבד היה חזי לאצטרופי מקול שיצא שהוחזקה בפריצות ובדברים מכוערים מדברת בני אדם או שהיה בזה גם הודעת עצמה משא"כ בנד"ד אשר כל הדברים מראשית הגדת וספור דברי פריצותא וכיעור שבין אשתו להנחשד עד אחרית גופה של עבירה שראה שזינתה עמו כל זה אך מפי הבעל אנו שומעין הלא פשיטא כי קודם כל צריך להיות כי הגדתו וסיפור כל הדברים יהיה בב"ד בפני אשתו אם דלדעת הרבה פוסקים שאחד"א הוא מטעם נדר ויכול לאסור עליו גם שלב"פ הלא רובם ככולם הסכימו כי שאח"ד הוא מטעם הודאה דאדם נאמן ע"ע יותר ממאה עדים והוא מה"ת כאשר הרחיב הדבור בזה מדעת תורה סי' א' אות ס"ח ס"ט יע"ש ובשו"מ מהד"ק שם ובקונט' באר יצחק לאאמ"ו זללה"ה בחי' כתובות ט' ונכנס

בסוג כעין עדות אשר אין מקבלין עדות שלב"פ בע"ד ידעתי שיש לפקפק בזה לזאת כתבתי כעין עדות אשר להמחבר בחו"מ סי' כ"ח גם בדיעבד אין דנין על פיו וגם להי"א שברמ"א ז"ל דבדעבד כשר הלא לשיטת הרמ"א ז"ל בתשו' סי' י"ב ומהרש"ל ז"ל סי' מ"ג ופ"מ סי' ק"ד ועוד פוסקים דבדיני נפשות גם בדעבד לא מהני והיא עוד פלוגתא ישינה בין הקדמונים במאירי ב"ק קי"ב יע"ש ובנו"ב סי' ע"ה שהביא מתשובת הרשב"א שבב"י ז"ל בסי' שפ"ח דמהני אולם בחי' הרשב"א ז"ל ב"ק שם מבואר דעתו דגם בדעבד לא מהני יע"ש ואם כי לשיטת חכמי הנשואים שבברצלונה לאפרושי מאיסורא מקבלין שלא בפני בע"ד הלא גם בזה יש חולקין וכ' בזה בספרי חידושי בן יאיר לסנהדרין מ"א יע"ש ולדעת הרבה דיני אישות דמי לד"נ כמבואר בשו"ת רמ"א ז"ל שם וכ"ה בתשו' הרא"ש ז"ל דלפסול אדם והוצאת ש"ר דינו כד"נ מכח אמרם ז"ל נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים ודמי ל"ג עבירות שנאמר בהם יהרוג ואל יעבור אך שאיני מפורש בתורה וכמש"כ בתוס' סוטה י' יע"ש א"כ פשיטא דבכגון דא בהוצאת ש"ר על אשתו והנחשד בעבירה חמירא דזנות בא"א כי כל הגדתו בפני ב"ד צ"ל בפניה וגם לטעמא דשאחד"א הוא מטעם נדר אולי ע"י החזקה שאין אדם מעיז בפני חבירו היודע שמשקר יחזור ממה שאמר ובאם הבעל נותן אמתלא טובה הלא יש בזה לצדד להתיר לטהר אשה לבעלה כמבואר בפוסקים ובשו"ת באריכות – או לעומת זה אולי יתברר להב"ד כעין הודאה מדבריה להגדת הבעל ולאחר שיקיימו הב"ד בזה שמוע בין אחיכם ובדרישות וחקירות היטב היטב ואיומים גדולים על שניהם כראוי בדבר חמור כזה להוציא האמת לאמיתו ואם לאחר כ"ז יעמוד הבעל בדבריו הלא אסורה עליו כי נאמן על עצמו גם בזה"ז וכנ"ל – ואז לענ"ד יעשה כת"ה בזה ככל הכתוב בשו"ת חת"ס סי' ק"ו ד"ה מסקנא דמלתא ואך אמנם אשר אין לזוז מדבריו הנאמרים באמת ובהשכל ודעת תורה להלכה ברורה.

והנלע"ד כתבתי חיים מרדכי

סימן נז

להרב כו' נ"י במדינת אמעריקא.

מכתבו הגיעני ובדבר שאלתו בזה"ל אולם ע"ז גופא היכא דברור לן שהיא נישאת להשני בעודה א"א מהראשון אם היא צריכה גט כלל מהשני ע"ז. אני דן ויעיון בס' מראות הצובאות סי' נ"ד שצריכה גט ובספר משברי ים תשו' כ"ב פוטר מגט מהשני ודחה שלא דמי לאשה שהלך בעלה ביבמות פ"ז דהתם נישאת ע"פי ב"ד קנסוה דעבדה איסורא אבל הכא כשהיא עשאה הנבלה אין כאן גזירת חז"ל כלל והביא ראיה מיבמה קטנה

שהגדילה כו' וכ"ה בש"ע סי' קנ"ה סעי' כ' כו' ועוד יש להביא ראיה מתוס' יבמות צ"ב ע"ב ד"ה נותן לה שכ' שאת"ל דכשנישאת במזיד ל"ש למגזר כו' יעו"ש וביש"ש שם ביבמות כו' עכ"ל שאלתו.

ההנה ספר מראות הצובאות ומשברי ים גם שניהם לא ראיתי אותם אמנם תשובת זאת השאלה הלא כתובה היא בב"י ז"ל באה"ע סו"ס י"ז וז"ל כ' הרשב"א שאלת רחל באה ואמרה פנויה אני ונתקדשה לשמעון לשם פלגש בלא כתובה ושהתה עמו כמה ימים ונתיחדה עמו ואח"כ נודע בעדים שכבר נתקדשה לראובן זה שנים ואחר כ"ז כו'. תשובה אשה זו צריכה גט בין מראשון בין משני ומה שאמרו התלמידים שאינה צריכה גט משני טעות הוא ומשנה שלימה שנינו האשה שהלך בעלה ונשאת כו' וצריכה גט מזה ומזה כו' עכ"ל יעו"ש. הרי מבואר כי על דעת התלמידים שסברו לאמור דא"צ גט משני אשר סברתם כנראה בוודאי היה יען שנשאת במזיד אמר הרשב"א ז"ל כי טעות תוא וזה כלל גדול שאין הלכה כתלמיד נגד הרב רבם ורבן של כל בית ישראל הרשב"א ז"ל והב"י ז"ל הביאו להלכה אם כי הים של שלמה ז"ל בפ"י דיבמות סי' כ"ט היקל בא"א שהלכה ברשעתה ונשאת במזיד שא"צ גט מהשני יעו"ש טעמו הלא בספר ישרש יעקב בחי' ליבמות צ"ד ד"ה ר"ע מוסיף כ' ע"ז וז"ל ודבריו תמוהין דאין חילוק בין שוגג למזיד אדרבה במזיד קנסי' יותר וכמ"ש ואף שנראה מלשון הישו"ש שלא היקל רק בדבר הגלוי לכל תיכף שנשא בעבירה עכ"ז מבואר מדברי הפוסקים שאין לחלק בכך עיי"ש הרי כי הפוסקים חולקים בזה על הישו"ש ז"ל.

אם כי בספר מנחת פתים לאה"ע סי' י"ז סעי' נ"ו כ' דמתשו' הרא"ש ז"ל שהובא בטור אה"ע סי' קמ"ט יש להוכיח דבניסת במזיד א"צ גט מהשני דאל"כ למה ליה להרא"ש לאמור דלא חשבי' לה א"א וודאי לצאת מן השני בלא גט הא גם א"א וודאי כשניסת בעי גט וכן הביא מהב"ש ז"ל סי' קנ"ב ס"ק י"ב יעו"ש ולענ"ד אין מזה הכרע כלל כי בא"א וודאי הלא הגט מהשני הוא רק מגזירת חז"ל מטעמי דאמרי' ביבמות פ"ח שלא יאמרו גירש זה ונשא זה ומשום קנסא יעיון שם בריף רא"ש ונ"י ז"ל וברמב"ם ז"ל פ"י מה"ג ובמל"מ שם והרא"ש ז"ל קאמר לענין דצריכה גט מדין התורה מכח ספיקא דאורייתא לחומרא מה"ת בחזקת איסור א"א ואיסור מיתה דלכ"ע ספיקא מה"ת גם לרמב"ם ז"ל – כי אע"ג דקיי"ל הן הן עידי יחוד הן הן עידי ביאה מ"מ הלא אך לשון חוששין נאמר ע"ז בגיטין ע"ג ולא הוי רק ספק קידושין וכדאיפסקא שם בטוש"ע סי' קמ"ט וכוונת הרא"ש ז"ל באמרו דל"ח לה כא"א וודאי לצאת מן השני בלא גט כלומר דגם מדינא דאורייתא אסורה לצאת מן השני בלא גט דתפסי בה קידושין מספיקא במ"פ שם הביא גם מתשב"ץ

ח"ג סי' קפ"ט ואינו עמדי ואלו דבריי הם תשובה גם לראייתו משם ובדרך זה יסולק גם ראייתו מהב"ש כמבואר להמעיין בדברי הב"ש ז"ל שם.

ולזאת אם כי המ"פ שם סיים לאמור ועיין בתשו' שו"מ מה"ד תליתאה ח"א סי' רמ"ב נ' דעתו דניסת במזיד א"צ גט אבל לא הזכיר מכל הפוסקים הנ"ל וצ"ע לדינא ע"כ אשר ספוקי מספקי ליה לאותו גאון האי דינא לא כן אני אומר בעניי כי לראייתו מהרא"ש וב"ש ז"ל הלא נתבאר סתירתו גם מה שהביא מהשו"מ הלא שם לא נחית השו"מ לזאת ההלכה לבררה אך במהד"ק ח"ג סי' ק"י אשר חקר בזה ושם הלא גלה דעתו בפירוש להלכה לסתור דעת רב אחד שרצה לאמור כן דבניסת במזיד א"צ גט וכ' דלטעמא דחשו לשמא יאמרו גירש זה ונשא זה גם בנשואין במזיד איכא האי חששא ואדרבה בזה יותר יש לחוש לזה וראוי לקונסה טפי – לטעמא דקנסא ובא למסקנא לאמור כי ברור דצריכה גט משניהם יעו"ש ופליאה על הגאונים השו"מ ומ"פ ז"ל שלא הביאו דברי הרשב"א ז"ל המובאים בב"י ז"ל להלכה וכה ראיתי בשו"ת הרי בשמים מהד"ת סי' קס"א שפלפל בזה ואם כי הראה פנים מסבירות גם לסברת התלמידים מכל זאת מסיק להלכה כי חלילה להקל נגד דעות הרשב"א ז"ל יעו"ש והמ"פ והשו"מ שלא הביאו דברי הרשב"א ז"ל נראה כי באותו רגע היו בהעלם דבריו מאלו הגאונים ולזאת עמדו בזה על החקירה להלכה. אמנם אין לנו אלא דברי רבינו הרשב"א ז"ל שהביאו רבינו בב"י ז"ל להלכה דגם בנשאת במזיד צריכה גט מהשני ואסורה להנשא לאחר עד שתקבל גט גם מהשני וכהכרעת השו"מ ישרש יעקב והרי בשמים ועוד מגאוני בתראי ז"ל והכי נקטי' להלכה ברורה. והנלע"ד להלכה ולמעשה בס"ד כתבתי חיים מרדכי

סימן נח

להרה"ג

להה"ג כו' מו"ה יהושע פרענקעל נ"י אבד"ק סעלעטין באקאווינא

מכתבו הגיעני ובדבר שאלתו בזה"ל איש שרוצה ליתן חליצה כו' ונסיתי אותו לראות אם אינו איטר על רגלו כ"ו ופתח לילך ברגלו השמאלי כ"ו וכן הלך כסדר בהצעת רגלו השמאלי מקודם ונסיתי אותו כ"ו והכה ברגלו הימיני, וכשראה שהבדיקה הוא לידע אם הוא מיומן או איטר אמר לי שקודם שהיו אצל הצבא לא הלך כן ורק אצל החיל הכריחו אותו להתחיל לילך ברגל השמאלי, וכן התרגל עד עתה ואמר שהוא מיומן בין ביד ובין ברגלו ומלאכה עושה ברגל ימין והוא מוכר משקאות ובאם צריך לגלגל חביות ממקום למקום מגלגל בימין והוא מרגיש שימינו חזק משמאלו ומה שהלך כך הוא אך מחמת הרגל והאיש הזה יש לו אח גדול ממנו בעיר ווין והיבמה היא עניה ביותר ולנסוע לעיר

ווין שיחלוץ לה אחיה הגדול תעלה הוצאה מרובה וגם יש ספק אולי לא ירצה לחלוץ לה מפני כי הוא רחוק מיהדות כרחוק מזרח ממערב וגם לא לקח שום ירושה מאחיו המת, ולנגד זה יבמה הדר בכאן אף שהוא ג"כ מחלל שבת בפרהסיא עכ"ז לאשר התפשר עמה כ"ו ותעזוב לו כל נחלת המת לזאת רוצה לתן לה חליצה כ"ו עכ"ל השאלה.

והנה מש"כ כ"ת דאם לא היה החשש רק מטעם שמצוה בגדול לחלוץ הלא הלכה פסוקה הוא באה"ע קס"א סע"י ה' דאם אחיו במדה"י יחליץ הקטן ממנו ובב"ש שם סק"ו שאפ"י במדינה זו בעיר אחרת אם היבמה היא עניה במכ"ש בנד"ד שרק הוצאות מסלת הברזל והפאס יעלה לערך חמשה אלף לעי ויש ספק קרוב לוודאי שלא ירצה לחלוץ בוודאי שיכול הקטן לחלוץ זה ברור. ואני מוסיף עוד סברא לאמור כיון דספיקא הוא אם אח הגדול שבמדינה אחרת יתן חליצה הלא אך לכתחלה מצוה בגדול וזה ידוע דהיכי דבדעבד שרי בספיקא שרי גם לכתחלה אם כי הדע"ת בפתיחתו לה' שחיטה אות ל"ו חידש לאמור דהיכי דהחיוב לכתחלה הוא מדאורייתא אף דבדעבד שרי גם בספיקא צריך ליזהר לכתחלה דהוי ספיקא דאורייתא אף דבדעבד שרי לדעתי העניה יש לפקפק בראיותיו כי מה שהביא מנדרים י"ט ע"ב ז"ל שספיקא חמור מוודאי כ"ו דאלו גבי נזיר וודאי מגלח ומביא קרבן ונאכל ועל ספיקו לא מצי מגלח ובר"ן שם סוע"א הקשה דלייתא עולה ושלמים כ"ו וליתני כ"ו דהא אם גלח על אחד משלשתם יצא ותי' דה"מ בדעבד אבל לכתחלה אסור וק' הרי הוי רק ספיקא דאם אינו נזיר הרי הם נדבה ושרי וכיון דבדעבד יצא ואיכא ספיקא לכתחלה אמאי אסור, בע"כ כמש"כ עכ"ל וגם מתי' א' של התוס' שם שכ' כר"ן ז"ל יש מקום לזאת הראיה לענ"ד יש לדחות ולפרש התם הכוונה דלא מעייל אינש נפשיה לספיקא כזה אשר לא יכול לגלח לכתחלה כהלכתו וזה שדייקו התוס' לאמור מ"מ לא מצי מגלח כהלכתן וגם בלשון הר"ן ז"ל שכ' הלכך לית ליה תקנתא יש להעמיס כן בכוונתו דלית ליה תקנתא לכתחלה ויש להסביר עוד למאי דקיי"ל דאסור לעשות ס' בידים גם בדרבנן לכתחלה וכמש"כ המג"א בסי' י' ס"ר י"א וכ' בזה בספרי שו"ת בח"מ סי' ג' ד"ה. אמנם באמת יעו"ש והכא הלא היה עביד ספק בידים דאסור לכתחלה לזאת אמר ר"י דלא מעייל נפשיה לספיקא בכה"ג, (יעיון ב"י ז"ל באו"ח סי' רמ"ב מש"כ בשם הר"ם ז"ל גבי שכירת מכס ובדע"ת סי' י"ז ס"ק כ"ד וברמב"ם ז"ל בפ"ה מה' מלכים ה' ח' מה שיש לפלפל בזה ואכ"מ) וכמובן – ומה שהביא מהכ"מ פ"ה מביהמ"ק ה' י"ט במ"ש לבאר דעת הרמב"ם ז"ל בדין נתדלדלה אבן מאבני העזרה דגם היכי דאין דעתו לחברה אינו פוסל העבודה אלא דצריך ליזהר לכתחלה משום חציצה והיכי דדעתו לחברה הוי בעיא דלא איפשטא ונקט"י לחומרא ע"ש ומבואר כמ"ש עכ"ל

מלבד מה שיש לחלק ולומר דהידור מצוה בעבודה ובביהמ"ק שאני דצריכין לעשותה ע"צ היותר נאה גם לכתחלה י"ל עוד להידוע כי דעת צבא רב מגאונים דספק איבעיא גם בדרבנן לחומרא אם כי לא כן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ב מ"ה חו"מ ה' ט"ז וטוש"ע או"ח תמ"ב וב"י ז"ל סי' תרל"ז והכי קיי"ל וכמש"כ הפמ"ג בכללי ס"ס ובכ"ד מ"מ יש מקום לאמור דאך בבעיא דלא איפשטא בזה היכי דהחיוב לכתחלה הוא מדאורייתא אם דבדעבד שרי מ"מ צריך ליזהר גם בספיקא לכתחלה משא"כ בספק מעשה דלכ"ע ספק בדרבנן לקולא וכיון דספיקא הוא אם אח הגדול שבמדה"י יתן חליצה ספיקו שרי גם לכתחלה כדאמרן – ובמשנה פ' החולץ ל"ט ע"א תלה בקטן עד שיגדיל או בגדול עד שיבוא ממדה"י אין שומעין לו וכ' החת"ס בח"ב סי' פ"ב וז"ל, מלשון מתני' משמע דאע"ג דקיי"ל דהיבמה הולכת אחר היבם מ"מ לא יכול לתלות בשום אופן שהיא תלך אחריו אפי' איננו מדה"י אך אם סופו לבוא לכאן הוה סד"א שיכול לתלות בו קמ"ל כיון שהוא מדה"י איננו יכול לתלות בו כ"ו עכ"ל יעו"ש – וזה הדיוק ממתנ"י קיימתי מסברא דנפשאי – ולהאמור מובן הטעם כיון דאח הגדול שבמדה"י בספיקא הוא שמא ייבם אותה, וכפירש"י ז"ל במשנה וכל המצוה היא אך לכתחילה בספיקא גם לכתחילה א"צ להדר אחר זה ולמסקנא בתלמודא דשהויי מצוה לא משהינן גם בוודאי יחליץ א"צ לילך וגם באותה מדינה אם המקום רחוק או היא ענייה וידוע המבואר בכללי ס"ס דבאורייתא בס"ס או סד"ר אך בטורח קל נכון לברורי אבל לא בטורח כבד ובהוצאת ממון כבנד"ד וכמש"כ כת"ה והוא פשוט ואמת.

גם מש"כ כ"ת אם שהיבם פותח לילך ברגלו השמאלי תחלה ודינו כאיטר לחלוץ בשתי רגליו אשר הנוב"ת סי' קנ"ה חשש לדעת הרמב"ן ז"ל דביש אח אחר תחלוץ משני מ"מ להמבואר שם בנו"ב דזה דווקא אם האח השני איני רחוק רק איזהו פרסאות אבל בנ"ד דהאח השני הוא רחוק כ"כ וגם ספק קרוב לוודאי שלא ירצה לחלוץ גם אם נימא דהוא איטר יודה הנו"ב כי האח מכאן יתן לה חלוצה בשתי רגליו זא"ז כוון גם בזה להלכה ברורה אשר כבר העלה כן בשו"ת אמרי יושר ח"ב סי' נ"א יעו"ש.

אמנם במה שצידד כת"ה לאמור בנד"ד מבלי להחשיבו לאיטר ולחלוץ אך בימין אין דעתי מסכים לזה אם כי כ"ת כ' בזה סברות ישרות ולעשות בזה ס"ס ועוד ג' ספיקות ומה שיש לדון בזה למאי דקיי"ל דבע"י ס"ס שקולין יעיון מש"כ בזה בספרי חידושי בן יאיר על ש"ס בח"י פסחים ט' ע"ב על התוס' ד"ה ספק גררוהו ובח"י חולין נ"ג ע"א ובספרי שו"ת בח"מ סי' כ"ו אשר משם יש לפלפל בזה טובא גם בנד"ד יעו"ש וביסוד זאת ההלכה אם בהרגיל א"א דינו כאיטר הדברים ארוכים בתש"ו גאוני בתראי יעיון

שו"מ הד"ת ח"ג סי' קכ"ג ובשו"ת חיי אריה סי' נ"ה פליאת כ"ת על העתקת המג"א ז"ל בס"י כ"ז סק"ט לשון הב"י ז"ל דאם הרגיל עצמו לעשות איטר הוי דינו כאיטר שנולד עכ"ל אשר לא כן כתוב בב"י ז"ל היא פליאה נשגבה ועוד יותר שלא העירו בזה כלל הפמ"ג ומחה"ש וכל האחרונים עד שרציתי לומר דצ"ל דאם הרגיל עצמו לעשות איטר לא הוי דינו כאיטר שנולד אולם בטלה דעתי העניה נגד דעת רבותינו הדג"מ ועוד גאוני בתראי שהביאו דברי המג"א ז"ל ככתוב לפנינו וצ"ע ליישב ועוד באחרונים ולא נפניתי עתה בענייי לזה כי עתי בל אתי וגוף שאלתו כבר כתוב הוא עלי ספר שו"ת בית שלמה ז"ל חאה"ע סי' ק"נ בזה"ל וע"ד שאלתו בחלוץ שבא לחלוץ ליבמתו ורצו הב"ד לבדקו בהליכתו אם אינו חיטר ברגל ואמר שע"י שהיה בין אנשי החיל ממחזיקי התוף הרגילו אותו לעקור רגל שמאל תחלה בהליכתו ע"כ ההרגל נעשה אצלו טבע אבל באמת כל כחו הוא ברגלו הימני ואם רוצה להכות ברגלו בדבר מה מכה ברגל הימני עכ"ת השאלה אשר היא כשאלתו ולאחר שהאריך בזה כידו הגדולה בש"ס ופוסקים העלה שאם היה הענין בדעבד והיה שעת הדחק הייתי מצטרף להקל בהסכמת אחד מחכמי הדור אבל בנ"ד שהוא לכתחילה וגם אין טורח כ"כ כי א"צ לעשות כל הסדר רק פ"א רק שתחלוץ שני המנעלים בזאח"ז של ימין של כל אדם תחלה ואח"כ של שמאל בפרט שבנ"ד אין אח אחר אלא הוא דאין פקפוק כלל בחליצת שתיהן (זה הוא לרווחא דמלתא כדרך בתשובות ולהמעיין בדברי הב"ש יראה כי גם בשאלת כ"ת שיש אח אחר נאמר מסקנתו כן להלכה יעו"ש) רק הוצאה קטנה לעשות מנעל חדש של שמאל - למה לנו לכנוס לכתחילה בחשש איסור יבמה לשוק ע"כ דעתי שתחלוץ גם של שמאל ובזאח"ז כמו שהסכימו האחרונים עכ"ל ויעיון בגוף התשובה ויראה כי כל מה שהעיר כ"ת בזה נמצא גם בדברי הב"ש וכוון לדעת הגאון ולענין הפקפוק דח"פ ואין תנאי בחליצה בשו"ת אמרי יושר הנ"ל ביאר דאין לחוש לזה יעו"ש ובספרי חידושי בן יאיר בחי' קידושין בסוגיא דת"כ מאות מ"ד עד אות ס"א מש"כ בביאור דינא דתנאי שאפשר לקיימו ע"י שליח בעזהש"י אשר גם משם יש להביא לסלק פקפוק של הג"מ יעו"ש ועתה זו תשובת שאלתו אשר כבר הורה זקן עמוד ההוראה הב"ש ז"ל שתחלוץ גם של שמאל ובזאח"ז כנ"ל וכן דעתי העניה דעת תורה כי אין לזוז מפסק זה וככה יעשה כת"ה הלכה למעשה.

ובזה אחתום

חיים מרדכי סליק חלק אה"ע

חלק חושן משפט

סימן נט

להרה"ג כו' מוה' שמריה אפפעלבוים נ"י אבד"ק הונטשעסט כסרביא

מכתבו הגיעני עם שאלתו שאלת חכם, בזה"ל זה איזה זמן הגיע הלום, מהועד הפלכי לתמיכת מעחני אוקריינא אשר בקעשנוב "קול קורא" לעזרת יתומי מעוני הפרעות הנוראית שבאוקריינא ויתספו אחדים מתושבי עירי ויסדו "ועד" של י"ב י"ג חברים כנהוג ובתוכם נמנתה גם אשה גדולה אחת, בעלת מעש"ט ועסקנית במצוות מעידה והאשה הגדולה הזאת, ע"י השתדלותה הנמרצה, והשפעתה המרובה הרבתה מספר גדול של מנדבים תדוריים. שהרימו את נדבתם מידי שבוע בשבוע לידי הנכחיות שהיו מסבבות שבוע בשבוע במנאכותה של הרשה הזאת חליפות חמירות כסדרן ויגדל מספר המנדבים היחידים, הללו בראשונה עד 175 נפש. וגם לאחר אשר אחדים מהמנדבים התחינו משתמטים כרגיל, עדיין היתה התרומה הזאת מתקיימת והולכת מידי שבוע בשבוע, על לא פחות מן 147 מנדבים. כבר עלה פעם ביד הועד המקומי לשלח סכום ידוע אל הועד הפלכי שבקעשנוב. כדי להעבירו לתעודתו באמצעות הועדים השונים עד הגיעם לאוקריינא. כמנהגם אך זה זמן שנפוצה השמועה, אשר לשעה חדלו הועדים מלהעביר את הכספים לאוקריינא. מטעם חסרון ידיעות מספיקות מהתם, וגם מטעמים של רשמיות ופורמליות וכיו"ב, וכי לע"ע קיימים הועדים רק על סמך שעתידים להשיג את הידיעות הנחיצות להם ואז יוטל גורלם של הועדים אם להמשיך את כתם הראשונה, או כי יחדלו לגמרי מלהתקיים ובנתים נצטמד פה. סכום הגון המוטל באוצר הועד דפה בלי העשות בו דבר ויתחילו חברי הועד להתאסף לישיבות לשם זה מזמן לזמן עד כי באחרונה העבירו קול במחנה לבלתי ירימו מעתה את תרומתם זאת, ויעמדו המנדבים מלהרים, ועל אודת אותו הסכום הצבור ומצוי בעין נכנסו לישיבה רוב חברי הועד (ב' או ג' מהם לא היו בישיבה זו) וברוב דעות החליטו לקחתו ליסוד בנין בית ת"ת החסר פה זה עשרות שנים מאז חרב בית הת"ת העתיק מאין אמצעים לבנותו.

והנה משנשמעה החלטה זו מהרו רוב המנדבים ובראשם האשה הגדולה הנ"ז, ויערכו מחאה בכתב. ויבואו על החתום 102 מנדבים כדי לבטל את אותה ההחלטה. בדרשם פה אחד. שלא לעשות בסכום זה שום דבר אחר בלתי לשלחו לתעודתו באמצעות היותר בטוחה נאמנה וראויה עכשיו פונים הם בשאלת התורה, להורות להם כתורה, ובמצוה את הדרך היותר מובחרת אחת מעין שלש שלפניהם א') אם להשמע אל החלטת הועד לקחתו לבנין הת"ת. ב') אם לשלחו להועד הפלכי שבקעשנוב. להיותו משומר בידם עד

עת מצוא תכליתו של דבר. ג') או לשלחו ישר מפה לאיקריינא באמצעות חדריסות של אנשים ידועים לנאמנים כדי לחלקם שם בין מעוני הפרעות הידועים במקומם עכ"ל. וכת"ה כ' בזה סברות ישרות.

והנה בגוף החלטת חברי הועד. שהם י"ג ושנים או שלשה לא היו אז, יש מקום לדון בסתירת החלטתם, למש"כ הב"י בשם הרשב"א ז"ל ביו"ד סי' רכ"ח ובחו"מ סי' י"ג שאין קיום להסכמות אלא כשהיתה במעמד כולם כענין דינין דעלמא יעו"ש. ובברכ"י ז"ל בחו"מ שם. דמבוררים כממונים ופרנסים אשר בכל בדקי העיר המה נועדים, אז בע"י רוב מתוך כולם יעו"ש. ובג"פ בכלל א' ובה"ט חו"מ סי' רל"א ופת"ש סק"ו ובספרי חידושי בן יאיר על ש"ס בח"י למגלה כו' ד"ה ולכאורה כ' בזה יע"ש, ובספרי שו"ת באר חיים מרדכי חלק ראשון סי' כ'. שהבאתי תשו' המבי"ט ז"ל בח"ב סי' רכ"ז שכ"כ בשם הרא"ש ז"ל. ובש"ך יו"ד רל"ו ס"ק י"ז כ' כי פסק הרמ"א שם בשם הריב"ש ומהרמ"פ ז"ל חולק על פסק המבי"ט ז"ל. ושם בספרי בתשובה הראיתי כי בזאת הסברא אינם נפרדים אך המה לאחדים יע"ש והכי קיי"ל, דבדעות בע"י רוב מתוך כל, כי בירור אמתת הדעת לא יוכל לבוא אך מתוך הוויכוח של הניגוד יעיון תו"ס רי"ד ז"ל עירובין י"ג, שכ' הטעם באמרם ז"ל. שנקבע הי כב"ה יען שהיו שונים דבריהם ודברי ב"ש, וכיון שדקדקו ונתנו בטענות וסברות הניגוד, הביאם לכוון אמתת ההלכה יע"ש. ובהגהות הגאון רי"ש ז"ל בשם הרמב"ם ז"ל. בטעמא דכולו זכאי חייב כעין זה, יע"ש. והוא הנרצה באמרם ז"ל ב"ק צ"ב, ועזר מצריו תהיה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. כי עזר זה בא מסבת צריו, אשר מתווכח עמהם, וע"י הוויכוח בוא יבוא לנקודת האמת והוויכוח הוא שיהיה דווקא פנים אל ופה אל פה אשר אז תתברר האמת ביתר שאת וכמו שביאר בג"פ שם יע"ש דבריו כי נעמו, ועתה שנחסרו כאן שנים או שלשה, יוכל היות אולי היו שומעים דעותיהם וטעמיהם גם המה לא היו באים לזאת ההחלטה. וביחוד כי ההחלטה היה אך ברוב דעות אולי כשיצורף דעת אלו שחסרו עם אלו שאמרו שלא לשנות היו המה הרוב– ואפילו אם יתועדו עתה כל חברי הוועד ביחד עם אלו שחסרו, ולאחר שישמעו מה שבפיהם יעמדו עוד בדעתם הלא כעין זה כ' המהר"לב"ח ז"ל בקונ"ט הסמיכה בראשיתו לאחר שהביא תש"ו הרשב"א ז"ל כנ"ל, כ' עוד וז"ל. ולא לבד אותה ההסכמה שהסכימו לשעבר אינה קיימת מטעם רוב, אלא שאפילו עתה ירצו לשאת ולתת עמנו בדין ולשמוע טענותיהם ולהודיע לנו ראויתיהם אם בעינינו יראה שאינם ראיות לקיים סברתם וגם הם לא יחזרו בהם. הם נוגעים בדין הזה והם קרובים אצל עצמם דכסיפא להו מילתא למיהדר ממאי דהסכימו בראשונה ולא יקבלו שום טענה לחזור בהם ודמיא הא מלתא

כו' כו' עכ"ל. והביא סעד לזה מברכות מ"ג יעיון רמ"ע מפאנו ז"ל סי' ה' שנרשם שם עה"ג ומכמ"ק יע"ש ובמש"כ בסי' קכ"א בסוגיא דחולין סי' קי"ג. ויועיון עירובין י"א ע"ב אי משכחת להו לא תימא להו לבי ריש גלותא. ולא מידי מהא מתניתא דכיפה. והגאון ר"ח ז"ל בפירושו תיקן זאת במלות קצרות באמרו כלומר אני אחזיר בי מעצמי יע"ש והדברים ארוכים ועתיקים ואכ"מ, אשר כל אלו הדברים בנדון זה ובאלו הימים מובן מאליו כי ביתר עוז נאמרים ועוד זאת ידוע מנהגי חברי הועד. אם כי הם המנהלים ועל פיהם יעשה כל. אולם בהתחדשות דבר גדול כזה. לשנות כללות הענין ולעשות עם המעות מצוה אחרת, אשר לא היו לזה כלל לב ודעת המנדבים. מוכרח להתאסף כל האגודה ולטכם עצה עמהם ביחד ואז בהתאסף כל ראשי הועד ביחד עם כל האגודה המנדבים הסכמתם ברוב דעות כן יקום והם לא כן עשו לזאת מכל הלין טעמי נלע"ד כי להחלטתם והסכמתם אין להם כח כלל עפ"י התורה.

ויש בזה לקבוע מסמרות בראיות ברורות. אך לח רציתי להאריך ולברר שאין כח בהסכמתם של העבר, יען כי גם על להבא לכשיתאספו כל חברי הועד עם המנדבים וירצו לשנות אני דן ואומר אם כי סוגיא ערוכה היא, בש"ס ב"ב ח' ורשאים בני הפיר לעשות קופה תמחוי ותמחוי קופה ולשנותה לכל מה שירצו וכשאין בני העיר כו' ליטין חו"מ סי' ב' ובתשו' מהר"ם אלשי"ך ז"ל סי' נ"ט. ובספרי שו"ת באר חיים מרדכי חלק ראשון סי' ס"ג מש"כ בביאור הסוגיא יע"ש) ואיפסקא הכי בטוש"פ יו"ד סי' רנ"ו.

אמנם תשובת זאת השאלה. הלא היא כמבואר שה בפסק הרמ"א בשם מהרי"ו ז"ל, בזה"ל. וכן אם פירש הנותן ואמר שיתנו לעניי העיר או לעני פלוני. אין להם לשנות אפי' לת"ת ע"כ, יען כי כבר זכו בו עניים ובט"ז שם סק"ד כ'. דפסק זה הוציא מסוגיא דב"ק צ"ג, ההוא ארנקא דצדקה דאתי לפומבדיתא, אפקדה ר"י גבי ההוא גברא פשע בה אתו גנבי גנבוה חייביה ר"י, א"ל אביי והתניא לשמור ולא לחלק לעניים א"ל עניי דפומבדיתא מיקץ קייץ הוא ולשמור הוא ואיפסקא ברמב"ם ובטוש"ע חו"מ סי' ש"א בזה"ל. מי שהפקידו אצלו מעות עניים או פדיון שבויים ופשע בהם ונגנבו פטור שנאמר לשמור ולא לחלק לעניים והרי הוא ממון שאין לו תובעין. בד"א בשאין זה הממון מופקד לעניי מקום זה או לשבויים ידועים. אבל אם היו לעניים אלו או לשבוים אלו, והרי הוא קציץ להם הרי זה ממון שיש לו תובעים וישלם אם פשע או ישבע שלא פשע כדרך השומרים. וברמ"א ז"ל. וכן אם הגבאי אמר לשומר, שמור לי חייב כשאר שומר ע"כ והחו"י ז"ל בסי' קצ"ט (והובא בפ"ת שם סק"ו) העלה, אם דקיי"ל לשמור ולא לחלק לעניים ופטור הנפקד היינו מדיני אדם משום דליכא מאן דתבע ליה אבל לצאת ידי

שמים חייב אם כי לקושיותיו שם בסוגיא אין הכרח על ידם לחדש פירושא ולהוציא זה (יעיון נ"צ בחו"מ שם מש"כ בזה) כי בראשית מה שהקשה, דהלא ר"י היו נוגע בדבר כי מקודם בא לידו הארנקא. וכיון שהיה בעל דבר איך נעשה דיין בזה והסביר זאת הקושיא בלשונו הצח ובדעתו הזך להחזיקה, הנא בשט"מ שם בשם הרמ"ה ז"ל כ' וז"ל חייבים ר"י. הא דחייביה ר"י להוא גברא. לאו למימרא דאיהו דייניה, חדא דהא אפקיד גביה ולא מצי דאין ליה, ועוד כו' אלא דהאי חייביה דקאמר. אודועוי הוא דאודעיה דמחייב תשלומין וכמאן דחייביה דמי עכ"ל. הרי נתיישב קושיתו בטו"ט מפי חד מקמאי ז"ל, שנית שהקשה דל"ל לר"י למימר משום דמיקץ קייץ להו, בלא"ה י"ל מפני דר"י היה גבאי צדקה ועי"ז הו"ל ממון שיש לו תובעין כבר עמד בזה המהרי"ט ז"נ בחיו"ד סי' ל"ט ויישבה יע"ש. ובשטו"מ שם מש"כ בשם רבינו יונתן ז"ל ובמחנה אפרים ב"ה שומרים סי' ט"ו ט"ז מש"כ בשם הראשונים ז"ל. אשר כמבואר שם הישוב לזאת הקושיא להמעיין ומבין, ועוד בה שלישיה שהקשה וז"ל. וע"ק לפירש"י ז"ל הנזכר דמה שהנפקד פטור מן המפקיד, מפני דתו לא דמפקיד נינהו והוא הטעם דפטרו תורה במלת לשמור ומה שא"א לעניים להוציאה מן הנפקד מפני דהו"ל ממון שאין לו תובעים, כו' וא"כ ע"כ נפרש דאביי הקשה לו מלשמור. ור"י השיב נהי דפטור מצד המפקיד. שתובעו מ"מ חייב מצד תביעת העניים דמיקץ קיץ להו. ואע"ג דלא תבעו ליה כאלו תבעו ליה ע"י הג"צ שהוא ר"י. וא"כ מה זה דסיים ולשמור הוא וכן רש"י ז"ל דקדק וקרינין ביה לשמור ודו"ק עכ"ל גם לזה נמצא ישוב בשט"מ שם. בשם הרמ"ה ז"ל וז"ל. דמיקץ קייץ להו לשמור הוא, ושמע"י מינה דמאן דמפקיד ארנקא דצדקה גבי חבריה ופשע ביה ואיגנב כו' אי הנהו עניים דהוו קיימו הנהו זוזי לדידהו לא קייץ להו בו' אלא כל אימת דאתו שקלי פטור דלא קרינן ביה לשמור דהא אי אתו זוזי לידיה לאו אדעתא דשמירה אתו לידיה דומיא דכל שומר אלא אדעתא דלהוו מצויין לעניים תדיר, דהא בכל שעתא ושעתא חייש"י דלמא אתו עניים ואי עביד להו נטירתא כדשמואל דאמר כספים אין להם שמירה אלא בקרקע אפשר דאתו עניים ולא שכיחי להו זוזי ואמטי להכי לא חייביה רחמנא אפשיעותא. דכיון דלא אתו לידיה בתורת שמירה כו'. אלא צריך לאצנועונהו בדוכתא דלהוו שכיחי ליה בכל שעתא. לא מצי לנטרינהו שפיר, אבל היכי דהנהו עניים קייץ להו, ומידע ידע שומר דלאו אדעתא דשקל מיניה בכל שעתא אפקדוה גביה, ודאי לשמור הוא ואיבעיא ליה למקברינהו ואי פשע בהו ואיגנב חייב, ודמיא להא דאמרי' בפ' המפקיד, גבי ההוא דאמר שמואל כספים אין להם שמירה אלא בקרקע ואי הוה ע"ש בה"ש פטור כו' וכ"ש הכא דמוכחא מלתא דאדעתא דהכא קיימא עכ"ל. אשר לפירושו אין מקום לקושית

החו"י. כי פירושא דמיקץ קייץ להו. לשמור הוא. מתפרש שפיר יפה אף נעים כי ע"י דמיקץ קייץ להו. ויש זמן קבוע לנתינתן עי"ז לשמור הוא אשר הנפקד יכול לעשות שמירה מעולה – ולא רחוק הוא להעמיס זאת בכוונת לשון אא"ז רש"י ז"ל. ממון כך וכך לשבת לכל אחד כו' אשר יש מהדיוק קצת דל"ל לפרש כך וכך לשבת הלא בכך וכך שיש קצבה לנתינה די, אך יען דבכך וכך לשבת שהוא התמחוי אשר מתחלק מע"ש לע"ש (יו"ד רנ"ו) יש זמן קבוע להנתינה וזה "ממון כך וכך לשבת לכל אחד, אשר עי"ז דקייץ לכל אחד למי לתן הוה ליה ממון שיש לו תובעין, ועי"ז שהוא כך וכך לשבת, ויש זמן קבוע להחלוקה מע"ש לע"ש. קרינא ביה לשמור וכאשר הסביר לנו מלתא בטעמא רבינו הרמ"ה ז"ל.

ויש מקום לרמז זה בלישנא מיקץ קייץ דבא בכפילא אם כי רגיל כהאי לישנא בש"ס. אולם היכי דאיכא למידרש דרשי' בהסבר לשון חז"ל המזוקקים שבעתים – דשתי קציצות בע"י. למי ווכמה. ובקביעת זמן. יען כי ע"י שתי אלה יש תובעין. וביד הנפקיד לעשות שמירה מעולה ובזה יש מקום ליישב קושית הב"ח שם בחו"מ שכ' וז"ל והרב המגיד דקדק בדברי הרמב"ם בפ"ה מה"ש דתרתי בע"י שיהיו אנשים ידועים ויהיה חלק כאו"א ידוע עכ"ל. ואיני מבין מה צורך שיהיו אנשים ידועים כיון שהקצבה הוא ידוע לכל עני ועני הפושט ידו יתנו כך וכך לכל שבת ושבת הרי ממון שיש לו תובעים הוא. דכל עני ועני תובע הקצבה המגיע לו עכ"ל וסברת הרמ"ה ז"ל יש טעם נכון כי הרמב"ם ז"ל דבר מכל הצדקות ולא אך מכל שבת ושבת אשר יש לזה חוק קבוע בכל ע"ש לחלק ולזאת אם יש אנשים ידועים הלא ביד הנפקד להודיעם זמן הקבוע לבוא. ובידו עד אז לעשות שמירה מעולה. משא"כ כשאינם ידועים וכל עני ועני יבוא בלא זמן קבוע לתבוע. אם כי ע"י שקצב לו נחשב לממון שיש לו תובעין. אולם הנפקד לא מצי לנטרוניה שפיר וכמש"כ הרמ"ה ז"ל (יעיון כ"מ בה"ש שם) ולפום רהיטא נראה זה לישוב נכון בדברי הה"מ ז"ל – ולפ"ז יוולד לנו שיטה חדשה כי לרמ"ה ולדבריי גם הה"מ. תרתי בע"י קציצה ויחוד העניים וקביעת זמן אז דווקא הנפקד חייב. אולם לא כן משמעות לשון הרמב"ם ועוד ראשונים וטוש"ע ז"ל, אך דאם יש רק יחוד עניים אלו וגם קצוץ נחשב לממון שיש לו תובעים וחייב. ומוכרח לבוא לישוב החו"י הנרמז בלשון הרא"ש ועוד פוסקים ומפרשים ז"ל יע"ש.

ובמש"כ החוי"י ז"ל וז"ל ואע"פ דכהגש"ע שם וז"ל. ויוכל גבאי לתבעו דמקרי ממו' שיש לו תובעין. לא ידעתי מנא ליה הא דבמרדכן לא נזכר דבר מזה יע"ש עכ"ל. לענ"ד להמעייזי במרדכי בפ' החובל סי' ק"א ובפ"ק דב"ב בשם הר"ש ז"ל ובשט"מ שם בשם

רבינו יהונתן ומאירי ז"ל ובמח"א שם סי' ט"ז בשם הרא"ם וראשונים ז"ל, מפורש יוצא דהיכא דיש גבאי ונתן לשמור הוה ממון שיש לו תובעין וכפסק הרמ"א ז"ל.

וזאת נתברר לנו עוד מהשט"מ. כי מה שצדד הנו"ב ז"ל ב"ח חו"מ סי' נ"ד – הובא בפ"ת שם סק"ז לאמור דדוקא בפשיעה חייב ולא בגניבה ואבידה דלא הוה כש"ש (יעיון בנו"ב שם בסוף התשובה מש"כ אשר מלשון הרמ"ה ז"ל שהועתק לעיל מבואר היפוך סברת הנו"ב כמבואר להמעיין יע"ש) הלא מפורש יוצא מפסק הר"מ ז"ל מסרקסטה בשט"מ שם שכ' וז"ל. וכן נ"ל דאפילו בגנבה ואבדה מחויב בהא כש"ש דעוסק במצוה הוא, וכן אמרי' בעלמא גבי שומר אבידה כו' כיון דעוסק במצוה כו' עכ"ל. אשר אלמלי היה זה למראה עיני הגאון הנו"ב ז"ל. לא היה מפקפק כלל בזה. לאחר שכן מפורש יוצא לפסק הלכה מפי גאון קדמון ז"ל,

ועתה זו תשובה מבוארת מכל האמור לנד"ד אם כי מה שנאסף המעות עבור עניי איקריינא הלא הוא אך בכלל ולא בפרט ביחוד לאנשים ידועים, וגם לא קצוץ להם, אשר לא נוכל להחשיב זה לממון שיש לו תובעין. ולאמור כי ועד הפלכי מקעשנובי בתור גבאים. מכללות הועדים בכחם לתבוע כפסק הרמ"א ז"ל. כי ההבדל מבואר והרבה יש לדון בזה, אמנם מלבד פסק החו"י ז"ל אם לא מכח קושיותיו הלא הוא מכח סברותיו וראיותיו הברורות. (יע"ש ובפ"ת שם הובא קצת.) כי יש כאן חיוב בידי שמים הוא יציב וקיים. הלא כ"ז היא רק בנאבד המעות ע"י פשיעה או גנבה ואבדה. אולם בזה אשר אנו דנין. אם רשאין לכתחלה לשנות מעות זה עבור יסוד בנין ת"ת ברור הוא. כיון שהופרש זה המעות עבור עניי אוקריינא. זכו בזה העניים משם. ואסור לשנות אפילו לת"ת כפסק הרמ"א בשם המהרי"ו ז"ל. וחלילה לשנות ולשקועע נפשות אביונים אומללים ביבנין הזה כבירושלמי ספ"א דפאה וספ"ח דשקלים – אך לשלוח להם מעותיהם, אשר כבר זכו בהם ויסוד בנין הת"ת, אשר ת"ת כנגד כולם. הלא יגבו מכולם כלומר מכל אנשי העיר ובזה יתיישב השאלה דבכסף מנלן. כי אך יחיד ועני אני נאמר. כלומר, כי ביחיד יצויר עני. אבל לא בצבור כי גמירי דצבור לא מיעני וכאמרם ז"ל.

ובדבר אם לשלחם להועד הפלכי שבקעשנוב. או ישר לאוקריינא. מלבד טעמים המסתברים. אשר כ' בזה כת"ה הלא כיון שע"י דרך השליחה בדרך ישר יגיע לשם המעות במוקדם מלבד דחביבה מצוה בשעתה וזריזין מקדימין למצוות נאמר בכל מקום נוסף עוד בצדקה אשר היא הלכה פסוקה ברמב"ם וטוש"ע יו"ד סי' רנ"ז דצדקה בכלל נדרים הוא. ואם עניים מצוים ואיחר עובר על בל תאחר. לזאת יעשו בזה כתורה, שהוא הוראה ברורה. להמציא את התרומה. ישר לאוקריינא ע"י אדריסות של אנשים ישרים

ונאמנים. ובתנאי כפול ותנאי קודם למעשה השליחות שיהיה לבכם נכון ובטוח לחלקם כהוגן. ליתומים ועניים מהרעות הנוראות שבאוקריינא. אשר כולהו עברו על ראשם בעו"ה ינקום ה' נקמת דם עבדיו וירחם על שארית ישראל ובזה לא תעברו על בל תאחרו. ובזכות זה ימהר גם ה' לעזרתכם. וכנאמר (תהלים מ') ואני עני ואביון א"ד יחשוב לי עזרתי ומפלטי אתה א' אל תאחר כי הקב"ה מקיים כל התורה אחז"ל וזאת אשר התפלל מלך החסיד בשם כלל כל בית ישראל ואני עני ואביון א"ד יחשוב לי עזרתי ומפלטי אתה כלומר כי עיני תלוי אך לך והנני מצוי ומזומן לעזרתך ולישועתך אשר יש בזה החיוב עפ"י התורה דבל תאחר לזאת אתה א' אל תאחר למהר את עזרתי. וכל המרחם על הבריות מרחמין עליו משמים. והיה מעשה הצדקה שלום וחיים ובזה אחתום לכת"ה ולכל אנשי העיר אשר בוודאי ישמעו לקול התורה.

והנלע"ד כתבתי חיים מרדכי

סימן ס

לחתני התורני ונבון כ"ו ר' אברהם צוויבעל נ"י שאץ באקאווינא

בדבר דיוקך ושאלתך בהא דאמר"י בסנהדרין ו' ע"ב ריב"ק אומר מצוה לבצוע שנאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם כ"ו אלא איזה משפט שיש בו שלום הוי אומר זה ביצוע וכן בדוד הוא אומר ויהי דוד עושה משפט וצדקה כ"ו אלא איזהו משפט שיש בו צדקה הוי אומר זה ביצוע דזה דווקא קודם גמר דין אבל לאחר שנגמר הדין אמר"י שם אי חתה רשאי לבצוע ולשיטת התוס', בד"ה נגמר הדין אם אך יודע להיכן הדין נוטה נאמר כי אי אתה רשאי לבצוע ולפירש"י ז"ל דוקא לאחר שאמרו איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב ובזה שאלת איך מורין בזה למעשה וגם על מש"כ השלטי גבורים שם בשם ריא"ז ז"ל בזה"ל ונראה בעיני שאין כל הדברים הללו אמורין אלא כשהדיינין רוצין להטיל פשרה כפי הנראה בעיניהם ושלא מדעת בעלי דינין אבל אם הם מודיעין להם טוב הפשרה ומפייסים אותם עד שהם מתרצים למחול א' לחבירו או לתת א' לחבירו דבר ידוע ואפי' אחר גמר דין ראוי לעשות כן ובלבד שלא יהיה שום צד הכרח בדבר אלא פיוסים ופתויים וזו היא מצוה גדולה והיא הבאת שלום בין אדם לחבירו וכך היה ענינו של אהרן אוהב שלום כי"ו עכ"ל בזה דקדקת כי מהסוגיא ולשון הג"מ הנאמר בסתם נגמר הדין אי אתה רשאי לבצוע משמעות הלשון מורה כי לאחר שנגמר הדין אין עוד שום מקום לפשרה גם בדרך פיוס וריצוי עכת"ד. הנה דיוקך יפה וכוונת בזה לדעת גדולים כי רבינו הב"ח בחו"מ סי' י"ב חולק על הש"ג והתומים שם בסק"ג הניחו בצ"ע יעו"ש. אמנם הש"ך בסק"ו הביא דברי הש"ג להלכה והברכי יוסף ז"ל שם באות ט' – הובא גם

בפת"ש שם כ' בשם הכנה"ג דמנהגינו כדברי ריא"ז אבל בארץ הצבי ובארץ מצרים אין נוהגין כך והאריך שם ובאות י' ומסיק דלא כריא"ז ז"ל ובנתיבות שם החזיק והסביר פסק הש"ג והש"ך.

ובתשובת שאלתך הנה בטוש"ע שם איפסקא דגם לאחר שיודע להיכן הדין נוטה מ"מ מצוה לבצוע כדעת רוב הפוסקים החולקים על שיטת התוס' וכמש"כ שם הש"ך סק"ד ואמר כ"ו הב"ח כ' דיש להחמיר כתוס' ולא נהירא דהא מצוה לבצוע וכ"נ עיקר כרוב הפוסקים עכ"ל פירוש דאם היה רק רשות לבצוע היה מקום לאמור אם דעיקר כרוב הפוסקים מ"מ נכון להחמיר כדברי התוס' אבל כיון דמצוה לבצוע א"כ אם נחמיר כתוס' הלא יהיה חומרא דאתי לידי קולא לבטל מצוות בציעה לשיטת רוב הפוסקים אשר העיקר להלכה כוותם ובזה מיושב דיוק הברכי יוסף ז"ל שם סק"ו הובא בפת"ש ש"כ וז"ל ומ"ש דהא מצוה לבצוע ק"ק דהרי לדעת התוס' אף דלא אמרו לאיש פלוני כ"ו כל שהדין ברור להם כל הצורך איני רשאי לבצוע ואיסורא איכא ואם כוונת הרב לאמור דלא קיי"ל כתוס' שרוב הפוסקים סברי להיפוך הא לחוד הול"ל ולא נהירא ונראה דעיקר כרוב הפוסקים עכ"ל ולפירושי א"ש וכמובן.

גם לשיטת התוס' יש מקום לאמור דלא כל העתים שוות (פ"א דתמיד) דכיון דהתוס' שם ד"ה נגמר הדין דייקו בלשונם לאמור כיון שכבר דקדקו בדין היטב כ"ו וידוע דברי הרדב"ז ז"ל בתש"ו המבי"ט ז"ל סי' קע"ב – הובא בפת"ש סי' י"ט סק"ג – דהאידנא לא בקיאי כ"כ בדינין ולזאת ב"ד בתר ב"ד דייקי בזה"ז יעו"ש ואם בדורו של הרדב"ז ז"ל דור דעה ככה ק"ו ב"ב של ק"ו בדורינו ואין לבן של אחרונים כלבן של ראשונים (עירובין נ"ג) וא"א לאחרונים להיות כראשונים (פירש"י ז"ל ר"ה כ"ה ע"ב) ואיך נוכל לאמור בזה"ז דקדקו בדין היטב כאשר כוונו בעלי התוס' (גם הם מיירי בב"ד של שלשה ואולי יש לחלק בין שלשה לאחד אולם מסתימת דבריהם ושאר פוסקים נראה דלא לחלק יצא) ואולי בזה"ז גם התוס' מודים דרק לאחר שאמרו הב"ד אתה זכאי ואתה חייב אז דווקא אין לבצוע את הדין וכשיטת רש"י ורוב הפוסקים ז"ל וגם אם נימי כאשר נראה כי לשיטת התוס' אין לחלק בין זמן לזמן ואין לך אלא שופט שבימיך וכאשר ביארתי בקונט' באר חיים מרדכי להיתר עגונות באות נ"א ובשו"ת בח"מ ח"א סי' ס"ה דהרדב"ז ז"ל בזה יחידאה הוא נגד הב"י בתש"ו מבי"ט ז"ל שם סי' קע"ג וד"מ סמ"ע וש"ך בחו"מ סי' י"ט ובתומים שם סק"ד דכולם חולקים על הרדב"ז יעו"ש ובש"ע אה"ע סי' קס"ט סע"י צ"ו וב"ש סי' קנ"ה ס"ק י"א מ"מ סברא הברורה נותנת כי ע"י שאין אנו רגילין כ"כ בדינין (יעיון בתש"ו הרמב"ם ז"ל באגרותיו לר"פ ב"ר משולם ז"ל הובא לשונו בספרי

שו"ת שם) החיוב וטוב גם עבור הדיין לחפש אחר הפשרה בכל מה דאפשר ומש"כ הפת"ש שם בסק"ד דבפרישה סק"ג כ' דכן פ' מו"ר רש"ל ז"ל סי' כב"ח יעיון בהגהות פרישה דלאחר שהביא שיטת התוס' כי וז"ל (וכן פסק בא"ז מור"ש) י"ל בכוונתו כי הרש"ל ז"ל כ' שכ"פ בא"ז כתוס' אבל הכרעת פסק המהרש"ל ז"ל עדיין לא שמענו מזה בבירור מכל הלין טעמי נראה אם כי הברכי יוסף ז"ל מסיק כי נכון להחמיר כב"ח אנן בעניותינו אין לנו אלא פסק הטוש"ע וכדעת הש"ך וכ"נ הכרעת התומים ונתיבות והכי קיי"ל דכ"ז שלא אמר הדיין אתה חייב ואתה זכאי – וגם לאחר שאמר יש מקום לדברי הש"ג בשם ריא"ז ז"ל וכפסק הש"ך והסבר הנתיבות וביחוד בימים האלו אשר בעו"ה אין כח ב"ד יפה וכאשר מעמידין הדבר אך על דין תורה הרבה פעמים עי"ז הולכים בערכאות (יעיון שו"ת ברכת יוסף חאו"ח סי' כ"ב) בוודאי דגם לאחר גמר דין יש לעשות כפסק הש"ג וש"ך ומצוה כפולה בזה להצילם שלא ילכו בערכותיהם וגם הבאת שלום אם שיודע להיכן הדין נוטה מ"מ מצוה לבצוע את הדין ויש לזה סמך מהקרא שנאמר אמת ומשפט ושלום וגו' דפתח באמת המורה על הדין לרמז דגם לאחר שאתה יודע את האמת להיכן הדין נוטה מכל זאת משפט שיש בו שלום זה פשרה שפטו בשעריכם.

ובאמרם ז"ל משפט שיש בו צדקה הוי אומר זה ביצוע יש להסביר הנאמר כי ידעתיו וגו' ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט וגו' כי רצונו ית"ש להצדיק את בריותיו וכאמרם ז"ל (ב"ר מ"ט) אר"ל השופט כל הארץ לא יעשה משפט אם עולם אתה מבקש אין דין ואם דין אתה מבקש לית עולם – כ"ו אם לית אתה מוותר ציבחר ר כלומר בדרך פשרה. – לית עלמא יכול קאים א"ל הקב"ה אברהם אהבת צדק ותשנא רשע אהבת לצדק את בריותי כ"ו כי מי כהחכם זה הקב"ה שכתוב בו ה' בחכמה יסד ארץ (קהר"ח ובמדב"ר פ' י"ט סי' ג') ומי יודע פשר זה הקב"ה שפירש את התורה למשה אשר פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה להנהיג את העולם כולו במדת החסד והרחמים כ"ו אם עונות תשמר י' מי יעמוד אשר בגמר הדין צריכין הבעלי דינין לעמוד (שבועות ל') ומי הוא זה האיש אשר יוכל לעמוד ולקבל עליו גמר הדין במיצוי הדין כי אך במשפט שיש בו שלום שהוא הפשרה ובפשרה א"צ עמידה גם בגמ"ד העולם עומד והוא שאמר השופט כל הארץ לא יעשה משפט בלבד אך עם צדקה ביחד שהוא פשרה אשר זה רצונו ית"ש להצדיק בריותיו ולהנהיג העולם במדת הרחמים וזה כי ידעתיו וגו' ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט דייקא ביחד שהוא פשרה אשר זה דרך ה' וכאמרם ז"ל כי עלה במחשבה לבראתו במדת הדין וראה שאין העולם מתקיים והקדים מדת רחמים ושתפה למדה"ד היינו דכתיב ביום עשות ה' א' ארץ ושמים בהבראם א"ת בהבראם אלא באברהם כי עולם

חסד יבנה שהוא חסד לאברהם. חמיך החותם לך באהבה בחותמי ברכות שבתוה"ק חיים מרדכי

סימן סא

להרה"ג כו' מוה' חיים ראבינאוויטשנדש נ"י רב בק"ק יאסי.

בדבר שאלתו אודת מלמד בת"ת הגדולה אשר יש עד אחד ועוד אומדנות שחילל שבת קודש בעישון ציגאר אם הרשות נתונה עפ"י התורה ואולי עוד מחויבין לדחותו באמצע הזמן הנני באחד שרכב על סוס בשבת בימי יונים והביאו בתשובה קצרה כבקשתו להשיב על אתר בלא פלפול אך ברמיזות להלכה

הנה זה פשוט וידוע כי אין לפסול אדם אך עפ"י שני עדים יעיון ח"מ סי' ל"ד ובפת"ש ס"ק ל"ח וגם זה העד אמר עדותו שלב"פ אשר אחז"ל בסוטה י' ע"ב נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים יעיון שם בתוס' ומזה הוציא הרא"ש ז"ל בתשו' דלהוציא אדם מחזקת כשרות שיש בזה הלבנת פנים נחשב כדיני נפשות אשר גם להסוברים דבד"מ בדעבד אם נתקבל העדות שלב"פ מהני בזה. לא מהני יעיון ח"מ סי' כ"ח וידוע שיטת חכמי נשואים שבברצלונה דלאפרושי מאיסורא מקבלין שלב"פ בע"ד דכ"ע בע"ד נינהו והאריך בזה הנו"ב במהד"ק חאה"ע סי' ע"ב ובשו"ת רע"א ז"ל סי' ל"ט ובתשו' הרמ"א ז"ל סי' י"ב ומהרש"ל ז"ל סי' ל"ג ופ"מ סי' ק"ד דעתם דבד"נ גם בדעבד לא מהני והוא ע"ד מחלוקת ישינה במאירי ב"ק קי"ב במש"כ שם מקצת מפרשים כו' יעו"ש ובחו"מ סי' ת"ח סעי' ח' ובש"ס ב"ק צ"א וכתבתי בזה בספרי חידושי בן יאיר לש"ס בסנהדרין מ"א יעו"ש – וכיון דיש בזה הלבנת פנים דנדון כד"נ וכמש"כ הרא"ש ז"ל אם כי יפה ציין כ"ת לחו"מ סי' צ' דדייני' גם ע"י אומדנא דמוכח הלא זה נאמר בד"מ אבל בד"נ משנה שלימה שנינו בסנהדרין ל"ו דמאיימין עליהן שמא תאמרו מאומד ובגמ' שם כיצד מאומד כו' יעו"ש- חזי לאיצטרופי עוד כי פרנסה הוא חיי אדם כנאמר בלשון חז"ל ב"ב כ"א קאפסקת ליה לחיותי ובקידושין כ"ח יורד עמו לחייו לירד לאומנתו ולמעט פרנסתו כפירש"י ז"ל מהני טעמי הדין נותן מבלי לדחותו ממשמרתו עד סוף הזמן.

אמנם לעומת זה הלכה פסוקה היא בטוש"ע יו"ד סי' רמ"ו דאם הרב אינו הולך בדרך טובה אין למדין ממנו יעיון שם בש"ך סק"ח וברמב"ם ז"ל פ"ד מה' ת"ת ובלח"מ שם וביארתי זאת ההלכה בספרי שו"ת בח"מ ח"א סי' ל"ח דגם גדול אסור ללמוד אצל מורה המדריך א"ע בדרך רעה על אחת כמה וכמה אלה הקטנים צעירי הצאן אשר בדעותיהם והנהגותיהם נמשכים המה אחר מוריהם יעו"ש ואם אך באינו הולך בדרך טובה אין למדין ממנו ק"ו למומר לחלל שבת אשר הוא מומר לכל התורה ואמרי' בסנהדרין מ"ו

תנא ראב"י שמעתי שב"ד כו' אלא כדי לעשות סייג לתורה ומעשה לב"ד וסקלוהו לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך אשר אז עבדי' גם הוראת שעה (יעיון לעיל סי' י"ד). ובכן לא אוכל להחליט בזה הכרעה ברורה אך הראיתי כי לכאן ולכאן יש פנים וכ"ת מבפנים בעיניו יראה ולבבו יבין בחכמתו איך להורות בזה דין אמת לאמתו. ובזה אחתום. חיים מרדכי

סימן סב

בשו"ת הרב"ז לידיד נעורי ולבי שאהבה נפשי הרב הגאון הגדול ומפורסם בעולם כו' כו' כש"ת מוה' בצלאל זאב שאפראן ז"ל אבד"ק באקוי ב"ח או"ח סי' מ"ה השיב גם הוא בזאת השאלה יעו"ש – כתשובתי שהשבתי לעיל בסי' נ"ט בחיו"ד סי' פ"ו העלה גם הוא כן להלכה – ועל התשובה הכתובה בספרי שו"ת באר חיים מרדכי ח"א סי' ז' בח' או"ח סי' ב' אות י"ד כ' בזה"ל מה שהשיב על זה ידי"נ הרב הגאון כו' רח"מ אבד"ק ניאמץ שליט"א אשר סובב והונך לפרש להרמב"ם ז"ל בפי"א מה' תפלה ה' ו' שכ' וז"ל בתי כנסיות וב"מ אין נוהגין בהן כו' ואין אוכלין ואין שותין בהן ואין נאותין בהן כו' וחכמים ותלמידיהם מותרין לאכול ולשתות בהן מדוחק עכ"ל ושינה מלשון הג"מ במגילה כ"ח ע"ב על הברייתא שאמרו בביהכ"נ אין נאותין בהן א"ר חכמים ותלמידיהם מותרין ולמה כ' הרמב"ם זאת על ענין אכילה ושתיה דחכמים ותלמידיהם מותרין ומדוע שינה מלשון הג"מ שאמר רבא ד"ז על הברייתא דואין נאותין ? וכ' שהרמב"ם מפרש כפירש"י ז"ל ואין ניאותין מתקשטין לתוכו וציין להגהות הרש"ש שהוא כיומא י"א ע"א מאי ניאותות מתקשטות ופירש"י שם בבשמים ובברכות מ"ג ע"ב שגנאי לת"ח לצאת מבושם לשוק וכ' דמשמע קצת דגם בבית אין הת"ח מתקשט בבשמים ובמוסגר כ' דבמס' דא"ז פ"ו ליתא מלת לשוק ומזה הוכיח רבא דהברייתא לא מיירי בת"ח זת"ד ועל זה קרא תמה עלי האם בכ"מ שאמרו מתקשטים היינו בבשמים הלא מתפרש גם על בגדים ועוד דברים אשר המה במלת מתקשטים והאריך להביא מכמ"ק כי מתקשטות לאו דווקא על בשמים קאי ואני אומר תימה לתמיהתו כי זה פשוט וידוע דשם מתקשטות הוא שם הכולל לכמה ענינים וכוונתי הלא מתבאר שם לעין כל דכיון דמלת נאותין מתפרש גם למתקשטות בבשמים ואשר. עכ"פ גם זה בכלל שלא הוצרך לאזהרה לת"ח מן פרט זה אתה דן על הכלל כולו בכל הדברים הנאמרים בברייתא לאסור בביהכ"נ שלא נאמרו לתלמידי חכמים ותלמידיהן יעו"ש ומה שתפס עלי דלצאת מבושם רק לשוק אסור כברמב"ם ז"ל ה' ט' ומן דא"ז אין ראיה דמלת יוצא מתפרש לשוק גם זה אינו תפיסה כלל לדברי הרמב"ם ז"ל ציינתי שם במוסגר וזה פשוט דדברי חז"ל נאמרו אך על היציאה

לשוק ואני הלא דקדקתי בלשוני שם לאמור ומשמע קצת מהא דבשמש ת"ח טחו בכותל ולא בראשו יען שגנאי לת"ח לצאת כשהוא מבושם לשוק דגם בבית לא היו רגילין הת"ח להתקשט בבשמים כדי שלא יבואו לצאת לשוק דהמשמעות הוא מהג"מ (ולא מדא"ז) מהא דבשמש ת"ח טחו בכותל ולא בראשו הלא היה באפשרות לטוחו בראשו והשמש ת"ח לא יצא לשוק עד שיכלה ריח הבושם מזה נראה דגם בביתו לא היו רגילין והטעם כדי שלא יבואו ע"י שכחה לצאת כן לשוק וציינתי לפמ"ג או"ח רנ"ב א"א ס"ק כ"ו אשר כוונתי למש"כ שם הא בביתו אין איסור סמוך לחשיכה ובר"מ ובש"ע שמא ישכח ויוציא משמע בביתו ויוצא לר"ה משתחשך אולם ההבדל מבואר דשם יוכל לבוא לידי חיוב חטאת לזאת חיישי' לשכחה משא"כ הכא הוא שכ' שם כעין זה בכ' הדמיון ויען כי ידעתי מה שיש לפקפק בזה לזאת דקדקתי לאמור ומשמע קצת אשר אך קצת משמעות יש מגמ' והאמת הוא כן כי אז וגם עתה אין דרכן של ת"ח האמיתיים להתקשט גם בביתם.

והנה גם אני כתבתי זה בספרי שם אך בדרך דיש מקום לפרש כלומר בדרך פלפול קצת ולמסקנא באתי לאמור שם וז"ל אמנם יותר נלע"ד דהרמב"ם ז"ל מפרש (אך מכ"מ שם שהביא פירש"י ז"ל ל"נ כן) כפי' המאירי שפי' וז"ל ואין נאותין בהם כלומר כאדם המתיישב בה כעומד בביתו אלא שיעמוד בה באימה וכמו שבא להתפלל עכ"ל ונ' דהמאירי מפרש כדאמר רב כהנא ביומא שם ניאותות רוחצות ופי' הריטב"א ז"ל שם בחי' כי ר"כ מפרש ניאותות מלשון הנאה ולפ"ז כו' יע"ש ועל זה כ' ידי"נ הגאון ז"ל באות ט"ו בזה"ל וגם מה שכ' ידי"נ הרה"ג רח"ם ארחמנו שליט"א דיותר נראה דהרמב"ם מפרש כפי' המאירי וכפי' הריטב"א ביומא י"א ע"א דהא דאמר ר"כ ניאותות היינו רוחצות וס"ל ניאותית מלשון הנאה כו' ע"ש ובמחילת כבוד תורתו אישתמיטתיה פירש"י במקומו ביומא י' ע"א הנ"ל ד"ה מאי דניאותות מלשון הנאה היא ע"ש ע"כ התשובה הלא מבוארת כי פי' המאירי הבאתי אשר במגלה שם בחי' לא פי' כפירש"י ז"ל ויען כי פירש"י ז"ל דואין מתקשטין הוא כרב יהודא שם ביומא לזאת כתבתי דפי' המאירי הוא כהרב כהנא דשם ומש"כ דאישתמיט לי פירש"י במקומו אתפלא עליו איך עלה על דעתו כלל כי פירש"י במקום הגמ' שהבאתי לא ראיתי ואיך לא ראה בעין חכמתו כי פשוט טעות וחסרון הדפוס יש כאן – ובספרי שו"ת לא עשיתי לוח הטעות כבספרי חידושי בן יאיר – ובמקום ופי' הריטב"א צ"ל ופירש"י והריטב"א ז"ל.

ומה שהבאתי המקור דסעודת עיבור החודש היה בביהכ"נ מירושלמי פ"א דפסחים כמש"כ הפוסקים כ' על זה ותימה שלא הרגיש הרה"ג הנ"ל שכל הענין הזה תמוה וכל הפוסקים הביאו המקור כו' רק מירושלמי דפ"א דפסחים ובאמת אני מצאתי מבואר עוד

בירושלמי כמה פעמים וציין לירושלמי פ"ד דתענית סוה"ג ר"ה פ"ד סוה"ד ומ"ק פ"ב ה"ג סנהדרין פ"ח סוה"ב יעו"ש. עלי בוודאי אין לתמוה כי עני אני בבקיאות עד מאוד ומי יתן שאדע מה שלא אדע לא היה נחסר לי כמעט מאומה עתה ע"י הגהות ומראה מקומות נקל לכל אדם לבוא כציונים רבים גם למי שאינו מצוין בבקיאות בש"ס בבלי וירושלמי ופוסקים כערכו הרב של אותו גאון ז"ל אמנם לא באלה דרכי ועוד בחיים של אותו גאון נתווכחתי עמו פא"פ וגם בכתובים שאין זה דרך הקדמונים כאשר יראה הרואה בספרי שו"ת בח"מ ח"א סי' ס"ז בתשובתי אליו בד"ה ומה שעמד כהד"ג וז"ל שם ולדעתי הציון לכל המקומות שנאמר המאמר למותר יחשב וביחוד בדברי אגדה וגם בדבר הלכה הלא מבואר בנזיר נ"ו ע"ב כל שמעתתא דמתאמרה בבי תלתא קדמאי ובתראי אמרי מיצעאי לא אמרי כו' ולתמיהת כהד"ג על רבינו הב"י ז"ל שלא הביא גם מירושלמי אין זה דרך הקדמונים והפוסקים להביא ולציין כל המקומות כו' יעו"ש וזה תשובה מספקת לתמיהתו בכאן על הפוסקים וגם תשובה כוללת לתמיהות רבות כאלה שבאו בספרו היקר על רבותינו קמאי ובתראי ז"ל שאין כחן מקום תימה כלל וכלל והוא האמת.

ולהלכה באתי שם בתשובה דאיסור גמור לעשות סעודת נשואין בבית המדרש וסיימתי בזה"ל ובפרט לעשות מחולין וריקודים מאנשים נשים משפחה ביחד כנהוג בעו"ה בשעת סעודת נשואין אשר אוי שכך עלתה בימינו כי עוד במקדש מעט יעשה כזאת שמעו ואת הזקנים ההיתה זאת בימיכם וימי אבותיכם ? אשר נשים פרועי ראש העוברים על דת התורה ואנשים ביחד ירקדו בבית ה"ל האם יש לך קלות ראש יותר מזה ? ועוד ועוד וכל מי שיראת ה' בלבו מחויב להשתדל בכל עוז לבטל זה שהוא נגד דת התורה ושכרו יהיה הרבה מאוד בהחזקת תורת א' חיים ע"כ וכן סיים הגאון ז"ל את תשובתו לאמור סוף דבר הכל נשמע שאיסור גמור וחמור הוא לעשות חתונות (גם בדבריו צריכין לתקן כאשר הגהתי בספרי ככתוב למעלה בסי' ו' לרב מטשערנאוויץ יעו"ש) ומשתאות בבתי מדרשות וכל הפורש מלחלל שם שמים יפרוש ממות לחיים ויזכה לראות בנחמת ציון וירושלים ומעתה אל ירים איש את ידו מליטוש תורת אמו וה' יסיר חרפת עמו ויתקדש שמו בעולמו וחתם ידידיי חזקו והתחזקו להסיר מכשול ויקרא לכם גודרי גדר משובבי נתיבות ונזכה להשיב לב בנים על אבות ע"כ ולמען אפרושי רבים מאיסורא העתקתי לשון שנינו בחתימת דברינו הנאמר בשפה ברורה להלכה עפ"י התורה

בתשובה סי' י"ג בספרי שם לידי"נ הגאון המפורסם כו' מהרי"ל צירלסאהן שליט"א לתשובתו שבספרו שו"ת עצי לבנון סי' כ, בשעת מלחמה שאין במציאות להשיג צוקר

המוכשר לפסח אם יתכן להתיר סתם צוקר כ' הגאון כו' רב"ז ז"ל שם בסי' מ"ד וז"ל בשעת המלחמה שלא היה במציאות כלל להשיג צוקר המוכשר מתחנתו לצורך חג הפ' והתרתי להם בהוראת שעה גם סתם צוקר ודלא כמש"כ יד"נ הרב הגאון וכו' האבד"ק יאמץ שליט"א בספרו שו"ת בח"מ סי' י"ג וז"ל צויתי להוראת שעה ליקח סתם צוקר מכלי או שק היותר נקי ולעשות ממנו קודם חג הפ' מרקחת המין סיראפף כו' ויצאנו מחשש הבית מאיר ז"ל מטעם דברים המותרים ואחרים נהגו בו איסור וגם אם יש תערובות משהו חמץ הלא כבר החליטו בעלי הש"ע להלכה ברורה דבלח בלח לא אמרי' חוזר וניעור בפסח עכ"ל ובאמת כל הטירחא הזאת לעשות מהצוקר סיראפף קודם חה"פ ללא צורך הוא כי מטעם דברים המותרים כו' וגם מה שחשש משום חוזר וניעור כו' עכ"ל יעו"ש יש להשיב בזה ולהעמיד דברי הב"מ ז"ל וגם החששא דחו"ל כמבואר להמעיין ולחומרא דפסח שהוא במשהו גם לחששות קלות יותר מזה ישראל גוי קדוש מטריחין א"ע בטרחות יותר גדולות מעשיית הסיראפף והתשובה להגאון מהרי"ל שליט"א שם ואם כי דברי כהד"ג בזה ידועים וברורים – כלומר כי ידעתי גם ידעתי דמעיקר הדין אין חשש בזה הן הן הדברים אשר גם לאותו גאון ז"ל נאמרים והאמת הוא כסיומי שם מכל זאת הלא אין חיי נפש תלוי בזה וחמץ שמו עליו כלומר אין שם צוקר מפסח עליו לזאת ראיתי לנכון ואך להוראת שעה להורות כן וישראל קדושים הם ושמעו לעצתי אשר הוא נכונה לדעתי דעת תורה

ומדמר ההוראה ברורה שבספרי שו"ת שם סי' ט' בנותן ס"ת סתם לביהמ"ד הרשות בידו או ביד יורשיו להוציאו מביהמ"ד זה לביהמ"ד אשר המה מתפללים לא כן דעת אותו גאון ז"ל בסי' מ"ב שהאריך בתשובת זאת השאלה כידו הגדולה בש"ס ופוסקים ולבוא בתשובה עתה בארוכה א"א לי מטעם הכתוב בהקדמה – ובהגהות בנו הרה"ג ר' חנוך העניך נ"י כ' משכ' בתשו' באר חיים מרדכי שם שהפוסקים לא הביאו משכ' במהרי"ל בשם מהרי"ש ז"ל שהיה מסמן למחיצות הסוכה כדי לראות סדר עמידתן שלא ישנו משנה לשנה מטעם שאמרו בירושלמי קרש שזכה ליתן בצפון ינתן לעולם בצפון רק בבאה"ט סי' תר"ל מביא זאת וכ"כ גם בשם ס' בכורי יעקב במחכת"ה אישתמיט מינייהו דברי גדול האחרונים בעל אליה רבה ז"ל על ש"ע או"ח סי' תר"ל ס"ק י"ז שהביא זאת ע"כ לא הבין הכוונה בדברינו שהפוסקים לא הביאו שסובב והולך על בעלי הש"ע המחבר ורמ"א ז"ל שאין דרכם להשמיט דינא דמהרי"ל ז"ל אשר מקורו בירושלמי ומה שהביא הא"ר – שאינו תח"י – אין בזה יותר ממה שהביא הבה"ט ושאר אחרונים – ויש תשובה ברורה לדבריו בזה להלכה ואני אומר בקצרה כי בטלה בזה דעתו הרחבה של

אותו גאון ז"ל נגד דעת גאוני בתרתי שו"ת מהרי"א הלוי ח"ב סי' י"ט והרי בשמים סי' קמ"ה וספר משא חיים שהובאו להלכה בספר ארחות חיים סי' קנ"ג וזאת היא דעתי דעת תורה להלכה ברורה השי"ת יהיה בעזרתי להוציא לאור עולם ספרי שו"ת חלק שלישי אז אי"ה בל"נ אבוא בזה ועוד בהלכות מספרו היקר להאריך הדבור של חנה בחבת תורתינו הקדושה ועתה הנני אך בזה חיים מרדכי

סימן סג

לאחי אהובי המוכתר בתורה חסידות ויראה כ"ו מו"ה יצחק יעקב גאטליעב נ"י בעה"ק צפת תובב"א.

יקרת מכתבך קבלתי ובדבר החקירה מושכלת בעידי קידוש החודש שהעידו על ראית הלבנה ובאו שני נערים שנתגדלו בי"ג שנים ויום אחד באותו יום שנתקדש בו החודש והזימו את העדים איך לדון בזה אם נימי שעדי הזמה נאמנין א"כ לא נתקדש עדיין החודש והנערים נחשבים קטנים ופסולים להעיד ואם נאמר כי עידי קידוש החודש נאמנים ונתקדש החודש הלא אז נחשבים הנעריה לגדולים כי יום אחד בשנה חשוב כשנה וכשרים להעיד והזמתן הזמה ואיך נאמין לעידי קידוש החודש.

הנה הרמב"ם ז"ל בפ"ב מ"ה קה"ח ה' ב' כ' דין תורה שאין מדקדקין בעדות החודש שאפ"י קדשו את החורש עפ"י עדים ונמצאו זוממין בעדות זו הרי זו מקודש והיא הלכה פסוקה אם כי המפרש והלח"מ חתרו למצוא מקום וטעם להאי פסקא הלא כבר נתגלה מקור מקומו ע"י ציוני האחרונים מירושלמי פ"ג דר"ה ה' א' דגרסי' תמן ר' יעקב בר"א ר"א בשם ר"י בן פזי קידשוהו ואח"כ נמצאו העדים זוממין ה"ז מקודש קם ר' יוסה עם ר"י בר פזי א"ל אתה שמעתה מן אביך הדא מלתא א"ל כן אמר אבא בשם ר' יוחנן אין מדקדקין בעדות (יע"ש בהגהות ציון וירשלים) החודש ובלשון הזה נאמר גם בירושלמי פ"י דשביעית ה' א' וקדום ונשנית עוד בתוספתא פ"ב דר"ה ובת"כ פ' אמור פ' י' יע"ש ובירושלמי פ"ב דר"ה ה' ז' על מה דתנינן במתני' דאמר ר"ע יש לי ללמד שכל מה שעשה ר"ג עשוי שנאמר אלה מועדי וגו' אמר"י שם בירושלמי וז"ל מה היה לו ללמד אר"י יודעין היינו שאם קדשוהו שלא בעדים שהוא מקודש ומה בא להעיד שאם קידשוהו ואח"כ נמצאו העדים זוממין הרי זה מקודש והא תנינן מעשה שעברו יותר מארבעים זוג ועיכבן ר"ע בלוד ע"י שהיו ארבעים זוג אבל אם היה זוג אחד לא היה מעכבו והקרבן עדה ופני משה שמה פי' והא תניין בדרך קושיא ונדחקו בפירושו יע"ש ולולי דבריהם הייתי אומר דיש לפרש בניחותא בדרך תניא דמסייע לך והוא למש"כ בהגהות גליון הש"ס בירושלמי בפ"ק דר"ה ה' ה' על מה שעיכבן ר"ע בלוד מפני שהן מ' זוג וז"ל עיין ברמב"ן על התורה

פ' שופטים דאם היו עדים הרבה אפי' מאה בעינין שתדרוש הדבר היטיב עפ"י כל העדים הנמצאין ע"ש ואפשר דכיון דבעדות החודש לא במ"י תורת עדות גמיר ואפי' אם הוזמו העדים החודש מקודש עיין לקמן פ"ב ה' ז' והרמב"ם פ"ג ה' י"ט מש"ה א"צ לחקור כולם עכ"ל ולפ"ז מתפרש הירושלמי הכי מדחז"י דאך ע"י שהיו ארבעים זוג עכבן אבל אם היה זוג אחד לא היה מעכבן עכצ"ל דאין טעם עכבה יען שנראה בעליל ור"ע בשיטת ר' יוסי קאי כי לפ"ז גם בזוג אחד היה לו לעכבו וכיון דלא ס"ל כר"י א"כ טעמא בעי למה עכבן בארבעים הלא בע"י שתדרוש הדבר היטב עפ"י כל עדים הנמצאים וכמש"כ הרמב"ן ז"ל ועכצ"ל כתי' גה"ש יען שאין מדקדקין כ"ל בעדות החודש וזה לראיה למה שבא להעיד שאם קדשוהו ואח"כ נמצאו העדים זוממין הרי זה מקודש וא"ש.

והנה הלח"מ בפ"ג ה"א כ' וז"ל ובזה נתיישב אצלי קושיא אחרת ד"כ הרב ז"ל בסוף פ' זה עד שלא תתקיים הזמה ויתקדש החודש בזמנו משמע דאם נתקיימה ההזמה נתבטל הקידוש והוי החודש מעובר והא לעיל בפ"ב כ' דאע"פ שיבואו עדים ויזימו לראשונים החודש מקודש א"ו דשם כ' דדין תורה הוא זה אבל מ"מ רבנן תקנו דהיכא דנראה וודאי דהעדות הוא שקר ברור לכל העולם אע"ג דמדין התורה החודש מקודש מ"מ כדי שלא יוציאו העולם לעז סתר"י הקידוש הראשון עכ"ל וצ"ע להבין דברי רבינו הלח"מ אם דזה אמת כי מהרמב"ם ז"ל בפ"ג שם מ"ה ט"ו והלאה מבואר דמפרש הסוגיא דר"ה כ' שלא כפירש"י וראשוני ז"ל (עיין בח"י פ"י ז"ל שם ד"ה מאיימין על העדים בישובו לפירש"י ז"ל לפרש האיום דאם שלא ראו אלא כוביתא דעיבא בעלמא בדמות לבנה אפ"ה אין חוקרין ע"ז כשהוא מהצורך זה אמת ויציב כי כן יצא מפורש מפי גאון ר"ח ז"ל שכפל זה בפירושו פעמים ושלש יע"ש) דכל האיום לא נאמר אך קודם קידוש החודש והרמב"ם ז"ל מפרשה גם לאחר העיבור והקידוש. אמנם הלא מבואר ממש"כ ב"ה ט"ו ט"ז דרק היכא דעברו ב"ד את החודש יען שלא באו עדים ביום שלשים ואז אם לאחר כל האיום העדים עומדים בדיבורם ונחקרה העדות כראוי מקדשין אותו וחוזרין ומונין לאותו החודש מיום שלשים וגם בזה חלקו עליו וכמש"כ הריטב"א ז"ל בח"י ר"ה שם ד"ה אמר אביי וז"ל ולא נזכר איום עדים אלא קודם קידוש דאלו לאחר שעברוהו ובאו עדים שראוהו א"צ לאיים כלל דכיון שעבר יומו בטל קידושו ואין מקדשין אותו וכדמוכח לקמן ובפ' ראוהו ב"ד יש לרמב"ם ז"ל בזה דברים שאין מחוורין עכ"ל יע"ש אבל בהזמה נראה מבואר גם דעת, הרמב"ם ז"ל כדעתם כי שם ב"ה י"ט כ' בזה"ל וכן אם באו עדים להזים את העדים שראוהו בזמנו קודם שקדשו ב"ד הרי אלו מאיימין על המזימין עד שלא תתקיים ההזמה ויתקיים החודש בזמנו הרי שביאר להדיא קודם שקידשוהו ב"ד וגם אז מאיימין

ואם לאחר האיום תתקיים ההזמה אז לא יקדשו ב"ד את החודש אולם לאחר שנתקדש החודש ע"י עדים שוב אין לאחר מעשה ב"ד כלום להחזיר הקידוש ע"י עידי הזמה גם אם לאחר האיום עמדו בעדותם וכמבואר מפשטות דברי האמוראים בכל אלו המקומות מירושלמי הנ"ל (דאל"כ הלא אמורא צריך לפרש דבריו ולא לסתום:) ומפסק הרמב"ם ז"ל שם בפ"ב ומש"כ שם דין תורה שאין מדקדקין כ"ו הוא סובב והולך אך על מש"כ אח"כ לפיכך היה בראשונה כ"ו משקלקלו כ"ו התקינו שלא יקבלו עדנת החודש כ"ו אבל לאחר החקירה והדרישה וקדשו ב"ד את החודש גם אם הוזמי אח"כ (ונ' אם דבהזמה גם במקום דל"ש כאשר זמם מ"מ לוקין כדאיתא בריש מכות עידי קידוש החודש שהוזמו אינם לוקין וכמובן) מכל זאת החודש מקודש גם לאחר התקנה (ודברי רבותינו הלח"מ ופ"י ז"ל שם בר"ה כ' ע"ב בד"ה על התוס' חצות לילה לענ"ד צ"ע) רי עד זומם חידוש הוא ומה שהאמינה התורה עדות האחרונים על עדות הראשונים גזירת הכתוב הוא (רמב"ם פי"ח מה' עדות ה' צ') אין לך בו אלא חידושו ולא נאמר בעידי קידוש החודש (ואין כאן לעז בכי מאי חזית) שאין מדקדקין בו וזה לענ"ד ברור גם לשיטת הרמב"ם ז"ל.

ולפ"ז אין מקום כלל לזאת החקירה כי אם הוזמו קודם שקדשו הלא אז עדיין החודש איני מקודש וכמבואר שם ברמב"ם ז"ל ה' ח' שאין הראיה קובעת אלא ב"ד שאמרו מקודש הם שקובעין ופשיטא דדין קטנים להם עדיין ופסולי עדות המה ואם הוזמו לאחר שקדשו את החודש גם בגדולים שוב אין לאחר מעשה ב"ד כלום וכדעת כל הראשונים ז"ל ולענ"ד גם הרמב"ם ז"ל בכללם באמרו שאפ"י קדשו את החודש עפ"י עדים ונמצאו זוממין בעדות זו אשר הפי' של ונמצאו הוא לאחר האיום ודרישה וחקירה היטב מ"מ הרי זו מקודש וכדאמרן.

ואחתום בברכת החודש שבתפלת מוסף חדש עלינו את החודש הזה לטובה ולברכה וגו' דא"ל רבי לר' חייא (ר"ה כ"ה) זיל לעין טב וקדשיה לירחא ושלח לי סימנא דוד מלך ישראל חי וקים דנמשל כנבנה שנאמר בו כסאו כשמש נגדי כירח יכון עולם (פירש"י ז"ל) וידוע כי כסא מלכות בית דוד חצבה עמודיה שבעה מ"ז ימי הבנין הנכללים בה אשר המה אברהם יצחק יעקב יוסף משה אהרן דוד וזאת בקשתינו חדש עלינו את החודש הזה לטובה ולברכה בזכות אברהם רחימא שנאמר בו והיה ברכה הברכות נמסרו לו כאמרם ז"ל לששון ולשמחה. בזכות יצחק עקידתא שנאמר בו צחוק וגו' כל השומע צחק לי ישמח לי לישועה ולנחמה בזכות יעקב שלימתא אשר בעת שאמר טרף טורף יוסף נאמר וימאן להתנחם ובעת אשר ישראל נושע לחמור עוד יוסף בני חי אז היה לו לישועה לו נחמה לפרנסה ולכלכלה בזכות יוסף צדיקא שנאמר וילקט יוסף את כל הכסף ויוסף

הוא המשביר ויכלכל יוסף את אביו וגו' לחם לפי הטף לחיים טובים ולשלום בזכות משה רעיא מהימנא אשר תורה צוה לנו משה מפי ה' וזה ברכה המשולשת בתוה"ק שנקראת חיים כנאמר עץ חיים וגו' ונקראת טוב כנאמר לקח טוב נתתי לכם וגו' ונקראת שלום כנאמר דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום למחילת חטא ולסליחת עון בזכות אהרן כהנא קדישא כנאמר וכפר עליו הכהן ונסלח לו ונאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאותיכם לפני ה' תעהרו אשר גמר הסליחה ומחילה היה בעת שיצא מפי כה"ג בקדושה וטהרה לאמור תטהרו ויהי החודש הזה גמר וקץ לכל צרותינו תחלה וראש לפדיון נפשינו בזכות דוד מלכא משיחא שאמר חי ה' אשר פדה נפשי מכל צרה חותם באר שבע הנמשל ללבנה דוד מלך ישראל חי וקיים דברי לב אחיך המצפה לישועה משמים שיקיום בנו במהרה מה שנאמר והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה כאור שבעתים וכלנו נזכה להיות בארצות החיים ובזה אחתום את שמי.
חיים מרדכי

סימן סד

לש"ב התורני ונכון מוה' יצחק גרינבערג ג"י ראמאן.

מכתבך קבלתי ובתוכו רצוף גם שאלה בזה"ל זה ארבעה שנים יסדנו בעירנו. "אזילי" בית מחסה לזקנים וגם אנכי דין המנהלים הנני ובא לפנינו איש אחד מפחותי עמינו ונדב ג' אלפים לעי לזכרון נשמת קרובו מת בחייו ומת במותו – עמדתי נגד כל הקאמיטייט ואמרתי פסוק מפורש הוא בתוה"ק אתנן... ומחיר... לא תביא בית ה' אלקיך. ויען כי בית תועבה היה להמת למה יתפרנסו העניים הנדכאים בממון ת עבה כזה וע"י זה נתהוה מעט סיכסוך בינינו גם ירמיה הנביא לא נתקררה דעתו עד אשר כבדם בעניים שאינם מהיגנים ומממון תיעוב ומיאוס כזה יתפרנסו עניים מהוגנים אתמהה עכ"ל שאלתך שאלת חכם. וזאת בקשתך לחוות לך דעת תורה בזה להלכה.

הנה זה דרכי מבלי להשיב בדבר הלכה במקום שיש רב ומורה אך למענך ש"ב אבוא בתשובה קצרה ברמיזת דברים אחדים לשערים המצוינים בהלכה הלא תדע כי עיקר הלאו דלא תביא אתנן זונה וגו' הכתוב בתוה"ק נאמרה אך לבית ה' אלקיך ופלוגתא דר"א וחכמים בע"ז מ"ו תמורה כ"ט בפרה וחכמים דפוסלין אתנן לפרה היינו משום דחטאת קריא רחמנא אבל לשאר מצוות נראה קצת דשרי ובש"ע או"ח סי' קנ"ג סעי' כ"א דפסק הרמ"א ז"ל דאסור לעשות מאתנן זונה או מחיר כלב דבר של מצוה כגון ביהכ"נ או ס"ת אמרי יושר המה דברי המנחת פתים שם משום דביהכ"נ נמי מיקרי בית ה' דהא מה"ט אסור לנתוץ דבר מביהכ"נ וכן ס"ת כיון דעומדת בביהכ"נ וקורין בה שם

דמי לקרבן שאין מביאין מאתנן עכ"ל יעו"ש ויש להוסיף ולחזק את דבריו מהא דאמרי' במגילה כ"ט ואהיה להם למקדש מעט אר"י אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל הרי דשם מקדש מעט מרחף על ביהכ"נ ובשלהי מנחות אמר ר' יצחק מאי דכתיב זאת תורת החטאת וזאת תורת האשם כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת כו' אשר בס"ת בקריאתה נכנס תחת סוג קרבן – וגם בזה איני אלא מדרבנן וכמש"כ המג"א שם בס"ק מ"ו על ספק אתנן וז"ל:

ונ"ל דבביה"כ נקטינן לקולא דאינו אלא דרבנן דקרא משתעי דווקא בבית המקדש דכתיב בית ה' אלקיך וכ"מ בגמ' וגם כל הפוסקים לא הזכירו דבר זה רק רי"ו ולכן נקטי' בספיקו לקולא ועוד כו' עכ"ל יעו"ש ובפמ"ג – גם זה ידוע דבשינוי באתנן מותר דקיי"ל כב"ה בב"ק ס"ה תמורה ל' הם ולא שינוייהן וכדפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ד מה' איסורי מזבח יעו"ש – ובע"ז מ"ו ע"ב יש שינוי בנעבד או אין שינוי בנעבד כו' ולא איפשטא והרמב"ם ז"ל שם פ"ג פסקה לקולא יעו"ש בכ"מ ובתוס' ד"ה יש שינוי בנעבד דנראה דאיבעיא זאת לא איפשטא מאתנן אולם בפי' הגאון ר"ח ז"ל סיים "ולא איפשטא בהדיא" אשר לשונו מורה דבהדיח לא איפשטא אבל האמת כן הוא דדמי לאתנן דשינוי שרי ופסקי הרמב"ם ז"ל רובם סובבים והולכים לגי' ופי' הגאונים אשר גם ר"ח ז"ל מכללם ומכ"ז כנתבאר לשאלתך דאין לדון בזה מאיסורא דאתנן וכאמור.

אמנם לעומת זה מהא דבעי ר"ל שם בע"ז מ"ז המשתחוה לדקל לולבו מהו למצוה כו' הוציא בשו"ת שבסו"ס אבני מילואים סי' כ"ב לאמור בזה"ל ומ"ש מג"א כו' אין כוונתו דאתנן וודאי יהיה כשר למצוה כו' דמודה המג"א בוודאי דאתנן פסול לכתחלה לשאר מצוות דהא גבי משתחוה לדקל איבעיא להו ומחובר מאתנן הוא דיליף וכמ"ש תוס' והרמב"ן כו' ועוד דאתנן וודאי פסול לגבוה. ומאוס ופשיטא דפסול לכתחלה למצוה כמו נעבד אלא דס"ל למג"א דדווקא למצוה כגון לולב וציצית וכיוצא אבל בהכ"נ ס"ל דקילא טפי כו' עכ"ל אשר זה היפוך סברת המ"פ דדווקא בביהכ"נ וס"ת נאמר פסק הרמ"א ז"ל ויש לדחות ראיית המ"פ מפלוגתא דר"א וחכמים כי פליגי לענין דאורייתא ובדעבד אמנם לכתחלה ומדרבנן גם ר"א מודה דפסול לפרה וכן מתוספת הלשון ברמ"א ז"ל לעשות דבר מצוה מורה דגם כל המצוות נכללים באיסור זה ולא דווקא ב"ה וס"ת וכסברת האבני מלואים אולם גם לסברת הא"מ יש מקום לאמור דזה נאמר רק על מצוות שבינו לבין קונו כגון ציצת לולב וכדומה משא"כ בצדקה דאחז"ל בפסחים ח' וכמ"ד האומר סלע זה לצדקה בשביל שיחיה בני כו' הר"ז צדיק גמור מטעם המבואר במפרשים דאם אין כוונתו רצויה כ"כ מ"מ הלא מחיה נפש ישראל של העני המקבל (יעוין בהקדמתי לספרי

שו"ת בח"מ ח"א) אך דיש סברא לחלק בין יחיד לצבור כי ביחיד לפרקים א"א להעשות המצוה בלעדו אשר לא כן ברבים כי אך יחיד ועני אני נאמר אבל ברבים גמירי דצבור לא מיעני וכאשר אמרת כי מכוער הדבר וגם יש בזה למגדר מלתא וכדאמרי' בסנהדרין מ"ו לא שהדין כו' אלא שהשעה צריכה לכך יעו"ש ובחו"מ סי' ב' וספרי שו"ת בח"מ ח"א סי' נ' בתשובה לכעין זאת השאלה יעו"ש.

ובראשית הלא הודעתי כי לא להלכה למעשה באתי אך למען כבודך ברמיזות קצרות הראתיך לדעת כי בתשובת זאת השאלה לכאן ולכאן יש פנים ואתה בהסכמת הרה"ג כו' נ"י מרא דאתרא ובחכמתך מבפנים הלא בין תבין את אשר לפניך אם לכנוס לעובי הקורה במצה ומריבה או לאמור והיה מעשה הצדקה שלום.

ובשלום אחתום את שמי חיים מרדכי

סימן סה

להרה"ג כו' מוה' אריה ליב ווייסמאנן נ"י אבד"ק סאליצא:

מכתבו הגיעני ובדבר מש"כ בספרי חידושי בן יאיר בחי' מכות ד' ע"ב בזה"ל גמ' בשלמא לרבנן כדי רשעתו כו' אלא ר"מ מ"ט אמר עולא גמר ממוציא ש"ר כו' מה למש"ר שכן קנס סבר לה כרע"ק דאמר עדים זוממים קנסא הוא מריהטת הסוגיא נ' דטעמא דרבנן הוא יען דס"ל דע"ז ממונא הוא וליכא למילף ממש"ר וכמבואר בתוס' ד"ה סבר לה יע"ש ולפ"ז יש מקום עיון על פסקי הרמב"ם ז"ל דבפי"ח מה' עדות ה' א' פ' כרבנן ובה' ט' פ' כרע"ק דקנסא וא"כ סתרי הפסקי הדדי וי"ל דהרמב"ם ז"ל קאים בשיטת הרמב"ן ז"ל בפירושא דסוגיא הובא בחי' הריטב"א ז"ל דעיקר טעמא דרבנן הוא יט, דלאו דלא תענה אתי לאזהרה דעדים זוממין לקיים בהם עונש דכאשר זמם ולזאת אין לנו בו אנא עונש דכאשר זמם במקום שיש בו לקיים תורת הזמה יעיון בחי' הריטב"א ז"ל שכ' דלפירושא דא הא דקאמר הש"ס בשלמא לרבנן כדי רשעתו כתיב הוא לרווחא דמלתא דבלא"ה כיון דלרבנן ליכא לאו דלא תענה אין עונשין אותו רק בתשלומין לקיים כאשר זמם יע"ש שהאריך ולפ"ז אתי שפיר פסקי הרמב"ם ז"ל אולם מדברי הרי"ף ורא"ש ז"ל ח"נ כפי' הרמב"ן ז"ל יע"ש וצע"ק עכ"ל שם כוונתי שסיימתי וצע"ק הוא כיון דמרי"ף ורא"ש ז"ל אין נראה כפי' הרמב"ן ז"ל ודרך הרמב"ם ז"ל לילך בשיטת ופי' הרי"ף רבו ז"ל, חילם חין למדין מן הכללות ופעמיה רבות אשר הרמב"ם ז"ל לו שיטה ופי' אחר בסוגיא וגם כאן נאמר דמפרש הגמ' כפי' הרמב"ן ז"ל,

והנה כת"ה תי' לאמור דפלפול הסוגיא הוא אך אליביה דר"מ ולפרש בשלמא לרבנן כדי רשעתו כתיב אשר זה עיקר הטעם דגלי לן בעדים זוממין דדווקא משום רשעה אחת

כ"ו וזה מפיק דלא נילף ממיש"ר אך ור"מ מ"ט כ"ו גמר ממוש"ר כו' סבר נה כרע"ק כ"ו וכ"ז איצטרך אך אליביה דר"מ ולזאת לא קאמרה הסוגיא ואידך כדרך הש"ס בכ"מ דלרבנן דמפקי מכדי רשעתו אין כאן קושיא כלל דליפק ממוש"ר וי"ל דס"ל ע"ז קנסא הוא ומ"מ אין לוקין ומשלמין וכמש"כ התוס' בכתובות ל"ב דרבנן ג"כ ס"ל דע"ז קנסא הוא ומיושב פסקי הרמב"ם ז"ל עכת"ד יפה אמר וכוון לדעת התורת יחזקאל אשר עתה ספר זה תח"י – שכ' בחי' לסוגיא זו וז"ל תוס' ד"ה ס"ל כרע"ק עס"ה אבל רבנן דס"ל ע"ז ממונא כו' ולתי' זה עכצ"ל או אנן לא קיי"ל כרע"ק או דקיי"ל כר"מ כאן ורמב"ם פ' כרע"ק וכרבנן צ"ל דס"ל כתי' ריצב"א כתובות ל"ב ע"א ד"ה דאין לוקה כו' עיי"ש וכמו שהוכיח שם ריצב"א דאף לרע"ק ל"א לוקה ומשלם מדלא מוקי מתני' דכתובות כרע"ק ודלא כהפ"י שנתקשה בזה לעיל וכאן עיי"ש עכ"ל ע"ש. ולשיטתא דא כמוכרח לפרש הסוגיא דאך אליביה דר"מ איצטרך לאמור דס"ל כרע"ק ע"ז קנסא הא. אמנם לרבנן עיקר טעמם הפשוט מכדי רשעתו דמפיק מילפותא דמוש"ר גם אם ע"ז קנסא הוא ומפי' הגאון ר"ח ז"ל שכ' וז"ל ואמרי' בשלמא לרבנן כו' ופשוטה היא אלא לר"מ דקתני לוקה ומשלם מ"ט ואמרי' גמר כו' ושנינן ר"מ כרע"ק ס"ל כו' ע"כ ואם נימי דלרבנן מוכרחין לאמור דלא ילפי ממוש"ר מטעמא דס"ל ע"ז ממונא הוא מה זו – פשוטה בילפותא דרבנן יותר מדר"מ הלא לפרש יצא דפלוגתתם תלי בזה אם ע"ז ממונא או קנסא הוא א"ו דלרבנן הטעם מכדי רשעתו והוא דאמר הגאון ר"ח ז"ל בשלמא לרבנן כו' ופשוטה הוא כלומר דטעמא דרבנן בפשטות נאמר מקרא דכדי רשעתו שאין בזה שום קושיא ופירוקא וכל שקלא וטריא דסוגיא הוא אך אליביה דר"מ ובזה יתחזק ישוב זה להידוע כי רוב פסקי הרמב"ם ז"ל אזדי בגי' ופי' הגאונים אשר ר"ח ז"ל מכללם ומרבותיו של הרמב"ם ז"ל ונתבאר כי לפי' הרמב"ן שבריטב"א ז"ל או לפי' הריצב"א שנראה כי הוא גם פי' הגאון ר"ח א"ש פסקי הרמב"ם ז"ל.

ובדברי המ"מ דפ"ב מהמ"א שהבאתי שם להאי כללא ראיה מג"מ ד' י"ד גמר עונש מאזהרה יע"ש וכ"ת עמד על דבריו באמרו אך צע"ג משו"ס שם ד' י"ז ע"ב דפריך וכי מזהירין מה"ד הלא שם איכא איסור עשה בכ"א עיי' ברש"י ז"ל שם כו' עכ"ל לדעת המוצל מאש ועוד גדולים בשיטת המ"מ דנא נאמר האי כדוא אך היכי דעיקר קרח אתי ללאו הבא מכלל עשה משא"כ היכא דעיקר קרא אתי לעשה אין מקום קושיא כלל אולם לשיטת המל"מ וגאוני בתראי דבכל גווני נאמר האי כדלא שפיר הקשה כ"ת וכבר קדמו השעה"מ שם בהמ"א וז"ל תו ק"ל בדברי הרא"ם כו' כו' שוב ראיתי שדברי הרא"ם הללו הם תלמוד ערוך פ' אלו הן הלוקין ד' י"ז ע"ב דפרכי' התם וכי מזהירין מה"ד כו'

איסור בעלמא וכיון שכן ק' טובא לדעת ה"ה מסוגיא הלזו וצ"ע עכ"ל יע"ש ובשאג"א סי' פ' ובקו"א שם ובגלוי כלל נ' ובמלוא הרועים ח"ב אות מ' אות ע' ויש להאריך בישוב זה אולם אין עתי אתי לפלפולים ובפרט באלו הד גרים אשר בכלל ופרט המה ארוכין ועתיקין.

ומה שתמה בהא שהבאתי שם בחי' לדף כ' מדברי הרמ"ה ז"ל הלא האי פסקא מבואר ברמב"ם ז"ל פי"א מה' עכו"ם וביו"ד סי' קפ"א דעבדים חייבים בהקפת הראש כאנשים אין כאן תימה כי העיקר הבאתי הטעם שמבואר בחי' הרמ"ה ז"ל אבל זאת ההלכה ידועה היא מרמב"ם וטוש"ע אולם מש"כ כי בדבריי שכ' שם העיר בזה המל"מ בפ"י מה' מלכים הצדק עם כת"ה כי דברי המל"מ היו ממני אז בהעלמה ומש"כ כ"ת על חי' בע"ז י"ג כי כוונתי בזה לדעת הגאון חי' רי"מ ז"ל ספר זה מעולם לא ראיתיו עד היום ועד בכל אך שבחו לשמע אוזן שמעתיו ודין הניין לי אשר דעתי העניה בעזהש"י ידעת תורה לכוון לדעת גדולים וקדושים.

ועל מש"כ בספרי שם בחי' ליבמות ל"א דבישוב שיטת הב"ח מוכרח לומר דס"ל כשיטת הר"ן אלפסי ז"ל בכתובות כ"ו ד"ה ואיכא למידק והרא"ה רשב"א כנראה משט"מ שם ומ"מ ז"ל דלמ"ד תרי ותרי הוי ספיקא דרבנן י"ל דדווקא באישות ועבודה החמירו ציין כת"ה להגהות רעק"א על הפמ"ג ז"ל ביו"ד סי' מ"ד הלא בהגהות שם אין כאן חידוש אך משכ' כי גם ברשד"ם ז"ל סי' ל"ט כ"כ דלא אחמור רבנן בתרי ותרי רק בעריות זה נכלל בציוני שציינתי שם לשושנת העמקים כלל י"א שהובא שם דברי רשד"ם ז"ל האלו יע"ש – אולם זה לא נאמר רק למ"ד דתרי ותרי סד"ר כמבואר שם בר"ן ז"ל וכמש"כ בספרי שם ואין כאן קושיא מסוגיא דעירובין ל"ה דנשמע מדברי רבה ורב יוסף דבכל האיסורים נאמר כי הם לשיטתם ביבמות שם דתרי ותרי ספיקא דאורייתא הוא וכנראה משט"מ כתובות כ"ב כ"ג בשם הרשב"א וריטב"א ז"ל דפליגי בזה תרי לישני יע"ש ובכנה"ג אה"ע בהגהות הטור סי' מ"ז ס"ק כ"ה שהביא בשם המהר"י בי רב ומהראנ"ח ח"א סי' נ"ח ור"ש חקאן הלוי ז"ל לחוש למ"ד דתרי ותרי סד"א יע"ש בציוניו לשערי הלכה בזה במקום שבעלי תשובה עומדים באריכות. אמנם לשיטת התוס' ביבמות שם ד"ה שתי כיתי עדים כו' שכ' וא"ת וכיון דמסקי' דבשתי כיתי עדים הוי סד"ר למה דחקו רבה ור"י לאוקמי האי דגיטין בשתי כ' עדים י"ל כו' דמבואר מדבריהם דעתם דלמסקנא גם רבה ור"י ס"ל דתרי ותרי הוי ספיקא דרבנן יהיה מוכח מדברי רבה ור"י דבעירובין דגם אם הוי אך דרבנן מ"מ בכל האיסורים אסור מדרבנן. אולם יש לדחות ולאמור דשם בעירובין קיימו בשיטת הקס"ד דיבמות דס"ל דתרי ותרי הוי סד"א וכן למש"כ התוס' בכתובות כו' ע"ב

ד"ה אנן אחתי' א"נ שאני התם דאיכא ריעותא דהרי נטמאת לפניך כו' אע"ג דגבי מקוה כו' אין כאן סתירה לס' הר"ן ז"ל מעירובין שם וכמובן יע"ש – ולהלכה הלא קיי"ל בכל האיסורים דתרי ותרי ספיקא דרבנן כמבואר בפוסקים וכמש"כ שושה"ע שם. והנלע"ד כתבתי חיים מרדכי

סימן סו

לכבוד חמי התורני נכון וירא ה' מוה' אברהם חיים (נ"י) ז"ל

מכתבו הגיעני ומה שדקדק בפי' הרשב"ם ז"ל ב"ב נ"א ע"ב ד"ה לא מן הנשים כו' ותינוקת נמי שמא גנבו מבית בעל הבית שהם דרים שם כו' ולא כ' שמא מן האב, יפה דייק וכיון לדעת הפני שלמה מהגאון בעל קש"ע – ז"ל בחי' שם שעמד בזה והנה בטור אה"ע סי' פ"ו חין מקבלין פקדונות מן הנשים ולא מן העדרים ולא מן הקטנים דסתמא הוא של הבעל ישל האדון ושל האב וסיים ואם מת יחזור לאביו שהוא גירסת הרי"ף ורא"ש ז"ל בב"ב שם ובש"ס דפוס ווילנא בהגהות מא"י לרי"ף ז"ל הגיה על מת יחזור לאביו ר"מ ונ"ב בג"מ אינו ובאמת א"צ למחוק כי מהטור נראה שכן היה גירסת אביו הרא"ש ז"ל הנמשך ברוב אחר גירסת הרי"ף ז"ל וכן מהגהמ"י פכ"ה מה"א אות ע' שכ' וז"ל וכ' ראב"ן בספרי דהא דאמרינן יחזור לאשה לעבד ולקטן יעשה לו סגולה היינו בשלא תבע הבעל והאב והרב אבל תבעו יחזור להם דמה שקנה א' ק' בעלה ומה שק' עבד ק' רבו ומציאת קטן לאביו עכ"ל נ' ג"כ כגי' הרי"ף רא"ש וטור ז"ל ופירושם אמנם גירסת הרשב"ם ז"ל הוא ואם מת יחזור ליורשיו אשר מזה נראה דמיירי בקטן שאין לו אב דאל"כ יחזור לאביו מבע"ל הוא שהכריחו לפרש גם גבי תינוקת דחיישי' שמא גנבו מבית בע"ב שהם דרים שם וגם הרשב"ם ז"ל מודה דבתינוק שאצל אב פשיטא דאין מקבלין כי יש לחוש יותר שגנב מאביו אשר זה שכיח יותר משהוא בבית אחר אך לגירסתו קמ"ל הש"ס בזה רבותא דגם בדרים אצל אחרים יש לחוש לזה ואין שום חילוק לדינא בין המפרשים אך חילופי גירסאות בזה והפני שלמה כ' בזה וז"ל לכאורה. צע"ק אמאי לא פי' בפשיטות שמא גנבו משל אביהם גם בגמ' אמרי' ואם מת יחזור ליורשיו ולא אמר יחזור לאביו (כדאיתא ברי"ף ז"ל) ונ' כי התוס' כ' מש"ה יעשה לו סגולה דאימר מציאה אשכח אבל אין לומר דאימר נתן לו אחד במתנה דזה לא שכיח כיון דהוי אבידה מדעת נמצא שאין לנו לדון על מעות שבידי הקטן אלא או שגנב מהמצוי לו או שמצא מציאה וא"כ אי מיירי בקטן שיש לו אביו וסמוך על שלחנו היה לנו להחזיר לאביו כי ממ"נ הוא שלו דגם מציאת קטן לאביו הוא ולכן פי' הרשב"ם ז"ל בקטן שאין לו אב וק"ל עכ"ל אם כי לשיטת צבא רב מקדמונים העומדים בשיטת הראב"ן שבהגהמיי' הנ"ל דהסוגיא איירי

בזמן שאין הבעל והאב והרב תובעים אין מקום להוכחת הפני שלמה ז"ל וכמובן אמנם רובם ככולם חולקים ע"ז וכמבואר בשט"מ שם והכי קיי"ל דיחזיר לאשה דווקא ולא לבעל דאין לנו להחזיקה בגנבתה שפיר יש מקום לדברי הפני שלמה ז"ל.

ויש מקום עיון קצת בהאי דינא דאין מקבלין שהובא אך ברמב"ם וטור ז"ל ובש"ע אה"ע שם רק לענין דאין מקבלין מנשים ולמה לא הובא בש"ע חו"מ דינא דאין מקבלין מעבדים וקטנים ודוחק לאמור יען דלא שכיח ועתי בל אתי כעת לעיין בזה

חתנו המכבדו חיים מרדכי

סימן סז

להרה"ג כו' מוה' יצחק פיינטאך נ"י אבד"ק גאלא"ץ

מכתבו הגיעני ובדבר מה שהעיר כת"ה על הכתוב בספרי חידושי בן יאיר בחי' כתובות ט"ו בשם אאמ"ו הרב הגאון (שליט"א) זללה"ה לתרץ קושית החיי אדם ותוכן דברי כ"ת המה כי הפקעת הלוואה אשר נכלל בלאו דלא תעשוק דכתיב ביה רעך גם לנכרי מישראל שרי מה"ת ידידי לא כן הדבר כי כל תביעת ממון שיש לישראל על ב"נ ואינו משלם בכלל גזל הוא אשר ב"נ מוזהר עליו ודבר זה מפורש יוצא מפי רבינו הגדול הכ"מ בפ"ט מה' מלכים ה' ט' וז"ל דשכר שכיר לאו דווקא אלא כל כובש ממון שחייב גזל מקרי בבני נח ע"כ ועוד יותר מבואר בחינוך במנין המצות מצוה רכ"ח יע"ש ובמנחת חינוך ססק"א דמבואר כן להדיא ודברי אאמ"ו הרה"ג (שליט"א) זלה"ה שרירין וקיימין וזה פשוט וברור לדעתי חיים מרדכי

סימן סח

להרה"ג כו' מוה' שמשון נ"י אבד"ק בארלאד

מכתבו בשאלתו הגיעני והנה הלא גלוי וידוע וכבר נתפשטה ההוראה בישראל כי השו"ב אינם רשאים לשחוט במקום שיש מגרעת לקבלת פרס של רב העיר ובני העיר מחויבים לפרנס את חכמיהם ובני ביתם כמבואר ברמב"ם ז"ל בפ"ד מה' שקלים ה' ז' ומקורו מש"ס כתובות ק"ה ויעיון בשו"ת חת"ס חחו"מ סי' כ"ב מש"כ בזה וגם אני בעניי כתבתי בזה בספרי שו"ת באר חיים מרדכי חלק ראשון סי' ס"ח את המקור שהוציא הרמב"ם ז"ל דמחויבין לפרנס גם את ב"ב ובשט"מ שם בכתובות מבואר דמחויבין לפרנס בהרחבה יע"ש וברע"ב ז"ל פ"ד מאבות משנה ה' וביחוד אשר לכת"ה יש עוד כתב השתעבדות משו"ב לזה ובדבר שילום המס ממעות שבוע שנתחדש עתה מחוקי המדינה הלא הלכה פסוקה היא בטוש"ע יו"ד סי' רמ"ג כי הצבור מחויבין לפרוע בעדם ויעיון בש"ך חו"מ קס"ג ס"ק י"ד וגם זה שלש שנים אשר שלמו הקאמיטייט המס שהמה הגזברים

מהקהל אשר בכה"ג מחזיקין גם בשל קהל כמבואר בחו"מ ס"ס קמ"ט ברמ"א ז"ל יע"ש ואך למותר להאריך ולקבוע מסמרות בהלכות קבועות ופשוטות בכל בתי דיני ובוודאי השו"ב יעשו כתורה למען האמת ולמענם. . . דברי הכותב בכח התורה למען האמת והשלום ובזה אחתום חיים מרדכי

סימן סט

להרה"ג כו' מוה' יעקב חיים שעכטער נ"י שו"ב ומו"ץ בעיר קאנסטאנצא

מכתבו הגיעני ובדבר שאלתו באשה זקנה שנתנה עוד קודם המלחמה לאיש אחד קודם פטירתה סך תשעה מאות פר' שיקנה ס"ת על שמה ונתן לה ע"ז ת"כ וכעת האיש הזה שואל מה יעשה לקיים הבטחתה והת"כ שנתן שא"א כעת לקנות ס"ת בסכום זה כי עתה יעלה מעשרים אלף לעי למעלה – ומה לעשות בזה הממון אשר תח"י – הנה בהלכתא דמצוה לקיים דברי המת יעיון בחו"מ סי' רנ"ב ובאחרונים ובשו"ת שב"י ח"א סי' קס"ח ובשו"ת שו"מ ח"א סי' מ' – ויעיון במרדכי פ' אע"פ בשם ר"ח כהן ז"ל ובש"ג שם אות ל' ובחת"ס חיו"ד סי' רל"ז רל"ח ובמש"כ בספרי שו"ת באר חיים מרדכי חלק ראשון סי' נ"ז בזה – ועיי' באו"ח קנ"ג סעי' י"ד וביו"ד רל"ט ברמ"א ז"ל סעי' ב' ובחת"ס חיו"ד סי' רמ"ב ובאחרונים – ועיין ביו"ד סי' ע"ר ובמה שנתבאר באר היטב בספר משנת אברהם ז"ל סי' א' סעי' ט' וס"ק ט"ז ושם סעי' ל"ו ל"ז וס"ק ג' ובספרי חידושי בן יאיר על ש"ס בחי' מגלה כ"ז ד"ה והנה אשר מכל אלו הציונים להלכה יראה ויבין מה שלפניו כי עצה היעוצה בזה הוא כי מסתמא יש בעירו ס"ת הצריכין תיקון לתקנם במעות הזה וס"ת אחד אשר יצטרך לתיקונו סכום גדול באיזהו מאות לעי יקבע בעץ חיים חרות שם הא' שנדבה הממון שנתקנו בזה הס"ת כנהוג לעשות להמנדבים ס"ת כביו"ד סי' רמ"ט ומג"א ס"ס רנ"ד בשם הרשב"א ז"ל יע"ש ובזה תתמלא גם בקשתה לזכר עולם ולאיש להתיר הת"כ בב"ד של שלשה ע"י פתח וחרטה כביו"ד רכ"ח סעי' ז' וכ"ז פשוט וישר לדעתי בדעת תורה

והנלע"ד כתבתי חיים מרדכי

סימן ע

הנה בספרי שו"ת באר חיים מרדכי ח"א סי' מ' תשובה להרב הגאון המפורסם כו' מו"ה יהודה ציב צירילסאהן שליט"א אבד"ק קעשנוב בזה"ל. הן היה למראה עיני התשובה שהשיב כהד"ג בספרו היקר שו"ת עצי הלבנון בסי' ס"ד אשר זה השואל שאל גם ממני וזאת אשר השבתי לו.

מכתבו הגיעני ובדבר איש בליעל אשר הפר מצות ה' להתחתן עם אשה נכריה זה שנים אחדים ועדיין עומד במרדו וכעת ילדה לו בן זכר ואבי הילד רוצה עוד לפשוט את טלפיו ולמול את בנו וע"ז שאל כ"ת בשתים אם רשאין או עוד שפיר דמי למולו – הנה אם כי בטוש"ע יו"ד רס"ו סעי' י"ג איפסקא כי ישראל שנולד לו בן מעכו"ם אין מלין אותו בשבת אין לטעות ולומר כי בחול יש בזה ענף מצוה למולו כי פשוט הוא דדינו כגוי גמור כי ולדה כמותה וכמבואר ביבמות כ"ג וקידושין ס"ח וכ"ד דא"ק כי יסיר את בנך מאחרי בנך מישראלית קרוי בנך ואין בנך הבא מן העכו"ם קרוי בנך אלא בנה ומלבד דזה ברור מסברא הלא הוא מפורש יוצא מפי רבינו הגדול הפרישה שם בסק"ל שכ' וז"ל אינו נימול בשבת הו"מ למימר דגם ביום השמיני איני נימול דהולד כמוה ואינו נקרא ילוד ביתך אלא אגב דאיירי כאן בדין מילה בשבת כ"כ ע"כ ולענ"ד נראה הטעם שהובא האי דינא בטוש"ע אך לענין שבת יען דבירושלמי פ"ב דביבמות ופ"ג דקדושין אמרי' תמן יעקב איש כפר נבוריו אזיל לצור אתון שאלון ליה מהו מיגזר בריה דארמייתה בשבתא וסבר מישרי לון מן הדא ויתילדו על משפחותם לבית אבותם (במדבר א') שמע ר' חגי אמר ייתי אייתוניה דילקי א"ל מהיכן אתה מלקימי א"ל מן הדא דכתיב (עזרא י') ועתה נכרות ברית ל"א א"ל מן הקבלה אתה מלקיני א"ל וכתורה יעשה א"ל מן הדין אורייתא א"ל מן ההיא דאמרי' משום רשב"י כתיב לא תתחתן בהם כי יסיר את בנך מאחרי בנך מישראל קרוי בנך ואין בנך מגויה קרוי בנך אלא בנה א"ל חבוט חבטך דהיא טבא בקלטא יע"ש ובמד"ר בראשית פ' ז' במדבר פ' י"ט ובקהלת פ' ז' ובתנחומא פ' חוקת דהובא האי עובדא בסגנון זה והשינוי שבא בין ירושלמי למדרש כי בירושלמי נאמר כי אך סבר למשרי נון ובמדרש בכל אלו המקומות נאמר כי הורה על בר ישראל הבא על הנכרית והוליד בן שנימול בשבת י"ל יען כי בכל אלו המקומות מבואר דר' חגי שמע על אתר והחזיר אותו ממה שהורה והודה לר"ח כי הקב"ה שומר את הצדיקים שלא יבוא תקלה על ידן וכדאמר רבא לרב עיליש בב"ב קל"ג יעו"ש ובפי' הרשב"ם ז"ל ויען שלא בא זאת ההוראה לתקלת מעשה לזאת נאמר בירושלמי אך כי סבר למשרי לון יען שחזר מיד ממה שהורה ולא היתה הלכה למעשה ולאחדים המה דברי הירושלמי והמדרש וכיון דלגבי שבת נשנית בדחז"ל ע"י מעשה שהיה לזאת גם בטוש"ע הובא לענין שבת וכמעשה שהיה אשר מזה נובע האי דינא בטוש"ע וכדרך הפוסקים לאמור בלשון רבה ואיך שהובא בתלמוד.

אמנם זה פשוט וברור. כי גם בחול דינו כגוי גמור אשר מבואר בב"י ז"ל בס"ס רס"ו וברמ"א ז"ל בסי' רס"ג דאסור למול עכו"ם שלא לשם גירות אפי' בחול ולטעם העט"ז

והט"ז שם בסק"ג בכל גווני אסור יעו"ש ואם כי הש"ך שם בסק"ח יצא לחלק בזה בין בחנם לשכר יע"ש ובסי' רס"ח סעי' ט' בש"ע עכו"ם שבא לחתוך ערלתו מפני מכה כו' אסור לישראל לחתכה מפני שלא נתכוון למצוה לפכך אם העכו"ם נתכוון למילה מצוה לישראל למול אותו והוא לשון הרמב"ם ז"ל בפ"ג מה' מילה יעו"ש ולכאורה איני מובן כי מאי מצוה ומ"ט יש בה וראיתי לנחל אשכול שבאשכול לראב"ד ז"ל בה' מילה בסס"מ שהאריך בזה והביא בשם הגאון מוה' ליב ק"ב ז"ל דמיירי בבני קטורה ורמב"ם ז"ל לשיטתו דחייבים במילה והוא פקפק בזה וחתר ליישב זה עפ"י דברת הרמב"ם ז"ל בפ"י מה' מלכים דהואיל דנתערבו היום בני ישמעאל בב"ק כולם חייבים למול עצמם ואינם נהרגין (יעיון שם ברדב"ז כ"מ ומל"מ ז"ל ויעיון מש"כ בספרי חידושי בן יאיר לקידושין ס"ז בביאור דברי הרמב"ם ז"ל ושיטת הכ"מ ומל"מ) ובימי הרמב"ם ז"ל נתפשטו הישמעאלים בכל מדינות הנודעות לו לכן סתם והאריך בביאור דברי הש"ע בזה יעו"ש ובהגהות מיוחסות בסי' רס"ג לש"ך שם שהעיר ג"כ בזה אולם באמת אין זה במשמעות סתימת לשון הרמב"ם וטוש"ע. והמעיין בכ"מ וב"י ז"ל שם הלא יראה פי' הפשוט והאמיתי כי הכוונה למצוה הוא כשמתכוון לגירות וקמ"ל דגם באיכא מורנא ובשעה שמל אותו עדיין נכרי הוא מ"מ מצוה לישראל למול אותו כיון שבא להתגייר וכמבואר שם בב"ח יעו"ש וזה הוא אמיתת כוונת הרמב"ם וטוש"ע.

אמנם בנכרי שאינו מתכוון נגירות אך לחתימת ברית זה גרע טפי דגם בשכר אסור וכאשר העלה בתשו' מעיל צדקה הובא בפת"ש שם רס"ג ס"ק י"ג יעו"ש ובהוליד ישראל בן מנכרית נלע"ד דגם הש"ך מודה דאסור בכל גווני כי להמ"ל לא גרע מטלית מצויצת שאין מוכרין לנכרי כבמנחות מ"ג וטוש"ע או"ח סי' כ' גם בנכרי אשר אביו ואמו גם שניהם נכרים מ"מ חיישי שמא יתדמה לישראל באביו מישראל גם שפתי כהן ישמרו דעת הברור בסברא דאסיר למולו שלא יבוא למטעי יען כי אביי ישראל ויראו עוד שמלין אותו ובאמת אין כאן שום סרך גירות כי טבילה אין כאן ומי יבוא נדקדק אחריו כשיגדל אם לא ימחה וכוונת אביו רק למינו אשר בזה לבד יעשה אותו לישראל שאינו מאומה רק כגוי הנמול בקל יש לטעות שהוא כישראל שיבוא מזה כמה תקלות כי באמת דינו כגוי גמור וכ"כ בספר ארחות חיים בש"ע או"ח סי' של"א בשם ס' מאורי אור וז"ל וגם בחול אין למול שמטמעם בישראל ופוקרים בתורה שבע"פ כו' מכש"כ למול נשואי גויות כי ולדה כמוה רק דמשכחת בנוהג יהדות ממש ובמקרה רע הוליד מעם אחר והרשות בידו לנהוג גירות ממש במילה וטבילה ותינוק כהכי משתעי עובדא במדרש בראשית פ"ז כ"ל והוא הוראה ברורה כאור התורה וחלילה חולין הוא לחותם קודש לשומו על ולד

שהוא כגוי גמור כנלע"ד להלכה למעשה בזה וזה האיש יתן אל לבו כי מעל מעל בתורת ה' ועקר א"ע מבית ישראל כי בניו כגוים גמורים המה וישוב אל ה' ותורתו להוציאה מביתו וימול את ערלת לבבו ואז ורפא לו דברי לב המצפה לרחמי שמים לרומם ולחזק את דת תורת א' חיים כי אין לנו להשען אך על אבינו שבשמים.

וכנראה השואל לאחר שקיבל תשובתי חזר ושאל מכהד"ג ולא העתיק לו דברי תשובתי אך דברי הארחות חיים שהבאתי כי מפורש לאיסור ציין לו וע"ז כ' כת"ה אולם הדברים תמוהים מאוד ואני אומר כי דברי כהד"ג בזה תמוהים. אם כי פתח דבריו אשר יאירו בכוונת דברי הטוש"ע סי' רס"ח סעי' ט' הוא האמת ובאנו בזה לעמק השוה אולם מש"כ על דברי הא"ח שהם תמוהים מאוד בזה"ל דהרי מלשון הטוש"ע יוצא מפורש דרק בשבת אין מלין ילד אשר כזה אבל בחול שפיר דמי וכן מתבאר להדיא מהפרישה שהעיר ע"ז והומ"ל דגם ביום השמיני אינו נימול דהולד כמוה ואינו נקרא יליד ביתך כו' ר"ל דיש לו דין ילד שאינו יליד בית כגון הנולד משפחה שנלקחה ע"מ שלא להטבילה לשם עבדות וכדומה שנימול ביום שנולד כדנקטי' ברסי' רס"ז הרי שמעי' מהפרישה דילד כזה יוצא רק מגדר חיבת הזמן של שמנת ימים אבל לענין למול מיד אין שים איסור בדבר והדברים מפורשים בס' תפל"מ שהביאו הפת"ש (סי' רס"ח סק"ו) עכ"ל הלא כת"ה בחכמתו כי רב הוא יראה כי סתירת כל דבריו בזה בתשובתי ומש"כ בכוונת דברי הפרישה אתפלא כי מה ענין דינא דיליד בית הנאמר אך בשפחה הקנויה לו לכאן וכוונת הפרישה במש"כ ואינו נקרא יליד ביתך הוא פשוט שאין כאן שום סרך חיוב מדין יליד בית – וציונו להפת"ש הלא כ' שם על דינא דש"ע דכותית שנתגיירה והיא מעוברת בנה א"צ טבילה דזה דווקא כשנתגיירה היא אבל אי לא נתגיירה היא מצריכין טבילה לבנה ומה המה דבריה המפורשים לנידון דידן ? אשר כל דברי כהד"ג בזה המה תמוהים מאוד.

ומש"כ כת"ה וז"ל הנה באם שיבטיח האב שתיכף לכשיהיה באפשרות להטביל את הילד לשם גירות יטבילו פשוט הדבר דמותר למולו לא ידענא באיש כזה שיצא מדת ישראל לדור עם נכרית ועומד במרדו וכל התנהגות ביתו שלא כדת התורה האם הבטחתו נחשב למאומה על מה שמושבע מהר סיני עובר בשאט נפש ופריקת עול בפרהסיא ומה שיבטיח לנו יקיים ? עפ"י התורה הלא לאו אביו הוא ואין בכחו לגיירו כשהוא קטן וקוט ההבטחה סובב והולך אשר יפעול אצלו שהוא בעצמו יבוא לב"ד ולהתגייר הלא לעומת זה אמו הנכרית שאין ברצונה עתה להתגייר היא לא תניח אותו. ותוה"ק העידה לנו כי בנה הוא להיות נגרר אחר דעתה ורצונה לזאת לדעתי אין שום ממש בהבטחה זו.

ובכלל ענין הגירות היכא דיש סבות צדדיות כו' כו' יעיון שם תשובתי באריכות עד אשר באתי למסקנא בזה"ל מכל האמור הנא מתבאר כי בנד"ד אשר גם אם תבוא להתגייר יש לדון טובא אם לקבלה (שם הבאתי גם דברי שו"ת בית יצחק בה' גרים סי' ק' ומש"כ כי בעיקר דין גרים בזה"ז צריך לראות שיקבלו עליהם באמת לשמור עקרי הדת. ושאר מצוות ושבת הוא עיקר גדול. דהמחלל שבת כעובד ע"ז ואם מגייר עצמו ואין מקבל עליו שמירת שבת ומצות כדת ל"ה גר יעו"ש) עתה שהיא אינה מתגיירת והוא קשור בה ועובר על כל התורה כולה ואך שם יהודי עליו רק לפשוט טלפיו בא למול את בנו ולקרוא לו שם יהודי בלא תורה כתשובתי מאז כן דעתי גם עתה כי חלילה למולו וכמש"כ שם הא"ח בשם המאורי אור ועתה מצאתי כהכרעתי בחוברת המאסף מירושלים עה"ק מניסן תרע"ג תשובה מהגאון ר' יצחק יעקב בהרש"ל ראבינאוויץ ז"ל לאחר שהאריך בתשובת זאת השאלה בא למסקנא בזה"ל:

מכל אלה נראה דחו' למולו ומחויבים אנו להודיע לו כי הבנים אינם שלו אחרי שבעל בת נכר עכ"ל יעו"ש וכן בשו"ת מחו' הגאון מהרש"ם ז"ל מהד"ג סי' ש"ס כ' וז"ל ובדין הבן הנולד מישראל שבא על נכרית כבר נשאלתי בזה כו' והעליתי בתשו' ארוכה באם גם האשה רוצית להתגייר מותר לקבלם כמש"כ בשו"ת טוטו"ד מהד"ק סי' ר"ל וביארתי באריכות בראיות כן אבל אם היא אינה מתגיירה אין למול את בנה וכמש"כ בתשו' מהר"ם שיק סי' רמ"ח כו' ע"ש באורך עכ"ל. ועתה בזאת ההוראה בטלה דעתו הרחבה נגד דעת כל אלו הגאונים מהרש"ק מהר"ם שיק, מהרש"ם, ומהר"א בהרשול, ומאורי אור ז"ל וזאת היא דעתי דעת תורה להלכה ברורה כ"ל בספרי שם.

וזאת היא התשובה לסתום פי רב ספרדי אחד שהעיד עדות שקר בזה – אשר השיב לי הרב הגאון המפורסם סבא קדישא בארעא קדישא כקש"ת מו"ה יוסף חיים זאנענפעלד ז"ל הרב הראשי בעה"ק ירושלים תובב"א – נדפסה בקונט' אוהל מועד סי' קי"ב – בזה"ל. חיים ברכה שלום וכט"ס מציון לכבוד הרב הגאון המפורסים בחיבוריו היקרים גודר גדר ועומד בפרץ כקש"ת מו"ה חיים מרדכי ראללער נ"י אבד"ק ניאמץ. אחר ד"ש הד"ג נ"י **הגיעני** מכתב נעימות ימינו וכבוד הד"ג וכו' ונבהלתי משמוע הבשורה מחכם הספרדי והוא באמת עם הארץ גמור כמעט שא"צ להשיב עליו לכל מי שיודע פרק בהלכה ברורה. **ולענ"ד** יש בו גם איסור חובל כי עכ"פ היא סכנה לתינוק אבל למי שמצווים עליו זכות המצוה מגינה בעזרתו יתברך שמו אבל לתינוק שהוא גוי גמור אין רשות להכניסו לסכנה אפילו בגוי עע"ז אין מורידין ובפרט הגוים שבזמננו שאינם עע"ז חלילה להכניס תינוק מהם בסכנה ואם אב ואם של התינוק באים להתגייר בזה מצינו שהוא זכות להתינוק

ורשאין עכ"פ הב"ד לקבלו דווקא עם מילה וטבילה אבל באופן שאמו תשאר בגיותה והאב שהוא ישראל אין לו רשות עליו כלל חלילה לסכנו ברור אצלי שהחכם הזה אירע לו מעשה כזה ולא נתן דעתו על בירור ההלכה ולפי מיעוט דעתו חשב שיש בזה מצוה ושוב לאחר שנכשל לא רצה להודות על האמת ותלה בוקי סרוקי ברבינו הב"י ז"ל ואפשר ראה ג"כ בזה באיזה ספרים שרצו להמציא היתרים ואין כאן מנהג חלילה ולא יעשה כזאת בישראל ופשיטא שראוי לפרסם שחכם א' רצה לומר עפ"י טעותו איזה היתר ואין בו ממש וראוי שלא להזכיר שמו שלא להתגרות וחלילה לשום בר אוריין שיש לו ידיעה בתוה"ק לחשוב איזה היתר בזה ועיין בס' ראשון לציון מהגאון בעל אור החיים על מסכתות ונדפס בסופו איזה חידושים בה' מילה הוכיח במישור הדין שאסור למול לגוי גם מדברי הש"ס ועיי' בדבריו כי נעמו ועכ"פ ראוי לפרסם זה ברבים כי זה שקר מוחלט ואין כאן מנהג ואינו אלא חוכא וטלולא כו' ואחתום מעין הפתיחה בברכה יזכהו השי"ת לעשות חיל מתורה ומצות ומע"ט ולהגדיל תורה ולהאדירה ולעמוד בפרץ ולגדור גדרן של ישראל ולהחזיר לב הבנים לאביהם שבשמים כעתירת לב ונפש הדו"ש הד"ג המחכה לישועה קרובה.

הק' יוסף חיים זאנענפעלד

רב בעה"ק ירושלים תובב"א

ועתה יצא אריה ממעונו ידיד לבי שאהבה נפשי הרב הגאון חכם הכולל כו' מהרי"ל שליט"א בספרו מערכי לב סי' נ"ה להעמיד את דבריו ויען כי בהלכה זו יש חיזוק לדת תוה"ק בשמירת קדושת בית ישראל לא אוכל כלומר איני רשאי לעבור ע"ז בשתיקה ואני מוכרח לבוא קצת בארוכה בתשובה מאהבה לכל דברי הרב הגאון הנאמרים בזה. גרסי' בע"ז כ"ו ע"ב ת"ר ישראל מל את העכו"ם לשום גר לאפוקי לשום מורנא דלא ובתוספתא פ"ג הג"י לעולם מלין את העכו"ם לשום גר – ופירש"י ז"ל לאפוקי כ"ו תולעת שיש לו בערלתו דלא דאסור לרפאותו בחנם ובתוס' שם ד"ה לאפוקי כו' כפ"ה דאסור לרפאותו בחנם אבל בשכר שרי משום איבה וראיה מפ' מ"ש (גיטין ע') דר"ש בר"א עבדא ליה להוא עכו"ם לדבר אחר ואיתסי אלמא שרי לרפאות עכו"ם אלא וודאי בשכר היה ועי"ל דהתם נמי בחנם הוה ולהתחכם ברפואות יכול להיות מותר כ"ו עכ"ל והקשה הגאון מהרש"ק זל בספרו עבודת עבודה וז"ל תמוה לי למה הוצרכו להביא ממרחק לחמם להביא ראיה דמותר לרפאותם בשכר ולמה לא הביאו ראיה ממקומו דהרי לעיל מתיר למיילדת ניילד לנכרית בשכר משום איבה ומה לי ליילד או לרפאותם ואדרבה ליילד גרע דאית ביה תרתי שמרפא אותה וגם מיילד בן לע"ז ג"כ ואעפ"כ מותר משום

איבה וצ"ע עכ"ל – והרמב"ן ז"ל הובא בב"י ז"ל יו"ד סי' קנ"ח הביא באמת הראיה דמותר לרפאות בשכר גם ממילדת יעו"ש ואני מוסיף על דברי הגאון מהרש"ק ז"ל כי עוד יותר יש לתמוה על לשון התוס' בגיטין שם דה ויש"ש בר"א שכ' הקשה הר"א אמאי לא אסור לרפאות העכו"ם כדאמר"י בפ' אין מעמידין גבי מילדת ומניקה אפי' בשכר לפי שמגדלו לעכו"ם ואור"י דשמא כדי להתחכם כ"ו א"נ העכו"ם היה יודע שהיה בקי ברפואה זאת ושרי משום איבה או שמא ל"ש כאן מגדל בן לעכו"ם כמו במילדת ומניקה ע"כ הלא מפורש בברייתא – שם כ"ו ע"א יהודית מילדת עכו"ם בשכר אבל לא בחנם ואמר רב יוסף בשכר שרי משום איבה ואך במניקה אסור גם בשכר מטעמא דאביי דיכלה למימר אי פנויה היא כ"ו ואיך כלל התוס' שניהם דאסורים בשכר וכ"ה לשון המרדכי ז"ל בפ' א"מ סי' תתי"ג אמר"י גבי מילדת ומניקה דאסורה אפ"י בשכר כ"ו במפרשי והגהות הש"ס לא עמדו בזה ולכאורה הוא תמוה ונלע"ד דמוכרח לפרש בכוונתם כיון דבמשנה ותוספתא פ"ג מילדת ומניקה נשנו גבי הדדי נראה כי יש להם צד השתוות וכמו במנקת דקיי"ל כאביי דגם בשכר אסור יען דיכלה לאישתמוטי ולאמור כ"ו כן גבי מיילדת לאסור גם בשכר במקום שאין כאן משום איבה כגון במילדת שאיני ידועה וכמש"כ הטור יו"ד בסי' קנ"ד בשם הרשב"א ז"ל הא דשרי בשכר דווקא במילדת ידועה שמתעסקה בכך שאז יהיה לה איבה אם לא תעשה אבל אשה שאינה רגילה בכך אפי' בשכר אסיר דליכא איבה דמצי למימר אינה בקיאה בכך וכ"ה בש"ע שם להלכה ולפ"ז הברייתא דיהודית מילדת עכו"ם בשכר מיירי בידועה והמשנה דנשנית בסתם מילדת ומניקה עבריות לא תיילד ולא תניק עכו"ם מיירי במילדת שאיני ידועה דאז שניהם שווים לאיסור גם בשכר ולתי' האמצעי דתוס' בגיטין שם דהעכו"ם היה יודע שהוא בקי ברפואה זאת ושרי משום איבה כה"ג במילדת ידועה שרי ג"כ בשכר משום איבה ולזה כוונו התוס' ומרדכי ז"ל – ובזה יש סברא לאמור דמינדת שצריכה זמן רב ללימודה עד אשר בשם מילדת תקרא וביחוד לקנות עוד שם חכמה ובקיאה ורובא ככולם מהם ידועים המה למינדות וגם תלוי בזה חיי נפשות של הילד והאם ובהשתמטות המילדת שאיני מצוי אומנתה בסתם אשה מובן מאליו שיש בזה חשש גדול דאיבה לזאת שרי בשכר משא"כ בחתיכת ערלה משום מורנא שא"צ בזה אומנת יתירה וכמעט לכל אדם מסורה במתינות וישוב הדעת לעשות זה ואין מקום לשם אומן מפורסם וגם סכנת נפשות אין כאן י"ל דאין כ"כ משום איבה ולאסור גם בשכר כמו במנקת לזאת הביאו ראייתם מגיטין שהוא בקו המשוה עם האי דינא דחתיחת ערלה בכל אלו הפרטים ומכל זאת שרי בשכר משום חשש איבה וכמש"כ בתי' האמצעי – ומיושב קושית המהרש"ק ז"ל וקושיתי וכמובן.

והנה למול ילד שנולד לישראל מנכרית בשלש אלה אשר יש לדון בזה ראשית דינא דגמרא המבואר כאן דאסור למול משום מורנא משום דאסור לרפאותו אם יש כאן משום רפואה ובזה לחלק יצא דבשכר שרי וכמש"כ רש"י ותוס' ז"ל ובח"י ריטב"א ז"ל כאן הוסיף לאמור דאפ"י בחנם שרינן כל היכא דאיכא איבה כגון בזה"ז וכ"כ הב"י שם בשם הרמב"ן ז"ל והוקבע להלכה ברמ"א ז"ל דאם לא יוכל להשמט ואיכא משום איבה אז אפי' בחנם שרי יעו"ש.

שנית מש"כ הב"י ז"ל בס"ס רס"ו כ' ר"י בשם הגאונים אסור למול הנכרי שלא לשם גירות ומדייחס זה אך להגאונים הלא הוא כמבואר דאיסור זה אך מפי הגאונים נפיק ולא האיסור הנאמר בגמרא מטעם רפואה אך הטעם נלמד מענינו של ציון הד"מ בסי' רס"ג סק"ג אשר על מש"כ הטור כ' גאון ינוקא דמית ולא הוה ליה ח' יומין נהגינן דמהלינן ליה אבי קברא ובב"י כ"כ הכלבו וז"ל נהגו למול בן שמת קודם שיגיע כו' להסיר חרפתו ממנו שלא יקבר בערלתו כי חרפה הוא לו בזה ציין הד"מ כ' ר"י בשם הגאונים דאסור למול נכרי שלא לשום גירות אשר מציון במקום זה שתים שמענו כאשר המנהג שהביא הטור הוא אך מגאון כן הוא הך איסורא דמילה בנכרי אך מהגאונים וכטעם הגאון דמוהלין תינוק קודם ח' ימים להסיר חרפה מבן ישראל היינו טעמא דהגאונים דאסור למול נכרי שלא לשום גירות מבלי להסיר חרפתו ממנו ולהחתומו בברית קודש והעט"ז תלמיד הרמ"א ז"ל טעמו מציון רבו תצא והט"ז הוסיף לתן טעם בזה משום מבטל סימן המילה וגם הש"ך שם בסק"ח הודה לזה דכן משמע מדברי הרב והב"י ז"ל אך דקשיא ליה מג"מ דע"ז הנ"ל ודברת הראשונים ופסק הטוש"ע בסי' רס"ח סע"י ט' דטעם האיסור משום רפואה ובשכר שרי וליישב זה יצא המעיל צדקה – בגוף הספר לא ראיתי אך דבריו המובא בפת"ש – לחלק דבריאין שכוונתו לרפואה חז שרי בשכר אבל בלא"ה אסור לחתום כ"ו מטעמי הט"ז ועט"ז ומטעם שהוסיף עוד הוא מטלית מצויצת שלא להתלוות עם ישראל בדרך ואלמלי דברי רבינו הש"ך ז"נ לא היה עילה על הדעת לחשוב אחרת אך כאשר הוא כפשוטו האמת כי האיסור דלמול משום רפואה הוא דינא דש"ס ופסקוהו הרמב"ם וטוש"ע ואיסור דמילה בנכרי הוא אך מהגאונים – ומש"כ ה"ג מהרי"ח ז"ל הנ"ל בשם הראשון לציון כי הוכיח במישור הדין שאסור למול לגוי גם מדברי הש"ס וציין לעיין בדבריו כי נעמו לא זכיתי לטעום בזה מנעימת דבריו כי אינו אתי וכנראה דבריו המה אך בדרך כי איסור הגאונים יש להם רמז ומקור גם בש"ס – ויש לזה מקור גם באגדה שהביאו בשם זוה"ק כי יוסף הצדיק נענש על שמל את המצרים אע"פ שכוונתו

היה לטובה – כאשר כן כמה דברים מאיסור ותקנת הגאונים והב"י בש"ע סמך על מה שהביא דבריהם בס"ס רס"ו ובסי' רס"ג פסקוה הרמ"א ז"ל להלכה.

שלישית למול בשבת כיון שהלכה רווחת בישראל כי הוולד כמותה הלא יש בזה איסור דאורייתא מחילול שבת קודש שלא במקום מצוה שהוא דינא דירושלמי המובא בטוש"ע יו"ד רס"ו סע"י י"ג וכ"ז פשוט וברור – ועתה נבוא לכל דברי הרב הגאון פתח דבריו בזה"ל הנה עוד יפלא נהמ"צ – איך שרינן למול בשכר לרפואה שלא לשום גירות הרי נהי שמסולק בזה האיסור של הבאת תועלת להנכרי בחנם מיהו בהשאר מהול אחר החרפותו הלא נצבים עדיין כמו נד הן חשש המעיל צדקה כ"ו הן החשש של העט"ז כ"ו והן החשש של הט"ז כ"ו – אלא על כרחך לומר דמדשרינן מיהא לרפאותו בשכר באמצעות המילה אף שלסבה כזו ישאר מהול שלא בשביל הגירות שמע מינה דלא נקט"י כלל לכל הני חששי עכ"ל פלא על פליאתו האם אנו מתירין בשכר משום ריוח הישראל? הלא עיקר טעם ההיתר הוא משום איבה וכדאמר רב יוסף שם בשכר שרי משום איבה ופירש"י ז"ל דבחנם מצי לאישתמוטי ולמימר צריכה אני לשכר מזונותי – ועד היכן גדול כח ההיתר משום איבה הלא אנו רואין ממה דסבר רב יוסף למימר אולידי עכו"ם בשבתא בשכר שרי משום חיבה ואביי דדחי הוא רק מטעמא דליכא משום איבה דיכלה למימר לה דידן דמנטרא שבתא כ"ו הרי דמשום איבה מתירין איסור דרבנן וכמש"כ בתוס' ד"ה סבר ר"י יעו"ש ובשו"ת חת"ס חיו"ד סי' קל"א – הובא בפת"ש יו"ד קנ"ד סק"ב כ' דאם יש באיבה זו חשש סכ"נ יש להתיר גם מלאכה דאורייתא וציין למג"א סי' של"ד והביא מעירובין מ"ד ע"ב ומש"ג שם והאריך עוד בזה בחחו"מ סי' קצ"ח יעו"ש וגם בחנם שרי היכא דאיכא חששא דאיבה וכנ"ל בשם רמב"ן ריטב"א ופסק הרמ"א ז"ל ועתה אם האיסור המבואר בש"ס שאין מרפאין הותר ע"י שכר או גם בחנם משום איבה הלא פשיטא דהותר בזה ע"י חיבה גם איסורא של הגאונים שאין מלין נכרי שלא לשום גירות אשר כל החששות של העט"ז ט"ז ומ"צ לא נאמרו אך בטעם איסור הגאונים אולם זה אך בבא לימול לרפואה דאיכא משום איבה משא"כ בבא לימול בלא שום טעם רק להתדמות בזה ליהודי דאין כאן משום איבה דיכולין לאמור לו כי אך לישראל נתנה זאת המצוה (ובמקום שאין מצוה היא לפרקים גם סכנה כסברת מהרי"ח ז"ל בתשובתו הנ"ל) גם בשכר אין למול נכרי שלא לשום גירות וכדברי המעיל צדק אשר דבריו המה אמת וצדק בפסק הרמ"א ז"ל.

והראיה שהביא הגאון שליט"א לשיטת הש"ך מעובדת דשלשת הנכרים (שבת נ"ח) שגיירם הלל על הסמך שהוא יטה אותם בחכמתו אל הדרך הנכונה איך עשה על הספק

מעשה האסור דאין למול נכרי אלא וודאי שאין שום איסור במילה שלא לשום גירות זה תוכן דבריו אך שהאריך להסביר זאת הראיה בכח לשונו הזך שלש תשובות בדבר חדא לפי' המהרש"א ז"ל בח"א שם באמרו וצ"ל הא דקאמר בא לפני הלל וגיירי כ"ו לאו דווקא אלא דלא גיירי עד לבתר הכי שידע דגר אסור בכהונה ולא קאמר לעיל דגיירי אלא שקבל עליו לגייר כ"ו לפירושו הלא גם לא מל אותם עד קבלת הגירות בשלימות כדת חדא ועוד למש"כ המהרש"א ז"ל שם עוד ואין להקשות דא"כ איך למדו תורה קודם שנתגייר הא אמרי' פד"מ סנהדרין נ"ט – דכנעני אסור ללמוד תורה די"ל דהכא כיון שבא לגייר שרי ללמוד הרי דעת המהרש"א ז"ל דגם באיסור המבואר בדברי חז"ל כיון שבא לגייר גם על ספק שרי קל"ו לאיסור הנובע אך מדברי הגאונים ואם נאמר כדברי הראשון לציון כי איסור זה של הגאונים הוא גם מדינא דש"ס יש לפרש אמרם ז"ל ישראל מל את העכו"ם לשום גר מלבד הדיוקא שעשה הגמ' לאפוקי לשום מורנא דלא גם זה נשמע דלשם גר בכל גווני מל ישראל את העכו"ם ונרמז עוד יותר בלשון התוספתא לעולם מלין את העכו"ם לשום גר אשר מלת לעולם לכאורה הוא כיתר וצריך ביאור אך ללמד בא כי לעולם כלומר גם על הספק מלין את העכו"ם לשום גר כיון דשם גירות יהיה איך שיהיה מרחף על המילה – ועוד בה שלישיה אשר הוא לפלא עליו לאחר שאותו גאון בעצמו רמז שם לתוס' יבמות כ"ד איך עלה כלל על דעתו הרחבה להביא זאת הראיה הלא קבלת גרים לסבות צדדיות מבואר בתוספתא ובג"מ שם ביבמות דל"ר נחמיה גם בדעבד אינם גרים אך להלכה מסיק התלמוד דבדעבד הוי גריס. אמנם על לכתחלה הלא האיסור מבואר בדברי חז"ל מכל זאת ניחא להו לרבותינו הראשונים בעלי התוס' ז"ל שם וב"ד ק"ט בהאי שינ"א כי בטוח ויודע היה הלל בהן שסופן לעשות לשם שמים ושיהיו גרים גמורים כמו שהיה באמת וכשהשיב לו מן הדין ועתה נכרות ברית וגו'. לבסוף על אחת כמה וכמה דזה יספיק לישוב פשוט וברור לאיסור אשר מקורו אך מדברי הגאונים ז"ל ובב"י ז"ל בסי' רס"ח לאחר שהביא דברי התוס' כ' דמכאן יש ללמוד דהכל לפי ראות עיני הב"ד וכ"כ בהגהות דרישה הובא בש"ך שם סקכ"ג יעו"ש הרי דדברי התוס' בזה המה ברורים גם להלכה.

ועתה יסוד הראשון שבנה על שיטת הש"ך באמרו כי הוא מתבוסס על עמודי ברזל של גדולי הראשונים ז"ל הנא נתבאר כי אין כאן שיטת ראשונים המדברים בדינא דש"ס בבא למול לצורך רפואה והש"ך בעצמו הודה כי מדברי הב"י ורמ"א ז"ל מבואר דאך משום מילה בעכו"ם נגעו בה דברי הגאונים אך דקשיא ליה מהג"מ ופסק הטוש"ע בסי' רס"ח אשר נתיישב היטב בדברי המעיל צדקה ובמה שהוספתי אני וכנ"ל ואת אשר כ'

על דבריי וכי דחיתי באפס יד מפני ההשגה השטחיית של המעיל צדקה נהפוך הוא כי אותו גאון אזיל בתר יחידאה שיטת הש"ך במקום אשר העט"ז וט"ז חולקים בזה ושיטתם הוא גם דעת הב"י ורמ"א ז"ל אשר המה רבים מקמאי וגם מבתראי מ"צ המובא בפת"ש ועוד מאחרונים אשר דבריהם המה כפסק העט"ז וט"ז ואחרי רבים להטות זה כלל גדול להלכה ברורה.

בנין יסוד השני. אשר בנה על סגנון. לשון הטוש"ע בסי' רס"ו סעי' י"ג. שכ' ישראל שנולד לו בן מנכרית אין מלין אותו בשבת. דמשמע דבחול שפיר דמי. והיינו שקבעו הדין בין יתר דיני מילה בשבת. ולא בסי' רס"ג בין דיני הילדים הכלתי ראוים להמול, סתירת דבריו בזה. הלא כבר אמורה בתשובתי שלמעלה. אך עתה הוסיף הגאון. להביא לשון הירושלמי ומדרש מקור ההלכה ולאמור בזה"ל. ואם איתא דר' חגי סובר דגם בחול אסור למולו כו' אחרי המשא והמתן התורני המבואר שם הלא היה לר' חגי להגדיל את סאת הטעות ולהגיד להמנוצח בהלכה דבר ולא חצי דבר. דהרי אפי' בחול אסור למולו. וכש"כ שחלילה לחלל שבת בשביל מילה אסורה אשר כזו. וזולת זאת. הרי היה צריך גם מסדר הירושלמי לבאר. דהוא הדין נמי שאסור למול גם בחול. כדרך אמירא לפרש דבריו וכו'. והאריך להחזיק זה במתק לשון עט סופר מהיר אמנם באמת ז"א כי גם אם נימי כמש"כ הגאון מהרי"ח ז"ל בשם הראשון לציון. דאיסור זה של הגאונים הוא גם מדינא דש"ס. ונאמר בימי חז"ל. מ"מ לחלק יצא להתיר ביש גם ספק גירות וכנ"ל וכן לרפואה בשכר – ולכל הטעמים הנאמרים בפסק הגאונים. מכל זאת לאיסור קל יחשב. נגד מילה בשבת שהיא איסור דאורייתא. ור' חגי אמר כי ייתי וילקי ויעקב איש כפר נבוראי – אשר הוראת מלת איש כפר נבוראי מורה לאדם גדול. כרשו"ה מהרלב"ח ז"ל בקונ"ט הסמיכה – שהורה בזמן אמוראים הלא נראה כי גם אז היה גדול בתורה – וביתרון דברים נותנים מקום להשיב כבשו"ת מהרמ"פ בשו"ת רמ"א ז"ל סי' מ"ח והתווכח עס ר' חגי ושאלו מהיכן אתה מלקיני תשובתו היה לאמור מן הקבלה אתה מלקיני כו' הרי דגם מן הקבלה שהוא כדברי תורה לא היתה תשובה מספקת להמלקות. עד שהוכרח ר' חגי להביא לו הקרא דכי יסיר וגו' מן התורה. הלא מובן מאליו כי בקוטב פלפול זה הסובב והולך. על איסור דאורייתא וחיוב מלקות. לא היה מקום כלל להוכות של איסור מילה בנכרי שהוא רק מדרבנן חדא ועוד אולי בעובדא דבירושלמי ומדרש. גם הנכרית האם היתה רוצה להתגיירת. והסכימה למול את בנה. אשר בכה"ג בחול באמת מותר וכנ"ל בשם הטוטו"ד ומהרש"ם ז"ל – שלישית למה שביארתי כי איסור זה למול נכרי בחול. הוא אך מהגאונים. א"כ אין התחלה כלל לראייתו ממה שלא דברו חז"ל מזה וכמובן – ואך יען

כי אירע אשר יעקב איש כפר נבוראי טעה בזה להחשיבו כבן ישראל גם בשבת למולו. וכמעט שהיה בזה שגגת הוראה למעשה. אשר על זה חרד ר' חגי זאת החרדה לאפרושי מאיסור תורה ודברי חז"ל שבירושלמי ומדרשים נאמרים אך לקבוע זאת ההלכה, דכיון דוולדה כמותה המולי בשבת נדון כמחלל שבת באיסור תורה. מובן מאליו כי בזה הסגנון היה מוכרח להיות פירש"י ז"ל בבראשית רבה שם. ודברי היפ"ת בקהלת שם ועץ יוסף בתנחומא שם שהביא הגאון. ואין מהם אפילו סמך ראיה לפירושו בפרישה. והאמת הוא כפשוטו וכפירושי. וכן פירשו כל האחרונים בכוונת הפרישה דס"ל דגם בחול אינו נימול – והלכה הנאמרת בירושלמי ובמדרשים לעולם ולדורות בסגנון זה נאמרה בטוש"ע יו"ד רס"ו וכמש"כ בתשובתי לעיל כי באמת כן הוא דרך הפוסקים להעתיק ההלכה בדרך המובא בדחז"ל. ואין כאן מקום שאלה כי המחבר היה לו להוסיף, דהוא הדין בחול אסור כי מה ענין השתוות האיסור דבחול שהוא אך מהגאונים ולפרקים הותרה וכנ"ל. לשבת שהי איסור סקילה. והתלמידים לא יבואו לטעות כי חבר סמך א"ע כנמצא כן פעמים רבים בש"ע – על מה שהביא דברי הגאונים בבית יוסף בס"ס רס"ו במקום שהביא הטור דינא דאורייתא לאסור בשבת כבירושלמי. הביא הב"י כי הגאונים אסרו גם ובדיני הילדים שאינם ראויים להמול בסי' רס"ג הביא הרמ"א ז"ל פסקם להלכה – ומעתה לכל מש"כ הגאון מן ד"ה והכי פשיטא לרש"י ז"ל כו עד ד"ה שוב הוסיף. תשובה מספקת באלו הדברים ויש אתי עוד להאריך ולהסבירם. אמנם אין מהצורך כי כל מעיין בצדק הלא בעיניו יראה ולבבו יבין כי כל דבריי בזה המה כנים וברורים בס"ד.

ובכל זה חשובה מבוארת גם למש"כ הגאון בד"ה עפ"י הנחה בזה"ל. לתרץ דברי העט"ז התמוהים מאוד לכאורה, שבס"ס רס"ג פסק בסכינא חריפא שאסור למול גוי שלא לשם גירות אפ"י בחול כיון שאין כוונתו לגיור למה נסיר חרפתו ממנו. ואילו בסי' רס"ו סעי' י"ג פ' להיפך דישראל שנשא גויה וילדה לו בן אינו נימול בשבת ולדה כמוה. ומחזקינין ליה שיצא לתרבות רעה דמשמע ברור דבחול מותר למולו. דלולי זאת היה לו לכתוב בקצרה, ישראל שנשא גויה וילדה כו' אינו נימול דולדה כמוה. כלומר דהוי נכרי שדינו נתבאר אצלו כבר לעיל דגם בחול אסור א"כ הרי הוא סותר א"ע מיניה וביה, ונוסף לזה הרי יפלא כוון דולד הנכרית כמוה הרי הילד נכרי. דטעם איסור מילתו הרי אמור כבר שהוא מצד איסור הסרת חרפתו א"כ למה נזקק כאן לטעם אחר לגמרי דהיינו משום שמחזקינין ליה שיצא לתרבות רעה שהוא למותר בתכלית כוי ולייושב. זה יצא הגאון לחלק. בין סתם נכרי. לילד הבא מישראל ולהעמיס בדעת העט"ז. כי בילד כזה מותר למולו בחול. יעו"ש. ומן האמור בדבריי הלא מבואר כי אין כאן שום דיוק בלשון העט"ז

כי במקום שאמרו להאריך גם חז"ל בירושלמי ובמדרש האיסור מילת ילד כזה בשבת למען לאפרושי מאיסור דאורייתא ועוד איסור סקילה לא היה מקום כלל לעט"ז לקצר ולסתום דאינו נימול דולדה כמוה, ומהטעם שביאר בסי' רס"ג מבלי להסיר חרפתו אשר איסור זה אך מהגאונים ולפרקים להתיר כנ"ל, והיה מוכרח להביא זאת ההלכה בצורתה כבדחז"ל וטוש"ע, שאינו נימול בשבת אשר בשבת דייקא איסור זה לעולם ומדאורייתא. והאיסור דבחול סמך א"ע על מה שכבר ביאר בסי' רס"ג – ומה שהוסיף עוד העט"ז אינו עמדי לראות את כל לשונו הזהב שבסי' רס"ג רס"ו. אך מה שהביא הגאון ומחזקינין ליה שיצא לתרבית רעה מלבד שהיא דיוק קל נראה דרמז בזה למש"כ הט"ז שם בסק"ט וש"ך ס"ק ט"ז דבמומר נשוי מומרת אם דהולד הוי ישראל מכל זאת אין מלין אותי בשבת מטעמא דמחזקינין אותו שיצא לתרבות רעה יעו"ש – ובמילת ילד כזה האמת הוא כאשר כ' בתשובתי למעלה שאין כאן אך פשיטת טלפיו של המכנה א"ע בשם אב לעשות מעשה זמרי. ולבקש שכר כפנחס מלאך הברית. הכשיר זרעו לפני המון וז"ל הר"ן אלפסי ז"ל בס"פ האומר בנה ליכא ביה משום הסרה וכל האיסור בשעה ראשונה נעשה שהוא מוצא זרעו מכנפי השכינה אכל אחר שנולד אין הסרתו כלים שעכו"ם גמור הוא ע"כ ואין שום הבדל מבן ערלת זה לבן ערלת אחרת ותוה"ק אמרה שאין כאן משום הסרה ולא נכנס זה כלל תחת סיג של ולא ידח ממנו נדח ושלא כדברי הגאון שכ' בד"ה וכה יעו"ש.

בהותם התשובה שאמר בזה"ל שוב הוסיף הרב הגאון הנ"ל תבלין להשגתו דהיינו שאסור למולו שלא יבואו למיטעי יען כי אביו מישראל ובהטמעו בינינו תביאנה מזה כמה תקנותא והביא כך גם מספר ארחות חיים כו' אין לנו להמציא חששות כאלה כו' דממה נפשך אם בבוא הילד באנשים יבחר לבוא בקהל ה' בהתגיירו כראוי הרי מה טוב שיכנס תחת כנפי השכינה ובאם לאו הרי הכל יודעים טובו של עובר זה שהוא נכרי גמור אף שהולדו ישראל ממילא כשם שישראל קדושים הם לפיכך אינם מניחים שיטמעו בהם ישמעלים מהולים כך לא יניחו שיטמע בהם הנכרי המהול הזה יליד הישראל הפושע והבוגד בעמו עכ"ל תמה אני הן דרשת ר"י בשם רשב"י מהקרא דכי יסיר את בנך וגו' דאין בנך הבא מן העכו"ם קרו' בנך אלא בנה היתה קדומה וידועה לחכמי התלמוד ירושלמי ובבלי ומכל זאת בזמן האמוראים נמצא אדם גדול כיעקב נבוראי שלא ידע מזאת הדרשה וטעה בזה להחשיבו כישראל גמור למול גם בשבת והמכשלה הזאת היתה קרובה לצאת למעשה אלמלא שהחזירו ר' חגי מטעותו ועתה בעו"ה בימים שאין בהם חפץ אם כי ח"ו שתשתכח תורה מישראל אמנם אין הלכה ברורה (כבשבת קל"ט)

ומידי יום ביומו.... יאמר אותו גאון וחכם על דור הזה כי הכל יודעים טובו של עובר זה שהוא נכרי גמור אף שהולידו ישראל אין זה אלא דברי תימה ?, ומה ענין פרטי זה לכלל האומה של ישמעאלים אשר זה ידוע לכל אם כי מהולים המה מכל זאת המה ישמעאלים ואסורים לבוא בקהל ה' כל עוד שלא נתגיירו כדת אמנם בילד כזה כשיראה המון המשובש בגסות את המכונה אביו ישראל רשע משתדל למולו כילדי העברים קרוב לוודאי הטעות בעיני ההמון לדונו כבנו ולאמור עליו כי עברי הוא ויבוא להטמע בישראל ויבוא מזה כמה וכמה תקלות וכמש"כ הרבה מגאוני האחרונים בספריהם ולזאת מש"כ בתשובתי כי מה"ט י"ל דבזה גם הש"ך יודה דאסור למולו הוא אמת ויציב.

והנה ידי"נ גאון וזקן ישראל אשר זקן זה קנה תורה חכמה וירא וזקני ת"ח כ"ז שמזקינים דעתם מתיישבת עליהם את אשר התיר בסתם בספרו עצי לבנון עתה בספר מערכי לב בסיום התשובה הודה במקצת לאסור משום גדר ולאמור בזה"ל אך לאחר כל אלה מכיוון שהר הגאון המשיג הביא מספרי הגאונים מבני דורו שהם מחמירים בזה קרוב הדבר שבקעה מצאו וגדרו בה גדר לכן אינני קובע בזה הלכה למעשה אלא שהדבר תלוי בראית עיני ב"ד בכל מקום ומקום לפי מצב הענינים והסתעפותיהם ממעמקי הלב אברך את רב רחומאי דנפשאי הגאון המפורסם וחכם הכולל כו' מהרי"ל שליט"א כי השי"ת יאריך ימיו ושנותיו להפיץ חוצה מעינותיו ולא אפונה כי עתה שיהי' למראה עין חכמתו כי רב הוא את כל דברי הנאמרים בזה באמת בספרים יקרים אשר יוציא עוד לאור עולם יודה בכל לאמור כי באין ספק אשר מעיקר הדין אסור למול ילד כזה כאשר נתברר הלכה זו בכל אלו הדברים באר היטב אמת לאמתו בעזהש"י.

וזאת תורת העולה מכל האמור בזאת החשובה לכל בית ישראל היוצאים ביד הרמ"א ז"ל בשם הגאונים דאסור למול עכו"ם שלא לשם גירות איסור זה נאמר ביתר שאת על בן הנולד לישראל מנכרית מטעמים ברורים וכנים הנאמרים וחלילה לשום על וולד שהוא גוי גמור חותם קודש וגדולה מילה שנכרתו עליה י"ג בריתות (נדרים ל"א יעו"ש ובזוה"ק סוף לך) במספר אחד כי הוא אך לישראל גוי אחד קדוש וכאשר יצאה זאת ההוראה להלכה פסוקה מגאוני עולם מהרש"ק מהר"ם שיק מהרש"ם ומהר"א ברש"ל כורת הברית ומאורי אור בקונט' אוה"מ שם סי' קס"ג כתב כי השיג מכתבים רבים מרבנים לאיסורא – ומוה' יוסף חיים ז"ל ועוד כמה מגאוני בתראי שהורו כן מעיקר הדין לאיסורא הלכה למעשה והיא הלכה ברירה בתורת א' חיים ונאמר פדות שלח לעמו צוה לעולם בריתו אשר בזכות קדושת זאת המצוה ישראל נגאלין כאמרם ז"ל ונזכה במהרה לראות בבנין ציון וירושלים דברי לב חיים מרדכי

סימן עא

לנכדי אהובי נסיר סביר ונבון כו' מר שלום נפתלי נ"י

בדבר דיוקך בתוס' ריש סנהדרין ד"ה דיני ממונות י"מ כו' ודלא כריא כו' וא"נ דהא איכא אמוראי התם דסברי דאפי' ר' עקיבא דריש כו' הלא נוכל לאמור דמתני' אתיא גם דלא כר"ע וגם להבין למה לא מסתבר לי"מ לאמור דכופר ושלשים של עבד הוי בכלל חבלות כתי' ר"ת ז"ל ליישב זה וגם לבאר דברים אחדים בדבורי תוס' בדף זה הנני לך נכדי היקר כבקשתך

זה כלל גדול כי סתם מתני' ר"מ ואליביה דר"ע כבסנהדרין פ"ו לזאת דחיקא לאמור דמתני' דלא כרע"ק – והא דלא מסתבר להי"מ לאמור דכופר ושלשים של עבד הוי בכלל חבלות י"ל יען כי בכופר ושלשים של עבד איכא מיתת איש ואיני נכנס בשם חבלה ופשוט – שם ע"ב תוס' ד"ה הכל כו' ע"ק דר"י אית ליה בהגוזל שם דרמי בר חמי ובירושלמי דריש מכילתין אמרי' ר"י ור"ל דאמרי תרווייהו שנים שדנו אין דיניהם דין ובהחולץ נמי קאמר כו' פי' כי מירושלמי י"ל אם דמה"ת לא בעי שלשה מ"מ שנים שדנו אין דינהם דין ודלא כסוגיא דידן (יעיון חו"מ סי' ג' בסמ"ע וש"ך סק"א) לזאת הוסיפו התוס' להקשות עוד מפ' החולץ דמבואר דר"י בעי שלשה בגר יען כי משפט כתיב ביה דמשמע דמה"ת בעי שלשה וק"ל

שם בתוס' בא"ד וא"ת כי היכי דילפי' דרישה וחקירה ממשפט אחד נילף נמי לענין ג' מומחין אפי' מאן דלית ליה עירוב פרשיות פי' דהאי קושיא סובב על תי' התוס' שמקודם דה"ה דהמ"ל דאפי' אין עירוב פרשיות כתיב כאן בעי' מומחין וג' ממשפט אחד אך התרצן לא רצה לחזור מדברי המקשן דלא ס"ל הדרשה דמשפט אחד לענין ג' מומחין וק' דמה הועיל התרצן בזה כיון דסוף סוף צריך לבוא לדרשת ר"ח לענין דו"ח ועכצ"ל דפשיטא ליה להתרצן דדרשה דמשפט אחד לענין דו"ח הוא לכ"ע וצריך טעמא מ"ש דו"ח מג' ומומחין ויעיון מהרש"א ז"ל דהקושיא סובב והולך לסברת המקשן דבוודאי ידע הך דרשא דר"ח יען דמתני' הוא ולפירושי א"ש בפשיטות וכמובן

שם בא"ד ושמא לענין מומחין אין ללמוד דין ממונות מד"נ כיון דסגי בשלשה פי' כי חזי' דמה דתלי בדיעות החמירה תוה"ק בד"נ דבע' כ"ג ובד"מ סגי בג' ה"נ הוי אמינא דגם מומחין דבעי' ליתרון הדעת ל"ב רק בדיני נפשות ולא בדיני ממונות

ג' ע"א תוס' ד"ה ועוד ג' ג' ל"ל איכא דוכתי דדייק הכי ואיכא דוכתי דלא דייק פי ולזאת לא פריך הסוגיא לעיל על שינויא דר"א דמה הן קתני דלפ"ז שלשה שלשה למה לי יען דלאי נחשב דיוק חזק אך דחזי לאיצטרופי בהדי דקפריך אי הכי תרתי קתני אמרה

הסוגיא דיש עוד לדייק ובגיטין ג' ע"א בתוס' ד"ה כיון דאילו אמרי ידענו ובמש"כ בספרי חידושי בן יאיר שם והוא כעין זה יעו"ש.

ואת אשר שאלת בהא דקיי"ל כר"י (ב"מ מ"ז ע"ב) דמעות איני קונות מתקנת חכמים גזירה שמא תפול דליקה באונס אי מוקמת להר ברשותיה מסר נפשיה טרח ומציל ואי לא לא מסר נפשיה טרח ומציל אם הסחורה הובטחה מהלוקח באחריות – האסיגאראע דל"ש החשש דיאמר נשרפו חטיך בעליה אם בכה"ג מעות קונות שאלתך נכדי יקירי היא שאלת חכם – ובהשקפה ראשונה עלה על דעתי כי תשובת שאלתך מבוארת היא בש"ע חו"מ סי' קצ"ח בפתחי תשובה סק"ו לאחר שהביא דברי הש"ך החולק על פסק הרמ"א ז"ל דאם היו המטלטלין במקום דליכא למיחש לדליקה נקנו במעות דז"א מטעמא דלא נתנו חכמים דבריהן לשיעורין כ' וז"ל ומה"ט נ' פשוט דאפי' לפי מה שנהגו עכשיו באלו המדינות שיש חבורת סוחרים שמשלמים למי שאירע לו דליקה בסחורתו באם שילם להחבורה הנ"ל פריצענט הנהוג וזה מכר הסחורה שכבר נרשם בחבורת הסוחרים הנ"ל כו' דאדרבה טובה היא לגביה שישלמו לו בשלימות כפי מה ששם הסחורה בעצמו מ"מ גם בכה"ג לא נקנה במעות משום דלא נתנו חכמים דבריהם לשיעורין ועוד י"ל דגם בכה"ג שייך תקנת חכמים כדי שלא יגיע הפסד לאנשי החבורה ע"כ אולם טעם הפת"ש בחתימתו דשייך תקנת חכמים שלא יגיע הפסד לאנשי החבורה פשיטא דבאחריית האסיגאראע הנהוגים עתה אין מקום לטעם זה ועוד נלע"ד דגם להש"ך י"ל כי רק לאמיר דמקומית מקומות יש, כאן יש חשש דליקה ובכאן אין למיחש לדליקה הוי כדברים לשיעורין משא"כ בכגון דא שהובטח באחריות מאיש שאם ישרף ישלם אן זה תחת סוג של נתת דבריך נשיעירן כי ההבדל ידיע וקבוע לחלק בין הובטח לא הובטח ואין כאן משום לא פלוג כי חזי' בכמה דברים דלא שייך האי חששא דנשרפי רטיך בעלייה העמידו דבריהם על דברי תורה כמבואר שם בש"ע יע"ש וגדולה מזו חידש בשו"ת שי"מ מה"ד תליתאה ח"א סי' ח' שכ' וז"ל ולענ"ד נראה דבר חדש שכל שהיה לי עוד סחורות מויחים ל"ש הגזירה דהא רח ומציל בשביל שאר סחורות שלו וכעין מ"ש הרמב"ם ז"ל דחצר של הלוקח ל"ש זאת דטרח ומציל וה"ה בזה ודו"ק ע"כ דבזה שייך יותר לאמור דנתת דבריך לשיעורין מלחלק בין הובטח ללא הובטח וכמובן – אמנם אם חוקי האסונאראע היא דאם יכול להציל ולא השתדל להציל איהו דאפסיד אנפשיה פשיטא דאיכא חששא דהמוכר יתרשל בהצלה ועי"ז יופסד ממונו של לוקח ועוד כיון דרוב פעמים האסיאראע אינם משלמים כל ההפסד הלא שייך גם בזה תקנת חכמים וכן נראה להלכה.

ולהלכה למעשה תנה עינך ולבך לדברי זקנך הנאמרים בספרי שו"ת בח"מ חלק ראשון בסי' ע"א בזה"ל מרגלא בפומי לפרש מה שנאמר (תהלים ע"ה) כי אקח מועד אני משרים אשפיט כי תוה"ק שבכתב ושבעל פה דברי א' חיים אשר זכינו שנתנה לנו מאבינו שבשמים לא תשתנה חלילה לרוח העת והזמן גם אות אחת מתוה"ק וח"ו שתשתכח תורה מישראל (שבת קל"ט) שנאמר כי לא תשכח מפי זרעי (דברים ל"א) - ונאמר (ישעיה נ"ט) ואני זאת בריתי אותם אמר ה' רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אל ה' מעתה ועד עולם ראה נא נכדי אהובי את הקדמתי לספרי שו"ת שם בכלל ופרט ביאור מקרא זה בזה"ל קוב"ה אורייתא וישראל חד הוא (זוה"ק בכמה דוכתי) והוא הנאמר בהבטחת צור עולמים "ואני' זה קב"ה, "זאת בריתי" תושב"כ ושבע"פ המרומזים בזאת בריתי שהוא אורייתא, אותם, אל ישראל אשר על שלש אלה אנו אומרים בתפלתינו אתה אחד ושמך אחד - דא אורייתא אשר כולה שמותיו של הקב"ה - ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ אמר ה' לישראל סגולתו, בכח דבקתכם בתורתי הלא בכח "רוחי אשר עליך" אשר מלת עליך מציין על הגלוי פשטות והתגלות תוה"ק "ודברי אשר שמתי בפיך" שהוא פנימיות נשמת התורה אשר ע"ז נאמר דבש וחלב תחת לשונך כרים שהן מתוקים מדבש יהיה תחת לשונך כאמרם ז"ל כהוראת מלת בפיך דייקא לא ימושו מפיך ומפי זרעך וזרע זרעך עד עולם אמר ה' אשר דבר ה' תקים מעתה ועד עולם כי הקב"ה ערב לנצחיות התורה לקיום ישראל סבא קדישא מעולם ועד עולם - ודברי תורה שנתנה לנו ולזרענו ולזרע זרענו מתי הגבורה אשר היא ואך היא לכל בית ישראל לאורה המה חיים וקיימים בכלל ופרט לעד ולעולמו עולמים. אמנם בדבר שבממון אשר כל תנאי שבממון קיים צריכין לתת לב למנהג המדינה והעת והזמן כי כן היא דין התורה לדוגמא בקנין כסף ומשיכה פליגתא דר"י ור"ל דכלל גדול הוא ד"ה כר"י דאין מעות קינות במטלטלין וכדאיפסקא בטוש"ע חו"מ קצ"ח בי דינא דדיינא אך הכי לא ישפטו בזה דין אמת לאמתו להמבואר (ב"מ ע"ד) דקנין סיטומתא קניא וכל דבר שנהגו התגרים לקנות בו כגון ע"י שנותן הלוקח פרוטה וכדומה נקנה המקח קנין גמור ואין אחד בהם יכול לחזור בי (חו"מ ר"א) וזה "כי אקח מועדא נצרף מנהג המדינה ודרך התגרים בכל עת וזמן אז "משרים אשפוט" כי כן הוא דעת התורה בדבר שבממון ודינא דמלכותא דינא כל שאינו סותר דין תורה (יעיון ש"ך חו"מ סי' ע"ג ס"ק ל"ט) כו' עכ"ל שם אשר הן הן הדברים שגם לתשובת שאלתך נאמרים כי כדרך מנהג התגרים שהוא קנין סיטומתא יש להורות בזה ובדרך פשרה היא סנהדרין ו') אמת

ושלום ולא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום זקנך החותם לך באהבה בכל חותמי ברכות שבתוה"ק. חיים מרדכי

סימן עב

כבוד אאמ"ו הרש הגאון המפורסם ביראת ה' כו' כש"ת מוה' יצחק יהודה אייזיק ליב (שליט"א) זללה"ה אבד"ק פאנזעשט

עתה זו תשובה מאהבה כבוד ויראה כמצות התורה לחיות דעתי העניה במה דבדק לן מר בהא דאמרי' פ"ק דב"מ ו' ע"א אלא לא אמרינן מגו דחשוד אממונא חשוד אשבועתא שנאמר למסקנא ובזוה"ק פ' יתרו ד' צ', ע"א דהא גנבא אזדמן לאומאה בשקרא מאן דעביד דא עביד דא אשר זה לכאורה כסתירה להא דקיי"ל דחשוד אממונא לא חשוד אשבועתא עכ"ל כהד"ג אשר בזה אני אומר כתלמיד לפני רבו כי לפירוש אא"ז רש"י ז"ל שם ג' ע"ב ד"ה והאי בכוליה בעי דלודי כו' ובד"ה דליכא למימר הכי מוכרח לומר כי תני ר' חייא דשם וכן רבה ס"ל דאמרי' מאן דחשוד אממונא חשוד אשבועתא כמבואר להמעיין בסוגיא ובתוס' ועוד יותר בשט"מ שם בשם הריטב"א ז"ל דאביי יען שהיה תלמודו דרבה כרבה ס"ל לזאת אמר הטעם דחיישי' למלוה ישינה יע"ש וא"כ ר' חייא בעל המאמר שם בזוה"ק לשיטתו סובב והולך לאמור מאן דעביד דא עביד דא כי הוא ס"ל דאמרי' מגו כו' – חדא ועוד קאמינא די"ל דגם למ"ד דלא אמרי' מגו כו' הוא רק מדרבנן וכמש"כ שם התוס' בד"ה בכוליה בעי דלודי ואם דדחו פירושא דא הלא חוזר ונראה בחי' ד"ז הפ"י ז"ל שם דקבע בזה מסמורות ובזוה"ק אקרא קאי בדיני דאורייתא – ועוד בה שלישיה דלדינא הלא פ' הרי"ף והרא"ש ז"ל ואיפסקא בטוש"ע חו"מ סי' צ"ב דבמקום ברור שחשוד לקח ממון חבירו חשיד גם אשבועתא כאביי וכמבואר שם הטעם בב"י וסמ"ע ז"ל סק"י וכהד"ג האיר עיני גם מזוה"ק לסעד לפסק זה שהוא הלכה ברורה בשיטת הפוסקים ז"ל.

ובציון כהד"ג לזוה"ק (ויחי רל"ג) ת"ח ברכתא דבריך לבני יוסף אמאי אקדים לון ברכאן עד לא יברך לבנוי אלא מכאן דחביבותא דבני בנוי חביב עליה דבר נש יתיר מבנון ובגין כך תקדים חביבותא דבני בנוי קודם לבנוי לברכא לון בקדמיתא יומתק לפרש סדר המדריגות אשר חשבם בעל הגדה ואפילו כלנו חכמים כלנו נבונים כלנו זקנים כלנו יודעים את התורה וגו' כי המשיא את בנין בדרך התורה אשר בן שמונה עשר לחופה (אבות פ"ה) הלא אז בהיות האדם בן ששים בנו נערך ארבעים ובן בנו לערך עשרים ואם הוא זוכה בלימוד התורה כסדר המשנה מבן חמש עד עשרה לנמוך כל המקרא ומבן עשרה עד חמש עשרה ללמוד כל המשנה ומבן חמש עשרה עד עשרים ללמוד כל

הגמרא וכיון שמוכתר במקרא משנה גמרא נקרא חכם ובן ארבעים לבינה נקרא נבון ובן ששים לזקנה נקרא זקן ואלו המדרגות משולבים עם החמור למעלה אנו ובנינו ובני בנינו וכשאדם זוכה להסיב עם בנו וכן בנו במעלות של כלנו חכמים המתחיל מבן בנו בן עשרים בשם חכם כלנו נבונים בני בן ארבעים לבינה בשם נבון כולנו זקנה הוא בן ששים לזקנה כלנו יודעים את התורה הזוכה שהוא, ובנו, ובן בנו. כולם יודעים את התורה מכל זאת מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים. אמנם לפירושא דא יש לשאול למה הקדים מעלת בן בנו לבנו אשר יתיישב בדברי הזוהר שהביא כהד"ג דחביבותא דבני בנוי חביב עליה דבר נש יתיר מבנוי ובגין כד אקדים לברכא לון בקדמיתא לזאת אמרתי תחת הפלפול בארוכה ממני בנך ותלמידך יגיע לקח טוב מדברים אחדים של בן בנך הוא נכדך ותלמידך בני אהובי בלבי בן יקיר וחריף קולע אל המטרה בסברא ישרה מוכתר במעלות ומדות כמר מנחם מענדל יחי' באורך ימים ישנות חיים טובים, ולדעתי כי זה היה לך מא"ד לקורת רוח ובזה ישמח לבי גם אני כי זכיתי לענג את נפשך היקרה מדברי בן בנך שחידש בלמדי עמו חושן המשפט שותפים אשר לערך שנותיו המה אמרי נועם ודברים ישרים. והוא

בסי' קעו בסמ"ע ס"ק י"א ולא מיקרי דבר שלא בא לעולם כיון שהבגדים כו' מצוי לקנות כו' דלכאורה יש מקום לאמור למאי דאמרי' בש"ס ב"מ ט"ז ע"ב אר"ה א"ר האומר לחבירו שדה שאני לוקח לכשאקחנה קנויה לך מעכשיו קנה אמר רבא מסתברא מלתא דרב בשדה סתם אבל בשדה זו לא מי יימר דמזבין לה ניהליה והכי איפסקא לקמן בטוש"ע סי' רי"א דבאומר שדה זו לכשאקחנה קנויה לך לא אמר כלום דהוי כדשלב"ל א"כ ה"נ אם נשתתפו בהבגדים שיקחו מחנות פלונית מיוחדת נאמר ג"כ זאת הסברא מי יימר דמזבין להם בעל החנות ושיהיה נדון כדשלב"ל כמו בשדה זו אולם נראה דיש לחלק בין שדה דלאו למכירה עומדת לסחורה גם מחנות מיוחדת מכל זאת הלא למכירה עומדת וגם בכה"ג לא מיקרי דשלב"ל והכי מסתבר.

שם בש"ך ס"ק ל"ז ונתעכב באונס פי' דווקא שהאונס בא מחמת שהלך בשותפות כגון כו' אבל אם לא היה האונס מחמת השליחות כגון שחלה שם אין לו חלק דאם היה כאן היה ג"כ חולה עכ"ל ונראה דגם בחלה אם רופא מומחה אומר כי סבת החולמת מסובב משינוי האויר יחשב גם בזה כי האונס בא מחמת שליחות השותפות ולא הפסיד חלקו – אאמ"ו עט"ר זללה"ה השיב לו אם כי סברתו טובה וברורה להלכה מ"מ לחלק יצא כי דברת הרופאים ג"כ אינו ברור וכמש"כ בשו"ת מהרי"א ז"ל והא דמחללין שבת ומתירין גם איסורי דאורייתא ע"י דבריהן בחשיב"ס הוא מטעמא כי בפיקוח נפש גם באיכא

ספיקא טובא מחללין שבת כבמשנה שלהי יומא וטוש"ע או"ח סי' שכ"ט אולם לא אלים דבריהם מרוב דקיי"ל כשמואל דאין הולכין בממון אחר הרוב ולזאת אם השותף שחלה מוחזק בממון השותפות ורופא מומחה אמר שחלה שם משינוי אוויר אז לא הפסיד חלקו משא"כ אם שותפו מוחזק ע"י דברת הרופאים אין יכולין להוציא מידו כי חזקת ממון עדיפא מכל החזקות אשר גם ע"י ס"ס אין מוציאין – אם כי הרה"ג כו' ר' יעקב לאנדא נ"י הרב מטשארטקוב חתן הגאון מהרש"ם ז"ל ש"ב של בני הרה"ג שליט"א הביא לזה מש"ס ב"ק צ"א ע"א וטוש"ע חו"מ סי' ת"כ סעי' חי שאם אמדוהו הרופאים על חמשה ימים והוא נתרפא בשני ימים אעפ"כ מחיוב ליתן לו את כל מה שאמדוהו אם שנתרפא מ קודם דאמרי' משמים רחימו עליה הרי דסומכין על דברי הרופאים לתלות גם בדבר רחוק כי לא כל אדם זוכה לנסים מ"מ מוציאין ממון מכש"כ בזה שאומרים הרופאים הסבה ממה שבא החולאת דשומעין לדבריו הם להחשיבו כחלה מחמת השליחות גם להוציא ממון יפה השיב בני נ"י מלבד כי בש"ס וחו"מ שם נאמר דלאחר האומד נותן לו מיד וא"כ הניזוק הוא המוחזק ואין ראיה משם דגם להוציא נסמך על דברת הרופאים אולם סתימת פסק זה הוא כמבואר להדיא דע"י אומד הרופאים אם כי נתרפא מקודם יכולין להוציא גם מהמזיק מ"מ אין לפשוט משם לכאן להמבואר ברמב"ם ז"ל בפ"ב מה' חובל ומזיק ובטוש"ע שם דדבר זה תקנה הוא למזיק מטעמא המבואר שם בסמ"ע ס"ק כ"א דאם היה צריך לתן לו שכר רפואה דבר יום ביומו שמא יתרשל המוכה ברפואתי באמרו דמי הרפואה הן על המכה אעצרנו בזה כדי שיוציא הרבה דמים ולזאת גם אם מתגלגל בחליו והולך ואריך החולי יותר על מה שאמדוהו אין מוסיף לו כלום ועתה איך יוכל המזיק לאמור כי את הטוב לו מהתקנה יקבל ואת מה שיארע לפרקים לרע לו ולטוב לניזק בהבריא קודם זמן שאמדוהו לא יקבל הלא תקנת חז"ל מוכרח להיות מלתא דפסיקתא והפקר ב"ד הפקר ובאם המזיק אומר אי אפשי בתקנת חכמים שנעשה לטובתו אלא ארפאנו דבר יום ביומו באמת שומעין לו כמבואר שם משא"כ בזה שאינו בא להוציא מכח שותפו מכח תקנת חז"ל אך מכח דברי הרופאים וכיון שהסכמת הפוסקים דדברי הרופאים שאינו אלא מאומד הדעת וחכמה עיונית אין יכולין לעשות הדבר רק ספק או לכל היותר כרוב וזה כלל גדול דאין הולכין בממון אחר הרוב להוציא מיד המוחזק וזה ברור בסברא להלכה.

בסי' קע"ז בש"ך סק"ג אך לכאורה צ"ע קצת לדינא כיון דהרי"ף ורמב"ם ז"ל ושאר פוסקים לא הביאו התוספתא אבל באמת לק"מ דסמכו עצמם אמה שכתבו גבי אלמנה לחלק בין רפואה שיש לה קצבה א"כ ה"ה הכא כו' ע"כ לא זכיתי להבין דהלא גבי

אלמנה גם באונס מאלקינין בין יש לה קצבה לאין לה קצבה והכא להמחבר אפי' ביש קצבה באונס מתרפא מאמצע ואיך אפשר לומר דרי"ף ורמב"ם ז"ל סמכו עצמם אמה שכתבו גבי אלמנה וצ"ע.

סי' קע"ח סעי' ג' ברמ"א ז"ל ואין השותף נוטל הוצאה רק כפי השבח שמשביח ואם לא השביח כלום אינו נוטל כלום כי נחשב אך כיורד ברשות כבסמיע סק"ד ויש מהדיוק כי לעיל בסי' קע"ו סעי' י' סתם הרמ"א ז"ל לאמור דכל שאינו משנה או פושע יעשה בשל חבירו כמו בשלו ונוטל מחבירו חלקו במה שהוציא דכל שותף כיורד ברשות דמי דמשמע דעושה ממש כבשלו ובכל גווני גם בהוצאה מרובה על השבח נוטל מה שהוציא ונראה דמזה יהיה סעד למש"כ הנתיבות בסי' קע"ו בביאורים ס"ק נ"א וכאן בחידושים סק"א דדווקא בהוציא מעות שלו אז אינו נוטל השותף רק כפי מה שהשביח אבל אם הוציא ממעות השותפות לאיזה עסק שלא בידיעת השני הפסד הוצאה לעולם על שניהם יעו"ש ונאמר דדינו של הרמ"א ז"ל דלעיל בסי' קע"ו מיירי שהוציא ממעות השותפות ומש"כ ונוטל מחבירו חלקו במה שהוציא פי' מחלק חבירו שיש לו בשותפות ולזאת גם בלא השביח ההוצאה על שניהם וכפסק הנתיבות

סי' קפ"ה סעי' א' ברמ"א ז"ל מי ששלח שליח להוליך לו דבר למקום אחד ובתוך כך שלח לו דורן הוי שומר שכר יעיון ש"ך סק"ב ובט"ז שהתנה דהאי דינא לא נאמר רק ביש הוכחה ששלח לו הדורן בשביל השליחות כגון שאינו רגיל בזה כו' יעו"ש ונראה דיש להתנות עוד בזה כי לא נעשה השליח ש"ש רק בידע משליחת הדורן שנשלח עבור השליחות ומדשתק ש"מ דניחא ליה אבל אם לא ידע כגון שהיה בדרך וכדומה יוכל השליח לאמור אלו הייתי יודע לא הייתי מקבלו למען לא יהיה עלי אחריות השליחות כדין ש"ש רק אם היית אומר לי כי גם לאחר קבלת הדורן הנני אך כשומר חנם על השליחות או שהייתי ממאן בקבלתו משום שונא מתנות יחיה וזה פשוט ואמת.

כהנה וכהנה רבות המה אשר יחדש בלימוד גמ' והלכה ולערך שנותיו בר חמיסר הוא גמיר וסביר אשר מובטח אני בו שיהיה למורה הוראה בישראל ותזכה לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה וביראת ה' טהורה ולשאלת זוה"ק דאמאי אקדים לון ברכאן עד לא יברך לבנוי יש עוד לתן טעם לאמרם ז"ל (פסחים נ"ו) ויקרא יעקב אל בניו כו' אמרו לו בניו שמע ישראל (בב"ר ישראל אבינו) ה' א' ה' אחד כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד ובזוה"ק (פ' ואתחנן) א"ר ייסא ישראל סבא כי נקודת האמונה טהורה שהוא בישראל סבא בשלש עשרה עיקרים כן יהיה בהבנים ובני בנים ואמר ר' לוי (דברים רבה ב') ומה ישראל אומרים עכשיו שמע אבינו ישראל אותו הדבר שצויתנו

נוהג בנו י' אלקינו י' אחד הרי כי בשעת הברכות בא גם הציווי וכנאמר באברהם (בראשית ח"י) אבינו כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט וגו' אחריו דייקא אשר הבנים ילכו בדרך האבות בדרך התורה (אשר יצוה את בניו ס"ת תורה כמש"כ בעה"ט שם) ואמונה הטהורה כן עשה ישראל אבינו ולבני בנים צריכין לצוות עוד יותר מהבנים - וכאמרם ז"ל בהשתלשלות הדורות בכמ"ד ולזאת הקדים הציווי והברכה לבני בנים מהבנים ועד סוף כל הדורות לאמור שמע ישראל סבא - סבא וזקן אחד הוא אך זה תרגום וזה לה"ק וזקן הוא השם גם לבני בנים וכנאמר עטרת זקנים בני בנים- ה' א' ה' אחד כשם שאין בלבך, אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד וקב"ה אורייתא וישראל חד הוא וזכות אבותינו הקדושים יגן עלינו לזכות כי יקיים בנו מה שנאמר ואני זאת בריתי אותם אמר ה' רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך לא ימושו מפיך ומפי זרעך וזרע זרעך אמר ה' מעתה ועד עולם והנני בזה בנו ותלמידו היוצא בקידה והשתחוואה וחותם ברגשי כבוד ואהבה רבה המצפה לשמחה רבה מאור שבעתים לבנין ציון וירושלים ע"י משיח צדקינו ובנין בית מקדשינו העתיד לבוא לנו משמים וכמש"כ אא"ז רש"י ז"ל בר"ה ל' סוכה מ"א דמוכח כן מהגמרא ובתוס' שבועות ט"ז בשם תנחומא וכן מבואר בזוה"ק בת"ז בכמ"ד ומהם בזוהר בראשית כ"ח ע"א אתבני בי מקדשא ע"י דקב"ה יהא קיימא לדרי דרין ובמדרש הנעלם וירא קי"ד ע"א דאר"י עתיד הקב"ה לחדש עולמו ולבנות ירושלים ולהורידה בנויה מלמעלה בגין שלא יהרס בתקוני זוהר תקונא תנינאה ובגין דבנינא בתראה יהא על ידא דקב"ה יתקיים וזאת היתה בקשת משה רבינו מכון לשבתך פעלת ה' מקדש ה' כוננו ידיך כארז"ל מרום מראשון מקום מקדשינו בהמ"ק קדמה לבריאת עולם וזהו אותו שכוננו ידיך כשיבנה זה אז ה' ימלוך לעולם ועד (כסא מלך שם אות ג') והוא הנרמז בלשון צדיק אשר פי שנים פשטות ופנימיות ברוח קדשו של פי רבן של כל ישראל רש"י ז"ל שם מכון לשבתך מקדש של מטה מכוון כנגד כסא של מעלה אשר פעלת כו' ומקדש בשתי ידים ואימתי יבנה בשתי ידים כלומר בלא סיוע יד אדם אך בידי שמים בזמן שה' ימלוך לעולם ועד לע"ל שכל המלוכה שלו:

בלשון קדשו לע"ל שכל המלוכה שלו נרמז דברי זוה"ק (פ' תולדות קמ"ג) ובהאי זמנא כתיב ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה כו' וכי השתא לאו הוא מלכו מקוב"ה אלא אע"ג דשליט קב"ה לעילא ותתא הא יהב לון לשאר עמין כו' ובההוא זמנא יטול מכלא מלכותא ותהא דיליה כלא דכתיב והיתה לה' המלוכה ליה בלחידוי דכתיב (זכריה י"ד) והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא היה ה' אחד ושמו

אחד כן נזכה במהרה בימינו אשר יגאלינו ה' גאולה עולם ונשמח בבנין בית עולמים בארצות החיים ותגלה ותראה על כל העולם כולו מלכות שמים באור תורת א' חיים. ובזה אחתום לב. חיים מרדכי

תם ונשלם חלק שני:

הלל ותודה, לא' צורי וקוני, אשר עד מה הושיעני, מהר א' ישעי, קומה והושיעי, חי כן תשעשעי בחלק שלישי וברוך שם כבודו לעולם וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן.

מפתחות בספר

סימנים:

א.) ביאור לשון רעיא מהימנא וזוה"ק פ' יתרו לבוא לעמק השוה עם הלכה הברורה בפסחים ק"ה דכבוד יום שבת קודש עדיף ופלפול במשנה סוכה כ"ז בחיוב מנין הסעודות דפליגי ר"א וחכמים.

ב.) ביאור כמה הלכות ברמב"ם ז"ל פ"ח מה' תמידין ומוספין ובענין שתי הלחם דעצרת.

ג.) בירור הלכה דחייב אדם לקבל פני רבו ברגל הוא גם בזה"ז וכן בשבת וחודש וכשהוא עם רבו בעיר מצוה או עוד חיובא איכא בכל יום דהוי כמקבל פני השכינה.

ד.) אם מחויבים ליזהר בקניית פת מפועלי ישראלים החשודים על נט"י שחרית.

ה.) ישוב לדברי רבינו הב"י ז"ל באו"ח סי' נ"ק וג

ו.) תשובה להערות על ספרי שו"ת בח"מ ח"א בסי' ד' ה' ו' ז' ט' י"ג.

ז.) ישוב לדיוק בג"מ ריש פסחים.

ח.) בענין הנטיות בברכת כהנים וביאור בדברי המחבר באו"ח תקנ"ד סעי' ד' ורמ"א ז"ל תקנ"ט סעי' ד' ומג"א שם סק"ז שלא יהיו זה לזה כסותרים.

ט.) במקרה לא טובה רח"ל שאירע שנפל בר"ה ס"ת הקדושה מהארון על הארץ איך להורות בענין התעניתים ולתשושי כח.

י.) בענין אזהרת חז"ל למאן דביש ליה בהאי מתא ליזל למתא אחריתי, גם מסבת מצב הרוחני אם לעזוב את העיר.

יא.) צנצנת דרוב תשמישו לצונן ונסדק אם כשר לנט"י ללחם ועוד טעם לקידוש לבנה במוצש"ק.

יב.) יחיד שהתפלל בשעה"ד ערבית מבעו"י כבש"ע סי' רל"ג ואז אמר ש"ץ התפלה של מנחה בקול רם כשיגיע הש"ץ לנקדישך אם רשאי לאמור עמו מלה במלה כבש"ע סי' ק"ט,

יג.) ליישב מנהג ישראל קדושים הנזהרין מאוד בטבילת מקוה בשחרית שבת קודש קודם התפלה וטובלין גם במקואות של מים חמין כי מנהג ישראל תורה היא.
יד.) שוחטים אסורים לשחוט בעש"ק בזמן אשר עי"ז יבואו חלילה הקצבים לחילול שבת קודש.
ט"ו.) הטעם במה שנהגו לדקדק באיסור חדש בחטים למצות של מצוה יותר מבכל השנה.
ט"ז.) דיר גדול המוכרח לילך גם בין עכו"ם אם יש צד היתר להסתפר בימי הספירה.
טו.) לעשיית סוכת שלום מוכרחין לקצץ ג' או ד' ענפים מאילן איך לעשות בזה מ"ל היותר טוב. סימנים:
חי.) באמצע ברכת המזון איד להתנהג בעניית האמנים.
יט.) ישוב לדיוק בת"כ אחרי בפסוק שבת שבתון יהיה לכם.
כ.) ביא ישוב להערה בספרי שו"ת ח"א סי' י"ד בענין אות דמצה וסוכה.
כא.) הלכה פסוקה וברורה דאסור להשוחטים לשחוט אווזות ובר אווזות הלעוטים ולסמוך על בדיקת הוושטין באלו המדינות שנהגו בזה איסור מימי קדם.
כב.) ישוב לדיוק בט"ז יו"ד סי' א' סק"ב.
כג.) תשובה להערות על דברי אאמ"ו הרה"ג זללה"ה שבספר באר יצחק בח"י שבת כ"א וביאור דברי ירושלמי בפ"א דשבת ה' ד'.
כד.) תשובה להערה על ספרי שו"ת ח"א סי' כ"ה ולחזק את ההלכה שהעליתי כי חצה"כ שניקב ולא נסתם כולו ונשאר אך נקב משהו טרפה דהוי כלא נסתם כלל.
כה.) ישוב להערות על ספרי שו"ת ח"א סי' ב' כ"א כ"ט.
כו.) אם שרי לעשות ווישניק מוואנשיל שיש מהם מתולעים וישוב לדיוק בט"ז סי' פ"ד
כז.) ישוב לדיוקים ביו"ד סי' פ"ז צ"ה.
כח.) ג' כפות של בשר שנים אב"י ואחד ב"י שנתערבו ותחבו אחד מהכפות בתבשיל של חלב ולא היה ס' כי התבשיל שרי.
כט.) לאיסור עשיית סחורה ומכירת מאכלות אסורות אין תקנה ע"י שט"מ ולעשות שותפת עם עכו"ם.
ל.) ישוב לדיוק בתוס' כתובות ע"ב ע"א ד"ה וספרה.
לא.) בירור הלכה פסוקה כי יי"ש שנעשה מסתם יינם גם בזה"ז דינו כייי"ל גמור ואסור בשתיה כיין נסך ממש וכפסק הש"ע בסי' קכ"ג אשר כל בית ישראל יוצאין ביד הרמ"א ז"ל.

לא.) בירור הלכה דמקוה כולה שאובה דקיי"ל שהיא מה"ת פסולה בזה כל הפוסקים ס"ל דבע"י דווקא המשכה עג"ק הראוי לבלוע ועוד נתברר ונתחזק הפסק שבספרי שו"ת ח"א סי' ט"ז שהיא אמת לאמתו.

לב.) במקוה שנעשית ע"י המשכה מן הנהר ומוסיפין תמיד ע"י המשכה לתוך המקוה מים שאובין אם אין בזה חששא דנתן סאה ונתל סאה.

לג.) בתיקון מקוה לכמה חששות ולהויה ע"י טהרה **סימנים**:

לד.) מקוה שנקרשה ורוב שיעור מקוה היה מים והכה הבלן בקרדום של ברזל בהנגלד למעלה לעשותה כולה מים.

לה.) בענין הפשרת מקוה שנעשית מכפור או שלג ע"י חימום הדאמפץ או טסי ברזל שהארכתי בזה בספרי שו"ת ח"א סי' ג' ונתברר עוד יותר כאן להלכה למעשה.

לו.) בענין נדרים יו"ד סי' ר"ה.

לז.) ביאור לשון רש"י ז"ל בנדרים ס"ב ובביאור הטעמים של אביי ורבא.

לח.) עשבים שרוצה בקיומם למאכל בהמה יש בהם איסורא דכלאי זרעים.

הט.) בדבר הוראה הברורה שהעליתי בספרי שו"ת ח"א סי' מ' בבן נכרית הנולד מישראל דאסור למולו גם בחול ובנתעברה בגיותא ונתגיירה ואח"כ ילדה צ"ע אם רשאין למולו בשבת

מ.) דלא אמרי הזמנה מלתא הוא בקניית מקום לבית החיים.

מא.) בענין הוספה לבית החיים אשר עי"ז הקברים שהיו ראשונים יהיו עתה שניים דאין קפידא בזה.

מב.) תשובה להערה על ספרי שו"ת ח"א סי' ב' בענין חלה.

מד.) שנית לבאר וליישב את דבריי הנאמרים בשו"ת שם סי' ב' בענין חנה.

מה.) ועוד בה שלישיה תשובה בענין זה ושם גם בענין עדות אב לבנו בסמיכה להוראה לספרי שו"ת סי' ח"י.

מו.) בתולה שיצא עליה קיל מזנה בעיר מאברך פלוני ורוב הגרים בעיר פסולים אצלה ונשתדכה לכהן.

מו.) בענין קטלנית.

מח.) אחד שעבר חדר"ג וגרש הראשונה ורוצה לדור עם השניה אם מחיוב לגרשה ולשאנה מחדש בחופה וקידושין.

מט.) בענין עגונה ליאסי בעמפ"ע ומפי עכום מסל"ת ואין כאן אמירת וקברתיו ובצירוף אם האשה ילדה ורדופה להנשא ובענין תרי רובא להיתר עגונה.

נ.) בנדון עגונה לנאוויסעליץ מה נחשב למסל"ת ואם בדרבנן ל"ב למסל"ת ועוד בענין עמפ"ע ומפי ערל אך שלא אמר וקברתיו.
נא.) בהיתר עגונה לבודאפעסט ובענין נאמנות לפס"ע דאורייתא אך להתחלת העדות.
נב. לעשות חיפה ביום א' דר"מ תמוז אין שום קפידא ועוד מרתף עליו הצירוף מהשם דחודש סיון וגם מולד הלבנה אשר שניהם כאחד טובים לסימן טוב ומזל טוב – ושם בליל מוצש"ק גם באין ששה שלימים ממולד הלבנה מצוה מן המובחר אז לקבל פני אבינו שבשמים.
נג.) ישוב לדברי אאמ"ו הרה"ג זללה"ה שבספר באר יצחק בח"י כתובות ט'.
נד.) אשה ששמה מעריסה שאשא בשינין ימנית ושם זה נשתקע לגמרי ונקראת סאסא בסמכין וכן נכתב בכתובתה וחניכתה היא זשעני ובגט נכתב שאשא המכונה זשעני.
סימנים:
נה.) בענין מסירת גט מיד שליח ליד האשה ע"י ב"ד שלשה אשר אחד מהם בעל מום במקום עיגון.
נו.) בזה"ז שיש חדר"ג אם נאמן הבעל לאסור אשתו עליו באמרו שראה שזינתה ועוד פרטים בענין זה.
נז.) אשת איש מרשעת שהלכה ונשאת במזיד אם צריכה גט מהשני.
נח.) בענין חליצה.
גט.) מעות שנאסף לתמוכת מעוני אוקריינא דאסור לשנותו גם עבור בנין בית תלמוד תורה
ס.) בירור הלכה כי גם בידוע להיכן הדין נוטה רשאי ומצוה לעשות פשרה ובפרט בזמן הזה.
סא.) מלמד שיש עד אחד ועוד אומדנות שחילל ש"ק בעישון ציגאריא אם לדחותו באמצע הזמן.
סב.) תשובה בעניינים הנוגעים לספרי שו"ת ח"א סי ז' ט' י"א.
סג.) תשובה לחקירה מושכלת בענין עידי קידוש החודש שהוזמו מנערים שנעשו גדולים י"ג שנים ויום אחד בזה היום שנתקדש החודש.
סד.) אחד שהחזיק בית הזונות אם רשאין לקח ממנו סכום מסוים עבור החזקת בית מחסה לזקנים.
סה.) ישוב להערות על ספרי חידושי בן יאיר על ש"ס.
סו.) ישוב לדיוק בפ"י רשב"ם ז"ל ב"ב נ"א ע"ב ד"ה לא מן הנשים כ"ו.
סז.) ליישב דברי אאמ"ו הרה"ג זללה"ה שבספרי חב"י על ש"ס בח"י כתובות ט"ו.

סח.) כי אסור להשו"ב לשחוט במקום שיש מגרעת לקבלת פרס רב העיר.
סט.) אשה שהפרישה והשלישה סכום עבור קניית ס"ת ולאחר כי הוקר השער שא"א במעות זה המעט לקנות מה יעשה השליש עם המעות.
ע.) בהלכה הפסוקה בספרי שו"ת בח"מ ח"א סי' מ' דבן הנולד לישראל מנכרית אסור למולו גם בחול נתברר כאן עוד באריכות באר היטב ולדעת הגאון מהרי"ח ז"ל יש בזה גם משום חובל – כי היא הלכה ברורה מעיקר הדין אמת לאמיתו בס"ד.
עא.) ביאור דבורי תוס' בריש סנהדרין ובסחורה שהובטחה האסיגאראראע לשלם בנשרפה אם בזה יש קנין כסף גם לתקנת חכמים.
עב.) עם חס"ד ה' מעולם ועד עולם במספר חיים עם האותיות (שהוא כללות ופרטות הטוב בשם חיים) לאאמ"ו הרה"ג וירא ה' כו' זללה"ה בהא דאמר"י בב"מ ו' במסקנא דלא אמרי' מגו דחשוד אממונא חשוד אשבועתא שלא יהיה לזה סתירה מזוה"ק יתרו מאן דעביד דא עביד דא ועוד ח"י מבני רחומאי דנפשאי הרה"ג כו' מו"ה מנחם מענדל שליט"א מילדותו לזקנו ורבו זללה"ה ובחתימת לב מרדכי לשערים המציונים בדברי חז"ל שהם דברי א' חיים כי בית המקדש השלישי שנאמר עליו מקדש ה' כוננו ידיך יגלה ויבוא משוכלל ובנוי משמים ועי"ז לעד יהיה קיים ויקיום בנו במהרה בימינו ה' ימלוך לעולם ועד בהתגלות על כל העולם כולו מלכות שמים באור פני מלך חיים.